KUPRIN

OPERE ALESE

★

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

A. I. KUPRIN

OPERE ALESE

*

CLASICII LITERATURII UNIVERSALE
București – 1964

EDITURA PENTRU LITERATURA UNIVERSALĂ

MOLOH

Traducere de *Tudor Arghezi* și *Renata Vasilescu*

I

Sirena uzinei mugea prelung, vestind începutul zilei de muncă. Sunetul plin, răgușit și neîntrerupt părea că iese din pământ și că se așterne pe jos, iar în dimineața tulbure a zilei ploioase de august căpăta o asprime amenințătoare și tristă.

Inginerul Bobrov tocmai își bea ceaiul. În ultimul timp, Andrei Ilici suferise mai mult ca oricând de insomnie. Se culca seara cu capul greu și tresărea în orice clipă, ca și cum l-ar fi zgâlțâit cineva; totuși, cădea destul de repede într-un somn neliniștit, nervos, dar se trezea cu mult înainte de ivirea zorilor, frânt, sleit de puteri și iritat.

Cauza era, fără îndoială, frământarea lui sufletească și prea marea oboseală fizică, dar și vechiul lui obicei de a-și face injecții cu morfină – obicei împotriva căruia Bobrov ducea de câtva timp o luptă îndârjită.

Acum stă în fața ferestrei, sorbind cu înghițituri mici ceaiul, care i se pare lipsit de gust, ca o iarbă. Pe geamuri se preling în zigzag picăturile de ploaie. Unda bălțoacelor din zare se încrețește, biciuită de ploaie. Pe fereastră se zărește un lac nu prea mare, de formă pătrată, încadrat de sălcii pletoase, cu trunchiurile pitite în frunzișul cenușiu. Când se pornește vântul pe deasupra lacului, valurile mărunte se ridică și se fugăresc, iar frunzișul sălciilor aruncă sclipiri argintii. Iarba palidă, bătută de ploaie, se culcă neputincioasă la pământ. Casele sătucului din apropiere, copacii pădurii întinse în zare ca o panglică întunecată, câmpul parcă petecit cu galben și cu negru – toate acestea se schițează tulburi ca prin ceață.

Pe la ora șapte, Bobrov ieși din casă după ce-și puse mantaua de ploaie, cu glugă. Ca mulți oameni nervoși, el nu se simțea în apele lui dimineața: trupul îi era slăbit, în ochi avea un fel de durere înăbușită, ca și cum l-ar fi apăsat cineva, iar în gură, un gust neplăcut. Mai apăsător decât toate, însă, i se părea dezechilibrul sufletesc de care se simțea cuprins în ultima vreme. Tovarășii lui Bobrov, inginerii – care priveau totdeauna viața cu seninătate, sub aspectul ei simplu și practic – ar fi râs, poate, de pricinile tăinuitelor lui suferințe și, desigur, nu l-ar fi înțeles. Pe zi ce trecea, îi sporea din ce în ce mai mult sila – un fel de groază aproape – de slujba la uzină.

Munca de birou, meseria de profesor sau agricultura ar fi fost mai potrivite cu el, cu mentalitatea, cu felul lui de a fi și cu obiceiurile lui. Ingineria nu-i dădea satisfacții și dacă n-ar fi fost dorința insistentă a mamei sale ar fi părăsit institutul încă din anul al treilea.

Firea lui delicată, aproape feminină, suferea mult din cauza contactului brutal cu realitatea și cu cerințele ei mărunte, dar aspre. Se compara pe el însuși cu un om jupuit de viu. Câteodată, lucruri mărunte și nebăgate în seamă de către alții îl întristau adânc și nu le putea uita multă vreme.

Înfățișarea lui Bobrov era modestă, lipsită de orice strălucire. Era mai mult scund decât înalt și destul de firav, dar se simțea mocnind într-însul o multă energie nervoasă, gata să izbucnească. Fruntea lui înaltă și albă îți atrăgea numaidecât atenția. Pupilele dilatate – și inegale – erau atât de mari, încât ochii cenușii păreau negri. Sprâncenele stufoase, cu un contur neregulat, se uneau la rădăcina nasului, dând privirii lui o

expresie severă, fixă, parcă ascetică. Andrei Ilici avea buzele strânse și subțiri – fără vreo expresie de răutate – însă cam asimetrice: colțul drept al gurii se ridica ceva mai sus decât cel stâng. Mustățile și barba mică, rare și abia mijite, de culoare deschisă, erau ca de adolescent. Numai zâmbetul dădea farmec chipului lipsit, de fapt, de frumusețe. Când râdea, ochii înveseliți și blânzi îi înfrumusețau toată fața.

După vreo jumătate de verstă, Bobrov se opri pe creasta unei movile. La picioarele lui, pe o întindere de 50 de verste pătrate, se desfășura panorama uzinei. Era un adevărat oraș din cărămidă roșie, cu o pădure de coșuri afumate, un oraș îmbâcsit de miros de pucioasă și de fier topit, un oraș scufundat într-un bubuit asurzitor și neîntrerupt. Patru furnale dominau uzina cu coșurile lor monstruoase. Alături de ele, se ridicau opt cowpere destinate încălzirii aerului, pentru a fi suflat în furnale – opt turnuri de fier încoronate de cupole rotunde. În jurul furnalelor erau răspândite atelierele de reparații, turnătoria, hala de spălat cazane, atelierul de locomotive, atelierul de laminat șine, cuptoarele Martin și Pudling etc.

Uzina era clădită pe trei terase naturale uriașe. În toate direcțiile mișunau locomotive mici. Se iveau jos, pe ultima terasă, zburau apoi în sus cu un șuier ascuțit și dispăreau câteva secunde prin tuneluri, de unde ieșeau în goană, învăluite într-un abur alb, ca să lunece apoi, duduind pe punți, și, în sfârșit, să se avânte ca prin văzduh pe estacade de piatră, pentru a zvârli minereul și cocsul chiar în coșul furnalului.

Mai departe, dincolo de aceste terase, privirea se pierdea în haosul care alcătuia spațiul destinat construirii a două furnale noi – al cincilea și al șaselea. Părea că un groaznic cutremur subteran scosese la suprafață grămezi de pietriș, cărămizi de diferite mărimi și culori, piramide de nisip, movile de piatră de var, stive de fier și lemnărie... Toate acestea păreau îngrămădite la întâmplare și fără niciun rost. Sute de care și mii de oameni se agitau ca niște furnici într-un furnicar devastat. În aer plutea ca o ceață praful de var, alb și înțepător.

Mai departe, în zare, se vedea un tren de marfă nesfârșit de lung, lângă care se îmbulzeau muncitorii care lucrau la descărcarea lui. De-a lungul unor scânduri înclinate, ce ieșeau din vagoane, cărămizile lunecau într-un șuvoi necurmat. Fierul cădea răsunând, iar scândurile subțiri zburau prin aer,

răsucindu-se. Unele căruțe se îndreptau goale spre tren, iar altele se întorceau în șiruri lungi, încărcate cu vârf. Mii de zgomote se topeau într-un vaier lung și sacadat, în care se amestecau sunetele ascuțite, limpezi și dure ale dălților, loviturile sonore ale ciocanelor care prindeau niturile la cazane, huruitul greoi al ciocanelor pneumatice, șuieratul viu și pufnirea țevilor cu abur și, din când în când, explozii subterane înăbușite, care cutremurau pământul.

Tablou înspăimântător și captivant. Munca omului clocotea aici ca un mecanism imens, complicat și precis. Mii de oameni – ingineri, zidari, mecanici, dulgheri, fierari, săpători, tâmplari, lăcătuși – se adunaseră aici, veniți din toate colțurile pământului, pentru ca, supuși legii de fier a luptei pentru existență, să-și dea forțele, sănătatea, inteligența și energia numai pentru înfăptuirea unui pas înainte în progresul industrial.

În ziua aceea, Bobrov se simțea mai rău decât oricând. Uneori, deși nu prea des – de trei-patru ori pe an – cădea într-o stare ciudată de moleșeală și în același timp de surescitare. Asta se întâmpla, de obicei, în diminețile posomorâte de toamnă, sau seara, pe vremea dezghețului. Atunci, totul căpăta pentru el o altă înfățișare, plictisitoare, și parcă totul se decolora, fețele oamenilor i se păreau șterse, lipsite de frumusețe și bolnave, iar cuvintele veneau de undeva – de departe – și nu-i trezeau în suflet nimic altceva decât urâtul. Astăzi, pe când făcea înconjurul atelierului de laminat șine, îl necăjeau mai ales fețele muncitorilor, palide, mânjite de cărbune și arse de vâlvătaie. Privind la munca lor îndârjită și la trupurile lor încinse de dogoarea arzătoare a maselor de fier incandescent și simțind în același timp, prin ușa dată de perete, suflarea vântului aspru de toamnă, i se părea că el însuși îndură suferințele, o dată cu muncitorii. Îi era rușine de aspectul lui îngrijit, de rufăria lui fină și de cele trei mii de ruble pe an, pe care le primea ca salariu.

II

Sta la cuptor și urmărea munca. De fiecare dată gura uriașă de foc a cuptorului se căsca mare, înghițind unul după altul lingourile de oțel încins la roșu, de câte douăzeci de puduri unul, de-abia ieșite dintr-alte cuptoare. Peste un sfert de oră, aceste

lingouri – după ce treceau, duduind, prin zeci de caje de laminare și erau transformate în șine lungi, netede și lucitoare – se așezau în capătul celălalt al atelierului.

Cineva din spate îi puse lui Bobrov mâna pe umăr. El se întoarse cu ciudă și îl văzu pe Svejevski, unul dintre colegii lui de uzină.

Acest Svejevski, totdeauna încovoiat – ca și cum ar fi vrut să se strecoare, sau să facă o plecăciune – cu veșnicul lui chicotit și cu obiceiul lui de a-și freca mâinile umede și reci, nu-i plăcea deloc lui Bobrov. În felul lui de a fi avea ceva lingușitor, ceva veninos și părea veșnic jignit. Afla întotdeauna, înaintea tuturora, toate bârfelile uzinei și le debita cu o deosebită plăcere tocmai celui căruia îi puteau fi neplăcute; se agita întruna când vorbea și atingea mereu șoldurile, umerii, mâinile și nasturii celui cu care sta de vorbă.

— Unde ai dispărut, dragul meu, de-un timp încoace? întrebă Svejevski, rânjind și frământând mâna lui Andrei Ilici între palmele lui. Mereu cu cititul... Citești întruna!

— Bună ziua! răspunse Bobrov în silă, retrăgându-și mâna. Nu m-am simțit prea bine în ultimul timp.

— La Zinenko, toți au început să-ți ducă dorul, continuă Svejevski pe un ton care lăsa să se înțeleagă multe. De ce nu te mai duci pe la ei? Acum trei zile, a fost directorul acolo și a întrebat de dumneata! Venise vorba, nu știu cum, despre munca la furnale și te-a lăudat mult.

— Sunt cât se poate de măgulit! răspunse Bobrov ironic, făcând o plecăciune.

— Zău, serios... Spunea că direcția te apreciază foarte mult, ca pe un inginer cu vaste cunoștințe, și că dumneata ai putea, dac-ai vrea, să ajungi foarte departe. După părerea lui, n-ar trebui să dăm franțujilor să facă proiectul uzinei, de vreme ce avem la noi oameni atât de competenți ca Andrei Ilici. Numai că...

„Stai nițel, se gândi Bobrov, o să mai urmeze și altceva."

— Numai că, reluă Svejevski, te ții departe de societate și faci impresia unui om închis... Asta, vezi, nu e bine! Nici nu-și poate da seama cineva ce fel de om ești, în fond, și nici nu știe cum să se poarte cu dumneata. Ah, da... se bătu deodată peste frunte Svejevski. Eu tot pălăvrăgesc și uit să-ți spun lucrul cel mai important... Directorul ne roagă pe toți să ne ducem neapărat la

gară, mâine, la trenul de douăsprezece.

— Iar primim pe cineva?

— Exact! Ia ghici, pe cine?

O expresie șireată și triumfătoare apăru pe fața lui Svejevski. Își freca mereu mâinile și se vedea că simte multă plăcere, pregătindu-se să anunțe o noutate interesantă.

— Crede-mă că nu știu... Și nici meșter la ghicit nu sunt! spuse Bobrov.

— Ei, hai, încearcă să ghicești, te rog! Spune un nume, măcar așa, la întâmplare.

Bobrov tăcu, urmărind cu atenție exagerată felul în care funcționa macaraua. Svejevski băgă de seamă acest lucru și începu să se agite mai tare.

— Niciodată n-ai să ghicești! Eh, dar nici nu vreau să te mai chinuiesc. Cel așteptat este chiar Kvașnin în persoană!

Pronunțase numele cu un servilism atât de vădit, încât lui Bobrov i se făcuse scârbă.

— Și găsești că e un eveniment atât de important? întrebă cu indiferență Andrei Ilici.

— Cum, „un eveniment atât de important”? Să avem iertare! Păi el e în conducere, face tot ce vrea și toți ascultă de el ca de un oracol... Uite, chiar acum, conducerea l-a însărcinat cu urgentarea lucrărilor, adică – cu alte cuvinte – el singur și-a luat această însărcinare. Ai să vezi ce-o să mai tune și-o să mai fulgere pe la noi, când are să sosească! Anul trecut a inspectat șantierele de construcție... Mi se pare că dumneata nu erai încă aici... Directorul și patru ingineri au zburat cât ai bate din palme din posturile lor... Când sunteți gata cu suflarea de aer în furnal?[1] Mai aveți mult?...

— E aproape gata.

— Eh, asta-i bine. Va să zică vom sărbători în prezența lui punerea în funcțiune și începutul lucrărilor de zidărie. Dumneata l-ai văzut vreodată pe Kvașnin?

— Niciodată! Numele, bineînțeles, i l-am auzit...

— Eu am avut însă această plăcere! Ce să-ți spun? Un personaj rar, cum nu mai întâlnești altul... Îl știe tot

---

[1] Prin *suflare de aer în furnal,* se înțelege încălzirea furnalului – înainte de a fi pus în funcțiune – până la temperatura de fuziune a minereului, adică până la aproximativ 1600 grade. Funcționarea furnalului se numeşte „campanie". Suflarea durează uneori câteva luni (n. aut.).

Petersburgul! În primul rând, e atât de gras, încât nu-și poate împreuna mâinile pe burtă. Nu mă crezi? Pe cuvânt de onoare! Ba are și o caleașcă specială a lui, în care partea dreaptă, prinsă în balamale, se deschide complet... Unde mai pui că e de statură uriașă, e roșcovan și are o voce de parc-ar fi trompeta Ierihonului. Dar ce cap! O, doamne! În toate societățile pe acțiuni face parte din conducere... Și numai pentru șapte ședințe pe an primește două sute de mii de ruble. În schimb, însă, când e vorba de salvat situația la o adunare generală, nimeni nu-l întrece... Bilanțul anual cel mai dubios ți-l prezintă în așa fel, încât, până la urmă, îi face pe acționari să creadă că tot ce e negru e alb, de nu mai știu cum să-și exprime recunoștința față de conducere. Dar mai interesant e că nici măcar nu cunoaște cum trebuie chestiunile despre care vorbește și că le rezolvă pe toate numai prin tupeu. Dac-ai să-l auzi mâine vorbind, ai să crezi că o viață întreagă nu s-a ocupat de altceva decât de furnale – dar se pricepe la ele cum mă pricep eu la limba sanscrită.

— Ta-ra-ra-ram! Bobrov îi întoarse spatele și începu să fredoneze fals, căutând să pară nepăsător.

— Uite... ce vrei mai mult? Știi cum își primește el vizitatorii la Petersburg? În pielea goală, scufundat în baie până la gât, încât doar capul roșcovan rămâne afară din apă; și așa îi ascultă. Iar în fața lui, în poziție de drepți, stă un consilier de stat care îi dă raportul... Și e un mâncău fără pereche! Nimic de zis, se pricepe la mâncare... în cele mai bune restaurante sunt vestite cotletele *à la* Kvașnin. În ceea ce privește crailâcul, nu mai întreba! Acum trei ani, s-a întâmplat cu el ceva nostim de tot...

Văzând că Bobrov se pregătea să plece, Svejevski îl apucă de un nasture și-i spuse în șoaptă, cu glas rugător:

— Dă-mi voie... e nostim de tot... îți spun în două cuvinte... dă-mi voie! Uite, chiar acum... Să vezi cum s-a întâmplat! Într-o toamnă, acum vreo trei ani, sosește la Petersburg un tânăr sărac, mi se pare că era un funcționar... îi știu chiar și numele, numai că nu-mi vine în minte acum. Tânărul ăsta avea de făcut niște demersuri într-un proces de moștenire și, în fiecare dimineață, întorcându-se de pe la autorități, petrecea câte un sfert de oră în grădina de vară, pe o bancă. Buun!... Stă el trei zile, stă patru, stă cinci, când bagă de seamă că o dată cu el se plimbă în fiecare zi prin grădină un domn roșcovan și

extraordinar de gras... În sfârșit, fac cunoștință... Tânărul îi povestește toate necazurile lui roșcovanului, care nu era altul decât Kvașnin. Acesta îl ascultă cu interes și îl compătimește... Numele însă nu și-l spune. Buun!... Într-o bună zi, roșcovanul îi face tânărului următoarea propunere: „Ia spune, ai vrea să te însori cu o persoană oarecare, dar cu condiția ca, îndată după nuntă, să te desparți de ea și să n-o mai vezi niciodată?” Îl nimerise pe tânărul acela într-un moment când aproape murea de foame. „Sunt de acord, răspunse el, dar să vedem care o să fie răsplata și, apoi, banii trebuie să-i primesc înainte.” Vezi bine că nici tânărul nu picase chiar din lună. Buun!... Au căzut amândoi la învoială. Peste o săptămână, roșcovanul îl pune pe tânăr să se îmbrace în frac și, cum se face ziuă, îl duce afară din oraș, într-o biserică. Lume nu era defel; logodnica sosise înainte și aștepta înfășurată într-un voal care o acoperea toată, dar nu chiar așa, încât să nu se poată vedea că e drăguță și foarte tânără. A început cununia... De la o vreme, însă, tânărul și-a dat seama că logodnica părea foarte tristă. Atunci i-a spus în șoaptă: „Mi se pare ca ești aici împotriva voinței dumitale”. Și ea i-a răspuns: „Mi se pare că și dumneata ești în aceeași situație”. Și atunci fiecare și-a spus povestea lui. Pe fată o silea maică-sa să se mărite. Parcă tot o mustra conștiința să i-o dea lui Kvașnin, așa, de-a dreptul. Buun!... Stau ei cât stau... când, deodată, tânărul spune: „Ce-ar fi să le tragem o păcăleală? Suntem tineri amândoi și ne mai așteaptă poate multe lucruri frumoase în viață. Hai să-l lăsăm pe Kvașnin cu buzele umflate!” Fata era hotărâtă din fire și ageră la minte. „Bine, zice, să le-o facem!” După ce s-a sfârșit cununia, au ieșit cu toții din biserică. Kvașnin nu mai putea de bucurie. Cât despre tânăr, el primise banii înainte – și nu erau puțini; în asemenea cazuri, Kvașnin plătește oricât. El se apropie de tinerii căsătoriți și-i felicită cu aerul cel mai ironic posibil. Ei îl ascultă, îi mulțumesc – spunându-i „nașule” – și dintr-o dată amândoi... hop! în trăsură. „Ce înseamnă asta? Încotro?” „Cum încotro? La gară! Plecăm în călătorie de nuntă. Mână, birjar!” A rămas Vasili Terentievici încremenit și cu gura căscată... Ei, da' altă dată... Ce-i asta? Ai și plecat? Andrei Ilici! își întrerupse Svejevski pălăvrăgeala, văzând că Bobrov își îndreaptă hotărât pălăria și își încheie nasturii de la palton.

— Scuză-mă, nu am timp! răspunse Bobrov sec. În ceea ce

privește anecdota dumitale, am mai auzit-o, ori am mai citit-o cândva... Am onoarea!...

Și, întorcând spatele lui Svejevski, care rămăsese uluit de atâta violență, ieși repede din atelier.

III

După ce se întoarse de la uzină și luă în grabă masa, Bobrov ieși în cerdac. Vizitiul, Mitrofan, care primise încă dinainte ordinul să pună șaua pe Farvater – un cal murg de Don – se căznea să strângă chinga unei șei englezești. Farvater își umfla burta și-și întorcea mereu gâtul, încercând să prindă cu dinții mâneca de la cămașa lui Mitrofan. Atunci Mitrofan se răsti la el cu o voce de bas, afectată și supărată: „Ho-o, mai stai, păgânule!” Și adăugă, icnind de încordare: „Ia te uită, dobitocul!”

Farvater – armăsar de mărime mijlocie, cu pieptul masiv, cu trupul lung și crupa întinsă, cam lăsată în jos – se sprijinea ușor, cu grație, pe niște picioare puternice și păroase, cu gleznă subțire și copite solide. Un cunoscător ar fi fost nemulțumit de botul arcuit și de gâtul cu o umflătură la mijloc. Bobrov, însă, găsea că aceste particularități, caracteristice oricărui cal de Don, constituie frumusețea lui Farvater, după cum picioarele strâmbe la un *basset,* sau urechile lungi la un *setter* au și ele farmecul lor. În schimb, nu exista în toată uzina un cal care să-l poată întrece pe Farvater la galop.

Mitrofan – ca orice vizitiu rus care se respectă – socotea de datoria lui să fie aspru cu calul, neadmițând nicio manifestare de duioșie între ei și, din această pricină, îi striga vorbe de ocară: „ocnașule”, „mortăciune”, „tâlharule”, ba uneori chiar și „Hamlet”... În adâncul sufletului însă, îl iubea foarte mult pe Farvater. Dragostea lui se vedea din faptul că tânărul armăsar de Don era și țesălat mai cu grijă, și primea o hrană mai bună decât Lastocika și Cernomoreț, ceilalți doi cai dați lui Bobrov în folosință.

— L-ai adăpat, Mitrofane? întrebă Bobrov.

Mitrofan nu răspunse îndată. Pe lângă altele, el mai avea o deprindere de bun vizitiu – aceea de a vorbi tărăgănat și fără să se grăbească, așa cum se cuvine unui om așezat.

— L-am adăpat, Andrei Ilici... Cum să nu-l adăp? Ho,

necuratule, ce te uiți așa împrejur? Stai că-ți sucesc eu botul! se răsti el la cal. Uite, boierule, ce poftă are azi să fie călărit. De-abia așteaptă...

Îndată ce Bobrov se apropie de Farvater și luând în mâna stângă frâul îl trecu printre degete, începu scena care se repeta aproape în fiecare zi. Supărat, Farvater – care se uitase până atunci pieziș la Bobrov cu ochii lui mari – începu să joace în loc, încordându-și gâtul și aruncând cu copitele dinapoi bulgări de noroi în aer. Bobrov sărea într-un picior pe lângă el, căutând să și-l pună pe celălalt în scară.

— Dă-i drumul, Mitrofane! strigă el, după ce reuși, în sfârșit, să prindă scara și, în aceeași clipă, aruncându-și piciorul peste crupa calului, se așeză în șa.

Îndată ce simți pulpele călărețului, Farvater se liniști și, după ce forăi, dând din cap, se mai lăsă de câteva ori de pe un picior pe altul și o porni pe poartă într-un galop întins și elastic...

Goana, vântul rece care-i șuiera în urechi și mirosul proaspăt al câmpiei jilave de toamnă izbutiră curând să liniștească și să învioreze nervii obosiți ai lui Bobrov. Pe lângă aceasta, de câte ori se ducea la familia Zinenko, Bobrov se simțea cuprins de o emoție plăcută.

Familia Zinenko se compunea – afară de tată și mamă – din cinci fete. Tatăl lucra la uzină ca administrator al depozitului de materiale. Uriaș, în aparență molâu și bun la suflet, era de fapt un om foarte priceput la tot soiul de șiretlicuri și de uneltiri. Făcea parte din acea categorie de oameni care, sub pretextul de a spune fiecăruia „adevărul în față”, lingușesc pe șefi cu slugărnicie – ceea ce, însă, nu le micșorează acestora plăcerea de a fi măguliți – pârăsc cu nerușinare pe colegi, iar față de subalterni au o atitudine despotică. Orice fleac era la el prilej de discuții. Fără să asculte obiecțiunile ce i se aduceau, răcnea întruna cu vocea lui răgușită; era mare mâncăcios și avea slăbiciune pentru cântecele de cor ucrainene, pe care însă le cânta întotdeauna fals. Nevastă-sa îl ținea sub papuc, fără ca el să-și dea seama. Era o femeie scundă, bolnăvicioasă și afectată, care avea niște ochi cenușii și micuți, așezați caraghios de aproape de rădăcina nasului.

Pe fete le chema Maka, Beta, Șurocika, Nina și Kasia.

Fiecare avea o reputație bine stabilită în familie: despre Maka – o domnișoară cu profil de pește – se spunea că are o fire

îngerească. „Maka e simplitatea personificată!” spuneau părinții ei, când – la plimbare sau pe la serate – ea rămânea în umbră, de dragul celorlalte surori mai mici. (Maka depășise vârsta de treizeci de ani.)

Beta trecea drept foarte inteligentă, purta ochelari și – după cum se spunea – într-un rând, avusese chiar de gând să se înscrie la facultate. Ținea capul plecat într-o parte, ca un cal bătrân, iar mersul îi era săltat, fiindcă se înălța și se lăsa în jos la fiecare pas. Musafirilor care veneau pentru prima oară în casă, le împuia capul cu discuții despre superioritatea femeii față de bărbat, în ceea ce privește cinstea și bunătatea, sau le cerea pe un ton glumeț și naiv: „Dumneata, care ai un spirit atât de pătrunzător, te rog definește-mi caracterul meu”. Când se punea în discuție una din temele clasice ale casei, cum ar fi de pildă: „Care poet e mai mare – Lermontov sau Pușkin?” sau „Contribuie oare natura la îmblânzirea moravurilor?”, o scoteau în prima linie pe Beta ca pe un elefant de luptă.

A treia fiică, Șurocika, se specializase în jocul de-a popa prostul cu toți inginerii necăsătoriți. Cum afla că vechiul ei partener are de gând să se însoare, își alegea un partener nou, înăbușindu-și necazul și mâhnirea. Bineînțeles, din joc nu lipseau nici glumele drăgălașe, nici micile șmecherii fermecătoare, iar partenerului îi spunea „urâciosule” și-l lovea peste mâini cu cărțile de joc.

Nina era răsfățata familiei, ca și a tuturora, și trecea drept un copil râzgâiat, dar încântător. Printre celelalte surori, cu siluete masive, cu fețe grosolan cioplite și vulgare, părea o străină. Poate doar *madame* Zinenko ar fi putut lămuri satisfăcător de unde apăruseră la Ninocika această siluetă delicată și fină, aceste mâini aproape aristocratice, această față drăgălașă, oacheșă – presărată cu alunițe – urechiușele trandafirii și părul bogat cu firul subțire și puțin ondulat. Părinții își puneau în ea mari speranțe și de aceea totul îi era permis: să mănânce multe bomboane, să vorbească gutural – cu un „r” plin de farmec – și chiar să se îmbrace mai bine decât celelalte surori.

Kasia, cea mai mică, împlinise de curând patrusprezece ani, dar acest copil fenomenal era cu un cap mai înalt decât maică-sa, iar pe surorile ei mai mari le întrecuse cu mult în ceea ce privește relieful pronunțat al formelor. Tineretul uzinei, care, din cauza prea marii depărtări de oraș, era cu desăvârșire lipsit de

societate feminină, urmărea de mult cu privirile silueta Kasiei, iar ea primea aceste priviri cu naiva nerușinare a unei fetițe precoce.

Felul cum natura își împărțise darurile între surori era bine cunoscut în uzină, și un tânăr glumeț spusese că de ar fi să se însoare cu una din fetele Zinenko n-ar ști pe care s-o aleagă și le-ar lua pe toate cinci împreună. Inginerii și studenții practicanți considerau casa Zinenko ca un fel de hotel; se îmbulzeau acolo din zori și până-n noapte; mâncau mult, beau și mai mult, dar reușeau să ocolească cu o uimitoare dibăcie cursele matrimoniale ce li se întindeau.

În această familie Bobrov nu era prea iubit. Gusturile mic-burgheze ale mamei fetelor – care căuta cu tot dinadinsul să reducă totul la nivelul decenței mediocre și plicticoase de provincie – erau jignite de purtarea lui Andrei Ilici. Când era dispus să vorbească, toți întâmpinau humorul lui usturător cu niște ochi mari și mirați. Când se întâmpla să tacă seri întregi de-a rândul, din pricina oboselii și a nervozității, toți erau de părere că e un om închis și mândru, care ironizează pe ceilalți în tăcere, și chiar se bănuia – ceea ce era mai grav – că „publică povestiri în reviste și caută personaje pentru aceste povestiri”.

Bobrov simțea această dușmănie mocnită care se manifesta în lucrurile mărunte: era neglijat la masă, iar atunci când vorbea, stăpâna casei dădea din umeri a nedumerire. Cu toate acestea, continua să viziteze familia Zinenko. O iubea poate pe Nina? Nu știa nici el. Când se întâmpla să nu dea pe-acolo timp de câte trei sau patru zile, amintirea ei făcea să-i bată inima cu o dulce și tulburătoare tristețe. În închipuirea lui răsăreau silueta ei zveltă și grațioasă, zâmbetul ochilor galeși, ușor încercănați, mireasma trupului ei care îi amintea – nu știa nici el de ce – pe aceea a mugurilor de plop, tineri și cleioși.

Dar era destul să petreacă trei seri de-a rândul la Zinenko, pentru ca societatea lor, frazele lor – mereu aceleași – expresia convențională și nefirească a fețelor să-l plictisească. Între cele cinci „domnișoare” și „cavalerii” care „le făceau curte” (aceste cuvinte aparțineau vocabularului Zinenko), se stabiliseră o dată pentru totdeauna raporturi de o banală cochetărie. Și unii și alții se comportau ca și cum ar fi făcut parte din două tabere vrăjmașe. De fiecare dată, unul dintre cavaleri le lua domnișoarelor câte un obiect oarecare și afirma că n-are de

gând să-l mai dea înapoi: domnișoarele se bosumflau, șușoteau între ele, îl făceau „scârbos” pe cel care glumise și râdeau tot timpul cu un fel de râs zgomotos și sec. Asta se repeta zi cu zi, azi ca și ieri, mereu cu aceleași gesturi și aceleași cuvinte. Bobrov se întorcea de la Zinenko cu dureri de cap și cu nervii obosiți de ifosele lor provinciale.

Astfel, în sufletul lui alterna dorul după Nina – după strânsoarea nervoasă a mâinilor ei întotdeauna fierbinți – cu dezgustul pe care i-l provocau banalitatea plictisitoare și apucăturile familiei. Erau clipe când era aproape hotărât să-i ceară mâna. Atunci, n-ar fi putut să-l oprească nici chiar gândul că ea – cu cochetăria ei ieftină și cu goliciunea ei sufletească – ar face din viața conjugală un infern și că ei vorbesc două limbi deosebite. Totuși, nu se hotăra și continua să tacă.

Acum, când se apropia călare de Șepetovka, știa de mai înainte despre ce anume și în ce fel se va vorbi acolo, într-un moment sau altul, ba își închipuia până și expresia fețelor pe care avea să le vadă. El știa că „domnișoarele” – care erau întotdeauna în așteptarea unor „cavaleri simpatici” – când îl vor vedea de pe terasă că se apropie, vor începe să se întrebe cu aprindere cine anume vine, iar când va fi destul de aproape pentru a fi văzut, domnișoara care a ghicit va începe să țopăie, să bată din palme, să plescăie din limbă și să strige cu o însuflețire exagerată: „Ați văzut? Ați văzut? Eu am ghicit!” Apoi va da fuga la Anna Afanasievna: „Mamă, vine Bobrov! Eu am ghicit cea dintâi!” Iar mama, ștergând alene cești le de ceai, desigur că îi va spune Ninei, pe un ton ca și cum ar fi anunțat ceva amuzant și neașteptat: „Ninocika, știi că vine Bobrov?”

După asta, își vor exprima mirarea toate deodată și cât se poate de zgomotos, când îl vor vedea pe Andrei Ilici intrând.

IV

Farvater se oprea, forăind și, din când în când, trebuia îndemnat cu hățul. În depărtare apăru conacul din Șepetovka. Ascunși de frunzișul des al liliacului și al salcâmilor, pereții lui albi și acoperișul lui roșu abia se întrezăreau. De după un povârniș, se arăta un iaz mic ce-și umfla parcă luciul între malurile verzi.

La intrare, se contura o siluetă feminină. Încă de departe,

Bobrov o recunoscu pe Nina după bluza galbenă aprinsă care îi nuanța atât de frumos tenul smead al feței și, imediat, strângând hățul lui Farvater, se îndreptă în șa și își trase vârful picioarelor intrate adânc în scări.

— Iar ai venit călare pe favoritul dumitale? Nu zău, nici nu mă pot uita la pocitania asta! strigă Nina în cerdac cu vocea ei veselă și râzgâiată de copil alintat.

Își făcuse de mult obiceiul să-l necăjească pe Bobrov cu calul la care el ținea atât de mult. De altfel, în casa Zinenko, era veșnic câte cineva pe care fetele îl necăjeau.

După ce zvârli hățul unuia dintre grăjdarii care se apropiase în fugă, Bobrov bătu cu palma grumazul vânjos și asudat al calului și o urmă pe Nina în salon. Anna Afanasievna, care stătea în fața samovarului, se arătă foarte mirată de sosirea lui Bobrov.

— Aa-a! Andrei Ilici! În sfârșit, ai poftit și pe la noi! exclamă ea tărăgănat.

Și, întinzând mâna drept spre buzele lui, îl întrebă tare și pe nas:

— Spune ce preferi: ceai, lapte, mere?

— Merci, Anna Afanasievna!

— *Merci oui, ou merci non?*[1]

Fraze franțuzești de felul acesta erau nelipsite în limbajul familiei Zinenko. Bobrov nu dorea nimic.

— Atunci, treci pe terasă... îl invită condescendent *madame* Zinenko, tinerii-s acolo! S-au apucat să joace „gajuri”.

Când ieși în cerdac, domnișoarele exclamară toate patru deodată, pe nas și exact cu aceeași intonație ca și a mamei:

— Aa-a! Andrei Ilici! De mult nu te-am mai văzut! Ce iei? Ceai? Mere? Lapte? Nu vrei nimic? Chiar nimic? Dar poate tot vrei ceva! Atunci ia stai jos și joacă-te cu noi...

Se jucau „de-a gajurile”, „de-a părerile” și încă un joc, pe care Kasia cea peltică îl numea „de-a veșela”. Printre oaspeți, erau trei studenți stagiari, care-și umflau tot timpul pieptul și, căutând să ia o poză cât mai studiată, stăteau cu un picior înainte și cu o mână vârâtă în buzunarul dinapoi al redingotei. Printre ei, mai era și Miller, tehnicianul care se distingea prin frumusețe, prin prostie și printr-o minunată voce de bariton, apoi, în sfârșit, un domn tăcut pe care nimeni nu-l lua în seamă.

Jocul nu prea mergea bine. Bărbații își împlineau rolul pentru

[1] Mulțumesc da, sau mulțumesc nu? (fr.) (n. t.)

răscumpărarea gajurilor cu un aer plictisit, de condescendență. Domnișoarele refuzau cu desăvârșire să se supună, șușotind între ele și râzând forțat.

Se lăsa amurgul. De după acoperișurile satului din apropiere se arăta încet luna, ca un glob uriaș, roșu.

— Copii, intrați în casă! strigă din sufragerie Anna Afanasievna. Rugați-l pe Miller să ne cânte ceva...

Peste câteva clipe, glasurile domnișoarelor începură să și răsune prin casă.

— Ne-am amuzat de minune, ciripeau ele, făcând cerc în jurul mamei, ne-am prăpădit de râs...

În cerdac rămăseseră numai Nina cu Bobrov. Ea se așezase pe balustradă, cuprinzând cu brațul stâng unul din stâlpii terasei și lipindu-se de el cu o grație firească. Bobrov ședea la picioarele ei pe o bancă joasă de grădină și, privind în sus la fața ei, vedea liniile delicate ale gâtului și bărbiei.

— Povestește ceva interesant, Andrei Ilici, porunci Nina cu nerăbdare.

— Crede-mă, nu știu ce aș putea să-ți povestesc, replică Bobrov, e îngrozitor de greu să vorbești la comandă. Chiar m-am gândit că ar fi bine să existe un fel de culegere cu tot felul de teme pentru conversație...

— U-uf! Tare mai ești plicticos, lungi vorba Nina. Spune-mi, când ți se întâmplă să fii bine dispus?

— Ia spune-mi, dumneata de ce te temi așa de tăcere? Cum începe să lâncezească puțin conversația, te simți stingherită... Oare nu se poate vorbi și în tăcere?

— „Noi doi, vom tăcea împreună”... fredonă în batjocură Nina.

— Desigur că vom tăcea. Privește, cerul e senin, luna e mare, mare și aurie, pe terasă e atâta liniște... Ce-ți mai lipsește?

— „Și luna cea stupidă, pe bolta cerului stupid”, declamă Nina. *À propos,* ai auzit că Zinocika Makova se mărită cu Protopopov? Tot se mărită, până la urmă! Curios om și Protopopov ăsta! Și ridică din umeri. De trei ori l-a refuzat Zina, dar el tot nu s-a lăsat și a cerut-o în căsătorie a patra oară. Treaba lui... Se prea poate ca ea să-l respecte, dar de iubit n-o să-l iubească niciodată!

Lui Bobrov nu-i trebui mai mult. Aceste cuvinte îi treziră toată amărăciunea din suflet. Limbajul mărginit, tipic mic-burghez al familiei Zinenko, cu expresii ca „ea îl iubește, dar nu-l respectă”

sau „ea îl respectă, dar nu-l iubește”, îl scotea din sărite. Familia se mulțumea cu vorbe de-astea ca să exprime cele mai complicate raporturi dintre bărbat și femeie; tot așa, pentru a defini însușirile morale, intelectuale și fizice ale oricărei persoane, nu existau la ei decât două expresii: „brunet” și „blond”.

Atunci Bobrov, dintr-o nelămurită dorință de a-și ațâța furia, întrebă:

— Cum e acest Protopopov?

— Protopopov? Nina rămase o clipă pe gânduri... Cum să-ți spun?... e destul de înalt... șaten...

— Și atâta tot?

— Ce să-ți mai spun? Ah, da... e funcționar la stat...

— Asta-i tot? Cum este cu putință, Nina Grigorievna, ca dumneata, pentru a caracteriza un om, să nu găsești altceva decât că e șaten și funcționar? Gândește-te, câți oameni interesanți, talentați și inteligenți nu întâlnim noi în viață! Se poate oare ca ei toți să nu fie decât „șateni” și „funcționari”? Uite, cu ce curiozitate lacomă privesc viața copiii de țărani și cu câtă preciziune definesc ei lucrurile. Iar dumneata, fată inteligentă și sensibilă, treci indiferentă pe lângă toate, numai pentru că dispui de câteva zeci de fraze stereotipe, pe care le folosești toată ziua. Știu prea bine că dacă cineva, într-o conversație, va pomeni de lună, vei adăuga imediat: „Și luna cea stupidă, pe bolta cerului stupid”. Dacă mi se va întâmpla să povestesc un caz mai neobișnuit, știu dinainte că ai să faci observația: „Povestea-i bine ticluită, dar nu e de crezut”. Și așa în toate, în toate... Crede-mă, pentru dumnezeu, că tot ce-i mai original, mai deosebit...

— Te-aș ruga să nu-mi faci morală! îl întrerupse cu violență Nina.

Bobrov tăcu. Simțea un gust amar în gură. Timp de cinci minute, rămaseră amândoi nemișcați și fără să mai spună o vorbă. Deodată, se auziră răsunând din salon câteva acorduri, și apoi Miller, cu vocea lui puțin tremurată, dar plină de o adâncă expresivitate, începu să cânte:

Te-am întâlnit la bal întâmplător,
Într-un vârtej de măști forfotitor,
...Pe tine însă-n jocul de costume

Te-nvăluia un văl din altă lume.

Întârâtarea lui Bobrov se potoli curând și nu mai simți decât regretul de a o fi întristat pe Nina. „Cum am putut să cer de la dânsa – cu mintea ei naivă și tânără de copil – personalitate și îndrăzneală? se gândea el. E ca o păsărică, ciripește tot ce-i trece prin cap, și s-ar putea ca acest ciripit să fie ceva cu mult mai de preț decât discuțiile despre emancipare, despre Nietzsche și despre decadenți."

— Nina Grigorievna, nu fi supărată pe mine... M-a luat gura pe dinainte și am spus multe prostii! zise Bobrov încet.

Nina tăcea. Își întoarse capul de la el și se uită la luna ridicată pe cer. El îi căută prin întuneric mâna pe care ea și-o lăsase în jos: o găsi, i-o strânse cu duioșie și-i șopti:

— Nina Grigorievna... te rog...

Printr-o mișcare bruscă, Nina se întoarse cu fața la el și, răspunzând la strânsoarea lui cu o strângere de mână repezită și nervoasă, exclamă pe un ton în care se simțeau totodată reproș și iertare:

— Răutăciosule! Întotdeauna mă jignești... Știi că nu mă pot supăra pe dumneata!...

Și, dându-i deoparte mâna, care începuse deodată să-i tremure, se smuci de lângă el, străbătu în fugă cerdacul și dispăru pe ușă.

...Eu, scufundat în vis, nelămurit
De te iubesc ori de te-aș fi iubit,
Sunt, mi se pare, chiar îndrăgostit...

cânta Miller și-n glasul lui se simțeau pasiune și nostalgie.

— Sunt, mi se pare, chiar îndrăgostit! șopti cu emoție Bobrov, repetând cuvintele cântecului, și, abia ținându-și răsuflarea, duse mâna la inimă, care începuse să-i bată tare.

„Pentru ce, se gândi el, înduioșat, îmi trudesc sufletul cu doruri sterpe, visând o necunoscută și înălțătoare fericire, când aici, lângă mine, am găsit o fericire simplă, dar deplină? Ce mai poți cere unei femei, unei soții, când întâlnești la ea atâta gingășie și blândețe, atâta grație și atenție? Noi ăștia, bieți oameni nervoși, bolnavi, nu știm să primim cu simplitate bucuriile pe care ni le dă viața și parcă înadins le otrăvim cu

veșnica noastră nevoie de analiză, până-n străfunduri, a fiecărui sentiment, a fiecărei porniri, a noastră sau a altora... O noapte senină... Alături de tine, fata pe care o iubești, vorbele ei drăgălașe și simple... O scurtă izbucnire de mânie și, apoi, neașteptata mângâiere... Dumnezeule! Oare nu aici se ascunde tot farmecul existenței?”

Intră în salon, simțindu-se mai vesel, mai înviorat și aproape triumfător. Ochii lui întâlniră ochii Ninei și, în căutătura lor strălucitoare, citi un răspuns la gândurile sale. „Va fi soția mea”, își spuse Bobrov, simțindu-și sufletul cuprins de o bucurie senină.

Se vorbea despre Kvașnin. Anna Afanasievna, a cărei voce autoritară umplea toată camera, anunță că are și ea de gând să-și ducă „fetițele” la gară!

— Poate că Vasili Terentievici o să vrea să ne facă o vizită. În orice caz, despre venirea lui mi-a scris încă de acum o lună nepoata soțului verișoarei mele, Liza Belokonskaia...

— Nu cumva e vorba de Belokonskaia al cărei frate s-a însurat cu ducesa Muhovețkaia? dădu domnul Zinenko cu docilitate replica învățată pe de rost.

— Da, da, chiar aceea, îi răspunse Anna Afanasievna, îngăduitoare, înclinându-și ușor capul. Ea se mai înrudește de departe, după bunică, cu Stremouhovii, pe care îi cunoști și tu. Cum vă spuneam, Liza Belokonskaia mi-a scris că l-a întâlnit undeva pe Vasili Terentievici și l-a îndemnat să ne facă o vizită, dacă s-ar întâmpla vreodată să treacă pe la uzină.

— Vom fi în stare să-i facem primirea cuvenită, Niusia? întrebă îngrijorat Zinenko.

— Ce vorbă mai e și asta? Vom face tot ce ne va sta în putință! În orice caz, nu putem uimi cu nimic un om al cărui venit anual este de trei sute de mii de ruble.

— Dumnezeule! Trei sute de mii! gemu Zinenko. Ți-e și groază să te gândești.

— Trei sute de mii! oftă, ca un ecou, Nina.

— Trei sute de mii! exclamară cu venerație toate domnișoarele în cor.

— Da, și toți banii aceștia îi cheltuiește până la ultima copeică, spuse Anna Afanasievna. Apoi, răspunzând parcă la întrebarea neformulată a fetelor, ea adăugă: E însurat, dar se spune că are o căsnicie foarte nefericită și că soția lui e o

persoană ștearsă și neprezentabilă. Orice ați spune, dar soția trebuie să fie ca un fel de reclamă pentru afacerile soțului.

— Trei sute de mii! mai repetă o dată Nina, ca în delir. Ce nu poți face cu atâția bani!...

Anna Afanasievna își trecu mâna peste părul ei bogat.

— Un soț ca ăsta ți-ar trebui și ție, fetițo! Nu-i așa?

Aceste trei sute de mii, pe care altul le câștiga pe an, electrizaseră parcă întreaga societate. Cu ochi strălucitori și cu fețe aprinse, cei de față povesteau și ascultau anecdote din viața milionarilor, istorisiri despre ospețe fabuloase, despre cai splendizi, despre baluri și despre toate felurile nebunești de a cheltui banii, citate în istorie.

Bobrov simți cum îi îngheață și i se strânge inima. Își căută pe furiș pălăria și ieși încet pe terasă.

Oricum, nici altfel nu i-ar fi observat cineva plecarea. În drum spre casă, în trapul întins al calului, amintindu-și de ochii visători ai Ninei, în vreme ce șoptea, pierdută în gânduri: „trei sute de mii” – îi trecu deodată prin minte anecdota pe care i-o povestise Svejevski de dimineață.

— Și asta... va ști să se vândă! șopti el, strângând fălcile convulsiv și, scrâșnind din dinți, lovi cu furie pe Farvater cu cravașa peste gât.

V

Apropiindu-se de casă, Bobrov văzu lumină la ferestre. „Pesemne că în lipsa mea a sosit doctorul și acum stă trântit pe divan și mă așteaptă”, se gândi el, frânând calul înspumat. În starea în care se găsea Bobrov, doctorul Goldberg era singurul om a cărui prezență o putea suporta și care nu-l enerva.

Pe acest evreu blând și oarecum nepăsător, Bobrov îl iubea din tot sufletul pentru inteligența lui multilaterală, pentru vioiciunea-i tinerească și pentru sincera lui pasiune de a se avânta în discuții cu caracter abstract. Oricare ar fi fost problema ridicată de Bobrov, doctorul Goldberg îi răspundea cu același interes și mereu cu aceeași căldură și cu toate că până acum nu se iviseră între ei decât contradicții în nesfârșitele lor discuții, își duceau mereu dorul și se întâlneau aproape în fiecare zi.

Într-adevăr, doctorul era întins pe divan, cu picioarele ridicate

și sprijinite de marginea canapelei. Citea o broșură și, fiindcă era miop, o ținea foarte aproape de ochi. Aruncând o privire fugară pe coperta cărții, Bobrov recunoscu „Manualul de metalurgie” de Mevius și zâmbi. Cunoștea bine obiceiul doctorului de a citi, cu o egală pasiune, orice îi cădea în mână, începând întotdeauna de la jumătatea cărții.

— Vezi, în lipsa dumitale am avut grijă de ceai, spuse doctorul, dând deoparte cartea și privindu-l pe deasupra ochelarilor. Ei, cum te mai lauzi, preastimate Andrei Ilici? Vai, da’ supărat mai ești! Ce e? Iar te-a cuprins vesela melancolie?

— Ah, doctore, urâtă e viața! rosti Bobrov cu un aer plictisit.

— Și de ce, dragul meu?

— Așa... în general... totul e urât! Dar cu spitalul dumitale cum mai merge?

— Cu spitalul stăm binișor... Merge! Astăzi, am avut un caz foarte interesant la chirurgie. Nu zău, e și nostim, și emoționant. Închipuie-ți! Azi de dimineață vine la vizită un flăcău, unul dintre zidarii din Masalsk. Băieții ăștia din Masalsk parcă sunt aleși pe sprânceană – unu și unu – toți sunt voinici. „Ce-i cu tine?” îl întreb. „Să vezi, domnule doctor, am tăiat pâinea pentru băieți și m-am tăiat nițel la deget, așa că nu mai pot ține cărămida.” I-am examinat mâna: nu era lucru mare, un fleac de zgârietură care făcuse puțin puroi. I-am spus sanitarului să-i pună un plasture, dar am văzut că băiatul nu pleacă. „Ce mai vrei? Mâna ți-am dres-o, acum poți pleca.” „E adevărat, zice băiatul, ați dres-o, să vă dea dumnezeu sănătate! Numai că mai e ceva... Mă cam doare și căpățâna și m-am gândit c-o să-mi dați ceva și pentru ea!” „Dar ce-i cu căpățâna? Te-o fi pocnit careva!” Flăcăul făcu haz și începu să râdă. „Ați nimerit-o, zice. Am dat de belea. Deunăzi, de Sântă- Mărie, acu vreo trei zile, tot artelu a făcut chef și, după ce-au băut cam o vadră și jumătate de vin, s-au apucat băieții de șagă... și iacă și eu cu ei. Pe urmă... parcă mai poți să știi, când e vorba de bătaie?... M-am pomenit cu o daltă în căpățână... adicătelea m-a dres... La început parcă n-aveam nimic, nici nu mă durea măcar, dar acum a-nceput să mă doară.” M-am apucat să-i examinez „căpățâna” și ce crezi că văd? M-am îngrozit! Craniul era spart... Avea o gaură, cât o monedă de cinci copeici, iar bucățelele de os îi intraseră în creier! Acum băiatul e la spital, în nesimțire... Ce să-ți mai spun? Te uimesc oamenii ăștia! Suflete de prunci și de eroi, totodată!

Cred într-adevăr că numai țăranul rus, cu firea lui răbdătoare, e în stare să suporte o asemenea reparație a căpățânii... Altul își dădea duhul pe loc! Și ce naivă lipsă de răutate: „Parcă mai poți să știi când e vorba de bătaie?” E strașnic!

Bobrov făcea înconjurul camerei, lovindu-se cu cravașa peste carâmbul cizmelor înalte, și asculta distrat la cele ce-i spunea doctorul. Amărăciunea care i se adunase în suflet la familia Zinenko nu se risipise.

Doctorul rămase tăcut câtva timp și, văzând că Bobrov nu are chef de vorbă, îi spuse cu multă înțelegere:

— Știi ceva, Andrei Ilici? Încearcă să te întinzi puțin și să iei înainte de culcare o linguriță, două de bromură. În starea în care te găsești, îți va ajuta, fără să-ți facă niciun rău...

Se culcară amândoi în aceeași cameră: Bobrov în pat, iar doctorul tot pe divan. Dar niciunul, nici altul nu puteau să doarmă. Goldberg ascultă un timp cum ofta și se sucea Bobrov, întorcându-se pe o parte și pe alta și, în sfârșit, începu cel dintâi vorba:

— Ce-i cu dumneata, dragul meu? De ce te perpelești așa? Spune mai bine, deschis, ce te doare? Tot ai să te ușurezi puțin. Oricât, nu sunt un străin pentru dumneata și nu te întreb numai din curiozitate.

Aceste cuvinte simple îl mișcară pe Bobrov. Se putea socoti prieten cu doctorul, deși niciunul dintre ei nu mărturisise în gura mare acest lucru. Amândoi erau oameni sensibili și gândul de a-și face confidențe îi stingherea. De data asta, doctorul își deschise inima primul. Întunericul nopții și sentimentul de milă ce i-l inspira Andrei Ilici îl îndemnară la destăinuire.

— Totul mi se pare dureros și dezgustător, Osip Osipovici! răspunse încet Bobrov. În primul rând, mă dezgustă faptul că lucrez în uzină și primesc pentru asta prea mulți bani, întrucât această muncă nu-mi face decât o continuă scârbă. Mă socot un om cinstit și de aceea îmi pun întrebarea deschis: „Ce faci? Aduci tu cuiva vreun folos?” Am început să judec clar aceste lucruri și văd că, datorită muncii mele, vreo sută de franțuji – băcani-rentieri și vreo zece șmecheri ruși dibaci își vor umple în curând buzunarele cu milioane. Niciun alt scop, niciun alt sens nu are munca pentru care m-am pregătit, sacrificând cea mai bună jumătate a vieții mele!...

— Ei, asta e chiar nostim, Andrei Ilici! replică doctorul,

întorcându-se în întuneric cu fața către Bobrov. Dumneata pretinzi ca niște burghezi oarecare să fie pătrunși de sentimente umanitare. De când îi lumea lume, dragul meu, toate se-nvârtesc în jurul burții: n-a fost și nici nu poate să fie altfel... Esențialul este că dumneata nici nu trebuie să te sinchisești de burghezi, deoarece ești cu mult mai presus decât dânșii. Nu ți-e destul să fii conștient și mândru că și dumneata – ca să folosesc limbajul articolelor de fond din gazete – împingi înainte „carul progresului”? La urma urmei, acțiunile societăților de vapoare aduc dividende uriașe, dar asta împiedică oare ca Fulton să fie socotit drept unul dintre binefăcătorii omenirii?

— Ah, doctore, doctore! răspunse Bobrov, strâmbându-se de necaz. După câte știu, n-ai fost astăzi pe la Zinenko și totuși parcă prin dumneata ar vorbi înțelepciunea lor practică. Din fericire, nu va trebui să-mi caut argumentele prea departe, căci te voi zdrobi numaidecât chiar cu teoria dumitale preferată.

— Care teorie? Dă-mi voie... la drept vorbind, nu-mi amintesc de nicio teorie... Zău, dragul meu, nu-mi amintesc... am uitat cu desăvârșire!

— Ai uitat? Dar cine țipa, făcând spume la gură, chiar aici, pe această canapea, că noi, inginerii și inventatorii, prin descoperirile noastre, accelerăm pulsul vieții societății și-l facem să ajungă la o viteză febrilă? Cine compara această viață cu starea unui animal închis într-un borcan cu oxigen? O, îmi amintesc foarte bine de groaznica enumerare de copii ai veacului al XX-lea – neurastenici, nebuni, surmenați, sinucigași – pe care dumneata o făceai în fața acestor binefăcători ai omenirii... Telegraful, telefonul, trenurile care merg cu o viteză de 120 verste pe oră – spuneai dumneata – au redus la minimum distanțele, le-au desființat... Timpul s-a făcut atât de scump, încât în curând și noaptea va fi prefăcută în zi, căci de pe acum se simte nevoia unei asemenea vieți dublate. O tranzacție, care odinioară cerea luni întregi de tratative, este încheiată astăzi în cinci minute. Dar nici această viteză drăcească nu ne mai satisface nerăbdarea... În curând, cu ajutorul unui simplu fir de sârmă, ne vom putea vedea unul pe altul la o distanță de sute și mii de verste!... Dacă te gândești că numai cu cincizeci de ani în urmă bunicii noștri – când se pregăteau să plece de la țară la oraș – făceau o slujbă la biserică și o porneau la drum pe îndelete, cu atâtea merinde câte le-ar ajunge azi pentru o

expediție polară... Iar noi zburăm ca nebunii tot înainte, mereu înainte, asurziți de bubuitul și trosnetele unor mașini monstruoase, buimăciți de această cursă turbată, într-o continuă tensiune nervoasă, cu gusturile pervertite și măcinați de mii de boli necunoscute până mai deunăzi... Îți amintești, doctore? Toate acestea sunt propriile dumitale cuvinte, domnule campion al progresului binefăcător!

Doctorul, care mai încercase de câteva ori să obiecteze ceva – dar fără să reușească – se folosi de o clipă când Bobrov se opri ca să răsufle:

— Da, da, dragul meu, se grăbi el să răspundă, dar fără prea multă hotărâre, toate acestea le-am spus într-adevăr, ba încă le afirm și acum. Totuși, dragul meu, trebuie să ne adaptăm, cum s-ar zice... Altfel, cum am putea trăi? În fiecare profesie avem și unele puncte slabe. În ceea ce ne privește pe noi, medicii, crezi că la noi totul merge strună, cum scrie la carte? Afară de chirurgie, nu putem fi absolut siguri de nimic. Născocim medicamente și sisteme noi, dar uităm cu desăvârșire că dintr-o mie de organisme nici măcar două nu se aseamănă între ele în ceea ce privește compoziția sângelui, felul în care funcționează inima, ereditatea și alte drăcovenii de felul ăsta. Ne-am îndepărtat de singura cale terapeutică justă – de medicina aceea pe care și-o aplică animalele și doftoroaiele... Am umplut farmacopeea cu tot felul de cocaine, atropine, fenacetine, dar am trecut cu vederea faptul că, atunci când unui om îi dai să bea apă curată, asigurându-l însă că-i dai un medicament puternic, omul se face bine. Și totuși, în practica noastră, în nouăzeci de cazuri dintr-o sută, ceea ce folosește este tocmai siguranța pe care am izbutit s-o inspirăm cu prestigiul nostru de oameni consacrați. Nu știu dacă ai să mă crezi! Un medic bun – și în același timp un om inteligent și cinstit – mi-a mărturisit că vânătorii își lecuiesc câinii într-un fel cu mult mai rațional decât lecuim noi pe oameni. La ei, nu există decât un singur mijloc, floarea de pucioasă, care nu poate să strice prea mult, ba uneori chiar ajută... Nu găsești, dragul meu, că tabloul e îmbucurător? Și cu toate acestea, facem și noi ce putem... Nu se poate altfel, dragul meu; viața cere compromisuri... Uneori, poți să-ți ajuți aproapele numai prin aerul tău de augur atotștiutor. Să fim mulțumiți și cu asta.

— Da, compromisurile sunt compromisuri, obiectă Bobrov cu

o voce morocănoasă, dar oasele din craniul zidarului din Masalsk tot le-ai extras astăzi...

— Ah, dragul meu, ce importanță poate avea repararea unui singur craniu? Gândește-te numai câte guri hrănești dumneata și câtor brațe le dai de lucru. În istoria lui Ilovaiski stă scris că „Țarul Boris – voind să câștige simpatia maselor – construia, în anii de foamete, imobile de folos obștesc". Cam așa ceva... Acum, ia și socotește cât de mare este suma foloaselor pe care dumneata...

La ultimele cuvinte ale doctorului, Bobrov sări în sus, parcă l-ar fi îmbrâncit cineva din spate, și se așeză cu o mișcare bruscă pe marginea patului, cu picioarele spânzurate.

— Foloase? strigă el într-o explozie de furie. Dumneata vorbești de foloase? În cazul acesta, dacă am ajuns să facem bilanțul foloaselor aduse și al pagubelor pricinuite, dă-mi voie să-ți prezint eu o singură pagină de statistică. Și începu cu glas măsurat și tăios, de parcă ar fi vorbit de la catedră: Se știe de mult că munca în mine, la sonde, la uzinele metalurgice și în marile fabrici scurtează viața muncitorului cu aproape un sfert. Nu mai vorbesc de accidente sau de munca peste puterile omului! Dumneata, ca medic, știi mai bine decât mine cât de mare este procentul victimelor sifilisului, ale beției și ale monstruoaselor condiții de viață în care se canonesc muncitorii în nenorocitele lor de barăci și de bordeie... Stai, doctore, înainte de a-mi obiecta ceva, amintește-ți câți muncitori trecuți de patruzeci și patruzeci și cinci de ani ai întâlnit la fabrică? Eu cel puțin n-am întâlnit. Cu alte cuvinte, asta înseamnă că muncitorul îi dă patronului trei luni de viață într-un an, o săptămână într-o lună, sau, și mai scurt, șase ceasuri pe zi... Acum ascultă mai departe... Când vom avea șase furnale, vor munci la noi treizeci de mii de oameni... Cred că țarul Boris nici n-a visat măcar asemenea cifre! Treizeci de mii de oameni, care – cu toții împreună – vor consuma, în timp de douăzeci și patru de ore, o sută optzeci de mii de ore din propria lor viață, cu alte cuvinte, șapte mii cinci sute de zile și, în sfârșit... poți să-mi spui câți ani face asta?

— Aproape douăzeci de ani, completă doctorul, după o scurtă tăcere.

— Aproape douăzeci de ani, în douăzeci și patru de ore, strigă Bobrov. În două zile și două nopți este devorat un om. Mii de

draci! Îți mai aduci aminte de Biblie? La asirieni sau la moabiți, se aduceau zeilor jertfe omenești. Dar acești domni de bronz, Moloh și Dagon, ar roși de rușine și de mâhhnire în fața cifrelor pe care ți le-am citat...

Această matematică originală îi venise în minte lui Bobrov, chiar atunci, pe loc. (Asemenea multor oameni foarte impresionabili, lui îi veneau idei noi numai în cursul conversației.) În ciuda acestui lucru, atât el cât și Goldberg rămaseră surprinși de originalitatea calculului.

— Dă-o-ncolo! M-ai amețit de tot, exclamă doctorul de pe divan. Deși s-ar putea ca cifrele să nu fie cu totul exacte...

— Dar cunoști oare, continuă Bobrov, înflăcărându-se din ce în ce mai mult, pe măsură ce vorbea, cunoști un alt tablou statistic, după care poți calcula cu o drăcească exactitate câte vieți omenești reprezintă prețul fiecărui pas înainte al „carului" vostru diabolic, fiecare descoperire nouă a unei nenorocite de mașini de treierat, de semănat, sau de laminat șine? Nimic de zis, e bună civilizația voastră, dacă roadele ei se calculează cu numere, în care locul unităților îl ocupă mașina de fier, iar pe acela al zerourilor – un șir întreg de existențe omenești!

— Ia ascultă, dragul meu, obiectă doctorul, pe care Bobrov îl zăpăcise cu înflăcărarea lui, în cazul acesta ar fi mai bine, după părerea dumitale, să ne întoarcem la metodele de muncă primitive? De ce nu vezi decât laturile întunecate ale problemei? Uite, în pofida matematicii dumitale, pe lângă uzina noastră avem o școală, o biserică, un spital bun, o casă de credit pentru muncitori.

Bobrov sări iarăși de pe pat și începu să alerge desculț prin cameră.

— Și spitalul, și școala dumitale, toate sunt fleacuri, jucării de copii, bune pentru umanitariștii de felul dumitale, concesii făcute opinei publice... Dacă vrei, o să-ți spun cum stăm noi în realitate... Știi dumneata ce-i aia *finish?*

— *Finish?* Mi se pare că e ceva în legătură cu caii! Ceva ce se peterece la curse...

— Da, la curse! *Finish* se numesc ultimii o sută de stânjeni înainte de potou. Calul trebuie să-i străbată cu cea mai mare iuțeală, iar după ce a trecut de stâlp, poate să și crape... *Finish*-ul este încordarea totală, maximă a forțelor, și pentru a stoarce din el acest *finish,* calul este biciuit cu cravașa până la sânge.

Tot așa se întâmplă și cu noi. După ce *finish*-ul a fost parcurs și gloaba a căzut cu șalele zdrobite și cu picioarele rupte – la dracu cu ea, nu mai e bună de nimic! Atunci să te văd cum ai să pui pe picioare gloaba căzută la *finish,* cu ajutorul școlilor și al spitalelor dumitale... Ai văzut vreodată, doctore, cum muncesc turnătorii și laminatorii? Dacă ai văzut, atunci trebuie să știi că munca lor cere o tărie îndrăcită a nervilor, niște mușchi de oțel și îndemânarea unui artist de circ... Trebuie să știi că fiecare meșter, datorită numai unei uimitoare prezențe de spirit, reușește de câteva ori pe zi să scape din ghearele morții... Vrei să știi, poate, și cât primește muncitorul în schimbul acestei munci?

— Totuși, atâta timp cât va exista uzina, munca acestui muncitor va fi asigurată! spuse Goldberg cu încăpățânare.

— Doctore, nu vorbi copilării! exclamă Bobrov, așezându-se pe pervazul ferestrei. Acum, mai mult ca oricând, muncitorul este la cheremul cerințelor pieței, al jocurilor de bursă și al diferitelor intrigi de culise. Fiecare întreprindere uriașă – înainte de a fi pusă în funcțiune – are la activul ei trei sau patru patroni scoși din uz. Știi cum a luat naștere societatea noastră? A fost înființată cu bani numerar de către o asociație de capitaliști, nu tocmai mare. La început, era în program o întreprindere de proporții reduse. Dar o bandă întreagă de ingineri, de directori și de antreprenori au înghițit atât de repede capitalul, încât fondatorii nici n-au apucat să bage de seamă acest lucru. Se înălțau construcții vaste, care se dovedeau mai târziu inutile... Clădiri de o importanță capitală erau date – cum se spune la noi – „la rebut”, adică dinamitate. Și numai atunci când întreprinderea a fost cedată – în cele din urmă – cu zece copeici rubla, numai atunci a ieșit la iveală că toate aceste canalii acționau potrivit unui sistem dinainte chibzuit și primeau pentru această comportare murdară un salariu anumit de la o altă companie, mai bogată și mai dibace. Acum, afacerea a fost mult mărită, dar știu precis că la primul crah opt sute de muncitori nu și-au primit salariul pe două luni... Vezi, așadar, cât de asigurată este munca! E destul să scadă puțin acțiunile la bursă, pentru ca scăderea să aibă repercusiuni imediate asupra salariilor. Cred că dumneata știi cum se ridică și scad acțiunile la bursă... Pentru asta, e destul să vin la Petersburg și să șoptesc la ureche unui misit că aș vrea să vând niște acțiuni în valoare de aproximativ

trei sute de mii de ruble... „Dar ferească sfântul să sufli ceva! Asta rămâne între noi! Mai bine îți plătesc un comision frumos!” Apoi mai șoptești același lucru – și tot ca un mare secret – altuia și altuia... și acțiunile vor scădea fulgerător, cu câteva zeci de ruble. Cu cât va fi secretul mai mare, cu atât mai repede și mai sigur vor scădea acțiunile... Bună asigurare mai e și asta!

Cu o mișcare violentă, Bobrov deschise fereastra și în cameră năvăli aerul rece:

— Uite, uite colo, doctore! strigă Andrei Ilici, arătând cu mâna către uzină.

Goldberg se sprijini în cot pe fereastră și își aținti privirea în bezna nopții. Pe toată întinderea uriașă ce se așternea în depărtare, se vedeau din loc în loc niște grămezi roșietice incandescente, din care izbucneau mereu flăcări albastre și verzi de pucioasă... Erau cuptoarele de var[1].

Deasupra uzinei cerul era roșu. În timp ce partea de jos se pierdea în ceața cenușie ridicată de la pământ, pe fondul însângerat al cerului apăreau, zvelte și precis conturate, vârfurile întunecate ale coșurilor înalte; gurile căscate ale acestor uriași scuipau fără încetare în văzduh rotocoale de fum gros, împreunate mai sus într-un singur nor ce se târa alene spre răsărit – haotic ca formă – alb ca vata în unele părți, iar în altele cenușiu sau gălbui ca rugina. Deasupra altor coșuri înalte, mai subțiri, ardeau, pâlpâind, limbile luminoase ale flăcărilor de gaze, legănate în toate părțile, ca niște făclii uriașe. Reflexele lor jucăușe dădeau norului de fum plutitor de deasupra uzinei – când luminat, când scufundat în întuneric – o înfățișare ciudată și amenințătoare. La răstimpuri regulate, în momentul când răsuna bătaia puternică a ciocanului de semnalizare, capacul furnalului se lăsa în jos, iar din gura lui izbucnea o adevărată furtună de flăcări și de funingine, care se ridica cu vuiet spre cer, asemenea unui tunet ce se aude în depărtare. Atunci, timp de o clipă, întreaga uzină apărea puternică și înfricoșătoare în mijlocul beznei dimprejur, iar cowperele negre și rotunde – înșirate unele lângă altele – păreau turnurile unui castel legendar clădit din fier. Focurile furnalelor de cocs se întindeau

[1] Cuptoarele de var sunt alcătuite în felul următor: din piatră de var se face o movilă, cam de înălțimea unui om, și i se dă foc cu lemne sau cu cărbuni de pământ. Movila se încinge la roșu, timp de aproape o săptămână, până când piatra se transformă în var nestins (n. aut.).

în șiruri simetrice și lungi. Din când în când, pe neașteptate se aprindea câte unul, arzând cu o vâlvătaie care se întețea din ce în ce mai mult, clipind ca un ochi mare și roșu. Luminile electrice își amesteceau licărirea albăstruie, lipsită de viață, cu lumina purpurie pe care o răspândea fierul topit... Un bubuit continuu și un neîntrerupt zăngănit de fier se auzeau dintr-acolo.

La lumina răspândită de focurile uzinei, fața lui Bobrov căpătase o nuanță arămie, având într-însa ceva amenințător, iar în ochi îi jucau reflexe de un roșu aprins. Părul i se lăsase în jos și-i cădea în dezordine pe frunte, iar vocea îi suna strident, dușmănos...

— Uite-l, Molohul însetat de sânge cald, omenesc! striga Bobrov, întinzând spre fereastră brațul subțire. O, bineînțeles, aici e progresul, munca mecanizată, succesele culturii... Dar gândește-te, pentru numele lui dumnezeu! Douăzeci de ani! Douăzeci de ani de viață omenească, în douăzeci și patru de ore!... Ți-o jur, sunt clipe când mă simt asasin!...

„Dumnezeule!... E nebun!” gândi doctorul și simți un fior rece trecându-i prin șira spinării. Încercă apoi să-l liniștească pe Bobrov:

— Dă-o-ncolo, dragă, ce-ți veni să te indispui pentru niște prostii? Uite, fereastra e deschisă și de afară vine umezeală... Întinde-te în pat și ia puțină bromură.

„E maniac, curat maniac!” se gândea doctorul, cuprins de milă și de teamă în același timp.

Bobrov abia dacă încercă să se împotrivească... Izbucnirea pe care o avusese înainte îl sleise. Când se întinse în pat, însă, izbucni dintr-o dată într-un hohot de plâns isteric. Doctorul rămase multă vreme lângă el, dezmierdându-l ca pe un copil și spunându-i tot felul de cuvinte blânde și liniștitoare ce-i treceau prin minte.

VI

În ziua următoare, la stația Ivankovo, avu loc primirea sărbătorească a lui Vasili Terentievici Kvașnin. Toată conducerea uzinei se adunase acolo încă de pe la orele unsprezece. Ai fi zis că niciunul dintre cei prezenți nu se simțea la largul lui. Directorul, Serghei Valerianovici Șelkovnikov, bea

întruna sifon – pahar după pahar – își scotea mereu ceasul din buzunar și-l băga pe dată la loc, mașinal, fără să fi aruncat măcar o privire pe cadran. Numai această mișcare distrată îi trăda neliniștea. Fața lui, însă – fața unui om de lume – frumoasă, îngrijită și plină de siguranță de sine, rămânea nemișcată. Puțini erau cei care știau că Șelkovnikov era de fapt numai cu numele – sau cum s-ar spune, numai pe hârtie – șeful șantierului. În realitate, toate treburile erau pe mâna inginerului belgian, Andréa, jumătate polonez, jumătate suedez, și al cărui rol în uzină nu putea fi înțeles de cei neinițiați. Birourile celor doi directori erau alăturate și comunicau printr-o ușă. Șelkovnikov nu îndrăznea să-și pună rezoluția pe nicio hârtie importantă, fără a fi luat mai întâi cunoștință de un semn convențional, făcut cu creionul de mâna lui Andréa, într-un colț al foii. În cazurile urgente, când posibilitatea unei consultații era exclusă, Șelkovnikov căuta să pară preocupat și îi spunea solicitatorului, fără să-i dea prea multă atenție:

— Scuză-mă, dar nu-ți pot acorda niciun minut... Sunt ocupat până peste cap... Fii bun și expune chestiunea dumitale domnului Andréa, iar el îmi va raporta mai târziu în scris.

Meritele lui Andréa față de conducere erau nenumărate. El concepuse întregul plan al genialei escrocherii care ruinase prima asociație de capitaliști, și tot el – cu mâna lui sigură, dar nevăzută – dusese intriga până la capăt. Proiectele lui care se distingeau printr-o uimitoare simplitate și prin felul desăvârșit în care erau întocmite, erau socotite în același timp drept ultimul cuvânt în materie de metalurgie. Andréa stăpânea toate limbile europene și – lucru foarte rar printre ingineri – poseda, în afară de specialitatea lui, cunoștințele cele mai variate.

Dintre toți cei adunați la gară, numai el, cu înfățișarea lui de tuberculos și cu fața de maimuțoi bătrân, își păstra calmul nezdruncinat de totdeauna. Sosise cel din urmă, și acum – cu mâinile vârâte până la cot în buzunarele pantalonilor prea largi care atârnau pe el – se plimba cu pași rari de-a lungul peronului, morfolind între dinți nelipsita lui țigară de foi. Ochii lui de culoare deschisă, în care se citea inteligența pătrunzătoare a savantului și voința de fier a aventurierului, aruncau, ca de obicei, priviri fixe și indiferente pe sub pleoapele umflate și obosite.

Nimeni nu fu mirat de sosirea familiei Zinenko. Toți se

obișnuiseră s-o considere ca făcând parte integrantă, nedespărțită, din viața uzinei. În sala de așteptare întunecată, unde domneau frigul și plictiseala, domnișoarele aduseseră cu ele însuflețirea lor nenaturală și râsul lor afectat. Inginerii mai tineri, obosiți de lunga așteptare, făcură cerc în jurul lor. Imediat, domnișoarele luară obișnuita lor poziție defensivă, aruncând în dreapta și în stânga naivitățile lor drăgălașe, de care toți se săturaseră de mult. Printre fiicele sale, Anna Afanasievna, mică și sprintenă și mereu agitată, părea o cloșcă neliniștită.

Bobrov, obosit și aproape bolnav în urma izbucnirii sale din ajun, stătea retras într-un colț al sălii de așteptare și fuma întruna. Când intră familia Zinenko și se așeză, ciripind gălăgios, în jurul unei mese rotunde, Andrei Ilici se simți cuprins deodată de două sentimente nedeslușite. Pe de o parte, îi era rușine de apariția lipsită de tact – după părerea lui – a acestei familii, și un sentiment puternic și copleșitor de rușine *pentru altul* puse stăpânire pe el. Pe de altă parte, se bucură văzând-o pe Nina; drumul cu trăsura îi îmbujorase fața, iar ochii ei străluceau de însuflețire; era drăguț îmbrăcată și i se păru, cum se întâmplă de obicei, cu mult mai frumoasă decât i-o arăta închipuirea. În sufletul lui bolnav și sfâșiat se aprinse deodată dorul nestăpânit după o iubire feciorelnică, gingașă, plină de prospețime, și dorința simplă și liniștitoare de a simți mângâierea unei femei.

Căută prilejul să se apropie de Nina, dar ea era tot timpul ocupată: pălăvrăgea cu doi studenți metalurgiști care se întreceau s-o facă să râdă și ea râdea, arătându-și dinții mici, albi și strălucitori, mai veselă și mai cochetă ca oricând. Totuși, de două-trei ori, privirea ei întâlni pe aceea a lui Bobrov și lui i se păru că citește în mișcarea sprâncenelor ei, ușor înălțate, o întrebare mută, dar care nu părea dușmănoasă.

O sonerie lungă răsună pe peron, anunțând plecarea trenului din stația cea mai apropiată. Printre ingineri se produse învălmășeală. Din colțul lui, Andrei Ilici observă cu un zâmbet batjocoritor cum același gând – însoțit de aceeași spaimă – pusese fulgerător stăpânire pe acești douăzeci și ceva de oameni, care-și luară deodată o mutră serioasă și atentă, își pipăiră cu o mișcare involuntară și repede nasturii redingotei, cravata și șapca, și își îndreptară privirile înspre partea de unde se auzea soneria. În curând, în sală nu mai rămase nimeni.

Andrei Iilici ieși pe peron. Părăsite de bărbații care se ocupaseră de ele până atunci, domnișoarele se îngrămădeau, descumpănite, la ușă, în jurul Annei Afanasievna. Sub privirea fixă și insistentă a lui Bobrov, Nina se întoarse și, ghicind parcă dorința lui de a vorbi cu ea între patru ochi, merse în întâmpinarea lui.

— Bună ziua! De ce ești atât de palid azi? Ești bolnav? întrebă ea, strângându-i mâna cu putere și simpatie și privindu-l drept în ochi cu o uitătură serioasă și caldă. De ce-ai plecat așa devreme aseară, fără să-ți iei măcar rămas bun? Te-a supărat ceva?

— Da și nu! răspunse Bobrov, zâmbind. Nu, fiindcă n-am niciun drept să mă supăr.

— Ba nu, eu cred că oricare om are dreptul să se supere. Mai ales atunci când știe că se pune mare preț pe părerea lui... Dar de ce „da”?

— Pentru că... Nu știu cum să-ți spun, Nina Grigorievna, zise Bobrov, simțindu-se cuprins de o neașteptată îndrăzneală. Ieri, în timp ce eram în cerdac împreună – îți amintești? – am trăit, datorită dumitale, câteva clipe minunate. Și am înțeles că, dacă ai vrea, ai putea să faci din mine cel mai fericit om de pe fața pământului. Ah, de ce mi-e frică și de ce tot mai tărăgănez?... Doar știi, ai ghicit! Doar știi de mult că...

Nu-și isprăvi vorba... Tot curajul lui dispăru deodată.

— Ce-i cu dumneata?... Ce este? îl mai întrebă o dată Nina cu indiferență prefăcută și, deodată, fără voia ei, vocea începu să-i tremure și ea își plecă privirile.

Era în așteptarea unei declarații de dragoste, lucru care emoționează fetele atât de puternic și de plăcut, indiferent dacă declarația are sau nu un răsunet în inima lor. Obrajii îi păliseră ușor.

— Nu acum... Altă dată, mai târziu! bâlbâi Bobrov. Altă dată, în alte împrejurări o să-ți spun... Pentru dumnezeu! Nu acum! adăugă el pe un ton de implorare.

— Bine! Spune-mi atunci de ce te-ai supărat?

— Pentru că, după clipele acelea, am intrat în sufragerie într-o stare – nu știu cum aș putea s-o exprim – într-o stare de mare tulburare... Și când am intrat...

— Te-a indispus discuția cu privire la veniturile lui Kvașnin? ghici Nina cu acea subită și instinctivă perspicacitate de care

dau uneori dovadă chiar și femeile cele mai mărginite. Da? Am ghicit? Și se întoarse spre el, învăluindu-l iarăși într-o privire adâncă, mângâietoare. Hai, vorbește deschis... Unui prieten nu trebuie să-i ascunzi nimic!

O dată, cu vreo trei sau patru luni în urmă – pe când se plimbau cu barca pe râu, în societate numeroasă – Nina, tulburată și mișcată de frumusețea nopții calde de vară, îi propusese lui Bobrov să fie prieteni „pe vecie”, iar el primise această propunere cu multă seriozitate și, timp de o săptămână întreagă, o numise „prietenul” lui, așa cum îi spunea și ea. Când ea îi spunea în șoaptă „prietene”, cu un aer semnificativ și cu obișnuita ei înfățișare languroasă, acest cuvânt făcea ca inima lui să bată puternic și să fie cuprins de duioșie. Acum își aminti de această glumă și răspunse cu un oftat:

— Bine, „prietene”, am să-ți spun adevărul, cu toate că-mi vine greu. În fața dumitale simt întotdeauna o dureroasă dedublare. Când stăm de vorbă, sunt clipe în care cu un singur cuvânt, cu un singur gest, cu o singură privire chiar, mă faci deodată atât de fericit!... Ah, se pot exprima oare prin cuvinte asemenea senzații?... Spune-mi, ai observat?

— Am observat! răspunse ea aproape în șoaptă și lăsă privirile în jos, cu un tremur galeș al genelor.

— Și pe urmă... pe urmă, deodată, chiar sub ochii mei, te transformi într-o domnișoară de provincie, cu fraze stereotipe și cu maniere studiate... Nu-mi lua în nume de rău că-ți vorbesc sincer... Dacă acest lucru nu mi-ar pricinui chinuri atât de îngrozitoare, n-aș vorbi.

— Am observat și asta...

— Ei vezi... am fost întotdeauna sigur că ai un suflet sensibil, duios și gingaș. Atunci, de ce nu vrei să fii întotdeauna așa cum ești acum?

Ea se întoarse din nou spre Bobrov și schiță un gest, ca și cum ar fi vrut să-i atingă mâna. Se plimbau în sus și în jos, la capătul peronului.

— N-ai vrut niciodată să mă înțelegi, Andrei Ilici, spuse ea, mustrându-l. Ești nervos și nerăbdător. Exagerezi tot ce este bun în mine, dar în schimb nu-mi ierți faptul că nu pot și nici n-aș putea fi altfel decât sunt, în mediul în care trăiesc. Ar fi ridicol și aș provoca neînțelegeri în familia noastră. Sunt prea slabă, ca să fim sinceri, prea lipsită de personalitate, pentru a lupta și a fi

independentă... Merg pe același drum pe care merg toți și privesc și judec lucrurile ca toată lumea... Să nu crezi că nu sunt conștientă de această banalitate în felul meu de a mă purta. Când sunt cu alții, însă, nu-i simt povara, pe când cu dumneata... Cu dumneata pierd orice măsură, pentru că... ea păru că se împiedică în cuvinte, eh, ce să mai ascund... pentru că dumneata ești cu totul altfel, pentru că în toată viața mea n-am întâlnit încă un om ca dumneata.

Vorbind astfel, i se părea că este sinceră. Aerul de toamnă răcoros și înviorător, agitația gării, conștiința propriei sale frumuseți, plăcerea de a simți privirea de îndrăgostit a lui Bobrov ațintită asupra ei – toate acestea o electrizaseră și o aduseseră în acea stare în care unii oameni, cu înclinare spre isterie, mint în chip atât de inspirat, atât de captivant și atât de inconștient. Admirându-se în rolul ei nou, de fată care aspiră la un sprijin moral, ea simțea nevoia să-i spună lui Bobrov lucruri plăcute.

— Știu că mă crezi cochetă... Te rog, nu căuta să te justifici... Sunt de acord! Purtarea mea poate îndreptăți o asemenea părere. De pildă, eu râd și trăncănesc adesea cu Miller. Dar dacă ai ști ce scârbă îmi este de acest înger dulceag! Sau cu cei doi studenți... Un bărbat frumos e întotdeauna antipatic, fie și numai prin faptul că el însuși se admiră mereu. Crede-mă, chiar de ți s-ar părea curios, mie mi-au fost întotdeauna simpatici mai cu seamă bărbații care nu erau frumoși.

La această frază drăgălașă, spusă pe tonul cel mai drăgăstos, Bobrov oftă cu tristețe. Pentru că, vai! nu o dată auzise el femeile debitând această crudă consolare admiratorilor pe care natura nu-i înzestrase cu frumusețe.

— Deci, pot spera c-am să câștig și eu odată simpatia dumitale? întrebă el pe un ton glumeț, dar cu o amară ironie față de el însuși.

Nina își dete imediat seama de greșeala pe care o făcuse.

— Ei, vezi cum ești? Cu dumneata nici nu se poate vorbi... De ce mă obligi să-ți fac complimente, stimate domn? Să-ți fie rușine!...

Ea se cam fâstâcise din pricina greșelii săvârșite și, pentru a schimba vorba, întrebă cu un ton glumeț și poruncitor:

— Ei, ce aveai de gând să-mi spui în alte împrejurări? Să binevoiești să-mi răspunzi fără întârziere!

— Nu știu... Nu-mi amintesc! bolborosi Bobrov, a cărui înflăcărare dispăruse.

— Ei bine, taciturnul meu prieten, am să-ți amintesc eu! Ai început să-mi vorbești despre ziua de ieri, apoi despre niște clipe minunate, apoi mi-ai spus că eu desigur am observat de mult... Dar ce anume, asta n-ai spus!... Deci, fă bine și vorbește acum. Eu îți cer asta, mă auzi?...

Se uita la el cu ochi în care licărea un zâmbet galeș, promițător și drăgăstos totodată... Lui Bobrov i se opri inima în loc într-o dulce amorțire și simți cum îi revine curajul de mai înainte. „Ea știe, ea vrea să vorbesc”, se gândi el, adunându-și toate puterile.

Se opriseră chiar la marginea peronului, unde nu mai era lume. Erau emoționați amândoi. Nina aștepta răspunsul, gustând din plin farmecul jocului stârnit de ea. Emoționat, Bobrov respira greu și nu-și găsea cuvintele. În clipa aceea însă, se auziră sunetele stridente ale semnalelor, și forfota mulțimii cuprinse întreaga stație.

— Să știi... că aștept! șopti Nina, depărtându-se în grabă de Bobrov. Asta e mult mai important pentru mine decât îți închipui dumneata...

De după o cotitură a liniei ferate apăru, în mare viteză, rapidul învăluit în fum negru. După câteva minute, el își încetini mersul cu o mișcare lină, huruind în dreptul acelor, și se opri în fața peronului. Tocmai la capătul trenului era atașat un vagon special – lung, lucitor și vopsit proaspăt în albastru – spre care se năpustiseră toți cei veniți în întâmpinarea lui Kvașnin. Personalul trenului, respectuos, se repezi la ușa vagonului, ca s-o deschidă și să scoată prin ușă, cât ai clipi din ochi, o scară pliantă, care se desfăcu cu zgomot. Șeful gării, roșu de emoție și de alergătură, cu o mutră speriată, zorea personalul care detașa vagonul. Kvașnin era unul dintre acționarii principali ai societății de cale ferată din N. și, când călătorea pe liniile acesteia, se bucura de onoruri de care chiar cei mai înalți funcționari ai căilor ferate nu aveau întotdeauna parte.

Șelkovnikov, Andréa și doi ingineri belgieni, dintre cei mai bine văzuți, intrară în vagon. Kvașnin ședea într-un fotoliu, cu enormele lui picioare întinse în lături și cu burta proeminentă. Purta o pălărie rotundă de fetru, de sub care se zărea părul roșu ca para focului; era ras ca un actor, avea fața pistruiată, obrajii

scofâlciți și o bărbie dublă. Părea somnoros și nemulțumit, și își strângea buzele într-o strâmbătură acră și disprețuitoare.

Când îi văzu pe ingineri, se ridică anevoie, dar numai pe jumătate.

— Bună ziua, domnilor, spuse el cu o voce de bas răgușită, întinzând fiecăruia, pe rând – pentru o respectuoasă atingere – o mână uriașă și puhavă. Ei, ce se mai aude pe la dumneavoastră, la uzină?

Șelkovnikov își începu raportul într-un limbaj de document oficial. La uzină, totul merge bine. Este așteptat numai Vasili Terentievici, pentru ca, în prezența lui, să se dea drumul furnalului și să se pună piatra fundamentală a noilor clădiri... Muncitorii și maiștrii au fost angajați în condițiuni avantajoase. Afluența comenzilor este atât de mare, încât se impune neapărat ca lucrările să înceapă cât mai curând.

Kvașnin asculta cu fața întoarsă spre fereastră, examinând cu un aer distrat mulțimea adunată dinaintea vagonului. Fața lui nu exprima decât oboseală și dezgust.

Deodată, îl întrerupse pe director cu o întrebare neașteptată:

— E-he... ia... ia ascultă... cine-i fetița asta?

Șelkovnikov se uită pe fereastră.

— Asta, aia... cu pană galbenă la pălărie! arătă Kvașnin nerăbdător cu degetul.

— Ah, asta? exclamă deodată directorul și, aplecându-se spre urechea lui Kvașnin, îi șopti în franțuzește, cu un aer misterios: Este fata lui Zinenko, administratorul depozitului nostru.

Kvașnin încuviință cu o mișcare greoaie a capului. Șelkovnikov își continuă raportul, dar șeful îl întrerupse din nou:

— Zi-nen-ko... Zi-nen-ko... silabisi el, dus pe gânduri și fără a se întoarce de la fereastră. Zinenko... cine o fi acest Zinenko?... Unde am mai auzit eu acest nume?

— Administrează depozitul nostru! repetă Șelkovnikov pe un ton respectuos și intenționat nepăsător.

— Ah, îmi aduc aminte! se dumiri Vasili Terentievici. Mi s-a vorbit despre el la Petersburg... Continuă, te rog!

Cu un instinct feminin care nu dă niciodată greș, Nina înțelesese că el se uita tocmai la dânsa și că vorbea despre dânsa. Din cochetărie, se întoarse puțin într-o parte, dar fața ei punctată cu alunițe drăgălașe și îmbujorată de plăcere putea fi totuși văzută de Vasili Terentievici.

În sfârșit, se isprăvi cu raportul și Kvașnin ieși pe platforma din capătul vagonului, amenajată în forma unei marchize.

Bobrov se gândi că nu lipsește decât un bun aparat fotografic, pentru a imortaliza această clipă. Kvașnin nu se grăbea să coboare și, stând în spatele peretelui de sticlă, își înălța deasupra mulțimii îngrămădite lângă vagon corpul lui masiv, cu picioarele crăcănate și cu o expresie de dezgust pe față, asemănător unui idol japonez cioplit grosolan. Această imobilitate a patronului era chinuitoare pentru toți cei veniți în întâmpinarea lui. Cu buzele încreștite într-un zâmbet încremenit, pregătit dinainte, oamenii priveau cu ochii ațintiți în sus, spre Kvașnin, cu o expresie de servilism și aproape de spaimă. De o parte și de alta a ușii, înghețaseră în poziție de „drepți” fercheșii conducători. Aruncând întâmplător o privire spre Nina, care se afla înaintea lui, Bobrov constată cu amărăciune că și pe fața ei se întipărise același zâmbet și aceeași teamă a sălbatecului față de idol.

„Oare să nu fie altceva decât uimirea dezinteresată și respectuoasă în fața unui venit de trei sute de mii de ruble pe an? se gândea Andrei Ilici. Ce-i silește pe acești oameni să «dea din coadă», într-un fel atât de umilitor pentru dânșii, în fața unuia care nici nu se uită la ei cu luare-aminte? Sau avem aici de-a face cu o inexplicabilă lege psihologică a slugărniciei?”

După ce rămase câtva timp nemișcat, Kvașnin se urni în sfârșit din loc și, cu burta înainte, susținut cu grijă de personalul trenului, coborî treptele și ajunse pe peron.

Ca răspuns la plecăciunile respectuoase ale mulțimii ce se dăduse în lături, pentru a-i face loc, el abia catadicsi să dea din cap și, scoțându-și în afară buza de jos, groasă, spuse pe nas:

— Domnilor, sunteți liberi până mâine!

Înainte de a fi ajuns la capătul peronului, îi făcu semn directorului să se apropie de el.

— Să mi-l prezinți, Serghei Valerianovici! spuse el cu voce scăzută.

— Pe Zinenko? ghici prevenitor directorul.

— Ei, da... mii de draci! se răsti Kvașnin, furios. Dar nu aici... nu aici! îl opri el, apucându-l de mânecă pe director, care și pornise. Când voi fi la uzină...

VII

Așezarea pietrei fundamentale și punerea în funcțiune a noului furnal avură loc patru zile după sosirea lui Kvașnin. Se hotărâse ca aceste două evenimente să fie sărbătorite cât mai solemn, de aceea fuseseră trimise de mai înainte invitații tipărite, la uzinele metalurgice vecine, din Krutogorsk, din Voronino și din Lvov.

După Vasili Terentievici, mai sosiră din Petersburg încă doi membri ai conducerii, patru ingineri belgieni și câțiva acționari mai cu greutate. Printre funcționarii uzinei circula zvonul că s-ar fi alocat de către conducere două mii de ruble pentru organizarea unei mese festive. Totuși, deocamdată nimic nu confirmase acest zvon și toate cumpărăturile de vinuri și de provizii apăsau ca un bir greu pe umerii antreprenorilor.

Ziua fixată pentru serbare a fost una dintre cele mai frumoase: o zi de început de toamnă, luminoasă și străvezie, când cerul pare atât de albastru și de adânc, iar aerul răcoros are un miros îmbătător de vin ales. Săpăturile pentru fundația unei noi mașini de suflat aer și ale unui convertizor Bessemer erau de formă pătrată. În jurul lor erau adunați numeroși muncitori, așezați în careu. În mijlocul terenului împrejmuit cu acest gard viu de oameni, chiar la marginea șanțului, era o masă obișnuită de lemn nevopsit, acoperită cu o față albă pe care erau puse crucea și Evanghelia, iar alături de ele mănunchiul de busuioc și un vas de tablă pentru agheasmă. Preotul, îmbrăcat în odăjdii verzi, cusute cu cruci de aur, ședea deoparte, iar în spatele lui erau cincisprezece muncitori, care se oferiseră să cânte în corul care avea să-i dea răspunsurile. Pe latura deschisă a careului stăteau inginerii, antreprenorii, șefii de echipă și funcționarii din birouri, formând un grup de peste două sute de oameni, pestriț și animat. Pe terasament, se instalase un fotograf care – după ce se înfășurase, cu aparat cu tot, într-o pânză neagră – se căznea acum să găsească poziția cea mai potrivită.

După zece minute, sosi în goană Kvașnin într-o caleașca trasă de trei cai suri minunați. Era singur în caleașcă fiindcă, chiar dacă ar fi vrut, n-ar mai fi putut încăpea nimeni alături de el. În urma lui Kvașnin mai sosiră încă cinci sau șase echipaje. Când îl zăriră pe Vasili Terentievici, muncitorii simțiră instinctiv că el e „cel mai mare” și, toți deodată, ca un singur om, își scoaseră

șapca. Kvașnin trecu majestuos înainte și făcu preotului un semn din cap.

— Binecuvântat este dumnezeul nostru, totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor, se auzi glasul de tenor, tremurat, blând și nazal al preotului, în mijlocul tăcerii care se lăsase deodată.

— Amiin! răspunse destul de armonios corul improvizat.

Toți deodată, așa cum salutaseră pe Kvașnin la sosire, muncitorii – ca la trei mii de oameni – își făcură semnul crucii cu o mișcare largă, își plecară capetele și apoi le ridicară, scuturându-și pletele... Fără să vrea, Bobrov se uită la ei cu atenție. În față – așezați pe două rânduri – erau zidarii, cu șorțuri albe, aproape toți cu părul de culoarea inului și cu bărbi roșcate; în spatele lor se aflau turnătorii și fierarii, ale căror fețe nu erau niciodată curățite de funingine, toți îmbrăcați cu salopete largi de culoare închisă, în felul acelora ale muncitorilor englezi și francezi. Printre ei se distingeau și profilurile proeminente ale specialiștilor străini. În spatele turnătorilor se zăreau muncitorii de la cuptoarele de var, pe care-i cunoșteai de departe, după fețele lor acoperite cu un strat gros de praf alb ca făina și după ochii injectați și umflați, cu pleoapele roșii...

De fiecare dată când corul intona, puternic și armonios, dar cam pe nas: „Preasfântă născătoare de dumnezeu”, toți cei trei mii de oameni, cu același foșnet monoton și încet, se închinau cu mult zel, plecându-se în mătănii adânci. Rugăciunea, înălțată de enorma masă anonimă, îi apăru lui Bobrov ca o uriașă forță elementară și totodată ca un lucru copilăresc și duios. A doua zi, toți muncitorii aveau să se apuce iarăși de greaua și îndârjita lor muncă, timp de douăsprezece ore în șir. Cine știe căruia din ei îi este de pe acum hotărât de soartă să plătească cu viața această muncă; să se prăbușească de pe schelele înalte, să fie ars de metalul topit, sau îngropat sub pietre ori cărămizi?! Nu cumva la această neînduplecată hotărâre a soartei se gândesc ei acum, în timp ce bat mătănii adânci, scuturându-și pletele bălane, pe când corul se roagă maicii domnului: „Izbăvește de nenorocire pe robul tău!”

În cine oare, dacă nu în maica domnului, pot să-și pună nădejdea acești copii mari, cu inimile curajoase și simple, acești umili luptători, care zi de zi ies din bordeiele lor înghețate pentru a-și împlini obișnuita lor muncă de răbdare și de eroism?

Așa, sau cam așa, gândea Bobrov, căruia îi plăcuseră întotdeauna imaginile poetice, pline de avânt și, cu toate că pierduse demult obișnuința să se roage, simțea cum îl trec fiorii, de fiecare dată când răsuna vocea tremurată a preotului, venită parcă de departe, sau când corul, ca un singur om, îi dădea răspunsul. Era un fel de forță, supunere și abnegație în ruga naivă a acestor truditori anonimi, adunați de prin cine știe ce meleaguri, de prin cine știe ce gubernii depărtate, smulși din locurile de baștină dragi inimii lor, pentru o muncă grea și plină de primejdii.

Slujba luase sfârșit. Cu un aer de nepăsare, Kvașnin aruncă o monedă de aur în șanțul săpat, dar nu izbuti să se aplece ca s-o îngroape cu lopățica și atunci se aplecă Șelkovnikov în locul lui. După aceea, tot grupul porni spre furnalele care își înălțau turnurile rotunde, negre și masive, așezate pe postamentul de piatră.

Furnalul al cincilea – construit de curând – „cocea din plin”, după cum spuneau tehnicienii. Printr-o deschidere, cam la un arșin de la pământ, zgura topită năvălea afară, într-un șuvoi larg, clocotitor, de un alb orbitor, iar în jurul ei izbucneau de fiecare dată scurtele pâlpâiri albastre ale văpăilor de pucioasă. Printr-un jgheab înclinat, zgura se scurgea în niște recipiente așezate la marginea postamentului și se închega într-o masă compactă, verzuie, asemănătoare unui bloc de cristal. Muncitorii stăteau chiar în vârful furnalului și aruncau în el, fără întrerupere, minereu și cărbuni de pământ, transportați în vagonete până sus.

Preotul stropi furnalul de jur împrejur cu agheasmă apoi, grăbit și temându-se parcă, trecu deoparte cu mersul său împleticit de moșneag. Maistrul topitor, un bătrân uscățiv și negru la față, își făcu cruce și scuipă în palme. La fel făcură și cele patru ajutoare ale lui. După aceea, ei ridicară de la pământ un drug foarte lung de oțel, pe care îl legănară multă vreme în aer și, în sfârșit, strigând o dată toți, izbiră cu drugul partea de jos a furnalului. Dopul de lut ars răsună cu zgomot. Spectatorii, cu nervii încordați de așteptare și de spaimă, închiseră ochii pe jumătate, iar unii se dădură puțin înapoi. Muncitorii mai loviră o dată, apoi, încă și încă... Deodată, de sub ascuțișul drugului, ca dintr-un havuz, țâșni brusc metalul lichid, atât de luminos, încât îți lua văzul. Atunci, maistrul topitor, printr-o mișcare circulară a

drugului, lărgi deschizătura, iar fonta se prelinse încet de-a lungul unei brazde de nisip, colorându-se într-o nuanță aprinsă de ocru. Snopi întregi de stele strălucitoare și mari săreau în zbor prin deschizătura furnalului, se împrăștiau împrejur, sfârâind cu zgomot, și se mistuiau în văzduh. Metalul topit, care se scurgea încet și parcă alene, răspândea atâta dogoare, încât oaspeții – neobișnuiți – se dădeau înapoi, acoperindu-și obrajii cu mâinile.

De la furnale, inginerii se îndreptară spre secția pompelor de suflat aer. Kvașnin dăduse dinainte dispoziția ca acționarii, veniți o dată cu el, să vadă uzina în toată măreția ei și în plină activitate. El își făcuse socoteala – și pe bună dreptate – că acești domni, tulburați de nenumărate impresii puternice și cu desăvârșire noi pentru dânșii, vor povesti adevărate minuni la adunarea generală a consiliului de administrație de către care fuseseră trimiși. Cunoscând până în străfundurile ei psihologia oamenilor de afaceri, Vasili Terentievici socotea de pe acum drept un fapt hotărât – și foarte avantajos pentru el – o nouă emisiune de acțiuni cu care adunarea generală nu fusese până atunci de acord.

Într-adevăr, acționarii erau atât de tulburați, încât îi apucase durerea de cap și simțeau că le tremură picioarele. În sala pompelor de suflat, ei ascultau, palizi de emoție, cum aerul pompat în țevi – cu ajutorul a patru pistoane verticale de câte patru metri lungime — își făcea loc cu un vuiet care zgâlțâia și cutremura zidurile de piatră ale clădirii. Prin aceste țevi masive de fontă, pe care doi oameni abia le puteau cuprinde cu brațele, aerul ajungea la cowpere și acolo – cu ajutorul gazelor fierbinți – era încălzit până la o temperatură de șase sute de grade, apoi pătrundea, în sfârșit, în interiorul furnalului, topind minereul și cărbunele cu suflul lui arzător. Inginerul care conducea secția mașinilor de suflat dădea explicații. Cu toate că se pleca la urechea fiecărui acționar în parte, strigând cât îl ținea gura, cuvintele lui erau înghițite de huruitul asurzitor al mașinilor, încât aveai impresia că el nu face decât să-și miște cu încordare buzele, fără să scoată un cuvânt.

Șelkovnikov îi duse apoi pe oaspeți în sala cuptoarelor de pudlaj, o clădire înaltă, metalică și atât de lungă, încât extremitatea cealaltă de-abia se zărea ca o licărire slabă de lumină. De-a lungul unuia dintre pereții halei se întindea o

rampă de piatră, pe care erau instalate douăzeci de cuptoare de pudlaj ce păreau niște vagoane scoase de pe roți. În aceste cuptoare, fonta lichidă era amestecată cu minereu – și transformată în oțel. O dată gata, oțelul se scurgea pe țevi în jos, umplând lingotierele, niște forme înalte de metal – cam ca niște cutii fără fund, cu mânere în partea de sus – și se închega în interiorul lor în lingouri, cântărind cam vreo patruzeci de puduri fiecare. În partea neocupată a halei erau așezate niște șine, de-a lungul cărora furnicau macaralele, huruind, gâfâind și șuierând, ca niște animale ascultătoare și îndemânatice, înzestrate cu trompe flexibile. Una din macarale apuca cu cârligul urechea lingotierei, o ridica în sus și dintr-însa se rostogolea greoi un lingou de oțel, în forma unei bare lungi și drepte de un roșu orbitor. Înainte ca blocul de oțel să fi căzut la pământ, unul dintre muncitori, cu o deosebită îndemânare, îl înfășură cu un lanț gros cât brațul. A doua macara, prinzând acest lanț cu cârligul, transporta „piesa” lin prin aer și o depunea alături de altele asemănătoare pe o platformă fixată la o a treia macara. Aceasta transporta încărcătura în celălalt capăt al halei, unde a patra macara, care avea un clește în loc de cârlig, scotea „piesele” de pe platformă și le scufunda în deschizăturile cuptoarelor cu gaze, instalate sub pardoseala halei. În sfârșit, a cincea macara le trăgea afară, albe de dogoare, și le depunea pe rând sub dinții ascuțiți ai unui ferăstrău circular care se învârtea cu mare repeziciune în jurul unui ax orizontal, iar „piesa” de oțel – de patruzeci de puduri – era tăiată în cinci secunde în două jumătăți, ca două felii moi de cozonac. Fiecare din cele două jumătăți trecea apoi sub greutatea de șapte sute de puduri a presei cu abur, care o strângea de jur împrejur cu atâta forță și ușurință, ca și cum piesa ar fi fost de ceară. Imediat după aceea, muncitorii o apucau, o culcau pe niște cărucioare împinse cu mâna și o transportau repede mai departe, iar toți cei ce le ieșeau în cale erau învăluiți în dogoarea și strălucirea metalului încins.

După aceea, Șelkovnikov arătă musafirilor atelierul de laminat. Un lingou enorm de metal încins trecea printr-o serie de valțuri de laminoare, rostogolindu-se printre ele pe niște suluri ce se roteau sub pardoseală abia vizibile la suprafața acesteia. Lingoul era împins și presat în spațiul dintre două valțuri de oțel, care se învârteau în sensuri opuse, și se strecura

între ele, făcându-le să se depărteze și să vibreze de încordare. Mai departe, ajungea la altă serie de valțuri cu deschizătura dintre cilindre și mai mică. După fiecare trecere, bucata de oțel se făcea tot mai subțire și mai lungă, iar după ce parcurgea de câteva ori în fugă toată instalația de laminat – în ambele sensuri – căpăta treptat forma unei șine de culoare roșie, lungă de zece stânjeni. Mișcarea complicată a celor cincispreze grupuri de caje era dirijată de un singur om, care stătea deasupra mașinii cu aburi, pe o platformă ca o punte de comandă, în clipa când pârghia era împinsă înainte, toți cilindrii și toate sulurile se învârteau într-un sens, iar când pârghia era trasă înapoi, cilindrii și sulurile se învârteau în sens opus. După ce bara era subțiată cât trebuia, un ferăstrău rotund o tăia în trei părți, cu un scrâșnet ascuțit și asurzitor, zvârlind o cascadă de scântei aurii.

Oaspeții trecură apoi cu toții în atelierul de strungărie, unde se fabricau mai ales roți de vagoane și de locomotive. Din tavan atârnau curele de transmisie, prinse de un ax lung și gros de oțel, de la un capăt la celălalt al întregii hale; aceste curele puneau în mișcare două sau trei sute de strunguri, de cele mai variate dimensiuni și forme. Ele erau atât de numeroase și se încrucișau în atâtea sensuri, încât dădeau impresia unei singure rețele care se mișca necontenit. Roțile unor mașini se învârteau cu o viteză de douăzeci de rotații pe secundă, în vreme ce mișcarea altora era atât de înceată, încât abia putea fi văzută cu ochiul. Șpanurile de oțel, în formă de spirale lungi și frumoase, cădeau pe podea într-un strat gros. Mașinile de perforat umpleau văzduhul cu țipătul lor insuportabil de strident. Tot aici li se arătă musafirilor mașina care tăia piulițe; ea semăna cu două maxilare de oțel uriașe care mestecă întruna. Doi muncitori băgau în această gură, larg căscată, extremitatea unei vergele lungi, încălzite la roșu, iar mașina mușca din ea, într-un ritm egal, câte o bucată de metal, pe care apoi o scuipa la pământ în formă de piuliță.

Șelkovnikov, care în tot acest timp dădea explicații numai acționarilor, le propuse la ieșirea din atelierul de strungărie să viziteze mândria uzinei, un *compound* de nouă sute de cai-putere. Domnii din Petersburg, însă, erau acum îndeajuns de amețiți și obosiți de toate cele văzute și auzite. Noile impresii nu le mai deșteptau interesul și nu făceau decât să-i obosească și mai mult. Fețele li se încinseseră de la dogoarea atelierului de

laminat, iar mâinile și hainele lor erau mânjite de funingine. Impunându-și acest sacrificiu, ei acceptară propunerea directorului numai ca să nu scadă prestigiul consiliului de administrație pe care îl reprezentau.

Compound-ul de nouă sute de cai-putere era așezat într-o clădire separată, foarte curată și elegantă, cu ferestre luminoase și cu pardoseală de mozaic. În ciuda uriașelor sale dimensiuni, mașina nu făcea aproape niciun zgomot... Două pistoane, de o lungime de patru stânjeni fiecare, lunecau cu o mișcare lină și rapidă în interiorul unor cilindri căptușiți cu scânduri. O roată înaltă de douăzeci de picioare, cu douăsprezece curele de transmisie, se învârtea cu repeziciune și fără zgomot. Mișcarea ei largă făcea să treacă la intervale regulate un suflu ritmic și puternic prin aerul uscat și fierbinte al sălii de mașini. *Compound*-ul punea în mișcare pompele de aer, laminoarele și toate instalațiile atelierului de mașini-unelte.

După ce acționarii examinară *compound*-ul, cu convingerea că se sfârșise cu grelele încercări la care fuseseră supuși, îl auziră deodată pe neobositul Șelkovnikov, adresându-li-se cu o nouă și amabilă propunere:

— Acum, domnilor, vă voi arăta inima uzinei, punctul de unde își trage viața.

Și îi târî aproape cu forța în sala cazanelor cu aburi. Dar după toate cele văzute, „inima uzinei” – douăsprezece cazane cilindrice, de o lungime de cinci stânjeni și de câte un stânjen și jumătate lățime fiecare – nu mai făcu nicio impresie deosebită asupra acționarilor obosiți. Gândurile lor zburau de multă vreme la masa care îi aștepta, așa că acum nu mai puneau niciun fel de întrebări, mulțumindu-se să dea numai din cap, cu un aer distrat și indiferent, ca răspuns la toate explicațiile lui Șelkovnikov. Când directorul isprăvi, în sfârșit, acționarii oftară ușurați și începură să-i strângă mâna, cu o sinceră și vizibilă plăcere.

În preajma cazanelor cu aburi nu mai rămăsese decât Andrei Ilici. Stând la marginea unui puț de piatră, scufundat pe jumătate în întuneric – în care se găseau instalațiile de încălzit – el privi multă vreme în jos, urmărind munca încordată a șase oameni, goi până la brâu, care lucrau în fund. Sarcina lor era să arunce întruna cărbuni – ziua și noaptea – în deschizăturile instalației de încălzit. De fiecare dată, când capacele rotunde de

fontă erau date deoparte, cu un zăngănit, se vedeau în fundul gropii – clocotind, vuind și mugind – flăcări de un alb orbitor. Trupurile goale ale muncitorilor – uscate de foc și înnegrite de praful de cărbune – se aplecau atunci, făcând să le apară pe spinare, în relief, mușchii și vertebrele. De fiece dată, mâinile osoase și vânjoase ridicau cărbunele pe lopeți pline cu vârf și, cu o mișcare îndemânatică și iute, îl răsturnau în gura căscată. Alți doi muncitori, care stăteau deasupra, zvârleau în jos – fără încetare – alte grămezi de cărbune, care se înălțau în pragul gropii ca niște uriașe movile negre. Bobrov vedea în munca neîntreruptă a fochiștilor ceva deprimant și neomenesc. Părea că o forță supranaturală îi ferecase pe vecie lângă aceste monstruoase guri căscate, și ei trebuiau – sub amenințarea unei morți năprasnice – să hrănească fără răgaz pe acest monstru lacom și nesățios...

— Ce-i, *colega,* te uiți cum îl îndoapă pe Molohul dumitale? auzi Bobrov în spatele lui un glas voios și blajin.

Andrei Ilici tresări, cât p-aci să se prăbușească în groapa cu fochiști. Îl uimise, îl zguduise aproape, această neașteptată potrivire între exclamația glumeață a doctorului și propriile lui gânduri. Chiar după ce-și recăpătă stăpânirea de sine, tot îl mai urmări multă vreme ciudățenia acestei coincidențe. Întotdeauna îl interesaseră și i se păruseră misterioase acele fenomene care făceau ca – în clipa când se gândea la ceva, sau citea ceva într-o carte – să audă vorbindu-se în preajma lui despre același lucru.

— Mi se pare că te-am speriat, dragă, zise doctorul, cercetând cu atenție fața lui Bobrov. Te rog să mă ierți!

— Da, m-ai cam speriat... Te-ai apropiat așa de încet... nu mă așteptam.

— Ah, dragul meu Andrei Ilici, ce-ar fi dacă ne-am îngriji puțin nervii! Nu sunt buni de nimic... Ascultă sfatul meu. Ia-ți un concediu și șterge-o pentru câtva timp în străinătate... Pentru ce să stai și să te chinuiești aici? Trăiește și dumneata o jumătate de an după placul inimii; bea vinuri bune, călărește mai multișor, și mai ocupă-te și de dragoste...

Doctorul se apropie de marginea puțului:

— Ce infern! exclamă el, uitându-se în jos. Cam cât cântărește un samovăraș din ăsta? Cred că vreo opt sute de puduri.

— Nu, mai mult... Cam o mie cinci sute!

— Vai de mine!... Și ce s-ar întâmpla dacă un asemenea obiect și-ar pune în gând să... să explodeze? Ar fi un spectacol de efect... Ce zici?

— Foarte de efect, doctore! Desigur că din toate clădirile astea n-ar mai rămâne piatră peste piatră.

Goldberg dădu din cap și apoi fluieră semnificativ.

— Și din ce cauză s-ar putea întâmpla așa ceva?

— Cauzele pot fi diferite... De cele mai multe ori însă, așa ceva se întâmplă atunci când în cazan rămâne foarte, foarte puțină apă, iar pereții lui se încing din ce în ce mai tare, aproape la roșu. Dacă se dă atunci drumul la apă și ea pătrunde în cazan, se formează dintr-o dată o cantitate enormă de aburi, pereții nu mai rezistă și cazanul explodează.

— Va să zică lucrul ăsta se poate face și cu premeditare?

— Foarte ușor... Nu vrei să încerci? Când apa din tubul de nivel va scădea de tot, e suficient să apeși ventilul... Uite pârghia asta mică... Asta-i tot!

Bobrov glumea, dar în vocea lui era o stranie seriozitate, iar în ochi avea o expresie severă și tristă. „Dracu să-l mai înțeleagă, se gândi doctorul, un om simpatic, dar un... psihopat.”

— De ce nu te-ai dus la masă, Andrei Ilici? întrebă Goldberg, depărtându-se de cazan. Merită să vezi cum au transformat laboratorul într-un adevărat salon, iar serviciul e o minune, nu altceva!

— Să-i ia dracu! Nu pot să sufăr mesele festive ale inginerilor! se răsti Bobrov. Se laudă, zbiară, se lingușesc fără rușine unul pe altul și... apoi aceste inevitabile toasturi de beți, în timpul cărora oratorii varsă vinul pe dânșii și pe vecini... E dezgustător!...

— Da, da, chiar așa este! zise doctorul, râzând. Am apucat începutul. Kvașnin e o adevărată minune... „Domnilor, chemarea inginerului este o chemare nobilă și plină de răspundere. O dată cu șinele de cale ferată, cu furnalele și cu minele, el duce până în cele mai depărtate colțuri ale țării și germenii culturii, floarea civilizației și...” nu știu ce alte roade, nu-mi amintesc prea bine... Ce mai escroc! Patentat!... „Să ne unim deci, domnilor, și să ținem sus flamura binefăcătoarei noastre arte.” Bineînțeles au urmat aplauze furtunoase.

Făcură câțiva pași în tăcere. Fața doctorului se întunecă

deodată, iar când începu să vorbească, în glasul lui se simțea mânia.

— Da! Arta binefăcătoare! Dar barăcile muncitorilor sunt construite din surcele. Cu bolnavii nici nu mai prididești... Copiii mor ca muștele! Uite-i, germenii culturii... Ce-au să mai spună, atunci când febra tifoidă are să pună stăpânire pe Ivankovo?

— Ce spui, doctore? Sunt cazuri? Asta ar fi îngrozitor în înghesuiala asta.

Doctorul se opri, răsuflând greu.

— Cum să nu fie? spuse el cu amărăciune. Ieri au fost aduși doi. Unul a murit azi-dimineață, iar al doilea, dacă n-a murit încă, se prăpădește până diseară... Și nu avem nici medicamente, nici loc suficient, nici sanitari destoinici... Așteaptă, o s-o pățească ei până la urmă!... adăugă Goldberg cu înverșunare, amenințând cu pumnul pe cineva nevăzut.

VIII

Prin uzină, încă înainte de sosirea lui, circulaseră atâtea anecdote picante despre Kvașnin, încât nimeni nu mai avea acum nicio îndoială în ceea ce privea adevăratul motiv al neașteptatei lui apropieri de familia Zinenko. Doamnele vorbeau despre asta, zâmbind cu subînțeles, iar bărbații vorbeau între ei pe șleau, cu mult cinism. Totuși, nimeni nu știa nimic precis. Toți așteptau cu nesaț un scandal senzațional.

Bârfeala avea și o parte de adevăr. După ce făcuse o vizită familiei Zinenko, Kvașnin își petrecea la ei toate serile. Dimineața, cam pe la orele unsprezece, minunata lui troică cenușie sosea la ferma din Șepetovka, iar vizitiul anunța mereu, pe același ton, că „boierul poftește pe cucoana și pe domnișoare la dumnealui la dejun”. La aceste dejunuri nu era invitat niciun străin. Mâncarea o gătea un bucătar francez, pe care Vasili Terenlievici îl lua totdeauna cu el, în timpul deselor lui călătorii, chiar și în străinătate.

Atenția lui Kvașnin față de noile sale cunoștințe se manifesta într-un fel cu totul deosebit. Față de cele cinci fete, el adoptase de la început atitudinea familiară a unui unchi burlac, întotdeauna vesel. Peste trei zile, el le striga pe numele lor patronimic: Șura Grigorievna, Ninocika Grigorievna, iar pe cea mai mică, pe Kasia, o apuca de bărbia grăsuță, cu gropiță, și o

necăjea, zicându-i „puștanco” și „puișorule”. Ea nu se împotrivea, dar asta o făcea să roșească până la lacrimi. Anna Afanasievna – prefăcându-se supărată – bombănea pe un ton glumeț, protestând că prea îi răsfață fetițele. Într-adevăr, era de ajuns ca vreuna dintre ele să exprime vreo dorință, fie și în treacăt, pentru ca imediat să-i fie împlinită. Abia apucă Maka să spună – fără să fi avut, de altfel, vreun gând ascuns – că ar vrea să meargă pe bicicletă, că a doua zi i s-a și adus de la Harkov, cu un curier special, o bicicletă minunată, de cel puțin trei sute de ruble... La o prinsoare cu Beta, în legătură cu niște fleacuri, Kvașnin pierdu un pud de bomboane, iar Kasiei îi oferi în același fel o broșă, în care alternau coralul, ametistul, safirul, jaspul și agata, alcătuind literele numelui ei. Într-o zi, află că Ninei îi plac caii și călăria. Peste două zile, i se aduse o iapă englezească pursânge, perfect dresată pentru a purta o șa de doamnă. Domnișoarele erau încântate. În casa lor se ivise un spiriduș binefăcător, ca din basme, care știa să le ghicească până și cele mai mici capricii, îndeplinindu-le îndată. Anna Afanasievna își dădea vag seama că această generozitate are în ea ceva nu tocmai măgulitor pentru o familie bună, dar nu avea nici destulă îndrăzneală, nici destul tact, ca să-i dea a înțelege lui Kvașnin acest lucru. Ca răspuns la observațiile ei, exprimate pe un ton lingușitor, el nu făcea decât un gest cu mâna și spunea cu vocea lui groasă de bas, pe un ton hotărât:

— Ei, asta-i, draga mea!... Dă-le-ncolo de fleacuri...

Totuși, el nu-și arăta preferința pentru niciuna dintre fete, le împlinea tuturor dorințele cu același zel și le lua pe toate în zeflemea cu aceeași familiaritate. Tinerii, care vizitau mai înainte casa Zinenko, dispăruseră, înțelegători, pe nesimțite. În schimb, Svejevski, care până atunci nu fusese la ei decât de vreo două, sau trei ori, era acum un musafir nelipsit. Venea nechemat, ca și cum ar fi primit de la cineva o invitație misterioasă și reuși dintr-o dată să devină necesar tuturor membrilor familiei.

De altfel, apariția lui la Zinenko fu precedată de o mică anecdotă. Cu vreo cinci luni în urmă, Svejevski se exprimase în treacăt, într-un cerc de colegi, cum că visul vieții lui era să ajungă milionar și că-și va realiza negreșit acest vis pe la patruzeci de ani.

— Și cum vei reuși, Stanislav Xaverievici? îl întrebară ceilalți.

Svejevski chicoti, frecându-și mâinile umede cu un aer misterios, și răspunse:

— Toate drumurile duc la Roma.

Instinctul îi șoptea că la Șepetovka, împrejurările iau o întorsătură foarte prielnică pentru viitoarea lui carieră. Într-un fel sau altul, el i-ar putea fi de folos prea-puternicului său stăpân. Și Svejevski, cu chicotitul lui servil, mizând totul pe o carte, se vâra cu îndrăzneală în ochii lui Kvașnin. Cocheta cu el întocmai ca un cățeluș jucăuș cu un dulău ciobănesc fioros, dându-i să înțeleagă – atât prin expresia feței, cât și prin glas – că e gata în orice clipă să săvârșească orice potlogărie, la primul semn pe care i l-ar face Vasili Terentievici.

Patronul nu se împotrivea. Kvașnin, care scotea din slujbe directori și administratori de uzine – fără a da vreo explicație – suporta totuși prezența unui Svejevski oarecare fără să spună o vorbă... Acesta simțea că aici e rost de învârteală strașnică și viitorul milionar își aștepta momentul prielnic.

Toate acestea, trecând din gură în gură, ajunseseră și la Bobrov, care nu se mai mira... Părerea pe care și-o făcuse despre familia Zinenko era precisă și definitivă, dar îl tulbura gândul că bârfeala, cu coada ei murdară, are s-o atingă și pe Nina... După conversația din gară, fata aceasta îi era și mai dragă, și mai apropiată. Numai lui își deschisese ea încrezătoare sufletul, acest suflet care rămânea minunat, chiar în șovăielile și slăbiciunile lui. Toți ceilalți, gândea el, nu-i cunoșteau decât îmbrăcămintea și înfățișarea exterioară. În ceea ce-l privea, gelozia cu josnicele ei bănuieli, veșnic întărâtate de ambiție, meschinăria și brutalitatea erau străine de firea încrezătoare și iubitoare a lui Bobrov.

Andrei Ilici nu întâlnise încă niciodată dragostea duioasă și sinceră a unei femei și – prea timid și nesigur de sine – nu cerea de la viață ceea ce poate i se cuvenea. Nu era de mirare că acum, cu sufletul plin de avânt și de bucurie, se lăsa cuprins de un sentiment nou și puternic.

În ultimele zile, Bobrov trăise sub farmecul conversației din gară. De sute de ori îi venise în minte această conversație și de fiecare dată descoperea un înțeles tot mai adânc în cuvintele Ninei. Dimineața, se trezea cu senzația vagă că ceva mare și minunat îi cuprinsese sufletul și-i făgăduia o mare fericire în viitor.

Simțea o dorință nestăpânită de a se duce la Zinenko. Ar fi vrut să se mai încredințeze o dată de fericirea lui, să mai audă încă o dată mărturisirile Ninei, când șovăitoare, când pline de o naivă îndrăzneală. Dar îl stingherea prezența lui Kvașnin și se consola la gândul că patronul nu putea în niciun caz să zăbovească la Ivanovka mai mult de două săptămâni.

Totuși, întâmplarea îl ajută s-o vadă pe Nina chiar înainte de plecarea lui Kvașnin. Asta a fost într-o duminică, trei zile după inaugurarea festivă a furnalului. Bobrov, călare pe Farvater, mergea pe drumul larg și bine bătătorit care ducea de la uzină la stație. Era cam pe la ora două și ziua era răcoroasă și senină. Farvater sălta vioi, mișcând urechile și dând din capul lui pletos. La cotitura din dreptul depozitului, Bobrov zări o doamnă în costum de amazoană, coborând panta călare pe un cal mare, murg, iar în urma ei văzu venind un călăreț pe un cal chirghiz, mic și alb. În curând, își dădu seama că era Nina, într-o fustă de culoare verde- închis, pe care i-o umfla vântul, cu mănuși galbene și lungi în mâini și cu un cilindru mic și strălucitor pe cap. Se ținea în șa frumos și cu multă siguranță. Iapa englezească, zveltă, mergea într-un trap întins și elastic, ținându-și gâtul încordat și ridicându-și sus picioarele subțiri și uscățive. Svejevski, care o însoțea pe Nina, rămăsese mult în urma ei și se căznea să prindă cu piciorul scara care-i scăpase... Dădea mereu din coate și se bălăbănea, aplecându-se în toate părțile.

Când îl zări pe Bobrov, Nina o porni în galop spre el. Vântul o bătea în față, silind-o să-și țină cu mâna dreaptă pălăria și să-și plece capul. Când ajunse în dreptul lui Andrei Ilici, își opri brusc calul, care încremeni pe loc, lăsându-se nerăbdător de pe un picior pe altul, umflându-și nările de rasă și mușcându-și zgomotos zăbala de pe care picura spuma.

Galopul îmbujorase fața Ninei, iar părul ieșit de sub pălărie îi cădea pe umeri în șuvițe lungi și ondulate.

— De unde ai calul ăsta minunat? întrebă Bobrov, după ce reuși, în sfârșit, să-l oprească pe Farvater, care juca pe loc și, aplecându-se în șa, îi strânse Ninei vârfurile degetelor.

— Așa-i că e o frumusețe? E cadoul lui Kvașnin.

— Eu aș fi refuzat un asemenea cadou! spuse răstit Andrei Ilici, supărat de răspunsul ei nepăsător.

Nina se aprinse.

— Pentru care motiv?

— Pentru că... Ce reprezintă pentru dumneata Kvașnin, la urma urmei? Ți-e rudă?... Logodnic?...

— O, doamne, ce susceptibil ești pentru alții! răspunse Nina sarcastic. Văzând însă suferința întipărită pe fața lui, ea se muie pe dată. Dar asta nu înseamnă nimic pentru el... E atât de bogat...

Svejevski ajunsese la zece pași de ei. Deodată, Nina se aplecă spre Bobrov, îi atinse mâna mângâietor cu vârful cravașei și spuse cu jumătate glas ca o fetiță conștientă de vinovăția ei:

— Ei, hai... hai, nu te supăra! O să-i dau calul înapoi! Răutate ce ești!... Vezi ce înseamnă părerea dumitale pentru mine?

Ochii lui Andrei Ilici se aprinseră de bucurie și, fără să vrea, își întinse mâinile spre Nina. Dar nu spuse nimic și oftă numai din adâncul pieptului. Svejevski se apropie, salutând și încercând să ia o atitudine cât mai degajată.

— Ai auzit desigur de picnicul nostru! strigă el de departe.

— Aud prima oară de așa ceva!

— Picnicul aranjat din inițiativa lui Vasili Terentievici, la Beșenaia Balka?...

— N-am auzit nimic!

— Da, da! Te rog, Andrei Ilici, să vii și dumneata, se amestecă în vorbă Nina. Miercuri, la ora cinci după-amiază... Locul de întâlnire este la gară.

— Dacă e picnic, contribuie fiecare?

— Se pare că da... Nu știu precis!

Nina se uită, jenată și întrebătoare, la Svejevski.

— Da, contribuie fiecare! confirmă Svejevski. Vasili Terentievici m-a însărcinat să duc la îndeplinire unele dispoziții ale lui. Ce să-ți spun? Picnicul o să fie extraordinar. Ceva grozav!... Numai că toate astea se țin deocamdată secret. Au să fie lucruri cu totul neașteptate, care au să vă uimească...

Nina nu se putu stăpâni și adăugă cu cochetărie:

— Și când te gândești că eu am fost pricina! Acum vreo trei zile am spus că ar fi bine să facem cu toții o plimbare în pădure, iar Vasili Terentievici...

— Eu nu vin! spuse Bobrov repezit.

— Ba ai să vii! În ochii Ninei trecu o străfulgerare. Domnilor, înainte marș! strigă ea, pornind în galop. Andrei Ilici! Ascultă ce-ți spun...

Svejevski rămase în urmă. Nina și cu Bobrov galopau alături – ea, zâmbind și uitându-se în ochii lui, el, posomorât și nemulțumit.

— Numai pentru dumneata am născocit acest picnic, prieten răutăcios și bănuitor ce ești! spuse Nina cu căldură. Vreau neapărat să aflu ceea ce nu mi-ai spus până la capăt, atunci în gară... Nimeni n-are să ne stânjenească la picnic.

Și iarăși se petrecu în sufletul lui Bobrov o schimbare subită. Simți că în ochi îi vin lacrimi de înduioșare și exclamă cu patimă:

— O, Nina! Cât te iubesc!

Dar Nina parcă nici nu auzi această mărturisire neașteptată. Ea strânse frâul, forțând calul să treacă la pas, și întrebă:

— Va să zică vii? Da?

— Neapărat! Vin neapărat!

— Ei, ia seama! Acum, să-l așteptăm pe cavalerul meu și... la revedere! Mă grăbesc să ajung acasă.

Când își luă rămas bun de la ea, el simți prin mănușă căldura mâinii care îi răspunse cu o strângere prelungită și puternică. Ochii întunecați ai Ninei îl priveau cu dragoste.

IX

Miercuri, încă de la orele patru, gara era ticsită până la refuz de lumea care lua parte la picnic. Toți erau veseli și se simțeau la largul lor. Vizita lui Vasili Terentievici se terminase de data asta atât de fericit, cum n-ar fi îndrăznit nimeni să nădăjduiască. Nu se dezlănțuiseră nici tunete, nici fulgere și nimeni nu fusese poftit să plece din slujbă. Dimpotrivă, circulau chiar zvonuri că, într-un viitor apropiat, va interveni o mărire a salariilor pentru majoritatea funcționarilor. Afară de asta, picnicul promitea să fie minunat. Până la Beșenaia Balka, unde hotărâseră să plece, nu erau mai mult de zece verste de mers cu trăsura pe un drum foarte frumos. În ultimele zile fusese senin și cald, așa că nimic nu putea să strice plimbarea.

Erau aproape nouăzeci de invitați. Râzând și vorbind zgomotos, ei se îngrămădiseră pe peron în grupuri animate. Limba rusă era presărată cu fraze franțuzești, germane și poloneze. Cei trei belgieni luaseră cu dânșii aparate fotografice pentru instantanee la lumină de magneziu. Toți erau intrigați de secretul desăvârșit în care erau ținute amănuntele picnicului.

Svejevski, cu un aer misterios și important, făcea aluzie la niște „surprize”, dar se ferea de orice explicații.

Prima surpriză o constitui trenul special. La ora cinci precis, ieși din depou o locomotivă americană nouă, cu zece roți. Doamnele nu-și putură reține strigătele de entuziasm și de admirație: uriașa mașină era toată împodobită cu drapele și cu flori proaspăt culese. Ghirlande verzi de frunze de stejar, împestrițate cu buchete de gherghine, de micșunele și de garoafe, se încolăceau în spirale în jurul corpului de oțel al mașinii, se înălțau de-a lungul coșului, de unde se lăsau în jos, până la fluierul locomotivei și apoi se ridicau din nou, acoperind cu o perdea de flori cabina mecanicului. Părțile de oțel și de aramă, acoperite cu verdeață și flori, căpătau o strălucire de mare efect în lumina razelor aurii ale amurgului. Șase vagoane de clasa întâi, înșirate de-a lungul peronului, aveau să transporte pe cei care luau parte la picnic, până la versta 303, de unde mai erau numai vreo cinci sute de pași până la Beșenaia Balka.

— Domnilor! Vasili Terentievici m-a rugat să vă comunic că ia asupră-și toate cheltuielile picnicului! anunța Svejevski, trecând grăbit de la un grup la altul. Domnilor! Vasili Terentievici m-a rugat să comunic tuturor invitaților...

În jurul lui se strânsese un grup destul de mare de invitați, iar el explica:

— Vasili Terentievici a rămas încântat de primirea pe care i-a făcut-o societatea și de aceea îi face mare plăcere să răspundă la o amabilitate cu altă amabilitate. El ia asupră-și toate cheltuielile...

Și, nemaiputând răbda, împins parcă de acel sentiment care îl face pe lacheu să se laude cu generozitatea stăpânului, adăugă cu autoritate:

— Noi am cheltuit cu acest picnic trei mii cinci sute nouăzeci de ruble!

— Pe din două cu domnul Kvașnin? se auzi din spate o voce batjocoritoare.

Svejevski se întoarse repede și înțelese că acela care îi pusese această întrebare răutăcioasă era Andréa, care-l privea cu obișnuita lui nepăsare și cu mâinile vârâte adânc în buzunarele pantalonilor.

— Ce ați binevoit să spuneți? întrebă Svejevski, roșind până la

urechi.

— Nu eu, ci dumneata ai binevoit să spui: „Noi am cheltuit trei mii”... Am deci toate motivele să cred, că prin acest „noi” te-ai referit la dumneata și la domnul Kvașnin... În cazul acesta, consider ca o datorie plăcută să-ți declar că dacă accept această amabilitate din partea domnului Kvașnin, din partea domnului Svejevski s-ar putea să nu o accept...

— A, nu, nu!... Nu m-ați înțeles bine, bâlbâi Svejevski, care se fâstâcise de-a binelea. Totul este din partea lui Vasili Terentievici. Eu sunt numai... ca un delegat... ca un fel de administrator, ca să zic așa! adăugă el cu un zâmbet acru.

Aproape în același timp cu intrarea în gară a trenului, sosi și familia Zinenko, însoțită de Kvașnin și de Șelkovnikov. Abia apucă să coboare Vasili Terentievici din caleașcă însă, că avu loc un incident tragicomic, la care nu se așteptase nimeni. De dimineață, soțiile, surorile și mamele muncitorilor de la uzină, auzind despre picnicul proiectat, începuseră să se adune în gară. Multe dintre ele aduseseră cu dânsele și copii sugaci. Istovite și arse de soare, cu fețele împietrite de resemnare, femeile ședeau de câteva ceasuri pe treptele peronului, de-a lungul zidurilor și pe pământ. Erau mai mult de două sute. La toate întrebările puse de șeful stației, ele răspundeau că vor să vorbească cu „șeful cel roșcovan și gras”. Paznicul încercase să le îndepărteze, dar se pornise o larmă atât de asurzitoare, încât omului nu-i mai rămăsese decât să dea din mâini a neputință și să lase femeile în pace.

Fiecare trăsură ce se apropia provoca în rândurile femeilor o învălmășeală, care nu dura mult însă, căci ele se linișteau pe dată, văzând că „șeful cel roșcovan și gras” nu sosise încă.

Ținându-se cu mâinile de capră, Vasili Terentievici de-abia izbutise să pună piciorul pe scară, gâfâind și făcând trăsura să se aplece într-o parte, că femeile îl și înconjurară din toate părțile și îngenuncheară în fața lui. Speriați de zgomotul mulțimii, caii – tineri și nărăvași – începură să forăie și să se agite; vizitiul, lăsat cu totul pe spate, trăgea de hățuri și abia reușea să-i țină în loc. La început, Kvașnin nu putu înțelege nimic. Femeile țipau toate o dată, întinzând pruncii spre dânsul. Deodată, începură să le curgă lacrimi pe fețele arse de soare...

Kvașnin văzu că nu se poate smulge din acest lanț viu care-l încercuise.

— Hei, muierilor! Nu urlați! strigă el, acoperind cu vocea lui de bas toate glasurile. Zbierați toate ca la iarmaroc... Nu aud nimic! Să spună una singură ce s-a întâmplat!

Dar fiecare voia să vorbească. Strigătele se întețiră, iar lacrimile începură să curgă și mai tare pe fețele lor.

— În tine ni-i nădejdea... scumpul nostru... uită-te la noi... nu mai putem... ne-am vlăguit de tot. Ne prăpădim... împreună cu copiii, ne prăpădim... Crăpăm de frig!

— Și ce vă lipsește? De ce vă prăpădiți? strigă din nou Kvașnin. Nu mai zbierați toate o dată! Ia, tu, tinerica aia de colo... ia spune tu! arătă el cu degetul spre o femeie din Kaluga, voinică și frumoasă, în ciuda feței palide și obosite. Celelalte să tacă.

Cele mai multe tăcură și suspinau doar printre lacrimi, scoțând din când în când câte un bocet și ștergându-și ochii și nasul cu poalele murdare.

Totuși, mai rămăseseră încă vreo douăzeci de femei care vorbeau o dată.

— În tine ni-i nădejdea, ne prăpădim de frig... Îndură-te de noi... Asta nu mai e viață... Ne-au îngrămădit pentru la iarnă în barăci; dar parcă e chip să trăiești în ele? Barăci sunt alea? Sunt făcute numai din așchii. Nici acum nu mai poți răbda noaptea de frig... Dârdâim de ne clănțăne dinții... Ce ne facem la iarnă? Fie-ți milă măcar de copilașii noștri! Ajută-ne, drăguțule, dă ordin să ne puie măcar plite... N-avem unde face mâncare... gătim pe afară... Bărbații noștri sunt toată ziulica la muncă... degerați... uzi... Când vin acasă, nici n-au unde să se usuce!

Kvașnin căzuse ca într-o cursă. Încotro se întorcea, peste tot îi închideau drumul femeile îngenuncheate și întinse la pământ. Când încerca să-și facă drum printre ele, îl apucau de picioare și de poalele paltonului lung și cenușiu. Văzând că n-are încotro, îi făcu semn cu mâna lui Șelkovnikov și-l chemă lângă dânsul. Când acesta răzbi prin mulțimea deasă a femeilor, Vasili Terentievici îl întrebă pe franțuzește pe un ton mâniat:

— Ai auzit? Ce va să zică asta?

Șelkovnikov strânse din umeri, descumpănit, și începu să bolborosească:

— Eu am scris la timp conducerii, am raportat... Numărul brațelor de muncă este foarte limitat. E vară... vremea secerișului... prețuri ridicate... conducerea nu a permis... Nu-i

nimic de făcut... De...

— Atunci, când începeți să reparați barăcile pentru muncitori? întrebă Kvașnin cu severitate.

— Nu se știe absolut nimic... Să mai rabde cum or putea! Trebuie să dăm zor întâi cu încăperile pentru funcționari.

— Ce porcării se întâmplă sub conducerea dumitale! bombăni Kvașnin. Și, întorcându-se din nou cu fața spre femei, spuse cu glas tare:

— Ascultați, femeilor! De mâine au să înceapă să vă facă plite, iar barăcile o să le acopere cu scânduri. Ați auzit?

— Am auzit, dragule... Mulțumim... Se poate să nu auzim una ca asta? răsunară voci pline de bucurie. E mai bine așa, când șeful dă el singur ordin... Mulțumim... De ne-ai mai da voie, șoimule, să putem strânge și niște surcele de la construcții.

— Bine, bine, vă dau voie să strângeți surcele.

— Au pus peste tot cerchezi de pază, iar ăștia, cum vii după surcele, cum stau gata să te ardă cu nagaica...

— Bine, bine... Duceți-vă fără grijă după surcele, nimeni n-are să se atingă de voi, le liniștea Kvașnin. Iar acum, muierilor, cărați-vă acasă, la gătit ciorba! Da' să vă văd... la iuțeală! strigă el pe un ton de încurajare. Dumneata să dai dispoziție, spuse el cu voce scăzută lui Șelkovnikov, ca mâine să se așeze lângă barăci vreo două care de cărămizi... Asta are să le liniștească pe multă vreme. Să le admire în voie!

Femeile se îndepărtau cu desăvârșire fericite.

— Bagă de seamă, că dacă nu ne-or pune sobe, o să-i chemăm pe ingineri să ne încălzească, strigă femeia din Kaluga, căreia îi poruncise Kvașnin să vorbească în numele tuturora.

— Păi, sigur, adăugă alta cu vioiciune, să ne încălzească atunci chiar șeful ăl mare. Uite-l cât e de gras și de rumen... cu el ți-o fi mai cald decât pe cuptor.

Acest episod neașteptat, care se sfârșise într-un chip atât de vesel, îi dispuse deodată pe toți. Chiar și Kvașnin, care îl repezise mai înainte pe director, izbucni în râs când auzi cererea femeilor de a fi încălzite, și-l luă împăciuitor de braț pe Șelkovnikov.

— Vezi, dragul meu, spuse el directorului, pe când urca greoi treptele peronului, trebuie să știi să te înțelegi cu poporul. Îi poți promite tot ce-ți trece prin minte: locuințe de aluminiu, ziua de muncă de opt ore și biftecuri la dejun – dar s-o faci cu multă

siguranță. Te asigur că eu îți potolesc într-un sfert de oră cea mai tumultuoasă scenă de masă...

Kvașnin se așează în vagon, amintindu-și amănuntele răscoalei femeilor pe care o potolise mai adineauri și râzând în hohote. După trei minute, trenul ieși din stație. Vizitiilor li se dăduse ordin să meargă de-a dreptul la Beșenaia Balka, deoarece fusese proiectată o întoarcere în trăsuri, cu torțe...

Purtarea Ninei îl tulburase pe Andrei Ilici. În stație, îi așteptase sosirea cu nerăbdare și cu o emoție de care fusese cuprins încă din ajun. Vechile îndoieli nu-i mai frământau sufletul; credea acum într-o fericire apropiată și niciodată lumea nu i se păruse atât de frumoasă, oamenii atât de buni, iar viața atât de ușoară și de veselă. Gândindu-se la întâlnirea cu Nina, căuta să și-o închipuie, se vedea rostind fraze pătimașe, drăgăstoase și pline de elocvență; apoi începu să râdă de el însuși. La ce bun să născocești cuvinte de dragoste? Când va fi nevoie, ele vor veni singure și vor fi cu atât mai frumoase și mai calde. Bobrov își aminti de niște versuri citite de el într-o revistă; în ele, poetul îi spunea iubitei lui că ei nu-și vor face jurăminte de dragoste, pentru că acestea ar fi o jignire adusă iubirii lor sincere și fierbinți.

Apoi Bobrov văzu venind în urma lui Kvașnin două trăsuri în care sosise familia Zinenko. Nina ședea în prima trăsură. Purta o rochie ușoară, de culoare deschisă, frumos garnisită în jurul gâtului cu o dantelă lată de aceeași nuanță; avea o pălărie mare florentină, albă, cu un buchet de trandafiri galbeni. I se păru mai palidă și mai serioasă ca de obicei. Ea îl observă de departe pe Bobrov care stătea pe peron, dar nu-i aruncă privirea lungă și plină de înțeles la care se așteptase el, ba dimpotrivă, i se păru că ea își întoarce într-adins vapul, iar când Andrei Ilici se apropie în fugă de caleașcă, să-i ajute să coboare, Nina – dorind parcă să i-o ia înainte – sări ușor jos, sprintenă și ușoară, de cealaltă parte a trăsurii. O presimțire rea și funestă strânse inima lui Andrei Ilici, dar îndată căută să se liniștească. „Sărăcuța de ea, se rușinează de hotărârea luată și de dragostea ei. I se pare că acum oricine poate să-i citească în ochi, nestingherit, gândurile cele mai tainice... O, sfântă, încântătoare naivitate!”

Andrei Ilici era sigur că Nina, ca și data trecută în gară, va găsi singură prilejul să se apropie și să schimbe cu el câteva cuvinte între patru ochi. Dar ea, probabil cu totul absorbită de

explicația lui Kvașnin cu femeile, nu se grăbea s-o facă... Nu se întoarse măcar o singură dată, nici chiar pe furiș, ca să-l vadă pe Bobrov. Neliniștea și tristețea cuprinseseră inima lui Andrei Ilici. Se hotărî să se apropie de familia Zinenko care forma un grup aparte – pe care celelalte doamne păreau că-l ocolesc – și, folosindu-se de gălăgia care absorbise atenția tuturora, s-o întrebe pe Nina, dacă nu cu vocea, cel puțin cu privirea, care este pricina răcelii ei.

O salută pe Anna Afanasievna și, după ce îi sărută mâna, o cercetă cu privirea, căutând să ghicească dacă știe ceva. Da, nu mai încăpea îndoială că știa; sprâncenele ei subțiri, frânte în formă de unghi – semnul unui caracter nesincer, după cum gândea adesea Bobrov – se încruntară a nemulțumire, iar buzele se strânseră cu aroganță. Desigur că Nina îi povestise totul maică-si și că aceasta o mustrase, presupuse Bobrov și se apropie de Nina.

Dar Nina nici nu se uita la el. Când îi dădu bună ziua, mâna ei rămase rece și nemișcată în mâna lui tremurătoare. În loc să răspundă la salutul lui Andrei Ilici, ea se întoarse în aceeași clipă spre Beta, schimbând cu ea câteva cuvinte fără importanță. Bobrov puse această manevră grăbită pe seama unui sentiment de vinovăție, sau de frică, ori pe seama dorinței de a se eschiva de la un răspuns direct... Simți deodată cum i se moaie picioarele, iar în gură avu o senzație de frig. Nu știa ce să creadă. Chiar dacă Nina ar fi scăpat o vorbă față de maică-sa, oare nu putea ea, cu o privire scurtă, dar plină de înțeles – dintre acelea de care știu întotdeauna femeile să se folosească prin instinct – să-i spună: „Da, ai ghicit, se știe despre cele ce am vorbit noi... dar eu sunt mereu aceeași, dragul meu, nu te neliniști!” Totuși, ea prefera să întoarcă mereu capul. „Oricum, voi avea răspunsul ei, azi la picnic, orice s-ar întâmpla, își zise Bobrov, cuprins de o vagă tristețe și presimțind ceva dureros și murdar... Într-un fel sau într-altul, ea va trebui să-mi răspundă.”

X

La versta 303, toată societatea coborî din vagoane, trecu prin fața cantonului și se înșiră într-o coloană pestriță de-a lungul cărării înguste ce cobora spre Beșenaia Balka... Fețele înfierbântate simțiră o adiere care aducea din depărtare

răcoarea și mirosul de toamnă al pădurii. Cărarea tot mai abruptă se pierdea printre tufe dese de alun și de caprifoi, ale căror crengi strâns împletite urzeau deasupra ei o boltă neîntreruptă și întunecoasă. Sub picioare începeau să foșnească frunze galbene și uscate. Prin urzeala deasă a tufișului se întrezărea în depărtare jarul aprins al amurgului.

Șirul de tufișuri luă sfârșit, iar în fața oaspeților se ivi un luminiș mare, înconjurat de copaci, având pământul bătătorit și acoperit cu nisip. Într-o parte, se înălța un pavilion octogonal, împodobit cu drapele și cu verdeață, iar alături era o estradă acoperită, pentru muzicanți. Când primele perechi apărură din desiș, fanfara izbucni într-un marș vesel. Sunetele metalice, pline și zglobii se împrăștiară săltărețe prin pădure, izbindu-se de copaci într-un ecou sonor și topindu-se apoi undeva, departe, într-o a doua orchestră, care aci i-o lua înaintea celei dintâi, aci rămânea în urma ei. În pavilion, în jurul meselor așezate de jur împrejur și acoperite de pe acum cu fețe albe, noi, se agita servitorimea, care așeza zgomotos vesela...

După ce muzicanții isprăviră marșul, invitații izbucniră în aplauze puternice. Erau într-adevăr uimiți, căci abia cu două săptămâni în urmă în locul acesta nu fusese decât un povârniș, acoperit pe alocurea cu câteva tufe rare.

Orchestra începu să cânte un vals.

Bobrov îl văzu pe Svejevski, care sta alături de Nina, și care-i cuprinse deodată mijlocul fără o prealabilă invitație, avântându-se apoi împreună în luminiș, într-un vârtej ametitor.

Nici n-apucă bine s-o părăsească Svejevski, că veni în fugă spre ea un student de la Facultatea de metalurgie, iar după dânsul un altul. Bobrov dansa prost și, de altfel, nici nu-i plăcea să danseze. Totuși, se gândi s-o invite pe Nina la un cadril. „Poate, gândi el, voi reuși să găsesc momentul prielnic unei explicații.”

Se apropie de dânsa după două tururi de dans, în clipa când se așezase obosită și își răcorea fața cu mișcările repezi ale evantaiului.

— Sper, Nina Grigorievna, că mi-ai rezervat un cadril!

— O, doamne... ce păcat! Toate cadrilurile mele sunt date! răspunse ea, fără să se uite la el.

— Cum se poate? Atât de repede? întrebă Bobrov cu o voce înăbușită.

— Ei, da! dădu Nina din umeri, nerăbdătoare și ironică. De ce ai venit așa de târziu? Am promis toate cadrilurile, încă din vagon.

— Se vede că pe mine m-ai uitat cu totul! spuse el trist.

Nina fu mișcată de intonația glasului. Strânse și desfăcu nervoasă evantaiul, fără să-și ridice ochii.

— Numai dumneata ești vinovat! De ce n-ai venit lângă noi?

— Am venit la picnic numai ca să te văd... E posibil să nu fi fost decât o glumă, Nina Grigorievna?

Ea tăcea, încurcată, frământând evantaiul între degete. Un tânăr inginer se apropie în fugă și o scoase din încurcătură. Ea se sculă repede și, fără măcar să se întoarcă spre Bobrov, puse pe umărul inginerului mâna ei fină, îmbrăcată cu o mănușă albă, lungă. Andrei Ilici o urmărea cu privirea... După ce făcu un tur, ea se așeză tocmai în partea cealaltă a luminișului. „Desigur, într-adins”, se gândi Andrei Ilici. Parcă simțea față de el un sentiment de teamă, sau de rușine...

Obișnuita-i tristețe apatică puse din nou stăpânire pe Bobrov. Figurile începură iar să i se pară toate vulgare, șterse și aproape caraghioase. Sunetele ritmice ale muzicii îi răsunau în cap ca niște lovituri surde, pricinuindu-i o senzație enervantă și dureroasă. Nu pierdu încă toate speranțele și căuta să se mângâie cu presupuneri: „Nu cumva o fi supărată pentru că nu i-am trimis un buchet? Sau poate, pur și simplu, nu vrea să danseze cu un bușteан ca mine? încerca el să ghicească. La urma urmei, poate că are dreptate... Pentru fetele tinere, nimicurile astea înseamnă atât de mult! Oare nu acestea reprezintă pentru ele toate bucuriile și întristările – într-un cuvânt – toată poezia vieții?”

Când începu să se întunece, în jurul pavilionului se aprinseră ghirlande lungi de lampioane mici chinezești, de felurite culori. Dar asta nu era suficient... Luminișul rămânea aproape în întregime scufundat în întuneric. Deodată, de ambele părți – ca niște adevărați sori electrici – se aprinseră două lumini albastre și orbitoare ale unor reflectoare, care până atunci fuseseră ascunse cu grijă în frunzișul copacilor. Mestecenii și carpenii care înconjurau luminișul se conturară deodată cu precizie, de parcă ar fi ieșit mai în față... Ramurile nemișcate, scăldate într-o lumină puternică și artificială, căpătară deodată înfățișarea unui decor teatral de prim plan. În spatele lor, copacii desișului –

învăluiți într-o pâclă cenușie și cu reflexe verzui – își profilau vag vârfurile rotunde și dantelate pe cerul întunecat... Din stepă răzbătea zvonul ascuțit al greierilor, pe care nici muzica nu-l putea acoperi: țârâiau toți o dată atât de ciudat și de tare, încât părea că nu se aude decât un singur greiere a cărui chemare venea însă din toate părțile, și din dreapta, și din stânga, și de sus.

Balul se prelungea, devenind din ce în ce mai însuflețit și mai zgomotos. Dansurile urmau unul după altul. Orchestra nu se odihnea aproape deloc. Muzica și atmosfera feerică a serii îmbătaseră pe femei, ca vinul.

Mirosul de parfum și de trupuri înfierbântate se contopea într-un ciudat amestec cu mireasma pelinului, cu parfumul frunzelor pe jumătate veștejite, cu mirosul de umezeală ce venea dinspre pădure și cu aroma subtilă de otavă cosită, ce se simțea de departe... Pretutindeni băteau evantaiele, când mai repede, când mai încet, ca aripile unor păsări multicolore, gata de zbor. Conversațiile cu voce tare, râsetele și zgomotul pașilor pe nisip se împleteau într-un singur zumzet monoton și vesel care, din când în când – atunci când muzica se oprea o clipă – se ridica puternic ca un talaz.

Bobrov o urmărise neîncetat cu privirea pe Nina. De câteva ori, aproape îl atinsese cu rochia. Simțise chiar o adiere când fata trecuse, lunecând cu repeziciune pe lângă el. În timpul dansului, ea își punea brațul îndoit pe umărul cavalerului, într-o poză frumoasă, de delăsare parcă, iar capul și-l apleca în așa fel, ca și cum ar fi vrut să se rezeme de umărul lui... Din când în când – ca într-o scurtă străfulgerare – i se întrezăreau dantelele albe ale fustei de dedesubt, fluturate într-o mișcare repede, și piciorul mic, în ciorap negru, cu glezna subțire și cu începutul unei pulpe zvelte. Lui Bobrov i se făcea atunci rușine și începea să urască pe toți acei care o puteau vedea pe Nina în aceste clipe.

Începu mazurca... Era aproape ora nouă. Nina, care dansa cu Svejevski, profită de o clipă când cavalerul ei, care conducea mazurca, era ocupat cu aranjarea unei figuri mai complicate, și fugi în direcția garderobei, făcând pașii în tact cu muzica și susținându-și cu amândouă mâinile părul care i se despletise. Bobrov, care o observase din cealaltă parte a luminișului, se grăbi s-o urmeze, oprindu-se în fața ușii... Aici era aproape întu-

neric și toată garderoba – o cămăruță mică de scânduri, construită în dosul pavilionului – era scufundată în umbră. Bobrov se hotărî s-o aștepte pe Nina și s-o silească cu orice preț să-i dea o explicație. Inima îi zvâcnea, iar degetele pe care și le strângea convulsiv îi erau reci și umede.

După cinci minute, Nina apăru. Bobrov înaintă din umbră și-i tăie drumul. Ea scoase un strigăt slab și se dădu înapoi.

— De ce mă chinuiești așa, Nina Grigorievna? spuse Andrei Ilici și, fără să-și dea seama, își împreună mâinile într-un gest de implorare. Oare nu vezi cât mă doare?... Suferința mea te amuză... Îți bați joc de mine...

— Nu înțeleg ce vrei. Nici nu m-am gândit să-mi bat joc de dumneata, răspunse Nina cu încăpățânare și aroganță.

Se trezise în ea spiritul familiei.

— Nu? întrebă Bobrov, abătut. Dar atunci ce înseamnă purtarea pe care o ai azi față de mine?

— Ce fel de purtare?

— Ești rece, aproape dușmănoasă cu mine... Însăși prezența mea îți este neplăcută.

— Mi-e cu desăvârșire indiferent...

— Asta e și mai rău... Simt în dumneata o schimbare pe care n-o pot înțelege și care mă îngrozește... Fii sinceră, Nina! Fii așa cum îmi închipuiam că ești... Oricât de înspăimântător ar fi adevărul, spune-l! E mai bine și pentru dumneata, și pentru mine s-o sfârșim dintr-o dată.

— Să sfârșim ce? Nu te înțeleg!

— Nu-i adevărat! Înțelegi foarte bine, nu te preface! Noi avem ce sfârși. Ne-am spus cuvinte duioase care erau aproape o mărturisire, au fost clipe minunate ce ne-au legat unul de altul prin fire gingașe și nevăzute... Știu! Vrei să-mi spui că m-am înșelat... Se poate, se poate... Nu mi-ai poruncit oare dumneata să vin la picnic pentru a găsi prilejul să vorbim între patru ochi?

Ninei i se făcu deodată milă de el.

— Da, te-am rugat să vii... șopti ea, aplecându-și tare capul. Am vrut să-ți spun... am vrut... că trebuie să ne despărțim pentru totdeauna.

Bobrov se clătină ca și cum ar fi primit o lovitură în piept. Chiar prin întuneric se vedea cât pălise.

— Să ne luăm rămas bun?... Nina Grigorievna!... șopti el, cu răsuflarea tăiată. Cuvintele de rămas bun sunt cuvinte grele,

amare... nu le rosti...

— Trebuie să le rostesc...

— Trebuie?

— Da, trebuie. Nu este voința mea.

— Dar, atunci, a cui?

Cineva se apropie de ei. Nina cercetă întunericul cu privirea și spuse în șoaptă:

— Iată a cui!

Era Anna Afanasievna. Examinând bănuitoare pe Bobrov și pe Nina, ea își luă fiica de mână:

— De ce ai fugit de la dans, Nina? spuse ea cu un ton de mustrare. Stai și trăncănești pe întuneric! Frumoasă treabă, nimic de zis!... Și eu care te caut prin toate ungherele... Iar dumneata, stimate domn, i se adresă ea deodată pe un ton iritat lui Bobrov, dumneata, stimate domn, dacă nu știi sau nu-ți place să dansezi, cel puțin nu împiedica domnișoarele să danseze și nu le compromite cu convorbiri în *tête-à-tête...* prin colțuri întunecoase!... și se depărtă, trăgând-o pe Nina după dânsa.

— O, nu fiți neliniștită, stimată doamnă! Pe domnișoara dumneavoastră nimic n-o poate compromite! strigă în urma ei Bobrov și izbucni într-un râs amar și atât de ciudat, încât mama și fiica întoarseră capul fără să vrea.

— Eh! Ți-am spus că e un prost și un bădăran! și Anna Afanasievna o trase pe Nina de mână. Poți să-l scuipi în ochi, că el tot râde... Las' că se consolează... Acum e rândul doamnelor să-și aleagă cavalerii, adăugă ea pe alt ton, mai liniștit. Du-te și invită-l pe Kvașnin. A terminat chiar acum jocul de cărți. Uite-l! Stă în ușa chioșcului.

— Bine, mamă, dar cum o să danseze? El nici de întors nu se poate întoarce bine.

— Eu îți spun să te duci. Era socotit pe vremuri ca unul dintre cei mai buni dansatori din Moscova... În orice caz, are să-i facă plăcere.

Ca printr-un văl de ceață cenușie ce se mișca în depărtare, Bobrov o văzu pe Nina cum străbate în fugă tot luminișul și cum se oprește, zâmbitoare și cochetă, în fața lui Kvașnin, plecându-și grațios și rugător capul într-o parte. Vasili Terentievici o asculta, aplecându-se ușor spre ea. Deodată, izbucni într-un râs care făcu să se cutremure toată uriașa lui persoană și dădu din cap a „nu". Nina insistă mult, apoi făcu brusc pe ofensata și, cu

un gest capricios, se întoarse să plece. Dar Kvașnin, cu o vioiciune cu totul neobișnuită la el, o ajunse din urmă și, dând din umeri, ca și cum ar fi vrut să spună: „Eh, ce să-i faci... trebuie să-i răsfeți pe copii”... îi întinse mâna. Toți dansatorii se opriră, privind plini de curiozitate la noua pereche. Spectacolul „Kvașnin dansând mazurca” promitea să fie unul dintre cele mai comice.

Vasili Terentievici lăsă să treacă o măsură și, deodată, întorcându-se către partenera sa, cu o mișcare plină de o eleganță cam greoaie, dar majestuoasă în felul ei, făcu primul pas cu atâta siguranță și îndemânare, încât, de la început, toți simțiră că au în fața lor un vechi și minunat dansator. Aplecându-se puțin spre Nina cu o înclinare mândră, provocătoare și veselă a capului, el nu dansa, ci pășea doar în tactul muzicii, cu un mers elastic și ușor legănat. Nici statura uriașă, nici grăsimea nu-l stinghereau, ci, dimpotrivă, parcă mai adăugau ceva la grația impresionantă a siluetei lui. Ajungând la cotitură, el se opri o clipă, își lovi călcâiele unul de altul și o răsuci repede pe Nina-n loc, iar apoi, cu o mișcare lină și cu un zâmbet promițător pe buze, trecu ca un vârtej chiar prin mijlocul luminișului, susținut de picioarele sale groase, dar flexibile. În dreptul locului de unde o luase pe Nina, Kvașnin o răsuci din nou cu o mișcare repede și frumoasă, iar apoi, pe neașteptate, o așeză pe scaun și rămase nemișcat în fața ei, cu capul adânc plecat.

Pe dată, doamnele făcură cerc în jurul lui, implorându-l să mai facă un tur. Dar el, obosit de mișcările mazurcii, sufla greu și-și făcea vânt cu batista.

— Destul, *mesdames...* fie-vă milă de un om bătrân, spunea el, râzând. La vârsta mea, nu-ți mai arde de dans. Să mergem mai bine la masă...

Toată lumea se așeză la masă, mișcând zgomotos scaunele... Bobrov tot mai sta pe locul unde îl lăsase Nina. Sentimentul umilinței îndurate, al jignirii ce-i fusese adusă și o deznădăjduită și sfâșietoare tristețe îi frământau sufletul. Lacrimile nu veneau, dar ochii îi ardeau, iar în gât i se oprise un nod uscat și usturător. Muzica tot îi mai răsuna în cap, monoton și dureros.

— Dumnezeule, doamne! Și eu care te caut întruna și nu te găsesc. Ce-i asta? Unde ai dispărut? auzi Andrei Ilici lângă dânsul glasul voios al doctorului. Cum am sosit, m-au și înșfăcat

la *whist*! Abia am scăpat... Haidem la masă. Am ocupat special două locuri, ca să fim împreună...

— Ah, doctore, du-te singur. Eu nu vin, că n-am chef! răspunse Bobrov în silă...

— Nu vrei să vii? Ce mai e și asta? și doctorul se uită cu atenție la Bobrov. Dar ce-i cu dumneata, dragul meu? Arăți rău de tot, spuse el pe un ton serios și plin de compătimire. Vrei nu vrei, dar singur tot nu te las... Haide, haide! Fără multă vorbă!

— Mi-e inima grea, doctore, și mi-e silă! răspunse încet Bobrov, urmându-l mașinal pe Goldberg, care îl trăgea după el.

— Fleacuri, fleacuri! Să mergem! Fii bărbat, nu te lăsa copleșit... *„Oare inima te doare? Oare-n suflet porți furtună?”* declamă pe neașteptate Goldberg, trecându-și brațul cu o mișcare grijulie pe după mijlocul lui Bobrov și privindu-l cu blândețe. Am să-ți prescriu acum un remediu universal: „Ce-ar fi să bem, Vanea, de frig și de amar?”... La drept vorbind, eu și cu Andréa am și înghițit destul coniac... strașnic mai bea și ăsta, bată-l norocul! Parcă toarnă într-un butoi fără fund... Fii bărbat, dragă... Știi, Andréa se interesează mult de dumneata. Haide, haide!...

Tot vorbind așa, doctorul îl trăgea pe Bobrov spre pavilion. Se așezară unul lângă altul. Celălalt vecin al lui Ilici era Andréa.

Andréa, care de departe îi zâmbise lui Andrei Ilici, se strânse puțin ca să-i facă loc și-l bătu blând pe spate.

— Încântat, încântat, așază-te mai aproape de noi! spuse el prietenos. Ești un om simpatic... îmi plac astfel de oameni... un om de treabă... Bei coniac?

Andréa era beat. Fața îi pălise, iar ochii strălucitori și sticloși căpătaseră o mobilitate ciudată. (Mai târziu, abia după o jumătate de an, s-a aflat că acest om muncitor, talentat și cu o impecabilă stăpânire de sine, sta în fiecare seară singur și bea până când își pierdea cunoștința.)

„Poate că, într-adevăr, are să-mi fie mai ușor dacă beau! se gândi Bobrov. Dă-o naibii, trebuie să încerc!”

Andréa aștepta, ținând sticla aplecată. Bobrov îi întinse paharul.

— Așa-a? lungi vorba Andréa, înălțându-și sprâncenele.

— Așa! răspunse Bobrov cu un surâs trist și blând.

— Bun! Până unde?

— O să-ți spună paharul.

— Admirabil. S-ar crede că ai fost în flota suedeză! Destul?

— Toarnă, toarnă!

— Dragul meu, dumneata uiți, probabil, că ăsta e Martel, marca W.S.O.P. – un coniac veritabil, tare și vechi.

— Toarnă fără grijă!

Și Bobrov se gândi cu o satisfacție răutăcioasă:

„Foarte bine, o să mă-mbăt ca un birjar. Lasă să mă admire”...

Paharul era plin. Andréa puse sticla pe masă și începu să-și observe curios vecinul. Bobrov bău coniacul dintr-o înghițitură și, cum nu era obișnuit cu băutura, se încrâncenă.

— Băiete, te roade ceva? întrebă Andréa, privind cu seriozitate în ochii lui Bobrov.

— Da, mă roade! dădu abătut din cap Andrei Ilici.

— Inima?

— Da...

— Hm!... Va să zică mai vrei?

— Toarnă, spuse Bobrov, resemnat și trist.

Bea coniacul cu lăcomie și dezgust, căutând să se amețească. Dar ciudat! Băutura nu avea asupra lui niciun efect. Dimpotrivă, se simțea din ce în ce mai trist, iar lacrimile îi ardeau mai tare ochii.

În vremea asta, chelnerii serviră șampania. Kvașnin se sculă de pe scaun și ridică cupa între două degete, privind printr-însa la reflexele luminoase ale reflectorului. Toți tăcură. Se auzea numai fâsâitul reflectoarelor electrice și țârâitul neobositului greiere care umplea văzduhul.

Kvașnin își drese glasul.

— Stimate doamne și stimați domni! începu el și făcu o pauză impresionantă. Eu cred că nimeni dintre dumneavoastră nu se îndoiește de sentimentul sincer de recunoștință cu care ridic paharul. Nu voi uita niciodată primirea caldă ce mi s-a făcut la Ivankovo și nici acest mic picnic care, datorită încântătoarei amabilități a doamnelor ce l-au animat cu prezența dumnealor, îmi va lăsa pentru totdeauna o amintire dintre cele mai plăcute. Ridic cupa pentru dumneavoastră, *mesdames!*

Ridică paharul, descriind în aer un semicerc larg, apoi, sorbind din el, continuă:

— Mă adresez acum dumneavoastră, colaboratorilor și tovarășilor mei celor mai apropiați. Nu mi-o luați în nume de

rău, dacă aceste cuvinte vor avea caracterul unor povețe; sunt un om bătrân în comparație cu cei mai mulți dintre cei de față și pe un bătrân nu te poți supăra când caută să te învețe.

Andréa se aplecă la urechea lui Bobrov și îi șopti:

— Privește ce mutră face canalia de Svejevski!

Într-adevăr, pe fața lui Svejevski se citea cea mai slugarnică și mai exagerată atenție. Când Vasili Terentievici pomenise despre bătrânețea lui, el se risipi în semne de protest, atât cu mâinile cât și cu capul.

— Mă voi reîntoarce totuși la vechea și mult folosita expresie a articolelor de fond, continuă Kvașnin. Țineți sus flamura noastră! Nu uitați că noi suntem sarea pământului, că nouă ne aparține viitorul! Oare nu noi suntem aceia care am împletit în jurul globului pământesc o rețea de căi ferate? Oare nu noi despicăm pământul până-n străfunduri și-i prefacem comorile în tunuri, poduri, locomotive, șine și mașini uriașe? Oare nu noi suntem aceia care, punând în mișcare capitaluri de mii de milioane, înfăptuim, prin forța geniului nostru, lucruri aproape de necrezut? Aflați, domnilor, că preaînțeleapta natură își cheltuiește energia creatoare pentru a da naștere unei națiuni întregi, numai și numai ca să scoată din sânul ei douăzeci, sau treizeci de aleși. Aveți deci curajul și tăria să fiți acești aleși, domnilor! Ura!

— Ura! Ura! strigară oaspeții, iar vocea lui Svejevski le domină pe toate celelalte.

Toți se sculară de la locurile lor și se îndreptară spre Vasili Terentievici, pentru a ciocni paharul cu el.

— Josnic discurs! spuse doctorul cu vocea scăzută.

După Kvașnin se sculă Șelkovnikov și strigă:

— Domnilor! Ridic paharul în sănătatea mult respectatului nostru patron, a scumpului nostru dascăl, care în momentul de față este și amfitrionul nostru. În sănătatea lui Vasili Terentievici Kvașnin! Ura!

— Ura-a! repetară toți invitații într-un glas și se ridicară din nou ca să ciocnească paharul cu Kvașnin.

Începu apoi o adevărată orgie oratorică. Se rosteau toasturi pentru succesul întreprinderii, în sănătatea acționarilor absenți, în sănătatea doamnelor care au luat parte la picnic și pentru toate doamnele în general. Unele toasturi erau cu două înțelesuri, având o nuanță hazlie și indecentă. Șampania, care

curgea din belșug, își făcea efectul: un murmur neîntrerupt umplea pavilionul, iar acei care țineau toasturile erau nevoiți de fiecare dată, înainte de a începe să vorbească, să bată cu cuțitul în pahar vreme îndelungată, și, cu toate acestea, de multe ori tot nu reușeau să facă liniște. Într-un colț retras, la o măsuță, frumosul Miller prepara punci într-o cupă mare de argint... Deodată, Kvașnin se ridică din nou și continuă, zâmbind blajin și totodată șăgalnic:

— Mă bucură mult, domnilor, faptul că sărbătoarea noastră coincide cu o altă sărbătoare, cu caracter de familie, de astă dată, spuse el cu o amabilitate fermecătoare. Să felicităm din tot sufletul și să le dorim noroc viitorilor logodnici. În sănătatea Ninei Grigorievna Zinenko și... el se bâlbâi deoarece uitase numele patronimic al lui Svejevski, a scumpului nostru coleg, domnul Svejevski...

Strigătele cu care au fost primite cuvintele lui Kvașnin fură cu atât mai puternice cu cât noutatea anunțată de el era mai neașteptată. Andréa, auzind în preajma sa o exclamație care semăna mai curând a geamăt sfâșietor, se întoarse și văzu că fața palidă a lui Bobrov era desfigurată de o mare durere sufletească.

— Colega, nu știi încă totul! șopti Andréa. Ascultă, am să spun câteva cuvinte potrivite.

Se ridică hotărât, răsturnând scaunul și vărsând pe jumătate șampania din cupă, și spuse:

— Domnilor! Mult stimatul nostru patron, dintr-o generoasă modestie, care e lesne de înțeles, nu și-a terminat toastul... Trebuie să-l felicităm pe scumpul nostru coleg, Stanislav Xaverievici Svejevski, pentru noua lui numire: începând de luna viitoare, el va ocupa postul plin de răspundere de administrator al conducerii societății... Această numire va fi, ca să zic așa, darul de nuntă făcut celor doi tineri căsătoriți, de către Vasili Terentievici... Citesc nemulțumirea pe fața preastimatului nostru patron... Probabil că am dezvăluit din greșeală surpriza pregătită de dânsul și de aceea îmi cer scuze. Dar, împins de un sentiment de prietenie și de respect, nu pot să nu-mi exprim urarea ca scumpul nostru coleg, Stanislav Xaverievici Svejevski, în noul său domeniu de activitate la Petersburg, să rămână un muncitor tot atât de activ și să fie tot atât de iubit ca și aici... Dar sunt sigur, domnilor, că nimeni dintre noi nu-l invidiază pe

Stanislav Xaverievici (el se opri și se uită cu o mușcătoare ironie la Svejevski)... pentru că noi toți îi dorim atât de sincer tot binele posibil, încât...

Discursul lui fu întrerupt brusc de un tropot zgomotos. Din desiș se ivi, călare pe un cal înspumat, un om cu capul gol, pe fața căruia încremenise expresia groazei care o desfigura. Era un șef de echipă al antreprenorului Dehterev. El își lăsă în mijlocul luminișului calul care tremura de oboseală, se apropie în fugă de Vasili Terentievici și, aplecându-se la urechea lui, începu să-i șoptească ceva... În pavilion se făcu deodată o liniște desăvârșită și, ca și mai înainte, nu se mai auzi decât fâsâitul reflectorului și țârâitul monoton al greierului.

Fața lui Kvașnin, înfierbântată de vin, păli deodată. Cu un gest nervos puse pe masă cupa pe care o ținea în mână și stropi cu vin fața de masă.

— Dar belgienii? întrebă el repede cu voce răgușită.

Șeful de echipă făcu „nu” din cap și iar începu să șoptească ceva, chiar la urechea lui Kvașnin.

— Ei, drăcie! exclamă deodată Kvașnin, sculându-se de la locul său și mototolind șervetul în mâini. Tocmai acum trebuia... Așteaptă, ai să duci imediat la gară o telegramă pentru guvernator. Domnilor, se adresă el, cu glas tare și emoționat, celor de față, la uzină a izbucnit o răscoală... Trebuie luate măsuri și... și cred că cel mai nimerit lucru pentru noi ar fi să plecăm de aici fără întârziere...

— Am știut! spuse Andréa disprețuitor și cu o ură reținută.

Și, în timp ce toți începură să se agite, el scoase încet o nouă țigară de foi, căută în buzunar chibriturile și își mai turnă un coniac în pahar.

XI

Se iscară o învălmășeală și o panică de nedescris. Toți se ridicară de la locurile lor și începură să alerge de colo până colo prin pavilion, țipând și împiedicându-se de scaunele răsturnate. Doamnele își puneau în grabă pălăriile, cu mâinile tremurătoare. Se mai dăduse pe deasupra și dispoziția de a se stinge luminile electrice, ceea ce mări și mai mult zăpăceala... În întuneric răsunau țipetele isterice ale femeilor.

Era aproape de orele cinci. Soarele nu răsărise încă, dar cerul

se luminase de-a binelea, prevestind, prin culoarea lui cenușie și uniformă, o zi mohorâtă. Această lumină de început de zi, palidă, ștearsă și uniformă, care luase cu atâta repeziciune și atât de neașteptat locul strălucirii vii a luminii electrice, dădu tabloului un aspect înspăimântător, deprimant și aproape fantastic. Fețele, pe care noaptea de nesomn le boțise, aveau o expresie de spaimă întipărită pe ele și erau înfricoșătoare. Siluetele omenești păreau niște năluci coborâte dintr-un basm fantastic, născocit de o închipuire bolnavă. Masa cu vinul vărsat pe ea, cu vasele îngrămădite în dezordine, te făcea să te gândești la un ospăț monstruos, întrerupt pe neașteptate.

Pe lângă trăsuri, învălmășeala era și mai mare: caii speriați forăiau, ridicându-se pe picioarele dinapoi și nu se lăsau înhămați; roțile se încurcau între ele și se auzeau trosnind osiile rupte; inginerii își strigau vizitiii, care se certau întărâtați între ei. Impresia generală era aceea a unui haos asurzitor, așa cum se produce numai noaptea la marile incendii. Se auzi un țipăt ascuțit... Cineva fusese călcat de o trăsură, sau poate strivit în picioare.

Bobrov nu-l putea găsi cu niciun chip pe Mitrofan. De două sau de trei ori, i se păru că aude glasul vizitiului răspunzându-i la chemare, de undeva, din mijlocul îngrămădirii de trăsuri. Ca să ajungă acolo, însă, era cu desăvârșire imposibil, deoarece înghesuiala creștea din ce în ce.

Deodată – înălțându-se deasupra mulțimii – își făcu apariția din întuneric o torță uriașă cu smoală. Se auziră strigăte: „Faceți loc! Faceți loc! Dați-vă la o parte, domnilor! Faceți loc!” Un puternic val omenesc, mânat cu forța din spate, îl înghiți pe Andrei Ilici, împingându-l și ducându-l pe sus tot înainte, până când îl trânti aproape la pământ și îl lăsă înțepenit, prins între partea dinapoi a unei trăsuri și între oiștea alteia. De aici, Bobrov îl văzu pe Kvașnin trecând în goană în caleașca sa trasă de trei cai suri, croindu-și cu repeziciune drum printre trăsuri. Torța, care se legăna deasupra calești, scălda silueta masivă a lui Vasili Terentievici într-o lumină tremurătoare, prevestitoare de rele, însângerată.

În jurul calești, mulțimea înnebunită și înghesuită urla de durere, de spaimă și de furie...

Bobrov simți o zvâcnitură în tâmplă. Timp de o clipă, i se păru că cel care trece prin fața lui nu e Kvașnin, ci o zeitate

însângerată, diformă și amenințătoare, în felul acelor idoli orientali, la a căror trecere – în timpul procesiunilor religioase – fanaticii în extaz se aruncau sub roțile carelor triumfale. Și el începu să tremure de o furie neputincioasă.

Îndată ce trecu Kvașnin, strânsoarea mulțimii slăbi puțin și Bobrov – întorcându-se – văzu că oiștea care îl apăsa din spate era chiar aceea a trăsurii lui. Mitrofan stătea lângă capră și aprindea o torță.

— Repede, la uzină, Mitrofane! strigă Andrei Ilici, urcându-se în trăsură. În zece minute să fim acolo, ai auzit?

— Am auzit! răspunse Mitrofan mahmur.

El făcu înconjurul trăsurii ca să se urce din dreapta pe capră, așa cum se cuvine să facă orice vizitiu care se respectă, desfăcu hățurile și, întorcându-se pe jumătate, adăugă:

— Dar dac-om omorî caii, să nu te superi, boierule!

— Ah, mi-e totuna!

Cu multe precauții și cu mare greutate reușiră să se desprindă din masa de cai și de trăsuri îngrămădite la un loc, și să iasă pe drumul îngust de pădure; Mitrofan dădu drumul la hățuri. Caii, enervați și plictisiți de atâta stat pe loc, porniră într-un galop nebunesc. Trăsura sălta în sus de fiecare dată când drumul era străbătut de-a curmezișul de vreo rădăcină lungă și se cutremura la hârtoape, aplecându-se ba pe dreapta, ba pe stânga, și făcând pe vizitiu și pe Bobrov să se bălăbănească întruna.

Flacăra roșie a torței se clătina într-o parte și în alta, sfârâind zgomotos. O dată cu ea, în jurul trăsurii jucau umbrele lungi și fantastice ale copacilor. Părea că o mulțime deasă de năluci înalte, subțiri și abia conturate galopa pe lângă trăsură, într-un dans fără noimă. Nălucile o luau când înaintea cailor – căpătând dintr-o dată o statură gigantică – când cădeau brusc la pământ și se făceau nevăzute în spatele lui Bobrov – micșorându-se cu repeziciune sau pierind în desiș, timp de câteva secunde, ca să-și facă din nou și pe neașteptate apariția lângă trăsură, când se îngrămădeau în șiruri strânse – clătinându-se, străbătute de fiori, ca și cum și-ar fi șoptit ceva una alteia... Tufișurile dese de la marginea drumului loviră de câteva ori în față pe Mitrofan și pe Bobrov cu ramurile lor, ca niște mâini subțiri întinse înainte, cu degetele răsfirate, gata să-i înșface.

Ieșiră din pădure. Caii își înfundară picioarele într-o băltoacă

pe luciul căreia începu să joace flacăra purpurie și strălucitoare a torței, iar apoi – pornind în galop – ieșiră pe neașteptate la un dâmb, cu panta abruptă, pe care o urcară în goană. Mai departe, se așternea câmpul negru și uniform.

— Mână, Mitrofane! Așa n-o să ajungem niciodată! strigă Bobrov, cu toate că trăsura zbura atât de iute, încât simțea că i se taie răsuflarea.

Mitrofan mormăi ceva cu voce nemulțumită de bas și lovi cu biciul pe Farvater, înhămat ca cetlăiaș. Vizitiul era nedumerit de purtarea stăpânului, care dădea de obicei dovadă de atâta dragoste și milă față de caii lui.

La orizont, cerul se făcuse roșu, aruncând pâlpâiri mai slabe și mai puternice asupra norilor care se târau pe cer. Bobrov privea văzduhul în flăcări, cuprins de o bucurie răutăcioasă și răzbunătoare. Toastul lui Andréa, sarcastic, crud îi deschisese ochii, făcându-l să înțeleagă totul: atitudinea plină de răceală a Ninei în tot cursul serii, furia de care fusese cuprinsă maică-sa în timpul mazurcii, apropierea dintre Svejevski și Vasili Terentievici, și toate zvonurile și toate bârfelile privitoare la curtea pe care Kvașnin i-ar fi făcut-o Ninei... „Așa-i trebuie... așa-i trebuie monstrului roșcovan”, șoptea Bobrov, năpădit de un val de ură și chinuit atât de adânc de sentimentul umilinței sale, încât i se uscase cerul gurii. „Oh, dacă m-aș întâlni acum față-n față cu el, aș ști să tulbur pentru multă vreme liniștea și siguranța trufașă a acestui cumpărător de carne fragedă, a acestui sac de bani, murdar, gras și doldora de aur. Aș pune o frumoasă pecete pe fruntea lui de bronz.”

Băutura pe care o consumase fără măsură în seara aceea nu-l îmbătase pe Andrei Ilici, dar influența ei se manifesta printr-o neobișnuită sporire a energiei și printr-o nestăpânită nevoie de a se mișca... Cutremurat de fiori, dinții îi clănțăneau atât de tare, încât era nevoit să strângă convulsiv maxilarele, iar gândurile i se succedau cu atâta repeziciune și erau atât de pestrițe și de incoerente, de parcă ar fi fost în delir. Fără să-și dea seama, Andrei Ilici vorbea cu voce tare, când gemând, când râzând tare și sacadat, în vreme ce pumnii i se încleștau singuri.

— Boierule, nu cumva ești bolnav? Ar trebui să mergem acasă! spuse timid Mitrofan.

Aceste cuvinte stârniră deodată în Bobrov o adevărată turbare și începu să țipe cu glas răgușit:

— Lasă vorba, dobitocule!... Mână!

În curând, de la înălțimea la care se aflau, putură vedea întreaga uzină, învăluită într-un nor de fum roz-lăptos. În spatele ei, asemenea unui rug uriaș, ardea depozitul de lemne. Pe fondul puternic luminat de incendiu, se profilau o mulțime de siluete omenești, mărunte și negre, care forfoteau pretutindeni.

De departe, se auzea trosnind în flăcări lemnul uscat. Turnurile rotunde ale cowperelor și ale furnalelor se desprindeau brusc din întuneric, cu formele precis conturate, și apoi se scufundau din nou în beznă, topindu-se parcă într-însa.

Incendiul își oglindea amenințătoarea-i strălucire în apa vânătă a iazului mare și pătrat.

Malul înalt al acestui iaz era acoperit în întregime de o masă compactă de oameni, enormă și neagră, care înainta încet, parcă fierbând.

Un vuiet neobișnuit, difuz și amenințător – ca zgomotul îndepărtat al mării – venea dinspre această compactă și înspăimântătoare mulțime omenească, îngrămădită într-un spațiu atât de redus.

— Un-te bagi, diavole? Nu vezi că dai peste oameni, blestematule? auzi Bobrov o voce răstită și, în mijlocul drumului, de parc-ar fi ieșit de sub picioarele cailor, apăru un țăran înalt și bărbos, fără căciulă, cu tot capul bandajat cu niște cârpe albe.

— Mână, Mitrofane! strigă Bobrov.

— Boierule, au pus foc! auzi el vocea tremurătoare a lui Mitrofan.

În aceeași clipă însă, auzi șuieratul unei pietre aruncate de la spate și simți o durere ascuțită, ceva mai sus de tâmpla dreaptă. Mâna, pe care o duse la locul lovit, se umplu de sânge cald și lipicios.

Trăsura porni din nou cu aceeași viteză. Vâlvătaia se întețea din ce în ce mai mult. Umbra lungă a cailor cădea pe o parte și pe alta a drumului. Uneori, lui Bobrov i se părea că gonește pe un povârniș abrupt și că din clipă în clipă se va prăbuși de la o înălțime amețitoare, cu trăsură și cu cai cu tot, într-o prăpastie adâncă. Pierduse cu desăvârșire orice simț al orientării și nu reușea de fel să recunoască locurile pe lângă care trecea. Caii se opriră deodată.

— Hei, de ce te-ai oprit, Mitrofane? strigă Bobrov, nerăbdător.

— Da’ unde să mai înaintez, dacă în față sunt oameni?

răspunse Mitrofan cu glas ursuz, întârâtat.

Cu toate că-și ațintea privirile în semiîntunericul cenușiu, care preceda zorile, Bobrov nu vedea nimic în afară de un zid de formă neregulată, deasupra căruia ardea cerul în flăcări.

— Dar unde ai văzut tu oameni, fire-ai al dracului să fii? înjură el.

Coborî din trăsură și făcu înconjurul cailor, acoperiți cu clăbuci de spumă albă, groasă.

Dar abia se depărtase la cinci pași de cai și își dădu seama că ceea ce luase el drept un zid negru nu era decât mulțimea deasă a muncitorilor, care se mișca încet și înainte, tăcută, împânzind drumul. După ce făcu mașinal vreo cincizeci de pași în urma muncitorilor, Andrei Ilici se întoarse ca să-l găsească pe Mitrofan și să ocolească uzina pe altă parte. Dar nu-l mai găsi nici pe Mitrofan și nici caii. Andrei Ilici nu mai înțelegea nimic... Sau Mitrofan plecase în direcția opusă ca să-l caute sau el însuși se rătăcise. Începu să-l strige pe vizitiu, dar nu-i răspunse nimeni. Atunci, Bobrov se hotărî să-i ajungă din urmă pe muncitorii de care abia se despărțise și se întoarse iar, dar i se păru că o luase în direcția unde fusese înainte. Ciudat! Pe muncitori parcă îi înghițise pământul și, în locul lor, Bobrov dădu peste un gard de lemn nu prea înalt, de care se lovi în fugă.

Gardul acesta nu se sfârșea, parcă, nici în dreapta, nici în stânga. Bobrov se strecură printre scândurile gardului și începu să se cațere pe un povârniș înalt și abrupt, acoperit cu buruieni dese. O sudoare rece îi curgea șiroaie pe față, iar limba i se uscase și-i amorțise de parcă era din lemn. La fiecare răsuflare, simțea în piept o durere ascuțită, iar sângele îi zvâcnea în ceafă cu lovituri puternice și dese. Rana din tâmplă îl durea mereu, chinuitor...

I se părea că urcușul n-are sfârșit și, încetul cu încetul, începu să-l cuprindă o deznădejde oarbă. Totuși, continua să se cațere mereu mai sus, prăbușindu-se la fiecare pas, zgâriindu-și genunchii și agățându-se cu mâinile de tufișurile țepoase. Uneori, i se părea că doarme și că totul nu este decât unul din bolnăvicioasele lui vise, provocate de febră. Panica de după picnic, rătăcirea îndelungată, cățăratul nesfârșit de-a lungul terasamentului – toate erau la fel de dureroase, de absurde și de îngrozitoare, ca și acele coșmaruri.

În sfârșit, ajunse în vârful povârnișului și recunoscu dintr-o

dată terasamentul. De pe locul acesta fusese fotografiat în ajun grupul de ingineri și de muncitori. Sleit de puteri, se așează pe o traversă și, în aceeași clipă, se petrecu un lucru ciudat: picioarele îi fură cuprinse de o slăbiciune dureroasă, în piept și în abdomen simți o sfredelire, ca un cârcel prelung, iar fruntea și obrajii i se răciră. Apoi, dintr-o dată, totul se învolbură ca o vijelie și se cufundă într-o prăpastie fără fund.

Andrei Ilici se trezi din leșin după cel puțin o jumătate de oră. Jos, la poalele terasamentului, acolo unde nu demult răsuna zi și noapte neîntreruptul bubuit al giganticei uzine, se așternuse o neobișnuită și înfricoșătoare tăcere. Bobrov se ridică cu greutate în picioare și porni în direcția furnalelor. Capul îi era atât de greu încât abia i se mai ținea pe umeri; tâmpla rănită îi pricinuia la fiecare mișcare o durere de nesuportat. Își pipăi locul și simți din nou pe degete sângele lipicios și cald. Avea sânge și în gură, și pe buze; îi simțea gustul sărat și metalic. Nu-și venise încă bine în fire, iar sforțarea ce trebuia s-o facă pentru a-și aminti și a putea să-și explice cele petrecute îi provoca o puternică durere de cap. O sfâșietoare tristețe și o ură fără margini, nelămurită, îi umpleau sufletul...

Se simțea apropierea dimineții. Totul era cenușiu, rece și umed; pământul, cerul, iarba firavă și gălbuie ca și grămezile neregulate de pietriș de la marginea drumului. Bobrov rătăcea fără rost printre clădirile pustii ale uzinei și, așa cum se întâmplă adesea în crize sufletești puternice, vorbea singur, cu glas tare. Gândurile o luau razna și se risipeau, iar el ar fi vrut să le oprească în loc și să le adune.

— Ei, spune... spune! Ce să fac? Pentru dumnezeu, spune! șoptea el cu patimă, adresându-se acelui *străin* pe care îl simțea parcă în adâncul ființei sale. O, ce greu îmi e! Doamne, cât mă doare! Nu mai pot îndura! Mi se pare că o să mă omor. N-am să pot îndura acest chin.

Iar celălalt, *străinul* din adâncuri, îi răspundea și el cu voce tare, dar într-un fel brutal și ironic:

— Nu, n-ai să te omori. De ce te amăgești pe tine însuți?... Iubești prea mult viața ca să te omori. N-ai destulă tărie ca s-o faci! Te temi prea mult de durerea fizică... Raționezi prea mult!

— Dar ce să fac, ce să fac? șoptea din nou Andrei Ilici, frângându-și mâinile. Este atât de gingașă, atât de curată, Nina mea! Ea a fost tot ce am avut pe lume! Și, deodată... O, ce

murdărie! Să-și vândă tinerețea, trupul, fecioria!

— Haide, haide, nu mai face pe grozavul, lasă vorbele astea pompoase, împrumutate din vechile melodrame! spunea ironic *celălalt.* Dacă îl urăști atât de mult pe Kvașnin, du-te și ucide-l pe el.

— Îl voi ucide! țipă Bobrov, oprindu-se în loc și ridicând înfuriat pumnii. Îl voi ucide! Să nu mai otrăvească oamenii cinstiți cu duhoarea lui spurcată. Îl voi ucide!

Dar *celălalt,* cu o ironie veninoasă, replica:

— Nu-l vei ucide... Știi și tu prea bine că n-ai s-o faci. N-ai nici curajul, nici forța necesară pentru asta... Mâine vei fi iarăși cuminte și slab...

În această groaznică stare de dedublare interioară, Bobrov avea și clipe de luciditate, când se întreba cu nedumerire ce-i cu el, cum a ajuns acolo, ce trebuie să facă? Simțea că trebuie neapărat să facă ceva, un lucru mare și important, dar ce anume uitase cu desăvârșire și se strâmba de durere, silindu-se să-și aducă aminte. Într-un asemenea moment de luciditate, el se văzu stând deasupra puțului în care se găseau cazanele. În aceeași clipă, se trezi în el amintirea, neobișnuit de vie, a convorbirii avute cu doctorul, chiar în acest loc.

Jos nu mai rămăsese niciun fochist: o luaseră cu toții la fugă. Cazanele se răciseră demult. Numai sub ultimele două mai mocnea roșietic cărbunele de pământ... Un gând nebunesc trecu prin mintea lui Andrei Ilici, ca o străfulgerare. Se aplecă repede, lăsându-se în jos cu picioarele atârnate și, sprijinindu-se numai în mâini, sări în groapă.

O lopata rămăsese înfiptă în grămada de cărbuni. Bobrov o apucă și, cu mișcări grăbite, începu să îndese cărbunele în gurile instalației de încălzit. După două minute, o flacără puternică, albă vuia sub cazane, iar apa dinlăuntrul lor începu să fiarbă. Bobrov continua să îndese cărbunele, lopată după lopată; în același timp zâmbea cu șiretenie și făcea semne cu capul către cineva nevăzut, scoțând niște exclamații sacadate și lipsite de orice sens. Gândul bolnăvicios, răzbunător și cumplit, care-i străfulgerase prin minte încă acolo, pe drum, punea din ce în ce mai mult stăpânire pe dânsul. Se uita la corpul cazanului enorm, care vâjâia și se încingea din ce în ce mai mult și care îi părea tot mai viu și mai nesuferit.

Nimeni nu-l stingherea. Apa din tubul de nivel scădea

vertiginos. Clocotul din cazane și murmurul din instalația de încălzit deveneau tot mai puternice și tot mai amenințătoare.

Munca neobișnuită, însă, îl obosi curând. Vinele de la tâmple i se umflaseră și începuseră să zvâcnească ca în febră, iar din rană i se prelingea un șuvoi fierbinte de sânge de-a lungul obrazului. Accesul de energie nebunească trecuse, iar vocea lăuntrică, *străină* se auzi, puternică și batjocoritoare:

— Uite, nu ți-a mai rămas decât o singură mișcare de făcut! Dar n-ai s-o faci... Basta!... Tot ce ai făcut nu e decât ridicol. Mâine n-ai să ai nici măcar curajul să mărturisești că în timpul nopții ai vrut să arunci în aer cazanele.

Când Andrei Ilici ajunse la spitalul uzinei, soarele se și ivise la orizont ca o pată mare, lipsită de strălucire.

Doctorul, care tocmai întrerupsese pentru o clipă pansarea celor răniți și schilodiți, își spăla mâinile la robinetul lavoarului. Sanitarul ședea lângă el, cu un prosop în mână. Când îl văzu pe Bobrov intrând, doctorul fu atât de uluit, încât se dădu câțiva pași înapoi.

— Ce-i cu dumneata, Andrei Ilici? Ești de nerecunoscut! rosti el, înspăimântat.

Bobrov avea, într-adevăr, o înfățișare îngrozitoare. Pe fața lui palidă, mânjită peste tot de praf de cărbune, sângele se uscase în cheaguri negre. Îmbrăcămintea udă era zdrențuită la mâneci și la genunchi, iar părul îi cădea pe frunte în șuvițe dezordonate.

— Pentru dumnezeu, Andrei Ilici, spune odată, ce ți s-a întâmplat? repetă Goldberg, ștergându-și repede mâinile și apropiindu-se de Bobrov.

— Ah, astea sunt fleacuri, gemu Bobrov. Pentru dumnezeu, doctore, dă-mi morfină! Dă-mi mai repede morfină, că altfel înnebunesc!... Sufăr cumplit!

Goldberg îl luă de mână, îl duse repede în altă cameră și după ce închise bine ușa, îi spuse:

— Ascultă-mă, eu bănuiesc cauza chinului dumitale... Te rog să mă crezi, mi-e foarte milă de dumneata și sunt gata să te ajut... Dar... dragul meu, doctorul vorbea cu lacrimi în glas, dragul meu Andrei Ilici... N-ai putea să mai rabzi? Amintește-ți numai cât efort a trebuit să depunem pentru a învinge acest obicei dezgustător! Dacă-ți voi face acum o injecție... atunci, niciodată... înțelegi, niciodată n-ai să te mai lași de el.

Bobrov se prăbuși cu fața în jos pe divanul lat acoperit cu

mușama și, scuturat ca de friguri, lăsă să-i scape printre dinții încleștați:

— Mi-e egal... mi-e perfect egal, doctore!... Nu mai pot îndura.

Doctorul oftă, dădu din umeri și scoase din dulapul de medicamente cutia cu seringa. După cinci minute, Bobrov – întins pe divan – era cufundat într-un somn adânc. Un zâmbet de fericire îi lumina fața palidă și slăbită peste noapte. Lângă el – încet, cu băgare de seamă – doctorul îi spăla sângele de pe față...

1896

OLESIA

Traducere de *Ion Mihail*

I

Pădurarul Iarmola – servitorul, bucătarul și tovarășul meu de vânătoare – a intrat în odaie încovoiat sub povara legăturii de lemne, și-a trântit cu zgomot sarcina pe podea și a început să-și sufle în degetele înghețate.

— Afară-i un viscol năprasnic, conașule, a zis el, așezându-se pe vine în fața sobei. Trebuie să întețim focul. Dați-mi niște chibrituri.

— Prin urmare, mâine n-o să putem merge după iepuri, așa-i?

— Așa-i... n-o să putem merge... N-auziți ce viforniță e? Pe-o vreme ca asta iepurele stă pitit în culcuș și nu mișcă nici atâtica... N-o să dați de nicio urmă.

Soarta mă aruncase pentru șase luni într-un sătuc uitat de lume din gubernia Volân, de la marginea Polesiei, și vânătoarea era singura mea îndeletnicire și plăcere. Mărturisesc că atunci când mi s-a propus de la serviciu să mă duc la țară, nu credeam că mă voi plictisi chiar atât de cumplit. Mă și bucuram că plec. „Polesie, văgăună, viață în sânul naturii, mă gândeam, stând în vagon, moravuri simple, firi primitive, oameni noi pentru mine, cu obiceiuri ciudate, cu un grai al lor... și, fără îndoială, cu o mulțime de legende poetice, cu o mulțime de datini și de cântece!” Iar eu pe-atunci (dacă tot am pornit-o pe panta mărturisirilor, hai să spun totul) apucasem să public într-un ziar mărunt o istorioară cu două omoruri și o sinucidere și știam din teorie că un scriitor trebuie să cunoască îndeaproape viața poporului.

Dar, fie că țăranii din Perebrod erau din cale-afară de posaci, fie că eu nu mă pricepeam să mi-i apropii, relațiile mele cu ei se mărgineau numai la atât: când mă vedeau, își scoteau de departe căciulile, iar când ajungeau în dreptul meu, mormăiau posomorâți: *„Gai bug”,* ceea ce însemna: *„Pomogai bog”*[1]*.* Dacă încercam să intru în vorbă cu ei, mă priveau mirați, nu voiau să înțeleagă nici cele mai simple întrebări și dădeau mereu să-mi sărute mâna – un vechi obicei, rămășiță de pe vremea când erau iobagi la polonezi.

Cărțile aduse cu mine le-am citit foarte repede, așa că, împins de plictiseală, am încercat – la început fără pic de chef – să leg cunoștință cu intelectualii din partea locului: preotul catolic, care locuia la vreo cincisprezece verste, „pan organistul” de pe

[1] Doamne-ajută (n. t.).

lângă el, uriadnicul și contabilul de la o moșie vecină, fost subofițer – dar fără rezultat.

Atunci m-am apucat să-i doftoricesc pe sătenii din Perebrod. Adusesem cu mine ulei de ricin, creolină, acid boric și iod. Însă, în afară de faptul că aveam cunoștințe medicale foarte reduse, m-am ciocnit și de totala imposibilitate de a pune vreun diagnostic, fiindcă simptomele bolii erau aceleași la toți pacienții mei: „mă dor foalele”, și „nu pot să bag nimic în mine – nici mâncare, nici băutură”.

Într-o zi, a venit, de pildă, o babă. După ce și-a șters stânjenită nasul cu arătătorul de la mâna dreaptă, a scos din sân două ouă, dezgolindu-și o clipă cafeniul pielii, și le-a pus pe masă. Apoi a dat să-mi sărute mâna, în timp ce eu mă străduiam s-o conving, ascunzându-mi mâinile: „Lasă, băbuțo... nu sunt popă... nu mi se cuvine... Ce te doare?”

— Mă dor foalele, conașule, din – ca să zic așa – străfundul lor și nu pot nici să beau, nici să-nghit un dumicat.

— Și te ține de mult?

— Păi, știu și eu? mi-a răspuns ea tot cu o întrebare. Mă arde, mă arde-ntruna. Nu pot nici să beau, nici să-nghit un dumicat.

Oricât m-am zbătut, nu am izbutit să aflu ceva mai temeinic despre boala ei.

— Nu vă frământați, m-a sfătuit într-o zi contabilul, adică fostul subofițer. Ăștia se vindecă singuri. Le trece ca la câței. Eu unul, de pildă, nu folosesc cu ei decât un singur leac – amoniacul. Vine un țăran la mine: „Ce ai?” „Sunt bolnav”... Îi vâr de îndată sub nas sticla de amoniac. „Miroase ici!” El miroase... „Trage, trage pe nări!” El mai miroase o dată... „Ți-e mai bine?” „Parcă, așa, nițel...” „Ei, acum du-te cu dumnezeu!”

Și-apoi mă scârbea și obiceiul cu sărutatul mâinilor (ba câte unii cădeau și în genunchi, dând să-mi pupe cizmele). Nu era o pornire a inimii lor recunoscătoare, ci numai deprinderea respingătoare, căpătată de-a lungul veacurilor de robie și asuprire. Mă minunam când îi vedeam pe contabil și uriadnic cu câtă neclintită îngâmfare își vârau labele roșii și mari sub nasul țăranilor, pentru pupat...

Până la urmă nu-mi mai rămăsese decât vânătoarea. Dar pe la sfârșitul lunii ianuarie, vremea s-a stricat atât de rău, încât nu am putut să mă mai bucur nici de ea. Ziua sufla un vânt năprasnic, și în timpul nopții zăpada se acoperea cu o pojghiță

de gheață pe care iepurele alerga fără să lase urme. Zăvorât în casă, ascultam vuietul viscolului și mă plictiseam de moarte. Așa că m-am dedat cu nesaț plăcerii nevinovate de a-l învăța carte pe Iarmola, pădurarul.

Lecțiile au început într-un chip destul de neobișnuit. Într-o zi, pe când scriam o scrisoare, am simțit că stă cineva în spatele meu; m-am întors și l-am văzut pe pădurar, care se apropiase de mine ca totdeauna, călcând fără zgomot cu opincile lui moi.

— Ce vrei, Iarmola? l-am întrebat.

— Păi, mă minunez când văd cum scrieți. Ehe, de-aș putea și eu... E, nu, nu chiar așa ca domnia-voastră, a urmat el în grabă, fâstâcit, văzând că zâmbesc. Măcar numele de-aș putea să-l aștern pe hârtie...

— Ce nevoie ai tu de așa ceva? l-am întrebat eu, mirat... (Trebuie să spun că Iarmola era cel mai sărac și mai leneș țăran din satul Perebrod. Simbria și ce mai scotea din gospodăria lui se duceau pe băutură. Boi mai pricăjiți decât ai lui nu găseai la nimeni altul prin împrejurimi. Oricum, eram convins că unul ca el n-avea ce face cu știința de carte.) Așa că l-am mai întrebat o dată cu îndoială: Ce nevoie ai tu să-ți scrii numele?

— Păi, să vedeți cum stă treaba, conașule, a răspuns el neobișnuit de domol. La noi în sat nu știe nimeni carte. Când e să se iscălească vreo hârtie, sau are careva fo pricină pe la voloste, ori altceva, niciunul nu se pricepe. Starostele pune el ștampila, da' habar n-are ce scrie pe ea. Așa c-ar fi bine pentru toți dacă ar putea măcar unul să iscălească.

Nu știu de ce, însă m-a mișcat râvna aceasta a lui în folosul intereselor obștești ale satului, râvna acestui braconier înrăit, vagabond fără griji, de a cărui părere obștea satului nu s-ar fi gândit vreodată să țină seama, și i-am propus să-i dau eu lecții. Ei bine, nici nu vă puteți închipui ce trudă a fost să-l învăț să citească și să scrie cu înțeles. Iarmola, care cunoștea fără greș fiecare cărare din pădurea lui, aproape fiece copac, care se orienta ziua și noaptea în orice loc și deosebea după urme lupii, iepurii și vulpile din împrejurimi, nu izbutea în niciun chip să înțeleagă, pentru ce, de pildă, literele „m” și „a” alcătuiesc laolaltă „ma”. De obicei, când îi puneam o astfel de problemă, se chinuia, gândindu-se vreo zece minute sau chiar mai mult, iar obrazul lui oacheș și uscățiv, cu ochi negri adânciți în orbite, aproape înecat în barba neagră și aspră și în mustățile-i

stufoase, vădea o încordare mintală de neînchipuit.

— Hai, Iarmola, spune „ma”. Doar atât, „ma”, stăruiam eu. Nu te uita la hârtie, ci la mine. Așa. Acum zi: „ma”...

Iarmola ofta adânc, punea pe masă rigla cu care-i arătam literele și zicea trist, dar hotărât:

— Nu... nu pot...

— Cum nu poți? Doar e atât de ușor! Spune numai atât: „ma”, așa cum zic eu.

— Nu... nu pot, conașule... am uitat...

Toate încercările, străduințele și pildele mele se ciocneau de această nemaipomenită lipsă de înțelegere. Dar dorința lui de a învăța carte nu slăbea de loc.

— Numai atâta vreau, să-mi pot scrie numele, se ruga el, sfios. Altceva nu-mi trebuie. Numai numele – Iarmola Poprujuk, atâta. Până la urmă, am renunțat la ideea de a-l învăța să-și pună mintea la bătaie și am început să-i arăt cum să facă să semneze mecanic. Spre marea mea mirare, metoda aceasta s-a dovedit a fi cea mai potrivită pentru înțelegerea lui, fiindcă, pe la sfârșitul lunii a doua, aproape izbutisem să-l aduc până acolo, încât să-și aștearnă pe hârtie numele de familie. În ceea ce privește numele de botez, pentru a-i ușura sarcina, am hotărât amândoi să renunțăm la el.

Seara, după ce făcea focul în sobe, aștepta cu nerăbdare să-l chem.

— Hai, treci la învățătură, îi spuneam eu.

Atunci, el se apropia de masă cu un umăr înainte, se sprijinea cu coatele de ea, lua condeiul între degetele lui negre, țepene și noduroase, și mă întreba, ridicându-și sprâncenele:

— Să scriu?

— Dă-i drumul!

Scria cu destulă siguranță prima literă, „∏”, (P) care la noi se numea: „doi pari cu o stinghie deasupra”, apoi se uita la mine întrebător:

— Zi-i înainte! Ce, ai uitat?

— Am uitat... răspundea el înciudat, clătinând din cap.

— Măi, măi, măi, cine-mi ești! Pune roata.

— Aha! Roata, că bine ziceți! Acu știu!... se înviora el, și desena cu zel un cerc alungit în sus, care aducea foarte mult cu Marea Caspică. După ce isprăvea munca aceasta, își admira câtva timp în tăcere opera, privind-o printre gene și aplecându-

și capul când spre dreapta, când spre stânga.

— De ce te-ai oprit? Mai departe.

— Numai să-mi trag suflarea, conașule... Acuși. Stătea vreo două minute pe gânduri, apoi întreba cu sfială: La fel ca și cea dintâi?

— La fel! Zi-i!

Așa am ajuns încetul cu încetul la ultima literă – „K” (semnul tare îl lăsasem deoparte), care era numită la noi „un băț frânt la mijloc, sprijinit de altul, drept”.

— Ce ziceți, conașule? Dac-aș mai învăța așa ca la vreo cincișase luni, aș ști bine de tot? Hai? mă întreba el uneori, după ce-și scria lecția și o privea cu drag și mândrie. Ce ziceți?

II

Iarmola, chincit în fața sobei, scormonea tăciunii, iar eu mă plimbam de la un colț la altul al odăii. Din cele douăsprezece camere ale uriașului conac ocupam una singură – fostul salon. Celelalte erau încuiate, și în ele mucegăiau vechea mobilă tapisată, nemișcată și solemnă, niște obiecte stranii de bronz și câteva portrete din secolul al XVIII-lea.

Afară, vântul urla ca un diavol bătrân, gol și rebegit. În urletul lui se împleteau gemete, schelălăit și un râs sălbatec. Spre seară, viscolul se întețea. Parcă arunca cineva cu furie în geamuri mănunchiuri de zăpadă măruntă și uscată, iar pădurea din apropiere scârțâia și vuia cu o amenințare ascunsă și surdă.

Vântul se strecura prin odăile pustii, cânta jalnic prin coșurile sobelor, și casa veche, dărăpănată, crăpată și pe jumătate dărâmată se însufleția deodată de sunete ciudate, pe care le ascultam, fără să vreau, cu neliniște. A oftat oare cineva în sala cea albă? Un oftat adânc, întretăiat, plin de tristețe. Parcă undeva, departe, scândurile uscate și putrede ale dușumelelor scârțâie sub niște pași grei și străini... Apoi mi se năzărea că lângă odaia mea, pe coridor, cineva apăsa cu fereală, dar stăruitor, clanța unei uși, iar apoi, cuprins de o furie năprasnică, pornea să alerge prin toată casa, zgâlțâind cu turbare obloanele și ușile, sau, vârât într-un coș, scâncea nespus de jalnic, monoton și fără de oprire, ba subțiindu-și glasul până la un scheunat vrednic de milă, ba îngroșându-l până la urletul unei fiare. Uneori, dumnezeu știe cum, oaspetele acesta înfricoșător

năvălea și în odaia mea, prelingându-mi-se ca un fior rece de-a lungul șirei spinării și clătinând flacăra lămpii, care abia mai pâlpâia sub abajurul de hârtie verde, ars în partea de sus.

M-a cuprins o neliniște ciudată, neînțeleasă. Mă vedeam în noaptea neagră și viforoasă de iarnă, singur, într-o casă șubredă, în mijlocul unui sat pierdut între păduri și troiene, la sute de verste de oraș, de societate, de râsul femeilor, de vorba omenească... Și mă bătea gândul că noaptea asta cumplită va dura ani, zeci de ani, va dăinui până la moartea mea, că viscolul de afară va urla mereu ca acum, că lampa va pâlpâi la fel de palid sub sărăcăciosul abajur verde, că eu voi măsura odaia în lung și-n lat, cuprins de aceeași neliniște, iar lângă sobă va ședea mereu, ca astăzi, tăcutul Iarmola, cufundat în gândurile lui, ființa aceasta ciudată, străină, căreia nu-i pasă de nimic pe lumea asta: nici de ai lui, cei de-acasă, care nu au ce mânca, nici de urletul vântului, nici de tristețea mea nedefinită, care-mi rodea sufletul.

Pe neașteptate, o dorință nestăpânită m-a îndemnat să tulbur tăcerea apăsătoare măcar cu ceva care să semene a glas omenesc și l-am întrebat:

— De ce o sufla vântul astăzi atât de tare, Iarmola?

— Vântul? a răspuns el, ridicând alene capul. Conașul chiar nu știe?

— Chiar! De unde să știu?

— Chiar nu știți? s-a înviorat el, deodată. Păi să vă spun eu! a urmat pădurarul cu un glas plin de taină. Să vă spun eu: ori s-a născut o cotoroanță, ori chefuiește necuratul.

— La voi, cotoroanță înseamnă vrăjitoare, nu-i așa?

— Chiar așa, chiar așa... vrăjitoare.

Abia așteptam să văd ce urmează. Îmi spuneam: „Poate că acum o să izbutesc să storc de la el vreo poveste mai deosebită cu vrăjitori, comori ascunse-n pământ și cu vârcolaci”.

— Pe la voi, pe-aici, prin Polesie, sunt vrăjitoare? l-am întrebat eu.

— Ce știu eu!... Poate c-or fi, a răspuns Iarmola cu nepăsarea lui de totdeauna, aplecându-se din nou spre sobă. Zic bătrânii cum că ar fi fost cândva... Da' poate că nu-i adevărat...

Eram dezamăgit. Îl știam pe Iarmola zgârcit la vorbă, așa că pierdusem speranța să mai scot de la el ceva în legătură cu lucrurile acestea interesante. Dar, spre mirarea mea, a început

să povestească pe neașteptate, domol, parcă vorbind cu soba care duduia, nu cu mine.

— A fost și la noi o cotoroanță, să tot fie fo cinci ani de atunci, da' flăcăii au alungat-o din sat.

— Și unde au alungat-o?

— Unde!... În pădure, unde altundeva? I-au dărâmat și cocioaba, ca să nu rămână nimic din cuibul ei afurisit... Pe ea au scos-o la marginea satului și i-au ars câteva după ceafă.

— Și de ce s-au purtat așa cu ea?

— Păi, se ținea numai de rele. Se certa cu toți, făcea tot felul de farmece, vrăjea grânele... Într-o zi, a cerut de la o muiere tânără un zlot (15 copeici). Aia zice: „N-am zlot, lasă-mă în pace!” „Bine, zice ea, o să ții minte că nu mi-ai dat un zlot...” Și ce credeți, conașule? Din ziua aia, copilul muierii a-nceput să bolească, și a bolit ce-a bolit, pân-a murit. Atunci au alungat-o flăcăii, sări-i-ar ochii...

— Și vrăjitoarea asta unde-i acum? l-am descusut eu mai departe.

— Vrăjitoarea? a repetat Iarmola încet și tărăgănat întrebarea, după cum avea obiceiul. Păi, de unde să știu eu?

— N-a rămas prin sat vreun neam de-al ei?

— Nu, că nu era de prin partea locului, ci dintre ruși ori țigani... Eram încă băiețandru când a venit la noi în sat. Avea și-o fetiță cu ea – c-o fi fost fie-sa, c-o fi fost vreo nepoată, nu știu... pe amândouă le-au alungat...

— Și acum nu se mai duce nimeni pe la ea, să-i ghicească sau să-i dea vreo buruiană de leac?

— Ba muierile se mai duc, a răspuns Iarmola cu dispreț.

— Aha! Atunci se știe totuși unde locuiește?

— Eu habar n-am... Zic oamenii c-ar sta pe undeva pe lângă Smârcul Dracului... Știți, mlaștina de dincolo de drumul către Irinovka. În mlaștina aia s-a aciuat, arde-o-ar focul.

„La nici zece verste de casa mea locuiește o vrăjitoare, o vrăjitoare adevărată, vie, din Polesie!” Gândul acesta m-a pus pe jar.

— Ia ascultă, Iarmola, cum aș face s-o văd și eu pe vrăjitoarea asta?

— Ptiu! a scuipat el cu indignare. Ceva mai bun n-aveți de făcut?

— Bun sau nu, eu o să mă duc la ea. De cum s-o încălzi puțin,

pornesc. Mă călăuzești, nu-i așa?

Ultimele mele cuvinte l-au uimit atât de mult, încât a sărit în picioare.

— Eu? a strigat el cu indignare. Pentru nimic în lume! Orice mi s-ar întâmpla, acolo nu merg.

— Lasă prostiile, o să mergi.

— Nu, conașule, nu merg... Nici în ruptul capului nu merg... Să fac eu una ca asta? a strigat el iar, cuprins de un nou val de indignare. Eu... la cuibul cotoroanței? Ferească-mă dumnezeu! Nici pe dumneavoastră nu vă sfătuiesc, conașule.

— Cum vrei... Dar eu tot o să mă duc. Sunt tare curios s-o văd.

— N-aveți ce vedea, mormăi Iarmola, trântind cu năduf ușița de la sobă.

Peste o oră, după ce a strâns samovarul, și-a băut ceaiul în tinda întunecoasă și se pregătea să se ducă acasă, l-am întrebat:

— Cum o cheamă pe vrăjitoare?

El a răspuns, aspru și posomorât:

— Manuiliha.

Deși nu-și dăduse niciodată sentimentele în vileag, părea că se legase mult de mine, din pricina patimii noastre comune pentru vânătoare, a felului meu simplu de a mă purta cu el, a ajutorului pe care-l dădeam din când în când familiei sale veșnic flămânde, și mai ales fiindcă eram singurul om pe lume care nu-l dojenea pentru beție, dojană ce nu putea s-o sufere. De aceea, hotărârea mea de a o cunoaște pe vrăjitoare îl mâhnise foarte mult, dar își arătă nemulțumirea numai printr-un fornăit zgomotos și printr-o lovitură puternică de picior, pe care o trase câinelui său, Reabcik, când ieși în capul scării. Animalul sări într-o parte, schelălăi înfiorător, dar porni numaidecât după stăpânul lui, urlând mereu.

III

După vreo trei zile, vremea s-a mai încălzit. Într-o dimineață, foarte devreme, Iarmola a intrat în odaia mea, zicând într-o doară:

— Trebuie să curățim puștile, conașule.

— De ce? l-am întrebat eu, întinzându-mă sub plapumă.

— Azi-noapte au umblat iepuri cu nemiluita. Sunt urme multe. Nu vreți să mergem la vânătoare?

Iarmola ardea de nerăbdare să pornească-n pădure, dar se prefăcea nepăsător, ca să nu-și arate patima de vânătoare. Într-adevăr, în antreu se și afla pușca lui cu o singură țeavă, căreia nu-i scăpase nicio becațină, cu toate că închizătorul era împodobit cu câteva petece de cositor, aplicate acolo unde rugina și gazele de la praful de pușcă mâncaseră fierul.

Abia am intrat în pădure, că am și dat de urmele unui iepure: două urme alăturate în față, și alte două în spate, una după alta. Iepurele ajunsese la drum, alergase vreo două sute de stânjeni, apoi făcuse un salt uriaș spre un pâlc de pini tineri.

— Acum să-l împresurăm, a zis Iarmola. Cum obosește, se culcă jos. Dumneavoastră, conașule, duceți-vă – o clipă căzu pe gânduri, încotro să mă-ndrepte după semnele cunoscute numai de el... Dumneavoastră duceți-vă până la cârciuma cea veche, iar eu îi ies înainte dinspre Zamlân. De cum l-o stârni câinele, vă vestesc cu chiote.

Și a pierit numaidecât, de parcă l-ar fi înghițit tufișurile dese și mărunte. Am ascultat atent. Niciun zgomot nu-i trăda pasul de braconier, nicio crenguță nu trosnea sub picioarele lui încălțate cu opinci făcute din coajă de tei.

Am mers fără grabă până la cârciuma cea veche – o clădire părăsită și dărâmată – și m-am oprit la marginea pădurii, sub un pin înalt, cu trunchiul drept și golaș. Domnea o liniște desăvârșită, cum n-o găsești decât în pădure, iarna, într-o zi fără vânt. Găteala bogată de zăpadă, agățată de crengi, le apleca în jos, dându-le un aer sărbătoresc și rece. Din când în când, câte-o crenguță plăpândă se rupea din creștetul vreunui copac și o auzeai deslușit cum atinge în cădere alte crengi, cu un trosnet ușor. În soare, zăpada scânteia trandafirie, iar în umbră, părea albastră. Cuprins de farmecul acestei tăceri solemne și înghețate, mi se părea că simt cum se scurge timpul încet și lin...

Deodată, departe, în desiș, a răsunat lătratul lui Reabcik, lătratul caracteristic al câinelui în urmărirea vânatului: subțire, nervos, aproape un scheunat. Apoi, numaidecât, am auzit și glasul lui Iarmola, care-și îndemna, aprig, animalul: *„U-bî-i! U-bî-i!”* Prima silabă, într-un falset ascuțit, iar a doua cu o notă sacadată de bas (abia mult mai târziu am aflat că strigătul

acesta al vânătorilor din Polesie provine de la verbul „a ucide”[1]).

Judecând după lătrat, mi se părea că Reabcik gonește animalul în stânga mea și am străbătut în goană o poieniță, ca să tai drumul prăzii. Dar n-am apucat să fac nici douăzeci de pași, că un iepure cenușiu, uriaș a sărit de după un ciot, din câteva salturi mari, cu urechile lui lungi lăsate pe spate, a trecut drumul parcă fără grabă și a pierit printre pinii cei tineri. În urma lui, a țâșnit din desiș Reabcik, care, văzându-mă, a dat de vreo două ori din coadă, a hăpăit câteva guri de zăpadă și a pornit din nou în urmărirea iepurelui.

Apoi a apărut din desiș și Iarmola, fără cel mai mic zgomot, ca-ntotdeauna.

— Păi, de ce nu i-ați tăiat drumul, conașule? a strigat el, plescăind dojenitor din limbă.

— Era prea departe... Peste două sute de pași.

Văzându-mi stânjeneala, Iarmola s-a mai îmblânzit.

— Nu face nimic... Nu ne scapă el. Duceți-vă pe drumul spre Irinovka, că o să iasă acolo.

N-am apucat bine pe drumul arătat că am și auzit iar câinele urmărind iepurele pe undeva, pe-aproape. Întărâtat, am pornit în goană cu pușca-n cumpănă, prin tufișurile dese, rupând crengile, fără să iau în seamă loviturile lor destul de puternice. Am fugit cam mult și începusem să gâfâi, când lătratul s-a curmat pe neașteptate. Mi-am încetinit fuga. Aveam impresia că dacă voi merge drept înainte, mă voi întâlni cu pădurarul pe drumul spre Irinovka. Însă mi-am dat curând seama că în timp ce alergam, ocolind tufișurile și cioturile, fără să mă gândesc deloc la drum, mă rătăcisem și am început să strig, dar n-am primit niciun răspuns.

Mergeam tot înainte, fără niciun gând. Pădurea se rărea treptat, și terenul presărat cu mușuroaie cobora în pantă. Urma pe care piciorul meu o lăsa în zăpadă se întuneca repede și se umplea cu apă. Adesea, intram până la genunchi în apă, iar acum eram silit să sar de pe un mușuroi pe altul, înfundându-mi picioarele în mușchiul cafeniu și des, așternut pe ele ca un covor moale.

Curând, tufărișul s-a terminat. În fața mea a apărut o baltă mare și rotundă, acoperită cu omăt. De sub vălul alb se vedea numai din loc în loc câte un petec de pământ. La capătul celălalt

[1] În rusește – *ubivati* (n. t.).

al mlaștinii, printre copaci, se zăreau zidurile albe ale unei case. „Pesemne că aici locuiește pădurarul din Irinovka, mi-am zis eu. Ar trebui să mă duc la el, să-l întreb de drum.”

Dar nu era chiar atât de ușor să ajungi până la casă. Pe fiece clipă mă scufundam tot mai mult în mlaștină. Cizmele mi se umpluseră cu apă, plescăiau la fiecare pas și de grele ce erau aproape că nu le mai puteam duce.

În sfârșit, am izbutit să străbat mlaștina, am urcat un dâmb, și de acolo am putut să cercetez în voie căsuța. La drept vorbind, nici măcar nu era căsuță, ci o biată cocioabă cocoțată pe piloni, probabil ca să fie ferită de apele primăverii, care inundă de obicei întreaga pădure de la Irinovka. Cocioaba se lăsase cu timpul într-o rână, ca o ființă jalnică și beteagă. Cele câteva geamuri lipsă de la ferestre erau înlocuite cu cârpe murdare, care ieșeau în afară.

Am apăsat pe clanță și am deschis ușa. Înăuntru era un întuneric de nepătruns și ochii mei obișnuiți cu albul zăpezii nu vedeau decât niște cercuri violete. Multă vreme nici nu mi-am putut da seama dacă în odaie se afla cineva.

— Hei, oameni buni, e careva acasă? am întrebat eu cu glas tare.

Lângă sobă s-a auzit un foșnet. M-am apropiat și am zărit o babă care ședea pe jos, în fața unui morman de pene de găină. Lua câte o pană, îi smulgea fulgii și-i punea într-un coș, apoi zvârlea codițele pe podea.

„Să știi că-i Manuiliha, vrăjitoarea din Irinovka”, mi-am zis, după ce m-am uitat mai cu luare-aminte la ea. Avea toate trăsăturile unei cotoroanțe, așa cum o zugrăvesc poeziile populare: obrajii slabi și scofâlciți, bărbia ascuțită și lungă aproape că se întâlnea cu nasul care-i atârna în jos, gura fără dinți se mișca neobosită, de parcă ar fi mestecat ceva. Ochii spălăciți, odinioară albaștri, acum reci, rotunzi și bulbucați, cu gene roșii foarte scurte, te priveau ca ochii unei păsări sinistre și nemaivăzute.

— Bună ziua, băbuțo! i-am spus cât am putut de prietenos. Nu te cheamă cumva Manuiliha?

Mai întâi, în pieptul bătrânei a clocotit și a hârâit ceva, apoi din gura ei fără dinți au izbucnit niște sunete ciudate, care semănau ba cu croncănitul înăbușit al unei ciori bătrâne, ba se transformau într-un șuierat:

— Pe vremuri, poate că oamenii buni îmi ziceau și Manuiliha... Acum știu numai să mă batjocorească. Ce treabă ai cu mine? a mormăit ea, morocănoasă, văzându-și mai departe de treabă.

— M-am rătăcit, mătușico, n-ai cumva puțin lapte?

— N-am, mi-a tăiat ea vorba mânioasă. Prin pădure umblă mulți de-alde tine... Nu poți să le dai la toți de băut și de mâncat...

— Văd că nu prea ești bucuroasă de oaspeți.

— Așa-i, nu prea-s bucuroasă. Nu ținem merinde pentru de-alde voi. De ești ostenit, stai și te hodinește, nu te-alungă nimeni. Știi zicătoarea: „Hai la noi la taifas, să ascultați dangătul de sărbătoare, că la masă o să venim noi la voi”. Asta-i...

După vorbă, mi-am dat numaidecât seama că bătrâna se trăgea de pe alte meleaguri. Pe aici, oamenilor nu le plăcea vorba tăioasă, presărată cu vorbe de duh, cu care se fălește locuitorul cel meșter la snoave de prin părțile de miazănoapte. Între timp, fără să se oprească o clipă din lucru, bătrâna bombănea ceva, dar din ce în ce mai încet și mai nedeslușit. Înțelegeam doar unele cuvinte răzlețe: „Îmi vine cu «tușa Manuiliha»... Da' cine-i el, nimeni nu știe... Am o groază de ani în spinare... Și tot trăncănește ca o gaiță...”

Am ascultat-o tăcut o vreme, și, la gândul neașteptat că femeia era nebună, m-a cuprins un sentiment de teamă amestecat cu dezgust.

Totuși, apucasem să mă uit bine în jurul meu. Cea mai mare parte a încăperii era ocupată de o sobă uriașă, cu tencuiala coșcovită. În colțul dinspre răsărit nu se aflau icoane. Pe pereți, în locul obișnuitelor poze cu vânători, cu mustăți verzi și câini violeți, și al portretelor unor generali cu totul necunoscuți, atârnau legături de iarbă uscată, de rădăcini zbârcite și vase de bucătărie. N-am văzut nicio bufniță și niciun cotoi negru, în schimb, doi grauri grași și pestriți se uitau de pe sobă la mine, uimiți și temători.

— Bunicuțo, am întrebat eu mai aspru, dar măcar un pic de apă s-o putea bea la dumneata?

— E colo, în cofă, a răspuns ea, făcând un semn cu capul.

Apa avea un gust de rugină de baltă. După ce i-am mulțumit (fapt care a lăsat-o nepăsătoare), am întrebat-o cum aș putea ajunge la drum.

Baba a ridicat deodată capul, m-a privit țintă cu ochii ei reci

ca de pasăre și a murmurat grăbită:

— Du-te, du-te... vezi-ți, flăcăule, de drumul tău. N-ai ce căuta aici. Oaspetele e bun la sărbătoare... Du-te, taică, du-te...

Într-adevăr, nu mai aveam altceva de făcut decât să plec. Dar mi-a venit pe neașteptate gândul să încerc ultimul mijloc, ca s-o mai îmbunez puțin pe bătrâna asta plină de toane. Am scos din buzunar un sfert de rublă de argint și i-am întins-o. Nu greșisem. Când a văzut banii, bătrâna s-a mișcat și, deschizându-și ochii și mai larg, și-a întins după monedă degetele noduroase, închircite și tremurătoare.

— Nu, tușă Manuiliha, degeaba nu ți-o dau, am zădărit-o eu, ascunzând moneda. Să-mi ghicești întâi.

Pe fața cafenie și smochinită a vrăjitoarei a apărut o strâmbătură de nemulțumire. Părea că șovăie, uitându-se nehotărâtă la pumnul meu, în care țineam banul. Însă lăcomia a învins.

— Ei bine, să mergem, a murmurat ea, sculându-se greoi de pe jos. Acum, drăguțul babei, nu mai ghicesc la nimeni... Am uitat... Am îmbătrânit, nu mai văd. Numai ție o să-ți mai ghicesc.

S-a apropiat de masă, ținându-se de perete și cutremurându-și la fiecare pas trupul gârbovit, a scos o pereche de cărți cafenii, ferfenițite de vreme, le-a amestecat și mi le-a întins.

— Taie-le... Taie-le cu stânga... de la inimă...

După ce a scuipat în degete, a început să dea în cărți. Când cădeau pe masă, plescăiau de parcă ar fi fost făcute din aluat. Le așeza în formă de stea cu opt colțuri, și după ce a pus-o și pe ultima peste rigă, și-a întins mâna spre mine.

— Dăruiește-mă, boierule... O să fii fericit, o să fii bogat... a zis ea cu glas cântat de cerșetoare, cu un puternic accent țigănesc.

I-am pus în mână moneda pregătită, pe care a vârât-o în gură cu repeziciune de maimuță.

— Îți cade dar mare la drum lung, a început ea, rostind repede cuvintele cu care se vedea că era deprinsă. Te întâlnești cu o damă de tobă și-auzi vorbe bune într-o casă de vază. Curând îți vine veste neașteptată de la un bărbat de cruce. Mai cad niscaiva griji și-apoi bani, da' nu prea mulți. Faci o beție cu o droaie de oameni... Nu-i prea cine știe ce petrecerea, da' tot beție se cheamă că e. Trăiești mult și dacă nu mori la șaizeci și șapte de ani, atunci...

Deodată a tăcut, ridicându-și capul, ca și cum ar fi ascultat ceva. Am ascultat și eu atent. Cânta un glas de femeie, proaspăt, plin și puternic, apropiindu-se de casă. Am recunoscut vorbele unui duios cântec ucrainean:

Cine oare, floarea oare
Ramul îl îndoaie?
Cine oare, visul oare
Capul mi-l împoaie?

— Hai, du-te acuși, du-te, șoimule, spuse bătrâna, îngrijorată, prinzând deodată viață și îndepărtându-mă cu mâna de lângă masă. N-ai ce căta în case străine. Vezi-ți de drumul tău.

Ba chiar m-a prins de mânecă și m-a tras spre ușă, pe față cu o neliniște de fiară.

La doi pași de casă, glasul a amuțit pe neașteptate. S-a auzit izbitura clanței, ușa s-a deschis cu putere și în prag a apărut o fată înaltă. Râdea. Își ținea grijulie cu amândouă mâinile poala șorțului vărgat, din care se ițeau trei capete mici de cintezoi, cu gât roșu, cu ochișori negri, strălucitori.

— Vezi, bunicuțo? Iar s-au luat după mine, a strigat ea, râzând tare. Uite cât îs de caraghioși... Sunt morți de foame. Și, ca un făcut, tocmai astăzi n-am avut pâine...

Dar când m-a zărit, a tăcut deodată, s-a îmbujorat și, încruntându-și nemulțumită sprâncenele subțiri și negre, s-a uitat iscoditoare spre bătrână.

— Ia, un boier s-a abătut pe la noi... Întreabă de drum, a lămurit-o aceasta. Ei, taică, s-a întors ea spre mine cu un aer hotărât, te-ai odihnit destul. Ai băut apă, ai tăifăsuit, e vremea să pleci. Tu nu ești de teapa noastră...

— Ia ascultă, frumoaso, m-am întors eu spre fată. Arată-mi, te rog, cum să ajung pe drumul spre Irinovka, altfel nu mai ies în vecii vecilor din mlaștina voastră.

Pesemne că blândețea și ruga pe care am pus-o în glas au înduplecat-o pe fată, fiindcă a așezat cu grijă pe sobă cintezoii din poală, a aruncat pe laviță bundița pe care și-o scosese și a ieșit din casă, fără să spună o vorbă.

Am urmat-o.

— Toate păsările astea sunt domesticite? am întrebat-o eu, când am ajuns-o din urmă.

— Da, a răspuns ea tăios, fără să-mi arunce măcar o privire. Și acum uită-te colo, a zis dânsa, oprindu-se lângă gard. Vezi cărarea aceea dintre pini? Vezi?

— Văd.

— Mergi pe ea, tot înainte. Când ajungi la un ciot de stejar, cotești la stânga, apoi o ții tot drept înainte, prin pădure, până dai de drumul spre Irinovka.

În timp ce-mi arăta drumul cu brațul drept întins înainte, am rămas fără să vreau cu ochii la ea. Nu semăna deloc cu fetele de prin partea locului, care se purtau cu basmale legate dizgrațios peste bărbie și până peste ochi, mai toate cu aceeași expresie speriată pe chip. Fata aceasta străină era oacheșă, înaltă, de vreo douăzeci-douăzeci și cinci de ani, cu trupul zvelt și mlădiu. Cămașa albă, largă, îi învăluia armonios pieptul tânăr și sănătos. După ce vedeai o dată frumusețea ei ciudată n-o mai puteai uita, și chiar dacă te-ai fi obișnuit cu ea ar fi fost greu s-o descrii. Ochii ei mari, luminoși, de culoare închisă, cu sprâncene subțiri, arcuite, care-i dădeau o nuanță de șiretenie, autoritate și naivitate totodată, erau fermecători. După cum fermecător era trandafiriul mat al pielii și arcuirea voluntară a buzelor, cea de jos puțin mai plină, ieșind în afară cu un aer hotărât și capricios.

— Nu vă e frică să stați singure în pustietatea asta? am întrebat-o eu, oprindu-mă lângă gard.

A dat nepăsătoare din umăr.

— De ce să ne fie frică? Lupii nu vin până la noi.

— Parcă numai de lupi e vorba... S-ar putea să nu mai puteți ieși de aici din pricina troienelor, sau să vă ia foc casa... Și câte nu se mai pot întâmpla. Sunteți singure și n-ar avea cine să vă ajute la nevoie.

— Slavă domnului că n-ar avea, a răspuns ea cu un gest de dispreț. Ar fi mai bine dacă ne-ar lăsa în pace, pe bunica și pe mine, că...

— Ce?

— Dacă știi prea multe, îmbătrânești iute. Dar dumneata cine ești? a urmat ea, neliniștită.

Mi-am dat seama că bătrâna și fata aceasta frumoasă se tem de oameni și m-am grăbit s-o liniștesc.

— Să nu-ți fie frică. Nu sunt nici uriadnic, nici zapciu. Într-un cuvânt, nu-s niciun fel de autoritate.

— Adevărat?

— Pe cuvântul meu de cinste. Zău că sunt un om cu totul străin de locurile acestea. Am venit în regiune doar pentru câteva luni și plec. Dacă vrei, nu spun la nimeni că am fost pe aici și că v-am văzut. Mă crezi?

Obrazul fetei s-a mai luminat puțin.

— De, poate că nu minți. Ai auzit mai dinainte de noi, ori ai trecut pe-aici din întâmplare?

— Nu știu nici eu ce să zic. Am auzit eu ceva de voi și voiam chiar să vă calc pragul într-o bună zi, dar astăzi am ajuns aici întâmplător... M-am rătăcit... Spune, pentru ce vă temeți de oameni? Ce rău vă fac?

S-a uitat la mine cu o privire cercetătoare, plină de neîncredere, dar aveam conștiința curată și am privit-o în ochi, fără să clipesc. Atunci a început să vorbească tot mai aprins:

— Pătimim destul de pe urma lor... Cu oamenii simpli ne mai înțelegem noi, dar cu stăpânirea... Vine uriadnicul – dă-i, vine zapciul – dă-i. Și înainte de a lua, o mai și ocărăsc pe bunica: ești o vrăjitoare, o diavoliță, o ocnașă... Ce să mai zic!

— Dar de tine nu se leagă? am întrebat-o eu neprevăzător.

Și-a clătinat capul de jos în sus, cu un aer de siguranță trufașă, iar în ochii ei închiși pe jumătate a licărit o luminiță amenințătoare.

— Nu se leagă... O dată a încercat unul din ăia care măsoară pământul... I se făcuse de mângâiere, vezi doamne! Da’ cred că nici până azi nu mi-a uitat mângâierile.

Din cuvintele acestea batjocoritoare, dar mândre în felul lor, se desprindea atâta independență dârză, încât m-am gândit fără să vreau: „N-ai crescut tu degeaba într-o pădure din Polesie, și chiar că-i primejdios să glumească omul cu tine”.

— Ce, noi ne legăm de careva? a urmat ea cu o încredere din ce în ce mai mare. N-avem nevoie de oameni. Mă duc doar o dată pe an în târgușor să cumpăr săpun, și sare... Mai iau și ceai pentru bunicuța, că-i place ceaiul. Altfel, n-am avea nevoie de nimeni!

— Văd că nici tu, nici bunica ta nu prea iubiți oamenii... Dar eu aș putea să mai trec pe la voi?

Fata a râs, și chipul ei frumos s-a schimbat pe neașteptate. Din asprimea dinainte nu rămăsese nicio urmă. Pe obrazul care s-a luminat deodată s-a așternut o expresie sfioasă, copilărească.

— Păi, ce să faci la noi? Bunica și cu mine suntem oameni plictisitori... Dar dacă ești cu adevărat om de treabă, poți să mai treci. Aș vrea doar să te rog... Dacă mai vii pe aici, să nu mai iei pușca...

— Ți-e frică?

— Mie? De ce să-mi fie frică? Nu mi-e frică de nimic, și în glasul ei răsună din nou încrederea în propriile-i forțe. Da' nu-mi place. De ce să omori păsărelele și iepurii? Nu fac rău nimănui, vor să trăiască, așa ca și noi. Mi-s dragi, sunt mici și prostuți... Și-acum, cu bine, a încheiat ea, grăbită. Nu știu cum îți spune... Mi-e teamă să nu mă ocărască bunica.

A pornit în fugă spre casă, cu capul înclinat, ținându-și cu mâna părul despletit de vânt.

— Stai, stai puțin! am strigat-o eu. Cum te cheamă? Să facem cunoștință cum trebuie.

S-a oprit o clipă și s-a întors spre mine.

— Mă cheamă Aliona... Ori cum se zice pe-aici – Olesia.

Mi-am luat pușca la umăr și am pornit în direcția indicată de ea. Când am ajuns pe un dâmb de unde se așternea o cărare îngustă de pădure, am întors capul. Fusta roșie a Olesiei, înfoiată de vânt, se mai vedea încă pe treptele căsuței, ca o pată strălucitoare pe albul zăpezii.

Peste o oră a venit și pădurarul. Scump la vorbă ca de obicei, nu m-a întrebat cum și unde m-am rătăcit. A spus doar parcă în treacăt:

— Am dus iepurele la bucătărie... Îl frigem sau vreți să-l trimiteți cuiva?

— Știi unde am fost astăzi, Iarmola? l-am întrebat eu, închipuindu-mi cât de mirat va fi când va afla.

— Cum să nu știu, a mormăit el, grosolan. Ați fost la vrăjitoare...

— Cum ai aflat?

— Păi, cum să nu aflu? Când am văzut că nu răspundeți, am luat-o pe urmele dumneavoastră... Ehe, boierule! a adăugat el, înciudat și dojenitor. N-ar trebui să vă țineți de treburi d-astea... E păcat!

IV

În anul acela, primăvara a început devreme și pe neașteptate,

ca totdeauna în Polesie. Pe ulițele satelor au pornit să gâlgâie pârâiașe cafenii, scânteietoare, spumegând furioase în jurul bolovanilor din cale și ducând repede cu ele așchii și pene de gâscă. În băltoacele uriașe se oglindea cerul albastru, pe care pluteau, rostogolindu-se, nori albi și rotunzi. Streșinile au pornit să cânte. Vrăbiile gureșe, adunate în stoluri pe sălciile de lângă drum, ciripeau asurzitor. Pretutindeni se simțea clocotul voios și nestăpânit al vieții.

Zăpada se topise. Doar prin vâlcele și prin crânguri umbroase mai rămăseseră câteva petece murdare, mâncate de apă. De sub omăt apăruse pământul gol, umed și cald, odihnit peste iarnă, plin de sevă proaspătă și de dorul unui nou rod bogat. Peste ogoarele negre unduia un abur ușor, umplând văzduhul cu mireasma pământului dezghețat, mireasma aceea proaspătă, pătrunzătoare, îmbătătoare a primăverii, pe care chiar și în oraș o recunoști din sute de alte mirosuri. Mi se părea că o dată cu mirosul acesta mi se strecoară în suflet și tristețea primăverii, triste dulce și gingașă, plină de așteptări și presimțiri nelămurite, o tristețe poetică, ce te face să vezi toate femeile – frumoase și care e totdeauna amestecată cu o ușoară părere de rău pentru primăverile din trecut. Treptat, nopțile se încălzeau. În bezna lor adâncă și umedă se simțea munca creatoare și nevăzută a naturii.

În zilele acestea de primăvară, chipul Olesiei nu-mi ieșea din minte. Când eram singur, îmi plăcea să mă întind în pat, să strâng tare pleoapele, ca să-mi adun mai bine gândurile și să chem mereu în fața ochilor chipul ei când aspru, când viclean, cu zâmbetul luminos și gingaș, trupul ei tineresc, crescut în libertatea bătrânei păduri, tot atât de zvelt și de viguros ca brazii cei tineri, glasul ei proaspăt, câteodată neașteptat de adânc și de catifelat... „În toate mișcările, în toate vorbele ei se simte o nuanță de noblețe, îmi ziceam (desigur în sensul cel mai bun al acestui cuvânt destul de banal), un fel de cumpătare plină de grație înnăscută...” Mă atrăgeau la Olesia și o oarecare aureolă de mister din jurul ei, și renumele de vrăjitoare, și viața lor în desiș, în mijlocul mlaștinii, dar, mai ales, încrederea plină de mândrie în propriile sale forțe, pe care o întrezărisem din puținele ei cuvinte.

Așadar, nu-i de mirare că atunci când cărările pădurii s-au mai zbicit nițel, am și pornit spre căsuța dărăpănată. Gândindu-mă

că poate va fi nevoie s-o potolesc puțin pe bătrâna cea ursuză, am luat cu mine o jumătate de funt de ceai, și câteva bucăți de zahăr.

Le-am găsit acasă pe amândouă. Bătrâna trebăluia pe lângă soba în care ardea un foc viu, iar Olesia torcea in, stând pe o bancă foarte înaltă. Când am intrat și am izbit ușa, ea s-a întors, firul i s-a rupt în mână și fusul i s-a rostogolit pe jos.

Bătrâna s-a uitat câtva timp supărată, cu luare-aminte la mine, ferindu-și cu palma de dogoarea sobei fața zbârcită.

— Bună ziua, bunicuțo! am spus eu cu glas tare, plin de voie bună. Văd că nu mă recunoști? Ți-aduci aminte când am trecut pe la tine acum vreo lună și te-am rugat să-mi arăți drumul? Ba mi-ai și ghicit.

— Nu-mi aduc aminte, maică, a bombănit bătrâna, clătinând nemulțumită din cap. Nu-mi aduc aminte. Și nu înțeleg ce cauți tu la noi? Ce ai tu de vorbit cu oameni de felul nostru? Suntem oameni simpli, prizăriți... Ce treabă ai cu noi? Pădurea e mare, e loc destul... Așa că...

Buimăcit de primirea ei dușmănoasă, m-am pierdut cu firea și mă simțeam ca omul care nu știe ce să facă – să ia grosolănia drept glumă, sau să se supere, să întoarcă spatele și să plece fără să mai spună o vorbă. M-am uitat la Olesia, fără să vreau, cu un aer descumpănit. Ea a zâmbit ușor, cu bunăvoință, s-a sculat de la furca de tors și s-a apropiat de bătrână.

— Nu-ți fie frică, bunico, a zis ea, împăciuitoare. Nu e om rău. N-o să ne facă nimic. Șezi, te rog, m-a poftit fata, arătându-mi lavița dintr-un colț al odăii, fără să mai țină seama de bombănelile bătrânei.

Încurajat de bunăvoința ei, m-am hotărât să folosesc argumentul hotărâtor.

— Dar rea mai ești, mătușă... Cum îți calcă cineva pragul, începi să ocărăști. Și eu, care îți aduceam un dar, am zis, scoțând pachețelele din tolbă.

Bătrâna s-a uitat repede la ele, dar în aceeași clipă și-a întors capul spre sobă.

— N-am trebuință de darurile tale, a mormăit ea, scormonind îndârjită tăciunii din sobă. Îi cunosc eu pe oaspeții ăștia. Întâi ți se vâră-n suflet, și-apoi... Dar ce ai acolo? m-a întrebat în cele din urmă.

I-am dat numaidecât ceaiul și zahărul, ceea ce a îmbunat-o și,

cu toate că bombănea mereu, dușmănia de mai înainte pierise.

Olesia a început iar să toarcă, și eu m-am așezat lângă dânsa pe o băncuță scundă, scurtă și foarte șubredă. Cu mâna stângă fata răsucea repede fuiorul alb și moale ca mătasea, iar în dreapta i se învârtea, cu un zumzet ușor, fusul; ea ba-i dădea drumul să alunece domol până aproape de pământ, ba-l prindea cu îndemânare, silindu-l cu o mișcare iute a degetelor să se-nvârtească din nou. Făcea cu o mare iuțeală treaba aceasta atât de simplă la prima vedere, dar care cere în realitate o mare deprindere și iscusință, moștenită de veacuri. Mă uitam fără să vreau la mâinile ei: din pricina muncii erau aspre și negricioase, dar destul de mici și cu o formă atât de frumoasă că i-ar fi invidiat-o multe fete din familiile înstărite.

— Atunci nu mi-ai spus că bunica ți-a dat în cărți, a zis Olesia, și când a văzut că întorc cu teamă privirile spre bătrână a adăugat: Lasă, nu-i nimic, e cam tare de ureche și n-aude. Numai vocea mea o deslușește bine.

— Da, mi-a dat în cărți. Dar de ce mă-ntrebi?

— Așa, într-o doară... Dar dumneata crezi? m-a întrebat ea, aruncându-mi o privire cu coada ochiului.

— Ce să cred? Ce mi-a spus bunica ta, sau în ghicit în general?

— Așa, în general...

— Cum să-ți spun? De fapt, nu cred, dar mai știi? Se zice că se întâmplă uneori... Chiar și prin cărți scrie. Însă în ce mi-a spus bunica ta nu cred deloc. Așa ghicește orice muiere de la țară.

Olesia a zâmbit.

— Da, e drept că acum ghicește prost. A îmbătrânit și-i mai e și tare frică. Ce ți-au arătat cărțile?

— Nimic deosebit. Am și uitat. Ce arată de obicei: drum lung, damă de cruce... Nu-mi mai aduc aminte.

— Da, da! Acum ghicește prost. Din pricina bătrâneții a uitat și multe cuvinte. Și se mai și teme. Numai când vede bani se hotărăște să ghicească.

— De ce se teme?

— De bună seamă de stăpânire... Uriadnicul vine și-o amenință mereu: „Te bag la gherlă cât ai zice pește. Ai aflat cum sunt pedepsite de lege vrăjitoarele de teapa voastră? Cu deportarea la muncă silnică pe viață, pe insula Sokolinâi”. Ce zici? Minte ori nu?

— Nu minte. E adevărat că ghicitul se pedepsește, dar nu chiar atât de aspru. Tu știi să ghicești, Olesia?

Fata a tăcut o clipă, încurcată, însă numai o clipă.

— Știu... Numai că eu nu ghicesc pentru bani, a adăugat apoi repede.

— Vrei să-mi dai și mie în cărți?

— Nu vreau, a răspuns ea încet, dar hotărât, clătinând din cap.

— De ce? Dacă nu acum, altă dată... Nu știu de ce mi se pare că tu-mi vei spune adevărul.

— Nu, n-o să-ți ghicesc. Pentru nimic în lume.

— Nu-i frumos din partea ta. Ar trebui s-o faci de dragul cunoștinței noastre... De ce nu vrei?

— Fiindcă am dat o dată în cărți pentru dumneata fără să știi și a doua oară nu se poate...

— Nu se poate? De ce? Nu înțeleg.

— Nu, nu, nu se poate... Nu se poate, a repetat ea cu o teamă superstițioasă. Nu trebuie să pui soarta la încercare de două ori... Nu se cuvine... Soarta trage cu urechea, stă la pândă... Nu-i place să se lase iscodită. De aceea toate ghicitoarele sunt nefericite.

Am vrut să-i răspund cu o glumă, dar am șovăit. Prea era convinsă de ceea ce spunea. Când amintise de soartă, chiar se uitase cu o teamă stranie spre ușă și, fără să vreau, am întors și eu capul în aceeași direcție.

— Dacă nu vrei să-mi ghicești, spune-mi cel puțin ce ai văzut atunci, am rugat-o eu.

Olesia și-a aruncat pe neașteptate fusul și și-a așezat mâna pe mâna mea.

— Nu... Mai bine nu, a zis ea, privindu-mă cu ochi rugători ca de copil. Te rog să nu-mi ceri asta... Ți-a căzut rău... Mai bine să nu-mi ceri...

Totuși, am stăruit. Nu puteam să-mi dau seama dacă refuzul și vorbele ei nelămurite cu privire la soartă erau numai tertipurile unei ghicitoare încercate sau dacă credea într-adevăr în ceea ce spunea. În orice caz, nu mă simțeam la largul meu, ba chiar eram aproape înfricoșat.

— Bine, să-ți spun, s-a învoit ea în cele din urmă. Dar, să nu te superi dacă n-o să-ți placă. Iată ce ți-a căzut: ești un om bun, dar slab. Bunătatea dumitale nu-i firească, nu-i pornită din

inimă. Nu ești stăpân pe cuvântul dumitale. Îți place să te arăți mai tare decât ceilalți, dar cu ori fără vrerea dumitale te supui lor. Îți place băutura și... dacă-i să spun, apoi spun tot... tare-ți plac și femeile și din pricina lor o să ai multe necazuri în viață... Banii nu-i prețuiești și nu știi să-i strângi. N-o să fii bogat niciodată... Să spun mai departe?

— Spune, spune! Spune tot!

— A mai căzut că n-o să-ți fie viața prea veselă. Pe nimeni n-o să îndrăgești din toată inima, fiindcă ai o inimă rece și leneșă. Iar celor ce te-or iubi o să le pricinuiești multă durere. N-o să te însori niciodată. Mori burlac. Bucurii mari în viață n-o să ai, ci doar mult urât și multe greutăți... O să vină o zi când o să vrei să-ți iei și viața, așa ai să fii de încurcat... Dar n-ai să-ndrăznești s-o faci și o să te supui soartei... O să înduri sărăcie mare, da' spre sfârșitul vieții o să ți se schimbe destinul cu totul pe neașteptate, datorită morții unui om apropiat. Însă toate astea o să se întâmple după mulți ani. În schimb, în anul ăsta... Nu știu când anume, cărțile spun că foarte curând... poate chiar luna asta...

— Ce o să se întâmple în anul ăsta? am întrebat-o eu, când am văzut că tace.

— Mi-e frică să spun mai departe. Îți cade o mare dragoste de la o damă de cruce. Nu pot să-mi dau seama dacă-i măritată ori nu. Știu doar că are părul întunecat...

Am aruncat fără să vreau o privire asupra părului ei.

— De ce te uiți la mine? a întrebat Olesia, înroșindu-se deodată. Îmi simțise privirea, cu o înțelegere pe care o au doar unele femei. Da, cam ca al meu, a urmat ea, îndreptându-și părul cu o mișcare obișnuită și înroșindu-se și mai tare.

— Spui că o mare dragoste de la o damă de cruce? am întrebat-o eu, glumeț.

— Nu râde, nu trebuie să râzi, a zis ea, serioasă, aproape poruncitoare. Nu spun decât adevărul.

— Bine, n-o să mai râd. Și mai departe?

— Mai departe... O să fie tare rău de dama asta de cruce, așa-i cade, mai rău ca moartea. Din pricina dumitale o să îndure o rușine mare. O rușine care nu se uită niciodată... și tristețe multă... Da' dumitale nu-ți cade nimic rău din pricina ei.

— Ia spune, Olesia, dar dacă te-au înșelat cărțile? De ce i-aș aduce atâtea necazuri damei de cruce? Sunt un om liniștit,

modest, și tu spui de mine atâtea lucruri îngrozitoare.

— Asta nu mai știu. De altfel, n-a căzut că dumneata o să-i aduci necazuri cu voia dumitale, dinadins, ci doar că nenorocirea o să se întâmple din pricina dumitale... Când or să mi se-mplinească vorbele, o să-ți amintești de mine.

— Și toate astea ți le-au spus cărțile?

Mi-a răspuns abia după câteva clipe de tăcere, evaziv și parcă împotriva vrerii ei:

— Și cărțile... Da' și fără ele aflu multe, de pildă, după obrazul omului. Dacă-i e scris cuiva să moară curând de moarte năprasnică, văd asta de îndată pe fața lui. Nici nu trebuie să stau de vorbă cu el.

— Și ce vezi?

— Nu știu nici eu. Mă apucă deodată groaza, ca și cum ar zace mort dinaintea mea. Întreab-o pe bunica, o să-ți spună că-i adevărat. Acum doi ani, Trofim, morarul, s-a spânzurat în hambarul lui. Eu îl întâlnisem cu două zile înainte și-i spusesem de îndată bunicii: „Ai să vezi, bunicuțo, că în câteva zile Trofim o să moară de moarte năprasnică. Și-așa a fost. De câșlegi, trece pe la noi hoțul de cai, Iașka, și o roagă pe bunica să-i ghicească. Ea s-apucă să-i dea în cărți și el o-ntreabă în glumă: „Spune, băbuțo, de ce moarte o să mor?” și râde. Da' eu, când m-am uitat la el, am încremenit. Ședea acolo cu un obraz fără viață, verde. Își ținea ochii închiși, și buzele îi erau negre. După o săptămână, am auzit că l-au prins țăranii furând cai... L-au bătut toată noaptea... Oamenii sunt răi pe-aici, pe la noi, nu știu ce-i mila... I-au bătut cuie-n tălpi, i-au rupt coastele cu parii, și spre dimineață și-a dat duhul.

— Și pentru ce nu i-ai spus că-l pândește nenorocirea?

— De ce să-i fi spus? îmi întoarse vorba Olesia. De ce ți-e scris nu scapi. Degeaba i-aș fi amărât omului cele din urmă zile... Și-apoi, nici mie nu-mi place că văd asta, m-apucă scârba de mine... Da' ce să fac? Așa-s eu făcută. Când era mai tânără, și bunica presimțea moartea, ca și mama și mama bunicii... Asta ne e în sânge.

Nu mai torcea. Stătea nemișcată, cu capul plecat, cu mâinile în poală. În ochii ei ficși, cu pupilele mărite, se vedeau un fel de groază și de supunere în fața puterii supranaturale hărăzite sufletului ei de a pătrunde tainele destinului.

V

În timpul acesta, bătrâna întinsese pe masă un ștergar curat, cu marginile brodate, și pusese pe el o strachină din care ieșeau aburi.

— Hai la masă, Olesia, și-a chemat ea nepoata, iar după un minut de șovăială, a adăugat, întorcându-se spre mine: Poate mănânci și dumneata cu noi, domnule? Poftim la masă... Numai că n-avem bucate prea de soi. Supă nu gătim, ci doar o fiertură din crupe de câmp.

N-aș putea spune că mă invita cu prea mare stăruință și tocmai voiam s-o refuz, când Olesia m-a rugat și ea cu atâta simplitate prietenoasă să poftesc la masă și cu un zâmbet atât de îmbietor, încât am primit fără să vreau. Mi-a umplut chiar ea o farfurie cu o fiertură de hrișcă cu slănină, ceapă, cartofi și carne de găină, o mâncare foarte gustoasă și hrănitoare. Când s-au așezat la masă, nici bunica, nici nepoata nu și-au făcut cruce. În vreme ce mâncam, le cercetam mereu pe ascuns fiindcă sunt încredințat că în nicio altă împrejurare nu poți să afli mai bine felul de a fi al omului ca în timpul mesei. Bătrâna înghițea lacom și cu grabă, plescăia tare și-și îndesa în gură bucăți atât de uriașe de pâine, încât obrajii ei scofâlciți se umflau tot mestecând fără istov. Fata, în schimb, avea un fel de cumpătare înnăscută chiar și în felul de a mânca.

La un ceas după cină, mi-am luat rămas bun de la stăpânele căsuței părăginite.

— Vrei să te conduc puțin? mi-a propus Olesia.

— Asta ce-o mai fi?! a bombănit bătrâna, supărată. Nu poți să mai stai locului, sfârlează?!...

Dar Olesia și-a pus pe cap basmaua roșie de cașmir și a dat fuga la bunica ei, pe care a îmbrățișat-o și a sărutat-o zgomotos, zicând:

— Bunicuțo, draga mea, scumpa mea, iubita mea... Într-o clipă mă-ntorc.

— Bine, bine, neastâmpărato, a zis bătrâna, îndepărtând-o ușor cu mâna. Să nu ne judeci rău, domnule, e tare prostuță.

După ce am străbătut o cărare îngustă, am ajuns la drumul din pădure, negru de noroi, cu multe urme de copite și roți de căruță, pline de apă, în care se oglindea pojarul asfințitului. Mergeam pe marginea drumului acoperit cu frunzele cafenii din anul trecut, care nu apucaseră încă să se usuce după ce se topise zăpada. Pe alocuri, din frunzele galbene și moarte își ridicau căpșoarele clopoței liliachii – primele flori din Polesie.

— Aș vrea foarte mult să te-ntreb ceva, Olesia, dar mi-e teamă să nu te superi... E adevărat ce se spune de bunica ta că ar fi... Nu știu cum să spun mai bine...

— Că e vrăjitoare? m-a ajutat fata, liniștită, să-mi termin gândul.

— Nu... nu vrăjitoare... am urmat eu, încurcat. Sau, hai să-i zicem vrăjitoare... Fără îndoială că nu poți să astupi gura lumii. Poate că se pricepe numai la ierburi de leac și descântece... Dar dacă te supără, poți să nu-mi răspunzi.

— Ba nu, ce-ar putea să mă supere? E într-adevăr vrăjitoare. Numai că de când a îmbătrânit nu mai poate să facă ce făcea înainte.

— Și ce făcea? am întrebat-o eu, curios.

— Tot felul de lucruri. Vindeca bolile, îți lua durerea de gâlci, îl descânta pe cel mușcat de câine turbat ori de șarpe, descoperea comori... Și câte și mai câte.

— Știi ceva, Olesia? Te rog să mă ierți, dar eu nu cred în toate astea. Hai, spune drept, că nu suflu o vorbă nimănui. Nu-i așa că toate astea sunt doar prefăcătorii pentru prostirea oamenilor?

Ea a dat nepăsătoare din umeri.

— Crede ce vrei. Nici vorbă că nu-i mare lucru să prostești o

muiere de la țară, dar pe dumneata nu te-aș minți.

— Prin urmare, tu crezi cu tărie în puterea ei de vrăjitoare?

— Cum să nu cred? În neamul nostru, toți fac farmece... Și eu fac multe...

— Olesia, draga mea... Dacă ai știi cât de tare mă interesează toate astea. Mi-arăți și mie?

— Da, dacă vrei, s-a învoit ea numaidecât. Vrei chiar acuși?

— Dacă se poate, chiar acum.

— Și n-o să-ți fie frică?

— Prostii. Poate că noaptea mi-ar fi frică, dar acum e încă lumină.

— Bine. Dă-mi mâna.

M-am supus. Mi-a suflecat repede mâneca de la palton, mi-a desfăcut butonul de la manșetă, apoi a scos din buzunar un cuțit nu prea mare, cam de-o șchioapă pe care-l purta într-o teacă de piele.

— Ce-ai de gând? am întrebat-o eu, cuprins deodată de neliniște.

— O să vezi numaidecât... Doar ai spus că n-o să-ți fie frică.

Mâna ei a schițat pe neașteptate o mișcare abia întrezărită, și în braț, ceva mai sus de locul unde se ia pulsul, am simțit atingerea înfiorătoare a tăișului. În aceeași clipă, sângele a țâșnit pe toată întinderea tăieturii, s-a prelins pe braț și a început să cadă jos în picături dese. M-am stăpânit cu greu să nu țip și cred că am pălit.

— Nu te teme, din asta nu mori, a zis Olesia, zâmbind, cu o ușoară batjocură.

Mi-a apucat brațul mai sus de rană, a strâns tare, și-a aplecat fața spre tăietură și a început să șoptească repede ceva, atât de aproape că-i simțeam pe piele respirația fierbinte. Când a ridicat capul și și-a desfăcut degetele de pe braț, în locul rănii nu se mai vedea decât o urmă roșie.

— Ce zici? Ți-ajunge? a întrebat ea cu un zâmbet șiret, băgându-și cuțitul în buzunar. Mai vrei și altceva?

— Nici vorbă. Numai dacă s-ar putea, să nu fie tot atât de înfricoșător și, te rog, fără vărsare de sânge.

— Ce să-ți mai arăt? a întrebat ea, îngândurată. Bine. Mergi înaintea mea pe drum... Dar bagă de seamă, să nu-ntorci capul.

— Dar n-o să fie nimic de groază? am întrebat-o eu, străduindu-mă să maschez cu un zâmbet nepăsător teama unei

surprize neplăcute.

— Nu, nu... Fleacuri... Hai, pornește.

Am luat-o înainte, foarte curios de ce se va întâmpla, simțind în spatele meu privirea încordată a Olesiei. Dar după ce am mers vreo douăzeci de pași, m-am poticnit deodată pe loc neted și am căzut cât eram de lung.

— Mergi înainte, mergi înainte! mi-a strigat Olesia. Nu întoarce capul! Nu-i nimic, o să-ți treacă până la nuntă... Când cazi, ține-te mai tare de pământ.

Am pornit mai departe. După alți zece pași, m-am întins din nou cât eram de lung.

Olesia râdea tare, bătând din palme.

— Ei, ce zici? Ești mulțumit? a strigat ea, arătându-și dinții albi și strălucitori. Acuma crezi? Nu-i nimic, nu-i nimic! Doar n-ai zburat în sus, ci-n jos.

— Cum ai făcut asta? am întrebat-o eu, uimit, scuturându-mi de pe haină câteva crenguțe și niște fire uscate de iarbă. E o taină?

— Nu-i nicio taină. O să te lămuresc cu plăcere. Numai mi-e teamă că n-o să mă-nțelegi... Nu știu dacă m-oi pricepe să-ți dau lămuriri...

Într-adevăr, n-am înțeles-o prea bine. În orice caz, dacă nu mă-nșel, scamatoria aceasta constă în faptul că, urmărindu-mă pas cu pas, călcând la fel ca mine și privindu-mă neîncetat, ea se străduiește în același timp să imite chiar și cea mai neînsemnată mișcare a mea, ca să zic așa, se identifică pur și simplu cu mine. După ce străbate astfel câțiva pași, începe să-și închipuie că la o oarecare distanță în fața mea se află o frânghie întinsă de-a curmezișul drumului, la o înălțime de vreo jumătate de metru deasupra pământului. În clipa când sunt gata să ating cu piciorul această frânghie imaginară, ea face o mișcare, ca și cum s-ar poticni deodată, și atunci, după spusele ei, chiar și omul cel mai tare trebuie să cadă neapărat... Mi-am adus aminte de explicațiile confuze ale fetei abia mult timp mai târziu, când am citit un articol al doctorului Charcot despre experiențele pe care le-a făcut cu două paciente de la Salpetrière, vrăjitoare de profesie, bolnave de isterie. Am fost tare uimit când am aflat că vrăjitoarele franțuzoaice, femei din popor, foloseau în astfel de cazuri aceleași metode ca și frumoasa vrăjitoare din Polesie.

— O! Mă mai pricep la multe, a zis ea, plină de mândrie. De pildă, pot să te sperii.

— Cum adică?

— Fac așa ca să te-apuce groaza. Să zicem că te găsești seara în odaia dumitale. Deodată, te cuprinde frica, fără nicio pricină, o frică atât de mare că începi să tremuri și nu-ndrăznești nici să-ntorci capul. Numai că pentru asta trebuie să știu unde locuiești și să-ți văd dinainte camera.

— Cred că-i vorba de o treabă foarte simplă, am spus eu, cu un ton de îndoială. Te apropii de fereastră, bați în geam ori strigi ceva.

— Nu, nu... În clipa aceea o să mă aflu în pădure și nici n-o să ies din coliba mea... Da' șed și mă gândesc tot timpul că merg pe stradă, că mă apropii de casa dumitale, că deschid ușa, intru în odaie... Să zicem că stai la masă... Mă furișez încet în spatele dumitale... Nu mă auzi... Îți pun mâna pe umăr și încep să apăs... Tot mai tare, mai tare, și mai tare... Între timp te privesc... iac- așa, vezi...

Și-a încruntat sprâncenele subțiri, s-a uitat la mine țintă, cu o căutătură amenințătoare, dar și atrăgătoare, iar irisul i s-a mărit, făcându-se parcă mai albastru. În clipa aceea mi-am amintit de capul Meduzei pictat de nu știu care artist, pe care l-am văzut la galeria Tretiakov din Moscova. Țintuit de privirea aceasta ciudată și stăruitoare, m-a cuprins un fior rece în fața supranaturalului.

— Destul, destul, am spus eu cu un râs prefăcut. Îmi placi mult mai mult când zâmbești. Atunci ai o față atât de drăguță! Ca de copil.

Am pornit mai departe, când mi-am dat deodată seama că Olesia vorbea foarte sugestiv, ba chiar prea frumos pentru o fată simplă, și i-am spus:

— Știi ce mă miră la tine? Ai crescut în pădure, n-ai văzut oameni aproape deloc... Desigur că nici n-ai citit mare lucru...

— Nici nu știu să citesc.

— Cu atât mai mult... Totuși, vorba nu ți-e mai prejos de a unei domnișoare adevărate. Cum de ai ajuns la asta? Înțelegi ce vreau să spun?

— Da, bunica m-a învățat... Nu te uita că arată așa. E tare deșteaptă. Când s-o mai obișnui cu dumneata, o să-și dea și ea drumul la gură... Știe tot ce vrei, poți s-o întrebi de orice se află

pe lume. E drept că acum a îmbătrânit.

— Înseamnă că a văzut multe în viața ei. De unde e de fel? Unde a trăit mai înainte?

Mi s-a părut că întrebările mele nu i-au plăcut. Mi-a răspuns după o pauză lungă, vag și cam în silă:

— Nu știu... De altfel, nici ei nu-i place să vorbească de lucrurile astea. Chiar dacă spune uneori câte ceva, mă roagă totdeauna să uit ce-am auzit... Dar e timpul să mă-ntorc. O să se supere bunica. La revedere... Te rog să mă ierți, însă aș vrea să știu cum te cheamă.

I-am spus.

— Ivan Timofeevici? Foarte bine. Atunci, la revedere, Ivan Timofeevici! Să mai treci pe la noi, să nu disprețuiești coliba noastră.

La despărțire, i-am întins mâna, și mâna ei mică și puternică mi-a răspuns cu o strângere tare, prietenească.

VI

Din ziua aceea, am devenit un oaspete obișnuit în căsuța din pădure. Ori de câte ori mă duceam acolo, Olesia mă întâmpina cu mândria stăpânită pe care i-o cunoșteam. Dar de fiecare dată, după tresărirea ei involuntară când mă vedea, îmi dădeam seama că o bucură venirea mea. Bătrâna bombănea ca înainte, însă nu-și mai arăta dușmănia pe față, pesemne unde-mi lua nepoata ei apărarea. O înduplecau de asemenea, vădit, și darurile pe care i le aduceam din când în când: ba o basma de lână, ba un borcan cu dulceață, ba o sticlă de vișinată. Printr-o înțelegere tacită între noi, Olesia își luase obiceiul să mă conducă la plecare până la drumul spre Irinovka. Și totdeauna, tocmai atunci se lega între noi o convorbire atât de vie și de interesantă, încât, fără să vrem, căutam amândoi să lungim drumul, încetinind cât mai mult pasul de-a lungul cărărilor tăcute de la marginea pădurii. După ce ajungeam la drumul spre Irinovka, o mai conduceam eu înapoi cam o jumătate de verstă, și înainte de a ne lua rămas bun tot mai stăteam de vorbă multă vreme sub acoperământul înmiresmat al crengilor de pin.

Nu numai frumusețea Olesiei mă fermeca, ci și firea ei echilibrată, originală și liberă, mintea ei limpede, deși îmbibată de superstiții moștenite, nevinovăția ei ca de copil, care purta

însă totodată și pecetea cochetăriei șirete de femeie frumoasă. Mă întreba, setoasă, de tot felul de lucruri care-i atrăgeau imaginația primitivă și vie: de țări și popoare, de fenomenele naturii, de cum erau organizate pământul și universul, de oameni învățați, de orașele mari... Multe din ceea ce afla i se păreau uimitoare, neverosimile, de basm. Dar fiindcă folosisem de la începutul cunoștinței noastre un ton foarte serios, sincer și simplu, credea fără nicio rezervă tot ce-i spuneam. Uneori, mi-era greu să-i explic unele lucruri, care mi se păreau prea adânci pentru mintea ei pe jumătate sălbatecă (de altfel, câteodată, mă întreba unele lucruri care nici pentru mine nu erau tocmai clare), și răspundeam la întrebările ei stăruitoare: „Vezi tu... Asta n-o să pot să-ți spun... N-o să mă înțelegi.”

Atunci mă implora:

— Te rog, te rog, o să mă străduiesc... Spune-mi... chiar dac-o fi de neînțeles...

Mă silea să fac comparații surprinzătoare, să dau exemplele cele mai îndrăznețe și, când mi-era greu să găsesc expresia potrivită, mă ajuta cu o adevărată ploaie de întrebări nerăbdătoare, ca acelea pe care le punem, de pildă, unui bâlbâit care s-a poticnit la un cuvânt. Și, într-adevăr, mintea ei mlădioasă și vie, imaginația ei proaspătă învingeau până la urmă neputința mea pedagogică. Fără să vreau, mă convingeam tot mai mult că pentru mediul și educația ei (sau mai bine zis pentru lipsa ei de educație) fata avea aptitudini uimitoare.

Într-o zi, când i-am spus în treacăt ceva despre Petersburg, curiozitatea Olesiei s-a trezit imediat.

— Ce e Petersburgul? Un târgușor?

— Nu, nu, e cel mai mare oraș din Rusia.

— Cel mai mare? Chiar mai mare decât toate? Mai mare decât el altul nu-i? a stăruit ea, cu naivitate.

— Nu... Acolo se află toți șefii cei mari... Toți domnii... Acolo, casele sunt toate de piatră, nu-i niciuna de lemn.

— Atunci, nici vorbă că-i mai mare decât Stepani al nostru, a zis ea cu convingere.

— O, da... Mai mare... Cam de vreo cinci sute de ori. În unele case din Petersburg trăiesc de două ori mai mulți oameni decât în tot Stepani.

— O, doamne! Dar ce fel de case or fi astea? a întrebat Olesia, aproape speriată.

Ca de obicei, a trebuit să mă folosesc de comparații.

— Niște case grozave. De câte cinci, șase și chiar șapte caturi. Vezi tu pinul acela de colo?

— Cel mai mare ? îl văd.

— Atât de înalte sunt casele. Și sunt pline de sus până jos cu oameni, care trăiesc în niște cămăruțe mici ca păsările-n colivie, câte zece-n fiecare, de nu le ajunge nici aerul la toți. Iar alții locuiesc jos, sub pământ, în umezeală și frig, și în unele din ele nu pătrunde niciodată o rază de soare.

— Nu mi-aș da pădurea pentru orașul vostru, a zis Olesia, clătinând din cap. Când mă duc la Stepani, la piață, mi se face scârbă, nu alta. Oamenii se îmbrâncesc, sunt gălăgioși, se ocărăsc... Și m-apucă un dor atât de mare de pădure, că aș lăsa totul baltă și-aș fugi de-acolo fără măcar să-ntorc capul... Dă-l încolo de oraș, că eu n-aș putea să stau în el niciodată.

— Dar dacă bărbatul tău o să fie un orășean? am întrebat-o eu, zâmbind ușor.

S-a încruntat, iar nările subțiri i-au tresărit.

— Nici prin gând nu-mi trece, a zis ea, disprețuitoare. Mie nu-mi trebuie niciun fel de bărbat.

— Asta o spui acum, Olesia. Aproape toate fetele vorbesc așa, totuși se mărită. Mai așteaptă puțin. O să întâlnești un bărbat pe care o să-l îndrăgești și-o să te duci după el nu numai la oraș, ci și la capătul lumii.

— Nu, nu... Te rog să nu vorbești așa, a zis ea, necăjită. Ce rost are? Te rog, nu trebuie.

— Ce ciudată ești tu, Olesia. Crezi oare că n-o să iubești niciodată un bărbat? Ești tânără, frumoasă, plină de vigoare. Când o să ți se aprindă sângele, o să uiți de tot ce-ai spus acum.

— Ei și ce dac-o să iubesc? a răspuns ea provocătoare cu ochii scânteietori. N-am să cer voie la nimeni...

— Atunci o să te și măriți, am necăjit-o eu.

— Vrei să spui de cununie, la biserică? se dumiri ea, în sfârșit.

— Nici vorbă, și la biserică... Preotul o să vă pună să ocoliți masa cu icoane, diaconul o să cânte „Isaiia dănțuiește”, o să-ți așeze cununa pe cap...

Olesia și-a lăsat ochii în jos, a zâmbit ușor și a clătinat din cap.

— Nu, dragul meu... Poate că n-o să-ți placă ce-ți spun acum, dar să știi că-n neamul nostru nimeni nu s-a cununat. Și mama,

și bunica au trăit fără cununie... De altfel, noi nu putem intra în biserică...

— Tot din pricina vrăjitoriei?

— Da, din pricina ei, a răspuns ea, calmă și serioasă. Cum aș putea îndrăzni să intru în biserică, dacă sufletul meu îi e vândut *lui,* de la naștere?

— Olesia... draga mea... te înșeli... E caraghios ceea ce spui! N-are nicio noimă!

Pe chipul Olesiei a apărut aceeași expresie stranie pe care o mai văzusem o dată, a unei supuneri pline de convingere și mâhnire față de o predestinare tainică.

— Nu, nu... dumneata nu poți să înțelegi, dar eu simt... aici, a râs ea, punându-și mâna pe piept. Simt asta în sufletul meu. Tot neamul nostru e blestemat în vecii vecilor. Judecă și dumneata – cine ne ajută, dacă nu *el?* Un om oarecare ar putea să facă ce fac eu? Toată puterea noastră vine de la *el.*

Ori de câte ori atingeam subiectul acesta neobișnuit, discuția noastră se termina în același fel. Zadarnic foloseam toate dovezile pe care credeam că o să le înțeleagă, îi vorbeam zadarnic în cuvinte simple despre hipnotism, sugestie, medici psihiatri, fachiri indieni, mă străduiam fără niciun folos să-i explic pe cale științifică unele din experiențele ei, ca, de pildă, oprirea sângelui dintr-o rană, la care ajungi atât de ușor printr-o apăsare îndemânatică a venelor. Ea, care primea cu foarte mare încredere lămuririle mele în orice alte probleme, în chestiunea aceasta respingea cu încăpățânare toate argumentele și explicațiile mele... „Bine, bine, să zicem că ai dreptate când e vorba de oprirea sângelui, spunea ea, ridicând glasul în focul discuției. Dar celelalte? Parcă eu știu numai să opresc sângele? Dacă vrei, îți scot dintr-o casă într-o singură zi toți șoarecii și gândacii. Numai cu apă de izvor îți vindec în două zile boala cea mai rea, chiar dacă doctorii voștri spun că bolnavul e pierdut. Pot, dacă vrei, să te fac să uiți cu desăvârșire un anumit cuvânt. Și de ce mă pricep să tălmăcesc visele? Și să ghicesc viitorul?”

Totdeauna încheiam discuția prin a nu mai spune niciun cuvânt, ușor porniți unul împotriva celuilalt. E adevărat că din cauza cunoștințelor mele științifice reduse nu găseam explicația multor elemente ale magiei practicate de ea. Nu știu și n-aș putea spune dacă Olesia stăpânea măcar jumătate din tainele despre care vorbea cu o încredere atât de naivă, dar unele

lucruri, cărora le fusesem și eu martor, de multe ori, mă convinseseră pe deplin că ea poseda acel soi de cunoștințe bizare, inconștiente, instinctive, nebuloase, dobândite printr-o experiență întâmplătoare, care, depășind cu secole știința exactă, dăinuiesc împletite cu credințe ridicole și barbare în masa întunecată și închisă a poporului, transmițându-se, drept cea mai mare taină, din generație în generație.

În ciuda neînțelegerilor noastre destul de adânci în acest domeniu, ne legam tot mai mult unul de celălalt. Nu se rostise încă niciun cuvânt de dragoste, dar a fi împreună era pentru noi o necesitate și, de multe ori, în clipele de tăcere, când privirile noastre se întâlneau, ochii ei se umezeau, și vinișoara albastră de pe tâmplă începea să-i pulseze vizibil...

În schimb, legăturile mele cu Iarmola se înrăutățiseră de tot. Aflase pesemne că mă duc în coliba din pădure și că mă plimb seara cu Olesia. Știa totdeauna cu o uimitoare exactitate tot ceea ce se petrecea în pădurea *lui.* De câtva timp, observasem că mă ocolea. Când mă pregăteam să mă duc în pădure, ochii lui negri, plini de mustrare și nemulțumire, mă urmăreau de departe, deși nu-și exprima nemulțumirea prin nicio vorbă. Întrerupsesem și lecțiile noastre hazlii, dar și temeinice. Iar dacă-l chemam uneori seara să învețe, făcea doar a lehamite cu mâna.

— Ce rost are? Nu-i treabă serioasă, conașule, zicea el, alene și disprețuitor.

Nici la vânătoare nu mai mergeam. Ori de câte ori aduceam vorba despre vânătoare, găsea câte un pretext să nu se ducă. Ba că pușca îi e stricată, ba că-i câinele bolnav, ba că n-are timp. „N-am timp, conașule... astăzi ar ogorul”, răspundea el de cele mai multe ori la invitația mea, deși eu știam foarte bine că n-o „să-și are ogorul”, ci o să dea târcoale cât e ziua de lungă prin preajma cârciumii, cu nădejdea destul de nesigură că doar-doar l-o cinsti careva. Dușmănia asta ascunsă, tăcută mă cam obosea și chiar mă gândeam să mă lipsesc de serviciile sale, la primul prilej potrivit... dar mă oprea un sentiment de milă pentru familia lui numeroasă, care trăia în sărăcie și căreia simbria de patru ruble a lui Iarmola îi ajuta să nu moară de foame.

VII

Într-o seară, m-am dus ca de obicei la coliba din pădure și am băgat de seamă că cele două femei erau amărâte. Bătrâna ședea în pat, gârbovită, cu capul în palme, legănându-se înainte și înapoi și bombănind cuvinte neînțelese. Când i-am dat bineț, nici nu m-a luat în seamă. Olesia mi-a spus bună ziua, prietenoasă ca întotdeauna, dar convorbirea noastră lâncezea. Fata părea neatentă și-mi răspundea cu gândul aiurea. Pe chipul ei frumos se așternuse o umbră de îngrijorare.

— Vi s-a întâmplat ceva rău, Olesia, am spus eu, atingându-i ușor mâna întinsă pe bancă.

Ea s-a întors repede spre fereastră, de parcă voia să se uite neapărat la ceva. Se străduia să pară liniștită, dar sprâncenele încruntate îi tremurau și-și mușca tare buza de jos.

— Nu... Ce ni se poate întâmpla? a zis ea cu glas surd. Toate sunt cum le știi.

— De ce mă minți, Olesia? Nu-i frumos din partea ta... și eu care credeam că suntem adevărați prieteni.

— Zău, nu-i nimic... Așa... Grijile noastre obișnuite... Fleacuri...

— Nu cred că-s fleacuri. Arăți cu totul schimbată.

— Ți se pare.

— Fii sinceră, Olesia. Nu știu dacă voi fi în stare să te ajut, dar poate că aș putea să-ți dau măcar un sfat... Și-apoi, o să te mai ușurezi dacă-mi împărtășești necazul.

— Zău că nu merită să vorbim de asta, s-a împotrivit ea cu nerăbdare. Nu mă poți ajuta cu nimic.

Însă bătrâna s-a amestecat pe neașteptate în convorbirea noastră cu o violență surprinzătoare:

— Ce te grozăvești așa, prostuțo?! Omul îți vorbește serios, și tu umbli cu nasul pe sus. Ca și cum nimeni pe lume n-ar fi mai deștept ca tine. Dă-mi voie, domnule, să-ți spun eu toată povestea, așa cum s-a întâmplat, a încheiat ea, întorcându-se spre mine.

Ceea ce se întâmplase era mult mai grav decât aș fi putut să presupun din vorbele mândrei Olesia. În seara din ajun, se pomeniseră în căsuța lor cu uriadnicul.

— Mai întâi s-a așezat jos ca omul și mi-a cerut votcă, mi-a povestit Manuiliha, dar apoi s-a pornit: „Să vă cărați de-aici în douăzeci și patru de ore cu toate boarfele voastre! De mai vin prin partea locului și dau de tine, să știi că te-ai ars. Te trimit la

urmă cu doi soldați de pază.” Și eu, boierule, sunt de departe, din orașul Amcensk... Acum nu mai cunosc acolo pe nimeni. Și-apoi și actele noastre sunt expirate de mult, așa că nu-s în regulă. O, doamne, ce nenorocire!

— Dar de ce te-a lăsat în pace până astăzi, și-acum s-a hotărât deodată să te-alunge? am întrebat-o eu.

— Păi nu? Poftim de vezi!... A înșirat el verzi și uscate, da' mărturisesc că n-am înțeles lucru mare. Cică bordeiul ăsta n-ar fi al nostru, ci al moșierului. Mai înainte am stat cu Olesia în sat, și pe urmă...

— Știu, știu, mătușă, am aflat... S-au supărat țăranii pe tine.

— Da, asta este. Atunci l-am rugat pe moșierul cel bătrân, domnul Abrosimov, să-mi dea coliba asta.

— Și-acuși cică pădurea ar fi cumpărat-o un alt moșier și vrea să sece mlaștinile. Da' cu ce l-oi stingheri eu?

— Mătușă, nu cumva o umbla cu minciuni? am întrebat-o eu. Poate că uriadnicul vrea să pună mâna pe-o hârtie de zece ruble?

— I-am dat, drăguțule, i-am dat. Da' nu vrea să ia! Ce bucluc!... I-am dat și una de douăzeci și cinci de ruble și tot n-a vrut... S-a repezit la mine de mi s-a făcut negru înaintea ochilor. O ținea morțiș: „Să vă cărați, să vă cărați!” Acu ce ne facem, fingure și nenorocite?! Boierule, măcar de ne-ai ajuta, de i-ai spune să ne lase-n pace, de i-ai închide gura nesățioasă. Toată viața ți-aș fi recunoscătoare.

— Bunico! a sărit Olesia, dojenitoare.

— Ce-i tot dai zor cu bunico?! s-a înfuriat bătrâna. De mai bine de douăzeci și patru de ani îți tot sunt bunică. Tu crezi că-i mai potrivit să mergem cu traista la cerșit? Nu, domnule, n-o lua în seamă. Milostivește-te și, de poți, fă ceva.

Am făgăduit vag să intervin, deși, la drept vorbind, nu prea aveam speranțe mari. Faptul că uriadnicul nu primise bani însemna că-i o treabă foarte serioasă. În seara aceea, Olesia și-a luat rămas bun de la mine cu răceală și, împotriva obiceiului, nu m-a condus. Mi-am dat seama că, mândră cum era, se supărase din cauza amestecului meu în treburile lor și se simțea stânjenită și din pricina văicărelilor bunicii sale.

VIII

Era o dimineață călduță, înnourată. De câteva ori, dăduse câte-o răpăială scurtă, binefăcătoare, cu picături mari, care face ca iarba fragedă să crească văzând cu ochii și să răsară lăstari noi. După ploaie apărea o clipă soarele, îmbăind în strălucire veselă verdele proaspăt, încă gingaș, al liliacului ud, care-mi umplea grădinița. Vrăbiile ciripeau și mai țipător pe straturile umede din grădina de zarzavat, iar mireasma mugurilor de plop, cafenii și cleioși, se simțea și mai puternică. Stăteam la masă și desenam planul unei vile proiectate în mijlocul pădurii, când a apărut Iarmola.

— Vine uriadnicul, a zis el, posomorât.

În clipa aceea uitasem cu totul de porunca pe care i-o dădusem cu două zile mai-nainte să mă înștiințeze când o trece uriadnicul, și nu înțelegeam ce treabă avea cu mine reprezentantul acesta al puterii de stat.

— Ce-ai spus? am întrebat eu, nedumirit.

— Am zis că vine uriadnicul, a repetat Iarmola cu același glas dușmănos cu care-mi vorbea în ultimele zile. L-am văzut chiar acum pe stăvilar. Se-ndreaptă-ncoace.

Pe drum a răsunat huruit de roți. M-am grăbit spre fereastră și am deschis-o. Un cal mare, slăbănog, de culoarea ciocolatei, cu buza de jos lăsată și cu o căutătură supărată, trăgea în trap măsurat o trăsurică înaltă și șubredă, împletită din crengi, cu o singură hulubă, la care era înhămat. Cealaltă hulubă era înlocuită cu o funie groasă. (Gurile rele de la centrul județean spuneau că uriadnicul își făcuse dinadins trăsurica asta deloc arătoasă, ca să curme zvonurile care ar fi putut circula pe seama lui.) Omul mâna singur. Trupul lui monstruos de gras, îmbrăcat într-o manta cenușie făcută din postav ofițeresc elegant, ocupa întreaga banchetă.

— Am onoarea, Evpsihi Afrikanovici! am strigat eu, scoțând capul pe fereastră.

— Aha, am onoarea! Voinic, sănătos? mi-a răspuns el prietenos, cu glasul lui puternic de bariton.

A oprit calul și, ducându-și palma la cozoroc, s-a înclinat cu o grație greoaie.

— Intrați o clipă. Am treabă cu dumneavoastră.

El a desfăcut brațele a neputință, clătinând din cap.

— Nu pot! Am plecat în interes de serviciu. Mă duc la Voloșa să văd un înecat.

Dar eu îi cunoșteam slăbiciunile, așa că i-am spus cu o nepăsare prefăcută:

— Păcat, tare păcat... Tocmai făcusem rost de la moșia contelui Vorțel de vreo două sticluțe...

— Nu pot. Datoria...

— Mi le-a vândut chelarul, care mă cunoaște. Le-a ținut la pivniță și le-a îngrijit ca pe copiii lui... Intrați o clipă.... Dau poruncă să se pregătească între timp fân calului.

— Zău, cum sunteți, a zis el, mustrător. Parcă n-ați ști că datoria trece înainte de orice. Și ce-i în sticlele alea? Rachiu de prune?

— Ce rachiu de prune! am răspuns eu cu dispreț. Vin vechi, frățioare, asta e!

— Mărturisesc că am și luat o gustare, a zis el, scărpinându-și cu părere de rău falca, în timp ce-și zbârcea tot chipul.

Am urmat tot atât de calm:

— Nu știu dac-o fi adevărat, dar chelarul s-a jurat că e un vin de două sute de ani. Are un buchet, parcă-i coniac, și e galben ca chihlimbarul.

— Uf! Ce v-ați pus în gând cu mine?! a strigat el cu o disperare comică. Și cine-o să vadă de calul meu?

Aveam într-adevăr câteva sticle de vin, deși nu chiar atât de vechi cum îl lăudam, dar nădăjduiam că puterea sugestiei îi va mai adăuga câteva zeci de ani la vechime... În orice caz, era un vin într-adevăr bine păstrat. Mândria pivniței unui magnat ruinat. (Evpsihi Afrikanovici, care se trăgea dintr-o familie de popi, m-a rugat pe dată să-i dau o sticlă și pentru acasă, ca s-o aibă la-ndemână dac-o răci...) S-a găsit și o gustare grozavă – ridichi tinere, cu unt proaspăt abia atunci scos din putinei.

— Și ce treabă aveți cu mine? a zis uriadnicul după al cincilea păhărel, lăsându-se pe speteaza vechiului fotoliu, care a pârâit sub greutatea lui.

Am început să-i vorbesc de biata bătrână, pomenind de neajutorarea și deznădejdea ei și spunând în treacăt câteva cuvinte și în legătură cu formalismul inutil. El m-a ascultat, cu capul plecat, curățind grijuliu o ridiche roșie și tare, pe care a început apoi s-o rontăie îmbietor. Din când în când, îmi arunca o privire fugară, nepăsătoare, cu ochii lui tulburi, caraghios de mici și de albaștri, fără ca după mutra sa lată și roșie să pot citi dacă încuviințează sau nu ceea ce-i spuneam. În sfârșit, când

am tăcut, m-a întrebat:

— Și ce vreți de la mine?

— Cum ce vreau? am zis eu cu înflăcărare. Vă rog să vă gândiți la situația lor. Două femei sărmane, lipsite de apărare trăiesc...

— Dintre care una e o adevărată floare de grădină, m-a întrerupt el, ironic.

— Floare sau nu, asta-i altă treabă. Dar de ce nu v-ați milostivi de ele? De ce vă grăbiți să le alungați? Mai aveți puțină răbdare să vorbesc cu moșierul. Ce pierdeți dacă mai așteptați o lună?

— Cum adică, ce pierd?! a strigat el. Pierd tot, și în primul rând, slujba. Dumnezeu știe ce om o fi și domnul Iliașevici, noul moșier. Poate c-o fi unul care-ți caută nod în papură... Din cei care, de cum îi nemulțumește ceva, pun mâna pe pană și trimit o jalbă la Petersburg. Că doar sunt și d-ăștia pe la noi!

M-am străduit să-l liniștesc.

— Dați-o-ncolo, Evpsihi Afrikanovici. În toată povestea asta faceți din țânțar armăsar. Și la urma urmei, ce se poate întâmpla? Risc poate e, poate nu e, dar recunoștința e totuși recunoștință.

Uriadnicul a fluierat prelung, vârându-și adânc mâinile în buzunarele pantalonilor lui bufanți.

— Asta se cheamă recunoștință?! Credeți că pentru niște pârlite de douăzeci și cinci de ruble o să-mi primejduiesc serviciul? Nu, nu mă cunoașteți bine.

— De ce vă pierdeți cumpătul, Evpsihi Afrikanovici? Aici nu-i vorba de bani, ci de altceva... Să zicem, de omenie...

— De o-me-nie? a silabisit el, ironic. Oamenii ăștia îmi stau uite ici!

Și s-a lovit cu putere peste ceafa viguroasă, ca de bronz, care i se revărsa peste guler cu o cută de grăsime.

— Cred că exagerați, Evpsihi Afrikanovici.

— Nu exagerez deloc. Femeile astea-s „plaga meleagurilor noastre”, după expresia vestitului fabulist, domnul Krâlov. Asta sunt cele două doamne! Ați citit minunata carte a înălțimii-sale, prințului Urusov, intitulată *Uriadnicul?*

— Nu, n-am avut prilejul.

— Foarte rău. E o operă minunată, de înaltă ținuta morală. Vă sfătuiesc s-o citiți când aveți timp...

— Bine, bine, o s-o citesc cu plăcere. Dar nu înțeleg ce legătură poate avea cartea asta cu bietele femei?

— Ce legătură? Foarte strânsă. Punctul unu (Evpsihi Afrikanovici își îndoi degetul arătător, gros și păros de la mâna stângă); „Uriadnicul trebuie să urmărească neostenit ca toți să se ducă plini de râvnă la biserică de bunăvoie și nesiliți de nimeni...” Dați-mi voie să vă-ntreb: Asta... Cum îi zice... Manuiliha? Se duce ea vreodată la biserică?

Amuțisem, uimit de întorsătura neașteptată a discuției. El m-a privit triumfător, îndoindu-și al doilea deget.

— Punctul doi: „Se interzic pretutindeni prezicerile mincinoase și tălmăcirea semnelor...” Pri-ce-peti? Acum vine punctul trei: „Se interzice ca cineva să se dea drept vrăjitor și să folosească astfel de înșelăciuni”. Ce mai zi-ceți? Dacă ies deodată în vileag toate astea și ajung pe ocolite la urechile superiorilor mei? Cine răspunde? Eu. Cine e dat afar' din slujbă? Eu. Vedeți cam cum devine cazul?

S-a instalat din nou în fotoliu. În timp ce privirea îi rătăcea distrată de-a lungul pereților, cu degetele bătea darabana în masă.

— Și dacă vă rog eu, Evpsihi Afrikanovici? am început iar cu rugă-n glas. Desigur, îndatoririle dumneavoastră sunt complicate și vă dau multă bătaie de cap, dar știu că aveți o inimă de aur. Ce vă costă să-mi promiteți că n-o să vă atingeți de femeile astea?

Ochii lui s-au oprit pe neașteptate undeva deasupra capului meu.

— Aveți o pușcă pe cinste, a zis el ca în treacăt, bătând mereu darabana în masă. Frumoasă pușcă. Mai acum câteva zile, când am fost pe la dumneavoastră – nu erați acasă – am admirat-o mult. Grozavă pușcă!

Am întors capul și m-am uitat la pușcă.

— Da, nu-i rea, am lăudat-o și eu. E de tip vechi, marca Gastine-Rennet. Am transformat-o abia anul trecut. Ia uitați-vă bine la țevi.

— Nici vorbă, nici vorbă... Atunci am admirat mai ales țevile. Grozavă pușcă... o adevărată comoară, nu alta.

Privirile noastre s-au întâlnit și în colțul buzelor uriadnicului am zărit un zâmbet ușor, dar plin de înțeles. M-am ridicat de la locul meu, am scos pușca din perete și m-am apropiat cu ea de

Evpsihi Afrikanovici.

— Muntenii din Caucaz au obiceiul foarte frumos de a dărui oaspetelui obiectul pe care acesta îl laudă, i-am spus eu, prietenos. Deși nu suntem munteni din Caucaz, vă rog să primiți pușca aceasta ca amintire.

Uriadnicul s-a prefăcut rușinat.

— Vai de mine, un lucru atât de minunat! Nu, nu, e un obicei prea generos!

Nu mi-a trebuit însă multă vreme ca să-l conving. A privit pușca, a pus-o cu grijă între genunchi și a șters drăgăstos cu batista curată praful de pe trăgaci. M-am mângâiat întrucâtva cu gândul că arma a încăput cel puțin pe mâna unui amator și cunoscător. Evpsihi Afrikanovici s-a ridicat grăbit să plece.

— Treaba n-așteaptă, iar eu m-am cam întins la vorbă, a zis el, izbind tare cu piciorul în podea, ca să-și pună galoșii. Când vă găsiți pe aproape, vă rog mult să treceți și pe la mine.

— Și cu Manuiliha cum rămâne, domnule șef? i-am amintit eu cu delicatețe.

— O să vedem, o să vedem... a mormăit el în doi peri. Uite ce am vrut să vă mai rog. Aveți niște ridichi excelente.

— Le-am cultivat chiar eu.

— Minunate ridichi! Hm, nevastă-mea, știți, adoră legumele. Dacă s-ar putea... o legăturică...

— Cu plăcere, Evpsihi Afrikanovici. Socot că e de datoria mea... O să vă trimit chiar astăzi un coșuleț și dați-mi voie să mai adaug și niște untișor... Am un unt minunat.

— Mă rog, și untișor... mi-a îngăduit uriadnicul. Iar muierilor ălora spuneți-le că deocamdată le las pe loc. Numai să știe, a ridicat el deodată glasul, că doar cu un bogdaproste nu scapă de mine. Iar acum, cu bine. Vă mulțumesc încă o dată pentru dar și ospătare.

Și-a ciocnit călcâiele militărește și cu mersul greoi al omului sătul și demn a pornit spre trăsurica lui, lângă care îl așteptau respectuoși și cu căciula-n mână vătășelul, primarul satului și Iarmola.

IX

Evpsihi Afrikanovici s-a ținut de cuvânt și le-a lăsat în pace pentru un timp pe locatarele colibei din pădure. Dar între Olesia

și mine lucrurile s-au schimbat într-un mod brusc și ciudat. În purtarea ei nu mai rămăsese nici urmă din duioșia încrezătoare și naivă de mai înainte, în care se îmbinau cu atâta drăgălășenie cochetăria unei fete frumoase cu ștrengăria vioaie de copil. Acum, în discuțiile noastre apărea un fel de stânjeneală... Ea se ferea cu un fel de teamă de subiectele interesante care oferiseră până atunci un orizont atât de larg curiozității ei.

Când mă duceam pe acolo, se apuca de lucru și muncea cu încordare, cu o preocupare dârză, însă observam adesea că brațele i se lăsau deodată neputincioase de-a lungul genunchilor, iar ochii i se ațintеau în podea. Dacă în clipele acestea o strigam pe nume sau o întrebam ceva, tresărea, întorcându-și spre mine fața pe care citeam spaima și străduința de a-mi înțelege cuvintele. Uneori, mi se părea că prezența mea o apasă și o stinghерește. Ceea ce nu se prea potrivea cu interesul atât de mare pe care-l stârnea numai cu câteva zile mai înainte orice observație, orice frază a mea... Nu-mi mai rămânea să cred decât că Olesia nu-mi ierta amestecul în povestea cu uriadnicul, care tulburase firea ei independentă. Dar nici presupunerea aceasta nu mă satisfăcea. Cum se putea ca o fată simplă, crescută în mijlocul pădurii, să fie atât de orgolioasă?

Aveam nevoie de o explicație, dar ea se ferea cu încăpățânare de orice prilej prielnic pentru o discuție sinceră. Plimbările noastre, pe care le făceam seara, încetaseră. În zadar îi aruncam, ori de câte ori mă pregăteam să plec, priviri pline de înțeles și implorare. Se prefăcea că nu le înțelege. Prezența bătrânei, în ciuda surzeniei sale, mă stingherea.

Uneori, mă răzvrăteam împotriva propriei mele neputințe și împotriva obișnuinței care mă îndemna s-o văd în fiecare zi. Nici nu bănuiam ce fire nevăzute, gingașe, dar tari, îmi legau inima de fata aceasta fermecătoare, pe care nu o înțelegeam. Nu mă gândeam încă la dragoste, dar treceam prin starea de neliniște premergătoare dragostei, plină de tot felul de senzații puternice, chinuitoare, de o tristețe nelămurită. Oriunde mă aflam, orice făceam pentru a mă distra într-un fel sau altul, gândul îmi era la Olesia, întreaga mea ființă năzuia spre ea, amintirea glasului ei îmi strângea inima cu o durere ușoară și dulce. Iar când venea seara, ședeam multă vreme lângă ea pe băncuța scundă și șubredă, simțind cu ciudă că sunt tot mai timid și mai stângaci.

O dată, am stat astfel lângă Olesia aproape o zi întreagă. Îmi fusese rău de dimineață, dar nu-mi dădusem seama ce am. Spre seară, m-am simțit mai prost. Mi-era capul greu, îmi vâjâiau urechile, iar în creștet simțeam o durere surdă, neîntreruptă, de parcă mă apăsa mereu o mână moale, dar viguroasă. Gura mi se uscase și prin tot trupul mi se revărsa un fel de slăbiciune care mă predispunea la lenevie și mă făcea să simt în fiece clipă dorința de a căsca și de a mă întinde. Ochii mă dureau, ca și cum m-aș fi uitat țintă, de aproape, la un obiect strălucitor.

În seara aceea, pe când mă întorceam târziu acasă, pe la jumătatea drumului m-au apucat deodată niște frisoane îngrozitoare. De rău ce-mi era, aproape că nu vedeam drumul și nu-mi dădeam seama încotro merg, clănțănind din dinți și clătinându-mă ca un om beat.

Nici acum nu știu cine m-a adus acasă. Șase zile am zăcut scuturat de friguri cumplite, caracteristice acestei regiuni. În timpul zilei boala parcă se mai potolea și-mi recăpătăm cunoștința. Istovit, abia mă târam prin odaie. Genunchii mă dureau și simțeam o slăbiciune cumplită. La orice mișcare mai bruscă, sângele îmi năvălea, fierbinte, la cap, și toate obiectele din fața ochilor mei se cufundau în beznă. Seara, însă, de obicei pe la ora șapte, accesele bolii se năpusteau asupra mea ca o furtună; culcat în pat, petreceam o noapte îngrozitoare, lungă cât un secol, ba tremurând de frig sub plapumă, ba cuprins de călduri insuportabile. De îndată ce ațipeam puțin, creierul meu înfierbântat era cuprins de fel de fel de visuri chinuitoare, ciudate și absurde. În toate aceste năluciri vedeam lucruri mărunte, microscopice, care se îngrămădeau, agățându-se unele de altele, într-un talmeș-balmeș îngrozitor. Ba mi se năzărea că desfac niște lăzi multicolore, cu forme stranii, și scot cutii mici din altele mai mari, iar din cele mici altele și mai mici, fără să pot pune capăt acestei munci nesfârșite, care mi se părea din ce în ce mai respingătoare. Ba pe dinaintea ochilor îmi treceau cu o iuțeală amețitoare dungile lungi, viu colorate, ale tapetelor, pe care, în locul desenelor, vedeam cu o claritate uimitoare ghirlande întregi de chipuri omenești, uneori frumoase, blânde și zâmbitoare, dar alteori îngrozitor de schimonosite, cu limbile scoase, cu dinții rânjiți și rotindu-și albul uriaș al ochilor. Apoi începeam cu Iarmola o discuție abstractă, neobișnuit de încurcată. Argumentele pe care le

aduceam și unul și altul erau tot mai subtile și mai adânci. Diferitele cuvinte și chiar literele căpătau pe neașteptate o semnificație misterioasă, neînchipuit de profundă, și mă cuprindea o teamă tot mai mare și plină de dezgust în fața forței tainice și supranaturale ce-mi storcea din creier, unul după altul, sofisme monstruoase, nelăsându-mă să curm discuția de care mi-era de mult lehamite...

Era ca un vârtej clocotitor, alcătuit din siluete de oameni și fiare, din peisaje, obiecte cu cele mai uluitoare forme și culori, din cuvinte și fraze, a căror semnificație o percepeam cu toate simțurile... Dar, ciudat, în același timp vedeam fără întrerupere și cercul luminos pe care-l făcea pe tavan lampa cu abajurul verde ars pe margine. Și nu știu de ce credeam că în cercul acesta nemișcat, cu marginile sinuoase, se ascunde o viață tăcută, monotonă, misterioasă și înfricoșătoare, mai înfricoșătoare și mai apăsătoare decât haosul înnebunitor al viselor mele.

Apoi mă trezeam, sau mai bine zis constatam deodată că sunt treaz, cunoștința îmi revenea aproape complet. Îmi dădeam seama că sunt în pat, că delirasem cu puțin mai înainte, însă cercul luminos de pe tavanul întunecat continua să mă sperie, ca o amenințare sinistră și ascunsă. Îmi întindeam mâna slăbită spre ceas și descopeream cu nedumirire că toată succesiunea viselor mele hidoase nu durase mai mult de două-trei minute. „Doamne! Vor mai veni oare zorile?” mă gândeam cu disperare, mișcând capul pe pernele fierbinți încoace și-ncolo, cu buzele care-mi ardeau și cu respirația grea și întretăiată... Și iar mă cuprindea moleșeala, creierul meu cădea iar pradă unui coșmar absurd și după două minute mă trezeam din nou copleșit de o tristețe de moarte.

După șase zile, trupul meu viguros, ajutat de chinină și de infuzie de patlagină, a biruit boala. Când m-am sculat din pat, abia mă țineam pe picioare. Sănătatea, însă, îmi revenea cu o rapiditate parcă plină de nerăbdare. În creierul meu, obosit de cele șase zile de delir, lipsa gândurilor aducea o stare de lenevie plăcută. Mâncam cu o poftă de lup, și trupul meu se întărea văzând cu ochii, sorbind prin toți porii sănătate și bucurie de viață. Pe zi ce trecea mă simțeam atras de coliba singuratecă din pădure mai mult decât oricând și fiindcă nervii mei încă nu se vindecaseră pe deplin, ori de câte ori îmi aminteam de fața și glasul Olesiei, mă năpădea o înduioșare atât de mare, încât îmi

venea să plâng.

X

Au mai trecut cinci zile și mi-am revenit atât de mult, încât am putut să mă duc pe jos până la colibă, fără să obosesc. Când am ajuns în pragul ușii, inima a început să-mi bată, cuprinsă de teamă și frământare. Nu o mai văzusem pe Olesia de aproape două săptămâni și-mi dădeam seama foarte bine cât îmi era de apropiată și de dragă. Am rămas câteva clipe cu mâna pe clanță, abia stăpânindu-mi bătăile inimii, și înainte de a împinge ușa, am închis chiar nehotărât ochii și am stat câtva timp nemișcat.

E cu neputință să analizezi impresiile de felul acelora pe care le-am avut după ce am intrat în casă... Oare ești în stare să-ți aduci aminte de cuvintele rostite în primele clipe de întâlnire dintre mamă și fiu, dintre soț și soție, sau dintre doi îndrăgostiți? Dacă le-ai așterne întocmai pe hârtie, ai vedea că sunt frazele cele mai simple, cele mai obișnuite, ba chiar caraghioase. Dar fiecare cuvânt își are rostul lui și ți-e neînchipuit de scump, fiindcă e rostit de glasul cel mai drag din lume.

Mi-aduc aminte, da, mi-aduc aminte foarte limpede că Olesia și-a întors repede fața palidă spre mine, și pe chipul ei fermecător, care-mi apărea cu totul nou, s-au oglindit într-o frântură de clipă: nedumerirea, spaima, neliniștea și un zâmbet delicat, luminos, de dragoste... Bătrâna bombănea ceva, învârtindu-se în jurul meu, dar nu-i auzeam cuvintele de bun venit. Doar glasul Olesiei, ca o muzică plăcută, îmi vibră în urechi:

— Ce ți s-a întâmplat? Ai fost bolnav? O, ce mult a slăbit, bietul de el!

Nu am fost multă vreme în stare să-i răspund. Stăteam tăcuți, unul în fața celuilalt, ținându-ne de mână și privindu-ne în ochi, plini de bucurie. Am socotit totdeauna că aceste câteva clipe de tăcere au fost cele mai fericite din viața mea. Niciodată, nici mai înainte, nici după aceea nu m-am bucurat de o încântare atât de curată, de plină, de copleșitoare. Și câte n-am citit în ochii mari și întunecați ai Olesiei! Emoția întâlnirii, mustrarea pentru lipsa mea îndelungată, mărturisirea plină de înflăcărare a dragostei... Am simțit că o dată cu această privire, ea îmi dăruia din toată

inima, fără nicio condiție și fără nicio șovăială, întreaga ei ființă.

Ea a rupt cea dintâi farmecul care ne cuprinsese, arătându-mi-o pe Manuiliha cu o mișcare ușoară a pleoapelor. Ne-am așezat alături și Olesia a început să mă întrebe amănunțit, îngrijorată, de mersul bolii mele, de medicamentele pe care le luasem, de părerea doctorului (care venise de două ori din târgușor ca să mă vadă). Mi-a cerut în repetate rânduri să-i vorbesc de medic și, din când în când, pe buzele ei apărea un zâmbet ironic.

— O, dac-aș fi știut că ești bolnav! a exclamat ea cu o neînchipuită părere de rău, te-aș fi pus pe picioare într-o singură zi... Cum poți să te dai pe mâna lor, când ei n-au habar de nimic? De ce n-ai trimis după mine?

M-am simțit stânjenit.

— Vezi tu... boala m-a pălit pe negândite... Și-apoi n-am vrut să te necăjesc. În ultimul timp te-ai purtat atât de ciudat, de parcă ai fi fost mereu supărată pe mine, sau te-aș fi plictisit... Ascultă-mă, Olesia, am adăugat eu în șoaptă, ar trebui să stăm mai mult de vorbă... numai noi... mă înțelegi?

Ea și-a coborât pleoapele în semn de încuviințare, apoi a aruncat o privire temătoare spre bunica ei, șoptind repede:

— Da... Am vrut și eu... Dar mai pe urmă... Ai puțină răbdare...

După apusul soarelui, Olesia m-a grăbit să plec.

— Hai mai repede, mai repede, mi-a spus ea, trăgându-mă de mânecă. Dacă te prinde umezeala, ți se întoarce boala.

— Dar tu unde te duci? a întrebat-o Manuiliha, văzându-și nepoata că se leagă grăbită la cap cu o basma cenușie și mare.

— Îl petrec puțin, a răspuns ea.

Vorbise cu un ton nepăsător, uitându-se pe fereastră, și nu la bunica ei, dar în glasul ei am prins o ușoară enervare.

— Chiar te duci? a întrebat-o bătrâna, accentuând cuvintele.

Ochii scânteietori ai Olesiei s-au oprit pe fața bătrânei.

— Da, mă duc! a răspuns ea, cu sfruntare. Cred că ne-am lămurit o dată... E treaba mea și eu răspund.

— E-eeh! a exclamat bătrâna, cu năduf și dojană.

A mai vrut să adauge ceva, dar a făcut un gest de lehamite, s-a îndreptat cu pașii ei tremurători spre colțul odăii și s-a aplecat, gemând, deasupra unui coș.

Mi-am dat seama că discuția aceasta scurtă era urmarea unor îndelungate certuri și nemulțumiri. Pe când coboram pe cărarea

spre pădure, am întrebat-o:

— Bunicii tale nu-i place că te plimbi cu mine? Nu-i așa?

Ea a dat din umeri, necăjită.

— Te rog să nu te superi. Nu vrea... dar ce, nu pot să fac ce-mi place?

M-a cuprins deodată o dorință nestăpânită s-o dojenesc pentru asprimea ei din trecut.

— Așadar, ai fi putut să rămâi singură cu mine și înainte de boala mea, dar nu ai vrut... Dac-ai ști cât m-ai chinuit... Așteptam, așteptam cu atâta ardoare în fiecare seară că o să mă însoțești, iar tu păreai totdeauna distrată, plictisită, supărată... M-ai chinuit mult, Olesia!

— Destul, dragul meu... Hai să nu ne mai gândim la asta, m-a rugat ea, și glasul ei îmi cerea parcă iertare.

— N-am vrut să-ți aduc nicio învinuire, am spus doar așa... Acum înțeleg tot ce s-a întâmplat... Chiar că-mi vine să râd când îmi aduc aminte! La început, credeam că te-ai supărat pe mine din cauza uriadnicului, și m-am întristat foarte mult. Mi se părea că-ți sunt atât de străin, încât ți-e greu să primești de la mine chiar și un simplu serviciu prietenesc... Asta m-a amărât cum nu-ți închipui... Nici prin gând nu-mi trecea că toate astea se datorau bunicii tale...

Chipul Olesiei s-a îmbujorat.

— Ba nu se datora nicidecum bunicii! Eu n-am vrut-o! a strigat ea cu aprindere.

I-am privit dintr-o parte capul ușor înclinat, cu profilul pur și gingaș, și abia atunci mi-am dat seama că și ea a slăbit în timpul acesta, și în jurul ochilor i s-au așternut umbre albăstrii. Simțindu-mi privirea, Olesia și-a ridicat ochii spre mine, dar în aceeași clipă i-a coborât iar, întorcându-și fața cu un zâmbet rușinat.

— De ce nu voiai, Olesia? Spune, am întrebat-o eu cu glasul sugrumat, apucând-o de mână și silind-o să se oprească.

Tocmai ne aflam pe o cărare lungă, îngustă și dreaptă ca o săgeată. Pini înalți și zvelți se înălțau de ambele părți, alcătuind un coridor uriaș ce se pierdea departe, sub bolta de crengi împletite și înmiresmate. Trunchiurile golașe, scorojite, sclipeau în reflexele purpurii ale soarelui ce se stingea în apus...

— Spune, de ce nu voiai să mă petreci, Olesia, de ce? repetam eu în șoaptă, strângându-i mâna cu tot mai multă

putere.

— Nu puteam... Mi-era teamă, a zis ea atât de încet, încât abia am auzit-o. Credeam că pot să scap de soarta mea... Dar acum... acum...

S-a oprit cu respirația tăiată, și-a aruncat brațele pe neașteptate în jurul gâtului meu, m-a strâns tare, și pe buze am simțit arsura dulce a șoaptelor ei grăbite și întretăiate.

— Acum mi-e totuna, mi-e totuna! Fiindcă te iubesc, dragul meu, fericirea mea, scumpul meu!

Se lipea de mine tot mai strâns și sub mâinile mele simțeam freamătul trupului ei viguros și fierbinte, iar pe piept, bătăile puternice ale inimii ei. Sărutările ei pătimașe îmi pătrundeau în creierul încă slăbit de boală ca un vin amețitor, și începeam să-mi pierd cumpătul.

— Pentru numele lui dumnezeu, Olesia, destul... Lasă-mă, spuneam eu, străduindu-mă să-i desfac brațele din jurul gâtului meu. Acum m-a cuprins și pe mine teama. Mă tem de mine însumi, lasă-mă.

Atunci și-a ridicat spre mine fața luminată de un zâmbet galeș.

— Nu te teme, dragul meu, a zis ea, cu o gingășie și îndrăzneală mișcătoare, care nu pot fi descrise. N-o să te învinuiesc niciodată de nimic. Nu voi fi geloasă, ori cu cine ai fi... Spune-mi doar atât: mă iubești?

— Te iubesc, da, te iubesc de multă vreme și nespus de mult. Dar... nu mă mai săruta... N-o să mă mai pot stăpâni, amețesc și nu mai sunt în stare să răspund de faptele mele...

Dar buzele ei s-au lipit iar de buzele mele, îndelung și chinuitor de dulce, și mai mult i-am ghicit decât i-am auzit vorbele:

— Nu te teme și nu te mai gândi la nimic... Ziua de azi e a noastră și nimeni n-o să ne-o poată lua.

*

Noaptea aceea a fost ca un basm încântător și fermecat. Răsărise luna și smălțase în chip straniu pădurea, așternând în beznă pete palid-albăstrii pe trunchiurile noduroase, pe crengile răsucite și pe mușchiul moale ca un covor de pluș. Mestecenii albi și subțiri se vedeau clar în noapte, cu frunzișul lor rar parcă acoperit cu văluri argintii și străvezii. Pe alocuri, lumina nu pătrundea deloc sub acoperământul des al crengilor de pin.

Acolo domnea o beznă de nepătruns și doar în mijlocul ei, prelingându-se de cine știe unde, o rază strălucea în chip neașteptat pe un șir de copaci, întinzând pe pământ o cărăruie îngustă, dreaptă, atât de luminoasă și de frumoasă, de parcă ar fi fost aleea împodobită de zâne pentru marșul triumfal al lui Oberon și al Titaniei. Înaintam îmbrățișați prin legenda aceasta vie, plină de zâmbet, fără să scoatem o vorbă, copleșiți de fericirea noastră și de tăcerea pădurii care te înfiora.

— Dragul meu, am uitat de tot că trebuie să te grăbești spre casă. Ce rea sunt! Abia te-ai făcut bine și eu te țin atât de târziu în pădure.

Am îmbrățișat-o, am îndepărtat basmaua de pe părul ei negru, des, și m-am aplecat spre urechea ei, șoptind .

— Nu-ți pare rău, Olesia? N-o să te căiești?

Ea a clătinat încet din cap.

— Nu, nu... Orice s-ar întâmpla, n-o să-mi pară rău. Mă simt atât de bine...

— Dar trebuie să se întâmple neapărat ceva rău?

Am citit în ochii ei, o clipă, groaza mistică pe care o cunoșteam atât de bine.

— O, da, neapărat... Îți amintești de dama de cruce de care ți-am vorbit? Ei bine, dama aceea de cruce sunt eu. Mie mi se va întâmpla nenorocirea prezisă de cărți... Știi, tocmai voiam să te rog să nu mai vii pe la noi, însă te-ai îmbolnăvit și nu te-am mai văzut două săptămâni... Și-n vremea asta m-au cuprins un dor și o tristețe atât de mare, că aș fi dat orice numai să fiu lângă tine măcar o clipă... Atunci m-am hotărât. Mi-am zis că orice s-ar întâmpla, n-o să renunț pentru nimic în lume la fericirea mea...

— Într-adevăr, Olesia, același lucru s-a întâmplat și cu mine, am șoptit eu, sărutându-i ușor tâmpla. Nu mi-am dat seama că te iubesc, până nu m-am îmbolnăvit și nu te-am mai putut vedea. Se vede că a avut dreptate cel care a spus că despărțirea este pentru dragoste ca vântul pentru foc. Dragostea mică o stinge, dar pe cea mare o întețește și mai mult.

— Cum ai spus? Mai zi o dată, te rog, încă o dată, m-a rugat ea, foarte atentă.

Am repetat dictonul spus de nu știu cine. Ea a stat câteva clipe gânditoare și după mișcarea buzelor am ghicit că îmi repeta cuvintele.

M-am uitat îndelung la obrazul ei palid, lăsat pe spate, la ochii ei mari, negri, în care licăreau reflexele razelor lunii și presimțirea nelămurită a unei nenorociri apropiate mi s-a furișat pe neașteptate în suflet ca un fior rece.

XI

Povestea naivă și fermecătoare a dragostei noastre a durat aproape o lună și chiar și astăzi, pe lângă chipul încântător al Olesiei, în sufletul meu trăiesc la fel de viu înserările sângerii, scăldate în razele asfințitului, diminețile înrourate, cu mireasma lor de ghiocei și de miere, pline de prospețime și de ciripit răsunător de păsări, zilele calde, toropitoare de iunie... În toată vremea asta nu am știut ce-i plictiseala, nu am simțit nici oboseală și nici veșnica mea pasiune pentru viața de hoinar. Lumina, căldura, bucuria conștientă a vieții și dragostea liniștită, sănătoasă, senzuală, mă desfătau ca pe un zeu păgân sau ca pe un animal tânăr și viguros.

După însănătoșirea mea, bătrâna Manuiliha se făcuse atât de nesuferită, mă întâmpina cu atâta mânie fățișă și zdrăngănea cu atâta înverșunare oalele de pe sobă cât timp mă aflam în colibă, încât preferam să ne întâlnim seara în pădure... Farmecul verde, majestos, al codrului împodobea ca un cadru prețios dragostea noastră lipsită de griji.

Pe zi ce trecea, descopeream cu tot mai multă uimire că Olesia – care crescuse în mijlocul pădurii și nici nu știa măcar să citească – dovedește în multe împrejurări sensibilitate, delicatețe și un tact deosebit, înnăscut. Dragostea – în sensul ei direct, grosolan, are totdeauna laturi urâte, care constituie chinul și rușinea firilor sensibile, înclinate spre frumos. Dar Olesia știa să le evite cu atâta virtuoasă simplitate, încât legătura noastră nu a fost pângărită niciodată de vreo asociere nelalocul ei sau de vreo clipă de cinism.

Treptat, se apropia timpul plecării mele. La drept vorbind, îmi terminasem obligațiile de serviciu la Perebrod și amânam cu bună știință ziua întoarcerii mele în oraș. Olesiei nu-i spusesem încă nicio vorbă, temându-mă chiar să-mi închipui cum va primi vestea plecării mele. În general, mă aflam într-o situație grea. Obișnuința prinsese în mine rădăcini foarte adânci. S-o văd zilnic pe Olesia, să-i aud glasul drag și râsul voios, să simt farmecul

duios al mângâierilor ei, devenise pentru mine mai mult decât o necesitate. În puținele zile, când vremea proastă nu ne îngăduia să ne vedem, mă simțeam parcă pierdut, lipsit de tot ceea ce era mai important în viața mea. Orice treabă mă plictisea, mi se părea inutilă, și întreaga mea ființă năzuia spre pădure, căldură, lumină, spre chipul drag al Olesiei.

Mă gândeam tot mai des s-o iau de nevastă, deși la început căsătoria cu ea îmi apărea doar arareori ca singura soluție posibilă și cinstită a legăturii noastre. Un singur amănunt mă speria și mă oprea: nu îndrăzneam nici măcar să-mi închipui cum va arăta Olesia îmbrăcată într-o rochie la modă, stând de vorbă în salon cu soțiile colegilor mei, smulsă din cadrul de vrajă al bătrânei păduri pline de legende și de puteri tainice.

Dar cu cât se apropia ziua plecării mele, cu atât mai mult mă cuprindeau tristețea și groaza de singurătate. Hotărârea de a mă căsători cu ea mi se întărea pe fiecare zi în suflet și până la urmă nu mai vedeam în ea o provocare cutezătoare a societății. Nu s-au însurat oare oameni onorabili și învățați cu croitorese, cu servitoare, și au trăit minunat, binecuvântând până la sfârșitul zilelor lor soarta care-i îndemnase să ia această hotărâre? încercam eu să mă consolez. De ce să fiu eu mai nefericit decât alții?”

O dată, pe la mijlocul lui iunie, pe seară, o așteptam ca de obicei la cotitura cărării din pădure, lângă niște tufișuri de păducel înflorit. I-am recunoscut de departe pasul ușor și iute.

— Bună ziua, iubitul meu, a zis ea, îmbrățișându-mă și respirând greu. Pesemne că mă aștepți de mult? Abia am izbutit să scap... M-am războit cu bunica.

— Tot nu s-a potolit?

— Nici gând! „O să te nenorocești din pricina lui, zice ea... Se satură de tine și te părăsește. Nu te iubește deloc...”

— De mine vorbea?

— De tine, dragul meu... Dar eu n-o iau în seamă.

— Știe totul?

— Nu sunt sigură... Cred că știe. De altfel, nu vorbesc niciodată cu ea de asta, dar pesemne că bănuiește. Hai s-o lăsăm în plata domnului și să mergem.

A rupt o crenguță cu flori bogate, albe, și-a înfipt-o în păr și am pornit încet pe cărarea trandafirie sub razele soarelui ce sta să apună.

În ajun, noaptea, hotărâsem ca în ziua aceea să-mi descarc sufletul. Dar o sfială ciudată îmi încleștase gura. Mă întrebam dacă Olesia o să mă creadă când îi voi spune de plecarea mea și de căsătorie. N-o să i se pară că propunerea mea ținteа doar să domolească prima durere pe care i-o pricinuiam? „Când ajungem la arțarul cu trunchiul zdrelit, o să-i vorbesc”, m-am hotărât eu. Dar când am ajuns acolo și, palid de emoție, îmi trăgeam suflarea ca să-i vorbesc, mi-am pierdut curajul, m-au apucat niște bătăi de inimă iuți și dureroase și mi-am simțit gura încleștată. „Douăzeci și șapte este numărul meu norocos, mi-am zis după câteva minute. Să număr până la douăzeci și șapte și...” Număram în minte, dar când ajungeam la douăzeci și șapte, nu mă puteam hotărî. „Nu, mi-am spus eu în cele din urmă, e mai bine să număr până la 60. O să fie un minut întreg și atunci neapărat că, neapărat că...”

— Ce ai astăzi? m-a întrebat Olesia. Te gândești la ceva neplăcut? Ce s-a întâmplat?

Atunci am început să vorbesc, dar cu un ton de care-mi era și mie scârbă, cu o nepăsare artificială, nefirească, de parcă ar fi fost vorba de un lucru de nimic.

— Într-adevăr, e o mică neplăcere... Ai ghicit, Olesia... Vezi tu, am terminat ce aveam de făcut aici, și șefii mei mă cheamă la oraș.

I-am aruncat o privire piezișă. A pălit, și buzele au început să-i tremure, dar nu a spus nimic. Câteva minute am mers alături, tăcuți. Greierii țârâiau pătrunzător în iarbă, iar de undeva, de departe, se auzea scârțâitul monoton și aspru al unui cristei.

— Tu înțelegi, sunt convins, Olesia, că nu pot rămâne aici și nici slujbei nu-i pot da cu piciorul, am început eu iar.

— Nu... Nici vorbă... Ce pot să spun, a zis ea, liniștită în aparență, însă cu o voce atât de surdă și fără de viață, încât m-am îngrozit. Dacă-i vorba de serviciu, negreșit... Trebuie să pleci.

S-a oprit lângă un copac și s-a sprijinit cu spatele de el. Stătea, palidă, cu brațele atârnând fără vlagă de-a lungul trupului, pe buze cu un zâmbet jalnic, chinuitor. Paloarea ei m-a înspăimântat. M-am apropiat de ea repede și i-am strâns mâinile cu putere.

— Olesia... Ce-i cu tine? Olesia... draga mea!

— Nu-i nimic... Iartă-mă... O să-mi treacă. Așa... Mi-a venit

amețeală...

A făcut un efort și a pornit mai departe, fără să-și retragă mâna dintr-a mea.

— Olesia, de ce mă crezi atât de rău? am mustrat-o eu. Să-ți fie rușine! Crezi că aș putea într-adevăr să plec și să te părăsesc? Nu, draga mea. Ți-am vorbit de asta, tocmai din cauză că vreau să mă duc chiar astăzi la bunica ta să te cer de soție.

Împotriva tuturor așteptărilor, Olesia nu s-a mirat aproape deloc.

— Soția ta? A clătinat ea încet și cu tristețe din cap. Nu, Vanecika, dragul meu, asta nu e cu putință.

— De ce, Olesia? Spune, de ce?

— Nu, nu... Doar îți dai și tu seama că ar fi caraghios chiar și numai să ne gândim la așa ceva. Ce nevastă ți-aș fi eu? Tu ești boier, om deștept, cu carte, pe când eu? Nu știu nici măcar să citesc, nu știu să mă port... O să te fac doar de râs...

— Astea-s prostii! i-am întors eu vorba cu înflăcărare. Peste șase luni nici n-o să te mai recunoști. Nici nu bănuiești câtă inteligență înnăscută și cât spirit de observație ai. O să citim împreună multe cărți bune, o să cunoaștem oameni cumsecade, deștepți, o să vedem împreună toată lumea asta largă, Olesia... O să mergem până la bătrânețe, până la moarte mână în mână, așa cum mergem acum și n-o să-mi fie rușine cu tine, ba chiar o să mă mândresc cu tine și-o să-ți fiu recunoscător!

La vorbele mele înflăcărate, Olesia a răspuns cu o strângere de mână recunoscătoare, dar a stăruit în hotărârea ei.

— Dac-ar fi numai atât! Poate că nu știi încă, nu ți-am spus niciodată... N-am tată... Sunt copil din flori...

— Destul, Olesia... Asta mă interesează mai puțin decât orice. Cum să-mi pese de familia ta, când tu-mi ești mai dragă decât tatăl și mama mea, mai dragă decât lumea întreagă? Astea-s fleacuri, vorbe fără temei!

Ea și-a lipit, plină de tristețe, umărul de umărul meu.

— Iubitul meu... Ar fi fost mai bine dacă nu am fi vorbit de asta... Ești tânăr, liber... Crezi că m-ar răbda inima să te leg de mâini și de picioare pe toate viața? Dacă mai târziu o să-ți placă alta? O să mă urăști, o să blestemi ziua și ceasul când m-am învoit să te urmez. Nu te supăra, dragul meu! a exclamat ea, rugătoare, văzând după fața mea că nu-mi plăceau vorbele ei.

Nu vreau să te jignesc, mă gândesc numai la fericirea ta. Și-apoi, ai uitat-o pe bunica. Gândește-te și tu, ar fi frumos din partea mea s-o părăsesc?

— La urma urmei... o să se găsească un loc la noi și pentru ea, am zis eu (mărturisesc că la gândul bunicii nu m-am simțit deloc în apele mele). Și dacă n-o vrea să stea cu noi, nu-i nimic, în orice oraș există niște case... care se cheamă aziluri... unde bătrânii se bucură de liniște și sunt bine îngrijiți...

— Cum te poți gândi la așa ceva? Ea n-o să-și părăsească pădurea în ruptul capului. Se teme de oameni.

— Atunci, Olesia, fă cum crezi tu că e mai bine. Ai de ales între mine și bunica ta. Dar să știi că fără tine o să-mi fie scârbă de viață.

— Dragostea mea! a zis ea, cu o duioșie de nedescris. Îți mulțumesc pentru cuvintele acestea... Mi-ai încălzit inima... Dar n-o să te iau de bărbat... Mai bine vin să stau așa cu tine, dacă nu m-alungi... Însă nu te grăbi, și, te rog, să nu mă grăbești nici pe mine. Dă-mi răgaz două zile, să mă gândesc... Trebuie să vorbesc și cu bunica.

— Ascultă, Olesia, nu cumva te temi iar... de biserică? am întrebat-o eu, bănuind că asta ar putea s-o rețină.

Poate că ar fi trebuit, de fapt, să încep cu întrebarea aceasta. Aproape în fiecare zi o mustram, străduindu-mă s-o fac să înțeleagă absurditatea convingerii sale, că neamul ei ar fi blestemat pentru puterea iluzorie de a face vrăji. În fond, în fiecare intelectual rus există dorința de a lumina oamenii din popor. Obiceiul acesta îl avem în sânge, ni l-a insuflat întreaga literatură rusă din ultimele decenii. Cine știe, poate dacă Olesia ar fi fost o habotnică, ar fi respectat cu scrupulozitate posturile și nu ar fi lipsit de la nicio slujbă, aș fi ironizat-o (într-o oarecare măsură, fiindcă am fost totdeauna un om credincios) pentru religiozitatea ei și aș fi încercat să dezvolt în ea simțul critic. Dar ea mărturisea cu o naivitate și cu o convingere de neclintit legătura ei cu forțele oculte și înstrăinarea de dumnezeu, pe care chiar se temea să-l pomenească.

Mă străduiam în zadar să-i zdruncin superstițiile. Toate argumentele logice, toate ironiile mele, uneori brutale și răutăcioase, se sfărâmau de convingerea ei supusă că are o menire misterioasă și fatală.

— Te temi de biserică, Olesia? am întrebat-o eu încă o dată.

Ea și-a aplecat, tăcută, capul.

— Crezi că dumnezeu nu te va primi? am urmat eu tot mai înflăcărat. Crezi că n-o să fie milostiv cu tine? Cel care, deși cârmuia milioane de îngeri, a coborât pe pământ ca să moară de o moarte îngrozitoare, rușinoasă, pentru izbăvirea tuturor oamenilor? Cel care n-a disprețuit căința ultimei dintre femei și a făgăduit unui tâlhar și ucigaș că va fi în aceeași zi cu el în rai?

Toate acestea i le mai spusesem Olesiei, dar în ziua aceea nici n-a vrut să m-asculte. Cu o mișcare iute, și-a scos basmaua de pe cap, a făcut-o ghem și mi-a aruncat-o în obraz. Am început să ne hârjonim. Am încercat să-i iau din păr crenguța înflorită, ea s-a împotrivit, a căzut, trăgându-mă după ea, râzând plină de bucurie și întinzându-mi buzele umede și dragi...

Târziu, noaptea, după ce ne-am luat rămas bun și ne-am îndepărtat unul de celălalt, i-am auzit deodată glasul:

— Vanecika! Stai o clipă... Vreau să-ți spun ceva!

Am pornit în întâmpinarea ei. Olesia a venit în fugă la mine. Pe cer plutea secera subțire și argintie a craiului nou, și la lumina lui palidă am văzut ochii Olesiei plini de lacrimi mari.

— Ce-i cu tine? am întrebat-o neliniștit.

Mi-a apucat mâinile și a început să le sărute, pe rând.

— Dragul meu, cât ești de bun! Cât ești de bun! a zis ea cu voce tremurătoare. Mergeam și mă gândeam la tine că mă iubești atât de tare. Și-atunci m-a copleșit dorința să fac ceva care să te bucure foarte, foarte mult.

— Olesia... Fetița mea scumpă, liniștește-te...

— Spune-mi, a urmat ea, ai fi mulțumit dacă m-aș duce o dată la biserică? Dar să-mi spui adevărul, adevărul adevărat.

Am rămas câteva secunde pe gânduri. În minte mi-a răsărit deodată un gând superstițios: dar dacă din pricina asta o să se întâmple o nenorocire?

— Pentru ce taci? Spune mai repede, te-ar bucura sau ți-ar fi totuna?

— Ce să zic, Olesia? am început eu, tărăgănat. Cred că mi-ar face plăcere. Doar ți-am spus de atâtea ori că nu-i nimic dacă un bărbat nu crede în dumnezeu, are îndoieli, ba chiar râde pe socoteala religiei... dar o femeie... O femeie trebuie să fie evlavioasă, să creadă, fără să întrebe. În încrederea plină de simplitate și duioșie cu care ea cere ocrotirea lui dumnezeu găsesc totdeauna ceva mișcător, feminin și frumos.

Am tăcut. Olesia tăcea și ea, cu capul alipit de pieptul meu.

— Dar pentru ce m-ai întrebat? am iscodit-o eu, curios.

Ea a tresărit.

— Așa... Fără pricină... Nu mă lua în seamă. La revedere, scumpul meu. Te aștept mâine.

A dispărut. Am mai rămas multă vreme cu ochii ațintiți în întuneric, ascultând zgomotul pașilor ei iuți, care se tot îndepărtau. În clipa aceea m-a cuprins o presimțire îngrozitoare. M-a năpădit dorința nestăvilită să fug după ea, s-o ajung din urmă și s-o rog, s-o implor, iar dacă va fi nevoie chiar să-i pretind să nu se ducă la biserică. Însă mi-am stăpânit pornirea neașteptată și-mi amintesc că, pe când mă îndreptam spre casă, chiar am zis cu glas tare:

„Dragul meu Vanecika, mi se pare că te-ai molipsit și tu de superstiții”.

O, doamne! Pentru ce nu am dat atunci ascultare acestei porniri nedeslușite a inimii, care – acum sunt ferm convins – nu greșește niciodată în presimțirile ei tainice.

XII

A doua zi tocmai se sărbătorea sfânta treime, care în anul acela cădea în ziua marelui martir Timofei, când, potrivit legendelor populare, dacă va fi secetă, apar semne prevestitoare. Satul Perebrod avea biserică, dar nu avea parohie. Din când în când, în timpul postului și de marile sărbători, venea să slujească aici preotul din satul Volcie.

În ziua aceea am fost nevoit să plec pentru niște treburi de serviciu într-un târgușor din apropiere. Am pornit călare, dimineața pe la ora opt, pe vreme răcoroasă. Pentru astfel de drumuri îmi cumpărasem mai demult un armăsar scund, de vreo șase-șapte ani, din rasa locală, nu prea arătoasă, care fusese însă îngrijit cu foarte multă dragoste de vechiul său proprietar, hotarnicul județului. Armăsarul se numea Tarancik. Mă atașasem mult de animalul acesta simpatic, cu picioare subțiri, dar viguroase, cu o coamă lățoasă, de sub care apăreau, supărați și neîncrezători, doi ochișori scânteietori, și cu niște buze puternice și energice. Culoarea lui era destul de rară și de caraghioasă: avea trupul cenușiu ca de șoarece și numai pe crupă niște pete albe și negre...

Trebuia să străbat tot satul. Piața mare, plină de verdeață, care se întindea de la biserică la cârciumă, era înțesată de șiruri de căruțe ale țăranilor din satele dimprejur – Voloșa, Pecealovka și Zulna, care-și aduseseră cu prilejul sărbătorii nevestele și copiii. Printre ele mișunau o mulțime de oameni. În ciuda orei timpurii și a dispozițiilor stricte, unii se și îmbătaseră (în zilele de sărbătoare și în timpul nopții, fostul cârciumar Strul vindea rachiu într-ascuns). După zăpușeala fără o adiere de vânt îți dădeai seama că o să fie o căldură înăbușitoare. Pe cerul încins, parcă acoperit cu o pâclă argintie, nu vedeai un nor.

După ce mi-am terminat treburile în târgușor, am luat în grabă o gustare la han. Am mâncat știucă umplută, am băut o bere tulbure foarte proastă și am pornit spre casă. Dar când am trecut pe lângă fierărie, mi-am amintit că pe Tarancik îl bătea de mult potcoava de la piciorul stâng din față și m-am oprit să i-o prindă, ceea ce mi-a mai răpit un ceas și jumătate. Așa că atunci când m-am apropiat de satul Perebrod, se făcuse ora patru sau cinci după-amiază.

Piața era plină de oameni beți, care țipau pe întrecute. Curtea și treptele de la intrarea cârciumii erau înțesate de lume; clienții se îmbrânceau și se striveau între ei. Țăranii din Perebrod se amestecaseră cu cei veniți din alte sate, care ședeau pe iarbă, în umbra căruțelor. Pretutindeni se zăreau capete lăsate pe spate și sticle ridicate în sus. Nu mai era niciunul treaz. Beția ajunsese la limita la care țăranul își arată bucuros și plin de mândrie starea lui de amețeală, când toate mișcările sale devin greoaie și exagerate, când, de pildă, în loc să dea afirmativ din cap, se apleacă, lăsându-se cu totul pe vine, și, pierzându-și deodată echilibrul, se prăvale neputincios înapoi. Copiii se hârjoneau și se jucau printre picioarele cailor, care-și mestecau nepăsători fânul. Ici-colo, câte o muiere, și ea abia ținându-se pe picioare, își trăgea de mânecă, plângând și înjurând, bărbatul ce se opintea din răsputeri, beat criță... Lângă un gard, vreo douăzeci de țărani și de muieri îl înconjuraseră pe un cântăreț orb, și glasul tremurător și fonf, de tenor, al acestuia, însoțit de bâzâitul monoton al instrumentului său, se desprindea din vuietul mulțimii. Încă de departe am auzit cuvintele cunoscute ale cântecului:

Alelei cum ard în zare

Norii sângerii,
Alelei că mulți s-adună
Turcii osmanlâi.

Mai departe cântecul spunea că turcii, când au văzut că nu pot lua cu asalt mânăstirea din Pociaiev, s-au hotărât s-o cucerească prin șiretlic. În acest scop, au trimis, chipurile, ca dar, mânăstirii, o lumânare uriașă, umplută cu praf de pușcă. Lumânarea a fost adusă cu douăsprezece perechi de boi. Călugării, bucuroși, au vrut s-o aprindă în fața icoanei maicii domnului din Pociaiev, dar dumnezeu nu a îngăduit să se săvârșească mișelia pusă la cale.

Au văzut în vis poruncă
Să nu ia lumânarea,
Ci s-o ducă hăt în luncă,
Să pună pe ea securea.

Și astfel călugării:

Au dus lumânarea-n luncă
Și au pus pe ea securea;
Hăt zbura praful de pușcă,
Risipindu-se aiurea...

Văzduhul încins duhnea a rachiu, ceapă, cojoace de oaie, mahorcă tare și a sudoare de trupuri murdare. Deși mă strecuram cu greu prin mulțime, abia stăpânindu-l pe Tarancik, care-și smucea mereu capul, am băgat de seamă că de peste tot mă petreceau priviri obraznice, curioase și dușmănoase. Împotriva obiceiului, niciunul nu-și scotea căciula din cap, iar zarva parcă se potolise o dată cu apariția mea. Pe neașteptate, chiar în mijlocul mulțimii, a izbucnit strigătul răgușit al unui bețiv. Nu am înțeles ce spunea, dar, ca răspuns, am auzit hohote de râs înfundate. Speriată, o femeie a încercat să-l potolească pe scandalagiu:

— Mai încet, dobitocule... Ce urli așa! O s-audă...

— Și dac-aude, ce-i? a zis cu îndrăzneală țăranul. Ce, mi-e șef mie? Numai în pădure, la... aia a lui...

*

Fraza dezgustătoare, lungă și îngrozitor de murdară, urmată de o explozie de râs, a rămas parcă suspendată în aer. Am întors repede calul, strângând mânerul biciului, cuprins de furia aceea turbată, care nu-ți mai îngăduie să vezi nimic, să te gândești la nimic, să te temi de nimic. În clipa aceea m-a fulgerat un gând chinuitor. „Asta mi s-a mai întâmplat cândva, cu mulți ani în urmă... Soarele dogorea ca și astăzi... Piața uriașă era tot atât de plină de oameni zgomotoși... Tot așa m-am sucit pe loc, cuprins de furie turbată... Dar unde s-a întâmplat? Când? Când?" Am lăsat biciul în jos și am pornit în galop spre casă.

Iarmola a ieșit agale din bucătărie și a luat calul în primire, zicându-mi grosolan:

— În odaie așteaptă conțopistul de la moșia Marinovka.

Mi s-a părut că vrea să mai spună ceva neplăcut și foarte însemnat pentru mine. Ba chiar mi s-a părut că descopăr pe chipul lui un zâmbet răutăcios. M-am oprit dinadins în ușă, aruncându-i o privire provocătoare, însă el nu se mai uita la mine, ci se îndepărta, trăgând de căpăstru calul care păștea ușor înainte cu gâtul întins.

În odaia mea l-am găsit pe conțopistul de la moșia învecinată, Nikita Nazarâci Mișcenko. Era îmbrăcat cu o haină gri cu carouri roșii, uriașe, cu pantaloni strâmți de culoarea albăstrelelor, și la gât avea o cravată de un roșu aprins. Părul lui pomădat, cu cărarea la mijloc, mirosea atât de tare a liliac că te trăsnea. Când m-a văzut, a sărit de pe scaun și a început să se încline cu un zâmbet care-i dezgolea gingiile palide.

— Am onoarea să vă salut, a început el prietenos. Mă bucur foarte mult că vă văd... Vă aștept de când s-a terminat slujba. Nu v-am mai întâlnit de mult. Chiar că mi se făcuse dor de dumneavoastră. Pentru ce nu mai treceți pe la noi? Domnișoarele noastre din Stepani cam râd pe socoteala dumneavoastră.

Și parcă amintindu-și pe neașteptate de ceva, a izbucnit într-un hohot de râs.

— Ce mai haz a fost astăzi! a exclamat el, înăbușindu-se de râs. Ha – ha – ha – ha... Credeam că mor de râs!...

— Ce s-a întâmplat? Ce haz a fost? l-am întrebat eu brutal, fără să-mi ascund nemulțumirea.

— După slujbă, s-a stârnit aici un scandal grozav, a urmat Nikita Nazarâci, înecându-se în hohote de râs. Fetele din

Perebrod... Zău că nu mai pot... Fetele din Perebrod au prins în piață o vrăjitoare... Bineînțeles că așa o socot ele, din prostie... Și i-au tras o papară!... Au vrut s-o ungă cu catran, dar le-a scăpat din mâini și-a șters-o...

Prin minte mi-a fulgerat un gând înfricoșător. M-am repezit la conțopist și fără să-mi dau seama de ce fac, mi-am înfipt mâna în umărul lui.

— Ce tot bâigui?! am urlat eu. Nu mai necheza așa, lua-te-ar dracul! Despre ce vrăjitoare vorbești?

El a amuțit deodată și s-a holbat la mine cu ochii mari și speriați.

— Eu... eu... zău că nu știu, a îngăimat el, fâstâcit. Mi se pare, una Samuiliha... Manuiliha... sau... dați-mi voie... fata uneia Manuiliha. Țăranii flecăreau, dar mărturisesc că n-am reținut...

L-am silit să-mi povestească din fir în păr tot ce auzise și văzuse. Vorbea fără șir, încurcându-se în amănunte, și eu îl întrerupeam în fiecare clipă cu întrebări nerăbdătoare, cu exclamații, aproape cu ocări. Din povestirea lui nu am înțeles mare lucru; abia după două luni am reconstituit întâmplarea aceea blestemată din spusele soției șefului ocolului silvic care fusese și ea în ziua aceea la liturghie și văzuse totul cu ochii ei.

Presimțirea nu mă înșelase. Olesia își biruise teama și se dusese la biserică. Deși ajunsese abia pe la jumătatea slujbei și se oprise lângă ușă, venirea ei fusese observată numaidecât de toți țăranii aflați înăuntru. În tot timpul slujbei, femeile șoptiseră între ele, uitându-se mereu înapoi.

Totuși, Olesia avusese destulă tărie să rămână până la sfârșit. Poate că nu-și dăduse seama de adevăratul înțeles al privirilor dușmănoase, poate că le nesocotise din mândrie. Oricum, când a ieșit afară, lângă gard au înconjurat-o o mulțime de muieri care strângeau tot mai mult cercul în jurul ei. La început, s-au mulțumit s-o privească tăcute pe fata lipsită de apărare, care se uita speriată în jur, apoi au împroșcat-o cu batjocuri grosolane, cu ocări însoțite de râsete, și, mai la urmă, vorbele lor se contopiseră într-un urlet nestăvilit din care nu mai puteai să deslușești nimic, dar care ațâța și mai mult mulțimea dezlănțuită. De câteva ori, Olesia a încercat să răzbată prin cercul acesta viu și înfricoșător, însă fusese mereu împinsă îndărăt, în mijlocul lui. Și, deodată, vocea stridentă a unei bătrâne a urlat din spatele mulțimii: „S-o ungem cu catran,

târfa!” (Se știe că în Ucraina, dacă ungi cu catran chiar și numai poarta casei unei fete, este cea mai mare ocară care i se poate aduce și care nu se șterge niciodată.) Aproape în aceeași secundă, pe deasupra capetelor muierilor turbate a apărut o găleată cu catran și o bidinea, care treceau din mână în mână.

Atunci, Olesia, cuprinsă de furie, groază și disperare, s-a năpustit atât de năprasnic asupra celei dintâi dintre femeile care-i tăiau calea, încât a doborât-o la pământ. S-a iscat pe loc o înghesuială neînchipuită și zeci de trupuri s-au rostogolit într-un vălmășag turbat. Olesia a izbutit ca prin minune să scape de acolo și s-o ia la fugă pe drum, fără basma, cu îmbrăcămintea zdrențuită, prin care i se întrezărea pe alocuri trupul gol. O dată cu ocările, huiduielile și hohotele de râs, zburau după ea și pietre. Ba, destul de mulți au pornit chiar în urmărirea ei, dar s-au lăsat curând păgubași... După ce a alergat vreo cincizeci de pași, Olesia s-a oprit, și-a întors fața palidă și însângerată spre mulțimea sălbăticită și a strigat atât de tare, încât în piață s-a auzit răspicat fiecare cuvânt:

— Bine...! N-o să uit asta! O să mi-o plătiți voi cu vârf și-ndesat!

După cum îmi povestea mai târziu soția șefului silvic, amenințarea fusese rostită cu o ură atât de sălbatică și cu un glas atât de hotărât și de profetic, încât mulțimea a înmărmurit o clipă, dar numai o clipă, fiindcă ocările au izbucnit din nou.

Repet că multe amănunte ale acestei întâmplări le-am aflat abia mai târziu. Atunci nu am avut putere și nici răbdare să ascult până la capăt istorisirea lui Mișcenko. Mi-a venit în minte pe neașteptate că Iarmola nu apucase încă să scoată șaua de pe cal, și, fără să-i mai spun o vorbă conțopistului înmărmurit, m-am repezit în curte. Într-adevăr, Iarmola îl ducea pe Tarancik de-a lungul gardului. I-am pus repede zăbala, am strâns chingile și, pe ocolite, ca să nu mai trec din nou prin mulțimea de oameni beți, am pornit în galop spre pădure.

XIII

Nu pot să descriu starea în care mă aflam în timpul acestui galop nebunesc. În unele clipe uitam cu totul unde mă găsesc și pentru ce alerg așa în goana calului. Nu mai aveam decât conștiința tulbure că se petrecuse ceva ireparabil, absurd și

îngrozitor, conștiință asemănătoare cu neliniștea grea și lipsită de temei, care-l cuprinde uneori pe om, când se zbate într-un coșmar pricinuit de friguri. În același timp, oricât ar părea de ciudat, nu-mi ieșea din minte glasul fonf, dogit al cântărețului orb care cânta în tact cu ropotul calului:

Alelei că mulți s-adună
Turcii osmanlâi.

Când am ajuns pe cărarea ce ducea drept spre coliba Manuilihăi, am descălecat de pe calul înspumat și l-am luat de căpăstru. Din pricina căldurii și a goanei mele, sângele îmi vâjâia în urechi, împins parcă de o pompă uriașă, nevăzută.

L-am legat pe Tarancik de gard și am intrat în colibă. Întâi mi s-a părut că Olesia nu era acasă și un fior m-a trecut din creștet până-n tălpi, dar după o clipă, am văzut-o întinsă pe pat, cu fața spre perete, cu capul ascuns în perne. Când a auzit ușa deschizându-se, nici nu a întors capul.

Manuiliha, care ședea lângă ea, s-a ridicat cu greu în picioare, făcându-mi semne furioase cu mâna.

— Mai încet! Potolește-te, afurisitule! a șoptit ea, amenințătoare, apropiindu-se de mine. Apoi, ațintindu-mă cu ochii ei spălăciți și reci, a șuierat furioasă: Ce zici? Ești mulțumit de ce-ai făcut?

— Ascultă, bătrâno, i-am răspuns eu cu asprime. Acum nu-i timpul de mustrări. Ce-i cu Olesia?

— Sst... Mai încet! E leșinată, asta-i cu Olesia... Dacă nu te băgai unde nu-ți fierbea oala și nu-i vârai în cap tot felul de prostii, nu i se-ntâmpla nimic. Și eu, bătrână proastă, mă uitam și închideam ochii... Deși inima mea presimțea nenorocirea... A simțit chiar din ziua când ai intrat în casa noastră cu de-a sila. Ce? Vrei să spui că nu tu ai îndemnat-o să se ducă la biserică? s-a repezit bătrâna la mine, cu fața schimonosită de ură. Nu tu, boiernaș blestemat? Să nu minți, să n-o-ntorci, neobrăzatule! Ce te-a făcut s-o ispitești să se ducă la biserică?

— N-am ispitit-o... Îți dau cuvântul meu. Ea a vrut să se ducă.

— Of, vai de capul meu și de zilele mele! se văita Manuiliha. Când a venit de-acolo, era galbenă ca turta de ceară, cu cămașa zdrențe, cu părul despletit... Mi-a spus ce i s-a întâmplat, ba râzând, ba plângând... Parcă era nebună... S-a trântit pe pat,

bocindu-se, și apoi credeam c-a ațipit. Eu, bătrână proastă, mă bucuram. Gândeam că după ce o dormi, o să-i treacă. O mână îi atârna în jos și mi-am zis: să-i ridic mâna, să nu-i amorțească. Dar când am atins-o, am văzut că porumbița mea avea fierbințeli. Asta înseamnă că o apucaseră frigurile... Vreun ceas a vorbit fără șir, cu un fel de durere în glas. Numai acum de curând a tăcut. Ce-ai făcut? Ce-ai făcut cu ea? a strigat bătrâna, cuprinsă iar de disperare.

În clipa aceea, pe obrazul ei cafeniu a apărut o grimasă de plâns monstruoasă și respingătoare. Buzele i s-au întins lăsându-și colțurile în jos, toți mușchii feței i s-au încordat și au prins să tremure, sprâncenele i s-au ridicat în sus, făcându-i pe frunte brazde adânci, iar din ochi au început să-i picure lacrimi mari ca boabele de mazăre. Și-a prins capul în mâini, și-a proptit coatele de masă și a pornit să-și legene trupul înainte și înapoi, tânguindu-se cu jumătate glas:

— Fetița mea! Nepoțica mea dragă! Vai de mine și de mine!

— Nu mai urla așa, bătrâno! am întrerupt-o eu brutal. Ai s-o trezești.

Bătrâna a tăcut, dar a continuat să-și legene trupul cu aceeași grimasă înfricoșătoare, în timp ce din ochi lacrimi mari îi picurau mereu pe masă... Au trecut așa vreo zece minute. Eu ședeam lângă Manuiliha, ascultând plin de tristețe bâzâitul monoton al unei muște care se izbea de geam.

— Bunico, s-a auzit deodată vocea slabă a Olesiei. Bunico, cine e la noi?

Bătrâna s-a grăbit șontâc-șontâc spre pat și a început iar să se bocească:

— Vai, vai, nepoțica mea dragă! Vai și-amar de mine, bătrâna...

— Destul, bunico, a zis Olesia, cu glas rugător, plin de suferință. Cine e la noi?

M-am apropiat încet de pat, în vârful picioarelor, cu acea rușine involuntară și stângace pentru sănătatea și puterea mea, pe care o ai totdeauna când te afli lângă un bolnav.

— Eu sunt, i-am spus încet. Am venit chiar acum călare din sat... Toată dimineața am fost în oraș... Ți-e rău, Olesia?

Și-a întins mâna de parcă ar fi căutat ceva, fără să-și ridice fața îngropată în pernă. Mi-am dat seama ce căuta și i-am cuprins cu palmele mâna fierbinte. Două pete vinete, uriașe,

una deasupra mâinii, cealaltă mai sus de cot, îți săreau în ochi pe pielea ei albă și gingașă.

— Iubitul meu, a șoptit ea, alegând vorbele cu greutate. Aș vrea... să mă uit la tine... dar nu pot... toată... m-au urâțit... Ții minte?... Îți plăcea fața mea. Așa-i că-ți plăcea, dragul meu? Și cât de bucuroasă eram... Și-acum o să-ți fie scârbă... să te uiți la mine... din cauza asta... nu vreau...

— Olesia, iartă-mă, am șoptit eu, aplecându-mă spre urechea ei.

Mâna ei fierbinte mi-a strâns tare și îndelung mâna.

— Cum poți să vorbești așa, iubitul meu? Nu ți-e rușine chiar și numai să te gândești la așa ceva? Ce vină ai tu? Eu sunt vinovată, proasta de mine... De ce m-am băgat? Nu, sufletul meu, să nu te simți vinovat.

— Olesia, dă-mi voie... Numai făgăduiește-mi de la bun început c-o să-mi dai voie...

— Îți făgăduiesc, iubitule... Îți făgăduiesc tot ce vrei...

— Te rog, dă-mi voie să trimit după doctor... Te rog! Dacă nu vrei, nu urmezi tratamentul lui. Dar lasă-mă să-l chem, pentru liniștea mea, Olesia.

— O, dragul meu... În ce capcană m-ai prins! Mai bine lasă-mă să nu-mi țin făgăduiala. Chiar dacă aș fi într-adevăr bolnavă, dacă aș fi pe moarte, n-aș lăsa un doctor să se apropie de mine. Dar parcă eu sunt bolnavă? Spaima, numai ea m-a adus în halul ăsta, și până seara îmi trece. Iar dacă nu, să-mi dea bunica o fiertură de ghiocei sau un ceai cu zmeură. Ce nevoie am eu de doctor? Tu ești cel mai bun doctor al meu. De cum ai venit, parcă mă simt mai bine... Numai îmi pare rău, că aș vrea să te privesc măcar cu un singur ochi, dar mi-e teamă...

I-am desprins cu blândețe fața din pernă. Chipul ei era îmbujorat de friguri, ochii de culoare închisă străluceau nefiresc, buzele uscate se mișcau în tresăriri nervoase. Fruntea, obrajii și gâtul îi erau brăzdate de zgârieturi lungi, roșii. Pe frunte și sub ochi avea câteva vânătăi.

— Nu te uita la mine... Te rog... Acum sunt urâtă, a șoptit ea, rugătoare, încercând să-mi acopere ochii cu palma.

Mi se rupea inima de milă. Mi-am lipit buzele de mâna ei care zăcea nemișcată pe plapumă și am început s-o sărut îndelung. Și înainte îi sărutasem uneori mâinile, dar de fiecare dată și le retrăgea repede, cu o spaimă timidă. Acum, însă nu s-a mai

împotrivit acestei mângâieri, și cu cealaltă mână mă dezmierda ușor pe păr.

— Ai aflat tot ce s-a întâmplat? m-a întrebat ea în șoaptă.

Am dat din cap. E drept că nu înțelesesem tot ceea ce-mi povestise Nikita Nazarâci, dar nu voiam ca Olesia să se frământe, amintindu-și de ceea ce se petrecuse în dimineața aceea. Dar, gândindu-mă la jignirea care-i fusese adusă, m-a cuprins deodată un val de furie nestăpânită.

— O! Dac-aș fi fost acolo! am strigat eu, ridicându-mă de jos cu pumnii strânși. Aș fi... Aș fi...

— Lasă... lasă... Nu te necăji, iubitule, m-a întrerupt ea cu blândețe.

Nu mi-am mai putut stăpâni lacrimile, care mă sufocau de mult și-mi ardeau ochii. Mi-am lipit fața de umărul ei și am început să plâng amarnic, tremurând din tot trupul.

— Plângi? Plângi? În glasul ei se simțea uimirea, duioșia și compătimirea. Dragul meu... destul... destul... Nu te mai chinui, iubitul meu... Mă simt atât de bine lângă tine. Să nu mai plângem cât timp suntem împreună. Să fim veseli măcar ultimele zile pe care le mai petrecem împreună, pentru ca despărțirea să nu mai fie atât de grea.

Am ridicat capul, uimit. O presimțire nelămurită mi-a strâns deodată inima.

— Ultimele zile, Olesia? De ce ultimele? De ce să ne despărțim?

Olesia a închis ochii și a tăcut câteva clipe.

— Trebuie să ne despărțim, Vanecika, a zis ea, cu hotărâre. Cum mă voi întrema puțin, plec cu bunica. Nu mai putem rămâne aici...

— Ți-e frică de ceva?

— Nu, dragul meu, nu mi-e frică de nimic. Dar de ce să-i duc pe oameni în ispită? Poate n-ai aflat încă... Acolo... la Perebrod... de furie și de rușine m-am apucat să-i amenințe și-acum, dacă se va întâmpla ceva – dacă le moare vreo vită, ori se aprinde casa cuiva – o să ne facă de îndată pe noi vinovate. E adevărat, bunico? s-a întors ea spre Manuiliha, ridicând glasul.

— Ce-ai spus, nepoțico? N-am auzit, a bâlbâit bătrâna, apropiindu-se cu palma la ureche.

— Spun că acum, dac-o să se-ntâmple vreo nenorocire la Perebrod, or să arunce vina pe noi.

— Așa-i, așa-i, Olesia. Noi o să tragem ponosul, amărâtele de noi... Nu mai avem loc pe lumea asta, o să ne omoare, blestemații... Parcă atunci, când m-au alungat din sat... n-a fost la fel? Tot așa, cuprinsă de furie, am amenințat-o pe o proastă și uite că i-a murit copilul. N-am avut nicio vină, dar era cât p-aci să mă omoare, afurisiții. Au aruncat cu pietre după mine... Fugeam și te feream pe tine, că erai micuță... Las' să mă nimerească pe mine, gândeam eu. Da' de ce să lovească un copil nevinovat? Sunt adevărate fiare!

— Și unde-o să vă duceți? N-aveți nicăieri nici rude, nici cunoștințe... Și-apoi, ca să te statornicești într-altă parte, ai nevoie de bani.

— Ne descurcăm noi, a zis nepăsătoare, Olesia. Bunica a strâns ceva bani.

— Ăia-s bani?! a mormăit, nemulțumită, bătrâna, îndepărtându-se de pat. Bănuți amărâți, stropiți cu lacrimi...

— Și cu mine cum rămâne, Olesia? La mine nu vrei să te gândești? am exclamat eu cu un simțământ amar și nedrept de nemulțumire.

Atunci, ea s-a ridicat în capul oaselor și, fără s-o ia în seamă pe bătrână, mi-a cuprins capul cu mâinile și m-a sărutat de câteva ori pe frunte și pe obraz.

— La tine mă gândesc mai mult decât la oricine, dragul meu. Numai că... vezi tu... nu ne este hărăzit să fim împreună... Ți-amintești când ți-am dat în cărți? S-a întâmplat tocmai așa cum s-a arătat. Înseamnă că nu ne-ngăduie soarta să fim fericiți... Dacă n-ar fi fost asta, crezi că ar fi putut să mă sperie ceva?

— Iar vorbești de soarta aceea, Olesia! am exclamat eu nerăbdător. Nu vreau să cred în ea... Nu voi crede niciodată!

— O, nu, nu... Să nu spui asta, a șoptit ea, speriată. Nu mă tem pentru mine, ci pentru tine, dragul meu. Mai bine nici nu mai aduce vorba de asta.

Am încercat zadarnic s-o întorc de la gândul ei, i-am zugrăvit zadarnic tabloul unei fericiri desăvârșite pe care n-o vor tulbura nici soarta invidioasă, nici oamenii răi și grosolani. Ea doar îmi săruta mâinile, clătinând din cap.

— Nu... nu... nu... Știu, văd, spunea ea, cu stăruință. De nimic n-o să avem parte în afară de durere, de nimic... de nimic...

Până la urmă, descumpănit de încăpățânarea aceasta superstițioasă, am întrebat-o:

— Dar cred c-o să mă înștiințezi de ziua plecării?

Olesia a căzut pe gânduri, și pe buze i-a fluturat un zâmbet.

— O să-ți răspund printr-o poveste... Într-o zi, pe când un lup gonea prin pădure, a zărit pe neașteptate un iepuraș și i-a spus: „Iepurașule, iepurașule, o să te mănânc!” Acesta s-a rugat de el: „O, lupule, fie-ți milă de mine, aș vrea să mai trăiesc, că am acasă copii mici”. Dar lupul nu s-a înduplecat. Atunci iepurele a zis: „Lasă-mă să mai trăiesc măcar trei zile, după aceea poți să mă mănânci. Atunci o să-mi fie mai ușor să mor.” Lupul l-a îngăduit pe trei zile, dar în timpul ăsta nu l-a scăpat din ochi. A trecut o zi, au trecut două, s-apropia și sfârșitul celei de-a treia. „Acum pregătește-te, a zis lupul, c-o să te mănânc.” Iepurele s-a pornit pe un plâns amarnic: „De ce mi-ai dăruit cele trei zile? Mai bine m-ai fi mâncat chiar în clipa când ți-am ieșit în cale. Că-n aste trei zile n-am trăit, ci doar m-am chinuit!” Nu-i așa, dragul meu, că iepurele a spus adevărul? Tu ce crezi?

Tăceam, cuprins de presimțirea tristă a apropiatei singurătăți. Olesia s-a sculat și s-a așezat pe pat, pe față cu o seriozitate neașteptată.

— Ascultă-mă, Vanea... a zis ea, rar. Spune, ai fost fericit cu mine? Ți-a fost bine cu mine?

— O, cum poți să mai întrebi?!

— Ascultă... Ți-a părut vreodată rău că m-ai cunoscut? Cât timp ai fost legat de mine te-ai gândit vreodată la altă femeie?

— Niciodată! Și nu numai când eram cu tine, dar chiar și când rămâneam singur nu mă gândeam decât la tine.

— Te-am făcut vreodată gelos? Te-am nemulțumit cu ceva? Te-ai plictisit vreodată cu mine?

— Niciodată, Olesia! Niciodată!

Mi-a pus mâinile pe umăr, uitându-se în ochii mei cu dragoste nețărmurită.

— Atunci să știi, dragul meu, că niciodată n-ai să gândești despre mine ceva urât sau rău, a zis ea atât de convinsă de parcă ar fi citit în ochii mei viitorul. Când ne vom despărți, la-nceput o să-ți fie tare greu, da, tare greu... O să plângi și nicăieri n-o să-ți găsești locul. Dar, treptat, o să-ți treacă, toate or să s-așeze pe vechiul lor făgaș. Și n-o să te mai gândești cu durere la mine, ci cu bucurie, cu inima ușoară.

Și-a lăsat iar capul pe pernă și a șoptit cu voce mai slabă:

— Acum du-te, dragul meu... Du-te acasă, iubitule... Am

obosit puțin. Stai un pic... Sărută-mă... Nu te teme de bunica... Ne dă voie. Nu-i așa că ne dai voie, bunico?

— Hai, fie! Luați-vă rămas bun cum trebuie, a bombănit, nemulțumită, bătrâna. Ce să vă mai ascundeți de mine? Știu de mult...

— Sărută-mă aici, și aici... și aici, a zis Olesia, arătându-mi cu degetul ochii, obrajii și gura.

— Olesia! Îți iei rămas bun de la mine, ca și cum nu ne vom mai vedea niciodată! am spus eu, speriat.

— Nu știu, nu știu, dragul meu. Nu știu nimic. Hai, du-te cu dumnezeu. Nu, stai puțin... Încă o clipă... Apleacă-ți urechea... Îmi pare rău de ceva, a șoptit ea, atingându-mi obrazul cu buzele, că nu am un copil de la tine. Cât m-ar fi bucurat!

Am ieșit din casă, însoțit de Manuiliha. Jumătate din cer era acoperit cu un nor negru, cu marginile zdrențuite, dar soarele mai lumina, coborând spre asfințit. Îmbinarea aceasta de lumină și beznă avea în ea ceva sinistru. Bătrâna s-a uitat în sus, cu palma streașină la ochi și, dând din cap cu înțeles, a zis cu voce aspră:

— Azi o să fie furtună la Perebrod. Poate chiar și grindină.

XIV

Tocmai mă apropiasem de sat, când un vârtej a prins să gonească pe drum coloane de praf. Apoi au căzut primele picături de ploaie, rare și grele.

Manuiliha nu greșise. Furtuna, care se pregătise încet în tot timpul acelei zile îngrozitor de fierbinți și plină de zăpușeală, se dezlănțuise cu o putere neobișnuită peste satul Perebrod. Fulgerele se țineau lanț, și tunetele bubuiau, zgâlțâind geamurile de la ferestrele odăii mele. Pe la opt seara, furtuna s-a potolit pentru câteva minute, dar numai ca s-o ia de la-nceput cu o nouă înverșunare. Deodată, am auzit niște lovituri asurzitoare pe acoperișul și zidurile casei vechi. M-am repezit la fereastră. O grindină cât nuca lovea cu repeziciune pământul, sărind apoi în sus. Dudul de lângă casă rămăsese golaș, toate frunzele îi fuseseră smulse de loviturile înfricoșătoare ale grindinei... Sub fereastră, a apărut silueta abia întrezărită a lui Iarmola, care ieșise în fugă din bucătărie, cu sumanul pe cap, ca să închidă obloanele. Dar era prea târziu. O bucată foarte mare

de gheață a izbit cu atâta putere geamul, încât l-a spart și zeci de cioburi au căzut cu zgomot pe podea.

Mă simțeam obosit și m-am întins pe pat fără să mă dezbrac. Credeam că n-o să pot dormi deloc în noaptea aceea și că mă voi zvârcoli până dimineața, frământat de dorul Olesiei. De aceea mă și hotărâsem să rămân îmbrăcat, ca mai târziu să mă plimb puțin prin odaie, să obosesc și să pot adormi. Însă mi s-a întâmplat ceva foarte ciudat. Mi s-a părut că abia am închis ochii, și când i-am deschis iar, prin crăpăturile obloanelor se strecurau raze lungi de soare, în care se roteau nenumărate firicele de praf auriu.

La căpătâiul meu stătea Iarmola, nerăbdător, pe față cu o neliniște aspră. Pesemne că aștepta de mult să mă trezesc.

— Conașule, a zis el cu un glas surd, neliniștit. Conașule, trebuie să plecați de-aici...

M-am dat jos din pat, privindu-l uimit.

— Să plec? Unde să plec? De ce să plec? Ai înnebunit?

— N-am înnebunit deloc, mi-a tăiat el vorba. Știți ce bucluc a făcut grindina de ieri? La jumătate din oamenii satului grânele parc-au fost călcate-n picioare. La Maxim cel chior, la Kozel, la Muta, la Prokopciuk, la Gordei Olefir... A trimis pacostea peste oameni vrăjitoarea dracului... Arde-o-ar focul!

Într-o clipă mi-am amintit de tot ceea ce se întâmplase în ajun, de amenințarea pe care le-o strigase în față Olesia, în biserică, și de temerile ei.

— Tot satul clocotește, a urmat Iarmola. Au luat-o iar de dimineață cu beția și urlă... Și de dumneavoastră, conașule, spun vorbe urâte... Doar cunoașteți satul nostru. Dac-or judeca-o pe vrăjitoare, o să fie pe drept, da' dumneavoastră, conașule, vă spun un lucru: plecați cât mai repede.

Așadar, temerile Olesiei se adeveriseră. Trebuia s-o previn fără întârziere de primejdia care le amenința pe ea și pe Manuiliha. M-am îmbrăcat în grabă, mi-am spălat în fugă fața și peste o jumătate de oră mă îndreptam spre Smârcul Dracului.

Cu cât mă apropiam mai mult de coliba părăginită, cu atât mai puternice erau neliniștea și mâhnirea care puseseră stăpânire pe mine. Eram încredințat că în curând o să mă lovească o altă durere neașteptată.

Am străbătut aproape în fugă cărarea șerpuitoare de pe dâmbul nisipos. Ferestrele colibei erau deschise, și ușa dată de

perete.

— Doamne! Ce s-o fi întâmplat? am îngăimat eu, păşind în tindă cu inima strânsă.

Coliba era goală. Înăuntru domnea dezordinea plină de tristeţe pe care o lasă în urmă o plecare pripită. Un maldăr de gunoi şi de cârpe zăcea pe jos, iar într-un colţ se vedea scheletul de lemn al patului...

Cu inima îndurerată, înecat de lacrimi, tocmai voiam să ies din colibă, când deodată mi-a atras atenţia un obiect viu colorat, atârnat pesemne dinadins de colţul ferestrei. Era un şirag de mărgele roşii, ieftine, care se cheamă în Polesie salbă, singurul lucru care mi-a rămas ca amintire de la Olesia şi ca mărturie a dragostei sale gingaşe şi mărinimoase.

DUELUL

Traducere de *Livia Storescu* şi *Renata Vasilescu*

Lui Maxim Gorki, cu sinceră prietenie şi adânc respect, îi dedică autorul povestirea aceasta.

I

Instrucţia de după-amiază a companiei a şasea se apropia de sfârşit şi ofiţerii inferiori se uitau tot mai des şi mai nerăbdători

la ceasornice. Compania făcea exerciții practice după regulamentul serviciului în garnizoană... Soldații erau împrăștiați pe tot terenul de instrucție: unii de-a lungul plopilor din marginea șoselei, alții în fața ușii de la pavilionul regimentului, iar alții în apropierea aparatelor de gimnastică sau a celor de ochire. Toate acestea închipuiau posturi de strajă, fie la depozitul de muniții, la drapel, la corpul de gardă sau la casieria regimentului... Printre ele, circulau caporalii de schimb și puneau santinelele. Se schimba garda, iar subofițerii inspectau posturile și controlau cunoștințele soldaților, căutând prin șiretlicuri, ba să ia arma din mâna santinelei, ba s-o silească să-și părăsească locul, ba să-i dea în păstrare vreun obiect, de cele mai multe ori chiar chipiul subofițerului... Soldații mai vechi în serviciu, care cunoșteau bine vicleniile acestea cazone, răspundeau atunci cu glas neobișnuit de aspru: „În lături! N-am voie să-mi dau arma din mână, decât dacă primesc ordin de la majestatea-sa țarul.” Dar cei mai tineri se încurcau. Nu știau încă să deosebească glumele și încercările de adevăratele îndatoriri ale serviciului, și cădeau dintr-o extremă într-alta.

— Hlebnikov! Diavole neîndemânatic! Răcnea caporalul Șapovalenko, mic de stat, grăsuț și vioi, în glasul căruia se deslușea suferința șefului nemulțumit de subalternii lui. Nu te-am învățat eu, mă nătărăule? Cine ți-a dat ordinul pe care l-ai executat acuma? Un arestat! Lua-te-ar dracu!... De ce-ai fost pus în post? Răspunde... În plutonul al treilea se întâmplă o încurcătură serioasă. Tânărul soldat Muhamedjinov, un tătar ce abia îndruga rusește, era cu desăvârșire zăpăcit de cursele pe care i le întindeau șefii, atât cei adevărați, cât și cei închipuiți. Înfuriindu-se deodată, ținea arma în poziția de luptă și, la toate lămuririle sau ordinele ce i se dădeau, răspundea hotărât:

— Bag baioneta!

— Stai mă... da’ prost mai ești!... încercă să-l dumirească sergentul Bobâliov. Cine sunt eu? Eu sunt comandantul tău de gardă, nu-i așa?...

— Bag baioneta! răcni cu glas înfricoșat și amenințător tătarul și, cu ochii însângerați de furie, îndrepta nervos baioneta spre toți cei care se apropiau de el. În jurul lui se adunară câțiva soldați, bucuroși de întâmplarea aceasta caraghioasă care le îngăduia un scurt răgaz în ceasurile de instrucție plictisitoare.

Comandantul companiei, căpitanul Sliva, se duse să vadă ce

se întâmplă. Până să-ajungă agale, gheboșându-se și târându-și picioarele spre celălalt capăt al terenului de instrucție, ofițerii inferiori se strânseră la un loc, să mai flecărească un pic și să fumeze o țigară. Erau trei: locotenentul Vetkin, bărbat de vreo treizeci și trei de ani, chel, mustăcios, vesel și vorbăreț, mare iubitor de cântece și de băutură, sublocotenentul Romașov care servea numai de doi ani în regiment și stegarul[1] Lbov, băiețandru vioi și subțirel, cu ochi șireți, cam prostălăi, și cu un veșnic zâmbet pe buzele-i cărnoase de copil. Știa o mulțime de anecdote ofițerești învechite...

— Ce măgărie! zise Vetkin, aruncându-și privirea pe ceasornicul său de alpaca și închizându-i zgomotos capacul. La ce dracu mai ține compania până la ora asta? Tâmpitul!

— Ce-ar fi să-l lămurești, Pavel Pavlâci? îl sfătui Lbov cu o înfățișare șmecheră.

— Ei, pe dracu! Du-te tu și lămurește-l... Sigur este că totu-i de prisos! Totdeauna se zbat înainte de inspecție și regulat sar peste cal... Înnebunesc soldatul, îl întărâtă și-l zăpăcesc, iar la inspecție stă omul ca un buștean. Știi povestea celor doi comandanți de companie care au făcut prinsoare să vadă al cui soldat o să mănânce mai multă pâine? Au ales pe cei mai strașnici mâncăi și au pus rămășag pe o sumă mare... cam vreo sută de ruble! Unul din soldați s-a dat bătut după patru pâini... Nu putea mai mult! Atunci căpitanul se năpusti asupra sergentului-major: „Bine, mă gură-cască... așa și pe dincolo... de ce m-ai tras pe sfoară?” Sergentul-major înghiți în sec și se încruntă: „Nu știu nici eu, s'trăiți, ce-o fi pățit! Azi dimineață am făcut repetiție cu el și a înfulecat cinci pâini, pe nerăsuflate!”... Așa și cu ai noștri... Repetă fără rost, iar la inspecție au să se facă de rușine.

Lbov pufni deodată de râs:

— Ieri, după ce se isprăvise instrucția la toate companiile, mă-ntorceam acasă pe la opt, și se întunecase de-a binelea. Când colo, ce să vezi? În compania a opta învățau semnalele... toți în cor. Întreb pe locotenentul Andrusevici: „Ce-nseamnă muzica asta la voi, așa de târziu?” Iar el îmi răspunde: „Ia urlăm și noi cum urlă câinii la lună.”

— M-am plictisit de toate, la naiba! zise Vetkin, căscând. Ia stați. Cine o fi călărețul de colo? Parcă-i Bek!

---

[1] Aspirant la gradul de sublocotenent (n. r.).

— Da, chiar Bek-Agamalov! întări Lbov care avea vederea ageră. Ce frumos se ține în șa...

— Foarte frumos! încuviință Romașov. După părerea mea, călărește mai bine decât orice ofițer de cavalerie. Ho! ho! ho!... Calul a început să-i joace... Bek face pe grozavul.

Pe șosea trecea încet un ofițer călare, cu mănuși albe și uniformă de aghiotant. Roibul său înalt și cu coama tăiată scurt, englezește, dădea semne de nerăbdare, sucindu-și în toate părțile gâtul încordat, îndoit ca o lulea, și lăsându-se la rând pe picioarele-i subțiri.

— Pavel Pavlâci, oare Bek o fi într-adevăr cerchez? întrebă Romașov pe Vetkin.

— Cred că da... Nu-i vorbă, armenii se dau uneori drept cerchezi sau lezghini, dar mi se pare că Bek nu minte... Ia te uită cum se ține în șa!

— Stați, c-o să-l chem! zise Lbov.

Își făcu mâinile pâlnie la gură și strigă cu glas înăbușit, ca să nu-l audă comandantul companiei:

— Locotenent Agamalov! Bek!

Călărețul strânse frâul și se opri o clipă, privind spre dreapta... Apoi, întorcându-și calul și încovoindu-se ușor, sări mlădios peste un șanț și se îndreptă la trap către ofițeri.

Era mai mult scund, uscățiv, mușchiulos și foarte puternic. Fața lui, cu fruntea teșită, nasul subțire acvilin, buzele pline și bine arcuite, era bărbătească și frumoasă, fără să-și fi pierdut încă paloarea orientală smeadă și totuși oacheșă.

— Bună ziua, Bek, spuse Vetkin. Pentru cine-ți jucai roibul? Pentru fete?

Bek-Agamalov dădu mâna cu ofițerii, plecându-se mult cu o mișcare firească. Zâmbi, iar dinții lui albi și strânși parcă-i aruncară o fâșie de lumină pe toată partea de jos a feței și pe mustăcioara neagră, bine îngrijită...

— Erau acolo două ovreicuțe frumușele... Da' ce-mi pasă mie? Nici nu le-am băgat în seamă.

— Las’ că știm noi ce prost joci dame! zise Vetkin, dând din cap.

— Ascultați, domnilor! începu Lbov, râzând iar. Știți ce-a spus generalul Dohturov despre aghiotanții de infanterie? Bek, asta-i pentru tine... A spus că sunt cei mai îndrăzneți călăreți din lume...

— Nu minți, puștiule! îi tăie vorba Bek-Agamalov, strângând calul între pulpe și făcându-se că vrea să se repeadă la el.

— Pe cuvântul meu! Ei n-au cai, susține Dohturov, ci niște mârțoage, niște gloabe... cai cu tignafes, șchiopi, chiori... Și totuși, dacă dai ordin unui aghiotant din ăștia, zboară ca vântul de te minunezi... Nimic nu-l oprește, nici gard, nici șanț... Trece-n goană peste tufișuri, dârlogii îi scapă din mână, scările-i fug din picioare și chipiul i se duce dracului! Strașnici călăreți!

— Ce mai nou, Bek? întrebă Vetkin.

— Ce să fie? Nimic, afară doar că deunăzi comandantul regimentului l-a luat la rost pe locotenent-colonelul Leh, la cercul militar. Răcnea așa de tare la el, de se auzea până-n piața catedralei. Leh era beat turtă și nu putea să spună nici mamă, nici tată. Rămăsese locului și se clătina pe picioare, cu mâinile la spate. Șulgovici numai ce urlă o dată la el: „Când vorbești cu comandantul regimentului, fă bine să nu-ți mai ții mâinile pe fund!” Era de față și ordonanța.

— Bine i-a mai zis-o! zâmbi Vetkin în batjocură sau cu încuviințare. Merge vorba că ieri, în compania a patra, ar fi strigat: „Ce-mi tot bateți capul cu regulamentul? Eu sunt regulamentul vostru și gata socoteala! Aici eu sunt și țar și Dumnezeu!”

Amintindu-și nu știu ce, Lbov începu iar să râdă.

— Să vedeți, domnilor, ce s-a întâmplat unui aghiotant din regimentul X...

— Mai ține-ți gura, Lbov! i-o curmă Vetkin grav. N-ai astâmpăr astăzi!

Bek-Agamalov își întoarse iar calul spre Lbov și se prefăcu din nou că dă peste el. Calul scutura din cap și sforăia, împroșcând cu spumă pe cei din jur.

— Mai este o noutate! urmă el. Colonelul cere ca, în toate companiile, ofițerii să facă exerciții cu sabia pe manechine. La compania a noua, le-a tras o săpunealâ să-ți vină rău, nu alta. Pe Epifanov l-a băgat la arest, că n-avea sabia destul de ascuțită... Ce, ți-e frică, puștiule? strigă el deodată, întorcându-se către stegar. Trebuie să te obișnuiești. Ai să fii și tu odată aghiotant și-o să stai pe cal ca cioara-n par...

— Ei, asiaticule! Dă-te la o parte cu gloaba ta, strigă Lbov, ferindu-se de botul calului. Ai auzit ce-a pățit aghiotantul regimentului X... care și-a cumpărat un cal de la circ? Cică era

călare la trecerea în revistă, iar animalul a început să defileze în fața comandantului de corp de armată în pas spaniol, știi cum... Ridica în sus picioarele și apoi se legăna într-o parte și-ntr-alta. Până la urmă a intrat drept în rândul companiei din frunte... Ce învălmășeală, ce țipete și ce înjurături au mai fost! Dar calul nu voia să știe de nimic și-i dădea înainte cu pasul spaniol... Atunci, Dragomirov și-a dus mâinile pâlnie la gură – uite-așa – și a strigat: „Locotenente! Șterge-o tot în pasul ăsta la arest, pe douăzeci și una de zile... înainte, ma-rrș!”...

— Ei, fleacuri! se strâmbă Vetkin. Ascultă, Bek, vestea ta despre exercițiile cu sabia e într-adevăr o bombă!... Ce înseamnă asta? Nu ne mai rămâne timp liber deloc! De altfel, ieri au adus și la noi o asemenea dihanie – și arătă cu mâna în mijlocul terenului o momâie de lut umed, care de departe semăna oarecum a om, dar n-avea nici mâini, nici picioare.

— Și ce-ați făcut? Ați început exercițiile? întrebă Bek-Agamalov, curios. Romașov, ai încercat?

— Încă nu!

— Nici eu! Ce să-mi pierd vremea cu bazaconiile astea, bombăni Vetkin. Când mai am eu timp să spintec? De la nouă dimineața și până seara la șase, ești țintuit aici... Abia mai ai când să îmbuci câte ceva și să dai de dușcă un păhărel de votcă! Slavă Domnului, nu mai sunt elev la școala militară...

— Caraghiosule! Un ofițer trebuie să știe a mânui sabia.

— Și pentru ce, mă rog? Pentru război? Cu armele de foc de astăzi, nu izbutești să te apropii nici la o sută de pași de dușman. Atunci, ce dracu să fac eu cu sabia asta? Doar nu-s cavalerist! La nevoie, mai bine pun mâna pe pușcă și cu patul ei – pleosc, trosc... la capătână. E mai sigur!

— Bine, bine, dar în timp de pace? Parcă știi ce se mai întâmplă? O răscoală, o răzvrătire, sau poate...

— Ei și? La ce mi-ar folosi sabia? Doar n-am să tai capetele oamenilor ca un măcelar. Ajunge să comand: „Companie... fo-oc!” și gata!...

Bek-Agamalov luă o înfățișare nemulțumită.

— Ei, Pavel Pavlâci, ca totdeauna spui prostii. Răspunde-mi și tu o dată serios. Închipuie-ți că la o serbare sau la teatru sau într-un restaurant, te insultă vreun țivil sau, și mai grav – îți trage chiar o palmă!... Ce te faci?

Vetkin dădu din umeri, strângându-și buzele cu dispreț.

— Ehei! Mai întâi, n-o să mă lovească niciun țivil, fiindcă mănâncă bătaie numai cel care se teme de ea. În al doilea rând... ei, ce-am să fac? Îl curăț cu revolverul.

— Și dacă ți-ai lăsat revolverul acasă? întrebă Lbov.

— Ei, drace... mă duc să mi-l iau! Ce tâmpenie... Doar a mai fost insultat un ofițer de cavalerie la șantan. S-a dus acasă cu birja, și-a luat revolverul și a ucis doi țivili. Și atâta tot!...

Bek-Agamalov dădu din cap nemulțumit.

— Știu! Am auzit... Totuși, consiliul de război a găsit că era crimă cu premeditare și l-a condamnat. Bine-i asta? Ei, nu! Dacă m-ar insulta sau m-ar lovi cineva...

Nu isprăvi vorba, dar mâna-i mică în care ținea dârlogii se încleștă cu atâta putere, încât începu să tremure.

Deodată, Lbov se strică de râs.

— Iarăși... zise Vetkin cu asprime.

— Domnilor... vă rog... Ha, ha, ha! La regimentul M... s-a întâmplat o istorie. Stegarul Krause a făcut scandal la clubul nobilimii... Atunci bufetierul l-a apucat de epolet și numai că nu i l-a smuls... Krause a scos îndată revolverul, i-a tras una drept în cap și l-a ucis pe loc. S-a mai amestecat și un avocat oarecare – poc – l-a lichidat și pe el! Firește că toată lumea a luat-o la goană... Krause s-a întors liniștit în tabără și s-a îndreptat spre drapel. Santinela i-a strigat: „Cine-i? Stai!” „Stegarul Krause vine să moară sub drapel!” S-a culcat, apoi și-a tras un glonte în mână... La judecată, a fost achitat!

— Halal să-i fie! zise Bek-Agamalov.

Începu atunci discuția obișnuită, atât de scumpă ofițerilor tineri, despre feluritele răfuieli sângeroase care mai totdeauna rămâneau nepedepsite. Într-un orășel oarecare, un june ofițer de cavalerie, beat, se năpustise cu sabia într-o mulțime de evrei, după ce mai întâi le dăduse jos tradiționalele „cuști de pești”. La Kiev, într-o sală de dans, un sublocotenent de infanterie spintecase cu sabia un student care-l ghiontise cu cotul la bufet. Într-un oraș mare – nu se știe anume dacă la Moscova sau la Petersburg – un ofițer împușcase „ca pe un câine” un civil, fiindcă-i atrăsese atenția că la restaurant, un om binecrescut nu se leagă de doamne pe care nu le cunoaște.

Româșov, care până atunci tăcuse, se înroși deodată, își îndreptă fără niciun rost ochelarii și, după ce-și drese glasul, se amestecă în vorbă:

— Cât despre mine, domnilor, iată ce-aș mai adăuga: Să zicem că pe bufetier nu-l mai pun la socoteală... da... Dacă-i vorba însă de un civil... cum să spun?... Da... Ei, dacă-i un om de treabă, nobil și așa mai departe... de ce să mă reped cu sabia asupra unui ins dezarmat. De ce să nu-i cer satisfacție pe calea armelor? Doar suntem oameni civilizați, cum s-ar spune...

— Eh, vorbești prostii, Romașov! îl opri Vetkin. O să-i ceri satisfacție, iar el are să-ți răspundă, schimonosindu-se: „Nu... he, he, he. Eu... știți, eu în principiu... nu admit duelul. Sunt împotriva vărsărilor de sânge... Și afară de asta, he, he... avem o judecătorie de pace”... Și așa, ai să rămâi pălmuit pe toată viața.

Belc-Agamalov zâmbi iar cu zâmbetu-i larg și luminos.

— Aha! Ești de părerea mea? Ascultă-mă pe mine, Vetkin... Învață să mânuiești sabia! La noi, în Caucaz, toată lumea se exercită din copilărie, pe nuiele, pe berbeci morți, pe apă...

— Da' pe oameni? se amestecă Lbov.

— Și pe oameni, răspunse liniștit Bek-Agamalov. Și ce bine-i mai spintecă! Dintr-o singură lovitură, ți-l despică de-a curmezișul de la umăr până la șold. Asta zic și eu că-i lovitură! Altminteri, păcat să te mai murdărești.

— Dar tu, Bek, poți să faci una ca ăsta?

Bek-Agamalov oftă cu părere de rău.

— Nu, nu pot... Un berbec tânăr, ți-l tai în două...! Am încercat chiar și pe un vițel mort... Dar un om, nu, zău... nu cred c-aș putea. Capul i-l zbor la mama dracului, știu bine, dar așa, de-a curmezișul... nu. Taică-meu o făcea cu ușurință...

— Haideți, domnilor, să încercăm! se rugă stăruitor Lbov și ochii i se aprinseră. Bek, dragul meu, să mergem, te rog...

Se apropiară cu toții de momâia de lut. Vetkin lovi cel dintâi. Chipu-i blând și naiv luă o înfățișare fioroasă, și ofițerul ridică brațul cu o mișcare largă și neîndemânatică, izbind din răsputeri momâia. În același timp, îi ieși fără voie din gâtlej sunetul caracteristic – hrrșș – pe care-l scot măcelarii când hăcuie carnea. Tăișul pătrunse în lut până la o adâncime de un sfert de arșin și Vetkin izbuti anevoie să-l tragă îndărăt.

— Prost! găsi Bek-Agamalov, clătinând din cap. E rândul dumitale, Romașov.

Romașov trase sabia din teacă și, stingherit, își îndreptă cu mâna ochelarii. De statură mijlocie, uscățiv, dar destul de

puternic, era totuși neîndemânatic din pricina marii lui sfieli. Nici în școală nu fusese prea tare la scrimă, iar de un an și jumătate, de când servea la regiment, uitase cu desăvârșire arta aceasta. Ridică arma sus deasupra capului și, totodată, printr-o mișcare firească, întinse înainte brațul stâng.

— Brațul! îi strigă Bek-Agamalov.

Era însă prea târziu... Vârful săbiei mai că nici n-atinse lutul. Cum Romașov se așteptase la o mare împotrivire, își pierdu echilibrul și se clătină. Tăișul săbiei, lovindu-i mâna întinsă, îi rupse o mică fâșie de piele la baza degetului arătător. Sângele țâșni.

— Ei! Ai văzut? strigă supărat Bek-Agamalov, sărind de pe cal. Așa nu-i greu să-ți retezi brațul. Dar cum se poate să mânuiești în halul ăsta o sabie? În sfârșit, nu-i nimic! Un fleac... leagă-te strâns cu batista, domnișoară de pension ce ești... Ține-mi calul, puștiule! Acuma, uită-te aici. La o lovitură cu sabia, lucrul de căpetenie nu-i nici umărul, nici cotul, ci încheietura mâinii. Își învârti iute de câteva ori mâna dreaptă ridicată deasupra capului, iar tăișul sabiei se prefăcu într-un cerc necurmat și scânteietor. Și acuma, privește! Duc mâna stângă la spate... Când lovești, nu trebuie nici să ciopârțești, nici să spinteci obiectul, ci să-l retezi, trăgând sabia înapoi, ca și cum l-ai pili... Înțelegi? Și mai ales, nu uita că latul sabiei trebuie numaidecât să fie înclinat față de suprafața pe care o vei lovi... Asta ne-greșit! Unghiul e astfel mai ascuțit... Poftim, uită-te...

Bek-Agamalov se trase doi pași îndărăt de momâia de lut, aținti asupra ei o privire pătrunzătoare, neclintită, parc-ar fi vrut să măsoare ceva și, deodată, plecându-și tot trupul înainte, cu o mișcare înfricoșătoare și grăbită, pe care ochii abia puteau s-o urmărească, spintecă aerul cu luciul sabiei, deasupra capului, și apoi lovi. Romașov auzi numai șuieratul ascuțit al aerului și, îndată, jumătatea de sus a momâiei se prăbuși greoaie și moale, turtindu-se, la pământ. Tăișul lăsase în urmă o suprafață netedă, ca șlefuită.

— Ei, drace! Asta zic și eu lovitură! exclamă Lbov entuziasmat. Bek, dragul meu, te rog mai trage-i o dată.

— Haide, Bek, încă o dată! stărui și Vetkin.

Dar Bek-Agamalov, ca și cum s-ar fi temut să nu strice impresia făcută, își puse zâmbind sabia în teacă. Răsufla zgomotos, și-n clipa aceea, cu ochii lui plini de ură, larg deschiși,

nasul coroiat și dinții rânjiți, semăna cu o pasăre de pradă, crudă și mândră.

— Parcă asta înseamnă spintecat? zise el cu prefăcut dispreț. În Caucaz, taică-meu, la șaizeci de ani, reteza dintr-o dată capul unui cal! Trebuie să te exercitezi într-una. Uite cum se face la noi... Înțepenești o nuia de salcie să stea dreaptă și o spinteci cu o lovitură de sabie, sau lași să curgă de la oarecare înălțime un șuvoi subțire de apă și pe urmă îl tai... Dacă nu te împroașcă stropii, se cheamă c-ai lovit bine. Ei, Lbov, acuma treci tu la rând!

Sergentul Bobâliov se apropie în goană de Vetkin, cu o înfățișare speriată.

— Să trăiți, dom' locotenent... Vine domnul colonel!

— Drre-e-e-pți! strigă, tărăgănând aspru și tulburat, căpitanul Sliva, din celălalt capăt al terenului.

Ofițerii se îndreptară în grabă spre companiile lor.

O trăsură mare și greoaie coti încet din șosea pe terenul de exerciții și se opri. Colonelul coborî pe o parte, și trăsura se aplecă sub greutatea lui, iar pe cealaltă parte sări sprinten aghiotantul comandantului, locotenentul Feodorovski, un ofițer înalt și ferchеș.

— Noroc, a șasea! răsună glasul plin și liniștit al comandantului.

Soldații, risipiți prin toate colțurile terenului de instrucție, strigară asurzitor:

— Să trăiți!

Ofițerii duseră mâinile la chipiuri.

— Vă rog, urmați instrucția! zise comandantul regimentului și se îndreptă spre cel mai apropiat pluton.

Colonelul Șulgovici era în toane rele. Se oprea la toate grupele, punea soldaților întrebări cu privire la serviciul în garnizoană și, din când în când, îi înjura birjărește cu măiestria semeață, firească ofițerilor îmbătrâniți sub arme, în regimentele de frontieră. Soldații, ca hipnotizați de cătătura neclintită și stăruitoare a ochilor lui de bătrân, spălăciți și aspri, îl priveau fără să clipească, abia răsuflând, cu trupul încordat de groază. Colonelul era un bătrân uriaș, gras și impunător. Fața-i plină, cu umerii obrajilor foarte lați, se îngusta spre frunte, prelungindu-se în jos cu o barbă deasă, argintie, în formă de lopată, ceea ce o făcea să semene cu un romb mare și neregulat. Avea

sprâncene cărunte, zbârlite și amenințătoare. Vorbea aproape fără să ridice tonul, dar fiecare sunet al glasului său neobișnuit, vestit în toată divizia – datorită căruia, fie zis în treacăt, își făcuse cariera – se auzea deslușit până în colțurile cele mai îndepărtate ale întinsului teren de instrucție și chiar până la șosea.

— Tu ce ești? întrebă aspru colonelul, oprindu-se pe neașteptate în fața tânărului soldat Șarafutdinov, care sta lângă porticul de gimnastică.

— Să trăiți, dom' colonel, sunt soldatul Șarafutdinov, din compania șasea! strigă tătarul, răgușit și plin de râvnă...

— Dobitocule! Te întreb în ce post ești de santinelă?

Înjurătura și înfățișarea furioasă a colonelului zăpăciră soldatul care tăcea, clipind din ochi.

— Ei! ridică glasul Șulgovici.

— Santinela-i... invi...olabilă... bâigui tătarul la întâmplare. Nu pot ca să știu, s'trăiți! zise el deodată, fără grabă, dar cu hotărâre.

Fața puhavă a colonelului se făcu atunci cărămizie ca a unui bătrân, iar sprâncenele stufoase i se zbârliră de mânie. Aruncându-și privirea în jur, întrebă răstit:

— Cine-i aici ofițerul instructor?

Romașov făcu un pas înainte și duse mâna la chipiu.

— Eu, domnule colonel.

— Aha! Sublocotenentul Romașov! După cât se vede, ai mare grijă de oamenii dumitale... Lipește călcâiele! zbieră pe neașteptate Șulgovici cu glas răgușit, holbându-și ochii. Cum stai înaintea colonelului dumitale? Căpitan Sliva, îți atrag atenția că subalternul dumitale n-are ținută corespunzătoare față de șefi, în timpul serviciului... Și tu, porc de câine, se întoarse el spre Șarafutdinov, cum îl cheamă pe colonelul tău?

— Nu pot ca să știu! răspunse tătarul abătut, dar cu hotărâre și fără să mai stea la gânduri.

— He!... Te întreb cum îl cheamă pe colonelul tău? Cine sunt... eu? Înțelegi? Eu, eu, eu!... și Șulgovici se bătu de câteva ori din răsputeri cu palma în piept.

— Nu pot ca să știu!...

— ...înjură colonelul cu o frază întortocheată de vreo douăzeci de vorbe grele. Căpitan Sliva, fă bine să-l pui îndată pe măgarul ăsta... să putrezească la carceră, ticălosul! Cât despre

dumneata, sublocotenente, te ții mai mult de fuste decât de serviciu... Joci vals, citești romane de Paul de Kock... După dumneata, ăsta-i soldat? zise el, înfigându-și degetul în buzele lui Șarafutdinov. Asta-i o rușine, o batjocură, o porcărie, dar nu-i soldat. Nu cunoaște numele colonelului său... mă mi-i-r de dumneata, sublocotenente!...

Romașov se uita la fața lui roșie și mânioasă cu barbă căruntă, simțind cum i se bate inima să-i spargă pieptul și începe să vadă negru pe dinaintea ochilor... Deodată, aproape fără voie, zise cu glas înăbușit:

— E tătar, domnule colonel! Nu știe rusește și, afară de asta...

Șulgovici se îngălbeni pe loc, obrajii fleșcăiți prinseră a-i tremura, iar ochii i se făcură sălbatici și înspăimântători.

— Cum? urlă el cu glas atât de nefiresc și de asurzitor, încât puștii cocoțați pe gardul dinspre șosea se împrăștiară în toate părțile, ca un stol de vrăbii. Cum? Răspunzi? Să ta-a-ci! Un țâncău, un sublocotenent, își îngăduie... Locotenent Feodorovski, să comunici prin ordin confidențial că-i dau sublocotenentului Romașov patru zile de arest, pentru lipsă de disciplină militară, iar căpitanul Sliva o să primească o mustrare scrisă, pentru că n-a știut să insufle subalternilor săi adevăratele principii ale îndatoririlor în serviciu.

Aghiotantul salută cu o înfățișare respectuoasă și rece. Sliva, care se încovoiase, sta cu fața încremenită, fără expresie, ținându-și mereu mâna tremurătoare la chipiu.

— Rușine, căpitan Sliva, bombăni Șulgovici, liniștindu-se cu încetul. Dumneata, unul dintre cei mai buni ofițeri din regiment, îmbătrânit în serviciu, îngădui ca tineretul să-și facă de cap... Mai strânge șurubul, mai scutură-i, nu te sfii! N-are rost să te sfiești! Doar nu-s domnișoare să leșine...

Colonelul se întoarse deodată pe călcâie și porni spre trăsură, urmat de aghiotant. Cât timp se așeză și până s-ajungă trăsura la șosea, pierind după clădirea pavilionului de companie, domni pe terenul de instrucție o tăcere adâncă și nedumerită.

— Ei, poftim! zise Sliva scurt și nu tocmai prietenos, când, după câteva clipe, ofițerii plecară acasă. Te-a mâncat limba să răspunzi... Trebuia să taci din gură, chiar dacă ți-a căzut năpasta pe cap. Uite, din pricina dumitale, m-am pomenit acuma cu o mustrare scrisă. Cine dracu te-a trimis în compania mea? Îmi lipseai cum îi lipsește chelului tichia de mărgăritar. Ar trebui să

mai sugi la doică, iar nu să...

Nu isprăvi vorba, ci dădu doar obosit din mână, apoi, întorcând spatele tânărului ofițer și încovoindu-se ca sub o povară, se îndreptă cu pași greoi spre locuința lui neîngrijită, de burlac bătrân. Romașov îi urmări cu privirea spinarea îngustă și gârbovită de om ce nu cunoaște bucurii și, cu toată amărăciunea jignirii și a rușinii îndurate în public, simți deodată cum i se trezește în inimă mila față de omul acesta înăsprit și retras, lipsit de orice dragoste și pentru care nu mai rămăseseră decât două lucruri de preț pe lume: să aibă o companie bine ținută, și-n fiecare seară să-i tragă, liniștit și singur, o dușcă, „înainte de culcare”, cum spuneau bețivii cei vechi și fără leac din regiment.

Ca atâția oameni tineri, Romașov avea obiceiul naiv și cam ridicol de a vorbi despre el la persoana a treia, folosind expresii din romane foiletoane...

Și de data aceasta, rosti în gând:

„Ochii lui blânzi și expresivi se învăluiră într-un nor de tristețe!”

II

Soldații se îndreptară pe plutoane spre cazarmă și terenul de instrucție rămase pustiu. Romașov se opri o clipă, nehotărât, pe șosea. Nu era întâia dată, după un an și jumătate de serviciu, când, cuprins de simțământul chinuitor al singurătății lui printre străini răuvoitori și reci, se întreba cu neliniște unde și cum să-și petreacă seara. Îl scârbea chiar numai gândul de a se întoarce acasă sau de a merge la cercul militar... La ora asta trebuie să fie gol... Fără îndoială că vreo câțiva ofițeri inferiori beau bere, fumează și joacă biliard pe o masă mică și jerpelită, însoțind fiecare bilă de înjurături și vorbe murdare, iar prin încăperi plutește mirosul acru de mâncare proastă de popotă. Ce plictiseală!...

„Mă duc la gară, își zise Romașov. Mi-e totuna!”

În sărăcăciosul târgușor evreiesc nu era niciun restaurant. Cluburile, atât cel militar, cât și cel civil, se găseau într-o jalnică stare de părăsire. De aceea gara era singurul loc unde locuitorii se întâlneau să mai tragă un chefușor, să-și mai piardă vremea, sau chiar să joace cărți. Veneau și doamnele acolo la ora când

treceau trenurile, ceea ce aducea o mică distracție în adânca monotonie a vieții de provincie.

Romașov mergea și el cu plăcere la gară seara, când sosea expresul care se oprea aici pentru ultima oară, înainte de a trece granița în Prusia. Încerca o ciudată încântare când se uita tulburat cum se ivește în goană de după o cotitură, năpustindu-se vijelios spre gară, trenul ăsta alcătuit numai din vreo cinci vagoane noi-nouțe și strălucitoare, cu locomotiva ai cărei ochi de jar se făceau tot mai mari și mai orbitori, aruncând înaintea lor pete luminoase pe șine. Când ți se părea că-i gata să iasă în goană din stație, se oprea năprasnic, șuierând și duduind, „ca un uriaș, care-n fuga lui s-a agățat de o stâncă”, gândea Romașov. Din vagoanele luminate ca de sărbătoare, coborau doamne frumoase și distinse, foarte elegante, cu pălării uimitoare și rochii neobișnuit de luxoase... Coborau și civili, îmbrăcați fără cusur, care vorbeau tare, franțuzește și nemțește, cu aroganță boierească și mișcări firești, râzând cu îngăduință. Niciunul dintre ei nu-l băga vreodată în seamă pe Romașov, nici măcar în treacăt. Dar el vedea într-înșii un crâmpei dintr-o lume de care nu te poți apropia, o lume rafinată și orbitoare, unde viața-i o neîncetată bucurie.

Treceau opt minute... Clopotul suna, locomotiva fluiera și strălucitorul tren pleca din stație. Luminile de la peron și de la bufet se stingeau în grabă... Întunericul de toate zilele domnea din nou. Romașov urmărea totdeauna cu ușoară și visătoare melancolie micul felinar roșu care se legăna lin în spatele vagonului din urmă, mistuindu-se în noaptea neagră și prefăcându-se treptat într-o scânteie ce abia se mai zărea...

„Mă duc la gară”, își zise Romașov. Aruncându-și însă privirea asupra galoșilor lui, simți că i se înroșesc obrajii de rușine. Erau galoși greoi și înalți de cauciuc – cum purtau toți ofițerii din regiment – plini până sus de noroi negru și lipicios ca o cocă. Se uită apoi la mantaua lui scurtă până la genunchi, tot din pricina noroiului, iar pe deasupra și zdrențuită la poale, cu cheutorile unsuroase căscate... Și oftă! Săptămâna trecută, pe când se plimba prin fața expresului, văzuse, la ușa unui vagon de clasa întâi, o doamnă înaltă, zveltă și foarte frumoasă, îmbrăcată în negru. Era fără pălărie și Romașov avu timp să-i zărească în grabă, dar foarte deslușit, nasul subțire și drept, buzele încântătoare mici și pline, părul negru ondulat și lucios,

pieptănat cu cărare la mijloc, care cădea în bucle peste tâmple, acoperindu-i coada sprâncenelor și urechile. La spatele ei, se ivea un tânăr voinic, într-un surtuc de culoare deschisă, cu înfățișarea semeață și mustața în furculiță ca a lui Wilhelm al II-lea, cu care și semăna puțin. Doamna îl zări și ea pe Romașov, ba chiar i se păru că-l privește cu luare-aminte, așa că, trecând prin fața ei, sublocotenentul își zise după obicei: „Ochii necunoscutei se opriră cu plăcere asupra staturii zvelte a tânărului ofițer”. Dar când, după zece pași, întoarse capul să mai întâlnească o dată privirea frumoasei doamne, băgă de seamă că atât ea, cât și tovarășul ei de călătorie râdeau cu poftă, uitându-se în urma lui. Atunci se văzu deodată ca într-o oglindă, cu o limpezime uimitoare, parcă l-ar fi privit un străin care i-ar fi cercetat galoșii, mantaua, fața palidă, ochii miopi și sfiala plină de stângăcie... Amintindu-și frumoasa frază pe care o ticluise cu o clipă mai înainte, se îmbujoră dureros, chinuit de o rușine usturătoare și de neîndurat... Și chiar acum, pe când mergea singur în amurgul de primăvară, se înroși iar de rușine, gândindu-se la umilința din trecut.

— Nu, hotărât! Ce să mai caut la gară? murmură el cu amară deznădejde. Mă mai plimb un pic și mă întorc acasă...

Era la începutul lui aprilie. Întunericul se lăsa pe nesimțite. Plopii din marginea șoselei, căsuțele albe și joase cu acoperișuri de olane, așezate de amândouă părțile drumului, cei câțiva trecători, toate se învăluiră în ceață, pierzându-și treptat culoarea și forma. Obiectele se prefăcură în siluete negre fără relief, dar contururile lor se mai desprindeau minunat de limpede, în văzduhul întunecat. Spre apus, dincolo de oraș, zarea mai ardea în vâlvătaia asfințitului. În craterul unui vulcan încins din care se revărsa lavă de aur topit parcă, se aruncau nori grei și cenușii, sclipind cu flăcări purpurii, galbene și violete, iar deasupra vulcanului, se înălța ca o boltă de peruzea și de smaragd cerul blând al serii de primăvară.

Umblând încet pe șosea, târându-și anevoie picioarele încălțate cu galoșii uriași, Romașov nu-și lua o clipă ochii de la focul acesta uimitor. Totdeauna, încă din copilărie, i se părea că, dincolo de nori și de zarea amurgului, vede altă viață, tainică și luminoasă, ca și cum acolo, departe, foarte departe, sub razele arzătoare ale unui soare nevăzut pământenilor, ar fi scânteiat un oraș minunat și strălucitor pe care nori străbătuți de flăcări îl

ascundeau vederii. Străzile lui, poleite cu aur, luceau orbitor, cupole ciudate și turnuri cu acoperișuri de purpură se înălțau spre ceruri, diamante străluceau la ferestre și steaguri de culori vii fâlfâiau în văzduh... I se mai părea că-n orașul acela îndepărtat și de basm trăiau oameni veseli, a căror viață era ca o muzică îmbătătoare, ba chiar melancolia și tristețea lor erau fermecătoare și gingașe. Se plimbau prin piețe largi scăldate în lumină, prin grădini umbroase, printre flori și fântâni cu jocuri de apă, ca niște zei senini și plini de o negrăită bucurie, care nu întâlneau nicio piedică în calea dorințelor și a fericirii lor și nu știau ce-i tristețea chinuitoare, nici rușinea sau grijile...

Deodată, Romașov își aminti de întâmplarea cu colonelul, de vorbele lui răstite și grosolane și de simțământul de jignire cumplită și totodată copilărească care-l cuprinsese atunci în fața soldaților. Mai mult decât orice îl durea că strigase cineva la el, întocmai cum striga și el uneori la martorii aceștia tăcuți ai rușinii lui de astăzi... Vedea în asta ceva care ștergea deosebirile de grad, ceva care-i înjosea demnitatea de ofițer și, socotea el, chiar și pe cea de om.

Îndată, ca și cum ar fi fost un băiețandru – la drept vorbind, mai păstra multe apucături copilărești – începură să-i clocotească în minte gânduri de răzbunare, îndrăznețe și ametitoare. „Astea-s fleacuri! Doar am toată viața înaintea mea!” își zicea el, și, însuflețit de gândurile lui, păși cu mai multă siguranță și răsufla mai adânc. „Uite, în ciuda tuturor, chiar de mâine dimineață mă pun pe învățătură și mă pregătesc să intru la Academia militară. Munca! Da, prin muncă, poți înfăptui tot ce dorești... Trebuie numai să ai voință! Am să tocesc ca un nebun și... spre mirarea tuturor, am să trec un examen strălucit... Fără îndoială, că toți au să spună: «Ei, și adică de ce vă mirați? Eram siguri de mai înainte c-o să reușească... E un tânăr atât de vrednic, atât de fermecător și de înzestrat!»”

Și nemaipomenit de limpede, Romașov se și văzu savant ofițer de stat-major, cu viitor strălucit... Numele lui e înscris pe tabloul de onoare al Academiei... Profesorii îi prevestesc o carieră excepțională și-i propun să rămână la Academie, dar el vrea mai bine să se întoarcă la regiment... Trebuie să-și facă stagiul de comandant de companie și ține neapărat să-l îndeplinească în fostul său regiment. Iată-l că se prezintă aici, elegant, îngăduitor, cu oarecare dispreț și o trufașă politețe, ca

toți ofițerii de stat-major pe care-i văzuse la marile manevre de anul trecut și la ridicările topografice. Se ferește de societatea ofițerilor. Grosolanele obiceiuri cazone, familiaritatea, jocul de cărți, bețiile... nu, toate acestea nu-i mai sunt îngăduite! Nu uită nicio clipă că serviciul de aici nu-i decât o etapă a carierei lui, a drumului care-l duce spre glorie.

Încep manevrele... Se dă o mare bătălie între cele două tabere potrivnice... Colonelul Șulgovici nu înțelege ordinele, se încurcă și se frământă fără rost, hărțuindu-i și pe ceilalți... Până acum comandantul de corp de armată i-a și trimis două mustrări prin ofițerii de legătură. „Hei, căpitane, scapă-mă din încurcătură! se întoarce el către Romașov. Suntem doar vechi prieteni... Îți mai amintești – he! he! he! – cum ne mai ciorovăiam? Haide, te rog.” Are o înfățișare stingherită și linguși-toare. Atunci Romașov, salutându-l reglementar, se pleacă ușor în șa și-i răspunde demn și rece: „Îmi pare rău, domnule colonel! Datoria dumneavoastră este să conduceți operațiile regimentului... Datoria mea este să vă primesc ordinele și să le execut.” Dar în răstimp, sosește în galop un al treilea ofițer de legătură al comandantului, care aduce colonelului o nouă mustrare...

Strălucitul ofițer de stat-major Romașov urcă mereu alte trepte pe drumul gloriei... Iată c-a izbucnit o grevă a muncitorilor la o mare turnătorie. Compania lui Romașov e trimisă în grabă acolo... E noapte, cerul s-a înroșit de foc, mulțimea urlă și azvârle cu pietre... Un căpitan zvelt și frumos înaintează în fruntea companiei lui... E Romașov. „Fraților, declară el muncitorilor, pentru a treia și cea din urmă oară, vă pun în vedere că voi trage!” Strigăte, fluierături, hohote de râs... O piatră îl lovește pe Romașov în umăr, dar fața-i bărbătească și senină rămâne liniștită. Se întoarce spre soldați, ai căror ochi strălucesc de mânie că mult iubitul lor comandant a fost insultat. „Trageți în plin! Companie... foc!”... O sută de împușcături se contopesc într-una singură... Un urlet de groază... Zeci de morți și de răniți se prăbușesc... Ceilalți fug în neorânduială, iar unii cad în genunchi, cerând îndurare. Greva a fost înăbușită. Romașov primește felicitările șefilor și o decorație pentru neîntrecuta lui vitejie.

Pe urmă vine războiul... Nu!... Înainte de război, e mai bine ca Romașov să învețe întâi nemțește și să plece în Germania ca

spion militar. Ce curaj grozav! Singur, cu desăvârșire singur, numai cu pașaportul german în buzunar și cu flașneta în spinare – trebuie neapărat o flașnetă! – merge din oraș în oraș, învârte mânerul flașnetei, adună pfenigi, face pe prostul și-n același timp, fără ca nimeni să-l bănuiască, schițează planuri de fortărețe, depozite de muniții, cazărmi și tabere militare. E înconjurat de primejdii neîncetate... Guvernul țării lui nu-l recunoaște, e în afara legii... Dacă izbutește să culeagă informații de preț, va fi răsplătit cu bani, va fi înaintat în grad și va dobândi o situație socială și mare faimă!... De nu, va fi împușcat fără judecată și fără nicio formalitate, în zorii zilei în vreun șanț de fortăreață. Din compătimire, i-au propus să-i lege ochii cu o basma, dar el o azvârle cu mândrie la pământ: „Credeți oare că un adevărat ofițer se teme să privească moartea în față?” Un colonel bătrân îi zice atunci mișcat: „Ascultă, tinere, am și eu un fiu de vârsta dumitale... Spune-ți numai numele și naționalitatea, și-ți vom schimba pedeapsa cu moarte, în pușcărie.” Romașov îl oprește însă cu o politețe rece: „E în zadar, domnule colonel, vă mulțumesc! Făceți-vă datoria.” Pe urmă, întorcându-se către plutonul de execuție: „Soldați! rostește el cu glas hotărât și, bineînțeles, pe nemțește, vă cer un serviciu de camarad! Ochiți drept în inimă!” Un locotenent sentimental, stăpânindu-și anevoie lacrimile, flutură o batistă albă. O salvă...

Tabloul acesta închipuit i se arătă așa de viu și de limpede, încât Romașov care mergea cu pași mari și grăbiți, gâfâind, se înfioră deodată cuprins de groază și încremeni locului cu pumnii strâns încleștați, iar inima-i bătea puternic... Dar îndată, își zâmbi în umbră cu o înfățișare sfioasă și vinovată, apoi, cu capul între umeri, își văzu de drum.

Curând însă visuri năvalnice puseră iar stăpânire pe el ca un puhoi nestăvilit. Un război sângeros și înverșunat a izbucnit împotriva Austriei și a Prusiei! Iată un uriaș câmp de bătălie, cadavre, șrapnele, sânge, moarte...

E bătălia hotărâtoare pentru soarta întregii campanii. Sosesc cele din urmă rezerve, iar din minut în minut se așteaptă să se ivească în spatele inamicului o coloană rusă de încercuire. Armata trebuie să țină piept cu orice preț îngrozitorului atac al dușmanului. Cel mai cumplit foc, cele mai înverșunate sforțări ale inamicului se îndreaptă împotriva regimentului Kerenski.

Soldații luptă ca niște lei și nicio clipă nu și-au pierdut avântul, cu toate că rândurile lor se răresc mereu, sub ploaia de gloanțe dușmane. Clipă istorică! Să mai țină un minut sau două și a lor e victoria... Dar colonelul Șulgovici se zăpăcește... E viteaz, fără îndoială, nervii lui însă nu pot îndura această grozăvie. Închide ochii, tremură și se îngălbenește... Iată, a și făcut un semn gornistului să sune retragerea... Soldatul a și dus goarna la gură, dar tocmai atunci, de după un deal, se năpustește în goană pe un cal arab, alb de spumă, colonelul Romașov, șeful statului-major al diviziei: „Domnule colonel, niciun pas îndărăt! Aici se hotărăște soarta Rusiei!”... Șulgovici se aprinde: „Colonele, aici comand numai eu! Eu singur răspund în fața lui dumnezeu și a țarului! Gornist, retragerea!” Romașov însă a și apucat goarna din mâinile soldatului: „Înainte, băieți! Țarul și patria vă privesc! Ura-a!” Urlând înspăimântător, soldații se reped înainte ca turbați, urmându-l pe Romașov... Totul se învălmășește și se învăluie în fum, prăbușindu-se parcă într-o prăpastie. Rândurile dușmanului se clatină, dau îndărăt și fug în neorânduială. În spatele dușmanului, pe dealurile îndepărtate, strălucesc acum baionetele coloanei de încercuire. „Ura, fraților, a noastră-i biruința!...”

Romașov care acum nu mai mergea, ci alerga, dând din mâini cu însuflețire, se opri deodată, venindu-și anevoie în fire. I se părea că pe sub haine i se plimbă o mână rece, de-a lungul spinării, a brațelor și a picioarelor; simțea cum i se ridică părul măciucă, iar lacrimi de bucurie îi umezesc ochii. Nici nu băgase de seamă că ajunsese în dreptul locuinței lui... Trezindu-se din înflăcăratele-i visuri, se uită cu mirare la poarta bine cunoscută care dădea în livada sărăcăcioasă și la căsuța albă din fundul ei.

— Ce prostii îți mai trec uneori prin minte, șopti el rușinat, vârându-și cu sfială capul între umeri.

III

Întors acasă, Romașov se trânti pe pat, fără să-și mai scoată mantaua; și nici chiar sabia, rămânând multă vreme nemișcat, cu privirea neclintită și pierdută în tavan. Îl durea capul și spatele, iar sufletu-i era gol, ca și cum niciodată n-ar fi avut vreun gând, vreo amintire, sau vreun sentiment... Nu simțea nici măcar mânie sau plictiseală, ci numai o nepăsare adâncă și

întunecată.

La fereastră, trist și duios, se stingea domol amurgul verzui de aprilie. În antret, ordonanța își făcea de lucru, zăngănind încet un obiect de metal.

„Ciudat, își zise Romașov, am citit undeva că omul nu poate să stea nicio clipă fără să gândească. Și totuși sunt culcat și nu cuget la nimic. Să fie oare într-adevăr așa? Nu... Deoarece m-am gândit că nu mă gândesc la nimic, înseamnă că tot s-a învârtit o rotiță din creierul meu. Uite, acuma iar mă analizez, deci mă mai gândesc la ceva”...

Și se împotmoli până într-atâta în gândurile acestea chinuitoare și încurcate, încât deodată simți un dezgust aproape fizic, de parcă sub craniu i s-ar fi întins o plasă de păianjen cenușie și murdară, din care nu putea să scape cu niciun chip. Ridicându-și capul de pe pernă, strigă:

— Gainan!

În antret se auzi cum cade și se rostogolește ceva, pesemne burlanul de la samovar. Ordonanța se repezi în odaie, deschizând ușa așa de iute și de zgomotos ca și cum l-ar fi urmărit cineva.

— Ordonați! strigă el speriat.

— N-a venit nimeni din partea locotenentului Nikolaev?

— Nu, să trăiți! strigă iar Gainan.

Între ofițer și ordonanță se stabiliseră încă de mult raporturi de încredere, simple și chiar oarecum afectuoase și familiare. Dar când era vorba de vreuna din formulele reglementare ca: „am înțeles”, „ordonați”, „da, să trăiți”, „nu știu, să trăiți”... Gainan le rostea mașinal, cu glasul sugrumat cu care soldații răspund în front ofițerilor. Era un obicei nesăbuit care se înrădăcinase adânc în el chiar din primele zile ale recrutării lui și, după cum se arăta, avea să-i rămână pe toată viața.

Gainan era ceremis de felul lui și de religie păgână, ceea ce-l măgulea mult pe Romașov, dumnezeu știe de ce. La regiment, ofițerii tineri răspândiseră jocul copilăresc și caraghios de a-și învăța ordonanțele să răspundă la tot felul de lucruri ciudate și neobișnuite. Vetkin, de pildă, când veneau la el camarazii, își întreba totdeauna ordonanța, un moldovean: „Ia spune, Buzescule, mai avem noi șampanie în pivniță?” Iar Buzescu răspundea fără să crâcnească: „Nu mai avem deloc, să trăiți, că ați binevoit să beți aseară cea din urmă duzină”. Alt ofițer,

sublocotenentul Epifanov, făcea haz, punând ordonanței lui întrebări încurcate pe care nici el pesemne nu le înțelegea. „Ce părere ai, camarade, despre restaurarea principiilor monarhice în Franța de astăzi?” Și ordonanța răspundea fără să clipească măcar: „Taman așa, să trăiți, o să iasă tare bine”. Locotenentul Bobetinski îl învățase catehismul pe ordonanța lui, care răspundea fără a șovăi la întrebările cele mai ciudate, cu totul rupte de viața adevărată: „Care-i în al treilea rând însemnătatea acestui lucru?” „În al treilea rând, lucrul acesta n-are nicio însemnătate.” Sau: „Ce părere are sfânta biserică despre faptul ăsta?” „Sfânta biserică nu pomenește nimic despre faptul ăsta.” Ordonanța aceluiași ofițer declama cu gesturi tragice și nesăbuite monologul călugărului Pimen din Boris Godunov. De asemenea, mai era răspândit obiceiul de a sili ordonanțele să vorbească franțuzește: *„Bonjour, mousié”... „Bonne nuit, mousié”... „Voulez-vous du thé, mousié*?”[1] și câte și mai câte. Toate născocirile acestea erau un fel de leac împotriva plictiselii, o distracție în viața aceasta fără orizont și aveau la bază lipsa oricăror alte interese, în afara celor legate de serviciu.

Romașov vorbea adesea cu Gainan despre idolii lui, despre care, de altfel, chiar ceremisul avea noțiuni foarte greu de înțeles și nedeslușite, dar mai ales despre chipul într-adevăr ciudat în care ordonanța depusese jurământul de credință pentru patrie și tron. În timp ce formulele de jurământ erau citite ortodocșilor de un preot, evreilor de un rabin, catolicilor de un preot polonez, iar protestanților, în lipsa unui pastor, de către căpitanul Ditz și mahomedanilor, de locotenentul Bek-Agamalov – cu Gainan lucrurile se petrecuseră într-un fel cu totul deosebit. Aghiotantul regimentului întinsese pe rând, atât lui cât și altor doi compatrioți și corelegionari de-ai săi, câte o bucată de pâine presărată cu sare și înfiptă în vârful săbiei. Toți trei, fără s-atingă pâinea cu mâna, o apucaseră cu gura, mâncând-o pe loc. Pe cât se pare, înțelesul simbolic al ceremoniei era următorul: „Acuma, după ce am mâncat pâine și sare în slujba noului stăpân, să fiu pedepsit prin fier, dacă nu voi fi credincios”. Gainan era se vede mândru de ceremonialul acesta neobișnuit și-i făcea plăcere să și-l amintească. Dar, cum de fiecare dată, adăuga mereu noi amănunte, ajunsese până la urmă un fel de

[1] Bună ziua, domle... (corect *monsieur*). Noapte bună, domle... Vreți ceai, domle? (n. t.)

basm fantastic, uluitor și cu adevărat caraghios care-l înveselea mult pe Romașov și pe sublocotenenții care veneau la el.

Și de data aceasta, Gainan credea că locotenentul va începe, ca de obicei, să-i vorbească despre idoli și despre jurământ și aștepta, zâmbind cu șiretenie. Dar Romașov zise cu glas moale:

— Bine... poți pleca...

— Pregătim tunica cel nou, dom' sublocotenent? întrebă, grijuliu, Gainan.

Romașov tăcea, șovăind. Ar fi vrut să spună, da... apoi, nu, pe urmă iar da. Oftă adânc și de mai multe ori la șir, ca un copil, și răspunse abătut:

— Nu, Gainan... Nu-i nevoie... O să-i mai las în plata domnului... Pune samovarul și pe urmă dă fuga la popotă și adu-mi masa de seară.

„Înadins n-am să mă duc astăzi... gândi el cu un fel de îndărătnicie șovăitoare. Nu se poate să plictisești oamenii în fiecare zi... De altfel, mi se pare că nici ei nu se prea bucură de venirea mea.”

Credea că hotărârea lui era nestrămutată, dar undeva în adâncurile tăinuite ale sufletului își făcea loc aproape inconștient siguranța, de care abia-și dădea seama, că și în seara asta, ca și în ajun, ca în mai toate serile de aproape trei luni încoace, se va duce totuși la Nikolaevi. În fiecare seară, plecând de la ei către miezul nopții, rușinat și mânios de lipsa lui de voință, jura să nu mai dea pe la ei o săptămână sau două, ba chiar să nu mai meargă deloc pe acolo. Tot drumul și până când se culca și adormea, credea c-o să-și poată ține cu ușurință cuvântul... Noaptea însă trecea, venea o zi nouă, nesfârșită, plicticoasă și se simțea iar atras de casa aceea curată și luminoasă, de odăile plăcute și primitoare, de oamenii aceia liniștiți și veseli, dar mai ales de farmecul dulce al frumuseții, al gingășiei și al cochetăriei feminine...

Romașov se ridică pe pat. Afară se întuneca, totuși mai putea desluși destul de bine toată odaia. Ah, cum i se mai urâse să tot vadă în fiecare zi mereu aceleași câteva lucruri sărăcăcioase care-i alcătuiau „mobilierul”: pe o măsuță de scris o lampă cu abajur trandafiriu, în formă de lalea, lângă un deșteptător rotund cu tic- tacul grăbit și o călimară în chip de mops; la perete, de-a lungul patului, un covor de lână reprezentând un tigru și un negru călare, înarmat cu o suliță; într-un colț, o poliță

cam șubredă cu cărți, iar în alt colț, silueta fantastică a unei cutii de violoncel; deasupra singurei ferestre atârna un stor de paie răsucit sul, iar lângă ușă, un cearceaf care acoperea cuierul de haine. La fiecare ofițer și la fiecare subofițer neînsurat, găseai exact aceleași lucruri, afară de violoncel, firește, pe care Romașov îl luase de la orchestra regimentului, unde nimeni n-avea nevoie de el. Dar încă de anul trecut, înainte să fi învățat măcar gama, părăsise atât violoncelul, cât și muzica.

Cu un an și ceva în urmă, Romașov, proaspăt ieșit din școala militară, ajunsese posesorul fericit și mândru al acestor lucruri mărunte. Să ai locuința ta, chiar mobilele tale, putința de-a cumpăra, de-a alege, așezându-le după gustul tău, toate acestea încântaseră sufletul unui băiețandru de douăzeci de ani, care mai sta ieri în bancă și mergea încolonat la sala de mese împreună cu colegii lui. Ce de speranțe, ce de planuri nu-și făcuse pe vremea când cumpăra aceste păcătoase obiecte de lux!... Și ce program aspru de viață nu-și întocmise el atunci! În primii doi ani, avea să studieze temeinic literatura clasică și să învețe metodic franceza și germana, cât și muzica. În anul următor, ar fi început pregătirea pentru Academie. Trebuia să fie la curent cu viața de toate zilele, cu literatura și cu știința, așa că se abonase la un ziar și la o revistă lunară foarte răspândită. Pentru a-și desăvârși cunoștințele, cumpărase *Psihologia* de Wundt, *Fiziologia* de Lewis și *Ajută-te singur* de Smiles.

Dar vai! Cărțile acestea zac de nouă luni pe poliță, iar Gainan uită să le mai șteargă de colb, ziarele stau sub masa de scris, cu banderola nedesfăcută, revista nu i se mai trimite că n-a mai plătit abonamentul pe semestrul următor, iar sublocotenentul Romașov bea votcă la cercul militar, are o legătură veche, murdară și plictisitoare cu soția unui ofițer care-și înșală soțul gelos și ofticos, joacă cărți și se simte tot mai dezgustat de serviciu, de camarazi și chiar de viața lui...

— Iertați, să trăiți!... strigă ordonanța, dând buzna pe neașteptate în odaie, dar îndată urmă cu glas prietenos și blând: Am uitat spunem că ai primit scrisoare de la conița Peterson... Ai adus ordonanța și ai cerut răspuns!

Încruntându-se, Romașov rupse plicul lung, trandafiriu, pe marginea căruia zbura un porumbel cu o scrisoare în cioc.

— Aprinde lampa, Gainan! porunci el.

„Scumpul, dragul și mustăciosul meu Jorjik, citi Romașov scrisul cunoscut, cu rândurile ce se lăsau neîngrijit în jos. N-ai mai fost la noi de o săptămână întreagă și mi-e așa dor de tine, c-am plâns ieri toată noaptea. Dacă vrei să-ți râzi de mine, să știi că nu voi putea îndura trădarea aceasta. O singură înghițitură din sticluța cu morfină și voi înceta pe vecie să mai sufăr, iar pe tine te va mustra conștiința. Vino neapărat diseară la șapte și jumătate. *El* n-are să fie acasă, va fi dus la exerciții practice și eu am să te sărut tare, tare, tare, cât pot de tare. Așa că, vino. Te sărut de un miliard de ori. Toată a ta, Raisa.

P. S.

Iubito, mai știi salcia plângătoare,
Ce-și oglindește-n râu plecatu-i ram,
Tu-mi dădeai sărutări arzătoare
Și fericirea-n doi o împărțeam.

P.P.S. Trebuie neapărat, neapărat să vii la serata de sâmbăta viitoare. Te invit dinainte la cadrilul al treilea. După considerație!!!!!

R. P.”

În sfârșit, jos de tot, pe pagina a patra, era scris într-un chenar frumos:

Aici
am depus o sărutare...

Scrisoarea mirosea a liliac persan, parfumul binecunoscut din care câteva picături se uscaseră pe hârtie, întinzându-se ca niște pete galbene sub care literele își pierduseră forma. Parfumul ăsta dulceag, tonul de ieftină cochetărie al scrisorii și chipul ce i se arătă deodată – cap mic, păr roșu și față sulemenită – treziră pe loc în sufletul lui Romașov un dezgust de neînvins. Cu o plăcere furioasă, rupse scrisoarea în două, o împături, apoi o rupse în patru și tot așa mereu, în bucățele din ce în ce mai mici. Până la urmă, când erau prea mici să le distrugă, le aruncă sub masă, scrâșnind din dinți. Dar și-n clipa aceea nu-și uită obiceiul de a declama, vorbind de el la persoana a treia, în cuvinte bine alese:

„Și izbucni într-un râs amar și disprețuitor”.

În același timp, își dădu seama că se va duce cu siguranță la Nikolaevi. „Va fi însă pentru cea din urmă oară... cu adevărat cea din urmă oară”, încercă el să se amăgească singur și îndată se simți voios și liniștit:

— Gainan, dă-mi hainele să mă-mbrac!

Se spălă în grabă, își puse tunica cea nouă, parfumându-și apoi batista curată cu apă de colonie. Chiar în clipa când se pregătea să iasă, Gainan îl opri pe negândite:

— Trăiți dom' sublocotenent! zise ceremisul cu glas neobișnuit de blând și de rugător, începând deodată să țopăie pe loc.

Totdeauna se fâțâia așa când era tulburat sau stingherit: scotea înainte când un genunchi, când celălalt, dădea din umeri, întindea gâtul și-l trăgea înapoi, lăsându-și brațele în jos și mișcându-și nervos degetele.

— Ei, ce mai vrei?

— Dom' sublocotenent, nu supărați, vrem rugăm foarte mult. Dă la mine domnul alb.

— Ce? Care domn alb?

— Care ai poruncit aruncăm pe el. Uite, colo...

Și arătă cu degetul pe podea după sobă, un bust al lui Pușkin, pe care Romașov îl cumpărase cândva de la un vânzător ambulant. În ciuda inscripției, bustul, grosolan lucrat și murdărit tot de muște, nu reprezenta, fie zis în treacăt, pe marele poet rus, ci vreun bătrân misit evreu. Ofițerul nu-l mai putea vedea în ochi și, într-adevăr, îi ordonase cu câteva zile în urmă să-l arunce...

— Ce vrei să faci cu el? întrebă râzând sublocotenentul. Poftim, ia-ți-l. Îmi pare bine că-ți face plăcere... Mie tot nu-mi trebuie! Dar ce nevoie ai de el?

Gainan tăcea, lăsându-se când pe un picior, când pe celălalt.

— Bine, lasă! zise Romașov. Dar știi măcar cine-i ăsta?

Gainan zâmbi blând și tulburat, începând să țopăie și mai dihai.

— Nu știi... Și-și șterse buzele cu mâneca.

— Dacă nu știi, să-ți spun eu! Ăsta-i Pușkin... Alexandr Sergheevici Pușkin. Ai înțeles? Hai, spune după mine: Alexandr Sergheevici...

— Besiev, repetă hotărât Gainan.

— Besiev? Ei, fie și Besiev! se învoi Romașov. Am plecat... Dacă vine cineva de la Petersoni, să spui că sublocotenentul a ieșit, dar că nu știi unde s-a dus... Ai înțeles? Dacă se întâmplă ceva în legătură cu serviciul, să vii fuga după mine la locotenentul Nikolaev! Rămâi cu bine! Adă de la popotă masa mea de astă- seară și poți s-o mănânci.

Îl bătu prietenește pe umăr și ceremisul îi răspunse numai cu un zâmbet larg, vesel și cald.

IV

Afară noaptea era așa de întunecoasă și de adâncă, încât la început Romașov fu nevoit să-și găsească drumul bâjbâind ca orbii. Picioarele, încălțate tot cu galoși uriași, i se înfundau adânc în noroiul cleios ca o peltea și abia ieșeau anevoie, plescăind lung. Uneori, câte un galoș i se împotmolea atât de tare, de-i rămânea piciorul afară și Romașov era nevoit să se cumpănească numai într-un picior, iar cu celălalt să-și dibuiască în beznă și la întâmplare galoșul pierdut.

Târgușorul părea mort și nici măcar câinii nu lătrau. Pe alocuri, de la ferestrele caselor joase și albe răzbeau raze de lumină cețoasă, care cădeau pieziș în fâșii drepte și lungi pe pământul lucios, galben-cafeniu. Totuși, gardurile jilave și năclăite de-a lungul cărora mergea Romașov, scoarța udă a plopilor bătrâni și glodul de pe drum, toate răspândeau o mireasmă puternică și îmbătătoare, primăvăratică, ce te înviora, dându-ți parcă puteri noi. Până și vântul mare ce răbufnea vijelios pe străzi sufla ca primăvara, năvalnic și zbenguindu-se sprințar, înfiorat.

În fața casei unde locuiau Nikolaevii, sublocotenentul se opri o clipă, pradă slăbiciunii și nehotărârii... Ferestrele mici erau acoperite cu perdele groase cafenii, prin care se ghicea o lumină egală și vie. Într-un loc perdeaua se îndoise, lăsând o crăpătură îngustă. Romașov își lipi capul de geam, foarte tulburat, căutând să-și țină răsuflarea, ca și cum cei din odaie ar fi putut să-l audă.

Zări fața și umerii Alexandrei Petrovna care ședea cu spatele ușor încovoiat pe canapeaua de rips verde, binecunoscută ofițerului. Atitudinea ei, mișcările ușoare ale trupului, cât și capul foarte plecat arătau că lucra ceva.

Deodată, se îndreptă, ridică fruntea și oftă adânc... Buzele i se

mișcară... „Ce-o fi spunând? gândi Romașov, uite-o că zâmbește... Ce ciudat e să privești pe fereastră un om care vorbește și să nu-l auzi!”

Zâmbetul i se șterse pe neașteptate de pe față și fruntea i se încreți. Buzele prinseră iar să se miște repede, cu o expresie stăruitoare, apoi alt surâs șăgalnic și batjocoritor îi lumină chipul. Pe urmă, dădu încetișor din cap, de parc-ar fi negat ceva... „Poate că-i vorba de mine?” își zise cu sfială Romașov. Femeia asta tânără la care se uita acum ca la un scump tablou viu, de mult știut, răspândea în juru-i un fel de seninătate curată și liniștită care-l cuprindea și pe el. „Șurocika”, murmură Romașov cu duioșie...

Deodată, Alexandra Petrovna lăsă lucrul și, ridicând capul, își întoarse repede privirea îngrijorată spre fereastră. Romașov crezu că se uită drept în ochii lui. Inima i se strânse și-i îngheță de frică... Sări ars, ascunzându-se după un colț al zidului. O clipă se rușină, cât pe ce să se întoarcă acasă, dar se stăpâni și, deschizând portița grădinii, se îndreptă spre bucătărie.

În timp ce ordonanța Nikolaevilor îi scotea galoșii plini de glod și-i curăța cizmele cu o cârpă, iar el își ștergea cu batista ochelarii ce se aburiseră la căldură, apropiindu-i de fiecare dată de ochii lui de miop, se auzi din salon glasul sonor al Alexandrei Petrovna:

— Stepan, a venit cineva cu vreun ordin?

„Înadins spune așa! gândi sublocotenentul, chinuindu-se singur. Doar știe că vin totdeauna pe la ora asta.”

— Nu... eu sunt, Alexandra Petrovna! strigă el prin ușă, cu voce nefirească.

— A! Romocika! Ei, poftim intră... intră! Ce ai încremenit acolo? Volodea, a venit Romașov!

Ofițerul intră, tulburat, plecându-se sfios și frecându-și mâinile fără rost.

— Îmi închipui cât v-ați plictisit de mine, Alexandra Petrovna.

O spunea, nădăjduind că va izbuti să se exprime cu ton voios și nesilit, dar vorbea dimpotrivă cu stângăcie și, după cum singur băgă de seamă, foarte puțin firesc.

— Iar începi cu prostiile! exclamă Alexandra Petrovna. Stai jos, o să luăm ceaiul...

Ațintindu-și privirea atentă și senină în ochii lui, îi strânse tare, ca de obicei, mâna rece în mâna ei mică, moale și caldă.

Nikolaev ședea cu spatele spre ei, la o masă plină de cărți, de atlase de geografie și de schițe. Trebuia să-și treacă în curând examenul de admitere la Academia militară și tot anul se pregătise, muncind cu îndârjire, fără o clipă de răgaz. Se prezenta acum pentru a treia oară fiindcă doi ani de-a rândul căzuse la examen.

Fără să se întoarcă și fără să-și ridice ochii de pe cartea deschisă în fața lui, Nikolaev întinse lui Romașov mâna peste umăr cu glas liniștit și plin:

— Bună seara, Iuri Alexeici! Ce mai nou? Șurocika, dă-i un ceai... Pe mine, te rog să mă ierți, am de lucru!

„Sigur că nu trebuia să vin, își zise cu deznădejde Romașov. Ah, că prost mai sunt!”

— Nimic nou... Doar că Centaurul l-a repezit la cerc pe locotenent-colonelul Leh, care cică era beat turtă. Cere ca-n toate companiile să se facă exerciții cu sabia pe manechine. Pe Epifan l-a băgat la arest.

— Da? întrebă Nikolaev cu gândul aiurea. Nu mai spune?!

— Și eu m-am ales cu patru zile... Pe scurt, numai noutăți vechi...

Lui Romașov i se părea că vocea-i era străină și suna înăbușit, ca și cum vorbele i s-ar fi oprit în gât. „Ce caraghios m-or fi găsind!” își spuse el, dar se liniști singur prin raționamentul la care adesea recurg oamenii sfioși: totdeauna când ești prea tulburat îți închipui că toți o văd, de fapt însă numai tu singur îți dai seama.

Se așeză într-un fotoliu lângă Șurocika. Împletea o dantelă, mânuind repede croșeta. Nu sta niciodată degeaba și fețele de masă, șervețelele, abajururile și perdelele din casă, toate erau făcute de mâna ei.

Romașov luă cu grijă între degete ața care se întindea de la ghem la mâna ei, și întrebă:

— Cum se numește dantela asta?

— Ghipiură... Mă întrebi pentru a zecea oară!

Șurocika aruncă o privire grăbită și atentă sublocotenentului și apoi, tot așa de iute, lăsă iar ochii în jos pe dantelă... Dar îndată, începu să râdă:

— Lasă, Iuri Alexeici... Stai și te odihnește un pic. „Pe loc repaus!” cum se comandă la voi.

Romașov oftă, uitându-se cu coada ochiului la ceafa vânjoasă

a lui Nikolaev, care părea și mai albă alături de gulerul bluzei cenușii.

— Ce fericit e Vladimir Efimâci, zise el. O să plece la vară la Petersburg... Și-o să intre la Academie...

— Ei, asta rămâne de văzut! exclamă Șurocika, sfidându-și oarecum soțul. Doar ne-am mai întors de două ori cu rușine la regiment... Acum e ultima oară!

Nikolaev se răsuci. Fața-i energică, dar blândă, cu mustăți stufoase, se înroși, iar ochii lui mari, negri și bovini scânteiară mânioși.

— Nu vorbi prostii, Șurocika! Am spus că voi trece examenul și-l voi trece. Bătu tare cu palma în masă. Știi numai să cobești... Asta-i!...

— Asta-i! îl îngână nevastă-sa și se lovi și ea peste genunchi cu mâna-i mică și negricioasă. Ia spune-mi, mai bine, ce condiții trebuie să îndeplinească formațiunea de luptă a unei unități? Știi, urmă ea, uitându-se la Romașov cu un zâmbet șiret și vioi în ochi, eu sunt mai tare decât el la tactică. Ei, Volodea, ofițer de stat- major general, care sunt acele condiții?

— Prostii, Șurocika... Lasă-mă în pace! mormăi Nikolaev, nemulțumit.

Dar deodată se întoarse cu scaun cu tot spre nevastă-sa, iar în ochii larg deschiși, frumoși și cam nerozi, i se citea nedumerirea și aproape spaima.

— Stai, fetițo, într-adevăr, nu-mi amintesc tocmai bine. Formațiunea de luptă? Formațiunea de luptă trebuie să fie alcătuită în așa fel, încât să sufere cât mai puțin sub focul inamicului, apoi să fie ușor de comandat... Apoi... stai...

— Pentru „stai”... se plătesc parale! îl opri Șurocika, biruitoare.

Și începu să spună pe dinafară, cu o iuțeală uluitoare, plecându-și ochii și legănându-se ușor, ca o școlăriță premiantă care răspunde la lecție:

— Formațiunea de luptă trebuie să îndeplinească următoarele condiții: repeziciune, mobilitate, mlădiere pentru înlăturarea obstacolelor, ușurință în comandă, adaptare la teren... Unitatea trebuie să sufere cât mai puțin sub focul inamicului, să-și desfășoare și să-și strângă lesne rândurile și să treacă repede în formație de marș... Asta-i tot!...

Deschise ochii, răsuflă adânc și, întorcându-și spre Romașov

fața zâmbitoare și expresivă, întrebă:

— E bine?

— Ei, drăcie, ce memorie! făcu Nikolaev cu invidie și admirație, cufundându-se iar în caietele lui.

— Doar învățăm totdeauna împreună, lămuri Șurocika. Eu aș putea să reușesc chiar acum la examen... Lucrul de căpetenie, zise ea, despicând aerul cu croșeta, e să ai metodă. Metoda noastră eu am născocit-o și sunt mândră de ea. În fiecare zi, puțină matematică, puțină strategie militară – artileria, ce-i drept, nu se prea prinde de mine, că sunt formule plictisitoare la culme, mai ales în balistică – apoi câteva articole din regulamentele militare... În sfârșit, o dată la două zile, amândouă limbile – franceză și germană – iar a doua zi, geografia și istoria...

— Dar limba rusă? întrebă Romașov din politețe.

— Limba rusă? Un fleac... Am și isprăvit ortografia după Grot. Tezele se cunosc! Totdeauna același subiect în fiecare an: *„Si vis pacem, para bellum”*[1] și „Caracterizarea lui Oneghin în legătură cu epoca lui”...

Deodată, însuflețindu-se tot mai mult, trase ața din mâinile sublocotenentului, ca și cum ar fi vrut ca nimic să nu împrăștie gândurile lui, și începu să vorbească pătimaș despre ceea ce alcătuia tot interesul, însăși rostul vieții ei de astăzi:

— Nu pot, nu pot să mai rămân aici, Romocika! Înțelege-mă! Să rămâi aici, înseamnă să te tâmpești, s-ajungi ca toate ofițeresele, să mergi la seratele voastre plictisitoare, să bârfești, să te ții de intrigi și să te înfurii din pricina unor indemnizații de deplasare sau diurne, sume cu totul neînsemnate!... Brr... să organizezi pe rând cu prietenele banale sindrofii dansante, să joci *whist...* Și mai spui că la noi în casă e plăcut! Te rog, uită-te la bunăstarea asta de mic-burghezi... Dantelele și ghipiurile le-am lucrat eu, rochia asta mi-am prefăcut-o singură, covorul ăsta îngrozitor, făcut numai din bucățele... toate acestea sunt dezgustătoare și meschine! Înțelege, dragă Romocika... Mie-mi trebuie societate adevărată, înalta societate, îmi trebuie lumină, muzică, adorație, complimente subțiri și oameni inteligenți cu care să stau de vorbă! Știi că Volodea n-a descoperit praful de pușcă, dar e un om cinstit, curajos și muncitor... Numai s-ajungă ofițer de stat-major și jur să-i fac o carieră strălucită. Vorbesc

[1] Dacă vrei pace, pregăteşte-te de război (lat.) (n. t.).

limbi străine, știu să mă port în orice societate și am – cum să spun? – o fire atât de mlădioasă, încât mă voi descurca oriunde și voi ști să mă adaptez la orice... În sfârșit, Romocika, uită-te la mine, uită-te cu luare-aminte... Sunt eu oare o ființă așa de puțin interesantă și o femeie așa de urâtă, ca să mucezesc toată viața în colțul ăsta uitat de lume, în târgușorul ăsta îngrozitor care nici măcar nu figurează pe vreo hartă?

Cu o mișcare grăbită, își acoperi fața cu batista și izbucni deodată într-un plâns de femeie, ambițioasă și mândră, care varsă lacrimi de ciudă. Nikolaev, îngrijorat, se apropie repede de ea, cu o înfățișare nedumerită și pierdută. Dar Șurocika izbutise acum să se stăpânească și-și luase batista de pe față. Nu mai plângea, în ochii ei însă mai dăinuia totuși o licărire de mânie pătimașă.

— Nu-i nimic, Volodea, nu-i nimic, dragul meu! zise ea, îndepărtându-l cu mâna.

Pe urmă începu să râdă din nou, se întoarse către Romașov și, luându-i iar din mână ghemul de ață, întrebă cu un zâmbet ciudat și cochet:

— Romocika, stângaciule, ia răspunde-mi, sunt eu frumoasă ori nu? Când o femeie îți cere un compliment, să știi că-i culmea necuviinței să nu-i răspunzi!

— Șurocika, nu ți-e rușine? zise Nikolaev, de la locul său.

Romașov zâmbi sfios, apoi răspunse deodată, grav și trist, cu glas tremurător:

— Foarte frumoasă!...

Șurocika făcu ochi mici, scuturându-și capul așa de strengărește, încât părul răvășit începu să-i joace pe frunte.

— Ah, Romo-o-cika, ce caraghio-os mai ești! tărăgănă ea cu glăscior subțirel de copil.

Sublocotenentul se înroși, spunându-și ca de obicei: „Inima-i era crunt rănită”.

Tăcură tustrei. Șurocika lucra, dând repede din croșetă. Vladimir Efimovici mormăia încet fraze din metoda Toussaint și Langenscheidt pe care le traducea în nemțește. Se auzea pocnind și fâșâind flacăra în lampa acoperită cu un abajur de mătase galbenă, în formă de cort. Romașov pusese iar stăpânire pe ață și, încetișor, aproape fără să bage nici el de seamă, o trăgea din mâinile femeii. Încerca o dulce și gingașă fericire, simțind cum mâinile Șurocikăi se împotriveau, fără voie,

sforțărilor lui sfioase. I se părea că de-a lungul firului curgea un tainic și tulburător fluid, care-l lega de ea.

În același timp, se uita dintr-o parte, pe furiș, dar cu stăruință, la capul ei plecat și se gândea, abia mișcându-și buzele și rostind cuvintele doar pentru el într-o șoaptă liniștită, ca și cum ar fi vorbit intim și sentimental cu Șurocika.

„Cu ce îndrăzneală m-a întrebat... Sunt frumoasă? O, da, ești minunată, draga mea! Ce fericire să mă uit așa la tine! Ascultă-mă și am să-ți spun ce frumoasă ești... Ascultă! Ai fața palidă și oacheșă... O față pătimașă, cu buze roșii, arzătoare – o, cum trebuie să sărute buzele astea! – iar ochii tăi au cearcăne viorii... Când privești drept înainte, albul ochilor ți se albăstrește un pic, iar pupilele mari sunt de un albastru-închis și adânc. Nu ești brună, dar ai în tine ceva de țigancă... Totuși, părul tău e așa de subțire și de deschis... și-i strâns la spate într-un coc așa de copilăresc, de cuminte și de așezat, că-ți vine să-l atingi încetișor cu degetele. Ești mică și ușoară de te-aș ridica în brațe ca pe un copil. Dar ești puternică și mlădioasă, ai un piept de fată și ești plină de viață și de avânt. Jos, pe urechea stângă, ai o aluniță ca urma unui cercel – și-i încântător...”

— N-ai citit în ziare un articol despre un duel între ofițeri? întrebă pe neașteptate Șurocika.

Romașov tresări, întorcându-și anevoie ochii de la ea.

— Nu, n-am citit, dar am auzit vorbindu-se. De ce mă-ntrebi?

— Firește, ca de obicei nu citești nimic. Zău, Iuri Alexeici, ai început să decazi. După părerea mea, s-a întâmplat ceva absurd. Înțeleg bine că duelurile între ofițeri sunt câteodată necesare și de neînlăturat. Șurocika își strânse la piept dantela cu o mișcare convingătoare. De ce însă atâta lipsă de tact? Gândește și dumneata că un locotenent a insultat un camarad... Insulta a fost gravă și consiliul hotărăște duelul. Dar aici începe prostia și absurditatea... Condițiile duelului seamănă într-adevăr cu un fel de osândire la moarte... Se va trage la o depărtare de cincisprezece pași până la rănire gravă. Dacă cei doi adversari se mai pot ține pe picioare, vor redeschide focul... Asta-i căsăpie, asta-i... ceva de neînchipuit! Dar așteaptă... Până acum a fost numai floare la ureche... La locul duelului sosesc toți ofițerii regimentului, pare-se că și nevestele lor și chiar un fotograf care se așază prin tufișuri. Nu-i înfiorător, Romocika? Bietul sublocotenent, un puști, cum spune Volodea, un băiat ca

dumneata, și care pe deasupra-i insultatul și nu insultătorul, se alege după a treia împușcătură cu o rană groaznică în burtă și moare spre seară în chinuri cumplite... După cât s-a aflat, avea, ca și Mihin al nostru, o mamă în vârstă și o soră fată bătrână, care locuiau împreună cu el. Ia spune-mi acuma te rog, din ce pricină era oare nevoie să se facă din duelul acesta un caraghioslâc sângeros? Bagă de seamă că asta s-a întâmplat chiar în primele zile după ce au fost îngăduite duelurile... Uite, poți să mă crezi, te asigur, exclamă Șurocika și-i sclipeau ochii, au și început să se ivească dușmani ai duelurilor între ofițeri... A, îi cunosc eu pe liberalii ăștia mișei, vrednici de tot disprețul, care desigur vor zbiera: „Ah, ce barbarie! Ce rămășiță a vremurilor sălbatice! Ah, ce fratricid!”

— După cum văd, ești însetată de sânge, Alexandra Petrovna? întrebă Romașov.

— Nu, nicidecum! răspunse ea scurt. Dimpotrivă, sunt miloasă... Când mă gâdilă un gândăcel pe gât, îl iau cât pot mai ușurel să nu-i fac vreun rău. Dar încearcă să mă înțelegi, Romașov! E o simplă chestiune de logică... De ce sunt ofițeri? Pentru război! Ce se cere înainte de toate la război? Curaj, mândrie și nepăsare față de moarte. În timp de pace, în ce împrejurări anume se vădesc cel mai bine calitățile acestea? În dueluri... Asta-i tot! Mi se pare că-i destul de limpede... Ofițerii francezi se pot lipsi de dueluri, fiindcă orice francez are în sânge noțiunea de onoare – ba chiar în prea mare măsură! Tot așa și nemții, fiindcă sunt disciplinați și cuminți din născare! Dar noi, noi, noi? Datorită duelului, nu vor mai fi niciodată printre ofițerii noștri măsluitori de cărți ca Arceakovski, sau bețivi fără leac în felul lui Nazanski al dumitale... Atunci vor pieri de la sine falsa camaraderie, familiaritatea, glumele nesărate la cerc față de ordonanțe, înjurăturile reciproce și obiceiul de a vă arunca unul altuia sticle în cap, având totuși grijă să nu vă nimeriți, ci să dați pe alături... Atunci n-o să vă mai ponegriți unul pe altul, pe la spate. Un ofițer trebuie să-și cântărească fiecare cuvânt... Ofițerul e un model de corectitudine! Și apoi, la urma urmei, ce-s mofturile astea să-ți fie teamă de-o împușcătură? Profesiunea voastră e doar să vă primejduiți viața... Dar ce să mai vorbim!

Se opri deodată și, supărată, se cufundă iar în lucru. Și iar urmă o tăcere.

— Șurocika, cum se spune pe nemțește rival? întrebă

Nikolaev, ridicându-și ochii de pe carte.

— Rival? repetă Șurocika, apăsându-și gânditoare croșeta pe cărarea ce-i despărțea în două părul moale. Spune-mi toată fraza.

— Fraza?... o clipă, iat-o... „Rivalul nostru de peste hotare”...

— *Unser ausländischer Nebenbühler*, traduse ea îndată.

— *Unser,* reluă în șoaptă Romașov, uitându-se visător la lumina lămpii. „Când se frământă, își zise el, vorbele-i cad din gură așa de grăbite, de sonore și de limpezi, ca niște alice pe-o tavă de argint.” *Unser* – ce cuvânt nostim... *Unser, unser, unser...*

— Ce șoptești acolo, Romocika? întrebă deodată cu asprime Alexandra Petrovna. Nu-ți dau voie să aiurezi în fața mea...

El zâmbi cu gândul în altă parte.

— Nu aiurez... Repetam pentru mine: *unser, unser,* ce cuvânt caraghios...

— Ce prostii... *Unser?* De ce-l găsești caraghios?

— Uite... Îi venea greu să-și lămurească gândul. Dacă repeți multă vreme același cuvânt, cugetând la ce înseamnă, el își pierde deodată înțelesul și se face... cum să-ți spun?

— A, știu, știu! îl opri Șurocika fără veste, cu glas voios. Acuma nu mai e așa ușor de făcut, dar înainte, în copilărie... Ah! ce vesel mai era!...

— Da, da, chiar așa... în copilărie! Ai dreptate...

— Cum să nu: îmi amintesc foarte bine chiar și cuvântul care mă uimea mai mult. Cuvântul *„poate”!* Mă legănam cu ochii închiși, repetând mereu *„poate... poate...”* Și, deodată, uitam cu desăvârșire ce înseamnă... Mă trudeam să-mi amintesc și nu izbuteam! Mi se părea că-i o pată roșcată, cafenie, cu două codițe. Nu-i așa?

Romașov o privea cu duioșie.

— Ciudat! Avem amândoi aceleași gânduri, zise el încet. Cuvântul *unser,* înțelegi, mi se pare ceva foarte înalt, uscătiv și cu un ac de albină, un fel de insectă lungă, subțire și rea tare.

— *Unser?* Șurocika ridică fruntea și, făcând ochi mici, se uită în depărtare spre colțul întunecat al odăii, încercând să-și închipuie lucrul despre care vorbea Romașov. Nu, stai! E ceva verde și ascuțit... Ei da... da... ai dreptate! E o insectă! Un fel de lăcustă, dar mai scârboasă și mai rea... Ah, ce proști mai suntem amândoi, Romocika.

— Câteodată mi se întâmplă să-mi mai vină în minte și altceva, începu în taină Romașov, dar și asta era mult mai viu în copilărie. Rostesc un cuvânt oarecare și încerc să-l întind cât mai mult, tărăgănând la nesfârșit fiecare literă. Atunci, simt că, o clipă, mă cuprinde un simțământ ciudat, foarte ciudat... ca și cum totul ar fi pierit în jurul meu... Și atunci mă mir cum de mai pot să vorbesc, să cuget, să trăiesc...

— A, da, și eu cunosc asta! reluă vesel Șurocika. Dar nu chiar la fel... Se întâmplă să-mi țin răsuflarea cât puteam răbda și-mi ziceam: uite, acum nu mai respir... nici acum nu mai respir... nici acum... nici... Atunci se producea senzația aceea ciudată... Simțeam cum fuge timpul pe lângă mine! Nu, nu-i chiar așa: poate că timpul nici nu mai exista de loc... Vezi, asta nu se poate lămuri...

Romașov o sorbea din ochi și repeta cu glas scăzut și fericit:

— Da, da... nu se poate lămuri... Ce ciudat e... De neînțeles....

— Ei, psihologilor, sau cum să vă mai spun, ajunge... E vremea să mâncăm! zise Nikolaev, sculându-se de pe scaun.

Șezuse atâta că-i amorțiseră picioarele și-l durea spatele. Ridicându-se cât era de înalt, își întinse brațele în sus, scoțând pieptul în afară, cu o mișcare așa de puternică, încât trupul mare și mușchiulos îi trosni din toate încheieturile.

O gustare rece era pregătită în sufrageria micuță, dar plăcută și bine luminată cu o lampă de porțelan alb, mat, atârnată de tavan. Nikolaev nu era băutor, pentru Romașov însă se găsi o sticluță cu votcă. Strângându-și fața drăgălașă într-o strâmbătură de dezgust, Șurocika întrebă cu nepăsare după obiceiul ei:

— N-ai să te mai lași odată de porcăria asta?

Romașov zâmbi cu o înfățișare vinovată. Încurcat, se înecă, bându-și votca, și începu să tușească.

— Mă mir cum de nu ți-e rușine! îl dojeni gazda. Nici nu știi încă să bei dar nu te lași... Înțeleg să i se mai treacă iubitului dumitale Nazanski! El, cel puțin, e un om sfârșit, dar dumneata, de ce bei? Un băiat așa de tânăr, drăguț și capabil care nu se poate așeza la masă fără votcă... Ei, spune, de ce? Mi se pare că Nazanski acela te strică...

Nikolaev, care în timpul ăsta citea un ordin ce i se adusese ceva mai înainte, exclamă deodată:

— A, bine că veni vorba... Știți că Nazanski a cerut un

concediu de o lună, în interese de familie! He, he, he! Înseamnă că iar s-a pus pe băut. Dumneata, Iuri Alexeici, l-ai văzut desigur. Ce-i cu el? I s-a întâmplat ceva?

Romașov se zăpăci și clipi din ochi.

— Nu, nu știu nimic... Adică, mi se pare că... bea!

— Nazanski al dumitale e dezgustător, zise Șurocika și în glasu-i stăpânit se deslușea ura. Dac-ar fi în puterea mea, aș împușca oamenii de felul ăsta ca pe niște câini turbați. Astfel de ofițeri sunt o rușine pentru regiment... O pacoste!

Îndată după gustare, Nikolaev, care mânca mult și cu aceeași râvnă ca pentru studiul științelor militare, începu să caște și, până la urmă, declară cu sinceritate:

— Ei, domnilor, ce-ar fi dacă ne-am duce la culcare? „Să-i tragem un pui de somn”, cum se spunea în bunele romane de odinioară.

— Ai toată dreptatea, Vladimir Efimâci! răspunse grăbit Romașov cu glas firesc, pe care-l găsi cam lingușitor. Și, sculându-se de la masă, își zicea abătut: „Hotărât lucru, aici nu prea se umblă cu mănuși față de mine... Dar cine mă pune să vin?”

I se părea că Nikolaev era bucuros să-l vadă ieșind din casa lui. Totuși, salutându-l anume întâi pe el, înainte de a-și lua rămas bun de la Șurocika, se gândea cu nespusă bucurie c-o să simtă îndată strângerea puternică și mângâietoare a drăgălașei mâini de femeie. De câte ori se pregătea să plece, avea același gând. Și când clipa aceasta se apropia, era atât de absorbit de farmecul încântătoarei atingeri, încât nici n-auzi că Șurocika-i spune:

— Să nu ne uiți... Ne faci totdeauna plăcere! Decât să te îmbeți cu Nazanski al dumitale, vino mai bine la noi. Numai să știi că nu ne prea sfiim față de dumneata.

El nu-și dădu seama de vorbele acestea și nu le înțelese decât abia când ajunse în stradă.

— Da, cu mine nu se sfiește nimeni! murmură el cu simțământul amar al jignirii, spre care sunt bolnăvicios de porniți tinerii de vârsta lui, plini de amor propriu.

V

Romașov ieși în prag. Noaptea se făcuse parcă și mai

întunecoasă, mai caldă și mai adâncă. Sublocotenentul mergea dibuind și ținându-se cu mâinile de gardul de nuiele, așteptând ca ochii să i se deprindă cu întunericul. Chiar atunci, ușa de la bucătăria Nikolaevilor se deschise fără veste, aruncând o clipă în bezna din jur o fâșie largă de lumină, cețoasă și galbenă. Cineva tropăi prin glod și Romașov auzi glasul supărat al lui Stepan, ordonanța Nikolaevilor.

— Vine în fiecare zi... în fiecare zi! Dracu știe de ce vine!

Alt glas de soldat, necunoscut sublocotenentului, răspunse nepăsător, căscând lung și alene:

— Auzi vorbă!... N-au ce face! De aceea! Ei, la revedere, Stepan.

— La revedere, Baulin! Mai treci pe aici...

Romașov se lipi de gard. Se înroși de rușine, cu tot întunericul... Îl trecură nădușelile și simțea că mii de ace îl înțeapă în spate și-n picioare. „Sigur! până și ordonanțele își bat joc de mine”, își zise el cu deznădejde. Toată seara i se perindă în minte, și-n unele vorbe, în tonul frazelor, în unele priviri schimbate între gazde, descoperi o sumedenie de amănunte pe care mai înainte nu le băgase în seamă, iar acum i se păreau dovada nepăsării, a batjocurii și a unei vădite enervări față de un musafir plictisitor.

— Ce rușine, ce rușine! murmură sublocotenentul, rămânând pironit locului. S-ajungi până acolo, încât abia să te mai rabde când vii... Nu, destul! Acum știu sigur că-i destul!

Lumina se stinse în salonul Nikolaevilor. „Au trecut în dormitor”, gândi Romașov și, cu o limpezime uimitoare, și-i închipui cum se pregătesc de culcare, dezbrăcându-se unul lângă altul, cu obișnuita nepăsare și lipsă de rușine a celor căsătoriți de multă vreme, și vorbesc despre el. Ea, numai în fustă, se piaptănă pentru noapte în fața oglinzii. Vladimir Efimovici stă pe pat în cămașă, își scoate cizmele și, înroșindu-se de sforțare, spune cu glas supărat și somnoros: „Știi, Șurocika, m-am săturat până-n gât de Romașov al tău. Mă mir de ce-i dai atâta atenție.” Iar ea, cu spelca în gură și fără să se întoarcă, îi răspunde prin oglindă, cu glas nemulțumit: „Ba nu-i deloc al meu, ci al tău!”

Mai trecură cinci minute până când Romașov, chinuit de cugetările-i amare, se hotărî s-o pornească mai departe. Trecu furișându-se de-a lungul gardului de nuiele care împrejmuia

casa Nikolaevilor, trăgându-și cu băgare de seamă picioarele din noroi, ca și cum ar fi putut să-l audă cineva și să-l prindă asupra unei fapte urâte. N-avea chef să se întoarcă acasă, îl cuprindea un fel de spaimă, aproape un dezgust, când se gândea la odaia lui îngustă și lungă, cu o singură fereastră și la toate lucrurile din ea, de care se plictisise de moarte. „Uite, numai ca să-i fac în ciudă, am să mă duc la Nazanski, se hotărî el pe loc și îndată simți oarecare mulțumire de răzbunare. M-a certat pentru prietenia mea cu Nazanski, dar, ca să-i arăt că nu-mi pasă de ce spune, mă duc la el! Iaca așa!”...

Ridicând ochii spre cer și strângându-și cu putere mâinile la piept, își zise cu căldură: „Jur, da, jur că astăzi am fost pentru ultima oară la ei... Nu vreau să mai îndur asemenea umilință. Jur!”

Apoi, după obicei, adăugă în minte:

„Ochii lui negri și vii scânteiau de hotărâre și de dispreț”, cu toate că n-avea ochi negri, ci foarte obișnuiți, căprui, încercuiți cu o dungă verzuie.

Nazanski locuia într-o cameră închiriată la camaradul său, locotenentul Zegrjt, care pesemne, era cel mai bătrân locotenent din toată armata rusă, deși își făcea serviciul într-un mod exemplar și luase parte la campania împotriva turcilor. O soartă vitregă și de neînțeles îl împiedicase să înainteze în grad. Văduv cu patru copii mici, izbutea totuși, de bine de rău, s-o scoată la capăt cu solda lui de patruzeci și opt de ruble. Lua locuințe mari, subînchiriind apoi camere ofițerilor necăsătoriți, ținea o pensiune, creștea găini și curci și se pricepea să cumpere lemne foarte ieftin și totdeauna la vreme. Singur își scălda copiii în albie, singur îi îngrijea cu doctoriile pe care le avea în casă și singur le cosea la mașină bluze, pantalonași și cămășuțe. Încă înainte de a se căsători, ca de altfel mulți ofițeri burlaci, Zegrjt încercase de plăcere să brodeze ori să coasă, ca o femeie; acum însă îl silea crunta nevoie. Gurile rele spuneau chiar că lucrușoarele acestea le trimitea la vânzare, în mare taină și pe sub mână.

Dar toate măruntele îndeletniciri gospodărești nu-i prea foloseau lui Zegrjt. Păsările din curte mureau de molimi, camerele rămâneau neînchiriate, abonații la pensiune se plângeau că mâncarea nu-i bună și nu plăteau. Așa că aproape regulat, de vreo patru ori pe an, puteai să-l vezi pe Zegrjt,

deșirat și bărbos, cu fața răvășită și asudată, alergând prin oraș cu nădejdea de a face rost de ceva bani... Atunci, șapca, turtită ca o clătită, îi luneca pe o ureche, iar mantaua străveche, de pe vremea lui Nicolae I, încă dinainte de război, se umfla și poalele-i fâlfâiau la spate ca două aripi.

De data aceasta, odăile lui erau luminate. Romașov se apropie de fereastră și-l văzu pe Zegrjt stând la o masă rotundă, sub lampa atârnată de tavan. Aplecându-și capul chel, cu fața blândă, murdară și zbârcită, broda cu arnici o bucată de pânză pe care era un model de hârtie roșie – fără îndoială piepții unei cămăși ucrainene. Romașov bătu cu degetul în geam. Zegrjt tresări, își lăsă lucrul deoparte și se apropie de fereastră.

— Eu sunt, Adam Ivanovici. Deschide-mi o clipă, zise ofițerul.

Zegrjt se cățără pe pervaz, trecându-și prin oblon capul pleșuv și barba rară care-i atârna într-o parte.

— Dumneata ești, sublocotenent Romașov? Ce este?

— Nazanski e acasă?

— Acasă... acasă! Unde ar putea să se ducă? Ah, dumnezeule! (Barba lui Zegrjt începu să fluture la fereastră.) Nazanski al dumitale își bate joc de mine... E a doua lună de când îi trimit masa la prânz, iar el numai îmi făgăduiește c-o să-mi plătească, și atât. Când s-a mutat la mine, l-am rugat stăruitor, pentru a înlătura orice fel de neînțelegeri...

— Da, da, da... într-adevăr... îl opri Romașov cu gândul aiurea. Dar ia spune-mi, în ce stare-i? Pot să-l văd?

— Cred că da... Se plimbă întruna prin odaie. Zegrjt trase o clipă cu urechea. Uite... și-acuma umblă! Înțelegi, i-am spus limpede: „Pentru a înlătura orice fel de neînțelegeri, stabilim ca plata...

— Iartă-mă, Adam Ivanovici, îl opri iar Romașov, dacă-mi dai voie, o să vin altă dată! Astăzi sunt tare grăbit...

Trecu mai departe și coti după colț. În fundul grădiniței, la odaia lui Nazanski era luminată și una din ferestre, larg deschisă. Nazanski, fără tunică, numai în cămașă, cu gulerul descheiat, se plimba de colo până colo cu pași repezi prin odaie... Fața-i albă și capul cu păr bălai, când se iveau în dreptul ferestrelor, când piereau după zid... Romașov sări gardul grădiniței și-l strigă.

— Cine-i? întrebă Nazanski, plecându-se pe fereastră, foarte liniștit, parcă s-ar fi așteptat să fie strigat. A, dumneata ești,

Gheorghi Alexeici? Stai! Ușa-i departe și-i tare întuneric. Mai bine urcă-te pe fereastră... Dă-mi mâna!

Odaia lui Nazanski era și mai sărăcăcioasă decât a lui Romașov. La peretele de lângă fereastră, un pat de fier îngust și scund, cu somiera lăsată, iar drept așternut parcă n-avea decât o învelitoare de pichet trandafirie deasupra. La celălalt perete, o masă simplă de lemn nevopsit și două scăunele grosolan cioplite. Într-un colț al odăii era prins în cuie un dulăpior îngust de lemn. La picioarele patului, un geamantan roșcat de piele, acoperit tot cu etichete de hoteluri. Afară de lucrurile acestea și de lampa de pe masă, nu mai era nimic în odaie.

— Bună seara, dragul meu, zise Nazanski, scuturând puternic mâna lui Romașov și pironindu-și asupra lui minunații ochi albaștri, gânditori. Stai colea, pe pat! Ai auzit c-am cerut un concediu de boală?

— Da!... Mi-a spus mai adineauri Nikolaev!

Romașov își aminti iar de cuvintele cumplite ale ordonanței, și fața i se strâmbă dureros.

— Aha! Ai fost la Nikolaevi? întrebă deodată Nazanski cu vioiciune și cu vădit interes. Te duci des pe la ei?

Un nedeslușit instinct de prevedere, stârnit de tonul neobișnuit al întrebării, îl făcu pe Romașov să mintă și răspunse cu nepăsare:

— Nu, foarte rar! Am trecut numai din întâmplare...

Nazanski, care umbla în lung și-n lat prin odaie, se opri în fața dulăpiorului și-l deschise. Pe un raft era o sticlă de votcă și lângă ea, un măr tăiat cu grijă în felioare subțiri. Stând cu spatele la musafirul său, își umplu în grabă un păhărel și-l bău. Romașov văzu cum spatele i se înfioară ca-n spasme sub cămașa subțire de pânză.

— Nu vrei să iei ceva? întrebă Nazanski, arătând dulăpiorul. Gustarea nu-i prea bogată, dar dacă ți-e foame, pot să-ți fac niște ochiuri. Am putea să-l mai înduplecăm pe strămoșul nostru Adam!

— Mulțumesc, am să mănânc mai târziu.

Nazanski, cu mâinile în buzunare, își reluă plimbarea. După ce făcu de două ori ocolul odăii, prinse a vorbi, ca și cum ar fi urmat o conversație întreruptă cu o clipă mai înainte:

— Da, uite, umblu mereu și mă tot gândesc... Știi, Romașov, sunt fericit! Mâine la regiment, or să spună toți că iar m-am pus

pe băut... Ei, da, oarecum e adevărat, și totuși nu-i chiar așa! În clipa aceasta, sunt fericit, nu-s bolnav și nici nu sufăr de nimic... În zilele obișnuite, mintea și voința-mi sunt înăbușite. Atunci mă pierd în mediocritatea lașă, flămândă, și ajung vulgar și plicticos chiar față de mine însumi, prevăzător și chibzuit. Așa, de pildă, urăsc serviciul militar, și totuși sunt în armată. De ce mai sunt oare în armată? Numai dracu știe de ce! Fiindcă din copilărie mi s-a spus întruna, și acum toți cei din jurul meu repetă că în viață lucrul de căpetenie e să ai slujbă, să mănânci bine și să fii bine îmbrăcat... Cât despre filozofie, spun ei, e o prostie, bună doar pentru cel care n-are ce face sau a moștenit avere de la maică-sa. Așa că, de frică să nu mor de foame, fac lucruri străine de sufletul meu și execut ordine ce mi se par uneori aspre, iar alteori tâmpite... Existența mea e monotonă ca un zăplaz și cenușie ca postavul cazon! N-am curaj să gândesc – de discutat cu cineva nici nu poate fi vorba – dar numai să meditez asupra dragostei, a frumuseților naturii, a relațiilor dintre oameni, asupra egalității și a fericirii oamenilor, asupra poeziei și a lui dumnezeu... Toți râd de mine: „Ha-ha-ha, ce tot atâta filozofie!”... E neîngăduit, e chiar ridicol și nesăbuit pentru un ofițer de infanterie să se gândească la lucruri înalte. Asta-i filozofie, ce dracu!... și deci prostii și pălăvrăgeală zadarnică, fără niciun rost...

— Și totuși e lucrul de căpetenie în viață! declară Romașov, dus pe gânduri.

— Uite că am și eu uneori perioade pe care ei le judecă atât de crud! urmă Nazanski, fără să-l asculte.

Umbla mereu în lung și-n lat și făcea din când în când gesturi convingătoare, nu spre Romașov, ci spre cele două colțuri opuse ale odăii, spre care se îndrepta pe rând.

— Acesta-i timpul libertății mele, Romașov, al libertății sufletului meu, a voinței și a minții mele! Atunci trăiesc o viață lăuntrică, ciudată poate, dar adâncă și minunată... O viață așa de plină! Tot ce-am văzut, tot ce am citit sau am auzit, totul se însuflețește în mine și capătă o strălucire puternică și un înțeles adânc și nemărginit! Memoria mea ajunge ca un muzeu cu lucruri de preț... Înțelegi? Atunci sunt un adevărat Rotschild! Iau cel dintâi subiect ce-mi vine la îndemână și-l cercetez îndelung, adânc, cu voluptate... Mă gândesc la chipurile oamenilor, la felurite întâlniri, la caractere, la cărți, la femei... A, mai ales la

femei și la iubire!... Uneori îmi fuge gândul la oamenii mari din trecut, la martirii științei, la înțelepți și la eroi, cât și la cuvintele uimitoare pe care le-au rostit. Câteodată, deși nu cred în dumnezeu, cuget la sfinții făcători de minuni, la pustnici, la martiri și-mi aduc aminte de canoane și de rugăciuni înduioșătoare... Doar am învățat și la seminar, dragul meu, și am o memorie uimitoare! Ei bine, când mă gândesc la toate acestea, mi se-ntâmplă uneori să simt cu atâta putere bucuria sau durerea altuia, ori frumusețea nemuritoare a unei fapte mari, încât încep să umblu așa, singuratic... și plâng... plâng cu lacrimi fierbinți...

Romașov se ridică încetișor de pe pat și se așează pe marginea ferestrei deschise, cu spatele și cu tălpile sprijinite de laturile pervazului. De-aici, din odaia luminată, noaptea părea mai întunecoasă, mai adâncă și mai tainică. Un vânt cald, cu toane, dar ce abia se auzea, legăna sub fereastră frunzișul negru al tufișurilor scunde. În văzduhul molcom, plin de ciudate miresme primăvăratice, în tăcerea întunecată și-n strălucirea puternică, aproape caldă a stelelor, simțeai o neliniște tainică și pătimașă, ghiceai setea de zămislire și darnica voluptate a pământului, a plantelor, a copacilor și a lumii întregi.

Nazanski se plimba întruna și vorbea, fără să se uite la Romașov, adresându-se parcă pereților și colțurilor odăii.

— În ceasurile acestea, gândurile mele aleargă capricioase, nespus de felurite și de neașteptate. Judecata parcă mi se ascute și se luminează, iar închipuirea mea se preface într-un adevărat șuvoi! Toate lucrurile, toate ființele pe care le rechem în minte mi se arată în adevărata lor înfățișare și cu atâta limpezime, de parcă le-aș vedea într-o cameră de proiecție. Știu, știu, dragul meu, că această ascuțire a simțurilor și toată lumina asta spirituală nu este, vai! decât acțiunea fiziologică a alcoolului asupra sistemului nervos... La început, când am simțit pentru întâia dată această minunată încântare a vieții lăuntrice, am crezut că-i însăși inspirația... Dar nu! Starea aceasta nu-i nici creatoare și nici măcar nu ține mult. E numai un proces bolnăvicios, un aflux trecător care, de fiecare dată, te roade tot mai mult din temelie! Da... Totuși, nebunia asta mă încântă și... ducă-se dracului orice prevedere salvatoare și, o dată cu ea, și nădejdea prostească de a trăi o sută zece ani și de a fi semnalat în ziare, la rubrica faptelor diverse, ca un neobișnuit exemplu de

longevitate... Sunt fericit și asta-i tot!

Nazanski se apropie iar de dulăpior, își umplu un pahar și, după ce-l bău, închise la loc dulapul cu grijă. Alene și aproape fără să-și dea seama, Romașov se ridică și făcu același lucru.

— Și la ce te gândeai când am venit, Vasili Nilâci? întrebă el, așezându-se iar pe marginea ferestrei.

Dar Nazanski mai că nu-i auzi întrebarea:

— Așa, de pildă, ce fericire-i să te gândești la femei! exclamă el, făcând un gest larg spre colțul cel mai îndepărtat, unde ajunsese în plimbarea lui. Să nu cugeți la ele cu gânduri rele... Ce rost are? Nu trebuie niciodată – nici chiar în gând – să-l faci pe om părtaș la o răutate și, cu atât mai mult, la o murdărie... Mă gândesc adesea la femeile gingașe, neprihănite și grațioase, la lacrimile lor senine și la zâmbetele lor încântătoare, la mamele tinere și virtuoase, la îndrăgostitele care înfruntă moartea din iubire, la minunatele fete nevinovate și mândre cu suflete neîntinate care știu tot și nu se tem de nimic. Nu există asemenea femei! Sau poate că mă-nșel... Pesemne că totuși există, Romașov, dar nici eu, nici dumneata nu le vom cunoaște niciodată. Poate dumneata să le mai vezi, dar eu, niciodată.

Nazanski sta înaintea lui Romașov, privindu-l țintă; dar după expresia visătoare a feței lui și după zâmbetul nelămurit ce-i flutura pe buze, îți dădeai seama că nu-l vedea... Niciodată până acum, nici chiar în clipele cele mai bune, când Nazanski era treaz, chipul său nu i se păruse lui Romașov atât de frumos și de fermecător. Părul bălai cădea în bucle mari în jurul frunții înalte și senine, barba roșcată, pătrată și potrivit de mare se lăsa în valuri regulate, parc-ar fi fost ondulată; capul mândru și puternic, cu liniile distinse ale gâtului descoperit, amintea de eroii sau înțelepții greci, ale căror busturi minunate Romașov le admirase cândva în gravuri. Ochii albaștri, luminoși și cam umezi sclipeau de inteligență și de bunătate. Până și gingașa culoare trandafirie a feței lui frumoase și cu trăsături regulate te uimea prin netezimea ei și numai un ochi foarte încercat ar fi putut deosebi în această aparentă frăgezime, ca și în ușoara congestionare a trăsăturilor, efectul alcoolului.

— Iubirea! Ce taină de nepătruns! Ce încântare, ce suferință arzătoare și dulce totodată! se înflăcără fără veste Nazanski.

În tulburarea lui, își trecu mâinile prin păr și se îndreptă iar cu pași grăbiți spre colțul odăii, dar, înainte de-a ajunge, se opri și,

întorcându-se către Romașov, izbucni într-un râs vesel. Sublocotenentul îl urmărea cu neliniște.

— Mi-am adus aminte de o întâmplare nostimă! reluă Nazanski cu glas blând și simplu. Ah, cum îmi mai fug gândurile de la una la alta. Mă aflam o dată la Riazan, în portul „Oka”, și trebuia s-aștept vaporul mai bine de o zi! Era primăvară, pe timpul revărsării apelor, iar eu, după cum ți-ai închipuit desigur, m-am așezat în tihnă la bufet. La tejghea ședea o fată de vreo optsprezece ani. Fata, cum să-ți spun, nu prea frumoasă, ciupită de vărsat, părea vioaie, cu ochi negri și un zâmbet fermecător, într-un cuvânt grozav de drăguță. În sală eram numai eu, fata și un tânăr telegrafist, bălai și mărunțel. Ba mai era și tatăl ei, o mutră obișnuită de negustor, roșu la față și gras, care semăna cu un dulău de vânătoare bătrân și arțăgos. Tatăl însă parcă sta în culise... Se ivea o clipă după tejghea, căsca întruna, scărpinându-și burta pe sub haină și abia deschizându-și ochii de somn, apoi se ducea iar să moțăie. Telegrafistul se apropia mereu de tejghea... Parcă-l văd cum se rezema acolo cu coatele și tăcea... Tăcea și ea, uitându-se pe fereastră la apele revărsate... Din când în când, băiatul începea să cânte, repede, mai mult declamând:

Ce este iubirea?
E un dar ceresc
Și ne aprinde simțuri
Ce ne zăpăcesc!

Și tăcea din nou. Peste cinci minute, îngâna la rândul ei: „Ce este-e iubi-i-rea? E un dar cer-e-esc...” Știi, o melodie cum nu se poate mai banală. Pesemne c-o auziseră amândoi la operetă sau la vreun spectacol de estradă... Sau or fi fost împreună – poate pe jos – anume s-o audă la oraș. Da... Mai cântau puțin și apoi iar tăceau... Pe urmă, în timp ce privea pe geam, ea-și uita ca din întâmplare mâna pe tejghea, iar el i-o lua în mâinile lui și-i dezmierda degetele, unul după altul... Și din nou: „Ce este-e iubi-i-rea”... Afară era primăvară, apele se revărsau și peste tot simțeai o neliniște voluptoasă... Așa și-au petrecut toată ziua! Atunci, această „iubire” m-a plictisit rău de tot, dar acuma îmi amintesc de ea cu duioșie. Pesemne că-n felul ăsta au dus-o vreo două săptămâni înaintea sosirii mele și poate tot așa încă o lună după plecarea mea... Abia mult mai târziu am înțeles ce mare le era fericirea, care răsărea ca o rază

de lumină în sărăcăcioasa și atât de mărginită lor viață, de o sută de ori mai neînsemnată chiar decât amărâtul nostru trai!... De altfel... stai puțin, Romașov! Mi se încurcă gândurile... Cum de-am ajuns la telegrafistul ăsta?

Nazanski se apropie din nou de dulăpior, dar de data aceasta nu bău ci, întorcându-se cu spatele la Romașov, își frecă fruntea și-și strânse tare tâmplele cu degetele mâinii drepte. În această mișcare nervoasă de neputință era ceva vrednic de milă și înjositor.

— Vorbeai despre iubire, despre nemărginirea, despre tainele și bucuriile ei... îi aminti Romașov.

— Da, iubirea! se aprinse Nazanski cu vioiciune. Dădu de dușcă un păhărel și se întoarse de la dulăpior cu ochi înflăcărați, ștergându-și grăbit buzele cu mâneca de la cămașă. Iubirea! Cine o înțelege? A ajuns subiect de operete murdare și josnice, de ilustrații pornografice, de anecdote necuviincioase și de poezii scârboase. Asta am făcut-o noi, ofițerii! Ieri a fost la mine Ditz! Chiar de pe locul unde stai acum, vorbea despre femei, jucându-se cu *pince-nez*-ul lui de aur. Romașov, dragul meu, dacă animalele, câinii, de pildă, ar avea darul să înțeleagă vorba omenească și dacă unul dintre ei l-ar fi auzit ieri pe Ditz, te asigur c-ar fi fugit de rușine... Știi că Ditz e băiat bun. De altfel, toți oamenii sunt buni, nu există oameni răi... Dar el se sfiește să vorbească altfel despre femei, de frică să nu-și piardă renumele de cinic, de desfrânat și de cuceritor... E o înșelătorie generală, un fel de fanfaronadă a bărbaților, un dispreț îngâmfat față de femeie. Și totul numai fiindcă cei mai mulți dintre noi văd în dragoste, în posesiune, da... înțelegi... în definitiva posesiune a femeii, ceva grosolan, bestial și egoist, ceva tăinuit și josnic... o rușinoasă desfrânare. Ei, drăcie! Nu prea știu cum să mă exprim... De aceea, în cele mai multe cazuri, după posesiune, urmează răceala, dezgustul, dușmănia... De aceea oamenii au și ales noaptea pentru dragoste, ca pentru hoții și pentru omoruri... Aici, dragul meu, natura le întinde o cursă, o momeală și un streang!

— E adevărat! încuviință încet și cu tristețe Romașov.

— Ba nu-i adevărat! se mânie Nazanski. Îți spun eu că nu-i adevărat... Natura a fost genială în tot ce-a orânduit! Tocmai de aceea pentru locotenentul Ditz, după dragoste, vine dezgustul și saturația, în timp ce pentru Dante dragostea-i numai farmec,

încântare și primăvară! Să nu mă înțelegi greșit! Vorbesc despre dragoste în înțelesul propriu al cuvântului, numai despre dragostea fizică... Chiar și ea-i partea celor aleși! Să-ți dau un exemplu... Toată lumea are – mai mult sau mai puțin – simț muzical, dar la milioane de oameni simțul ăsta e la fel cu al peștelui sau cu al căpitanului Vasilcenko, iar printre ei nu se găsește decât un singur Beethoven... Așa-i în toate, în poezie, în artă, în înțelepciune... Și dragostea, te asigur, are culmile ei la care pot s-ajungă numai câțiva aleși, între milioane de oameni...

Nazanski se apropie de fereastră, își rezemă fruntea de colțul peretelui lângă Romașov și, cu privirea pierdută în calda întunecime a nopții de primăvară, urmă cu glas tremurător, adânc și inspirat:

— O, cum nu știm noi, oameni grosolani, leneși și mărginiți să prețuim farmecul delicat și inefabil al iubirii... Înțelegi oare ce nenumărate bucurii și ce încântătoare suferințe se ascund într-o iubire neîmpărtășită, o iubire fără speranță? Când eram mai tânăr, n-aveam decât un singur vis: să mă îndrăgostesc de o femeie neobișnuită, de care să nu mă pot apropia, o femeie, știi, cu care niciodată n-aș putea să am nimic comun. Să mă îndrăgostesc de ea și întreaga viață să-i închin toate gândurile mele. Puțin îmi păsa, dacă m-aș fi tocmit argat, lacheu, vizitiu, dacă m-aș fi travestit ori aș fi recurs la tot felul de șiretlicuri ca s-o văd din întâmplare o dată pe an, să pot săruta urmele pașilor ei pe scară, și ah! neînchipuită fericire, să-i ating rochia măcar o singură dată în viața mea!

— Și să sfârșești la casa de nebuni, zise trist Romașov.

— Ah, dragul meu, oare nu-i totuna? se înflăcără Nazanski și iar începu să se plimbe nervos prin odaie. Cine știe? Poate că abia atunci vei cunoaște o viață de basm și pe deplin fericită... Fie, poate că dumneata vei înnebuni din pricina acestei iubiri unice și de necrezut, pe câtă vreme locotenentul Ditz își va pierde mințile de pe urma paraliziei progresive și a bolilor venerice... Ce-i de ales? Închipuie-ți numai ce fericire-i să stai o noapte întreagă în beznă, de cealaltă parte a străzii, și să te uiți la ferestrele iubitei... Ele se luminează deodată și o umbră se mișcă după perdea. O fi ea? Ce face? La ce se gândește? Lumina se stinge... Dormi în pace, dormi, bucuria mea, dormi iubita mea!... Și toată ziua ți-e plină. E o victorie! Zile, luni, ani întregi, îți încordezi toate puterile, toată imaginația și stăruința

și... în sfârșit, iată măreața, suprema încântare! Ai în mâinile tale batista ei, o hârtiuță în care a învelit o bomboană, un program scăpat pe jos... Ea nu știe nimic despre tine și nici nu va ști vreodată... Privirile ei lunecă asupra ta fără să te vadă, dar tu ești acolo, alături, o adori, gata oricând să-ți jertfești pentru ea – nu, de ce pentru ea? – pentru un capriciu de-al ei, pentru soțul, pentru amantul, pentru cățelușul ei drag, ești gata să-ți dai și viața și onoarea și tot ce se poate dărui! Romașov, astea-s bucurii pe care nu le cunosc seducătorii obișnuiți.

— O, ce adevărat e! Ce minunat e tot ce spui! exclamă Romașov mișcat. De câtva timp, nu mai ședea pe fereastră, ci se plimba ca Nazanski prin odaia lungă și îngustă, izbindu-se în fiecare clipă de el și oprindu-se locului. Ce de gânduri îți mai vin în minte! Am să-ți vorbesc și eu despre mine! Eram îndrăgostit de o femeie... A, nu-i de aici! Nu... locuia la Moscova, pe când... eram încă... iuncher. Ea habar n-avea, și simțeam o minunată bucurie să stau în preajma-i când lucra câte ceva, să-i iau ghemul de ață și să-l trag încetișor spre mine. Numai atât... Ea nu băga de seamă nimic, iar eu amețeam de fericire.

— Da, da, înțeleg, dădea din cap Nazanski, zâmbind voios și blând. Te înțeleg! E ca un fel de fir electric, ca un fluid, nu-i așa? Ca o legătură sufletească dulce și gingașă... Ah, dragul meu, ce frumoasă-i viața!...

Nazanski tăcu, mișcat de gândurile lui, iar ochii albaștri i se umplură de lacrimi strălucitoare. Romașov fu și el cuprins de o mare duioșie și de-o încântare cam exaltată. Sentimentele acestea le nutrea în aceeași măsură pentru Nazanski și pentru el însuși.

— Vasili Nilâci, mă mir de dumneata! zise el, luând mâinile lui Nazanski și strângându-i-le cu putere. Ești un om așa de deștept, așa de talentat și de simțitor... Ai un suflet atât de mare și uite că... parcă înadins te nenorocești. O, nu, nu, nu îndrăznesc să-ți fac morala obișnuită... Eu însumi sunt... Dar dac-ai întâlni în viață o femeie care ar ști să te prețuiască și ar fi vrednică de dumneata? E un lucru la care mă gândesc adesea!...

Nazanski se opri din mers și privi multă vreme pe fereastra larg deschisă.

— O femeie... zise el dus pe gânduri. Da, am să-ți povestesc! exclamă el deodată cu hotărâre. Am întâlnit o singură dată în

viața mea o femeie minunată și neobișnuită. O fată... Dar știi, așa cum spune Heine: „Ea era demnă de dragoste și el o iubea, dar el nu era demn de dragoste și ea nu-l iubea”. Ea a încetat să mă iubească fiindcă beau... De altfel, nu știu, poate că dimpotrivă... am început să beau fiindcă ea nu m-a mai iubit. Ea... nici ea nu-i de aici... asta s-a petrecut demult! Știi că, după ce-am făcut trei ani de serviciu, am trecut apoi patru ani în rezervă, și acum trei ani am intrat iar în armată. N-a fost niciun roman de dragoste între noi... Am avut în totul numai zece sau cincisprezece întâlniri și cinci sau șase convorbiri intime. Te-ai gândit însă vreodată la puterea de atracție și la farmecul de neînvins al trecutului? Uite, nimicurile acestea nevinovate sunt acum toată bogăția mea. O mai iubesc și astăzi! Așteaptă, Romașov... Ești vrednic să-ți citesc singura scrisoare, prima și ultima pe care mi-a scris-o.

Se aplecă în fața geamantanului și începu să scotocească fără grabă printre hârtii, în timp ce vorbea mai departe.

— Cred că n-a iubit niciodată pe nimeni decât pe ea însăși. O roade o nemărginită ambiție și-i stăpânită de nu știu ce putere crudă și mândră... Dar totodată-i bună, plină de feminitate și de afecțiune... Parc-ar fi în ea două ființe: una cu inteligență aspră și egoistă, cealaltă, cu inimă duioasă și pătimașă. Iată scrisoarea, citește-o, Romașov! Începutul n-are însemnătate. Nazanski îndoi câteva rânduri de sus. Citește de-aici înainte.

Ca lovit cu măciuca în cap, Romașov simți că totul din jur se învârte o dată cu el. Scrisul mare, nervos și fin nu putea fi decât al Alexandrei Petrovna, atât era de personal, de neregulat și de elegant. Cum primea adesea bilețele de la ea cu invitații la masă sau la o partida de *whist,* l-ar fi putut recunoaște dintr-o mie de scrisuri felurite.

„...E și dureros și greu pentru mine s-o spun, citi el sub mâna lui Nazanski, dar singur ai făcut totul ca relațiile noastre să aibă un sfârșit așa de trist. Mai mult decât orice pe lume nu pot suferi minciuna, care-i totdeauna urmarea lașității și a slăbiciunii, încât n-am să te mint. Te-am iubit și te mai iubesc încă, și știu că n-o să-mi pot înăbuși sentimentul ăsta nici prea ușor și nici prea repede. Dar până la urmă tot îl voi învinge. Ce s-ar întâmpla dacaș face altceva? Ce-i drept, aș fi avut destulă putere și abnegație să fiu călăuza, îngrijitoarea, sora de caritate a unui om lipsit de voință, decăzut și pierdut moralmente. Urăsc însă

mila și veșnica, umilitoarea iertare a tuturor păcatelor și nu vreau să trezești în mine asemenea sentimente. Nu vreau să trăiești din pomana compătimirii și a unui devotament de câine. Dar știu că nu poți să te schimbi, cu toată inteligența și sufletu-ți minunat. Mărturisește cinstit și sincer că nu poți! Ah, dragul meu Vasili Nilâci, dac-ai putea! Dac-ai putea! La dumneata năzuiește inima mea și mi se îndreaptă toate dorințele... Te iubesc! Dar nu m-ai vrut. Pentru ființa pe care-o iubești, poți răsturna lumea întreagă, și eu ți-am cerut așa de puțin... Nu poți? Adio! Te sărut în gând pe frunte... ca pe un mort, fiindcă pentru mine ai murit. Te sfătuiesc să distrugi scrisoarea aceasta, nu că m-aș teme de ceva, dar fiindcă ți-ar fi cu timpul un prilej de tristețe și de chinuitoare amintiri. Încă o dată, repet...”

— Urmarea nu te mai poate interesa! zise Nazanski, luând hârtia din mâinile lui Romașov. Asta-i singura scrisoare pe care mi-a trimis-o.

— Și ce s-a mai întâmplat pe urmă? îngăimă Romașov.

— Pe urmă? Pe urmă nu ne-am mai văzut. Ea... ea a plecat nu știu unde și mi se pare că s-a măritat cu... un inginer. Nu mai are nicio însemnătate...

— Și nu te mai duci niciodată pe la Alexandra Petrovna?

Romașov rosti cuvintele acestea în șoaptă... Amândoi tresăriră auzindu-le, și multă vreme nu-și putură lua ochii unul de la altul. În aceste câteva clipe, pieriră dintre ei toate stavilele pe care le ridică șiretenia, prefăcătoria, tot ce-l face pe om de nepătruns, și, nestingheriți, își citiră în suflete. Înțeleseră numaidecât mii de lucruri pe care până atunci le tăinuiseră, și toată convorbirea lor din ziua aceea căpătă un înțeles cu totul aparte, adânc și aproape tragic.

— Cum? Și... dumneata? zise, în sfârșit, foarte încet Nazanski, cu o expresie de spaimă nebună în ochi. Dar îndată își veni în fire și izbucni într-un râs nefiresc: Ia te uită ce încurcătură! Ne-am îndepărtat cu totul de subiect... Scrisoarea pe care ți-am arătat-o a fost scrisă acum o sută de ani, iar femeia asta trăiește astăzi tare departe... în Transcaucazia, mi se pare!... Așadar, unde am rămas?

— E timpul să mă duc acasă, Vasili Nilâci... E târziu! făcu Romașov, ridicându-se.

Nazanski nu încercă să-l oprească. Se despărțiră liniștiți, dar rușinându-se parcă unul de altul. Romașov era acum și mai

sigur că scrisoarea-i de la Șurocika. Întorcându-se acasă, se gândea mereu la scrisoarea aceasta și nu înțelegea nici el natura sentimentelor pe care i le trezise. Era gelos pe Nazanski, gelos pe trecut, și simțea un fel de victorioasă și răutăcioasă compătimire față de Nikolaev, dar, în același timp, nutrea și o nouă nădejde, nedeslușită, dulce însă și ademenitoare. Scrisoarea parcă-i întindea și lui un fir tainic, nevăzut, care-l călăuzea spre viitor.

Vântul se potolise.

O tăcere adâncă umplea noaptea, iar întunecimea ei părea caldă și catifelată. Dar în văzduhul neadormit, în liniștea copacilor nevăzuți și-n mireasma pământului, ghiceai o viață ascunsă, creatoare. Romașov mergea fără să vadă drumul și aștepta mereu ca o suflare puternică, măreață și blândă să-i mângâie fața cu adierea ei fierbinte. În sufletul lui, își amintea cu părere de rău de primăverile luminoase și pentru totdeauna apuse ale copilăriei, și tânjea cu duioșie după trecutul lui curat și scump...

Când ajunse acasă, găsi alt bilețel de la Raisa Alexandrovna Peterson. Într-un stil pompos și nesăbuit, îi imputa trădarea crudă, spunea c-a înțeles tot și-l amenința cu grozăviile răzbunării, de care-i în stare o inimă zdrobită de femeie.

„Știu ce-mi rămâne de făcut! scria ea. Dacă nu mor de oftică din pricina ticăloasei dumitale purtări, fii sigur c-am să mă răzbun cumplit. Poate crezi că nimeni nu știe unde-ți petreci toate serile? Ce orb ești! Și pereții au urechi. Te urmăresc pas cu pas. De altfel, cu fizicul și elocvența dumitale, n-ai să te alegi cu nimic acolo, decât doar că N. te va da pe ușă afară ca pe un câine. Iar cu mine te sfătuiesc să fii mai cu băgare de seamă. Nu-s din femeile care iartă jignirile ce li se aduc.

Pumnalul știu să-l mânuiesc,

Doar sunt născută în Caucaz.

Odinioară a dumitale, iar acum a nimănui,

Raisa

P. S. Să vii neapărat sâmbăta viitoare la club. Trebuie s-avem o explicație. Îți rezerv al treilea cadril, dar, de data aceasta, nu după considerație! R. P.”

Romașov simți cum din paginile acestea tâmpite, scrise ca de un analfabet, se desprindeau prostia și josnicia, iar miasmele mocirlei de provincie, cu bârfelile ei pline de răutate, parcă-l

învăluiau și pe el. Se văzu împroșcat din cap până-n picioare cu noroiul lipicios și de nespălat al unei legături cu o femeie pe care n-o iubea, legătură ce se prelungea de aproape șase luni. Se culcă abătut, oarecum zdrobit de greutatea acestei zile, și, câteva clipe înainte de-a adormi, își spuse, folosind cuvintele pe care le rostise în seara aceea Nazanski: „Gândurile lui erau cenușii ca postavul cazon”.

Se cufundă curând într-un somn greu. În vis, se văzu copil, așa cum i se întâmpla totdeauna în vremea din urmă de câte ori avea necazuri mari. Mizeriile, mâhnirea, monotonia vieții piereau, trupu-i era puternic, iar sufletul luminos și curat îi tresărea de o neînțeleasă bucurie. Lumea întreagă era și ea luminoasă și curată, iar în mijlocul ei, străzile dragi și binecunoscute ale Moscovei aveau minunata strălucire pe care o poți vedea numai în vis. Dar undeva, la capătul acestei lumi pline de bucurii, departe în zare, dăinuia o pată întunecoasă, rău prevestitoare... Acolo era un orășel cenușiu și mort, cu serviciu obositor și plicticos, cu ore de teorie, beții la cercul militar, cu povara unei legături dezgustătoare, cu tristețe și singurătate... Toată viața cânta și scântela de bucurie, dar pata aceea întunecată, ca o nălucă neagră, dușmănoasă îl pândea în taină pe Romașov, așteptându-și rândul. Și un Romașov, copil nevinovat și fără nicio grijă, își plângea cu lacrimi amare celălalt eu al său, mai în vârstă, care se îndepărta mereu, destrămându-se parcă în bezna aceasta vicleană.

În mijlocul nopții se trezi și văzu că perna-i era udă de lacrimi. Nu izbutea să și le stăpânească și multă vreme-i mai curseră șiroaie calde și repezi pe obraji.

VI

Afară de câțiva ambițioși și carieriști, toți ofițerii își făceau serviciul ca pe o corvoadă chinuitoare și nesuferită care-i obosea și-i dezgusta. Ofițerii inferiori întârziau la exerciții, ca școlarii, și fugeau în ascuns, când știau că nu vor păți nimic. Comandanții de companie, cei mai mulți însurați și cu familie numeroasă, absorbiți de grijile casnice și de aventurile soțiilor lor, copleșiți de o cruntă sărăcie și de greutățile unei vieți care depășea mijloacele lor de trai, gemeau sub povara cheltuielilor covârșitoare și a polițelor. Căutau să-și plătească datoriile, luând

bani dintr-o parte, ca să astupe într-alta... Mulți dintre ei se hotărau – și de obicei la stăruința soțiilor – să ia bani din casa companiei sau din plata ce se cuvenea soldaților pentru munci suplimentare. Alții opreau cu lunile și chiar cu anii scrisorile cu bani, adresate soldaților și pe care, conform regulamentului, trebuiau să le deschidă. Câțiva trăiau numai din câștigul de la *whist* și de la alte jocuri de cărți, ca *stos* și *landsknecht.* Unii înșelau la joc și lucrul era cunoscut, dar li se trecea cu vederea. Afară de asta, toți se îmbătau regulat, atât la cercul militar, cât și pe la petreceri, când la unul când la altul, iar câțiva beau de unul singur ca Sliva.

În felul acesta, ofițerii nici nu mai aveau vreme să-și îndeplinească bine îndatoririle de serviciu. De obicei, tot mecanismul interior al companiei era pus în mișcare și orânduit de sergentul-major, și tot el ducea și întreaga muncă de birou, așa că, pe nesimțite, dar sigur, îl avea pe comandantul companiei în mâinile lui iscusite. Căpitanii își făceau serviciul cu același dezgust ca și ofițerii inferiori, și „țineau puștii din scurt”, numai ca să-și păstreze prestigiul, iar uneori, din plăcerea de a-și arăta autoritatea.

Comandanții de batalioane nu făceau cu desăvârșire nimic, mai ales iarna. Sunt în armată două funcții intermediare, cea de comandant de batalion și cea de comandant de brigadă, ai căror șefi titulari au totdeauna situația cea mai nedefinită și nu fac niciodată nimic. Ce-i drept, vara, șefii de batalion tot mai erau nevoiți să facă instrucția unității lor, să ia parte la exercițiile regimentului și ale diviziei și să îndure oboseala manevrelor. Iar timpul liber și-l petreceau la club, citind cu sârguință *Invalidul,* discutând despre avansări și jucând cărți. Primeau bucuros să le facă cinste ofițerii inferiori, înjghebau la ei acasă mici sindrofii și se străduiau să-și mărite cârdul de fete...

Dar în ajunul marilor parăzi și al inspecției trupelor, toți ofițerii, de la mic la mare, căutau să întărească disciplina, scuturându-se unii pe alții. Atunci nu mai știau ce-i odihna și recâștigau timpul pierdut, sporind numărul orelor de instrucție și desfășurând o energie pe cât de încordată și de dezorganizată, pe atât de rău înțeleasă. Nu se ținea seama de puterea fizică a soldatului, oamenii fiind aduși la istovire. Comandanții de companie se purtau aspru și grosolan cu ofițerii inferiori; aceștia înjurau trivial și peste măsură de murdar, în timp ce subofițerii,

răgușiți de atâtea răcnete, băteau fără milă oamenii. De altfel, nu erau singurii care ridicau mâna asupra soldaților.

Asemenea zile erau un adevărat chin și tot regimentul, de la comandant și până la cea mai istovită și mai păcătoasă ordonanță, năzuia ca la o fericire cerească la odihna de duminică, cu cele câteva ceasuri de somn mai mult.

În primăvara aceasta, regimentul se pregătea cu deosebită râvnă pentru parada din mai. Se știa cu siguranță că trecerea în revistă o va face comandantul corpului de armată, general foarte exigent, cu un trecut de lupte și cunoscut în literatura militară mondială prin însemnările lui despre războiul carliștilor[1] și despre campania franco-germană din 1870, la care luase parte ca voluntar. De o și mai mare faimă se bucurau ordinele lui, întocmite în felul lapidar al lui Suvorov. Aici, mustra pe subalternii vinovați cu o batjocură amară, biciuitoare și brutală, de care ofițerii se temeau mai mult ca de oricare altă pedeapsă disciplinară.

Așa că, de două săptămâni, se muncea cu înfrigurare în companii, iar duminica era așteptată cu aceeași nerăbdare atât de ofițeri, cât și de soldații uluiți și îndobitociți.

Dar pentru Romașov, care era la arest, pierise tot farmecul acestei dulci odihne. Se trezi foarte devreme și, oricât se strădui, nu mai putu s-adoarmă. Se îmbrăcă alene, își bău ceaiul cu dezgust și chiar se răsti aspru la Gainan care, ca de obicei, era vesel, neastâmpărat și stângaci ca un cățelandru.

Cu bluza cenușie descheiată, Romașov se învârtea prin odăița lui, împiedicându-se de picioarele patului și lovindu-se cu coatele de polița șubredă și plină de colb. Pentru întâia dată, după un an și jumătate – și datorită unei împrejurări nenorocite și neprevăzute – se găsea singur cu el însuși. Până atunci fusese împiedicat de instrucție, de serviciu, de serile petrecute la cercul militar, de partidele de cărți, de legătura cu Raisa și de timpul petrecut la Nikolaevi. Uneori, chiar dacă i se întâmpla să aibă câte un ceas liber când n-avea ce face, Romașov, copleșit de plictiseală și de trândăvie, se temea parcă de el însuși și alerga în grabă la cerc, sau la prieteni, sau o pornea pe stradă, până ce întâlnea vreun camarad neînsurat, cu care făcea totdeauna vreo beție. Acum se gândea amărât că-l așteaptă o zi întreagă de singurătate și-i treceau prin minte tot felul de gânduri ciudate,

[1] Partizanii lui Carol al X-lea al Franței (n. r.).

plicticoase, fără rost.

În oraș sunară clopotele pentru liturghie. Prin al doilea rând de ferestre puse pe iarnă și încă nescoase, dangătul clopotelor pătrundea până la el, tremurător, izvorând parcă unul din altul și răsunând de o încântătoare și primăvăratică tristețe. Fereastra dădea într-o livadă de cireși, ninși cu flori albe, rotunzi și creți, ca o turmă de oi albe ca zăpada, sau ca un stol de fetițe îmbrăcate în alb. Printre ei se înălțau ici, colo, plopi zvelți și drepți, cu ramuri ce se ridicau spre cer ca pentru rugăciune, iar castanii bătrâni și puternici își desfășurau coroanele largi în formă de cupolă. Copacii erau încă desfrunziți, cu crengi negre și despuiate, dar, din loc în loc, începea să se ivească cea dintâi verdeață, ca un puf gălbui și vesel, ce abia se vedea. Ramurile tresăreau, se înfiorau ușor și se legănau încet. Simțeai că le alintă un vântișor blând și răcoros care se juca printre ele și le scutura florile la pământ, sărutându-le...

Pe fereastră, Romașov zărea la dreapta, dincolo de poartă, o parte din strada neagră, plină de glod, și gardul de peste drum. De-a lungul acestei îngrădituri, oamenii treceau încet, pășind cu băgare de seamă și numai pe locurile uscate. „Au o zi întreagă înaintea lor”, gândea ofițerul, uitându-se cu invidie în urma lor, de aceea nici nu se grăbesc... O zi întreagă de libertate!”

Deodată, îl cuprinse o dorință de neînvins, pătimașă, chinuitoare până la lacrimi, de a se îmbrăca îndată și de a ieși din odaie. Nu se simțea atras ca de obicei de cercul militar, ci voia numai să se plimbe pe stradă la aer. I se părea că nu cunoscuse până acum prețul libertății și se mira singur de fericirea pe care poate s-o dea chiar numai putința de a merge unde vrei, de a coti pe orice stradelă, de a te plimba prin piață sau de a intra într-o biserică, fără teamă și fără să te gândești la urmările faptelor tale. Această libertate de mișcări i se arătă deodată drept una din cele mai mari bucurii sufletești.

Își aduse aminte că-n primii ani ai copilăriei, înainte de a intra în corpul de cadeți, maică-sa îl pedepsea legându-l de piciorul patului cu o ață subțire, apoi pleca singură.

Și micul Romașov ședea cuminte ceasuri întregi...

Altminteri, n-ar fi șovăit o clipă să fugă de acasă toată ziua, chiar dac-ar fi trebuit să coboare de la etajul al doilea pe un burlan. De multe ori scăpase în felul ăsta din odaie și, luându-se după muzica militară sau după vreo înmormântare, ajunsese

până la celălalt capăt al Moscovei. Adesea îndrăznise să șterpelească de la maică-sa dulceață, zahăr și țigări pentru colegii mai mari, dar ața aceasta... ața avea asupra lui o înrâurire ciudată! Era ca hipnotizat și se temea chiar s-o întindă ceva mai tare ca nu cumva să se rupă... N-o făcea de frica pedepsei și cu atât mai puțin din cinste sau sub imboldul pocăinței, ci numai sub stăpânirea sugestiei: un fel de spaimă superstițioasă față de faptele atotputernice și de neînțeles ale persoanelor mari, ceva asemănător cu teama respectuoasă a sălbaticului înaintea cercului vrăjit al șamanului. „Și iată-mă acum ca un școlar, ca un băiețel, legat de picior, gândea Romașov, plimbându-se în lung și-n lat prin odaie. Ușa-i deschisă... Aș vrea să mă duc unde-mi place, să fac ce vreau, să vorbesc, să râd, dar sunt legat cu o ață... *Eu* sunt legat. *Eu!* Da, chiar *eu!* Dar asta a hotărât-o numai *el... Eu* nu mi-am dat consimțământul.”

— *Eu!...* Romașov se opri în mijlocul odăii cu picioarele îndepărtate și capul lăsat în jos, cufundat în gânduri. *Eu! Eu! Eu!* rosti el deodată cu glas tare, cu mirare, de parcă acum ar fi priceput pentru întâia oară înțelesul acestui cuvânt scurt. Cine stă pironit locului aici și se uită la o crăpătură neagră din podea? *Eu* sunt acela... O, cât e de ciudat!... *Eu-u,* rosti el tărăgănat, căutând să pătrundă adânc înțelesul acestui cuvânt.

Pe urmă, zâmbi stingherit și cu gândul aiurea, dar încordarea minții îl făcu iar să se încrunte și să se îngălbenească. În cei din urmă cinci, șase ani, lucrul acesta i se întâmpla adesea, ca mai tuturor tinerilor în perioada maturizării lor sufletești. Un adevăr din cele mai simple, un proverb obișnuit, o maximă răspândită al cărei înțeles îl cunoștea cu totul mașinal și de multă vreme, căpătau fără veste, datorită unei neașteptate lumini lăuntrice, o adâncă însemnătate filozofică, și i se părea atunci că le aude pentru întâia dată, ba și mai mult, că le născocește el singur. Își amintea chiar cum i se întâmplase asta la început... Era la corpul de cadeți, în ora de religie... Preotul tălmăcea parabola muncitorilor care cărau pietre. Unul din ei le duse întâi pe cele mai mărunte și trecu apoi la cele mai grele, dar nu mai putu să le care; celălalt făcu tocmai pe dos, isprăvindu-și cu bine munca. Romașov înțelese îndată nemărginita înțelepciune practică, ascunsă în această simplă parabolă pe care o cunoștea și o înțelegea de când învățase să citească.

Peste puțin, i se întâmplă același lucru cu binecunoscuta zicătoare: „Măsoară de șapte ori și taie numai o dată”. Fără veste, ca într-o străfulgerare, pătrunse tot înțelesul ei: cumințenie, istețime, prevedere, socoteală. În aceste câteva cuvinte, era cuprinsă o nemărginită experiență de viață.

În același fel îl uimi și-l zgudui și de astă dată conștiința neașteptat de puternică a individualității lui...

„Eul – e ceva lăuntric – gândea Romașov – iar tot restul e ceva străin de mine! Uite, de pildă, odaia aceasta, strada, copacii, cerul, comandantul regimentului, locotenentul Andrușievici, serviciul, steagul, soldații, toate acestea nu-s *eu.* Nu, nu sunt *eu!* Iată mâinile și picioarele mele – își ridică mâinile la înălțimea obrazului și se uită cu mirare la ele ca și cum le-ar fi văzut pentru întâia dată – nu... nici mâinile și nici picioarele mele nu sunt *eu.* Dacă însă mă pișc acum de braț... uite așa... atunci *eu* fac asta. Văd mâna mea și o ridic în sus – tot *eu* o fac... Și ceea ce gândesc acum – tot *eu* o gândesc! Iar când vreau să umblu sau să mă opresc – tot *eu* sunt. A, ce lucru ciudat și uimitor. Oare toți oamenii au și ei un *eu?* Sau unii nu l-or fi având? Poate că numai eu îl am! Dar dacă-l au și ei? Când comand celor o sută de soldați din compania mea: «Capul la dreapta!» toți oamenii ăștia, fiecare cu *eul* lui și care mă socotesc ca pe ceva străin și în afară de *eul* lor, întorc toți în același timp capul la dreapta. Dar nu-i deosebesc unul de altul... Pentru mine, ei sunt masa, mulțimea... Atunci, poate că și pentru colonelul Șulgovici, eu, Vetkin, Lbov și toți locotenenții și căpitanii se contopesc de asemenea într-un singur chip și toți îi suntem străini, el neputând să ne deosebească unul de altul?”

Ușa se deschise zgomotos și Gainan dădu buzna în odaie, tropăind pe loc și ridicându-și umerii ca și cum ar fi jucat.

— Trăiți dom'sublocotenent, nu dat țigări... Spus că locotenentul Scriabin oprit să mai dai pe datorie, răcni el cât îl ținea gura.

— Ei la dracu! exclamă Romașov. Bine, du-te, du-te... Ce mă fac fără țigări?... Poți pleca acum, Gainan.

„Oare la ce mă gândeam? se întrebă Romașov, când rămase singur. Pierduse firul gândirii și, din neobișnuința de a cugeta cu rost, nu izbuti să-l regăsească îndată. Ei, asta-i... la ce mă gândeam acuma? La ceva însemnat... Stai, stai... trebuie s-o iau de la început... Sunt la arest... lumea se plimbă pe stradă...

Când eram copil, mama mă lega... *Eu* eram legat... Da, da... Și soldatul are *eul* lui... Colonelul Șulgovici... A, mi-aduc aminte! Hai să mergem mai departe... Stau în odaie! Ușa nu-i încuiată... Vreau să plec și totuși nu îndrăznesc! De ce? Am săvârșit oare vreo crimă? Vreun furt? Vreun omor? Nu! În timp ce vorbeam cu alt om, străin de mine, nu mi-am lipit călcâiele și am răspuns ceva... Dar poate că era de datoria mea să mi le lipesc! De ce? Oare-i, într-adevăr, atât de însemnat? E un lucru de căpetenie în viață? Vor mai trece douăzeci sau treizeci de ani. O clipă față de timpul care s-a scurs înainte de nașterea mea și se va mai scurge după moartea mea. O clipă! *Eul meu se* va stinge ca o lampă, când îi cobori fitilul... Dar poți oricând să mai aprinzi lampa, pe când eu voi fi încetat de a mai fi pe veci. Nu va mai fi nici odaia asta, nici cerul, nici regimentul, nici toată armata, nici stelele, nici globul pământesc și nici mâinile și picioarele mele... Pentru că *eul* meu nu va mai fi...

Da, da... chiar asta-i!... Ei bine... stai puțin, trebuie să înaintez treptat! Și mai departe... Va să zică, eul meu nu mai există! Era întuneric și cineva mi-a aprins făclia vieții, ca s-o stingă aproape îndată și iar s-a lăsat întunericul, pentru totdeauna, în vecii vecilor... Ce-am făcut eu în timpul acestei clipe scurte? Am stat cu mâinile de-a lungul vipuștii pantalonilor și cu călcâiele lipite, am ținut vârful piciorului în jos la parăzi, am strigat ca un bezmetic: «Pe umăr... arm'!», am înjurat, m-am înfuriat din pricina unui pat de armă «ținut prea departe de trup» și am tremurat în fața a sute de oameni... De ce? Nălucile acestea, care vor pieri o dată cu *eul* meu, m-au silit să fac sute de lucruri neplăcute și zadarnice, și de aceea mi-au jignit și mi-au umilit eul... *Eul* meu! De ce oare s-a supus *eul* meu unor «năluci?»"

Romașov se rezemă cu coatele pe masă și cu capul în palme. Își stăpânea anevoie gândurile acestea neobișnuite pentru el.

„Hm... cum de ți-ai uitat oare patria? Căminul? Cenușa strămoșilor? Altarele?... Și onoarea, și disciplina militară? Cine o să-ți apere țara dacă-i cotropită de dușmani? Da, eu însă voi muri și n-o să mai fie nici patrie, nici dușmani și nici onoare... Toate acestea nu trăiesc decât atâta vreme cât trăiește conștiința mea! Dac-ar pieri însă patria, onoarea, uniforma și toate cuvintele mari, *eul* meu ar rămâne neatins. Va să zică *eul* meu e totuși mai presus de toate concepțiile acestea despre datorie, despre onoare și despre dragoste... Uite, sunt militar...

Deodată, *eul* meu spune: «nu vreau!» Și nu numai *eul* meu, ci milioane de eu-uri care alcătuiesc armata... Nu, chiar și mai mulți, toți acei *eu* care trăiesc pe pământ spun laolaltă: «nu vreau!» Atunci războiul va fi cu neputință și niciodată, niciodată n-o să se mai audă «rupeți rândurile» și «la dreapta», fiindcă nu va mai fi nevoie de ele... Da, da, da! Asta-i sigur, asta-i sigur, strigă în Romașov un glas lăuntric biruitor. Vitejia militară, disciplina, respectul gradelor, onoarea uniformei și toată știința militară, toate acestea există numai pentru că omenirea nu vrea, sau nu știe, sau nu îndrăznește să spună: «nu vreau!» Ce reprezintă atunci toată năstrușnica întocmire a meșteșugului militar? Nimic... O gogoriță, un edificiu atârnat în văzduh, care mai dăinuie, nu datorită celor două cuvinte scurte: «nu vreau», ci numai fiindcă nimeni nu le-a rostit până acum. Bineînțeles că *eul* meu n-o să spună niciodată «nu vreau să mănânc, nu vreau să răsuflu, nu vreau să văd». Dacă însă i se va propune să moară, va răspunde negreșit: «nu vreau». Ei, dar ce este atunci războiul, cu toate morțile lui de neînlăturat și cu toată arta militară, care studiază cele mai desăvârșite mijloace de a ucide? O greșeală universală? Sau poate o orbire?

Nu... o clipă... stai... Se vede că mă înșel! Nu se poate să nu greșesc, fiindcă acest «nu vreau» e atât de simplu, atât de firesc, încât ar trebui să le vină în minte tuturor... Ei bine, fie! Să ne gândim... Să presupunem că mâine, sau chiar în clipa de față, gândul ăsta le vine în minte tuturor rușilor, nemților, englezilor, japonezilor... Nu va mai fi război, nu vor mai fi nici ofițeri și nici soldați. Toți se vor întoarce la casele lor! Ce se va întâmpla? Da, ce se va întâmpla atunci? Știu că Șulgovici îmi va răspunde: «Atunci dușmanii vor năvăli la noi pe neașteptate, ne vor lua pământul și casele, ne vor călca în picioare lanurile și ne vor răpi soțiile și surorile...» Dar răzvrătiții? Dar socialiștii și revoluționarii?... Totuși, nu-i așa! Când toată omenirea va fi spus: «Nu mai vreau vărsare de sânge», cine va mai recurge oare la arme și la silnicie? Nimeni! Ce se va întâmpla atunci? Se va împăca toată lumea? Își vor face hatâruri unul altuia? Își vor împărți bunurile între ei? Se vor ierta? Doamne, doamne, oare ce se va întâmpla?”

Cufundat în gândurile lui, Romașov nu băgase de seamă că Gainan se apropiase încetișor de el pe la spate, întinzându-și fără veste mâna peste umărul lui. Tresări cu un ușor strigăt de

spaimă:

— Ce vrei, mă diavole?...

Gainan puse pe masă un pachețel învelit în hârtie cafenie.

— Pentru tine! zise el cu glas familiar și blând, iar ofițerul ghici că ordonanța zâmbea prietenos în spatele lui. Iaca țigări pentru tine. Fumezi!

Romașov se uită la pachețel și citi: Țigări *Gornistul,* prețul 3 copeici – 20 bucăți.

— Ce-i asta? întrebă el cu mirare. De unde le-ai luat?

— Am văzut tu n-are țigări. Am cumpărat pe banii mei. Fumezi, te rog, fumezi. Nu-i nimic. Eu dau la tine!

Gainan se rușină și fugi în goană, trântind ușa zgomotos. Sublocotenentul aprinse o țigară. Un miros de ceară roșie și de pene arse se răspândi prin odaie.

„Ce băiat bun! gândi Romașov, foarte mișcat. Mă înfurii și strig la el, îl pun să-mi scoată seara cizmele, ba chiar și ciorapii și pantalonii, și uite-l că-mi cumpără țigări cu cele din urmă copeici din solda lui. «Fumezi te rog!» Merit eu să se poarte astfel cu mine?”

Se sculă iar și începu să se plimbe prin odaie cu mâinile la spate.

„În compania noastră sunt o sută de oameni și fiecare cugetă, simte și are firea lui proprie, oarecare experiență de viață, simpatiile și antipatiile lui personale...

Ce știu eu despre oamenii ăștia? Nimic! Le cunosc doar chipurile... Iată-i, începând din flancul drept: Soltâs, Riaboșapka, Vedeneev, Egorov, Iașcișin... fețe cenușii care seamănă între ele. Ce-am făcut eu ca să-mi apropii sufletul de sufletele lor și *eul* meu de *eul* lor? Nimic!”...

Deodată, Romașov își aminti de o seară ploioasă, într-o toamnă târzie. Câțiva ofițeri, printre care și el, Romașov, ședeau la popotă și beau votcă la o masă, când intră în goană, gâfâind, sergentul-major Gumeniuk din compania a 9-a și strigă comandantului său de companie:

— Să trăiți, dom' căpitan – au adus recruții!...

În adevăr, fuseseră *aduși* ca o turmă de vite și stăteau îngrămădiți cu toții laolaltă în curtea cazărmii, în ploaie, ca niște animale speriate și supuse, cu priviri piezișe și neîncrezătoare. Dar fiecare avea înfățișarea lui deosebită sau poate că numai părea așa, fiindcă purtau haine felurite. „Ăsta-i desigur lăcătuș,

gândi atunci Romașov, trecând pe lângă ei și cercetându-le fețele, iar ăsta trebuie să fie un om foarte vesel și mare meșter la armonică. Celălalt știe carte, e mai vioi, vorbește repezit, alegându-și cuvintele și pare cam șmecher... N-o fi vreun chelner?" Se vedea că fuseseră într-adevăr aduși cu sila, că, numai cu câteva zile mai înainte, femeile și copiii lor îi petrecuseră la drum cu văicăreli și cu bocete, în timp ce ei făceau pe vitejii și se țineau să nu izbucnească în lacrimi, mahmuri încă după beția tradițională, cu prilejul recrutării...

A trecut abia un an și iată-i aliniați în șirul lung și nemișcat, toți la fel de țepeni și de cenușii, într-un cuvânt, *soldați!* Nu voiau să vină la regiment. *Eul lor se împotrivea.* Dumnezeule, care să fie pricina acestei neînțelegeri? Unde începe răul? Care-i cheia tainei? Sau poate că toate acestea seamănă cu binecunoscuta experiență: dacă pui capul unui cocoș pe o masă, el se zbate, dacă însă-i tragi o linie cu creta pe cioc și o prelungești mai departe pe masă, crede c-a fost legat și stă neclintit cu ochii ațintiți, cuprins de o spaimă neînchipuită.

Romașov merse să se trântească pe pat.

„Atunci, ce-mi rămâne de făcut? se întrebă el cu asprime, aproape cu ură. Da!... Ce să fac? Să părăsesc serviciul? Dar ce știu eu să fac? De ce m-aș putea apuca? Întâi, am urmat la școală, apoi la corpul de cadeți și la școala militară, iar pe urmă am dus viață de ofițer într-un cerc strâmt. Am cunoscut oare lupta? Nevoia? Nu!... Am trăit totdeauna scutit de orice griji, ca o fată de pension care-și închipuie că franzelele cresc calde pe copaci... Dacă încerc să părăsesc serviciul, o să rămân în urma tuturor, ajung un bețiv și-o să mă poticnesc de la cei dintâi pași de viață liberă... Ia stai! Este vreunul, printre ofițerii pe care-i cunosc, care să fi părăsit de bunăvoie serviciul? Nu, niciunul! Toți se agață de epoleții lor, fiindcă nu știu nimic altceva și nu-s buni de nimic. Dacă li se întâmplă să părăsească armata, încep să umble cu o șapcă slinoasă cu cozoroc și spun ca cerșetorii «*Ayez la bonté*[1]... sunt un nobil ofițer rus... *Comprenez-vous?*[2]» Ah, ce să mă fac... ce să mă fac?"

— Ei, arestatule! Arestatule! strigă sub fereastră un glas cristalin de femeie.

Romașov sări jos din pat și alergă la fereastră. Șurocika era în

---

[1] Aveți bunătatea... (fr.) (n. t.)

[2] Înțelegeți? (fr.) (n. t.)

curte... Cu mâinile streașină la ochi, apărându-se de lumină, își lipi de geam fața fragedă, zâmbitoare și zise cu glas tărăgănat:

— „Fa-a-ceți-vă mi-i-lă de un biet arestat!”

Romașov puse mâna pe mânerul ferestrei, dar își aduse aminte că fereastra mai era lipită pentru iarnă. Atunci, cuprins pe loc de o neașteptată și voioasă îndrăzneală, trase din răsputeri cerceveaua care se desfăcu și se deschise larg, pârâind, în timp ce peste capul lui cădea o ploaie de var și de chit uscat.

Aerul răcoros, cu mireasma gingașă și înviorătoare a florilor albe, năvăli ca un șuvoi în odaie.

„Uite cum găsești o ieșire!” răsună în sufletul lui un glas râzător și voios.

— Romocika! Ești nebun? Ce faci?

El îi luă mâna mică, strânsă într-o mănușă cafenie, pe care i-o întindea pe fereastră și o sărută cu îndrăzneală întâi sus, apoi mai jos la încheietură, în deschizătura rotundă de deasupra nasturilor. N-o mai făcuse niciodată până atunci, iar ea, supunându-se parcă fără să-și dea seama valului de înflăcărată cutezanță care-l cuprinsese pe neașteptate, nu se împotrivea sărutărilor lui și-l privea numai, zâmbind ușor încurcată și uimită.

— Alexandra Petrovna! Cum să-ți mulțumesc? Ce drăguță ești!

— Romocika, dar ce ai? De ce te bucuri? întrebă ea, râzând și ațintindu-și asupra lui căutătura plină de curiozitate. Îți strălucesc ochii... Uite! Ți-am adus colăcei, ca unui arestat... Astăzi, avem plăcintă cu mere, o bunătate! Stepan, dă-mi coșul!

Romașov o privea cu ochi scânteietori de îndrăgostit, ținându-i strâns mâna într-a lui, fără ca ea să se împotrivească, și apoi zise grăbit:

— Ah, dac-ai ști la ce m-am gândit azi toată dimineața!... Dac-ai ști! Am să-ți spun mai târziu...

— Da, mai târziu... Iată că vine soțul și stăpânul meu... Lasă-mi mâna! Ce ciudat ești astăzi, Iuri Alexeevici... Te-ai făcut chiar mai frumos!

Nikolaev se apropie și el de fereastră. Era încruntat și-l salută cu o înfățișare nu tocmai binevoitoare.

— Hai, Șurocika, vino! își zori el nevasta. Ce dumnezeu mai e și asta?! Pe cinstea mea, sunteți nebuni amândoi! Dac-ar afla

colonelul, bună treabă ar mai fi... Doar e la arest! Rămâi cu bine, Romașov... Mai treci pe la noi!

— Da, mai treci pe la noi, Iuri Alexeevici! repetă și Șurocika.

Plecă de la fereastră, dar se întoarse îndată și murmură repede, în șoaptă:

— Ascultă, Romocika! Zău, nu ne da uitării! Te socot drept singurul meu prieten... M-auzi? Numai, nu te mai uita la mine cu ochii ăștia de berbec, că de nu, nici nu vreau să te mai văd. Te rog, Romocika, să nu te crezi și să nu-ți dai aere... Nici nu ești încă un adevărat bărbat!

VII

La ora trei și jumătate, locotenentul Feodorovski, aghiotantul regimentului, intră la Romașov. Era un tânăr înalt și, cum spuneau soțiile ofițerilor, impunător, cu ochi reci și mustăți lungi și stufoase.

Era de o curtenie exagerată, dar numai oficială față de ofițerii inferiori. Nu se împrietenea cu niciunul din ei și era foarte mândru de funcția lui. Comandanții de companie se lingușeau toți pe lângă el...

Când intră în odaie, își aruncă în treacăt o privire printre gene asupra mobilierului sărăcăcios al lui Romașov. Sublocotenentul care, în clipa aceea, era întins pe pat, se ridică repede, înroșindu-se, și se grăbi să-și încheie nasturii de la bluză.

— Am venit după dumneavoastră, din ordinul colonelului, zise Feodorovski cu glas nepăsător. Vă rog să vă îmbrăcați și să mă urmați.

— Iertați-mă... îndată! Să-mi pun ținuta de serviciu. Sunt ca acasă...

— Vă rog, nu vă sfiiți! Puneți-vă tunica. Îmi dați voie să stau jos?

— Iertați-mă, vă rog... Nu doriți un ceai? întrebă repede Romașov.

— Nu, mulțumesc... Vă rog, grăbiți-vă!

Aghiotantul se așează pe scaun, fără să-și scoată mantaua și mănușile, în timp ce Romașov se îmbrăca, încurcat, frământându-se mai mult decât era nevoie și rușinat de cămașa lui nu tocmai curată. Locotenentul Feodorovski rămase întruna drept și nemișcat, cu fața încremenită și cu mâinile pe mânerul

sabiei.

— Nu știți de ce mă cheamă?

Aghiotantul dădu din umeri:

— Ciudată întrebare... De unde să știu? Fără îndoială că știți mai bine decât mine... Sunteți gata? Vă sfătuiesc să vă treceți diagonala pe sub epoleți și nu deasupra lor. Nu uitați că asta nu-i place colonelului. Da, așa... Să mergem!

În fața porții aștepta o trăsură de-a regimentului cu doi cai înalți și bine hrăniți. Ofițerii se suiră și trăsura porni. Din politețe, Romașov se strădui să stea într-o parte, ca să nu-l stingherească pe aghiotant, el însă parcă nici nu băgă de seamă. Pe drum, îl întâlniră pe Vetkin care salută aghiotantul, dar, după ce trecu trăsura, Romașov întoarse capul și-l văzu că-i face un semn hazliu, cu neputință de redat în cuvinte ce parcă spunea: „Ehei, frate, te duce la săpuneală!” Mai întâlniră și alți ofițeri. Unii se uitau cu luare-aminte, alții cu mirare, iar câțiva cu un fel de batjocură la Romașov care, fără voie, se strângea tot sub privirile lor.

Colonelul Șulgovici nu-l primi îndată... Mai avea pe cineva în birou. Sublocotenentul fu nevoit s-aștepte în vestibulul pe jumătate întunecos, ce mirosea a mere, a naftalină, a mobilă proaspăt lustruită, unde stăruia mirosul acela special și oarecum plăcut pe care-l răspândesc hainele și lucrurile în familiile nemțești cu stare și îngrijite. Plimbându-se prin încăpere, Romașov se uită de câteva ori în oglinda din perete, prinsă într-o ramă de frasin și, de fiecare dată, fața lui i se păru dezgustător de galbenă, de urâtă și de nefirească, iar tunica prea roasă și epoleții prea mototoliți.

La început, nu răzbatea din birou decât glasul monoton de bas al colonelului. Cuvintele nu se deslușeau, dar din vorba răsunătoare și întârâtată ghiceai că ceartă pe cineva cu o furie nestăpânită.

Așa ținu cam cinci minute. Apoi Șulgovici tăcu pe neașteptate... Atunci se auzi o voce tremurătoare ce se ruga, iar după o clipă de liniște, Romașov deslușì limpede, fără să piardă o iotă, cuvintele rostite cu îngrozitoare aroganță, indignare și dispreț:

— Ce-mi tot îndrugi acolo? Copiii? Nevasta? Puțin îmi pasă de copiii dumitale! Înainte de a-i face, trebuia să te întrebi cu ce-o să-i hrănești... Hai? Acuma parcă te aud spunându-mi: „Iertați-

mă, domnule colonel!” Dar domnul colonel nu-i vinovat de ceea ce ți se întâmplă dumitale! Să știi, căpitane, că dacă eu, colonelul, nu te trimit în fața consiliului de război, săvârșesc o crimă împotriva serviciului! Ce-e-e? Să ta-a-ci din gură! Nu o greșeală, ci un delict... Locul dumitale nu-i la regiment, ci acolo unde singur știi prea bine... Hai?

Și din nou răsună glasul tremurător, sfios, plin de rugă fierbinte și atât de jalnic, de parcă nu mai avea nimic omenesc.

„Dumnezeule, ce-i asta? gândi Romașov care rămăsese lipit de oglindă, privindu-și fața palidă, fără s-o vadă, și simțind cum i se strânge inima, bătând dureros în piept. Doamne, ce grozăvie!”...

Glasul plângător mai vorbi vreme destul de îndelungată...

Când tăcu, bombăni iar, vocea adâncă de bas a colonelului, dar de data aceasta mai liniștită și ceva mai blândă, ca și cum Șulgovici și-ar fi domolit furia, răcnind, sau poate că umilința celuilalt i-ar mai fi potolit setea de autoritate.

Vorbea întretăiat:

— Fie... Dar e pentru ultima oară! Nu uita că-i pentru ultima oară... Auzi? Înseamnă-ți-o bine pe nasul roșu de bețiv. Dacă mai aflu vreodată că te-ai îmbătat... Hei? Lasă... lasă că-ți cunosc eu făgăduielile... Pregătește-ți compania pentru inspecție! Asta nu-i companie, ci... adunătură! Am să vin chiar eu s-o inspectez peste o săptămână... Ei, și acuma-ți dau un sfat: Restituie banii pe care i-ai luat din solda trupei și pune rânduială în scriptele companiei! Auzi? Asta s-o faci chiar mâine... Hai? Nu mă privește că n-ai bani! Să-i scoți din piatră seacă... Și acum, căpitane, nu te mai opresc... Salutare!

Din birou se auzi cum se mișcă nehotărât cineva și se îndreaptă apoi spre ușă, în vârful picioarelor, cu cizmele care-i scârțâiau. Dar, în aceeași clipă, îl opri glasul colonelului care se înăspri deodată, ca să nu pară că s-a lăsat convins.

— Ia stai! Vino-ncoace, hârcă bătrână... Sigur c-o să dai fuga la cămătari? Hai? Să semnezi polițe! Nătărăule, nătărăule, cap sec ce ești!... Uite, ia astea, lua-te-ar dracu să te ia... Una, două... una, două, trei, patru... Nu, trei sute! Nu pot să-ți dau mai mult... O să mi le înapoiezi când ăi putea... Ptiu, drăcie, ce măgărie faci, căpitane! răcni colonelul, ridicând glasul din ce în ce mai tare. Să nu te mai prind cumva că faci una ca asta... E o josnicie!... Acum... înainte marș! Du-te la dracu! Salutare!

În vestibul se ivi Svetovidov, căpitanul cel mărunțel, roșu ca un rac, cu fața răvășită, cu broboane de sudoare la tâmple și pe nas. Cu mâna dreaptă mototolea mașinal în buzunar hârtiile noi care foșneau.

Când îl văzu pe Romașov, tropăi pe loc și izbucni într-un râs nefiresc de paiață, strângând puternic mâna sublocotenentului în mâna lui umedă, fierbinte și tremurătoare. Ochii lui stingheriți rătăceau, cercetându-l totodată pe Romașov ca să știe, dacă auzise sau nu...

— E fioros ca un tigru! mormăi el umil, arătând cu capul spre birou. Dar nu-i nimic! Svetovidov își făcu de două ori cruce, cu o mișcare grăbită și nervoasă. Nu-i nimic... Slavă ție, doamne, slavă ție!

— Bondarenko-o! strigă colonelul de dincolo și glasul lui puternic umplu îndată toate ungherele casei, cutremurând parcă pereții subțiri ai vestibulului. Nu întrebuința niciodată soneria, bizuindu-se pe puterea neobișnuitului său gâtlej. Bondarenko! Cine mai e acolo? Poftește-l înăuntru...

— Parcă-i un leu! șopti Svetovidov cu un zâmbet acru. Rămâi cu bine, locotenente... îți doresc succes!

În ușă se arătă ordonanța, adevăratul tip al ordonanței de colonel, cu fața netedă și obraznică, păr unsuros, cărare la o parte și mănuși de ață albă pe mâini. Ațintindu-și privirea ușor sfidătoare drept în ochii locotenentului, zise cu respectuoasă îndrăzneală:

— Domnul colonel vă roagă să poftiți!

Apoi deschise ușa biroului și se dădu la perete să-i facă loc. Romașov intră.

Colonelul Șulgovici ședea la birou, la stânga intrării. Purta o bluză cenușie, sub care se vedea o cămașă bună de o albeață strălucitoare. Își ținea mâinile roșii și grase pe brațele fotoliului de lemn. Fața-i mare de bătrân, cu părul cărunt, tuns scurt ca o perie, și cu barba albă, triunghiulară, era aspră și rece. Ochii de culoare deschisă și spălăciți priveau dușmănos.

Răspunse la salutul sublocotenentului, dând ușor din cap. Romașov zări deodată în urechea lui un cercel de argint în formă de semilună, cu o cruce deasupra, și gândi: „Uite că nu i-am văzut până acum cercelul ăsta”.

— E rău! începu colonelul cu glasul lui de bas, ce parcă mugea, înălțându-se din adâncul stomacului. Apoi făcu o pauză

lungă. E o rușine! urmă el, ridicând glasul. Abia ai intrat în serviciu și ai și început să-ți faci de cap... Sunt nemulțumit de dumneata din foarte multe pricini! Unde s-a mai pomenit așa ceva? Cum de-și îngăduie un mucos să răspundă nu mai știu ce nerozie, când colonelul său îi face o observație? Hai? Ce neobrăzare! strigă el deodată atât de asurzitor, încât Romașov tresări. De neînchipuit! Asta-i destrăbălare!

Romașov se uita posomorât într-o parte și i se părea că nicio putere din lume nu l-ar putea sili să-și ridice privirea și să se uite în ochii colonelului. „Unde-i oare *eul* meu? se întrebă el deodată batjocoritor. Iată, acum trebuie să stai drepți și să taci."

— N-am să-ți spun cum am aflat, dar știu, știu sigur că bei... E dezgustător! Un băiețandru, un țânc abia ieșit din școală se îmbată la cercul militar ca cea din urmă calfă de cizmar... Eu, dragul meu, știu tot! nimic nu-mi scapă... Știu chiar multe lucruri pe care nici nu le bănuiești... Ei, dacă vrei să te rostogolești până jos în râpă, poftim, n-ai decât! Dar îți spun pentru cea din urmă oară... Gândește-te bine la înțelesul vorbelor mele! Așa se întâmplă totdeauna, dragul meu... Începi cu un păhărel, apoi mai iei unul, și până la urmă mori sub un gard! Bagă-ți bine asta-n cap... Trebuie să știi că suntem răbdători, dar și răbdarea unui înger are o margine... Ia seama să nu ne scoți din sărite! Dumneata ești unul singur, iar corpul ofițeresc reprezintă o adevărată familie. Așa că, oricând se poate întâmpla... să te înhațe de guler și să te arunce afară!

„Stau nemișcat și tac, își zicea Romașov cu amărăciune, fără să-și poată lua privirea de la cercelul colonelului, când ar trebui să-i spun că nici eu nu țin la familia asta și sunt gata s-o părăsesc chiar acum, trecând în rezervă. Voi îndrăzni oare să-i vorbesc?"

Romașov simți că inima prinde iar să-i bată cu putere... Făcu chiar o mișcare neputincioasă cu buzele, dar se opri, înghiți în sec și rămase nemișcat.

— Și îndeobște, purtarea dumitale lasă de dorit! urmă Șulgovici cu glas foarte aspru. Așa, de pildă, anul trecut, când nici măcar nu împliniseși un an de serviciu, ai cerut o permisie... Ai îndrugat nu mai știu ce despre o boală a mamei dumitale, ai arătat o scrisoare de la ea... Desigur, nu îndrăznesc, mă-nțelegi, nu în-drăz-nesc să nu cred ce-mi spune un ofițer de-al meu. Dacă zici că-i vorba de mama dumitale, bine, fie și mama... Ce

să-i faci, multe se pot întâmpla! Dar știi, când una se adaugă la alta, înțelegi...

Romașov simțea încă de mult că genunchiul drept îi tremură, întâi foarte slab și apoi din ce în ce mai tare. Până la urmă, această nestăpânită mișcare nervoasă ajunse atât de puternică, încât îl trecură fiori prin tot trupul. Foarte stingherit și rușinat, se temea ca Șulgovici să nu ia tremurul ăsta drept frică față de el. Dar când colonelul pomeni de maică-sa, un val de sânge cald și amețitor i se sui deodată la cap, iar tremuru-i încetă pe loc. Pentru întâia dată, își ridică privirea, pironind-o stăruitor drept în ochii colonelului, cu ură și cu o înfățișare sfidătoare, o simțea singur, ce parcă desființa nenumăratele trepte ale rangului care-l despărțeau pe el, neînsemnatul subaltern, de șeful temut! Încăperea i se păru întunecoasă ca și cum ar fi tras cineva deodată perdelele. Glasul gros al colonelului se prăbuși într-o prăpastie mută... Urmă un răstimp de întunecare și de liniște groaznică, un răstimp fără gânduri, fără voință și fără vreo impresie din afară, aproape fără conștiință, afară de singura și cumplita convingere că acum, chiar în clipa aceasta, se va întâmpla ceva nesăbuit, îngrozitor și cu neputință de îndreptat. O voce ciudată, străină, parcă-i șoptea la ureche: „Am să-l lovesc”, și Romașov își îndreptă încet privirea spre obrazul lat și cărnos al bătrânului și spre cercelul de argint în formă de semilună, cu o cruce deasupra.

Pe urmă, ca prin vis și fără să înțeleagă bine ce se întâmplă, zări cum ochii lui Șulgovici exprimau pe rând mirarea, spaima, îngrijorarea și mila... Valul nebun, de neînlăturat care, atât de amenințător și de sălbatic, pusese stăpânire pe sufletul lui Romașov, se prăbuși deodată, trăgându-se înapoi departe. Parcă se trezi din somn și răsuflă adânc și tare... Totul i se păru iar simplu și obișnuit. Șulgovici, îngrijorat, îi arăta un scaun, și-i vorbea cu neașteptată și duioasă dojană.

— Ptiu, drace... Da' supărăcios mai ești! Haide, stai jos, lua-te-ar naiba! Ei, da... toți sunteți la fel! Mă priviți ca pe o fiară și vă spuneți: „Răcnește fără niciun rost prostul ăsta bătrân, lua-l-ar dracu!” Dar eu, dragul meu – și glasul gros îi tremura de o caldă tulburare – eu, pe cinstea mea, vă iubesc pe toți ca pe copiii mei... Credeți că nu sufăr, că nu mă doare pentru voi? Ehei, domnilor, domnilor, nu mă înțelegeți... Ei, să zicem că m-am înfierbântat puțin, c-am mers ceva prea departe, dar poți oare

să te superi pe un bătrân? Ehei, tinerețe, tinerețe... Și acuma, basta! Am făcut pace... Dă-mi mâna și să trecem la masă!

Fără să scoată o vorbă, Romașov se plecă și strânse mâna mare, puhavă și rece pe care i-o întindea colonelul. Nu mai era jignit, dar nici nu se simțea mai bine. După gândurile grave și mândre din chiar dimineața aceea, se socotea acum un biet școlar jalnic, un băiețandru sfios, părăsit de toți, și se rușina de schimbarea aceasta sufletească.

În timp ce-l urma pe colonel în sufragerie, își zise, ca de obicei, la persoana a treia: „Gânduri întunecate îi brăzdau fruntea”.

Șulgovici n-avea copii. La masă, veni soția lui, o femeie înaltă și voinică, fără gât, dar cu mai multe bărbii. Tăcea aproape tot timpul și era foarte impunătoare. În ciuda *pince-nez*-ului și a privirii ei arogante, avea o față simplă ce părea plămădită în grabă din aluat, cu două stafide înfipte în loc de ochi. În urma ei, târându-și pașii mici, se ivi mama colonelului, o bătrânică mărunțică și surdă, dar încă vioaie, tăioasă și autoritară.

Fără sfială, îl măsură pe Romașov din cap până-n picioare, cu o privire stăruitoare pe deasupra ochelarilor, și-i întinse o mână micuță, negricioasă și zbârcită, ca de moaște, pe care i-o puse drept pe buze. Apoi se întoarse către colonel și-l întrebă, ca și cum n-ar fi fost decât ei amândoi în sufragerie:

— Cine-i ăsta? Parcă nu mi-l amintesc.

Șulgovici duse mâinile pâlnie la gură și-i strigă chiar în ureche:

— E sublocotenentul Romașov, mamă! Un ofițer minunat... bun ofițer de trupă și vrednic... provenit din corpul de cadeți... A, da! își aminti el deodată. Mi se pare, sublocotenente, că ești de la noi, din gubernia Penza.

— Da, desigur, domnule colonel, din gubernia Penza.

— Ei, da, da... Acuma-mi aduc aminte... Atunci, suntem concetățeni! Din județul Narovciat, mi se pare.

— Da, chiar din județul Narovciat!

— Ei, da... Cum de am putut să uit? Vorba ceea: „La noi în Narovciat, doar țăruși în lung și-n lat...” Noi suntem din Insat. Mamă, strigă iar colonelul în urechea maică-si: sublocotenentul Romașov e de la noi, din Penza!... Din Narovciat!... E un concetățean de al nostru!...

— A-a! făcu bătrâna, mișcându-și sprâncenele cu tâlc. Da,

da.... Chiar așa socoteam și eu... Va să zică ești băiatul lui Serghei Petrovici Șișkin?

— Mamă! Te înșeli! Pe sublocotenent îl cheamă Romașov și nu Șișkin.

— Păi!... Eu ce spuneam... Nu l-am cunoscut pe Serghei Petrovici decât din auzite. Dar pe Piotr Petrovici îl vedeam tare des. Moșiile noastre erau aproape vecine. Îmi pare bine, foa-arte bine, tinere... Ești de toată lauda...

— Ei, acuma s-a pornit bătrâna să huruie, zise colonelul încet, cu un fel de bunătate morocănoasă. Stai jos, sublocotenente. Locotenent Feodorovski! strigă el spre ușă. Isprăvește-ți treburile și vino să-ți bei votca!...

Aghiotantul care, după un obicei stabilit în multe regimente, lua masa la colonel, intră repede în sufragerie. Foarte firesc și zornăind ușor din pinteni, se apropie de o măsuță de majolică, așezată mai la o parte anume pentru gustări, își turnă un pahar de votcă și bându-l fără grabă, luă o gustare. Romașov încerca față de el o nedeslușită invidie și un fel de considerație ce-i păreau caraghioase și meschine.

— Ei, sublocotenente, nu iei o votcă? întrebă Șulgovici. Doar obișnuiești...

— Nu, vă mulțumesc respectuos! Nu prea simt nevoia, răspunse Romașov cu glas răgușit și apoi tuși încetișor.

— Foa-arte bi-ne. Nici nu se poate mai bine. Îți doresc să fie tot așa și pe viitor.

Masa era îmbelșugată și excelentă. Se vedea că atât colonelul cât și soția lui, oameni fără copii, aveau nevinovata patimă de a mânca bine. Se servi o supă de legume noi cu verdeață ce mirosea frumos, plătică prăjită cu cașă, o rață bine îndopată și sparanghel. Pe masă erau trei sticle, ce-i drept începute și închise cu dopuri cu figurine de argint, dar cu vinuri străine scumpe și de mărci renumite: vin alb, vin roșu și vin de Madera. Ca și cum ultima-i mânie i-ar fi ațâțat pofta de mâncare, colonelul se ospăta cu deosebită mulțumire și atât de voios, de-ți era mai mare dragul să te uiți la el. Făcea întruna glume pline de haz, dar cam grosolane. Când se aduse sparanghelul, își băgă mai adânc după gulerul tunicii șervetul scrobit, de o albeață strălucitoare, și zise voios:

— De-aș fi rege, aș mânca mereu sparanghel.

În timp ce mânca peștele, nu se putu opri să nu-i strige lui

Romașov cu glas de comandă:

— Sublocotenente! Lasă cuțitul deoparte. Peștele și pârjoalele se mănâncă numai cu furculița... Vezi bine, un ofițer trebuie să știe să mănânce... Orice ofițer poate fi poftit la masa maiestății-sale! Să n-o uiți...

De la începutul mesei, Romașov se simțea stângaci și stingherit. Neștiind unde să-și pună mâinile, le ținea aproape tot timpul sub masă, împletind codițe din ciucurii feței de masă. Pierduse de mult obișnuința unei vieți de familie plăcute, a mobilelor frumoase și comode și a bunei ținute la masă. Îl chinuia mereu același gând: „E dezgustător ce fac! Ce grozavă slăbiciune și mișelie din partea mea că n-am îndrăznit să refuz această umilitoare invitație la masă. Uite, am să mă scol chiar acum, am să-i salut pe toți și am s-o șterg. Creadă ce-or vrea! Doar el n-o să mă înghită... N-o să-mi ia sufletul, gândurile și conștiința. Oare-am să pot pleca?" Apoi, cu inima strânsă iar de sfială și îngălbenindu-se de frământare sufletească, furios pe el însuși, simțea că nu-i în stare s-o facă.

Soarele apunea când se aduseră cafelele. Razele roșii cădeau pieziș pe fereastră, aruncând pete arămii orbitoare pe tapetele închise, pe fața de masă, pe cristaluri și pe chipurile mesenilor. Toți tăceau, cuprinși de vraja melancolică din amurg.

— Când eram sublocotenent, zise deodată Șulgovici, îl aveam comandant de brigadă pe generalul Fofanov, un bătrânel tare simpatic, ofițer încercat în lupte, dar ieșise, pare-se, din rândul copiilor de trupă. La inspecții, mi-aduc aminte că se apropia de toboșar – îi plăcea grozav toba – și-i spunea: „Ascultă, măi frate, ia cântă-mi ceva melancolic". Da... când avea musafiri, generalul ăsta, pleca totdeauna să se culce la ora unsprezece... Uneori zicea oaspeților: „Hai, domnilor, mâncați, beți, veseliți-vă... Cât despre mine mă duc în brațele lui Neptun!" Ceilalți îi răspundeau: „Ale lui Morfeu, domnule general!" „Eh, totuna-i... E aceeași *mineralogie..."* Așa voi face și eu acuma, domnilor, și Șulgovici se sculă, punându-și șervetul pe spătarul scaunului. Mă duc și eu în brațele lui Neptun... Sunteți liberi, domnilor ofițeri!

Ofițerii se sculară, luând poziția de drepți.

„Un zâmbet ironic și amar flutură pe buzele-i subțiri", gândi Romașov, dar gândi numai fiindcă, de fapt, în clipa aceea, fața-i era palidă cu o umilă expresie de supunere, lipsită de orice

frumusețe.

Romașov se întorcea iar spre casă, simțindu-se nespus de singur, sfâșiat de tristețe și pierdut într-o lume străină, întunecată și dușmănoasă.

În amurg, ardeau iar grămezi de nori grei și cenușii în flăcări roșietice ca chihlimbarul, și lui Romașov i se părea iar că departe, dincolo de zare, peste case și peste câmpii, se ascunde un oraș minunat și de neînchipuit, unde viața-i numai frumusețe, grație și fericire...

Pe străzi se întuneca tot mai tare și pe șosea alergau plozii, țipând. Pe ici, pe colo, pe prispe, în fața porților și prin grădini, răsunau întruna râsete ațâțătoare de femei cu fiorul acela cald, plin de o bucurie animalică, care numai primăvara se aude.

În sufletul lui Romașov, o dată cu o melancolie liniștită și plină de gânduri, se trezeau amintiri ciudate și nedeslușite, părerea de rău după fericirea pe care n-o cunoscuse, după primăverile de altădată, și mai frumoase decât aceasta, iar în inima lui încolțea încet presimțirea tulbure și dulce a unei iubiri apropiate...

Când ajunse acasă, îl găsi pe Gainan în colțișorul lui întunecat, privind bustul lui Pușkin. Marele poet era acum uns tot cu untdelemn... Flacăra lumânării ce ardea în fața lui îi punea pete lucioase pe nas, pe buzele groase și pe gâtul cu vinele umflate. Gainan ședea turcește pe cele trei scânduri ce-i slujeau drept pat, legănându-se ușor înainte și înapoi, și mormăia tărăgănat ceva prelung și monoton.

— Gainan! strigă Romașov.

Ordonanța tresări și sări ars de pe pat, luând poziția de drepți. Pe față i se citeau frica și tulburarea.

— Alah? întrebă prietenos Romașov.

Gura de băiețandru, fără urmă de mustață, a ceremisului, se întinse într-un zâmbet larg ce-i dezvălui dinții minunați și albi, scânteietori la licărirea lumânării.

— Alah... dom'sublocotenent!

— Bine, bine... Stai acolo! Romașov mângâie cu blândețe ordonanța pe umăr. Nu-i nimic, Gainan, tu ai un Alah, eu am Alah... Vezi, nu-i decât un singur și același Alah pentru toți oamenii.

„Ce de treabă-i Gainan ăsta, gândi sublocotenentul, intrând în odaie. Iar eu mă rușinez să-i strâng mâna... Da, nu pot... Nu

îndrăznesc! Ei, drăcie! De azi înainte trebuie să mă îmbrac și să mă dezbrac singur... E o porcărie să-l silești pe aproapele tău să te slujească astfel.”

În seara aceea, nu se mai duse la cercul militar. Scoase din sertar un caiet gros, cu pagini liniate și acoperite cu slove mărunte, neregulate, și scrise până noaptea târziu.

Era a treia lui povestire, intitulată *Cel din urmă și fatal început.* Sublocotenentul se rușina de îndeletnicirile lui literare și pentru nimic în lume nu le-ar fi mărturisit cuiva.

VIII

Abia acum se începea clădirea cazărmilor pentru regiment, dincolo de calea ferată, pe așa-zisul islaz, iar până să fie gata, regimentul, împreună cu toate serviciile lui, era încartiruit prin case particulare. Cercul militar fusese așezat într-o casă nu prea mare, numai cu parter, în formă de L; în aripa mai lungă de la stradă se aflau sala de dans și salonul, iar în cea mai scurtă care se înfunda într-o curte plină de noroi, se găseau popota, bucătăria și „camerele” pentru ofițerii în trecere prin orășel. Amândouă aripile erau legate între ele printr-un fel de culoar îngust, întortocheat, cu o serie de ieșinduri ce comunicau între ele prin câte o ușă, alcătuind un șir de cămăruțe mici care slujeau drept bufet, cameră de biliard, cameră pentru joc de cărți, vestiar și garderobă pentru doamne.

Cum toate aceste încăperi, afară de popotă, erau de obicei nelocuite și nu se aeriseau niciodată, stăruia în ele un miros acru de mucegai și de casă închisă, la care se mai adăuga și mirosul de naftalină al învelitorii vechi de mobilă.

Romașov sosi la cerc la ora nouă. Cinci, șase ofițeri neînsurați se și adunaseră pentru serată, dar doamnele nu veniseră încă. De mult, se stabilise între ele o ciudată întrecere cât privește respectarea unei purtări alese în societate și socoteau că era rușinos ca o doamnă să sosească printre cele dintâi la bal.

Muzicanții se și așezaseră la locul lor, într-o verandă închisă cu sticlă care dădea în sala de dans printr-o boltă mare cu geamuri.

Între ferestrele sălii, ardeau lămpi cu trei brațe, iar în tavan atârna un policandru împodobit cu mici prisme de cristal tremurătoare.

La lumina puternică, părea și mai deșartă încăperea aceasta mare, cu pereții goi, tapetați cu hârtie albă, cu perdele de tul la ferestre și mobilată numai cu scaune vieneze, așezate de-a lungul pereților.

În camera de biliard, doi aghiotanți de batalion jucau în cinci bile pe o sticlă de bere. Erau locotenenții Bek-Agamalov și Olizar sau *contele Olizar,* cum îi ziceau toți la regiment, un tânăr bătrânicios, deșirat, cu părul lins și pomădat, fața rasă și zbârcită, cu o expresie cam ușuratică, și care făcea întruna obișnuitele glume de biliard.

Căpitanul Leșcenko sta pe marginea ferestrei și privea jocul lor. Era un om de vreo patruzeci și cinci de ani, abătut, care ar fi putut să-i întristeze și pe ceilalți numai cu înfățișarea lui. Toate parcă atârnau jalnic pe el. Nasul lung, cărnos, roșu și moale îi atârna ca un ardei pe sfoară, mustața-i cădea până la bărbie, isprăvindu-se în două fire cenușii, subțiri ca ața, iar sprâncenele coborau de la rădăcina nasului spre tâmple, dând ochilor o expresie veșnic plângăreață. Până și tunica veche-i atârna pe umerii căzuți și pe pieptul scofâlcit, ca pe un umărar de haine. Leșcenko nu bea niciodată, nu juca cărți și nici măcar nu fuma. Îi făcea însă o plăcere ciudată – de neînțeles pentru alții – să stea ceasuri întregi în spatele jucătorilor, în camera de biliard sau de cărți, ori să rămână în sala de mese când cheful era în toi. Ședea acolo, trist și jalnic, fără să scoată o vorbă. La regiment, se obișnuiseră toți cu ciudățenia lui, ba chiar jocul și băutura parcă nici nu le tihneau tuturor, când lipsea el de la cerc.

După ce-i salută pe cei trei ofițeri, Romașov se așeză lângă Leșcenko, care se dădu prevenitor la o parte să-i facă loc și oftă, aruncând noului venit o privire tristă de câine credincios.

— Cum o mai duce cu sănătatea Maria Viktorovna? întrebă Romașov înadins mai tare așa cum vorbești cu surzii sau cu cei grei de cap, ton pe care-l întrebuința cu Leșcenko toți cei din regiment, până și subofițerii.

— Mulțumesc, dragul meu, răspunse Leșcenko, oftând adânc. Firește c-o mai supără nervii uneori... că așa-s timpurile!

— Dar de ce n-ați venit împreună? Sau poate că Maria Viktorovna nici n-are de gând să vină astăzi?

— Ba da, cum să nu... Vine, vine, dragul meu! Numai că vezi, nu mai era loc în trăsură... A luat o birjă împreună cu Raisa Alexandrovna și atunci, înțelegi, dragul meu, că mi-au spus:

„Cizmele ți-s pline de noroi și ai să ne murdărești rochiile”.

— Încrucișare la mijloc! Bine jucat... Scoate bila, Bek! strigă Olizar.

— Întâi trimite-o tu, că de scos o scot eu îndată, îl repezi Bek-Agamalov.

Leșcenko își prinse între buze vârfurile mustăților cenușii și începu să le molfăie cu înfrigurare.

— Am o rugăminte, dragul meu Iuri Alexeevici, îngăimă el nehotărât. Azi ești conducătorul dansurilor?

— Da! Mi-au dat beleaua asta pe cap, fir-ar să fie! Degeaba am căutat să-l conving pe aghiotantul regimentului și am vrut chiar să-i fac un raport că-s bolnav. Da' parcă poți să te înțelegi cu el? „Adu-mi un certificat de la doctor”, mi-a spus.

— De aceea, te rog, dragul meu, urmă Leșcenko cu glas rugător și umil, fă așa fel să danseze și ea un pic. Știi, te rog ca un camarad.

— Care *ea*? Maria Viktorovna?

— Ei, da! Te rog frumos...

— Bila pentru dublet, în colț! ordonă Bek-Agamalov. E ca și făcut.

Îi venea greu să joace din pricina staturii lui scunde și fu nevoit să se întindă pe burtă peste biliard. Fața i se înroși de încordare, iar pe frunte i se umflară două vine ce coborau spre rădăcina nasului, alcătuind un fel de „V”.

— *J-a-m-a-i-s*,[1] îl sfidă Olizar, sigur de el. Nici eu n-aș putea s-o fac!

Tacul lui Agamalov lunecă, trosnind scurt peste bilă, dar ea nu se clinti din loc.

— Chix! strigă voios Olizar și începu să joace cancan în jurul biliardului. Ei, sufletele, spui la mine: când dormim, sforăim?[2]

Agamalov bătu în podea cu capătul cel gros al tacului.

— Nu-ți îngădui să cobești când mă pregătesc să joc! răcni el, iar ochii negri îi scăpărau. Dacă-i așa, nici nu mai joc.

— Nu supărăm, sufletele, că stricăm sânge la noi. Bila în colț!

Unul din plantoanele care stăteau la vestiar s-ajute doamnele să-și scoată hainele se apropie în grabă de Romașov.

— Să trăiți, dom' sublocotenent, vă poftește o doamnă în sala de dans.

---

[1] Niciodată (fr.) (n. t.).

[2] Vorbeşte stricat, imitând graiul caucazienilor (n. t.).

Trei doamne care sosiseră tocmai atunci se plimbau încet prin sală; niciuna nu mai era în floarea tinereții. Cea mai în vârstă, Anna Ivanovna Migunova, soția ofițerului administrator, se adresă lui Romașov cu glas aspru și nefiresc, lungind ciudat ultimele silabe ale cuvintelor și plecându-și capul cu grația unei femei de lume.

— Sublocotenent Romașo-ov, dă ordin să cânte ceva-a frumos!... Te ro-og...

— La ordinele dumneavoastră.

Romașov se înclină și se apropie de fereastra muzicanților:

— Zissermann! strigă el șefului orchestrei, zi-i ceva frumos!

Prin fereastra deschisă a verandei, răsunară furtunos primele măsuri din uvertura *Viața pentru țar,* iar flăcările lumânărilor începură să se legene în tactul muzicii.

Doamnele se adunau încet. Cu un an în urmă, lui Romașov îi plăceau foarte mult clipele acestea de la începutul balului, când își îndeplinea îndatoririle de maestru al dansurilor și întâmpina doamnele la intrarea lor în vestiar. Ce tainice și fermecătoare i se păreau ele când, însuflețite de lumină, de muzică și de așteptarea dansului, își scoteau într-un freamăt voios glugile, eșarfele și hainele de blană. O dată cu râsetele femeilor și cu glasurile lor sonore, pătrundea în vestiarul îngust și un miros de ger, de parfum, de pudră și de mănuși de piele fină – mirosul atât de tulburător al femeilor frumoase care s-au gătit de bal. Ce strălucitori și galeși se răsfrângeau ochii lor în oglinzile înaintea cărora se opreau să-și îndrepte în grabă pieptănăturile! Ce armonios era foșnetul rochiilor! Ce mângâietoare atingerea mâinilor mici, a eșarfelor și a evantaielor...

Vraja aceasta pierise acum pentru totdeauna și Romașov înțelegea, nu fără oarecare rușine, că farmecul acesta se datora în mare măsură lecturii unor romane proaste franțuzești, în care trebuia neapărat să se descrie cum trec prin vestibul Gustave sau Armand, poftiți la balul de la ambasada rusă... Mai știa, de asemenea, că soțiile ofițerilor purtau ani de-a rândul una și aceeași rochie „elegantă", făcând deznădăjduite încercări s-o împrospăteze pentru seratele mai strălucite și că-și curățau mănușile cu benzină. I se părea ridicolă și pretențioasă patima lor pentru tot felul de egrete, de eșarfe, pentru pietre false, pentru pene și pentru sumedenie de panglici... Toate acestea dovedeau un lux țipător, fără gust și ieftin. Ele întrebuințau

creme și farduri într-un chip atât de neîndemânatic și de vulgar, aproape prostesc, încât fața unora căpăta o nuanță albăstruie, înfiorătoare. Romașov cunoștea, ca de altfel tot regimentul, istorioarele tainice ale fiecărui bal, ale fiecărei rochii, aproape ale fiecărei fraze rostite cu cochetărie, ceea ce-i sporea dezgustul. Știa că-n spatele acestei fațade se ascund o jalnică sărăcie, șiretlicuri, bârfeli, invidie reciprocă, un joc neputincios al provincialelor de a se arăta femei de lume și, în sfârșit, obișnuite și anoste legături amoroase.

Căpitanul Talman sosi împreună cu nevastă-sa. Erau amândoi foarte înalți și voinici: ea, blondă, grasă, cu trăsături delicate; el, o figură oacheșă de bandit, tușea mereu și vorbea răgușit. Romașov știa dinainte c-o să-i pună întrebarea lui obișnuită... Într-adevăr, rotindu-și ochii de țigan, rosti:

— Ia spune, sublocotenente, a început *whist*-ul?

— Încă nu... Sunt toți în sala de mese!

— Încă nu? Știi, Sonecika... mă duc acolo să răsfoiesc *Invalidul.* Dragă Romașov... ai grijă de nevastă-mea, pentru vreun cadril...

Deodată, năvăli în vestiar familia Lâkaciov, un adevărat stol de fete drăguțe, zâmbitoare, vorbind cu *r*, în frunte cu mama lor, o femeie mărunțică, vioaie și care, la patruzeci de ani, era neobosită la dans și făcea mereu copii, „între al doilea și al treilea cadril”, cum spunea despre ea Arceakovski, omul de duh al regimentului.

Domnișoarele, rostindu-l pe *r*, fiecare în felul ei, și luându-și vorba din gură una alteia, se năpustiră asupra lui Romașov.

— De ce n-ai mai venit pe la noi?

— Rhăutăcios, rhăutăcios, rhăutăcios!

— Hrăule, hrăule!

— Te invit la phrimul cadhril...

— *Mesdames... Mesdames!...* zise Romașov, arătându-se, fără voie, cavaler amabil și făcând plecăciuni în toate părțile.

Tocmai atunci, își aruncă din întâmplare privirea spre ușa de la intrare și zări pe geam fața slabă cu buze groase a Raisei Alexandrovna Peterson, cu un fular alb care-i acoperea pălăria ca s-o apere. Romașov o șterse ca un băiețandru în salon. Deși clipa aceea fusese foarte scurtă și sublocotenentul credea că Raisa nu-l văzuse, era totuși neliniștit... I se părea că deslușise în ochii mici ai amantei lui o expresie nouă și îngrijorată, ca o

amenințare crudă și plină de ură.

Trecu în sala popotei, unde se adunase lume și mai toate locurile erau ocupate la masa lungă și acoperită cu mușama. Fumul albastru de tutun plutea legănându-se prin aer. Din bucătărie venea miros de unt prăjit. Două, trei grupuri de ofițeri începuseră chiar să mănânce și să bea. Câțiva citeau ziare. Larma glasurilor se contopea cu zăngănitul cuțitelor, cu țăcănitul scurt al bilelor de biliard și cu zgomotul ușii de la bucătărie, care se trântea întruna. Din antret pătrundea frigul și trăgea la picioare. Romașov îl căută pe locotenentul Bobetinski și, zărindu-l, se apropie de el. Bobetinski sta în picioare lângă masă, cu mâinile în buzunarele pantalonilor, legănându-se când pe vârfurile picioarelor, când pe tocuri, cu ochii pe jumătate închiși, ferindu-i de fumul țigării pe care o ținea în gură. Romașov îl trase ușor de mânecă.

— Ce-i? întrebă el, întorcându-se și scoțându-și mâna din buzunar, dar cu ochii tot abia deschiși. Cu o mișcare foarte elegantă, își răsuci mustața lungă și roșcată, ridicându-și cotul în sus și se uită la Romașov cu coada ochiului, adăugând: A! A! Dumneata ești? Îmi pare bi-ine...

Vorbea totdeauna în felul acesta căutat și nefiresc, imitând, cel puțin așa credea el, pe tinerii nobili din regimentele de gardă. Avea o părere foarte bună despre el, socotindu-se drept un mare cunoscător de cai și de femei, un dansator minunat, nobil și binecrescut, dar dezgustat și dezamăgit, în ciuda celor douăzeci și patru de ani ai săi. De aceea, își înălța mereu umerii cu o mișcare de efect, avea un mers nesigur, legănat, și întrebuința franțuzisme neizbutite, iar, când vorbea, gesticula cu plictiseală și nepăsare...

— Piotr Faddeevici, iubitule, te rog să conduci tu programul de dans în locul meu, îl rugă Romașov.

— *Mais, mon ami!* Bobetinski își ridică umerii și sprâncenele, privindu-l cu ochi mari, tâmpiți. Dar, prietene, traduse el cuvintele, de ce? *Pourquoi?*[1] Într-adevăr, dumneata mă... cum se spune? Mă uimești!!

— Dragul meu, te rog mult...

— Stai... Mai întâi, fără *familiarités*[2]*.* Ce înseamnă expresiile astea... *dragul meu,* așa și pe dincolo...

---

[1] De ce? (fr.) (n. t.)

[2] Familiarități (fr.) (n. t.).

— Te conjur, Piotr Faddeici... Mă doare capul... Și gâtul... mi-e cu neputință...

Multă vreme Romașov se rugă stăruitor de camaradul său. Până la urmă, se hotărî să recurgă și la lingușire.

— Doar nimeni în regiment nu se pricepe să conducă dansurile atât de variat și de distins ca Piotr Faddeevici și, afară de asta, îl mai roagă și o doamnă...

— O doamnă? Fața lui Bobetinski luă o expresie gânditoare și melancolică. O doamnă? La vârsta mea, prietene... și izbucni de râs cu prefăcută amărăciune și dezamăgire. Ce-i femeia? Ha! Ha! Ha!... *Une énigme*[1]. Ei bine, fie! Primesc...

Și, deodată, adăugă cu același glas dezamăgit:

— *Mon cher ami,*[2] n-ai cumva... cum se spune... trei ruble?

— Din păcate, nu!... răspunse Romașov, oftând.

— Dar o rublă?

— Hm!...

— *Désagréable*[3]... Nu-i nimic de făcut. Dacă-i așa, hai să bem o votcă.

— Vai! Din păcate, nu mai am nici măcar credit, Piotr Faddeevici.

— Da-a? *O, pauvre enfant!*[4]*...* Nu-i nimic, să mergem. Bobetinski făcu o mișcare largă de disprețuitoare mărinimie. Fac eu cinste!

Între timp, conversația se însuflețise și ajunsese chiar interesantă pentru toată lumea. Se discuta despre duelurile dintre ofițeri, care tocmai atunci fuseseră încuviințate prin lege, și părerile erau împărțite.

Cel mai mult vorbea locotenentul Arceakovski, un om destul de dubios, aproape un escroc. Se spunea în ascuns despre el că, înainte de a veni la regiment, pe când se găsea încă în rezervă, fusese șef la rateșul poștei și ar fi fost dat în judecată fiindcă ucisese un surugiu cu o lovitură de pumn.

— Duelul e bun în regimentele de gardă, spunea cu dispreț Arceakovski, pentru tot felul de pierde-vară și de filfizoni, dar la noi... Eu, de pildă, sunt holtei... Să zicem c-am băut la cerc cu Vasili Vasilici Lipski și, beat fiind, i-am trântit una după ceafă...

---

[1] O enigmă (fr.) (n. t.).

[2] Dragă prietene (fr.) (n. t.).

[3] Neplăcut (fr.) (n. t.).

[4] Biet copil (fr.)(n.t.).

Ce ne rămâne de făcut? Dacă nu vrea să se bată cu mine, e dat afară din regiment și atunci, vă întreb, ce-au să mănânce copiii lui? Dacă se bate în duel, îi trimit un glonte în burtă... și copiii lui iar n-au să aibă ce mânca. Toate acestea-s prostii!

— Stai... așteaptă... așteaptă puțin! îl opri bătrânul locotenent-colonel Leh, care se îmbătase și ținea într-o mână un păhărel cu votcă, iar cu cealaltă făcea mișcări nesigure în aer. Știi tu ce înseamnă onoarea uniformei?... Ehei, e mare lucru... Onoarea... Uite, îmi amintesc o întâmplare de la noi din regimentul Temriuk... prin 1862...

— A, slăbește-ne, i-o curmă Arceakovski, fără să se stingherească, n-avem timp de poveștile dumitale. Iar ai să ne spui ceva de pe vremea străbunicului!

— Ei, frate... da' obraznic mai ești! Ești încă un băiețandru, pe când eu... A fost, zic, o întâmplare...

— Numai sângele poate spăla o insultă, se amestecă în vorbă locotenentul Bobetinski cu glas înflăcărat, ridicându-și umerii, ca un cocoș care-și înfoaie aripile.

— Ei, era în regimentul nostru un subofițer pe care-l chema Soluha, încercă să urmeze Leh.

Căpitanul Osadci, comandantul companiei întâi, care tocmai venea de la bufet, se apropie de masă.

— Aud că vorbiți despre dueluri... E un subiect foarte interesant! mugi el cu glas gros de bas, care le acoperi îndată pe toate celelalte. Să trăiți, domnule colonel! Vă salut, domnilor...

— A, colosul din Rodos! îl întâmpină cu bunătate Leh. Ei, ia loc lângă mine, monumentule! Bei cu mine un pahar de votcă, nu-i așa?

— Și încă cum! răspunse cu o octavă mai jos Osadci.

Ofițerul acesta făcea totdeauna asupra lui Romașov o impresie ciudată și supărătoare, trezind în el un simțământ de frică și de curiozitate totodată. Ca și colonelul Șulgovici, Osadci era renumit, nu numai în regiment, ci în toată divizia, pentru tăria neobișnuită și frumusețea glasului său, cât și pentru statura lui uriașă și neobișnuita-i putere fizică. Tot atâta faimă avea și pentru cunoașterea desăvârșită a regulamentelor militare. Uneori, era mutat în interes de serviciu dintr-o companie într-alta și, în șase luni, izbutea să prefacă unitățile cele mai rele și mai nedisciplinate, într-o mare mașină care

executa minunat ordinele și era pătrunsă de o spaimă aproape neomenească față de șeful ei. Ofițerii înțelegeau cu atât mai puțin farmecul și înrâurirea lui asupra soldaților, cu cât, nu numai că nu-i bătea niciodată, dar nici măcar nu-i înjura decât foarte rar, în cazuri cu totul excepționale. Pe fața lui frumoasă și întunecată, a cărei ciudată paloare era sporită de părul negru, bătând în albăstrui, Romașov vedea totdeauna o dârzenie, o stăpânire de sine și o cruzime ce nu păreau omenești, ci mai degrabă ale unei fiare puternice. Adesea, observându-l de departe, Romașov și-l închipuia în clipele de mânie și, numai la gândul ăsta, se îngălbenea de groază, strângându-și degetele care i se răceau deodată. Nici acum nu-și putea desprinde privirea de la omul acesta puternic și sigur de sine, care se așeza lângă perete pe scaunul dat de mâini îndatoritoare.

Osadci bău votcă, rontăi cu poftă o ridiche și întrebă nepăsător:

— Ei, pe scurt, ce s-a discutat în onorata adunare?

— Stai, frate, că-ți povestesc îndată... Pe vremea când eram în regimentul Temriuk, s-a întâmplat o chestie: într-o zi, la cerc, locotenentul von Soon – soldații îi ziceau „Fason”...

Dar căpitanul Lipski îi tăie vorba... Era un om de vreo patruzeci de ani, gras și rumen care, cu toată vârsta lui, făcea totdeauna pe caraghiosul la cercul militar, luând un ton ciudat și comic de băiețandru răsfățat și iubit de toți.

— Dați-mi voie, domnule căpitan... Voi fi scurt! Iată, locotenentul Arceakovski a spus că duelul e o prostie... „Mai bine să fie ca la noi... la seminar, arde-i una după ceafă și gata...” Apoi s-a amestecat în vorbă locotenentul Bobetinski care a fost pentru vărsare de sânge. Pe urmă, domnul colonel s-a străduit zadarnic să mai povestească o anecdotă din trecutul său... Chiar la începutul discuției, sublocotenentul Mihin și-a dat părerea în mijlocul gălăgiei generale, datorită însă slabelor sale coarde vocale și a modestiei lui de față mare, nu l-a auzit nimeni.

Sublocotenentul Mihin se înroși deodată ca un rac. Era un tânăr mărunțel, cu pieptul îngust și fața oacheșă, ciupită de vărsat și pistruiată. Avea ochi negri, blânzi care aruncau priviri sfioase, aproape înspăimântate.

— Eu, domnilor, iertați-mă... Eu, domnilor, mă înșel poate, zise el, bâlbâindu-se și strângându-și în mâini fața-i imberbă...

Dar, după mine... adică cel puțin așa cred eu... trebuie cercetat fiecare caz în parte. Uneori, duelul e vădit folositor! Sigur că fiecare dintre noi e gata să iasă pe teren... Nici nu mai încape vorbă! Dar câteodată, știți... cea mai mare onoare constă în a... a ierta... pur și simplu. Acuma, nu știu ce fel de cazuri se mai pot prezenta... astfel...

— Ei, tinere decadent, du-te să mai sugi biberon! i-o curmă Arceakovski cu grosolănie.

— Hei, fraților, da' lăsați-mă să-mi spun și eu părerea! zise Leh.

Deodată, acoperind toate vocile cu glasul lui puternic, Osadci începu să vorbească:

— Duelul, domnilor, trebuie neapărat să aibă un deznodământ tragic, altfel nu-i decât o nerozie, o milă prostească, un compromis, o îngăduință și o comedie... La cincizeci de pași depărtare, un schimb de două gloanțe? Vă spun cinstit că, în chipul acesta, n-o să iasă decât ceva banal, în felul duelurilor franceze, de pildă, despre care citim în ziare. Adversarii sosesc pe teren și trag cu pistolul... apoi ziarele publică un proces-verbal întocmit cam așa: „Din fericire, duelul s-a isprăvit cu bine. Adversarii au schimbat două focuri de armă fără rezultat, dar cu prilejul acesta au dat dovadă de cel mai mare curaj. În timpul dejunului, foștii dușmani și-au strâns mâinile cu prietenie.” Un astfel de duel, domnilor, e o prostie și nu va aduce nicio îmbunătățire în societatea noastră!

Mai multe glasuri îi răspunseră laolaltă. Leh, care cât vorbise Osadci încercase de câteva ori să-și povestească istorioara, o luă de la capăt:

— Hei, fraților... da' ascultați-mă o dată și pe mine, măi mânjilor!

Dar nu-l asculta nimeni și, rotindu-și ochii de la un ofițer la altul, căuta o privire binevoitoare. În focul discuției, nu-l băga nimeni în seamă și omul dădea amărât din capu-i greu de băutură. În sfârșit, ochii i se opriră asupra lui Romașov. Tânărul ofițer știa din experiență ce dureroase sunt asemenea clipe, când vorbele, repetate de mai multe ori, rămân parcă atârnate în gol fără niciun sprijin, iar un fel de rușine te silește să le reiei mereu cu deznădăjduită stăruință. Așa că nu se feri de privirile locotenent-colonelului care, foarte bucuros, îl trase de mânecă la bufet.

— Ei, măcar tu să m-asculți până la capăt! zise Leh cu amărăciune. Stai jos și bea o votcă... Toți ceilalți sunt niște netrebnici, și Leh arătă cu dispreț ofițerii care discutau cu aprindere. Latră toată ziua... hau, hau, hau... dar n-au niciun fel de experiență. Vreau să-ți povestesc ce s-a întâmplat la...

Ținând într-o mână păhărelul și tot dând din cealaltă, ca și cum ar fi dirijat un cor, Leh începu să povestească una din nenumăratele istorioare de care-i era plin capul, ca un cârnat bine umplut cu carne; nu izbutea însă niciodată să le isprăvească, fiindcă făcea mereu digresiuni, adăugiri, comparații și presupuneri. În anecdota de acum care se petrecea, bineînțeles, cu o mie de ani în urmă, era vorba de un duel în stil american, între doi ofițeri: aveau să-și tragă viața la sorți cu o hârtie de o rublă, cap sau pajură, cum s-ar spune. Unul din ei – nu puteai înțelege care anume: von Soon sau Soluha – a recurs la o șmecherie și a lipit în așa chip două hârtii de câte o rublă, încât amândouă fețele erau la fel... și se apucă amândoi să joace la noroc... și atunci unul îi spune celuilalt...

Dar, ca de obicei, colonelul Leh nu izbuti nici de data aceasta să-și povestească istorioara, pentru că Raisa Alexandrovna Peterson, sprintenă, se ivi la bufet. Din ușa popotei, fără să intre înăuntru (ceea ce îndeobște nu era îngăduit), strigă cu glas voios și alintat ca fetițele răsfățate, iubite însă de toată lumea:

— Domnilor, ce înseamnă asta? Doamnele au sosit de mult, iar dumneavoastră stați aici și petreceți... Noi vrem să dansăm!

Câțiva ofițeri tineri se ridicară să meargă în sala de dans, alții rămaseră la locurile lor, fumând și vorbind înainte, fără s-o ia în seamă. În schimb, bătrânul Leh se apropie de ea cu pași mărunți și nesiguri, apoi, încrucișându-și mâinile pe piept și vărsându-și votca pe cămașă, exclamă cu o înduioșare de bețiv:

— O! Divina mea! Cum de îngăduie autoritățile să existe pe lume asemenea frumusețe?! Dă-mi mânuța să ți-o sărut!...

— Iuri Alexeevici, urmă doamna Peterson ciripind, mi se pare c-ai fost numit conducătorul seratei de astăzi... Nimic de zis, halal conducător!

— *Mille pardons, madame, c'est ma faute*...[1] E vina mea! exclamă atunci Bobetinski, apropiindu-se grăbit de ea.

Își târa picioarele în mers și se lăsa pe genunchi, legănându-și tot trupul, cu brațele în jos, ca și cum ar fi făcut cei dintâi pași

[1] Mii de scuze, doamnă, e vina mea (fr.) (n. t.).

dintr-un balet comic.

— Mâna dumneavoastră, doamnă. *Votre main, madame.* Domnilor, în sala de dans!

Ridicându-și mândru capul, porni ca un vârtej cu doamna Peterson la braț, iar glasul lui de maestru de ceremonie al seratei – cum se credea el – răsună în cealaltă încăpere:

— *Messieurs,* invitați doamnele la vals! Domnilor muzicanți, un vals!

— Scuzați-mă, domnule colonel, mă cheamă îndatoririle, zise Romașov.

— Hei, băiete, zise Leh, dând din cap cu amărăciune, și tu ești la fel ca ceilalți... la... așteaptă, sublocotenente... Ai auzit vorbindu-se despre Moltke? Despre marele și tăcutul feldmareșal, ehei... și mare strateg Moltke?

— Domnule colonel, dați-mi voie...

— Hai, stai frumușel locului!... Povestea nu-i lungă... Marele și tăcutul Moltke se ducea pe la cercurile militare și, în timp ce mânca... ehei... punea pe masă înaintea lui, măi băiete, o pungă plină cu aur. Avea de gând s-o dăruiască celui dintâi ofițer de la care ar fi auzit un singur cuvânt înțelept... Ei bine! Bătrânul a murit la nouăzeci de ani, iar punga, băiete, i-a rămas neatinsă. Cum? Ai înțeles? Ei, acuma pleacă. Poți s-o ștergi. Du-te, cocoșelule... du-te și mai țopăie și tu puțin...

IX

În sala de dans, ce parcă se clătina toată în sunetele asurzitoare ale valsului, lunecau două perechi. Bobetinski, cu coatele desfăcute ca niște aripi, se rotea cu pași mărunți în jurul înaltei doamne Talman care dansa cu liniștea impunătoare a unui monument de piatră. Deșirat și pletos, Arceakovski o învârtea în jurul lui pe cea mai mică din domnișoarele Lâkaciov, o fată mărunțică și rumenă... Se pleca deasupra ei, ațintindu-și privirea drept în cărarea fetei, iar în loc să facă pașii de vals, își târâia doar picioarele, alene și cu nepăsare, așa cum dansezi de obicei cu copiii. Alte cincisprezece doamne ședeau părăsite de-a lungul pereților, căutând să pară cât mai nepăsătoare. Ca la toate balurile regimentului, erau și acum de patru ori mai puțini cavaleri decât doamne și începutul seratei făgăduia să fie plictisitor.

Doamna Peterson, care tocmai deschisese balul, ceea ce era totdeauna prilej de deosebită mândrie pentru doamne, dansa acum cu subțirelul Olizar. Ținea mâna dansatoarei lipită de șoldu-i stâng, ca prinsă în cuie, în timp ce ea-și rezema galeș bărbia de cealaltă mână pe care o pusese pe umărul cavalerului, întorcându-și capul spre sală, într-o atitudine afectată și nefirească. Când se sfârși valsul, se așeză înadins nu departe de Romașov, care sta în picioare lângă ușa garderobei doamnelor. Doamna Peterson își făcea repede vânt cu evantaiul și, uitându-se la Olizar, care se apleca în fața ei, îi zise, alintându-se, cu glas tărăgănat:

— Spune-mi, conte, de ce mi-e totdeauna așa de cald? Te implor, spu-u-u-ne!...

Olizar făcu o ușoară plecăciune, zăngănind din pinteni, și-și netezi cu palma vârfurile mustăților.

— Doamnă, la întrebarea aceasta n-ar putea să răspundă nici chiar atotștiutorul Martin Zadeka.

Cum în clipa aceea Olizar își arunca privirea spre rochia ei foarte decoltată, ea începu să răsufle des și neobișnuit de adânc.

— Ah, am totdeauna temperatură! șopti Raisa Alexandrovna, cu un zâmbet care lăsa să se înțeleagă că vorbele ei aveau un înțeles ascuns și oarecum deocheat. Am un temperament prea arzător!

Olizar scoase un fel de nechezat scurt.

Romașov se uita dintr-o parte la doamna Peterson, zicându-și cu scârbă: „Ce dezgustătoare-i!” La gândul legăturii intime de odinioară cu femeia aceasta, avu deodată senzația că nu s-ar fi spălat și nu și-ar fi schimbat rufăria timp de câteva luni.

— Da, da, da, nu râde, conte! Nu știi că mama mea era grecoaică?

„Și ce glas neplăcut are, gândea mai departe Romașov. Ciudat că n-am băgat de seamă până acum... Parc-ar avea guturai cronic sau polipi... «bama bea era grecoaică».”

În clipa aceea, doamna Peterson se întoarse către Romașov și-i aruncă o privire provocătoare printre gene.

După obicei, Romașov murmură în gând: „Fața lui se făcu de nepătruns ca o mască”.

— Bună seara, Iuri Alexeici! De ce nu vii să mă saluți? întrebă cu glas cântător Raisa Alexandrovna.

Romașov se apropie. Ea-i strânse mâna cu putere, iar pupilele i se micșorară cu o expresie răutăcioasă și tăioasă.

— La dorința dumitale, ți-am rezervat al treilea cadril! Sper că n-ai uitat... adăugă ea.

Romașov făcu o plecăciune.

— Ce puțin amabil ești! urmă, sclifosindu-se, doamna Peterson. Ar trebui să-mi spui: *Enchanté, madame!*[1] Romașov auzi un fel de „adșadte badab”... E un necioplit, nu-i așa, conte? zise ea, întorcându-se către Olizar.

— Cum de nu... n-am uitat... mormăi Romașov cu glas nesigur. Vă mulțumesc pentru onoare.

Bobetinski nu contribuia prea mult la însuflețirea seratei. Conducea dansurile cu o înfățișare plictisită și cam ocrotitoare, de parc-ar fi îndeplinit o îndatorire foarte neplăcută pentru el, dar de cea mai mare însemnătate pentru toți ceilalți. Totuși, înainte de al treilea cadril, se mai învioră și, lunecând prin sală cu pași repezi, ca și cum ar fi patinat pe gheață, strigă cu glas răsunător:

— *Quadrille monstre! Cavaliers, engagez vos dames!*[2]

Romașov și Raisa Alexandrovna luară loc aproape de fereastra muzicanților, având drept vis-à-vis pe Mihin și pe soția lui Leșcenko, care abia ajungea la umărul cavalerului ei. Numărul dansatorilor sporise simțitor la cadrilul al treilea, așa că perechile fură nevoite să se așeze de-a lungul și de-a latul sălii. Cum și unii și alții erau siliți să danseze pe rând, toate figurile se repetau de două ori.

„Trebuie să am o explicație și s-o sfârșesc”, gândea Romașov, asurzit de bătaia tobei și de sunetele alămurilor ce năvăleau pe fereastră. „Ajunge!” Și adaugă: „Fața lui arăta o neclintită hotărâre”.

Ofițerii care conduceau dansurile își îngăduiau de mult să introducă anumite schimbări și să facă unele glume. Astfel, la cadrilul al treilea, se obișnuia să se încurce figurile, făcând tot felul de greșeli nostime, care stârneau totdeauna aceeași învălmășeală și aceleași hohote de râs. Așa că Bobetinski, după ce începuse pe neașteptate cadrilul cu figura a doua, comanda acum c*avaliers seuls*[3]*,* dar numaidecât, răzgândindu-se parcă, îi

---

[1] Încântat, doamnă! (fr.) (n. t.)

[2] Marele cadril! Cavaleri, invitați-vă doamnele! (fr.) (n. t.).

[3] Cavaleri singuri (fr.) (n. t.)

trimitea iar la doamnele lor, sau făcea un *grand rond*[1] și, rupându-l îndată, silea cavalerii să-și caute doamnele.

— *Mesdames, avancez, pardon, reculez! Cavaliers seuls! Pardon, reculez, balancez vos dames*[2]. Ba nu, înapoi, înapoi!

În răstimp, înăbușindu-se de furie, Raisa Alexandrovna spunea cu glas acru, dar zâmbind, ca și cum ar fi vorbit despre lucrurile cele mai vesele și mai plăcute din lume:

— Nu îngădui ca cineva să se poarte astfel cu mine... M-auzi? Doar nu-s o fetișcană! Da... Oamenii binecrescuți nu procedează în felul ăsta. Da...

— Să nu ne înfuriem, Raisa Alexandrovna! o rugă stăruitor și cu blândețe Romașov.

— A, nu-ți fac cinstea să mă supăr! Nu pot decât să te disprețuiesc. Nu îngădui însă ca cineva să-și bată joc de mine. De ce nu ți-ai dat osteneala să-mi răspunzi la scrisoare?

— Dar nu eram acasă când a sosit scrisoarea, ți-o jur.

— Aha! Râzi de mine! Parcă n-aș ști unde te duci... Dar fii sigur...

— *Cavaliers, en avant! Ronde de cavaliers! À gauche!*[3] La stânga, la stânga, domnilor! Ah, ce neînțelegători! *Plus de vie, messieurs*![4] strigă Bobetinski, târând după sine dansatorii într-un vârtej repede și tropăind el însuși din răsputeri.

— Cunosc eu toate intrigile acestei femei, acestei liliputane, urmă Raisa când Romașov se întoarse la locul lui. Numai că degeaba se crede așa de mult!... E doar fata unui șarlatan de notar...

— Te-aș ruga să nu vorbești astfel în fața mea despre prietenii mei, i-o tăie cu asprime Romașov.

Atunci avu loc o scenă dintre cele mai grosolane. Doamna Peterson vărsă un adevărat puhoi de injurii groaznice la adresa Șurocikăi. Uitându-și zâmbetele prefăcute, cu fața aprinsă, răcnea cât mai tare ca s-acopere fanfara cu vocea ei guturală. Zăpăcit și neputincios, Romașov se înroși până-n urechi de durerea insultelor aduse Șurocikăi, fără să poată scoate o vorbă din pricina zgomotului asurzitor al cadrilului, dar mai cu seamă fiindcă lumea începea să se uite la ei.

---

[1] Cerc mare (fr.) (n. t.).

[2] Doamnelor, înaintați, scuzați, înapoi! Balanseu cu doamnele! (fr.) n. t.).

[3] Cavaleri, înainte! Cerc de cavaleri! La stânga! (fr.) (n. t.).

[4] Mai multă viață, domnilor! (fr.) (n. t.).

— Da, da, tatăl ei e un hoț, așa că n-are de ce să se țină cu nasul pe sus, striga doamna Peterson. Și poftim, cucoana asta ne disprețuiește! Las' că știm noi anumite lucruri pe socoteala ei! Da!

— Te rog, bâigui Romașov.

— Așteptați numai, c-o să-mi simțiți voi ghearele. Am să-i deschid ochii prostului de Nikolaev. De trei ani tot nu izbutește să-l bage la Academie. Cum să reușească la examen, când e așa de tont că nu vede nici măcar ce se petrece sub nasul lui? Și apoi, nimic de zis, frumos adorator mai are!...

— *Mazurka générale! Promenade!* strigă Bobetinski, lunecând repede de-a lungul sălii, cu trupul aplecat înainte, ca un arhanghel în zbor.

Podeaua se cutremură sub pașii cadențați și greoi ai dansatorilor, podoabele de cristal ale policandrului zăngăniră în ritmul mazurcii, scânteind cu focuri de toate culorile, iar perdelele de tul de la ferestre începură să freamăte în tact.

— De ce să nu ne despărțim prietenește și liniștit? întrebă Romașov cu blândețe. Simțea în adâncul sufletului că, pe lângă dezgust, femeia asta-i insufla și un fel de frică meschină și rușinoasă, dar de neînvins. Nu mă mai iubești... Să ne despărțim ca doi prieteni.

— Aha! Vrei să mă părăsești? N-avea nicio grijă, dragul meu (rosti „dragul beu”), nu-s din acelea cărora le dai cu piciorul. Eu îl dau, când găsesc de cuviință. Dar ticăloșia dumitale mă uimește din cale-afară...

— S-o isprăvim cât mai repede, zise Romașov nerăbdător, cu glas înăbușit și cu dinții strânși.

— Cinci minute pauză. *Cavaliers, occupez vos dames!*[1] răcni Bobetinski.

— Da, când am să vreau eu... M-ai înșelat într-un chip josnic. Ți-am jertfit tot, ți-am dat tot ce poate da o femeie cinstită... Nu mai îndrăzneam să mă uit în ochii soțului meu, omul ăsta ideal, minunat. Pentru dumneata mi-am uitat îndatoririle de soție și de mamă. O, de ce, de ce nu i-am rămas credincioasă?

— Vo-or-bă să fie! Romașov nu-și putu stăpâni un zâmbet.

Numeroasele ei aventuri cu toți tinerii ofițeri care veneau în garnizoană erau bine cunoscute la regiment, ca, de altfel, toate aventurile de dragoste ale celor șaptezeci și cinci de ofițeri, ale

[1] Cavaleri, aveți grijă de doamne! (fr.) (N. t.)

soțiilor și rudelor lor. Își amintea acum expresii ca: „prostul meu”, „omul ăsta vrednic de dispreț”, „nătângul cela care stă veșnic pe capul meu” și câte altele nu mai puțin tari, pe care Raisa le folosea din plin la adresa soțului ei, atât verbal, cât și în scris.

— A! Ba mai îndrăznești să râzi? Bine! se întărâtă Raisa... E rândul nostru! zise ea apoi în grabă și, luându-și cavalerul de mână, înaintă cu pași mărunți, legănându-și grațios șoldurile, cu un zâmbet silit pe buze.

După ce se isprăvi figura, chipul ei își reluă înfățișarea supărată. „Parcă-i o insectă înfuriată”, gândi Romașov.

— N-am să ți-o iert! M-auzi? Niciodată! Știu de ce vrei să mă părăsești atât de mișelește și de josnic. Dar n-are să fie cum ți-ai pus în gând, nu, nu, nu! În loc să-mi spui pe față și cinstit că nu mă mai iubești, ai socotit că-i mai bine să mă-nșeli și să te folosești de mine ca femeie, ca femelă... pentru cazul când nu ți-ar merge cu cealaltă... Ha! Ha! Ha i

— Ei bine, să vorbim deschis, zise Romașov cu furie stăpânită. Se îngălbenea tot mai tare, mușcându-și întruna buzele. Singură m-ai provocat... Da, e adevărat! Nu te iubesc...

— Vai, nu mai spune-e... Ce grozav mă doare!

— Și nici nu te-am iubit vreodată... Cum de altfel nici dumneata nu m-ai iubit! Am jucat amândoi un joc dezgustător, mincinos și murdar, o farsă banală, jucată de amatori. Te-am înțeles foarte bine, Raisa Alexandrovna. Nu-ți trebuia nici duioșie, nici iubire, nici măcar o simplă afecțiune... Ești prea mică la suflet și prea meschină pentru așa ceva! Nu pot să iubească – și Romașov își aminti deodată vorbele lui Nazanski – nu pot să iubească decât firile alese, oamenii deosebit de simțitori.

— Ah, și, bineînțeles, ești o fire aleasă.

Muzica răsună iar puternic. Romașov se uită cu dușmănie pe fereastră la gura de alamă strălucitoare a trombonului care, cu o fioroasă nepăsare, parcă scuipa în sală sunete răgușite și asurzitoare. Prinse ură și pe ostașul care cânta cu obrajii umflați, cu ochii sticloși ieșiți din cap, vânăt tot de atâta sforțare.

— Să nu ne certăm... Poate că nici eu nu-s vrednic de o adevărată dragoste, dar nu despre asta-i vorba. Cu vederile înguste și cu ambiția dumitale de provincială, ai neapărată nevoie să-ți facă cineva curte în văzul tuturor... Poate crezi că

nu înțelegeam familiaritatea pe care mi-o arătai la serate și privirile duioase, glasul poruncitor și intim, cu care-mi vorbeai când se uita lumea la noi? Da, da, trebuia neapărat să bage toți de seamă! Altfel, jocul ăsta n-ar mai fi avut niciun rost... Nu-ți trebuia iubirea mea, ci voiai numai ca toți să te vadă compromisă o dată mai mult!

— Aș fi putut atunci s-aleg pe cineva mai frumos și mai interesant decât dumneata, răspunse doamna Peterson cu mândrie.

— N-avea grijă! Ceea ce spui nu mă poate jigni... Da, repet: aveai nevoie numai ca cineva să fie socotit sclavul dumitale, noul sclav al farmecului dumitale irezistibil. Dar anii trec și sclavii sunt din ce în ce mai rari! Ca să nu-ți pierzi cel din urmă adorator, dumneata, ființă rece și nesimțitoare, îți jertfești atât îndatoririle de mamă, cât și credința pe care o datorezi soțului.

— Las' c-o să mai auzi de mine! șopti Raisa, cu glas amenințător în care se deslușea ura.

Căpitanul Peterson, soțul Raisei, străbătu sala întreagă și se îndreptă spre ei, ferindu-se din calea dansatorilor. Era un om uscățiv și ofticos, chel, cu ochii negri, blânzi și înfrigurați, prin care treceau însă tainice licăriri de răutate.

Se spunea că era îndrăgostit nebun de nevastă-sa, așa că arăta o prietenie duioasă, dulceagă și mincinoasă tuturor adoratorilor ei. De asemenea, se mai știa că le plătea cu ură, cu viclenie și cu tot felul de intrigi în serviciu, îndată ce se despărțeau cu bucurie și ușurare de soția lui.

Încă de departe, căpitanul începu să zâmbească silit, cu buzele-i vinete, lipite de dinți.

— Dansezi, Raecika? Bună seara, dragă Jorjik. Cum se face că nu te-am mai văzut de atâta vreme? Ne-am obișnuit așa de mult cu dumneata, încât ne lipsești.

— Da... Știu și eu?... Tot felul de treburi, bolborosi Romașov.

— Cunoaștem noi treburile voastre, îl amenință cu degetul Peterson, izbucnind într-un râs ca un schelălăit. Dar ochii lui negri, cu albul gălbui, se plimbau de la soția lui la Romașov, cu o privire îngrijorată și cercetătoare. Să vă spun drept, credeam că vă certați... Vedeam că discutați cu atâta înflăcărare! Ce s-a întâmplat?

Romașov tăcea, uitându-se stingherit la gâtul slab, zbârcit și cafeniu al lui Peterson. Raisa însă răspunse cu nerușinata

îndrăzneală de care dădea totdeauna dovadă când mințea.

— Iuri Alexeevici face pe filozoful! Susține că și-a trăit traiul și că-i o prostie să mai danseze.

— Și totuși dansează, făcu Peterson cu o blândețe veninoasă. Hai, dansați, copii, dansați, nu vă împiedic.

Abia se îndepărtase bărbatul ei și Raisa exclamă cu prefăcută tulburare:

— Și pe omul ăsta sfânt, pe omul ăsta excepțional, eu l-am înșelat! Și pentru cine? O, dac-ar ști numai, dac-ar ști...

— *Mazurka générale!* vesti Bobetinski. Cavalerii își răpesc doamnele!

Trupurile în neîncetată mișcare se înfierbântau și un colb subțire se ridica de pe parchet. În sala de dans începeai să te înăbuși, iar flăcările lumânărilor păreau pete galbene și cețoase. Acum dansau mai multe perechi și, cum nu era loc destul, dansatorii se învârteau într-un spațiu restrâns și se înghesuiau, împingându-se unii pe alții. Conducătorul comandase o figură în care orice cavaler liber urmărea una din perechile ce dansau. Se rotea în jurul ei, făcând în același timp pașii de mazurcă – ceea ce-i dădea un aer caraghios – și căuta să prindă clipa când doamna se găsea drept în fața lui. Atunci bătea repede din palme, în semn c-a răpit-o... Celălalt cavaler se străduia tot timpul să-l împiedice, învârtindu-și dansatoarea când într-o parte, când într-alta, și el însuși se dădea îndărăt sau sărea în lături, iar cu cotul stâng liber își lovea adversarul în piept ca să-l respingă. Figura aceasta stârnea totdeauna o învălmășeală grosolană, fără niciun farmec.

— Prefăcuto! șopti răgușit Romașov, plecându-se spre Raisa. Tot ce spui e ridicol și penibil.

— Mi se pare că ești beat! exclamă Raisa cu dispreț, aruncând asupra lui Romașov privirea aceea cu care eroinele din romane îi măsoară din cap până-n picioare pe ticăloși.

— Spune-mi, de ce m-ai mințit? făcu Romașov cu ură. Mi-ai cedat, numai ca să nu te părăsesc. Dac-ai fi făcut-o din dragoste, sau cel puțin din simplă senzualitate, aș mai înțelege. Dar te-a împins numai destrăbălarea și o josnică ambiție. Nu te îngrozești, gândindu-te ce ticăloșie am săvârșit amândoi, dându-ne unul altuia fără dragoste, numai din plictiseală, numai pentru a ne distra, nici măcar din curiozitate, ci doar așa... cum rontăie slujnicele semințe în zilele de sărbătoare! Nu simți că-i și mai

mârșav decât dacă o femeie se dă pentru bani? Ea are măcar dezvinovățirea mizeriei, a ispitei... Înțelege odată că mi-e rușine și mi-e scârbă să mă gândesc la desfrâul ăsta rece, zadarnic și de neiertat!

Se uita la dansatori, cu ochii stinși, plini de suferință, iar fruntea-i era îmbrobonată de o sudoare rece. Însoțită de Epifanov, care sărea ca un țap, impunătoarea doamnă Talman nici nu se uita la cavalerul ei și înainta, lunecând, aproape fără să miște picioarele, cu umerii neclintiți și cu înfățișarea jignită a unei nedezmințite virtuți. Iat-o pe mica Lâkaciova, cu fața roșie ca focul, cu ochișorii strălucitori, gâtul gol, alb și feciorelnic. Iată-l și pe Olizar cu picioarele lui subțiri, drepte și zvelte, ca picioarele unui compas. Romașov își simțea capul greu și-i venea să plângă, în timp ce lângă el Raisa, galbenă de furie, îi spunea cu glas batjocoritor și teatral:

— Încântător! Un ofițer de infanterie care face pe pudicul Iosif!

— Da, da, bine ai spus, e într-adevăr rolul meu... se aprinse deodată Romașov. Știu singur că-i caraghios și fără rost... Dar nu mi-e rușine să-mi deplâng castitatea pierdută, simpla castitate fizică. Amândoi ne-am cufundat de bunăvoie într-o groapă de gunoaie și simt că niciodată nu voi mai îndrăzni să iubesc cu o dragoste fierbinte și curată. Dar toată vina o porți numai dumneata, m-auzi? Dumneata, dumneata, dumneata! Ești mai în vârstă și mai experimentată decât mine, și ești destul de cunoscătoare în ale iubirii.

Cu nespusă mânie, doamna Peterson se ridică de pe scaun.

— Destul! zise ea cu glas dramatic. Ți-ai ajuns ținta. Te urăsc! Sper că de azi înainte vei înceta să mai vii în casa noastră, în care erai primit ca o rudă apropiată, unde ți s-a dat de mâncat și de băut, iar dumneata te-ai purtat ca un ticălos. Ce rău îmi pare că nu pot dezvălui totul soțului meu. E un om sfânt! Mă închin zilnic pentru el... Dacă i-aș spune adevărul, l-aș omorî. Dar fii sigur c-ar ști să răzbune insulta adusă unei femei fără apărare.

În picioare înaintea ei, Romașov clipea dureros din ochi, uitându-se prin ochelari la gura ei mare, cu buze subțiri și ofilite, strâmbate acum de ură. Pe fereastră năvăleau sunetele asurzitoare ale muzicii, nesuferitul trombon se încăpățâna să tușească, iar bătăile stăruitoare ale tobei parcă răsunau chiar în capul sublocotenentului. N-auzea decât pe jumătate vorbele

Raisei și nu le înțelegea, dar i se părea că-l lovesc drept în creștet, ca și sunetele tobei, cutremurându-i creierul.

Raisa își strânse zgomotos evantaiul. „Ah, ce ticălos mârșav!” șopti ea cu glas tragic și străbătu grăbită sala, intrând în vestiar.

Totul se sfârșise, dar Romașov nu simțea mult așteptata mulțumire cum nădăjduise mai înainte, iar de pe suflet nu i se luase încă toată greutatea murdară și dezgustătoare. Nu, acuma-și dădea seama că nu se purtase bine, că fusese mișel și nesincer, aruncând toată vina morală pe femeia aceasta mărginită și vrednică de milă. Își închipuia durerea și descumpănirea, ura-i neputincioasă și lacrimile amare pe care le vărsau ochii ei roșii și umflați, acolo în vestiar.

„Mă prăbușesc, mă împotmolesc, gândea el cu scârbă și plictiseală. Ce viață! Îngustă, cenușie și murdară... Legătura asta zadarnică și rușinoasă, beția, nostalgia, ucigătoarea monotonie a serviciului, și nicio vorbă bună, nicio clipă de bucurie curată. Cărțile, muzica, știința, ce s-au făcut toate acestea?”

Se întoarse iar la bufet. Aici, Osadci și Vetkin, camaradul de companie al lui Romașov, îl duceau de subsuori spre ușa de ieșire pe Leh care, beat turtă, dădea moale din cap și-i încredința că-i arhiereu. Osadci, cu o înfățișare serioasă, rostea cu glas adânc de diacon:

— Binecuvântează, înalt preasfinte. Începe slujba...

Pe măsură ce balul se apropia de sfârșit, larma de la bufet creștea. Aerul era atât de îmbâcsit cu fum de țigară, încât ofițerii de la capetele mesei abia se mai vedeau unii pe alții. Câțiva cântau într-un colț, iar alții, strânși la un loc lângă fereastră, istoriseau anecdote deocheate care de obicei înveseleau orice prânz al militarilor.

— Stați, stați, domnilor... dați-mi voie să vă povestesc striga Arceakovski. Un soldat a fost încartiruit într-o noapte la un ucrainean, care avea o soție foarte frumoasă. Soldatul își zise: „Cum dracu să mă învârt ca...”

N-apucă bine să isprăvească și Vasili Vasilievici Lipski, care-și aștepta cu nerăbdare rândul, îi și tăie vorba:

— Asta nu-i nimic, domnilor! Ascultați să vă spun eu una...

Dar înainte să fi sfârșit, următorul se și grăbea s-o istorisească pe a lui.

— Domnilor, știu eu una mai grozavă... Lucrurile s-au petrecut

la Odesa și...

Toate anecdotele acestea erau ordinare, necuviincioase, fără niciun haz și, ca de obicei, numai povestitorul cel mai încrezut și mai cinic stârnea râsul.

Vetkin, care se întorcea din curte unde-l urcase pe Leh într-o trăsură, îl pofti pe Romașov să se apropie de masă.

— Ia șezi aici, Jorjinka... s-o facem lată! Azi sunt bogat ca un negustor... Ieri am câștigat la cărți și astăzi voi lua iar banca.

Romașov simțea nevoia să vorbească deschis cu cineva, să-i mărturisească tristețea și dezgustul lui de viață. Golind pahar după pahar și uitându-se la Vetkin cu ochi plini de rugă fierbinte, îi spuse cu glas cald, vibrant și convingător:

— Am uitat cu toții, Pavel Pavlâci, că mai este alt fel de viață. Undeva, nu știu anume în ce loc, trăiesc cu totul alți oameni, iar viața lor e atât de plină și de voioasă, viață adevărată! Undeva sunt oameni care luptă, suferă și iubesc din răsputeri și pătimaș... Dar noi, dragul meu, *cum* trăim noi? Ce fel de viață ducem?

— M-da, frate, ce mai vorbă, ducem o viață de câine, răspunse moale Pavel Pavlovici. Dar, în general, totul nu-i decât o filozofie a naturii și energetică. Și, fiindcă veni vorba, iubitule, ia spune-mi ce mâncare-i asta, energetica?

— Ei, și noi ce facem? se mânie Romașov. Astăzi ne îmbătăm, mâine o să răcnim la companie un... doi... la stânga... la dreapta... seara o să mai bem, și poimâine o să ieșim din nou la instrucție... Se poate oare ca toată viața să se mărginească numai la atât? Gândește-te bine... Toată viața!

Vetkin se uită la el cu ochi tulburi, ca prin ceață, sughiță și începu deodată să cânte cu glas subțire și tremurător:

În codrul tăcut,
Mândra mea torcea
Și fusu-nvârtea.

— Dă-le dracului pe toate, îngerașule, și cruță-ți sănătatea.

Din tot sufletul
Furca o-ndrăgea...

— Hai la joc, Romașovici-Romașovski, te împrumut cu o bumașcă de zece ruble!

„Nimeni nu mă-nțelege. N-am nicio ființă mai apropiată”, gândi cu deznădejde Romașov. O clipă, i se ivi în minte Șurocika – așa de puternică, de mândră, de frumoasă – și o durere dulce

și sfâșietoare îi cuprinse inima.

Rămase la cercul militar, până-n ziuă, privind jocul de cărți și chiar luând parte la el, dar fără nicio plăcere și fără să se înflăcăreze. O dată îl văzu pe Arceakovski care sta la o masă mai deoparte, împreună cu doi tineri stegari, cum înșela destul de neîndemânatic la joc, aruncându-și două cărți deodată. Romașov era gata să se amestece și să-i facă observație, dar se stăpâni îndată, zicându-și cu nepăsare: „Eh, totuna-i... cu asta nu schimb nimic!”

Vetkin, care-și pierduse „milioanele” în cinci minute, dormea pe scaun cu gura căscată, alb ca varul la față. Lângă Romașov, Leșcenko urmărea cu tristețe jocul. Nu puteai înțelege ce putere îl silea să stea astfel ceasuri întregi, cu chipul său atât de jalnic. Se lumina de ziuă. Lumânările topite ardeau cu flacără lungă, galbenă și tremurătoare. Fețele jucătorilor erau palide și păreau istovite. Romașov privea într-una cărțile de joc, grămezile de argint și de bancnote, postavul verde plin de semne făcute cu creta, iar capu-i obosit și tulburat frământa înainte, fără niciun chef, mereu aceleași gânduri despre decăderea lui morală și viața-i tristă, monotonă și rușinoasă.

X

Dimineața era însorită, dar rece, o adevărată dimineață de primăvară. Înfloreau mălinii.

Romașov, care încă nu se deprinsese să-și înfrâneze somnul tineresc, întârzie ca de obicei la programul de dimineață și se apropie de terenul unde făcea instrucție compania lui, cuprins de un simțământ de rușine și de neliniște. Starea aceasta sufletească, pe care o mai încercase, îl umilea totdeauna, iar comandantul companiei, căpitanul Sliva, avea darul să i-o facă și mai jignitoare.

Sliva era unul dintre ultimii reprezentanți grosolani ai vechii discipline aspre, astăzi de domeniul legendei, cu înjurăturile și formalismul ei mărunt, marșul în trei timpi și bătaia cu pumnii. Chiar în regimentul acesta care, datorită sălbaticelor condiții de viață provincială, nu se deosebea prin prea multă omenie, căpitanul Sliva trecea drept un fel de monument ciudat al străvechilor și crudelor vremuri militare. Se povesteau despre el multe anecdote neobișnuite și aproape de necrezut... Căpitanul

privea cu dispreț, socotind drept nerozie și prostie, tot ce era în afară de regulamentul companiei și, bineînțeles, neroziile acelea nici nu existau pentru el. Purtând povara unui serviciu greu, nu citise toată viața o carte sau o gazetă, afară doar de partea oficială a ziarului *Invalidul.* Disprețuia din adâncul sufletului său grosolan orice fel de distracții, ca dansuri, teatre și altele, și nu erau expresii mai urâte și mai murdare din vocabularul lui cazon pe care să nu le folosească la adresa lor. Se povestea despre el – și putea fi adevărat – că într-o minunată noapte de primăvară, în timp ce verifica socotelile companiei, în fața ferestrei deschise începuse să cânte o privighetoare într-un tufiș apropiat. Sliva ascultă puțin, apoi strigă deodată ordonanței:

— Z-Zaharciuk! Ia o piatră și alungă pasărea ceea... Mă supără!

Omul ăsta decăzut și molâu era grozav de aspru cu soldații. Nu numai că îngăduia subofițerilor să-i bată, dar el însuși îi lovea sălbatic, până la sânge, până când vinovatul cădea la pământ sub loviturile lui. Pe de altă parte însă, avea o deosebită grijă de nevoile soldaților. Nu oprea banii care li se trimeteau de acasă și zilnic supraveghea personal mâncarea companiei, deși putea întrebuința cum găsea de cuviință sumele provenite din muncile voluntare. Numai în compania a cincea soldații erau mai sătui și mai voioși decât într-a lui...

Sliva îi dojenea și-i mustruluia pe tinerii ofițeri cu expresiile cele mai grosolane și mai usturătoare pe care hazul lui înnăscut de ucrainean le făcea deosebit de dureroase... Dacă, de pildă, un ofițer inferior nu mergea în pas la instrucție, răcnea, gângăvind ușor, ca de obicei:

— Hei, pri... priviți! Toată compania, fir-ar al dracului să fie, a greșit pasul... Numai sublocotenentul merge cum trebuie.

Alteori, după ce copleșea compania întreagă cu cele mai mârșave înjurături, adăuga grăbit și mușcător:

— A-afară de d... domnii ofițeri și de subofițeri.

Era însă din cale-afară de aspru când un ofițer inferior întârzia la instrucție și Romașov o simțise adesea chiar pe pielea lui. Încă de departe, cum îl zărea pe sublocotenent, Sliva comanda companiei „drepți”, dând întârziatului onorul în derâdere și sta apoi nemișcat, cu ceasul în mână și cu ochii pironiți asupra lui Romașov, care, poticnindu-se de rușine și împiedicându-se în sabie, nimerea anevoie la locul său. Câteodată îl întreba cu o

politețe exagerată și fără să-i pese că-l auzeau și soldații:

„Sublocotenente, cred că ne îngădui să urmăm!” Alteori, se interesa cu o grijă binevoitoare, dar ridicând înadins glasul: „Cum ai dormit? Ce ai visat?” Și numai după o astfel de festă, îl lua pe Romașov deoparte și-l mustra de zor, ațintindu-și asupra lui ochii bulbucați de pește. „Eh, la urma urmei, fie ce-o fi, gândi Romașov cu deznădejde, apropiindu-se de companie. Pretutindeni e rău, tot un drac! S-a zis cu viața mea!”

Căpitanul, locotenentul Vetkin, Lbov și sergentul-major erau în mijlocul terenului de instrucție. Toți își îndreptară privirile asupra lui Romașov care venea. Soldații întoarseră și ei capelele spre el.

În clipa aceea, Romașov își închipuia limpede cum arată, înaintând rușinat cu pași nesiguri, stânjenit de ochii pironiți asupra lui, și se simți și mai abătut.

„Poate că nici nu-i chiar așa de rușinos! încercă el să se liniștească singur, cum fac de obicei sfioșii. Poate că numai mie mi se pare ceva atât de grav, pe când alții nici nu-și bat capul. Ei, să-mi închipui că n-am întârziat eu, ci Lbov, și că mă uit la el cum se apropie... Pe cinstea mea, nu-i nimic grav. Același Lbov de totdeauna... Fleacuri!” încheie el până la urmă și deodată se liniști. „Totuși e supărător... Dar stingherea asta n-o să țină nicio lună, nicio săptămână și nici măcar o zi. De altfel, și viața-i așa de scurtă, încât toate se uită îndată!”

Împotriva obiceiului său, Sliva mai că nu-l băgă în seamă și nu-i făcu nicio figură de-a lui... Când Romașov se opri respectuos la un pas de el, cu mâna la chipiu și cu călcâiele lipite, căpitanul îi spuse, întinzându-i mâna cu degetele moi ca cinci cârnăciori reci:

— Sublocotenente, te rog să nu uiți că trebuie să vii la instrucție cu cinci minute înaintea locotenentului și cu zece minute înaintea comandantului companiei.

— Iertați-mă, domnule căpitan, răspunse Romașov cu glas străin.

— Ei, da, iertați-mă... dormi mereu! Să știi că nu te îmbogățești dormind... Rog pe domnii ofițeri să treacă la plutoanele lor!

Unitățile companiei erau înșirate pe câmpul de instrucție pentru gimnastica de dimineață. Soldații, așezați în rânduri, la un pas unul de altul, își descheiaseră tunicile, ca să le fie

mișcările mai slobode. Sprintenul sergent Bobâlev, din plutonul lui Romașov, trăgând respectuos cu coada ochiului spre ofițerul care se apropia, comandă cu glas sonor, scoțându-și falca de jos în afară:

— Ridicarea pe vârful picioarelor, cu lăsarea lină pe genunchi... Mâinile în șolduri! și sfârși, lungind sunetele cu glas gros și tărăgănat: înce-e-e-peți...

— Unu! răspunseră în unison soldații, lăsându-se încet pe vine, în timp ce Bobâlev, făcând și el aceeași mișcare, supraveghea tot plutonul cu o privire ageră și aspră.

Lângă el, micul și neastâmpăratul caporal Seroștan țipa cu glas subțire, pițigăiat și furios ca al unui cocoșel:

— Fandarea pe piciorul stâng, cu aruncarea înainte a mâinii stângi... Aceeași mișcare cu piciorul și brațul drept. Atenție! Începeți: un, doi, un, doi! și zece glasuri tinere și puternice strigau întretăiat și stăruitor:

— Hăt, doi... hăt, doi...

— Stai! chelălăi deodată Seroștan. Lapșin! De ce faci pe prostu?... Execută mișcarea cum trebuie! Întinzi pumnii ca o babă din Riazan... hai! Ia execută mișcările cum trebuie, mama ta de porc!

Apoi subofițerii își duseră unitățile în pas alergător spre aparatele de gimnastică, așezate în diferite puncte ale terenului de instrucție. Stegarul Lbov, un băiețandru voinic, îndemânatic și foarte tare la gimnastică, își scoase repede mantaua și tunica și, rămânând numai într-o cămașă albastră de stambă, alergă cel dintâi la paralele. Prinzându-se cu mâinile de capetele lor, își făcu vânt de trei ori și descrise cu tot trupul un cerc complet, încât la un moment dat picioarele-i erau drept deasupra capului, și deodată, azvârlindu-se cu putere de pe paralele, făcu un salt de trei metri, se învârti în aer și, mlădios ca o pisică, căzu pe pământ în vârful degetelor.

— Stegar Lbov! Iar te ții de ghidușii! îi strigă Sliva cu prefăcută asprime. Bătrânul hodorog avea o slăbiciune ascunsă pentru tânărul acesta, ofițer exemplar și bun cunoscător al regulamentului. Arată numai mișcările reglementare. Nu suntem aici la iarmarocul de paști.

— Am înțeles, domnule căpitan! răspunse voios Lbov. Am înțeles, dar îi dau înainte, adăugă el cu glas scăzut, făcând cu ochiul lui Romașov.

Secția a patra făcea exerciții la scara oblică. Unul după altul, soldații se apropiau de ea, apucau o treaptă cu brațele întinse și, încordându-și mușchii, se cățărau numai cu mâinile până sus. Sergentul Șapovalenko se uita la ei de jos, făcându-le observații.

— Nu-ți bălăbăni picioarele... Vârfurile cizmelor în sus!

Veni și rândul soldățelului Hlebnikov, din flancul stâng, de care-și bătea joc toată compania. Adeseori, uitându-se la el, Romașov se întreba cum de fusese luat în armată pipernicitul ăsta slăbănog, aproape un pitic, cu fața cât un pumn, murdară și spână. O groază tâmpită și resemnată se întipărise parcă de la naștere pentru totdeauna în ochii lui. Când sublocotenentul întâlnea privirea lor ștearsă, i se trezea în inimă un simțământ ciudat de tristețe și de remușcare.

Hlebnikov rămăsese atârnat de mâini, respingător și greoi ca un spânzurat.

— Țin'te mai bine, câine, ținte mai bine-e! striga sergentul. Hai, cațără-te!

Hlebnikov se străduia din răsputeri să se ridice, dar nu izbutea decât să dea cu deznădejde din picioare și să se bălăbănească dintr-o parte într-alta. O clipă, își plecă în jos fața mică și cenușie, în care nasul cârn și murdar părea lipit fără rost și, deodată, dându-și drumul de pe treaptă, căzu la pământ ca un sac.

— Aha! Nu binevoiești să faci jimnastică! zbieră subofițerul. Ticălosule, îmi strici regula în toată secția! Las' că-ți arăt eu...

— Șapovalenko, nu-ți îngădui să-l lovești! strigă Romașov, înroșindu-se de rușine și de mânie. Să nu-l mai lovești niciodată! adăugă el, alergând spre sergent și apucându-l de umăr.

Șapovalenko luă poziția de drepți și duse mâna la chipiu. În ochii lui însă care luaseră deodată o expresie de dobitocie cazonă, juca însă un zâmbet batjocoritor abia vădit.

— Am înțeles, să trăiți! Dați-mi voie numai să vă raportez că nu-i chip s-o scoți la capăt cu el.

Hlebnikov sta alături, cu spatele încovoiat. Își ațintea asupra ofițerului o privire tâmpită, ștergându-și nasul cu palma. Romașov se îndepărtă de el cu un adânc simțământ de milă zadarnică și porni spre secția a treia.

După gimnastică, se dădu oamenilor zece minute repaos, iar ofițerii se adunară în mijlocul terenului de instrucție lângă paralele. Îndată veni vorba despre inspecția care urma să aibă

loc în mai.

— Ei, cum să ghicești unde-i ața mai slabă? zicea Sliva, dând din mâini și holbându-și mirat ochii șterși. Trebuie să vă mai spun că fiecare general își are damblaua. Mi-aduc aminte c-am avut un comandant de corp de armată, un general-locotenent Lvovici. Fusese mai înainte la geniu. Ei bine, ăsta ne punea numai la săpat tranșee. Regulamentul, mânuirea armelor, marșurile – toate erau lăsate la o parte. De dimineață până seara, săpam tot felul de adăposturi, lua-le-ar dracu! Vara le făceam în pământ și iarna în zăpadă... Tot regimentul umbla plin de noroi din cap până-n picioare. Comandantul companiei a zecea, căpitanul Aleinikov – fie-i țărâna ușoară! – a fost propus pentru ordinul Sfânta Anna, fiindcă a construit în două ore nu mai știu ce lunetă sau barbetă.

— Strașnic lucru! făcu Lbov.

— D-apoi tirul pe vremea generalului Aragonski! Cred că ți-l amintești, Pavel Pavlâci?

— A! Poziția de tragere? zise Vetkin, râzând.

— Ce-nseamnă asta? întrebă Romașov.

Sliva dădu din mână cu dispreț.

— Înseamnă că pe atunci n-aveam în cap decât instrucția pentru tragere... La o inspecție, un soldat care spunea Crezul, în loc de „carele pentru noi și pentru-a noastră izbăvire”, a zis „carele pentru noi și pentru linia de ochire”... Până într-atâta erau de zăpăciți! Degetului arătător, nu i se mai spunea decât degetul trăgător, iar ochiului drept, ochiul de ochire.

— Îți amintești, Afanasi Kirillâci, cum toceam atunci teoria? întrebă Vetkin. Traiectorie, abatere... Pe cinstea mea, că nici eu nu mai înțelegeam nimic... Spuneam, de pildă, unui soldat: „Ia arma și uită-te în gura țevii... Ce vezi?” „Văd o linie închipuită care se cheamă axul țevii prelungit la infinit.” Dar în schimb ce bine se mai trăgea! Nu-i așa, Afanasi Kirillâci?

— Desigur! S-a scris și în ziarele străine despre tirul în divizia noastră. Mai mult de zece la sută aveau excepțional. Da, așa era! Dar, dumnezeule, ce de șmecherii mai făceam! Trăgătorii cei mai buni se împrumutau de la un regiment la altul. Uneori, când trăgea compania, ofițerii inferiori ascunși în adăpost trăgeau în același timp cu revolverele în țintă. În felul acesta o companie s-a distins până într-atâta, încât s-au găsit în țintă cinci gloanțe mai mult decât se trăseseră. Nimeriseră o sută

cinci la sută... Noroc că sergentul-major avu timp s-astupe găurile cu clei.

— Da' de gimnastica Schreiber de pe vremea lui Slesarev, îți mai aduci aminte?

— Cum să nu! Îmi stă și acuma în gât, după toate baletele pe care le-am dansat... Câți generali de-ăștia n-am avut, lua-i-ar dracu! Dar toate acestea-s floare la ureche față de ceea ce-i astăzi. Asta-i, cum s-ar zice, judecata de apoi. Altădată, cel puțin știai ce o să-ți ceară, pe când acuma? Ah, dumnezeule, cică soldatul e aproapele tău și trebuie să te porți omenos cu el. Dimpotrivă, trebuie să-l jupoi de viu, ticălosul! Eh!... Dezvoltarea facultăților intelectuale, repeziciune și pricepere, școala lui Suvorov! Nici nu mai știi ce să-l înveți pe soldat. Și, poftim, acum s-a mai scornit și altă bazaconie: „Atacul direct”.

— Da, asta nu-i glumă! încuviință Vetkin.

— Stai pe loc ca un butuc, iar cazacii se năpustesc vijelios asupra ta. Direct! Ia încearcă numai să te ferești! Îndată-ți și vine ordin observator: „Căpitanul cutare are nervii slabi. Să nu uite că nu-l ține nimeni cu sila în serviciu.”

— Al dracului moșneag! zise Vetkin. Știți ce trăsnaie a făcut la regimentul din C...? A dus compania în mijlocul unei bălțoace foarte mari și i-a dat ordin căpitanului să comande: „Culcați!” Căpitanul stă puțin la gânduri, dar pe urmă comandă: „Culcați!” Soldații șoviie, crezând că n-au auzit bine. Atunci generalul l-a luat la rost pe căpitan, chiar de față cu oamenii: „Cum ți-ai instruit dumneata compania? Niște sclifosiți, niște domnișoare! Dacă soldații se tem să se culce aici într-o bălțoacă, apăi cum ai să izbutești să-i scoli în timp de război, când s-or ascunde în vreun șanț, sub focul inamicului? Ăștia nu-s soldați, ăștia-s muieri, iar căpitanu-i și el tot o muiere! La arest!”

— Ei, și la ce bun? Îl batjocorești pe șef în fața oamenilor, iar pe urmă mai vorbești de disciplină... La dracu! Ce disciplină mai poate fi asta? De bătut, n-ai voie să-l bați pe ticălos... Nu-u-u! Ferească dumnezeu, că doar e o personalitate, un om! Ehei, pe vremuri nu erau niciun fel de personalități din astea, dobitocii erau bătuți măr – și totuși am avut și Sevastopolul, și campania din Italia, și toate celelalte... N-au decât să mă dea afară din armată, dar eu tot am să-i cârpesc pe nemernici când o trebui...

Romașov, care tăcuse până atunci, zise înăbușit:

— E o ticăloșie să bați un soldat! Nu trebuie să lovești un om

care, nu numai că nu-ți poate răspunde, dar n-are nici măcar dreptul să-și ridice mâna la față să se apere de-o lovitură și nici nu îndrăznește să-și ferească cel puțin capul într-o parte... E rușinos!

Sliva aruncă printre gene o privire fulgerătoare asupra lui Romașov și, ținându-și buza de jos, sub mustața-i scurtă și căruntă, îl măsură din cap până-n picioare.

— Ce-ai spu-u-s? întrebă el răspicat, cu adânc dispreț.

Romașov se îngălbeni. Simți în piept un sloi de gheață și parcă-și auzi bătăile inimii în tot trupul.

— Am spus că nu-i bine... Da, și o repet... Asta-i! răspunse el cam fără șir, dar hotărât.

— Ei, poftim! făcu Sliva cu glas subțire și cântător. Am mai cunoscut noi oameni delicați de-alte ăștia, n-avea grijă. Parcă te văd și pe dumneata peste un an, dacă până atunci nu ești dat afară din regiment, că-i cârpești peste bot... și încă cum! Nu mai rău decât mine...

Romașov îl privi cu ură drept în ochi și zise, aproape în șoaptă:

— Dacă veți mai bate oamenii, am să raportez domnului colonel...

— Cum? strigă amenințător Sliva, dar se potoli îndată. Să lăsăm neroziile astea! urmă el rece. Să știi, sublocotenente, că ești încă prea tânăr să dai lecții unor cătane bătrâne și încercate în lupte și care au servit douăzeci de ani cu cinste pe maiestatea-sa. Rog pe domnii ofițeri să treacă în sala de teorie, încheie el supărat. Și, pe neașteptate, întoarse spatele ofițerilor.

— Ce ți-a venit să intri în discuție cu el? zise împăciuitor Vetkin, mergând alături de Romașov. Doar vezi singur că *pruna*[1] asta nu-i din cele dulci. Încă nu-l cunoști cum îl cunosc eu... O să-ți facă atâtea mojicii că n-ai să mai știi unde să te ascunzi! Și dacă-i răspunzi, te bagă la arest!

— Dar bine, Pavel Pavlâci, asta nu-i serviciu, asta-i adevărată bătaie de joc! exclamă Romașov cu lacrimi de mânie și de jignire în glas. Tipicarii ăștia învechiți își bat joc de noi. Caută înadins să păstreze în raporturile dintre ofițeri grosolănia cazonă și un fel de îndrăzneală cinică.

— Ei, da, e adevărat, încuviință cu nepăsare Vetkin și căscă.

Romașov urmă, înflăcărându-se:

---

[1] Joc de cuvinte. În limba rusă, *sliva* înseamnă prună (n. t.).

— Cui folosesc toate acestea, la ce bun toate jignirile, toate urletele și toate grosolăniile? Mă așteptam la cu totul altceva când am ieșit ofițer! Niciodată n-am să uit cea dintâi impresie. Eram abia de trei zile în regiment, când m-a bruftuluit diaconul cela roșcat de Arceakovski. Stând de vorbă cu el la cercul militar, i-am zis: *locotenente,* pentru că și el îmi spusese: *sublocotenente.* Cu toate că ședea lângă mine și beam bere împreună, mi-a strigat: „Mai întâi, pentru dumneata nu sunt *locotenente,* ci *domnule locotenent!* În al doilea rând... în al doilea rând, fă bine și te ridică în picioare când un ofițer mai mare în grad îți face observație!” Atunci, m-am sculat și am rămas în picioare înaintea lui, umilit, până în clipa când l-a repezit colonelul Leh. Nu, nu-mi mai spune nimic, Pavel Pavlâci... Ah, cum mă dezgustă și mă scârbesc toate acestea!

XI

În școala companiei se făcea „teoria”. Într-o sală îngustă, pe bănci așezate în formă de careu, ședeau soldații plutonului al treilea, cu fața spre interiorul careului, în mijlocul căruia umbla în lung și-n lat caporalul Seroștan. Alături, într-un grup asemănător, pășea la fel celălalt gradat din secția lui Șapovalenko.

— Bondarenko! strigă Seroștan cu glas țiuitor.

Bondarenko, bătând cu amândouă picioarele în podea, se ridică repede și drept, ca o păpușă de lemn cu arc.

— Bondarenko, dacă ești, de pildă „în front cu arma” iar șeful te întreabă: „Ce-ai în mână, Bondarenko?” Ce trebuie să-i răspunzi?

— O pușcă? zise la întâmplare Bondarenko.

— Nicio pușcă! Ce, asta-i pușcă? Mă mir că nu-i zici flintă, ca pe vremuri... Acasă i se spune pușcă, dar la regiment se cheamă mai simplu: Armă de calibru mic, sistem Berdan, numărul doi, cu închizător mobil! Repetă, câine ce ești!

Bondarenko repetă grăbit cuvintele pe care, de altfel, le cunoștea de mult.

— Stai jos! îi porunci Seroștan, binevoitor. Și de ce ți-a fost dată arma? urmă el, plimbându-și privirea aspră asupra tuturor oamenilor. Să-mi răspundă Șevciuk!

Șevoiuk se sculă ursuz și răspunse încet, cu glas înăbușit și

fornăit de bas, despărțind frazele parc-ar fi dictat punctuația.

— Mi-a fost dată pentru ca... în timp de pace... să dau cu ea onorul, iar în timp de război – să apăr tronul și patria de dușmani... Tăcu un timp, smârcâi o dată pe nas și adăugă posomorât: Atât de cei dinăuntru... cât și de cei din afară.

— Da! Bine, Șevciuk! Numai că te bâlbâi cam mult! Soldatul trebuie să fie iute ca vulturul. Stai jos! Acuma, spune-mi tu, Ovecikin, pe cine numim noi dușmani din afară?

Ovecikin, un flăcău dezghețat de prin partea Orelului, care păstrase vorba vioaie și dulceagă a fostului băiat de prăvălie, răspunse repede, sigur și înecându-se de plăcere:

— Numim dușmani din afară toate popoarele cu care putem purta război: francezii, nemții, italienii, turcii, europenii, indi...

— Destul! i-o taie scurt Seroștan, asta nu mai scrie la regulament. Stai jos, Ovecikin. Iar acum să-mi spună... Arhipov... ce se înțelege prin duș-mani di-nă-untru?

Rosti foarte tare și răspicat cele din urmă două cuvinte, ca și cum ar fi vrut să le sublinieze, și aruncă o privire cu tâlc spre Marcuson, soldat cu termen redus.

Arhipov, un băietan stângaci cu fața ciupită de vărsat, tăcu îndărătnic, uitându-se la fereastră. Priceput, deștept și îndemânatic în afara serviciului, se arăta cu desăvârșire tâmpit în orele de teorie. Pesemne că mintea lui sănătoasă, obișnuită să observe numai întâmplările simple și limpezi din viața de la țară, nu izbutea să prindă legătura dintre „teoria” ce i se preda și viața adevărată. Așa că nu înțelegea și nu ținea minte nici lucrurile cele mai simple, spre marea uimire și mânie a șefului său de pluton.

— Ei! Mult am să te mai aștept până când ai să te hotărăști să-mi răspunzi? zise Seroștan, începând să se înfurie.

— Dușmanii dinăuntru... dușmanii...

— Nu știi? făcu aspru Seroștan și se îndreptă spre el, dar, uitându-se cu coada ochiului la ofițer, dădu numai din cap și-i aruncă soldatului o privire amenințătoare.

— Ei, ascultă... Numim dușmani dinăuntru pe toți cei care se împotrivesc legii. De pildă, cei... Atunci întâlni ochii rugători ai lui Ovecikin. Ia spune tu!

Ovecikin sări ars și strigă plin de voioșie:

— Răzvrătiții, studenții, hoții de cai, ovreii și polonezii.

Alături, Șapovalenko se îngrijea de secția lui. Plimbându-se

printre bănci, punea cu glas subțire și cântător întrebări din *Manualul soldatului* pe care-l ținea în mână.

— Soltâs, ce este o santinelă?

Soltâs, un lituanian, holbă ochii, gâfâind de silința pe care și-o da să răspundă cât mai bine:

— O santinelă e o ființă inviolabilă...

— Ei, și mai departe?

— Santinela e un soldat pus cu arma în mână într-un post oarecare.

— Bine! Văd, Soltâs, că începi să-ți dai silința. Dar de ce ești tu pus în post, Pahorukov?

— Ca să nu dorm, să nu ațipesc, să nu fumez și să nu primesc de la nimeni niciun fel de obiecte sau daruri.

— Dar onorul?

— ...și să dau onorul reglementar domnilor ofițeri care trec pe lângă mine.

— Bine! Stai jos!

De câtva timp, Șapovalenko băgase de seamă un zâmbet ironic pe buzele soldatului cu termen redus Fokin, așa că-i strigă cu asprime:

— Soldat cu termen redus! Voluntarule! Hei, cum te ridici? Când te strigă șeful, trebuie să te ridici repede, ca împins de un arc. Ce este steagul?

Soldatul cu termen redus Fokin, care poartă pe piept insigna studențească, stă respectuos în fața subofițerului. În ochii lui tineri, cenușii, sclipește o licărire batjocoritoare.

— Steagul e o flamură militară sfântă, sub care...

— Nu-i adevărat, îl opri Șapovalenko înfuriat, lovindu-se cu manualul peste palmă.

— Ba-i exact! răspunse Fokin cu îndărătnicie, dar liniștit.

— Ce-e? Când șefu' spune că nu-i bine, înseamnă că nu-i bine...

— Uitați-vă și dumneavoastră în regulament.

— Dacă sunt sergent, cunosc regulamentul mai bine decât dumneata. Ei, poftim! Orice soldat cu termen redus face pe grozavul... Poate că și eu vreau să mă duc la școala militară, la învățătură! Ce poți să știi dumneata? Ce înseamnă asta flamură? În niciun caz nu poate fi flamură!... O flamură militară sfântă... Doar nu-i icoană!

— Șapovalenko, nu discuta, se amestecă Romașov. Urmează-

ți teoria.

— Am înțeles, dom' sublocotenent! răspunse Șapovalenko, luând poziția de drepți. Dați-mi voie numai să raportez că soldatul acesta cu termen redus face pe deșteptu'...

— Bine, bine... urmează!

— Da' s'trăiți dom' sublocotenent!... Hlebnikov, cum îl cheamă pe comandantul nostru de corp de armată?

Hlebnikov se uită cu ochi zăpăciți la sergent. Din gura lui căscată ieși un șuierat monoton, ca un croncănit de cioară răgușită:

— ...ă... ă!

— Ei, dă-i drumu' odată! se răsti subofițerul înfuriat.

— 'scelența...

— Hai, excelența... și mai departe?

Romașov, care-n clipa aceea întoarse capul, auzi cum Șapovalenko adăugă înăbușit, cu glas scăzut:

— Las' că după teorie, îți mut eu fălcile! Și fiindcă tocmai atunci Romașov se întoarse cu fața spre el, subofițerul spuse tare și cu o înfățișare nepăsătoare:

— Excelența-sa... Ei, Hlebnikov, dă-i drumu'!

— xce... locotenent... de infanterie, bâigui întretăiat și cu spaimă Hlebnikov.

— Aha-a! mugi Șapovalenko printre dinții strânși. Ei, ce să mă fac eu cu tine, Hlebnikov? Degeaba mă zbat, că ești o adevărată cămilă, numai coarnele-ți lipsesc. Nu-ți dai nicio silință... Stai aici ca un buștean până la sfârșitul teoriei. Să vii după prânz, să te învăț numai pe tine singur. Grecenko! Cine-i comandantul nostru de corp de armată?

„Iată ce fac astăzi și ce-o să fac și mâine... și poimâine. Mereu, mereu același lucru, până la sfârșitul vieții mele, gândea Romașov, mergând de la o secție la alta. Dac-aș lăsa tot baltă? Dac-aș pleca?... Mi s-a urât!"

După teorie, oamenii trecură în curte să facă exerciții pregătitoare pentru tir. Într-un pluton, soldații țînteau într-o oglindă, în altul trăgeau cu cartușe reduse la țintă, iar în plutonul al treilea, întrebuințau aparatul Livceak. La plutonul al doilea, Lbov comanda cu glas voios de tenor ce răsuna pe tot terenul de instrucție:

— Drept asupra coloanei din față... Foc de salvă... La-a ochi!... Da-a-ți... tărăgăni el ultima silabă, se opri un timp și aruncă

deodată: Foc!

Percutoarele țăcăniră și Lbov, bucurându-se să-și mai arate glasul, reluă și mai tare:

— La picio-o-or... Ar'!

Sliva, gârbovit și fără vlagă, umbla de la un pluton la altul, îndreptând poziția soldaților și făcând observații scurte și grosolane.

— Suge-ți burta! Ce stai ca o muiere grea? Cum ții arma? Parcă ești un diacon cu lumânarea! De ce căști gura, Kartașov? Ce, ți s-a făcut de plăcinte? Sergent-major, după instrucție, să-l pui pe Kartașov un ceas la carceră... Ticălosul! Cum ți-ai strâns mantaua, Vedeneev? Nu mai are nici cap, nici coadă, și niciun fel de față? Dobitocule!

După exercițiile de tir, oamenii așezară armele în piramidă și se lungiră lângă ele pe iarba proaspătă de primăvară, turtită pe alocuri de cizmele soldaților. Vremea era caldă și senină. În aer plutea mireasma de frunză tânără a plopilor înșirați pe două rânduri de-a lungul șoselei. Vetkin se apropie din nou de Romașov.

— Dă-le naibii pe toate, Iuri Alexeevici! zise el, luându-l de braț. Nu face, zău! Uite, îndată după instrucție, ne ducem la cerc să-i tragem o dușcă și o să te simți mai bine. Ce zici?

— Toate acestea mă deprimă, dragul meu Pavel Pavlâci! mărturisi Romașov cu tristețe.

— Știu bine că nu-i vesel! reluă Vetkin. Dar ce să-i faci? Trebuie să instruim oamenii. Dacă izbucnește cumva un război?

— Doar pentru cazul c-ar fi război! încuviință abătut Romașov. Dar de ce să fie război? Poate-i o greșeală, o rătăcire generală, o nebunie? Oare-i firesc să ucizi?

— Ei, la dracu! Iar filozofie! Dacă nemții ne-ar ataca pe neașteptate? Cine o să apere Rusia?

— Nu-s destul de pregătit, Pavel Pavlâci, ca să-mi dau părerea, răspunse îndurerat și blând Romașov. Nu știu nimic, nimic... Uite, de pildă, americanii în timpul războiului de secesiune, italienii în epoca eliberării sau sub Napoleon guerilele... sau „chouan-ii" în timpul Revoluției... Toți oamenii ăștia s-au bătut când a fost nevoie! Și totuși erau simpli țărani, niște păstori...

— Ei, aceia erau americani... Cum poți face asemenea comparație?... E cu totul altceva! După mine, când ai astfel de

gânduri, e mai bine să-ți dai demisia. Îndeobște, în cariera noastră, nici nu se cuvine să gândești. Dar se pune întrebarea ce ne-am face noi, dumneata și cu mine, dac-am părăsi serviciul? La ce suntem buni noi, care afară de „stâng... drept!" nu știm nimic altceva? Știm să murim... ce-i drept! Și o să murim, dracu să ne ia! Când va fi nevoie! Cel puțin n-am mâncat pâine degeaba... Asta-i, domnule filozof! Și după instrucție, s-o ștergem la cerc...

— Bine, se învoi cu nepăsare Romașov. De fapt însă e dezgustător să-ți petreci astfel vremea în fiecare zi, și bine spui că, dacă ai asemenea gânduri, e mai bine să-ți dai demisia.

Vorbeau, plimbându-se în lung și-n lat pe terenul de instrucție și, până la urmă, se opriră în dreptul secției a patra. Soldații ședeau jos, ori lungiți pe pământ, lângă armele așezate în piramidă. Câțiva mâncau pâine, cum obișnuiesc soldații să mănânce pâine toată ziua, de dimineață până seara și în toate împrejurările: la inspecții, în ceasurile de odihnă, la manevre, la biserică, înainte de spovedanie și chiar înaintea unor pedepse corporale.

Romașov auzi pe un soldat strigând cu glas domol, dar stăruitor:

— Hlebnikov, n-auzi, Hlebnikov!

— Ce-i? mormăi Hlebnikov ursuz.

— Ce făceai tu acasă?

— Munceam, răspunse el somnoros.

— Da' la ce anume munceai, nătărăule?

— La toate... Aram... vedeam de vite...

— Ce te legi de el? se amestecă moș Spânev, care îmbătrânise în serviciu. Doar se știe ce făcea: hrănea copiii cu biberonul.

Romașov aruncă în treacăt o privire spre fața cenușie, bicisnică și spână a lui Hlebnikov și din nou i se strânse inima de un dureros sentiment de stingherealâ.

— La arme! strigă Sliva din mijlocul terenului. Domnii ofițeri să treacă la plutoane.

Baionetele se agățară unele de altele și armele zăngăniră... Îndreptându-și în grabă neorânduiala ținutei, soldații își reluară locurile.

— La dreapta-a... V-aliniați! comandă Sliva. Drrepți!

Apoi, apropiindu-se de companie, strigă tărăgănat:

— Onorul cu arma pe plutoane... Executarea în timpi, descompusă și numărând cu glas tare... Apoi comandă: Prezenta-a-ați... arm'!

— Un! răcniră răgușit soldații și cu o mișcare scurtă își ridicară armele de pe umeri.

Sliva trecu încet și cu pași rari prin fața frontului, făcând pe ici-colo câte o observație: „Patul armei mai înainte!” „Baioneta mai sus!” „Patul armei mai aproape de trup!”

Apoi ieși în fața companiei și comandă:

— Face-e-eți... doi!

— Doi! strigară și soldații.

Sliva trecu iar în fața frontului, cercetând preciziunea și exactitatea mișcărilor.

După onorul cu arma pe plutoane, urmară mânuirile cu compania întrunită, apoi exercițiile de întoarcere din mers, de strângere și rupere a rândurilor, și altele de felul acesta.

Romașov executa mașinal tot ce i se cerea prin regulament, dar vorbele pe care i le aruncase cu dispreț Vetkin nu-i ieșeau din minte: „Când ai astfel de gânduri, mai bine să-ți dai demisia”. Toate învățămintele regulamentului militar, sprinteneală în mișcări, dibăcie în mânuirea armei, siguranța piciorului în marș și, o dată cu ele, toate tacticile și fortificațiile pe care le studiase – pierzându-și cei mai frumoși nouă ani din viață – și care aveau să-i umple de acum înainte existența, tot ceea ce i se păruse cu puțin mai înainte atât de însemnat și plin de înțelepciune – totul i se arătă deodată ca o îndeletnicire plictisitoare, nefirească și zadarnică, rezultată dintr-o înșelătorie comună, dintr-un delir nesăbuit...

Când se isprăvi instrucția, Romașov și cu Vetkin plecară împreună la cerc și băură multă votcă. Romașov se ameți se și-l săruta pe Vetkin, plângea în hohote isterice pe umărul lui, jeluindu-se de deșertăciunea și de tristețea vieții, de nenorocirea de a nu fi înțeles de nimeni și de durerea de a nu fi iubit de o femeie al cărei nume nu-l va afla nimeni niciodată... Vetkin înghițea pahărel după pahărel și spunea numai din când în când, cu o milă disprețuitoare:

— Nu-mi place, Romașov, că nu știi să bei... Te-ai și turtit dintr-un singur pahărel! Apoi, bătând deodată cu pumnul în masă, strigă amenințător: Dacă ni se poruncește să murim, o să murim!

— O să murim! repetă Romașov cu glas plângător. Ce înseamnă să mori? E un fleac... Dar sufletul, sufletul mă doare!

Romașov nu-și dădu seama cum s-a întors acasă și nici cine l-a culcat în pat. I se părea că plutește într-o ceață deasă, albastră, cu miliarde și miliarde de scântei microscopice risipite prin ea, și ceața se înălța și cobora încet, târând în mișcările ei și trupul lui Romașov. Legănarea aceasta ritmică slăbea inima sublocotenentului, pricinuindu-i o greață chinuitoare și amară.

Capul parcă i se umflase îngrozitor de tare, iar un glas lăuntric nemilos îi striga, fără o clipă de răgaz, stârnindu-i o suferință cumplită: „Un... doi!”

XII

Ziua de 23 aprilie a fost pentru Romașov o zi ciudată și plină de griji. Cam pe la zece dimineața, când sublocotenentul mai era în pat, Stepan, ordonanța Nikolaevilor, îi aduse un bilețel de la Alexandra Petrovna.

„Dragă Romocika, scria ea, nu m-ar mira deloc să fi uitat că azi ne serbăm amândoi onomastica. De aceea, vreau să ți-o amintesc. *Orice-ar fi,* vreau să te văd neapărat astăzi. Numai nu veni să mă feliciți în timpul zilei, ci la ora cinci! Vom pleca la un picnic la Dubecinaia.

A dumitale A. N.”

Scrisoarea tremura în mâinile lui Romașov în timp ce o citea. De o săptămână întreagă, nu-i mai văzuse fața dragă – când mângâietoare, când ironică sau plină de o prietenoasă bunăvoință – și nici nu-i mai simțise farmecul gingaș și atotputernic. „Astăzi” cânta voios în sufletul lui un glas înflăcărat.

— Astăzi! strigă Romașov, sărind din pat cu picioarele goale pe podea. Gainan, dă-mi de spălat!

Gainan intră.

— Să trăiți, dom' sublocotenent, ești ordonanța afar!... întrebi dacă scrii răspuns?

— Asta-i bună! Romașov făcu ochi mari și se lăsă ușor pe genunchi. Hm! Hm!... Ar trebui să-i dau un bacșiș, dar n-am niciun ban. Se uita nedumerit la ordonanță.

Gainan zâmbi larg și vesel.

— Nici eu n-are! Tu n-ai, eu n-are... Ei, nu-i nimic! Las' că pleci

el așa...

Prin fața ochilor lui Romașov se ivi, ca o străfulgerare, noaptea întunecoasă de primăvară, glodul, zaplazul ud și lunecos de care se rezemase și glasul nepăsător al lui Stepan, bombănind prin întuneric: „Vine în fiecare zi... în fiecare zi”. Își aminti și rușinea arzătoare care-l cuprinsese atunci. O, câte fericiri viitoare n-ar fi jertfit acum sublocotenentul pentru douăzeci de copeici, numai pentru douăzeci de copeici!

Romașov își frecă fața cu mâinile care-i tremurau de tulburare, dregându-și glasul:

— Gainan, șopti el, uitându-se îngrijorat cu coada ochiului la ușă. Gainan, spune-i că sublocotenentul o să-i dea neapărat diseară un bacșiș. M-auzi, spune-i că neapărat.

Romașov trecea printr-o criză îngrozitoare și ducea mare lipsă de bani. Nu i se mai dădea nicăieri nimic pe datorie, nici la bufet, nici la cooperativă, nici la casa de împrumut a ofițerilor... Putea numai să-și ia mesele la popotă, dar fără votcă și fără gustări. Nu mai avea nici măcar ceai și zahăr. Printr-o ciudată întâmplare, îi rămăsese numai o cutie uriașă de cafea. În fiecare dimineață, Romașov bea vitejește cafea fără zahăr, iar după el, cu aceeași resemnare în fața soartei, Gainan bea restul.

Acum, sorbind cu o strâmbătură de dezgust băutura neagră, tare și amară, sublocotenentul se gândea cu îngrijorare la situația în care se afla. „Hm... mai întâi, cum să mă prezint fără un dar? Bomboane sau mănuși? De altfel, nici nu știu ce număr poartă... Bomboane? Mai bine i-aș lua un parfum... Bomboanele-s grozav de proaste aici... Un evantai? Hm!... Nu, desigur, parfumul e mai potrivit. Îi place *Ess-bouquet.* Și or să mai fie și cheltuielile pentru picnic: birja dus și întors, să zicem, cinci ruble, bacșișul lui Stepan, o rublă! Da, domnule sublocotenent Romașov, n-ai să scapi mai ieftin de zece ruble!

Atunci începu să cerceteze în gând cum să iasă din încurcătură. Solda? Nu mai departe decât ieri semnase pe statul de plată: „Am primit întocmai. Sublocotenent Romașov.” Toată solda lui fusese împărțită pe coloane, printre care se găseau și reținerile făcute pentru plata unor polițe iscălite la particulari. Sublocotenentul nu primise în mână nici măcar o copeică. Să ceară poate un avans? Mai încercase cel puțin de treizeci de ori mijlocul acesta, dar totdeauna fără succes... Casier era căpitanul Doroșenko, om tăcut din fire și aspru, mai ales față de „puști”.

În războiul cu turcii, fusese rănit la locul cel mai neplăcut și mai puțin vrednic de cinste... în călcâi. Veșnicile glume și spirite cu privire la rana lui – de altfel, nici n-o primise în timpul fugii, ci tocmai în clipa când se-ntorsese cu fața spre pluton, să comande atacul – făcuseră din tânărul și veselul ofițer care plecase la război, un ipohondru înăcrit. Nu, Doroșenko nu va da bani, mai cu seamă unui sublocotenent care de trei luni semna „Am primit întocmai”, fără să aibă ceva de încasat.

„Să nu ne pierdem curajul! își zise Romașov. Să-i luăm la rând pe toți ofițerii, începând cu comandanții de companie... Compania întâi – Osadci.”

Înaintea lui Romașov, se ivi chipul impunător și frumos al lui Osadci, cu privirea grea și crudă. „Nu, oricine, numai el nu! Compania a doua – Talman. Scumpul Talman care cere bani totdeauna și oricui, chiar până și ofițerilor inferiori... Hutânski?”

Romașov se opri. Un gând năstrușnic de băiețandru îi trecu prin minte: să facă un mic împrumut la comandantul regimentului. „Parcă văd ce s-ar întâmpla! Sigur că mai întâi ar încremeni de uimire, apoi ar începe să tremure ca turbat, pe urmă i-ar da drumul ca din mitralieră: «Ce-e? Să ta-aci! Patru zile de arest!»”

Sublocotenentul pufni de râs.

„Ei, da' oricum, până la urmă, trebuie să găsesc ceva! O zi care a început așa de bine nu poate să se isprăvească rău... E ceva de neînțeles, dar pe care-l simți în subconștient și nu te înșală niciodată.

Căpitanul Duvernois? Nu, Duvernois e zgârcit și apoi știu bine că nu mă are la inimă...

Îi luă astfel la rând pe toți comandanții de companie, de la întâia până la a șaisprezecea, fără să uite nici compania de depozit... Apoi, oftând din greu, trecu la ofițerii inferiori. Încă nu-și pierduse cu desăvârșire încrederea în izbândă, dar începea să fie cuprins de o nedeslușită îngrijorare, când, deodată, îi străfulgeră prin minte un nume: Locotenent-colonelul Rafalski!

„Rafalski. Și eu care-mi storceam creierii!”...

— Gainan! Tunica, mănușile și mantaua, repede!

Locotenent-colonelul Rafalski, comandantul batalionului al patrulea, era un holtei bătrân, cu multe ciudățenii. La regiment i se spunea în glumă și, firește, în ascuns, colonelul Brehm[1]. Nu

[1] Alfred Edmond Brehm (1829-1884) – renumit naturalist german care a făcut

se ducea la niciunul din camarazii lui, mulțumindu-se numai cu vizitele oficiale de paști și de Anul nou, iar serviciul și-l făcea cu atâta nepăsare, încât primea mereu mustrări scrise și era strunit fără cruțare la instrucție. Tot timpul liber, toate grijile, toată puterea lui de a iubi și toată duioșia le dăruia animalelor lui dragi: păsări, pești și patrupede. Avea o mare și ciudată menajerie. Ofițeresele, jignite în adâncul sufletului de lipsa lui de atenție față de ele, spuneau că nu înțeleg cum poate cineva să meargă la Rafalski: „Vai, animalele acelea sunt o grozăvie. Și, afară de asta (iertați expresia), un miros! Pfui!”

Colonelul Brehm își cheltuia toate economiile cu întreținerea menajeriei lui. Omul ăsta ciudat își mărginise toate cerințele numai la cele neapărat trebuitoare. Purta o tunică și o manta de cine știe când, dormea cum se întâmpla și mânca la cazanul companiei a 15-a, unde plătea o sumă destul de însemnată, față de alocația soldaților. Dar când avea bani, rareori refuza mici împrumuturi camarazilor și mai ales ofițerilor inferiori. Trebuie să adăugăm că, la regiment, se socotea drept ceva neobișnuit și chiar caraghios să i se înapoieze datoriile. Doar nu degeaba trecea drept un om cu ciudățenii, poreclit colonelul Brehm. Când ofițerii inferiori, dezordonați în cheltuieli, de felul lui Lbov, veneau la el să-i ceară bani cu împrumut, îi spuneau: „Mă duc să văd menajeria!” Era calea cea mai sigură spre inima și buzunarul bătrânului holtei. „Ivan Antonici, n-ai cumva vreo săl-băticiune nouă? Arată-mi-o, te rog! Lămuririle dumitale sunt așa de interesante!...”

Romașov fusese la el de mai multe ori, dar dezinteresat: iubea într-adevăr animalele cu o dragoste deosebită, duioasă și adâncă. La Moscova, când era cadet și apoi iuncher, mergea mai bucuros la circ decât la teatru, ba încă mai degrabă la grădina zoologică și la toate menajeriile. Visul copilăriei lui era să aibă un *Saint-Bernard,* iar acum năzuia în taină la postul de aghiotant al batalionului, ca să poată dobândi un cal. Dar visurile lui nu se împliniseră. Cel din copilărie fusese zădărnicit din pricina lipsurilor în care se zbătea familia lui, iar în prezent nu prea putea nădăjdui să fie numit aghiotant fiindcă n-avea o „statură destul de impunătoare”.

Romașov ieși de acasă. O caldă adiere de primăvară îi

---

o călătorie de studiu şi în Siberia. Operele lui, traduse, erau foarte cunoscute în Rusia (n. r.).

mângâia ușor obrajii. Pământul, abia zvântat după ploaie, se lăsa sub pașii lui cu o plăcută elasticitate. Crengi albe de mălini și altele de liliac se împleteau deasupra gardurilor și atârnau dese și grele.

Deodată, ca și cum s-ar fi pregătit să-și ia zborul, sufletul lui Romașov parcă prinse aripi. Se uită în jur și, văzând că nu-i nimeni pe stradă, scoase din buzunar scrisoarea Șurocikăi și o reciti, lipindu-și cu patimă buzele de semnătură.

— Cerule drag! Copaci dragi! murmură el cu ochi umezi.

Colonelul Brehm locuia în fundul unei curți, împrejmuită cu un grilaj înalt, vopsit în verde. Pe portiță, atârna un anunț scurt: „Nu intrați fără a suna. Câini răi!” Romașov sună. O ordonanță, cu părul răvășit și cu înfățișarea leneșă și adormită, deschise portița.

— Domnul colonel e acasă?

— Poftiți, dom'sublocotenent... Să trăiți!

— Du-te întâi de m-anunță.

— Nu-i nevoie, poftiți și așa. Ordonanța se scărpina alene pe pulpă. Domnului colonel nu-i place când îi spun c-a venit cineva.

Romașov se îndreptă spre casă, de-a lungul cărării pietruite cu cărămizi. De după un colț, se năpustiră doi tineri dulăi suri, cu urechile ascuțite. Unul din ei lătra tare, dar fără răutate. Romașov pocni din degete și câinele începu să sară cu vioiciune când la dreapta, când la stânga, pe labele de dinainte, lătrând tot mai tare. Celălalt mergea în urma sublocotenentului și-i adulmeca poalele mantalei. În fundul curții, pe iarba verde și fragedă, un măgăruș moțăia în tihnă la soarele de primăvară, clipind din ochi de plăcere și ciulindu-și urechile. În jurul lui rătăceau agale găini și cocoși pestriți, rațe și gâște chinezești cu pliscuri pocite; bibilicile țipau sfâșietor, iar un curcan falnic, rotindu-și coada și târându-și aripile pe pământ, se învârtea semeț și cu desfătare în jurul curcilor cu gâtul subțire. Lângă o covată, sta pe coastă o scroafă uriașă de Yorkshire cu pielea trandafirie.

Colonelul Brehm, într-o scurtă suedeză de piele, ședea la fereastră, cu spatele spre ușă și nu băgă de seamă când intră Romașov. Trebăluia la un acvariu de sticlă, cu mâinile în apă până la cot. Romașov fu nevoit să tușească tare de două ori, până când colonelul își întoarse spre el fața slabă, lungăreață și bărboasă, cu ochelari străvechi de baga pe nas.

— Aha! Sublocotenentul Romașov! Poftim, poftim... zise prietenos Rafalski. Iartă-mă că nu-ți dau mâna... e udă toată. Vezi, instalez, cum s-ar zice, un sifon nou. L-am simplificat pe cel vechi și a ieșit o minune. Vrei un ceai?

— Vă mulțumesc respectuos, dar am luat ceaiul! Am venit, domnule colonel...

— Ai auzit? S-a zvonit că regimentul va fi mutat în alt oraș, reluă Rafalski, parc-ar fi urmat o convorbire abia întreruptă. Cum s-ar zice, sunt oarecum deznădăjduit. Gândește și dumneata, cum să-mi transport eu peștii? Jumătate din ei au să moară... D-apoi acvariul? Uită-te singur... Pereții de sticlă au mai bine de doi metri lungime. Hei, dragul meu! făcu el, schimbând deodată vorba, ce frumos acvariu am mai văzut la Sevastopol! Bazine de apă, cum s-ar zice, mari cât odaia asta, pe cinstea mea, și numai de piatră, cu apă de mare care se primenea întruna... și luminate cu electricitate! De sus, stai și te uiți, cum s-ar zice, la traiul acestor pești: moruni, delfini, calcani, cocoși de mare. Ah, dragii de ei! Sau, de pildă, pisica de mare: închipuie-ți, cum s-ar zice, un fel de clătită, cu un diametru de mai bine de un metru care-și mișcă marginile, uite așa, în valuri, cum s-ar zice, iar la spate are o coadă ca o săgeată... Am rămas acolo vreo două ceasuri și am privit... De ce râzi?

— Iertați-mă... abia acum am băgat de seamă că pe umărul dumneavoastră stă un șoricel alb.

— Ah, strengarule, unde te-ai cățărat? Rafalski întoarse capul și făcu din buze un sunet care semăna cu un sărut, dar neobișnuit de ușor, ca un chițăit de șoricel.

Micul animal cu ochișori roșii ajunse până în dreptul feței lui și se gudură din tot trupul, vârându-și botișorul drept în mustățile și în barba colonelului.

— Ce bine vă mai cunosc animalele! zise Romașov.

— O, da... mă cunosc! oftă Rafalski, clătinând din cap. Din păcate, nu le cunoaștem noi pe ele... Oamenii au dresat câinele, au îmblânzit, cum s-ar zice, calul, au domesticit pisica, dar niciunul nu vrem să știm de fapt ce sunt aceste ființe. Câte un savant – lua-l-ar dracu! – își petrece toată viața studiind vreun fleac de elefant antediluvian și pentru asta i se aduc atâtea onoruri, încât e pus în rândul sfinților. Pe când aici... să luăm, de pildă, câinii. Alături de noi trăiesc niște ființe inteligente, cum s-ar zice, care pot gândi, și niciun singur profesor nu le face

cinstea să le studieze psihologia.

— Poate că sunt unele lucrări pe care nu le cunoaștem, își dădu sfios părerea Romașov.

— Lucrări? Hm... desigur că se găsesc și încă din cele mai bune. Uite, chiar și eu am o mulțime, zise locotenent-colonelul, arătând cu mâna spre un șir de rafturi cu cărți așezate de-a lungul pereților. Totul e scris cu inteligență și pătrundere. Găsești aici cunoștințe uriașe! Ce mai aparate, cum s-ar zice, câte procedee dibace... Dar nu despre asta vreau să-ți vorbesc. Niciunul din ei, cum s-ar zice, nu și-a propus drept scop să cerceteze cu băgare de seamă măcar o singură zi din viața unui câine sau a unei pisici... Să observe cum trăiește câinele, ce gândește el, la ce șiretlicuri recurge, suferințele și bucuriile lui. Am văzut ce obțin clovnii de la animale. E uimitor!... Ți-o spun eu, e hipnotism, cum s-ar zice, adevărat hipnotism! La Kiev, într-un hotel, un clovn mi-a arătat lucruri uluitoare, într-adevăr de necrezut! Și gândește că nu era decât un clovn! La ce rezultate s-ar ajunge, cum s-ar zice, dacă de așa ceva s-ar ține un savant serios, cu multe cunoștințe și cu minunata-i pricepere de a face experiențe cu mijloace științifice? A, ce lucruri uimitoare am afla noi despre caracterul și inteligența câinelui, despre aptitudinea lui de-a cunoaște cifrele și încă despre atâtea altele! O lume nouă, uriașă și interesantă. Uite, poți spune ce vrei, cum s-ar zice, dar eu sunt încredințat că și câinii au limba lor, ba chiar o limbă destul de dezvoltată.

— Cum se face oare că savanții nu s-au îndeletnicit până acum cu lucrul ăsta, Ivan Antonovici? întrebă Romașov. E doar așa de simplu!

Rafalski izbucni într-un râs batjocoritor.

— Tocmai de aceea, he... he... he... că-i prea simplu! Tocmai de aceea! Simplu ca bună ziua. Mai întâi, ce-i un câine pentru un savant? Un animal vertebrat, mamifer, carnivor, de rasă canină și așa mai departe. Toate acestea sunt adevărate! Dar e timpul, cum s-ar zice, să studiezi câinele așa cum studiezi un om, un copil, o ființă care gândește. Pe cinstea mea, cu toată mândria lor științifică, ei nu sunt departe de țăranul care crede că bietul câine are abur în loc de suflet.

Tăcu supărat și, fornăind zgomotos pe nas, se apucă iar să așeze un tub de gutapercă în fundul acvariului.

Romașov își luă inima în dinți.

— Ivan Antonovici, am o mare, foarte mare rugăminte la dumneavoastră.

— Bani?

— Pe cuvântul meu că mi-e rușine să vă necăjesc. Dar nu-mi trebuie mult... vreo zece ruble! Nu făgăduiesc să vi le înapoiez curând. Dar...

Ivan Antonovici își scoase mâinile din apă și, ștergându-le cu prosopul, zise:

— Zece pot! Mai mult, cu neputință. Dar zece, cu cea mai mare plăcere. Vrei să faci desigur prostii, nu-i așa? Ei, lasă, lasă... doar glumesc. Să mergem!

Îl purtă prin toată locuința, alcătuită din cinci, șase încăperi care n-aveau nici mobile, nici perdele. Aerul era îmbâcsit de mirosul propriu micilor carnivore. Podelele erau pline de atâtea murdării, încât alunecai pe ele la tot pasul.

În toate ungherele se găseau mici vizuine și ascunzători, în chip de cotețe, trunchiuri de copaci, scobite pe dinăuntru, butoaie fără fund... În două odăi erau așezați doi arbori pletoși, cu scorburi și cuiburi artificiale: unul pentru păsări, iar celălalt pentru jderi și veverițe. Îndemânarea cu care fuseseră întocmite adăposturile acestea arăta grijă, chibzuință și dragoste față de animale și un mare spirit de observație.

— Vezi animalul ăsta? Rafalski arătă cu degetul un coteț înconjurat cu sârmă ghimpată, împletită strâns. Printr-o deschizătură rotundă, cam de mărimea unui fund de pahar, scânteiau două puncte negre strălucitoare. Iată animalul de pradă cel mai fioros de pe fața pământului: dihorul! Nu râde. Să știi că față de el, cum s-ar zice, leii și panterele sunt niște mielușei blânzi. Când leul și-a isprăvit uriașul prânz de carne, se lungește la pământ și se uită liniștit la șacalii care-i mănâncă rămășițele... Dar șmecherul ăsta drăguț, dacă se furișează într-un coteț de păsări, cum s-ar zice, nu lasă nici măcar o găină vie...

Cu dinții, le roade la toate creierul mic. Până nu isprăvește, nu se lasă, hoțomanul! Afară de asta, e cel mai sălbatic și mai greu de domesticit dintre toate animalele. Hei, ticălosule!

Își strecură mâna pe după sârmă. Îndată, în deschizătura rotundă se ivi un botișor căscat și furios, în care luceau dințișori albi și ascuțiți. Dihorul se arăta câte o clipă și apoi repede se făcea nevăzut, scheunând de parc-ar fi tușit.

— Ei, poftim! L-ai văzut ce face? Și doar eu îl hrănesc de un an de zile... Pesemne că locotenent-colonelul uitase cu desăvârșire de rugămintea lui Romașov.

Îl ducea de la o vizuină la alta și-i arăta animalele care-i erau mai dragi, vorbind despre ele cu atâta patimă și duioșie, cu o cunoaștere așa de adâncă a obiceiurilor și a firii lor, ca și cum ar fi vorbit de vechi și buni prieteni. Într-adevăr, pentru un simplu amator care mai și trăia într-un orășel pierdut de provincie, avea o colecție destul de însemnată: șoareci albi, iepuri de casă, cobai, porci de mare, arici, marmote, cățelul pământului, câțiva șerpi veninoși închiși în cutii de sticlă, câteva soiuri de șopârle, două maimuțe, un iepure negru de Australia și o pisică minunată și rară de Angora.

— Ce zici? E frumoasă? întrebă Rafalski, arătând pisica. E o adevărată minune, nu-i așa? Dar nu mi-e dragă. Prea-i proastă, cum s-ar zice. Cea mai proastă dintre toate pisicile. Uite! se însufleți el deodată. Iată încă o dovadă de nepăsarea noastră față de psihologia animalelor domestice. Ce știm noi despre pisică? Dar despre cal, despre vacă, despre porci? Știi că porcul e foarte deștept? Da, da, nu râde! Romașov nici nu se gândea să râdă. Porcii sunt foarte deștepți! Ce mai festă mi-a făcut anul trecut un porc... Mi se aducea de la fabrica de zahăr borhot pentru grădina de zarzavat și pentru porci. Ei bine, cum s-ar zice, dumnealui n-avea niciodată răbdare s-aștepte... În timp ce căruțașul căuta ordonanța, porcul trăgea afară cu colții cepul butoiului. Borhotul curgea, cum s-ar zice, iar el se ospăta. Dar asta încă nu-i nimic! O dată, când a fost prins asupra faptului, nu numai c-a tras afară cepul, dar l-a dus în grădina de zarzavat și l-a îngropat sub o brazdă. Iaca, așa-i porcul! Trebuie să-ți mărturisesc, adăugă Rafalski, închizând pe jumătate un ochi și luând o înfățișare șireată, că scriu un mic articol despre porcii mei! Numai, sst!... e o taină... să nu spui nimănui nimic! Parcă mi-e rușine, cum s-ar zice, că un locotenent-colonel din glorioasa armată rusă studiază porcii. Acuma am niște Yorkshiri. I-ai văzut? Vrei să trecem si pe la ei? Colo în curte am și un bursuc tânar, un bursucel tare drăguț... Mergem?

— Iertați-mă, Ivan Antonovici, bâigui Romașov. V-aș urma cu plăcere, dar... pe cinstea mea, n-am vreme!

Rafalski se lovi cu palma peste frunte.

— Ah, doamne! Iartă-mă, te rog, pentru numele lui

dumnezeu. M-am luat cu vorba ca un hodorog bătrân ce sunt. Ei, hai, hai, vino repede.

Intrară într-o odaie îngustă și goală, în care nu se găsea decât un pat strâmt de campanie cu salteaua încrețită la mijloc, ca fundul coșcovit al unei bărci, o măsuță de noapte și un scăunel. Rafalski deschise sertarul măsuței și scoase banii.

— Sunt fericit că pot să-ți fiu de folos, sublocotenente, foarte fericit. Nu, nu, nu-mi mulțumi... Nu face... Mă bucur să mai treci pe la mine când ai vreme. Să mai stăm puțin de vorbă!

Ieșind în stradă, Romașov dădu peste Vetkin. Avea mustața ciufulită, iar șapca-i cu marginile elegant îndoite pe părți, era lăsată semeț pe o ureche.

— A! A! Prințul Hamlet! strigă el voios. De unde vii și încotro mergi? Ei drace, ești vesel ca și cum astăzi ar fi ziua dumitale!

— E, într-adevăr, ziua mea! răspunse Romașov, zâmbind.

— Da? Bine zici, azi e sfântul Gheorghe și sfânta Alexandra. Minunat... Îngăduie-mi să te îmbrățișez cu căldură.

Și se sărutară chiar în stradă.

— Cu prilejul ăsta, poate că trecem și pe la cercul militar... Să împușcăm câte o sticluță cum spune nobilul nostru prieten Arceakovski! propuse Vetkin.

— Cu neputință, Pavel Pavlâci... Mă grăbesc! De altfel, mi se pare că de pe acuma ești cam cu chef.

— O! o! o! făcu Vetkin, ridicându-și mândru și cu înțeles bărbia. Am găsit astăzi o combinație așa de grozavă, încât, de-ar cunoaște-o un ministru de finanțe, ar plesni de necaz.

— Și care anume?

Combinația lui Vetkin, deși din cele mai simple, nu era totuși lipsită de iscusință: rolul principal îl avea Haim, croitorul regimentului. El luase de la Vetkin o adeverință de primire a unei uniforme. Dar, de fapt, în locul uniformei, Pavel Pavlâci încasase de la croitor treizeci de ruble bani gheață.

— La urma urmei, suntem mulțumiți amândoi, zise Vetkin, triumfător. Croitorul e fericit fiindcă, în schimbul celor treizeci de ruble ale lui, va primi patruzeci și cinci de la casieria regimentului, iar eu sunt bucuros fiindcă azi, la cerc, am să-i mănânc fripți pe toți jucătorii ăștia păcătoși. Ce zici? Am ticluit-o bine?

— Foarte bine! încuviință Romașov. Am luat notă pentru data viitoare! Așadar, la revedere, Pavel Pavlâci, și noroc la cărți...

Se despărțiră. După o clipă însă Vetkin își strigă iar prietenul. Romașov se întoarse.

— Ai vizitat menajeria? îl întrebă cu șiretenie Vetkin, arătând cu degetul peste umăr spre casa lui Rafalski. Romașov încuviință din cap și zise cu convingere:

— Brehm al nostru e un om minunat! Și-i așa de drăguț...

— Nici vorbă! răspunse Vetkin. Numai că-i cam țicnit!

XIII

Pe la ora cinci, când se apropia cu trăsura de casa în care locuiau Nikolaevii, Romașov simți cu mirare că siguranța lui de dimineață se prefăcuse într-o neliniște ciudată și neîndreptățită. Își dădea seama că schimbarea aceasta nu se petrecuse deodată, ci, fără îndoială, începuse, cu mult mai înainte... Desigur, se trezise în sufletul lui într-o clipă de care nu-și mai amintea și crescuse pe nesimțite. Ce putea fi oare? Mai cunoscuse astfel de stări încă din frageda copilărie și știa că, pentru a se potoli, trebuia să găsească pricina dintâi a nedeslușitei neliniști. O dată se chinuise o zi întreagă și abia spre seară își amintise că la amiază, în timp ce trecea peste calea ferată în gară, îl asurzise fluierătura neașteptată a unei locomotive, iar spaima aceea fără de veste îi stricase buna dispoziție. Îndată după ce-și adusese aminte, se simțise ușurat și chiar vesel.

Începu să-și perinde în grabă toate impresiile din ziua aceea, dar în ordine inversă. „Magazinul lui Sviderski... parfumul... l-am luat pe Leiba, birjarul – mână minunat; apoi am întrebat la poștă cât e ceasul... Era o dimineață frumoasă... Stepan... Să fie, într-adevăr, din pricina lui Stepan? Nu, fiindcă am în buzunar o rublă anume pregătită pentru el... Atunci, ce să fie oare? Ce?”.

La poarta casei văzu trei trăsuri cu doi cai. Două ordonanțe țineau de căpăstru câțiva cai de călărie cu șaua pusă: un sur bătrân pe care Olizar îl cumpărase de curând la vânzarea cailor de cavalerie reformați și iapa roaibă a lui Bek-Agamalov, zveltă și nerăbdătoare, cu ochi scânteietori și răi.

„Ah! Scrisoarea! își zise Romașov și în mintea lui se făcu deodată lumină. Cuvintele acelea ciudate *«orice-ar fi...»* Și încă subliniate... Cu siguranță că este ceva! Poate că Nikolaev e supărat pe mine! Să fie gelos? Poate-s bârfeli la mijloc? Zilele

trecute, Nikolaev a fost așa de înțepat cu mine... Nu, nu, am să trec numai pe lângă casa lor fără să mă opresc!”

— Mână înainte! strigă el birjarului.

Dar îndată, mai degrabă ghici decât văzu sau auzi, că ușa casei se deschide... ghici după bătăile puternice și dulci ale inimii lui.

— Romocika! Unde te duci? răsună în spatele lui glasul vesel și sonor al Alexandrei Petrovna.

Îl trase pe Leiba de cingătoare și sări jos din birjă. Șurocika sta în pervazul negru al ușii deschise. Purta o rochie albă simplă, cu un buchet de flori roșii prins de cordon în partea dreaptă și flori de aceeași culoare îi împodobeau părul. Lucru ciudat: Romașov știa cu siguranță că era ea și totuși parcă n-o recunoștea. Simțea într-însa ceva nou, solemn și voios.

În timp ce-și bolborosea felicitările, ea-i ținea mâna într-a ei, cu o strânsoare mângâietoare și familiară, silindu-l s-o urmeze în vestibulul întunecos. Totodată, îi spuse repede și cu glas scăzut:

— Mulțumesc c-ai venit, Romocika! Mi-era așa de teamă c-o să refuzi!... Ascultă! Fii azi drăguț și vesel! Nu lua în seamă nimic. Ești așa de ciudat! Abia te atinge cineva, că te și ofilești! Ce mimoză pudică!

— Alexandra Petrovna... scrisoarea dumitale de astăzi m-a tulburat foarte mult. Este în ea o anumită frază.

— Dragul meu, dragul meu, lasă asta!...

Îi luă amândouă mâinile într-ale ei și i le strânse cu putere, privindu-l drept în ochi. În privirea aceasta erau taine pe care Romașov nu le mai observase până atunci: duioșie mângâietoare, încordare, neliniște, iar în fund de tot, în adâncul ochilor albaștri, se ascundea ceva ciudat, de neînțeles care se exprima în limba cea mai nepătrunsă și mai tainică a sufletului...

— Nu vorbi de asta, te rog... Nu te gândi la așa ceva astăzi... Nu-i de ajuns c-am pândit tot timpul clipa când o să treci prin fața casei? Știu doar că ești un biet fricos. Nu te uita așa la mine!

Râse, tulburată, și dădu din cap.

— Ei destul, Romocika, stângaciule! Iar nu-mi săruți mâinile! Vezi, așa-i bine... Acum și pe cealaltă. Așa, ești cuminte. Haidem! Nu uita că azi e ziua noastră, adăugă ea într-o șoaptă grăbită și fierbinte. Împărăteasa Alexandra și cavalerul ei

Gheorghi. M-auzi? Să mergem!

— Îngăduie-mi, te rog... un dar modest...

— Ce-i asta? Parfum? Faci prostii! Nu, nu, glumesc... Mulțumesc, dragul meu Romocika! Volodea! zise ea cu glas tare și cu o înfățișare nesilită intră în salon. Uite, mai avem un tovarăș pentru picnic. Și apoi astăzi e și ziua lui!

În salon era zgomot și neorânduială, așa cum se întâmplă totdeauna înaintea unei plecări în grup. Fumul gros de tutun părea albastru ca azurul, în dreptul razelor soarelui de primăvară care năvăleau în snopi de aur pe fereastră. În mijlocul încăperii, șapte, opt ofițeri vorbeau cu însuflețire. Mai tare decât toți, striga Talman cel înalt, cu vocea-i răgușită și tușind în fiecare clipă. Erau acolo căpitanul Osadci, Olizar și Bek-Agamalov, cei doi aghiotanți nedespărțiți, apoi locotenentul Andrusevici, un omuleț vioi, cu fața ascuțită ca de șobolan, și încă unul pe care Romașov nu-l recunoscu îndată. Sofia Pavlovna Talman, zâmbitoare, sulemenită și pudrată ca o păpușă mare și elegantă, ședea pe canapea împreună cu cele două surori ale sublocotenentului Mihin. Amândouă domnișoarele purtau rochii albe la fel, simple, lucrate chiar de ele, dar drăguțe și împodobite cu funde verzi; amândouă aveau păr negru, ochi de culoare închisă, obraji rumeni și pistruiați; amândouă aveau dinți strălucitori de albi, dar neregulați, ceea ce dădea gurilor proaspete un farmec deosebit; amândouă la fel de drăgălașe și de vesele semănau foarte mult între ele, cât și cu fratele lor care era totuși urât.

Printre celelalte soții și fiice de ofițeri mai fusese poftită și soția locotenentului Andrusevici, o femeie mărunțică, durdulie și cu fața albă, prostuță și gata totdeauna să râdă, mare iubitoare de glume cu dublu înțeles și de anecdote piperate. De asemenea, mai erau și drăgălașele domnișoare Lâkaciov, vorbărețe cu „r”-ul lor nostim.

Cum se întâmplă de obicei într-un cerc de ofițeri, doamnele se țineau deoparte, alcătuind un grup al lor. Numai căpitanul Ditz, nepăsător și amețit, ședea lângă ele, tolănit într-un fotoliu. Cu aerul lui înțepat și fața-i trecută și arogantă, Ditz semăna cu ofițerii prusaci, așa cum sunt înfățișați în caricaturile nemțești. Fusese transferat dintr-un regiment de gardă într-unul de infanterie, în urma unei întâmplări cam necurate și scandaloase. Se deosebea printr-o îndrăzneală sfidătoare față de bărbați și o

purtare obraznică și cutezătoare față de doamne. Mare jucător, avea totdeauna noroc la cărți, nu juca însă la cercul militar, ci la clubul nobilimii, la funcționarii din oraș și la moșierii polonezi de prin împrejurimi. La regiment nu era iubit, dar toți se temeau de el și se așteptau, nu știau nici ei de ce, să aibă vreo ieșire urâtă, cu răsunet. Se spunea că era încurcat cu tânăra soție a bătrânului general de brigadă, care locuia în oraș. De asemenea, era bine cunoscută și legătura lui cu doamna Talman, de hatârul căreia era poftit pretutindeni, după cum o cereau regulile ciudate ale politeței și atenției, obișnuite în regiment.

— Încântat, încântat, zise Nikolaev, ieșind înaintea lui Romașov, cu atât mai bine! Dar de ce n-ai venit de dimineață să mănânci plăcinta cu noi?

Vorbea foarte prietenos, zâmbind amabil, dar în glasul și-n privirea lui, Romașov desluși aceeași expresie străină, nefirească și rece pe care, de un timp, o simțise aproape fără să-și dea seama de câte ori se întâlnea cu Nikolaev. „Nu mă înghite, gândi repede Romașov. Ce are? E supărat pe mine? E gelos? Îl plictisesc?”

— Știi... – minți el cu îndrăzneală – revizuim armamentul în companie. Ne pregătim pentru inspecția generală și nu mai avem odihnă nici în zilele de sărbătoare... Te asigur însă că mă simt foarte stingherit... Nu bănuiam că plecați la picnic și s-ar părea că vă silesc să mă poftiți. Pe cuvântul meu, mi-e rușine...

Nikolaev zâmbi larg și-l bătu pe umăr cu o bunăvoință cam jignitoare:

— A, nu... Ce spui, dragul meu?... Cu cât e mai multă lume, cu atâta-i mai vesel... Dar să lăsăm fleacurile acestea!... Numai, nu știu cum o să facem cu locurile în trăsuri! Ei, da'... ne descurcăm noi până la urmă!

— Am și eu o trăsură, îl liniști Romașov, desprinzându-și pe nesimțite umărul din mâna lui Nikolaev. Chiar îmi face mare plăcere să v-o pun la dispoziție!

Întorcându-se, întâlni ochii Șurocikăi.

„Mulțumesc, dragul meu!” spunea privirea ei caldă și ciudat de atentă.

„Ce minunată-i astăzi!” gândi Romașov.

— Foarte bine, răspunse Nikolaev, uitându-se la ceas. Ce ziceți, domnilor? întrebă el. N-ar fi timpul să pornim?

— Călătorului îi șade bine cu drumul! cum spunea papagalul când motanul Vaska îl trăgea de coadă afară din cușcă! declamă caraghios Olizar.

Toți se sculară cu exclamații și râsete. Doamnele își căutau pălăriile și umbrelele, punându-și mănușile; iar Talman, care suferea de bronșită, striga cât îl ținea gura să nu se uite șalurile. Se iscă o adevărată învălmășeală.

Mihin îl luă deoparte pe Romașov.

— Iuri Alexeici, fă-mi un bine! zise el. Te rog mult ia loc lângă surorile mele, altfel o să vină Ditz în trăsură cu ele și mi-ar fi tare neplăcut. Spune totdeauna porcării așa de grozave fetelor, încât mai că le face să plângă. Sunt împotriva oricărei violențe, dar zău, că într-o zi am să-l pălmuiesc!...

Romașov ar fi dorit mult să stea lângă Șurocika, totuși fiindcă Mihin îi fusese totdeauna simpatic, iar ochii limpezi și senini ai acestui băiat de treabă îl rugau fierbinte, sublocotenentul n-avu puterea să-l refuze, mai ales că în clipa aceea un simțământ puternic și cald îi umplea sufletul.

În fața ușii de la intrare, se suiră cu toții în trăsuri, veseli și fără grabă. Romașov se așeză lângă cele două domnișoare Mihin. Abătut ca de obicei, căpitanul Leșcenko, pe care la început Romașov nu-l băgase de seamă, se învârtea cu fața deznădăjduită în jurul trăsurilor. Nimeni nu-l lăsa să se suie... Romașov îl strigă și-i dădu un loc lângă el pe scăunelul din față. Leșcenko își pironi asupra locotenentului ochii lui blânzi de câine credincios și, oftând, se urcă în trăsură.

În sfârșit, toată lumea își găsise loc. În fața alaiului, Olizar făcând pe paiața și răsucindu-se pe calu-i bătrân și leneș, începu să cânte o arie dintr-o operetă:

Hai, repede în diligență!

Să ne-așezăm mai repe-e-e-de!

— La trap, înainte ma-arrrș! comandă cu glas tunător Osadci.

Trăsurile se urniră din loc.

XIV

Picnicul fu mai mult zgomotos și dezordonat decât vesel. După un drum de trei verste, ajunseră la Dubecinaia, o dumbravă de vreo cincisprezece hectare, răsfirată pe un povârniș lung la poalele căruia șerpuia un pârâu îngust și

limpede. Era o dumbravă de stejari seculari minunați. La picioarele lor creșteau tufișuri mari, iar pe alocuri erau poieni încântătoare și destul de întinse, proaspete, vesele și acoperite cu cea dintâi iarbă fragedă, de un verde-închis.

Într-o poiană, așteptau ordonanțele trimise din timp cu samovare și coșuri.

Fețele de masă se întinseră chiar pe iarbă și toată lumea luă loc în jurul lor. Doamnele așezau farfuriile și gustările, iar bărbații le ajutau cu o râvnă glumeață și peste măsură de binevoitoare. Olizar se încinse cu un șervet drept șorț, mai înfășurându-și capul cu altul în formă de scufie, și-l imita pe bucătarul Lukici de la cercul ofițerilor. Locurile se schimbară de mai multe ori, ca fiecare doamnă să se găsească neapărat între doi cavaleri. Trebuia să stai pe jumătate culcat, într-o poziție incomodă, ceea ce era neobișnuit și hazliu. În uimirea și râsul tuturor comesenilor, tăcutul Leșcenko rosti deodată afectat și cu o înfățișare neroadă:

— O să ne întindem ca vechii greci din Roma antică!

Șurocika se așează între Talman și Romașov. Vorbea mai mult ca niciodată, era veselă și așa de însuflețită, încât mulți chiar băgară de seamă.

Niciodată Romașov n-o găsise atât de încântătoare. Ghicea că un simțământ puternic, nou și înfrigurat creștea clocotitor în sufletul ei, gata să izbucnească. Din când în când, se întorcea spre Romașov și-l privea în tăcere, poate doar o clipă mai mult decât ar fi trebuit și, de fiecare dată, simțea în privirea ei aceeași putere de un farmec neînțeles.

Osadci, care sta în capul mesei, se ridică în genunchi. După ce bătu cu vârful cuțitului în pahar să se facă liniște, vorbi cu glas gros, din piept, ce răsuna prin aerul curat al pădurii:

— Domnilor, să bem cea dintâi cupă în sănătatea frumoasei și scumpei noastre gazde, a cărei onomastică o serbăm astăzi. Să-i dea dumnezeu toate fericirile și s-ajungă generăleasă!

Și, ridicând deasupra capului un pahar mare, răcni din toată puterea grozavului său gâtlej:

— Ur-ra!

Dumbrava parcă tresări la mugetul acesta de leu, iar ecoul sonor alergă sprinten printre copaci. Andrusevici, care ședea alături de Osadci, se aruncă la pământ cu o groază caraghioasă, prefăcându-se că-i năucit... Ceilalți strigară și ei într-un singur

glas: „Ura!” Bărbații se îndreptară spre Șurocika să ciocnească paharul cu-al ei. Romașov rămase înadins cel din urmă. Ea băgă de seamă. Întorcându-se către el, cu un zâmbet pătimaș pe buze, îi întinse tăcută paharul ei plin cu vin alb. În clipa aceea ochii i se măriră și se întunecară deodată, iar buzele-i rostiră încet un cuvânt nedeslușit. Apoi întoarse capul și începu să vorbească râzând cu Talman. „Ce-a spus? se întrebă Romașov, ah, ce-o fi spus?” Asta-l tulbura și-l neliniștea... Își acoperi pe furiș fața cu mâinile și buzele-i încercară să imite mișcările buzelor Șurocikăi. Nădăjduia să găsească astfel, în închipuirea lui, cuvintele pe care le rostise. Dar nu izbutea... „Dragul meu?” „Te iubesc?”... „Romocika?” Nu, era altceva! Știa numai cu siguranță că vorba n-avea decât trei silabe...

Apoi băură cu toții în sănătatea lui Nikolaev și pentru izbânda lui în viitoarea-i carieră la marele stat-major, ca și cum nimeni nu s-ar fi îndoit vreodată că va putea totuși să intre la Academie. Pe urmă, la propunerea Șurocikăi, băură, fără însă prea multă însuflețire, și în sănătatea lui Romașov, de ziua lui, băură în sănătatea doamnelor și a tuturor celor de față, apoi în sănătatea doamnelor în general, iar, la sfârșit, pentru gloria regimentului și a invincibilei armate ruse...

Talman, destul de beat, se ridică și strigă cu glas răgușit, dar plin de înduioșare:

— Domnilor, propun să bem în sănătatea adoratului nostru monarh, pentru care fiecare dintre noi e gata să-și verse sângele până la cea din urmă picătură!

Șuieră ultimele cuvinte cu glas neașteptat de subțire, că-și pierduse răsuflarea. Ochii lui de țigan, negri și amenințători, cu albul gălbui, clipiră deodată obosiți, iar lacrimile începură să-i curgă pe obrajii palizi.

— Imnul, imnul! ceru cu înflăcărare mica și durdulia doamnă Andrusevici.

Toți comesenii se sculară în picioare. Ofițerii duseră mâna la cozoroc. Sunete discordante, dar pline de însuflețire, se pierdură în dumbravă. Mai tare și mai fals decât toți cânta sentimentalul căpitan Leșcenko, fața lui însă era mai melancolică decât oricând.

Se băuse mult, așa cum, de altfel, se întâmpla totdeauna la regiment, fie la vizite, fie la cercul militar sau la mesele și picnicurile festive. Acum vorbeau toți laolaltă și glasurile nu se

mai deslușeau. Șurocika băuse destul vin alb și, îmbujorată la față, avea ochii aproape negri din pricina pupilelor dilatate, iar buzele-i erau umede și roșii. Deodată, se plecă spre Romașov:

— Nu-mi plac picnicurile din provincie, zise ea. Au ceva meschin și banal. E drept c-am fost siliți să-l facem pentru soțul meu, înaintea plecării, dar, dumnezeule, ce mai prostie! Puteam doar tot așa de bine să înjghebăm ceva la noi în grădină... Știi doar ce grădină frumoasă avem, mare și plină de umbră. Totuși, nu știu de ce astăzi sunt nespus de fericită. Vai, ce fericită sunt! Ah, Romocika, dragul meu! Știu de ce-s fericită și am să-ți spun mai târziu... mai târziu! Am să-ți spun... Dar nu, nu, Romocika! Nici eu nu știu, nu știu nimic... nimic...

Închise pe jumătate ochii ei minunați. Pe fața-i, care se făcuse pătimaș de frumoasă, se citea un fel de chemare, o făgăduială dureroasă și nerăbdătoare. Fără să-și dea încă seama, Romașov simțea printr-un tainic instinct cum se revarsă și asupra lui voluptoasa tulburare care o cuprinsese, și un fior dulce îi străbătu tot trupul.

— Ce ciudată ești astăzi! Ce ai? șopti el.

Ea-i răspunse cu o mirare naivă și blândă:

— Doar ți-am mai spus că nu știu... Nu știu... Uite, ceru-i albastru, lumina albastră... iar eu parcă plutesc astăzi în azur, într-un fel de bucurie albastră! Mai toarnă-mi vin, Romocika, dragul meu băiat...

La celălalt capăt al mesei, veni vorba despre războiul cu Germania pe care mulți îl socoteau atunci aproape sigur. Se porni o discuție zgomotoasă și fără rost: vorbeau toți în același timp... Deodată, răsună glasul morocănos și hotărât al lui Osadci. Era aproape beat, ceea ce se cunoștea la el numai după marea paloare a feței lui frumoase și după privirea și mai întunecată a ochilor mari, negri.

— Prostii! făcu el furios. Susțin că toate acestea nu-s decât prostii! Războiul a degenerat. Totul a degenerat acum pe pământ. Copiii se nasc idioți, femeile sunt sucite, iar bărbații au nervi. „Ah... sânge! Ah... leșin!” fonfăi el parc-ar fi îngânat pe cineva. Și toate acestea numai fiindcă a trecut vremea războiului adevărat, a războiului crud și neîndurător. Ce sunt războaiele de astăzi? Trage în tine de la cincisprezece verste – bum!... și te întorci acasă erou. Doamne iartă-mă, ce vitejie o mai fi și asta? Ești făcut prizonier? „Ah, dragul meu, micule, nu

vrei o țigară? Sau poate un ceai? Ți-e destul de cald, sărăcuțul de tine? Dar patul ți-e de ajuns de moale?” U-uf! Osadci scoase un muget amenințător și lăsă capul în jos ca un taur gata să împungă. În evul mediu știau să se bată! Așa, mai înțeleg și eu! Asalt de noapte... Tot orașul e în flăcări... „Timp de trei zile îi las pe soldați să jefuiască orașul!” Intri, și totu-i numai foc și sânge! Se desfundă butoaiele cu vin... Sângele și vinul curg pe străzi! Hei, ce vesele orgii printre ruine! Femei frumoase goale, cu ochii în lacrimi, târâte de păr... Nu știai ce-i mila... Și erau dulcea pradă a vitejiilor!...

— Nu da prea multe amănunte! observă glumind Sofia Pavlovna Talman.

— Casele ardeau în noapte, vântul bătea și legăna trupurile negre atârnate în spânzurători! Deasupra lor, croncăneau corbii, iar dedesubt lângă focuri chefuiau învingătorii. Pe atunci nu erau prizonieri. La ce bun prizonieri? De ce să ții zadarnic oameni în loc pentru paza lor? A-ah! gemu furios Osadci, cu dinții strânși. Ce vremuri minunate, ce vremuri de vitejie! D-apoi luptele! Se întâlneau piept la piept și se băteau ceasuri întregi, cu turbare și sânge rece, cu o cruzime de fiară și o dibăcie deosebită. Hei... ce oameni mai erau aceia! Ce înspăimântătoare putere fizică aveau, domnilor! Se sculă în picioare, îndreptându-și trupul uriaș, iar glasul îi tremură de înflăcărare și de dârzenie. Domnilor, știu c-ați ieșit din școlile militare cu jalnice concepții de scrofulos despre războiul umanitar din zilele noastre. Dar eu ridic paharul... chiar dacă nimeni nu se alătură la închinarea mea, beau singur pentru bucuria războaielor de odinioară, pentru cruzimea lor veselă și sângeroasă!

Toți tăceau, copleșiți parcă de neașteptatul extaz al omului acestuia de obicei întunecat și tăcut, privindu-l cu frică și curiozitate. Deodată, Bek-Agamalov se sculă atât de repede și de neașteptat, încât mulți tresăriră, iar o doamnă nu-și putu stăpâni un țipăt de spaimă. Ochii ieșiți din orbite îi scânteiau sălbatic și dinții albi rânjeau parc-ar fi fost colții unui animal de pradă. Se înăbușea și nu-și găsea cuvintele...

— O, o!... Asta... asta eu o înțeleg! Ha! și strânse mâna lui Osadci, scuturând-o cu mânie, aproape cu ură. La dracu dulcegăria! La dracu mila! Ah... să trecem totul prin sabie!

Simțea nevoia să-și ușureze încordarea sufletului său de barbar, în fundul căruia mocnea în taină vechea și străbuna sete

de sânge. Cu ochii însângerați, aruncă o privire în jur și, trăgându-și deodată sabia din teacă, lovi cu turbare într-o creangă de stejar. O ploaie de ramuri și de frunze tinere căzu pe fața de masă, împroșcându-i pe toți.

— Bek! Nebunule! Sălbaticule! strigară doamnele...

Bek-Agamalov își veni parcă deodată în fire și se întoarse la locul său. Se arăta vădit rușinat de pornirea lui nestăpânită, dar pufnea zgomotos pe nas și nările subțiri i se umflau și fremătau, iar ochii negri, scânteind de furie priveau chiorâș și provocator la cei de față.

Romașov n-auzise decât pe jumătate spusele lui Osadci. Era cuprins de un simțământ ciudat. Parcă visa, parcă-l amețea o minunată băutură necunoscută pe pământ. I se părea că o pânză de păianjen ușoară și caldă-i înfășură blând și alene trupul, alintându-l cu duioșie, și-i umplea sufletul de o nestăpânită bucurie.

Mâna lui atingea adesea, ca din greșeală, mâna Șurocikăi, dar nici ea, nici el nu se mai uitau unul la altul. Romașov parcă dormita. Glasul lui Osadci și al lui Bek-Agamalov ajungeau până la el ca niște sunete goale și fără rost, pierdute într-o ceață fantastică din depărtare.

„Osadci... E un om crud și nu mă are la inimă”, își zicea Romașov, dar nu se mai gândea la adevăratul Osadci, ci la altul nou, foarte îndepărtat și ireal care parcă se mișca pe un ecran cu imagini schimbătoare. Osadci ăsta are o nevastă mărunțică, slăbuță, cu înfățișare jalnică și-i totdeauna însărcinată... Nu iese nicăieri cu ea... Anul trecut, un soldat tânăr s-a spânzurat în casa lui... Da... Cine-i Osadci ăsta? Iată, acum răcnește Bek... Ce fel de om e Bek? Oare-l cunosc? Da, îl cunosc de ce însă mi se pare astăzi atât de ciudat, de străin și de neînțeles? Lângă mine stă cineva... Cine ești tu? Răspândești în jurul tău o bucurie care mă-mbată! O bucurie albastră! Și uite-l pe Nikolaev în fața mea... E nemulțumit și nu scoate o vorbă... Din când în când, se uită pe furiș la noi! Ei, n-are decât să se supere. Ce-mi pasă? O, bucuria mea albastră!”

Se înserа. În poiană, copacii își întindeau pe jos umbrele domoale și viorii. Cea mai mică dintre surorile Mihin își aminti deodată:

— Domnilor, cum rămâne cu viorelele? Se spune că-s foarte multe pe aici. Hai să le culegem!

— E târziu, își dădu cineva părerea. Acum nu se mai vede nimic în iarbă.

La ceasul ăsta-i mai ușor să pierzi decât să găsești ceva în iarbă, adăugă Ditz, râzând răutăcios.

— Ei, atunci hai să facem un foc de tabără, propuse Andrusevici.

Adunară o grămadă mare de vreascuri amestecate cu frunze uscate și le dădură foc. O coloană înaltă și scânteietoare de flăcări se înălță vesel spre cer. Ca speriate, cele din urmă răsfrângeri ale zilei pieriră deodată, făcând loc întunericului care venea dinspre dumbravă și împresura focul din toate părțile. Pe vârfurile stejarilor, tremurau sfioase pete purpurii, aprinzându-se și stingându-se, ca și cum copacii s-ar fi mișcat și s-ar fi legănat, ivindu-se în lumina roșiatică sau pierind iar în beznă.

Toată lumea se sculă de la masă. Ordonanțele aprinseră lumânări în sfeșnice cu globuri de sticlă. Tinerii ofițeri se jucau ca școlarii. Olizar se lupta cu Mihin și, spre mirarea tuturor, micul și stângaciul Mihin își trânti de două ori la pământ adversarul care era mai înalt și mai mlădios decât el. Apoi începură să sară peste foc... Andrusevici imită bâzâitul unei muște ce se zbate pe geam, și o bătrână care-și cheamă găina, apoi, ascunzându-se după tufișuri, mai imită scrâșnetul ferestrăului și al cuțitului pe tocilă. Era mare meșter în arta aceasta. Până și Ditz jongla dibaci cu sticlele goale.

— Îngăduiți-mi, domnilor, să v-arăt o scamatorie nemaipomenită! strigă deodată Talman. Aici nu-i vorba nici de minune, nici de vrăjitorie, ci numai de îndemânarea mâinilor. Rog onoratul public să bage de seamă că în clipa de față n-am nimic în mânecă. *Eins... zwei... drei... Allez, hop!...*

Și-n râsul tuturor, scoase din buzunar două pachete de cărți noi pe care le desfăcu zgomotos unul după altul.

— Un *whist,* domnilor! propuse el. La aer curat... Ei, ce ziceți?

Osadci, Andrusevici și Nikolaev se așezară la cărți, iar Leșcenko, oftând adânc, luă loc în spatele lor. Nikolaev bombănise nemulțumit multă vreme, nevoind să joace, dar până la urmă se lăsă convins. De mai multe ori se uită îndărăt cu neliniște, căutând-o din ochi pe Șurocika, dar lumina focului îl împiedica să vadă bine și, de fiecare dată, fața i se încrunta de încordare cu o expresie chinuită și urâcioasă.

Ceilalți se răspândiră treptat prin poiană, nu departe de foc.

Începură să se joace „de-a prinselea”, jocul încetă însă când cea mai mare din fetele Mihin, pe care o prinsese Ditz, se înroși deodată până la lacrimi și nu mai vru în ruptul capului să mai joace. Glasul îi tremura de mânie și de indignare, totuși nu voi să lămurească pricina refuzului ei.

Romașov se îndreptă spre mijlocul dumbrăvii, de-a lungul unei cărări înguste. Nu știa nici el ce așteaptă, dar inima-i era cuprinsă de o sfâșiere dulce și amețitoare, de presimțirea nedeslușită a unei mari fericiri. Se opri. În spatele lui auzi un trosnet slab de crengi, apoi un zgomot de pași grăbiți și foșnetul unei fuste de mătase. Ușoară și zveltă, Șurocika venea repede spre el, ca o zână luminoasă a pădurii în rochia ei albă, care când se ivea, când pierea printre trunchiurile întunecate ale copacilor uriași. Romașov îi ieși înainte și o strânse în brațe, fără să spună o vorbă. Șurocika mersese repede și gâfâia. Răsuflarea-i caldă atingea obrajii și buzele lui Romașov care, sub mâna lui, simțea cum bate inima tinerei femei.

— Să stăm jos! zise Șurocika.

Se lăsă pe iarbă, îndreptându-și părul cu amândouă mâinile. Romașov se culcă la picioarele ei, dar, pământul fiind destul de povârnit pe locul acela, nu izbutea să-i zărească decât liniile nedeslușite și gingașe ale bărbiei și gâtului.

Deodată, ea-l întrebă cu glas scăzut și tremurător:

— Romocika, te simți bine?

— Da, bine! răspunse el. Apoi, gândindu-se o clipă la toate întâmplările din ziua aceea, repetă cu căldură; O, da, mă simt atât de bine astăzi, atât de bine! Spune, de ce ești așa astăzi?

— Cum sunt?

Se plecă mai aproape de el, uitându-se drept în ochii lui. Romașov îi văzu atunci toată fața.

— Ești minunată... deosebită! Niciodată până acum n-ai fost atât de frumoasă. Nu știu ce anume cântă și strălucește în dumneata. Ai ceva nou, tainic și nu pot să înțeleg ce anume. Dar... iartă-mă, Alexandra Petrovna... nu ți-e teamă c-or să bage de seamă lipsa noastră?

Ea râse încetișor și râsul acesta cald și mângâietor trezi în pieptul lui Romașov un fior de bucurie.

— Romocika drag! Romocika drag, bun și fricos. Doar ți-am spus că ziua asta-i a noastră. Nu te gândi la nimic, Romocika... Știi de ce sunt astăzi atât de îndrăzneață? Nu, nu știi? Astăzi

sunt îndrăgostită de dumneata! Nu, nu, să nu-ți faci iluzii, mâine o să-mi treacă...

Romașov întinse brațele spre ea, căutând s-o îmbrățișeze.

— Alexandra Petrovna... Șurocika... Sașa! o rugă el fierbinte.

— Nu-mi zice Șurocika, nu vreau! Oricum, dar numai așa nu! Voiam să-ți spun, parcă-și aminti ea deodată, că ai un nume foarte frumos, Gheorghi. E mult mai frumos decât Iuri... Ghe-orghi, rosti ea rar, ca și cum ar fi ascultat fiecare sunet al cuvântului. Sună mândru!

— O, draga mea! exclamă Romașov cu patimă.

— Așteaptă puțin și ascultă-mă... E ceva foarte interesant! Te-am visat astă-noapte... Era minunat! Parcă dansam amândoi un vals, într-o sală cu totul neobișnuită. O, aș recunoaște-o îndată până în cele mai mici amănunte... Erau multe covoare, un pian nou care lucea, două ferestre cu perdele roșii și doar o singură lampă cu abajur roșu. Totul era roșu. Orchestra cânta, dar nu se vedea, iar noi dansam amândoi... Nu! Nu! Numai în vis poate să fie o apropiere atât de dulce și de senzuală. Ne-nvârteam repede-repede, fără s-atingem pământul cu picioarele, pluteam parcă în aer și ne-nvârteam, ne-nvârteam, ne-nvârteam. O, asta a ținut așa de mult... și era nespus de plăcut și de fermecător... Ascultă, Romocika, ți se-ntâmplă să visezi că zbori?

Romașov nu răspunse îndată. Intrase parcă, fără veste, într-un basm ciudat, încântător, adevărat și totodată închipuit. Da, căldura și întunericul nopții de primăvară, copacii tăcuți și nemișcați din jur, femeia asta ciudată și dragă, în rochie albă, care ședea așa de aproape de el, toate păreau un basm... Și pentru a scutura vraja aceasta, fu nevoit să facă o sforțare.

— Sigur că zbor în vis! răspunse el. Dar tot mai jos, cu fiecare an ce trece. Odinioară, în copilărie, zburam la înălțimea tavanului. Grozav de caraghios era să privești oamenii de acolo din aer: parcă umblau cu picioarele în sus! Se străduiau să m-ajungă cu vreo mătură, dar nu izbuteau... Eu zburam mereu și-mi băteam joc de ei! Acum, s-a schimbat, nu mai zbor, ci numai sar, oftă Romașov. Îmi fac vânt, lovind pământul cu picioarele, și zbor abia la un metru înălțime.

Șurocika se întinse cu totul pe jos, rezemându-se într-un cot și sprijinindu-și capul în palmă. După ce tăcu un timp, urmă, dusă pe gânduri:

— ...Și dimineața, după visul ăsta, am vrut să te văd... Am

dorit-o mult, mult de tot! Dacă n-ai fi venit, nu știu ce-aș fi făcut. Mi se pare că m-aș fi dus eu singură la dumneata. De aceea, te-am și rugat să nu vii înainte de cinci. N-aveam încredere în mine! Dragul meu, mă-nțelegi acum?

Aproape de fața lui Romașov erau picioarele Șurocikăi, încrucișate unul peste altul, două picioruțe în pantofi cu tocul jos și-n ciorapi negri cu dungă albă într-o parte, la gleznă. În timp ce urechile-i vâjâiau, Romașov, ametit, își înfipse deodată dinții în pulpa aceasta pe care prin ciorap, o simțea vie, rece și elastică.

— Romocika... Lasă-mă, auzi el glasu-i slab și tărăgănat...

Ridică fruntea. În clipa aceea, totul i se păru iar un basm minunat și tainic al pădurii. Dumbrava se înălța lin pe coastă, cu iarba ei întunecată, cu copacii rari, tăcuți și negri care dormitau neclintiți, ascultând parcă ceva cu încordată luare-aminte. Sus de tot, prin desimea frunzișului și a trunchiurilor îndepărtate, deasupra liniei drepte și înalte a zării, ardea o fâșie îngustă de cer în amurg, de-o culoare neobișnuită, nici roșie, nici sângerie, ci de purpură închisă ca jarul ce se stinge sau ca o flacără răsfrântă printr-un vin roșu. Iar aici, pe colnicul ăsta, printre copacii negri, în iarba întunecată și plină de miresme, sta întinsă – ca o zână a pădurii, care se odihnește – o minunată și tainică femeie în alb.

Romașov se trase mai aproape de ea. I se părea că fața ei răspândește o lucire palidă. Nu i se vedeau ochii... În locul lor erau două pete mari și negre, dar Romașov simțea că-l privește.

— E un basm! șopti el încet.

— Da, dragul meu, e un basm...

El începu să-i sărute rochia, apoi, luându-i mâna își lipi obrazul de palma îngustă, caldă și parfumată, spunându-i cu glas înăbușit și întretăiat:

— Sașa, te iubesc... te iubesc...

Ridicându-se mai sus, îi vedea bine ochii, acum foarte negri care, când se strângeau, când se măreau, așa că fața ei, cunoscută și străină totodată, își schimba ciudat expresia. El îi căută gura cu buzele-i uscate și lacome, dar ea se ferea, dând ușor din cap și șoptind rar:

— Nu... nu... nu... dragul meu!... Nu...

— Iubita mea... Ce fericire!... Te iubesc!... repeta Romașov într-un delir ametitor. Te iubesc! Uită-te: noapte, tăcere și

nimeni afară de noi... O, tu, fericirea mea, ce dragă-mi ești!

Dar ea-i răspundea în șoaptă: „Nu... nu”, cu răsuflarea întretăiată, stând lungită pe pământ... În sfârșit, reluă parcă anevoie cu glas ce abia se auzea:

— Romocika, de ce ești atât de... slab? N-aș vrea s-o ascund! Totul mă atrage și mi-e drag la dumneata... și stângăcia, și puritatea și duioșia... N-am să-ți spun că te iubesc, dar mă gândesc mereu la dumneata, te văd în vis... te simt... apropierea, atingerea dumitale mă tulbură... Dar de ce inspiri milă? Mila e doar sora disprețului. Gândește-te, eu nu te pot stima. O, dac-ai fi puternic! Îi scoase șapca din cap și-i dezmierdă încet părul moale, răsfirându-l. Dac-ai fi în stare să-ți cucerești un nume mare, o situație înaltă!...

— Sunt în stare și o voi face! exclamă Romașov. Fii numai a mea... Vino cu mine! Și toată viața...

Șurocika îl opri cu un zâmbet mângâietor și trist pe care-l simți din glasul ei:

— Cred că ai bunăvoință, dragul meu, sunt convinsă, dar n-ai să faci nimic. Știu! A, dac-aș avea cea mai mică încredere în dumneata, aș părăsi tot și te-aș urma! Ah, Romocika, scumpul meu! Am auzit o legendă care spune că dumnezeu a creat întâi oameni întregi, iar apoi, nu știu de ce, i-a tăiat pe fiecare în două jumătăți și i-a împrăștiat prin lume. Și, de veacuri, o jumătate o caută pe cealaltă și nu poate s-o găsească! Ei bine, dragul meu, dumneata și cu mine suntem chiar acele două jumătăți... Totul ne este comun: și ce iubim și ce urâm, și gândurile, și visele, și dorințele... Ne înțelegem dintr-un simplu gând, dintr-un singur cuvânt – și chiar fără cuvinte – numai cu sufletele... Și, uite, sunt silită să renunț la tine! Asta mi se întâmplă acum pentru a doua oară în viață...

— Da, știu!

— Ți-a spus-o el? întrebă cu vioiciune Șurocika.

— Nu, am aflat-o din întâmplare! Știu...

Tăcură. Cele dintâi stele, ca niște puncte verzi, scânteietoare se aprindeau pe cer. Din dreapta, abia ajungeau până la ei glasuri, râsete și un cântec. Cealaltă parte a dumbrăvii rămânea cufundată într-o întunecime catifelată și într-o tăcere solemnă și gânditoare. De acolo, focul nu se putea vedea, dar, din când în când, o lumină roșiatică și tremurătoare se aprindea o clipă, ca o răsfrângere a zării îndepărtate, lunecând parcă peste vârfurile

stejarilor din preajmă. Șurocika mângâia încetișor capul și fața lui Romașov, iar când buzele lui îi întâlneau mâna, ea-și apăsa palma pe gura lui.

— Nu-mi iubesc soțul! zise ea rar, parcă dusă pe gânduri. E grosolan, nesimțitor și nedelicat. A! Mi-e rușine s-o mărturisesc, dar noi, femeile, nu uităm niciodată cea dintâi violență pe care am îndurat-o... Afară de asta-i sălbatic de gelos! Și acuma mă mai chinuiește din pricina nenorocitului de Nazanski... Caută să afle fiecare fleac, face presupuneri cu adevărat îngrozitoare, pfui!... Îmi pune întrebări mârșave! Doamne! Era doar o poveste de dragoste foarte nevinovată și aproape copilărească; totuși el turbează chiar numai când îi aude numele.

În timp ce vorbea, glasu-i tremura ușor, iar mâna care mângâia capul lui Romașov se înfioră și ea.

— Ți-e frig? întrebă el.

— Nu, dragul meu! Mi-e bine, răspunse ea blând. Dar deodată izbucni cu o patimă nestăpânită: Ah, mi-e așa de bine cu tine, dragostea mea!

Atunci el îi luă mâna într-a lui și, atingându-i ușor degetele subțiri, o întrebă cu glas sfios și nesigur:

— Spune-mi... te rog... Ai mărturisit că nu-l iubești... Atunci de ce mai sunteți împreună?...

Ea se îndreptă deodată, trecându-și nervos mâinile pe frunte și pe obraji, ca și cum s-ar fi trezit din somn.

— E târziu... Să mergem! S-ar putea să ne caute! zise ea cu alt glas, cu totul liniștit.

Se ridicară de pe iarbă și rămaseră în picioare unul în fața celuilalt, tăcuți, auzindu-și răsuflarea și privindu-se drept în ochi fără să se vadă.

— Adio! rosti ea deodată, cu glas limpede. Adio, fericirea mea... scurta mea fericire!

Încolăcindu-i gâtul cu brațele, își lipi gura fierbinte și umedă de buzele lui și, cu dinții încleștați, într-un geamăt pătimaș, se strânse cu tot trupul de el. Romașov parcă văzu deodată că trunchiurile negre ale copacilor se pleacă toate într-o parte, în timp ce pământul lunecă în cealaltă, iar vremea se oprește în loc.

Dar, făcând o sforțare, ea se desprinse din brațele lui și zise cu hotărâre:

— Adio... ajunge... Acum să mergem!

Romașov se lăsă pe iarbă și, aproape culcat, îi îmbrățișă picioarele și-i sărută lung și cu înfrigurare genunchii.

— Sașa, Sașenka, bolborosea el fără șir. De ce nu vrei să fii a mea? De ce? Fii a mea!...

— Hai să mergem! îl zori ea. Scoală-te odată, Gheorghi Alexeevici... Or să bage de seamă lipsa noastră. Să mergem!

Se îndreptară spre partea în care se auzeau glasurile. Romașov simțea că-i tremură picioarele, tâmplele-i zvâcneau și umbla clătinându-se.

— Nu vreau nicio minciună! zise Șurocika repede și tot mai palpita. Sau mai degrabă sunt deasupra oricărei minciuni, nu vreau însă lașitate... În minciună-i totdeauna și lașitate... Am să-ți spun adevărul. Nu mi-am înșelat niciodată bărbatul și nici n-am să-l înșel, decât atunci când îl voi părăsi dintr-o pricină oarecare... Dar mângâierile și sărutările lui îmi sunt nesuferite și mă dezgustă. Știi, abia acum – ba nu, chiar și mai înainte, când mă gândeam la tine și la buzele tale – am înțeles ce bucurie și ce fericire-i să te dai ființei iubite. Dar nu vreau lașitate, nu vreau furt tăinuit! Și apoi... ascultă, pleacă-te mai aproape de mine, dragul meu, să-ți spun la ureche, mi-e rușine s-o mărturisesc... Nu vreau să am copii! O, ce dezgustător! Nevastă de ofițer inferior, soldă de patruzeci și opt de ruble, șase copii, scutece peste tot... mizerie... Vai, ce grozăvie!

Romașov se uita la ea nedumerit.

— Bine, dar ai un soț!... Cu siguranță că asta n-ai s-o poți înlătura! rosti el cu nehotărâre.

Șurocika izbucni de râs. Era ceva neplăcut și batjocoritor în râsul ăsta, și Romașov simți că i se strânge inima.

— Romocika... Vai, vai, vai! Ce prostuț mai ești! tărăgănă ea cu glasul acela subțirel de copil pe care Romașov îl cunoștea bine. Cum se poate să nu înțelegi lucrurile acestea? Nu, spune drept, chiar nu le înțelegi?

Pierzându-și cumpătul, el dădu din umeri. Se simțea parcă rușinat de naivitatea lui.

— Iartă-mă... dar trebuie să-ți mărturisesc... pe cinstea mea...

— Bine, fie!... Nici nu trebuie să știi! Ce curat ești, dragul meu Romocika! Ei bine, când ai să crești mare, ai să-ți amintești desigur vorbele mele. Ce se poate cu bărbatul e cu neputință cu cel pe care-l iubești... Ah, te conjur nu te mai gândi la asta... E dezgustător, dar ce să-i faci?

Se apropiau de locul unde se aflau ceilalți... De după copaci se zăreau flăcările focului. Trunchiurile noduroase parcă erau turnate dintr-un metal negru, iar pe marginile lor juca o licărire roșiatică și cu luciu schimbător.

— Și dacă fac o sforțare de voință? întrebă Romașov. Dacă ajung la situația pe care o râvnește soțul tău sau poate chiar la alta mai bună? Atunci?

Ea-și lipi strâns obrazul de umărul lui și rosti cu patimă:

— Atunci, da! Da! Da! Da!...

Ajunseră în poiană. De acolo, se vedeau bine focul și umbrele mărunte și negre ale celor din jurul lui.

— Romocika, cel din urmă cuvânt, adăugă în grabă Alexandra Petrovna, cu tristețe și neliniște în glas. Nu voiam să-ți stric toată seara și de aceea nu ți-am spus nimic până acum... Ascultă-mă bine: nu trebuie să mai vii pe la noi...

El se opri buimăcit, pierzându-și cumpătul.

— De ce, Sașa?...

— Să mergem, să mergem... Soțul meu e copleșit de scrisori anonime. Nu știu cine i le scrie! Nu mi le-a arătat, dar mi-a vorbit numai în treacăt de ele. I se spun mârșăvii, lucruri dezgustătoare și josnice despre dumneata și despre mine... Într-un cuvânt, te rog să nu mai vii pe la noi!

— Sașa! gemu Romașov, întinzând brațele spre ea.

— Ah, și pe mine mă doare mult, scumpul meu, dragul meu, iubirea mea! Dar trebuie!... Așa că, ascultă-mă! Mi-e teamă să nu-ți vorbească el singur despre asta. Te conjur. Pentru numele lui dumnezeu, să te stăpânești. Făgăduiește-mi!

— Bine, răspunse cu tristețe Romașov.

— Și asta-i tot! Adio, bietul, bietul meu băiat! Dă-mi mâna. Strânge-o pe a mea tare... tare, să mă doară. Uite-așa... Au!... Acum adio! Adio, bucuria mea!

Se despărțiră, înainte de a ajunge lângă foc. Șurocika merse drept înainte, iar Romașov făcu un ocol de-a lungul râului. *Whist*-ul nu se isprăvise încă, dar lipsa lor fusese băgată în seamă. Cel puțin Ditz se uită cu atâta obrăznicie la Romașov care se apropia de foc, și tuși așa de nefiresc și cu atâta înțeles, încât sublocotenentului îi veni să-i arunce cu un tăciune aprins în cap.

Văzu apoi că Nikolaev părăsește furios jocul și, luând-o deoparte pe Șurocika, îi vorbește multă vreme cu gesturi

nervoase. Deodată, ea-și îndreptă trupul și rosti câteva cuvinte, cu o înfățișare de nespusă mânie și dispreț.

Atunci bărbatul acesta, înalt și puternic, parcă se micșoră și se îndepărtă supus, ca un animal sălbatic îmblânzit, în care mocnește în taină ura.

Peste puțin, se isprăvi și picnicul.

Noaptea se mai răcorise și dinspre râu venea o adiere umedă. Veselia oaspeților se sfârșise de mult și toți plecau obosiți, nemulțumiți și fără să-și mai ascundă căscatul.

În trăsură, Romașov se așeză iar în fața domnișoarelor Mihin și tăcu tot drumul. În mintea lui se iveau copaci negri și nemișcați, colnicul întunecat, fâșia însângerată a amurgului peste vârfurile stejarilor și silueta albă a unei femei, întinsă pe iarba neagră și înmiresmată. Totuși, cu toată tristețea lui sinceră, adâncă și ascuțită, își spunea duios din când în când: „Suferința aruncase un văl de umbră pe frumoasa lui față”.

XV

La 1 mai, ca-n toți anii, regimentul se așeză în tabăra din același loc, la două verste de oraș de cealaltă parte a căii ferate. Conform regulamentului, ofițerii inferiori trebuiau să locuiască la un loc cu companiile lor, în barăci de lemn. Romașov însă rămase în oraș, fiindcă baraca ofițerilor din compania a șasea era o hardughie veche, gata să se dărâme, și lipseau sumele trebuitoare pentru repararea ei. Avea deci de făcut patru drumuri pe zi: dimineața, ca să se ducă la instrucție și să se întoarcă la cerc pentru masă; iar după-amiază să plece iar la instrucție și să pornească apoi din nou spre oraș.

Acest du-te-vino îl supăra și-l obosea. După cincisprezece zile de tabără, slăbi, se înnegri și ochii i se lăsară în fundul capului.

De altfel, viața în tabără era deopotrivă de grea pentru toți, atât pentru ofițeri cât și pentru soldați. Se pregăteau pentru inspecția din mai și nu mai era nici îngăduință, nici odihnă. Comandanții de companie își chinuiau oamenii la instrucție câte două-trei ceasuri mai mult ca de obicei. În timpul acesta răsuna întruna, din toate părțile, din toate companiile și din toate plutoanele, pocnetul palmelor. Romașov deslușea adesea de la vreo două sute de pași pe câte un căpitan care se înfuria deodată, pălmuindu-și la rând toți soldații de la flancul drept și

până la stângul. Întâi îl vedea ridicând brațul, apoi, numai după o secundă, auzea și zgomotul înăbușit al loviturii care se mai repeta o dată și încă o dată... Era înspăimântător și scârbos! Subofițerii își loveau crunt subalternii pentru cea mai mică greșeală de teorie. Pentru un pas greșit în timpul marșului, îi băteau până la sânge, le sfărâmau dinții, le spărgeau timpanul și-i trânteau la pământ cu pumnii. Nu-i trecea nimănui prin minte să se plângă; toți erau cufundați ca într-un vis urât, groaznic și amenințător. Un fel de hipnoză nesăbuită pusese stăpânire pe întregul regiment. Căldura le făcea pe toate și mai cumplite – în anul acela luna mai era neobișnuit de înăbușitoare.

Toți aveau nervii încordați la culme. La cercul militar, în timpul mesei, se iscau tot mai des discuții fără rost, supărări stupide, certuri.

Soldații erau trași la față și buimăciți. În rarele clipe de odihnă, nu se auzeau nici râsete, nici glume în corturi. Totuși, oamenii erau siliți să se înveselească seara, după apel. Strânși roată, zbierau cu gândul aiurea și cu fața nepăsătoare:

Hei, pentru soldatul rus
Gloanțe, bombe, nimic nu-s.
Doar cu ele e bun frate,
Nu-s decât nimicuri toate...

Apoi cântau din armonică un cântec de joc, iar sergentul-major comanda:

— Gregoraș, Skvorțov! Intrați în horă! Jucați și vă veseliți... grijania mamei voastre!

Jucau, dar în jocul ăsta, ca și-n cântecul de mai înainte, era ceva încremenit și mort de-ți venea să plângi.

Numai compania a cincea trăia ușor și liber. Ieșea la instrucție cu un ceas mai târziu decât celelalte și se întorcea cu un ceas mai devreme. Oamenii din companie erau aleși pe sprânceană, bine hrăniți, vioi, se uitau semeț și înțelegător în ochii șefilor și chiar purtau tunicile și bluzele parcă mai fercheș decât celelalte companii.

Comandantul companiei era căpitanul Stelkovski, un om ciudat. Holtei – destul de bogat față de ceilalți din regiment – primea lunar, nu se știe de unde, aproape două sute de ruble – fire foarte independentă, se purta rece, ținându-și la distanță camarazii și, pe deasupra, mai era și destrăbălat. Ademenea fetișcane de la țară, adesea chiar minore, tocmindu-se ca

slujnice, iar peste vreo lună le trimitea înapoi acasă, după ce le dădea o sumă de bani destul de frumușică. Asta de ani de zile, cu o uluitoare regularitate. Soldații lui, deși nu prea răsfățați, nu erau nici bătuți și nici chiar înjurați.

Totuși, compania lui nu era întru nimic mai prejos, prin minunata ei ținută și prin instrucție, decât oricare unitate de gardă.

Avea o neobișnuită stăruință, plină de răbdare, de sânge rece și de siguranță, pe care știa s-o transmită și subofițerilor săi.

Ceea ce-n alte companii se dobândea într-o săptămână cu bătăi, pedepse, urlete și învălmășeală fără rost, el obținea ușor și liniștit într-o singură zi. Era zgârcit la vorbă și foarte rar ridica glasul, dar când vorbea, soldații parcă încremeneau.

Camarazii nu-l simpatizau, oamenii însă îl iubeau cu adevărat, fapt poate fără pereche în toată armata rusă.

În sfârșit, sosi și 15 mai, ziua hotărâtă de comandantul corpului de armată pentru inspecție.

În ziua aceea, subofițerii din toate companiile, afară de a cincea, treziră oamenii la ora patru. Cu toate că dimineața era caldă, soldații, căscând somnoroși, tremurau în bluzele lor de doc.

În lumina voioasă a dimineții trandafirii și senine, fețele lor păreau cenușii, cu un fel de luciu nesănătos și jalnic.

La ora șase, ofițerii se prezentară la companie. Adunarea generală a regimentului era hotărâtă pentru ora zece, dar, afară de Stelkovski, niciun comandant de companie n-avusese gândul bun să lase oamenii să-și împlinească somnul și să se odihnească înainte de trecerea în revistă.

Ba, dimpotrivă, „teoria” și instrucțiile pentru tir li se băgau în cap cu mai multă râvnă și frământare decât oricând, înjurăturile murdare, mai multe și mai grele ca niciodată, parcă pluteau în văzduh, iar ghionții și palmele curgeau mai din plin ca de obicei...

La ora nouă, companiile se adunară pe platou, cam la cinci sute de pași în fața taberei, unde, într-o linie dreaptă și lungă de o jumătate de verstă, se așezaseră șaisprezece soldați cu stegulețe de toate culorile în vârful armelor.

Locotenentul Kovako, ofițerul direcțional, unul din eroii zilei, trecea călare în galop când într-o parte, când într-alta de-a

lungul acestei linii, și făcea alinierea. Năduşit și roşu de atâta sârguință, cu șapca pe ceafă, lăsase dârlogii din mână și răcnea furios. Sabia i se bălăbănea tare de coastele calului bălan și slab, năpârlit de bătrânețe și cu albeață pe ochiul drept. Gloaba dădea întruna din coada scurtă, scoțând sunete înăbușite și întretăiate ca niște împușcături, în tactul galopului său neregulat.

Răspunderea locotenentului Kovako era mare... După direcționalii lui, trebuiau să se alinieze fără greș, ca o sfoară bine întinsă, cele șaisprezece companii ale regimentului.

Exact la ora zece fără zece, compania a cincea ieși din tabără. Cu pas larg și cadențat, sub care duduia pământul, defilară în fața întregului regiment acești o sută de oameni, toți unul și unul, sprinteni, fercheși și drepți, cu fețele proaspete și curate și cu bonetele lăsate semeț pe o ureche. Căpitanul Stelkovski, un om mărunțel, uscățiv, cu pantaloni bufanți foarte largi, mergea nepăsător, fără să țină pasul, cam la cinci pași de flancul drept, închidea pe jumătate ochii, zâmbind, și, plecându-și capul într-o parte și într-alta, supraveghea alinierea.

Comandantul batalionului, locotenent-colonelul Leh, care, ca toți ofițerii, era încă de dimineață într-o stare de nervi și într-o frământare fără rost, se repezi răcnind la el și-i impută că sosește târziu. Stelkovski își scoase liniștit ceasul, se uită la el și răspunse scurt, aproape cu dispreț:

— Ordinul de zi spune să ne adunăm la ora zece. Acum e zece fără trei minute. N-am dreptul să-mi obosesc oamenii zadarnic.

— Vo-orba! zbieră Leh, dând din mâini și oprindu-și calul. Te rog să taci când superiorul îți face-o observație în timpul serviciului!

Totuși, înțelegând că n-are dreptate, se îndepărtă îndată, năpustindu-se cu înverșunare asupra companiei a opta unde ofițerii controlau ranițele.

— Ce mai e și asta? Ce-i aici? Piață? Prăvălie de mărunțișuri? Unde s-a mai pomenit să dai de mâncare la câini, când pornești la vânătoare? De ce nu v-ați gândit mai înainte? Îndată... ranițele în spate!

La zece și un sfert, companiile începură să se alinieze. Era treabă grea, îndelungată și migăloasă. De la un direcțional la altul, întinseră frânghii lungi, înfipte în pământ cu țăruși. Fiecare soldat din rândul întâi trebuia neapărat să se alinieze cu

vârfurile picioarelor pe frânghia aceasta cu o precizie matematică... În aceasta consta deosebita estetică a frontului. Dar nu era de ajuns. Se mai cerea ca între vârfurile picioarelor îndreptate în afară să poată încăpea patul unei arme, și ca toți soldații să aibă aceeași înclinare a trupului. Comandanții de companii se înfuriau, strigând: „Ivanov, pleacă-te înainte! Burcenko, scoate umărul drept în afară! Vârful piciorului stâng îndărăt! Mai mult!...”

Comandantul regimentului sosi la zece și jumătate, călare pe un murg uriaș, cu pete mai închise și pintenog. Colonelul Șulgovici avea pe cal o înfățișare impunătoare, aproape maiestoasă, și sta bine înfipt în șa, deși cam în felul ofițerilor de infanterie, cu scările prea scurte. Salută regimentul, strigând semeț și cu un fel de prefăcută înflăcărare.

— Noroc, voinicilor!...

Romașov, gândindu-se la plutonul său și mai ales la făptura firavă și copilărească a lui Hlebnikov, nu-și putu stăpâni un zâmbet. „Halal voinici, nimic de zis!”

În sunetele fanfarei regimentului care cânta „onorul”, se aduse drapelul... Și așteptarea obositoare începu. Pe o mare distanță, chiar până la gară unde avea să sosească generalul, comandantul corpului de armată, se întindea un lanț de semnalizatori să vestească venirea șefilor. Se dădură câteva semnale false... Țărușii și frânghiile se scoteau în grabă, apoi soldații se mai aliniau o dată, luau poziția de drepți și încremeneau, așteptând. Se scurgeau astfel câteva clipe chinuitoare, apoi li se îngăduia din nou să stea în repaus, dar fără să-și schimbe poziția călcâielor... La vreo trei sute de pași în fața trupei, rochiile pestrițe, umbrelușele și pălărioarele ofițereselor care veniseră să privească parada, se vedeau ca niște pete vii de toate culorile.

Romașov știa bine că Șurocika nu era în mulțimea colorată și gătită de sărbătoare... Totuși, de câte ori se uita într-acolo, o dulce îngrijorare îi strângea inima, iar răsuflarea i se tăia de o tulburare ciudată și neînțeleasă.

Deodată, ca o răbufneală speriată de vânt, trecu printre rânduri un singur strigăt scurt și sfios: „Vine!” Toți înțeleseră atunci că sosise adevărata clipă grea. Soldații, zăpăciți încă de dimineață și cuprinși de nervozitatea generală, se aliniau singuri, fără să mai fi primit ordin, potrivindu-și în grabă

echipamentul și tușind neliniștit.

— Drepți! Direcționalii la locurile lor! comandă Șulgovici.

Aruncându-și privirea spre dreapta, Romașov văzu chiar la marginea câmpului de instrucție un grup des de călăreți, strânși unul lângă altul. Păreau foarte mici. Învăluiți în nori ușori de colb gălbui, înaintau în trap mărunt spre frontul regimentului. Cu o înfățișare gravă și mândră, Șulgovici se îndepărtă de trupă la o distanță cel puțin de patru ori mai mare decât cea reglementară. Apoi, cu mișcări scurte își ridică barba argintie și, îmbrățișând cu o privire impunătoare și mulțumită masa neagră și nemișcată a regimentului, strigă cu glas ce răsună în tot câmpul:

— Regime-e-ent! Prezenta-a-ați...

Făcu înadins o pauză lungă, bucurându-se parcă de uriașa putere pe care o avea asupra acestor câteva sute de oameni și vrând să prelungească această clipă de bucurie. Deodată, înroșindu-se tot de sforțare și cu vinele gâtului umflate, răcni scurt, din toate puterile plămânilor:

— ...Arrm'!

Un-doi! Mâinile apucară plesnind curelele armelor, iar închizătoarele se loviră zgomotos de paftalele centiroanelor... Din flancul drept, izbucniră vesele și cadențate sunetele „onorului la general”. Flautele și clarinetele jucăușe o luară la goană ca niște copii zburdalnici și râzători; trompetele lungi de aramă izbucniră cu biruitoare solemnitate, în timp ce bătăile înăbușite ale tobelor le grăbeau strălucitul galop, iar tromboanele greoaie, neizbutind să le urmeze, bombăneau prietenos cu glasul lor plin, liniștit și grav. Din gară se auzi șuieratul prelung, subțire și limpede al unei locomotive, iar sunetul acesta nou și mângâietor, împletindu-se cu sunetele mândre și metalice ale alămurilor, alcătui o minunată și voioasă armonie. Romașov se simți cuprins de un val de vioiciune și de îndrăzneală, care-l înălță într-o ușoară și îmbătătoare legănare.

Deodată, văzu cu voioasă limpezime albastrul-deschis al cerului încins de arșiță, în tremurătoarea lumină aurie a soarelui, și verdele fraged al câmpului întins, de parcă nu le-ar fi băgat în seamă până atunci și, pe neașteptate, se simți tânăr, puternic, mai vioi și chiar mândru că face și el parte din această puternică și armonioasă masă de oameni, legați tainic între ei printr-o voință nevăzută...

Șulgovici, cu sabia scoasă din teacă și ridicată în dreptul feței, se repezi în galop greoi întru întâmpinarea celor care se apropiau.

Răzbătând prin sunetele marțiale și vesele ale fanfarei, se auzi glasul liniștit și plin al generalului:

— Bună ziua, compania întâi!

Soldații răspunseră puternic laolaltă, ca un singur om. La gară șuieră iar locomotiva, de data aceasta întretăiat, scurt și parcă voioasă și înflăcărată. Generalul saluta fiecare companie la rând, trecând la pas de-a lungul frontului.

Romașov îi vedea acum deslușit silueta prea grasă, tunica încrețită de-a curmezișul sub piept și peste burta-i mare, fața lată și pătrată, întoarsă către soldați, valtrapul șeii elegant cu monograme roșii, care-i acoperea calul sur înalt, inelele de os ale frâului, și-n scară, piciorul mic, încălțat cu cizma scurtă de lac.

— Bună ziua, a șasea!

În jurul lui Romașov, oamenii răspunseră peste măsură de tare, ca și cum și-ar fi rupt gâtlejurile în strigătul acesta... Generalul avea o ținută plină de siguranță și de nepăsare pe cal, iar animalul cu ochi blânzi și strălucitori înainta cu pași mărunți și săltăreți, de parcă juca, încordându-și frumos gâtul și rozând cu zgomot zăbala, în timp ce din bot îi picura pe pământ o spumă ușoară și albă.

„Are tâmplele cărunte și mustața neagră, desigur că și-o cănește”, gândi Romașov.

Prin sticlele ochelarilor de aur, generalul își pironea cu luare-aminte ochii de culoare închisă, tinerești, inteligenți și batjocoritori, în fiecare privire ațintită asupra lui. Ajungând în dreptul sublocotenentului, își duse mâna la cozorocul șepcii... Romașov, în poziție de drepți, cu picioarele încordate, strângea de-l durea mâna mânerul sabiei lăsate în jos. O înflăcărare plină de entuziasm și de devotament îl cuprinse deodată, trecând ca un fior prin brațele și picioarele lui, iar pielea i se făcu zgrunțuroasă. Uitându-se stăruitor drept în ochii generalului, își zise, după naivul și copilărescul său obicei: „Privirea generalului încercat în lupte se opri cu plăcere asupra siluetei zvelte și mlădioase a tânărului sublocotenent”.

Generalul trecu astfel pe rând prin fața tuturor companiilor, salutându-le pe fiecare în parte. În urma lui, venea în

neorânduială grupul strălucitor al însoțitorilor lui, vreo cincisprezece ofițeri de stat-major, pe cai frumoși, bine îngrijiți.

Romașov se uita la ei cu aceeași privire devotată, dar niciunul nu-și întoarse capul spre el.

Erau obișnuiți și de mult plictisiți de toate parăzile acestea, de primirile cu muzică și de toată frământarea ofițerilor de infanterie. Romașov simți cu un fel de pizmă și de răutate că oamenii aceștia trufași trăiau o viață aparte, frumoasă, deosebită, străină de el, inaccesibilă lui.

Cineva făcu de departe semn muzicii să se oprească. Generalul se întorcea acum la trap de-a lungul frontului din flancul stâng spre cel drept, iar în urma lui veneau însoțitorii, frământându-se și alcătuind un alai pestriț și fercheș. Colonelul Șulgovici se apropie în galop de compania întâi... Strângând frâul murgului și lăsându-și pe spate trupul greoi, răcni cu glasul sălbatic, speriat și răgușit, pe care-l au comandanții de pompieri în timpul incendiilor:

— Căpitan Osadci! Scoate-ți compania... Repede!...

La instrucție, colonelul și Osadci se luau prietenește la întrecere cât privește puterea glasului. De data aceasta, până și compania a șaisprezecea auzi comanda mândră și metalică a lui Osadci.

— Pe umă-ă-ăr... Arm'! Baza la centru... Companie înainte-e... marrș!

După o muncă stăruitoare și îndelungată, compania lui Osadci alesese pentru marș un pas special, hotărât și puțin obișnuit, soldații ridicând piciorul foarte sus și lovind apoi pământul cu putere. Efectul era zgomotos și impunător, stârnind invidia celorlalți comandanți de companie.

Dar compania întâi nu făcuse nici măcar cincizeci de pași, când generalul strigă nerăbdător:

— Ce mai e și asta? Oprește compania! Oprește-o! Căpitane, vino încoace! Ce vrei să-mi arăți aci? Ce-i asta? Înmormântare? Retragere cu torțe? Soldați de plumb? Un marș în trei timpi? Doar nu mai suntem pe vremea lui Nicolae I, când soldații făceau douăzeci și cinci de ani serviciul militar... Câte zile ai pierdut degeaba cu *baletul* ăsta? Câte zile de preț?

Osadci sta în fața lui, drept, nemișcat, posomorât, cu sabia scoasă din teacă și lăsată în jos, pentru onor. După câteva clipe de tăcere, generalul urmă mai liniștit, cu o înfățișare tristă și

ironică:

— Desigur c-ai zăpăcit oamenii cu mărșăluitul ăsta! Halal războinici! Dacă v-ar întreba cineva... Uite, ia spune-mi numele ostașului de colo? Generalul arătă cu degetul spre soldatul al doilea din flancul drept.

— Ignati Mihailov, domnule general! răspunse Osadci cu glas gros de soldat, aspru și nepăsător.

— Bine... Și ce știi despre el? E însurat sau nu? Are copii? Poate că acolo, în satul lui să aibă vreun necaz... o năpastă... o nevoie? Ei, ce zici?

— Nu pot să știu, domnule general! Am o sută de oameni... E greu să-i ții minte pe toți!

— Greu să-i ții minte pe toți... repetă cu amărăciune generalul. Hei, domnilor, domnilor! Sfânta Scriptură spune: „Să nu întristezi sufletele”, iar voi nu faceți decât asta! Bine, dar tocmai această sfântă mulțime cenușie o să vă apere la război cu pieptul ei, o să vă scoată pe umeri din foc, o să vă acopere pe ger cu mantaua ei găurită, iar voi spuneți: „Nu pot să știu!”

Întărâtându-se deodată și trăgând fără rost frâul, generalul strigă colonelului peste capul lui Osadci:

— Colonele, ia compania asta de aici... Nici măcar n-am s-o inspectez. Ia-o... Să plece îndată! Ăștia-s măscărici, paiațe de carton... capete de tuci!

Cu întâmplarea aceasta, inspecția regimentului începu să meargă prost. Oboseala și spaima soldaților, cruzimea fără rost a subofițerilor, nepăsarea și obiceiurile învechite ale ofițerilor la serviciu, toate acestea ieșiră limpede și rușinos la iveală în timpul inspecției. La compania a doua, oamenii nu știau „Tatăl nostru”, la a treia, chiar ofițerii se încurcau la exerciții... iar la a patra, un soldat leșină în timpul onorului cu arma. Și mai ales, nicio companie nu știa să ia dispozitivul de apărare împotriva atacurilor neașteptate ale cavaleriei, deși se dăduseră instrucțiuni în privința aceasta și însemnătatea lor era bine cunoscută. Aceste instrucțiuni fuseseră întocmite și puse în practică de însuși comandantul corpului de armată. Ele constau în repeziciunea regrupărilor care, de fiecare dată, cereau de la comandant prezență de spirit, privire ageră și o mare inițiativă personală. La exercițiile acestea se făcură de râs toate companiile pe rând, afară de a cincea.

După ce inspectă fiecare companie, generalul îndepărtă din

front toți ofițerii și subofițerii și întrebă oamenii dacă-s mulțumiți, dacă primesc tot ce li se cuvine și dacă n-au de făcut plângeri. Dar soldații strigau toți într-un singur glas: „Să trăiți, suntem mulțumiți!” Pe când generalul întreba compania întâi, Romașov auzi în spatele lui cum sergentul-major Rânda din compania lui își amenința oamenii cu voce șuierătoare:

— S-aud numai pe unul că se plânge! Ce mai plângere am să-i trag eu pe urmă!

În schimb, cu atât mai strălucit se prezentă compania a cincea. Oamenii, fercheși și proaspeți, executară exercițiile într-un pas atât de ușor și de sigur, cu atâta îndemânare și vioiciune, ca și cum inspecția n-ar fi fost pentru ei un examen primejdios, ci un fel de distracție voioasă și ușoară. Cu toate că mai era încruntat, până la urmă generalul le aruncă în treacăt un: „Bine, băieți!”... Cel dintâi de la începutul inspecției.

Căpitanul Stelkovski îl cuceri cu dispozitivele împotriva atacurilor cavaleriei. Chiar generalul îi arăta inamicul prin fraze neașteptate și scurte: „Cavaleria la dreapta... La opt sute de pași”, iar Stelkovski, fără să piardă o clipă, liniștit și precis, oprea de fiecare dată compania, întorcând-o cu fața spre inamicul închipuit care se năpustea în galop... Punea repede plutoanele în linie, cu rândul întâi în genunchi și cu al doilea rând în picioare, arăta ținta, comanda două-trei salve închipuite și apoi striga: „Înainte!”

— Minunat, băieți! Mulțumesc, ostași! îi lăuda generalul.

În sfârșit, compania se strânse în linie...

Dar generalul tot mai zăbovea pe lângă ea. Înaintând încetișor de-a lungul frontului, cerceta cu deosebit interes fețele soldaților. Sub pleoapele grele și umflate, ochii lui inteligenți zâmbeau de mulțumire prin ochelari. Deodată, își opri calul, se întoarse spre șeful său de stat-major și-i zise:

— Ia te uită, colonele, ce mutre mai au! Nu cumva-i hrănești cu plăcinte, căpitane? Ei, tu, grăsunul cel de colo! Ascultă! – generalul arătă cu bărbia spre un soldat – te cheamă Koval?

— Da, să trăiți, domnule general! Sunt soldatul Mihailo Boriiciuk, strigă voios omul, zâmbind copilărește și mulțumit.

— Ei asta-i, și eu care credeam că te cheamă Koval... Va să zică n-am nimerit-o, glumi generalul. Am dat pe-alături... și adăugă o frază veselă și cam slobodă.

Fața soldatului se lumină toată de o bucurie nătângă.

— Nu, să trăiți, dom' general! strigă el și mai tare. La noi în sat, țineam o covălie. Eram covaci[1].

— Aha! Ai văzut? și generalul dădu prietenos din cap. Se mândrea că-și cunoaște bine soldații. Ce zici, căpitane, e soldat bun?

— Foarte bun! Toți soldații sunt buni în compania mea! răspunse Stelkovski cu obișnuita-i siguranță.

Generalul își încruntă sprâncenele, dar buzele-i zâmbiră și toată fața luă o expresie blajină de bătrân simpatic.

— E-hei, căpitane, mi se pare că mergi cam departe... Ai și pedepsiți?

— Niciunul, domnule general! De cinci ani n-am niciunul...

Generalul se plecă greoi în șa și-i întinse mâna lui groasă, în mănușă albă descheiată.

— Îți mulțumesc din suflet, dragul meu, zise el cu glas tremurător și deodată-i străluciră ochii de lacrimi. Ca mulți militari încercați în lupte și cam ciudați, generalul plângea ușor. Mulțumesc, l-ați mai mângâiat pe bătrânul vostru general! Vă mulțumesc, ostași! strigă el energic spre companie.

Datorită bunei impresii lăsate de Stelkovski, inspecția companiei a șasea se desfășură și ea fără neplăceri. Generalul nu-i aduse laude, dar nici nu-i făcu observații. Cu toate acestea, și compania a șasea se făcu de râs, când soldații începură să străpungă cu baioneta manechinele de paie așezate în cadre de lemn.

— Nu așa! Nu așa! Nu așa! se aprinse generalul, răsucindu-se în șa. Nu-i bine așa! Măi băieți, ascultați-mă pe mine... Străpungeți din toată inima, drept în mijloc, și înfigeți baioneta până-n prăsele... Mai înfuriați-vă și voi, ce dracu! Doar nu băgați pâine-n cuptor... Îl străpungeți pe inamic...

Una după alta, și celelalte companii se făcură de ocară. Comandantul corpului de armată nici nu-și mai arăta supărarea, ci dădea numai indicații juste și ironice, stând pe cal tăcut și gârbovit, cu fața plictisită. Nici nu se mai uită la companiile a cincisprezecea și a șaisprezecea și zise numai cu dezgust, dând obosit din mână:

— Eh, ăștia-s... niște stârpituri!

Rămânea acum defilarea... Tot regimentul se adună într-o coloană strânsă, pe front de plutoane. Direcționalii ieșiră din

[1] Joc de cuvinte. În limba rusă, *coval* înseamnă fierar (n. t.).

rânduri și se înșirară în fața flancului drept, jalonând direcția de urmat. Oamenii erau istoviți de zăpușeala tot mai mare, de duhoarea grea a trupurilor înghesuite, de mirosul cizmelor, al mahorcei, al pielii de om murdare și al pâinii negre mistuite...

Dar, înaintea clipei solemne a defilării, se înviorară cu toții... Ofițerii aproape că-și rugau fierbinte soldații: „Măi băieți, siliți-vă să defilați bine în fața comandantului de corp de armată. Nu ne faceți de rușine!”

În felul cum vorbeau șefii cu subalternii era acum ceva lingușitor, șovăielnic și vinovat. Ai fi zis că mânia unui om atât de însemnat ca un comandant de corp de armată strivise deodată sub greutatea ei atât ofițerii cât și soldații și le nimicise personalitatea, punându-i pe picior de egalitate, la fel de speriați, de pierduți și de jalnici unii și alții...

— Regime-ent, drrre-epți!... Muzica înainte! comandă de departe colonelul Șulgovici.

Cei o mie cinci sute de oameni tresăriră, tropăind repede cu zgomot înăbușit... Apoi, deodată, încremeniră în poziție de drepți, nemișcați și tăcuți.

Șulgovici nu se vedea, dar glasu-i sonor răsună din nou, rostogolindu-se parcă peste tot câmpul:

— Pe batalioane... Arma pentru onor!

Cei patru comandanți de batalioane călări, întorcându-se cu fața spre unitățile lor, comandară fiecare în felul lui:

— Pentru ono-ooor... ațintindu-și cu încordare privirea spre colonel.

În fața regimentului, la mare distanță, o spadă spintecă văzduhul, strălucind, și apoi se lăsă în jos. La semnalul acesta pentru comanda generală, cei patru comandanți de batalioane strigară într-un singur glas:

— ...Arrrm'!

Cu zgomot înăbușit de sticlă spartă, regimentul ridică armele într-o mișcare cam dezordonată. Pe alocuri, baionetele zăngăniră.

Atunci Șulgovici, lungind înadins prea mult silabele, comandă solemn, aspru, tare, cu toată puterea uriașilor săi plămâni și glasul îi tremura de bucurie:

— Pentru de-fi-la-a-ree...

De data aceasta, cei șaisprezece comandanți de companii strigară pe rând, tărăgănat și pe glasuri felurite:

— ...Pentru de-fi-la-a-re!

Unul dintre ei, tocmai din coada coloanei, începu prea târziu cu voce nesigură și stingherită, după ce tăcuseră ceilalți:

— Pentru de... dar se opri numaidecât, rușinat.

— Pe semi-compa-a-a-nii... tună răsunător Șulgovici.

— ...Pe semi-compa-a-a-ni-i... reluară îndată căpitanii.

— In-ter-val, două plutoane! urlă sonor Șulgovici.

— ...Interval, două plutoane-e-e...

— La dreap-ta!

— ...La dreapta-a-a... repetă ecoul pe mai multe glasuri.

Șulgovici așteptă două, trei secunde, apoi aruncă întretăiat:

— Prima semi-companie, marș!

— Pr-rima semi-companie-e-e... La drreapta-a... v-aliniați! Drepți!... Înainte-e-e... marș! comandă Osadci cu glas plin care străbătu înăbușit printre rândurile dese și, ca târându-se pe pământ, răsună până-n capătul coloanei.

În față, tobosarii regimentului răpăiră toți deodată...

Din spate se zări o linie lungă regulată care se desprindea din pădurea de baionete plecate în jos și se legăna ritmic în aer.

— A doua semi-companie, înainte! auzi Romașov glasul subțire de femeie al lui Arceakovski.

Și altă linie de baionete se despărți, legănându-se. Bătaia tobelor era tot mai înăbușită și mai slabă de parcă intra cu încetul în pământ, apoi deodată pieri în valul muzicii, de o frumusețe impunătoare, voioasă și strălucită.

Era fanfara care prinsese tactul, luând locul tobelor... Pe neașteptate, tot regimentul se învioră, capetele se ridicară mai sus, trupurile se îndreptară, parcă mai zvelte, iar fețele obosite și cenușii se înseninară.

Companiile porniră una după alta și, de fiecare dată, sunetele marșului militar răsunau tot mai vii și mai vesele. Iată că se îndepărtă ca un talaz și cea din urmă jumătate de companie din batalionul întâi. Locotenent-colonelul Leh, însoțit de Olizar, înaintează pe un cal negru, cu coastele ieșite în afară. Amândoi își țin săbiile în sus, cu mânerul la înălțimea feței, se aude comanda liniștită și nepăsătoare ca totdeauna a lui Stelkovski. Drapelul se înalță deasupra baionetelor și plutește lin... Căpitanul Sliva trece în față, gârbovit, gras, cu brațele-i lungi lăsate-n jos, ca o maimuță bătrână plictisită. Măsoară frontul cu ochii lui șterși, bulbucați, și comandă:

— P-prima semi-companie înainte!

Cu mers ușor și sigur, Romașov iese în fața plutonului său. Un simțământ de fericire, de armonie și de mândrie îi cuprinde sufletul. Se uită repede la fețele celor din rândul întâi. „Bravul luptător își cercetă veteranii cu o privire de șoim!” Pompoasa frază îi trece prin minte, în timp ce strigă semeț cu glas cântător:

— Înainte-e...

„Un, doi!” numără el în gând și ține tactul numai din vârfurile cizmelor. „Trebuie să pornesc cu piciorul stâng... Stângu'... dreptu.” Cu fața fericită, lăsându-și capul pe spate, strigă cu glas de tenor ce răsună peste tot câmpul de instrucție:

— Marrș!

După ce se întoarce pe un singur picior ca pe un arc, adaugă, fără să se mai uite îndărăt, cu două tonuri mai jos:

— La dreapta-a!

Solemnitatea momentului îl îmbată. O clipă i se pare că-l învăluie muzica într-o lumină caldă și orbitoare, iar falnicele sunete metalice cad de sus, din cer, din soare. Și, ca la sosirea generalului, îi trece iar prin tot trupul un fior plăcut, pielea i se face zgrunțuroasă și părul i se ridică măciucă.

Compania a cincea a răspuns într-un singur glas și-n tactul muzicii la felicitările generalului. Sunetele sonore ale marșului se apropie de Romașov mai puternice și mai voioase, de când au scăpat de piedica vie a trupurilor de oameni din față, și parcă se bucură de libertatea aceasta. Acum, sublocotenentul vede limpede înaintea lui, spre dreapta, silueta greoaie a generalului pe calu-i sur, în spatele lui însoțitorii nemișcați, iar mai departe, grupul pestriț al rochiilor de femei care par flori minunate și arzătoare în lumina de amiază.

În stânga, răsună și strălucesc aurii alămurile fanfarei, și Romașov simte cum între ea și general e întins un fir nevăzut, fermecat, pe care-i treci cu bucurie și cu frică totodată. Iată că cea dintâi jumătate de companie a și intrat în linia aceasta.

— Bine, băieți! încuviințează, mulțumit, generalul.

— 'S-tră-iți! răspund răsunător și vesel soldații.

Fanfara cântă tot mai puternic. „O, dragul de general! se înduioșează Romașov. Ce om de treabă-i!”

Romașov e acum singur. Cu mers mlădios și elastic, abia atingând pământul, se apropie de linia fermecată, își lasă semeț

capul pe spate și aruncă spre stânga o privire de mândră sfidare. Simte în tot trupul o senzație de ușurință și de libertate, ca și cum ar fi căpătat pe neașteptate putința de a zbura. Văzându-se admirat de toți, minunat centru al lumii, își spune ca într-un vis luminos și însuflețit:

„Uite, acesta-i Romașov... Ochii doamnelor strălucesc de entuziasm."

Un... doi, stângul!

„Tânărul și frumosul sublocotenent înaintează cu pași grațioși în fruntea plutonului său."

— Stâng... drept!... „Colonel Șulgovici, declară generalul. Romașov al dumitale e încântător... Aș vrea să-l am aghiotant."

— Stângul!...

Încă o secundă, încă o clipă și Romașov va trece de linia vrăjită... Marșul răsună măreț, eroic, înflăcărat!

„Generalul o să mă felicite numaidecât", gândește Romașov și sufletu-i saltă de o sărbătorească bucurie. Aude glasul comandantului de corp de armată, al lui Șulgovici și încă alte glasuri... „Desigur că generalul m-a lăudat, dar de ce n-au răspuns soldații? În spatele meu strigă cineva dintre rânduri... Ce s-a întâmplat oare?"

Romașov întoarse capul îndărăt și se îngălbeni. Plutonul lui, în loc să fie aliniat pe două linii drepte și armonioase, era un grup în neorânduială, frânt din toate părțile, care se înghesuia ca o turmă de oi. Și asta numai fiindcă sublocotenentul, îmbătat de entuziasmul și de visurile lui arzătoare, nu băgase de seamă că se îndepărta treptat de la mijloc spre dreapta, împingând tot-odată și jumătate din companie, iar, până la sfârșit, ajunsese în flancul ei drept, pricinuind învălmășeală și dezorganizând întreaga mișcare. Romașov zări și înțelese totul într-o singură clipă, fulgerătoare ca un gând... Îl văzu și pe soldatul Hlebnikov care șchiopăta singur la vreo douăzeci de pași în urma coloanei, chiar în dreptul generalului. Nenorocitul căzuse din mers și, plin de colb, încerca să-și ajungă compania din urmă... Încovoiat sub povara rănii, parcă alerga în patru labe, ținându-și într-o mână arma pe care o apucase de la mijloc, iar cu cealaltă își ștergea nasul ce-i curgea întruna.

Deodată, i se păru lui Romașov că strălucitoarea zi de mai s-a întunecat și că-i apasă pe umeri o greutate mare, străină de el și nemișcată, ca un munte de nisip, iar muzica răsună trist și

înăbușit. Se simțea mic, slab, urât, cu mișcări neîndemânatice, și picioarele ca de plumb i se împleticeau. Aghiotantul regimentului se repezi în goană spre el. Fața lui Feodorovski era roșie și schimonosită de mânie, iar falca de jos îi tremura. Gâfâind de furie și de alergătură, încă de departe, răcni întărâtat, înăbușindu-se și mâncând cuvintele.

— Sublocotenent... Romașov... Domnul comandant al regimentului vă comunică cea mai aspră mustrare... șapte zile de arest sever... la statul-major al diviziei... ce nerușinare, ce scandal, tot regimentul l-ai... o-of! Păcătosule!

Romașov nu-i răspunse și nici măcar nu-l privi. Firește c-avea tot dreptul să înjure! Dar și soldații auziseră cum striga aghiotantul la el. „Ei, și? Las' să audă... Așa-mi trebuie și gata! gândi Romașov, înfuriindu-se el însuși. De acum înainte totu-i pierdut pentru mine... Am să mă împușc... Sunt dezonorat pentru totdeauna! Totul, totul e pierdut... Sunt un caraghios, o stârpitură, am fața palidă și urâtă, o mutră tâmpită... Cea mai dezgustătoare din toate mutrele de pe pământ. Totu-i pierdut! Soldații care merg în urma mea își bat joc de mine, dându-și coate! Sau poate că le-o fi și milă de mine... Nu, trebuie neapărat să mă împușc... Trebuie!..."

După ce se îndepărtau de general, companiile ocoleau una după alta la stânga, întorcându-se la locul de unde porniseră a defila.

Aci se regrupau, aliniindu-se pe front de companie. În timp ce soseau unitățile din coadă, se îngădui oamenilor să stea în repaus, iar ofițerii plecară să se mai dezmorțească și să-i tragă pe furiș o țigară.

Numai Romașov rămase în front la dreapta plutonului. Cufundat în gânduri, scobea pământul cu vârful sabiei și, cu toate că ținea capul plecat, simțea cum din toate părțile se îndreaptă spre el priviri curioase, batjocoritoare și pline de dispreț.

Căpitanul Sliva trecu prin fața lui și, fără să se oprească sau să se uite la el, mormăi răgușit printre dinții strânși, cu o mânie stăpânită, parcă vorbea singur:

— B-binevoiți să faceți, chiar astăzi, o cerere de mutare în altă comp-panie...

Apoi se apropie Vetkin. În ochii lui buni și limpezi și-n colțurile buzelor lăsate în jos, Romașov desluși simțământul de milă

dispreţuitoare pe care o arată oamenii când se uită la un câine călcat de tren. În aceeaşi clipă, dezgustat, simţi că el însuşi zâmbea şters şi fără rost.

— Hai să fumăm o ţigară, Iuri Alexeevici, zise Vetkin.

Apoi, plesnind din limbă şi clătinând din cap, adăugă cu ciudă:

— Eh! Frate!...

Romaşov simţi că-i tremură bărbia, gâtlejul i se usucă şi-i e gura amară. Stăpânindu-se anevoie să nu izbucnească în hohote de plâns, răspunse cu glas întretăiat de copil jignit:

— Nu... Ce mai... Nu vreau!

Vetkin se îndepărtă.

Un gând deznădăjduit fulgeră prin mintea lui Romaşov: „Am să-l pălmuiesc pe Sliva... Sau mă duc la general să-i spun: «Nu ţi-e ruşine, om bătrân, să te joci de-a soldaţii şi să chinuieşti oamenii? Lasă-i să se odihnească. Din pricina ta, au fost bătuţi două săptămâni la şir!»”

Deodată, îşi aminti mândrele lui visuri de adineauri... frumosul şi zveltul sublocotenent... admiraţia doamnelor şi mulţumirea din privirea generalului încercat în lupte, şi se ruşină atât de tare, încât se înroşi până-n vârful urechilor.

„Eşti un caraghios, dezgustător şi ticălos, strigă el în gând. Să ştie toată lumea că azi mă împuşc!”

Parada era pe sfârşite. Companiile mai defilară de vreo câteva ori prin faţa comandantului de corp de armată, întâi la pas, apoi în pas alergător, iar la urmă într-o coloană compactă cu baionetele pentru atac. Generalul parcă se mai îmbunase şi lăudă chiar de câteva ori soldaţii. În sfârşit, regimentul se opri pe loc şi oamenii fură lăsaţi în repaus. Gornistul sună adunarea ofiţerilor.

— Domnii ofiţeri sunt chemaţi la domnul comandant de corp de armată! se auzi printre coloane.

Ofiţerii ieşiră din rânduri şi făcură cerc strâns în jurul generalului. Era tot călare, gârbovit, şi părea foarte obosit, dar ochii lui umflaţi, pe jumătate închişi, aruncau prin ochelarii de aur priviri vioaie şi ironice.

— Voi fi scurt, zise el răspicat şi grav. Regimentul nu-i bun de nimic! Nu mi-e necaz pe soldaţi, dar învinovăţesc comandanţii. Dacă vizitiul e prost, nici caii nu trag. Nu văd la dumneavoastră inimă, pricepere şi grijă de oameni... Aduceţi-vă bine aminte: „Fericit e cel care-şi jertfeşte sufletul pentru aproapele său”.

Dumneavoastră însă n-aveți decât un singur gând: să ieșiți bine la inspecția șefilor! Ați spetit oamenii ca pe niște cai de birjă. Ofițerii au o înfățișare caraghioasă și neîngrijită. Parcă-s diaconi în uniformă. De altfel, toate acestea o să le citiți și-n ordinul meu de zi, după procesul-verbal de inspecție... Un sublocotenent din compania a șasea sau a șaptea, mi se pare, a pierdut alinierea și a făcut din companie o adevărată harababură. E rușinos! Nu pretind marș în trei timpi, dar cer neapărat măsură și sânge rece.

„Vorbește despre mine!" gândi Romașov, îngrozit, și i se păru că toți cei de față se uită deodată la el, dar nimeni nu se clintise. Toți stăteau tăcuți, abătuți și nemișcați, cu ochii ațintiți asupra generalului.

— Mulțumesc din suflet căpitanului din compania a cincea, urmă generalul. Unde ești, căpitane? A, iată-l! Cu o mișcare cam teatrală, își ridică șapca cu amândouă mâinile deasupra capului, dezgolindu-și craniul puternic și pleșuv care se isprăvea cu o frunte bombată, umflată parcă, și-l salută adânc. Încă o dată îți mulțumesc și-ți strâng mâna cu plăcere. Dacă o vrea dumnezeu să mai lupte corpul de armată tot sub comanda mea – ochii generalului clipiră, strălucind de lacrimi – adu-ți aminte, căpitane, că cea dintâi misiune primejdioasă am să ți-o încredințez dumitale. Acum, domnilor, am onoarea... Sunteți liberi! Voi fi fericit să vă mai văd cu alt prilej, dar în altă stare. Lăsați, vă rog, calul să treacă.

— Domnule general, făcu Șulgovici, înaintând, îndrăznesc să vă rog, în numele tuturor ofițerilor, să luați masa la cercul nostru. Am fi...

— Nu, mulțumesc! îl opri scurt generalul. Vă sunt foarte recunoscător, dar astăzi sunt poftit la contele Ledohovski.

Străbătând locul larg pe care-l deschiseseră ofițerii dându-se la o parte, generalul se îndreptă în galop spre regiment. Soldații tresăriră și, fără să fi primit vreun ordin, luară poziția de drepți, păstrând tăcere.

— Vă mulțumesc, dragii mei! strigă hotărât și prietenos generalul. Vă dau două zile de odihnă. Și acum... ridică el voios glasul, la corturi! În galop, marș! Ura!

Și cu strigătul acesta scurt parcă electriză deodată tot regimentul. Răcnind asurzitor de bucurie, cei o mie cinci sute de oameni se împrăștiară în toate părțile, iar pământul se

cutremură, duduind înăbușit sub picioarele lor.

Romașov părăsi grupul ofițerilor care se întorceau în oraș și o luă pe drumul cel mai lung, de-a curmezișul taberei. În clipele acestea, se simțea părăsit, dezmoștenit, aruncat afară din familia regimentului, un străin antipatic tuturor, ba mai mult, nici măcar un om în toată firea, ci un băiețandru stricat, neisprăvit și scârbos.

Când trecea pe aleea din spatele corturilor companiei lui, auzi un răcnet înăbușit și plin de mânie. Se opri o clipă și, printre corturi, îl zări pe Rânda, sergentul-major al companiei, mic de stat, puternic ca un atlet și cu chip roșu de apoplectic, care-l bătea pe Hlebnikov cu pumnii peste față, însoțindu-și loviturile cu un potop de înjurături mârșave. Hlebnikov avea o mutră întunecată și tâmpită, iar în ochii lui lipsiți de gândire se citea o spaimă de animal. La fiecare lovitură, capul i se bălăbănea neputincios dintr-o parte într-alta, iar fălcile-i clănțăneau.

Romașov se îndepărtă grăbit, aproape alergând. N-avea puterea să ia apărarea lui Hlebnikov și, totodată, se gândea cu durere că-n ziua aceea soarta i se împletise ciudat și dezgustător cu a bietului soldat schingiuit și îndobitocit în bătăi. Parc-ar fi fost amândoi betegi, suferind de aceeași boală și trezind în ceilalți aceeași scârbă. Deși gândul asemănării de situații îi insufla dezgust și rușine, totuși recunoașterea aceasta avea ceva neobișnuit, adânc și cu adevărat omenesc.

XVI

De la tabără la oraș, nu ducea decât un singur drum, ce se întretăia cu linia ferată într-o vale adâncă între două povârnișuri înalte. Romașov coborî repede pe cărarea îngustă și aproape dreaptă, apoi începu să suie anevoie pe cealaltă parte. Încă de la jumătatea urcușului, zări sus un ofițer în bluză de vară și cu mantaua pe umeri. Se opri câteva clipe și, încordându-și privirea, îl recunoscu pe Nikolaev. „Iată lucrul cel mai neplăcut!” își zise el. Inima i se strânse dureros ca de o presimțire rea, dar își urmă resemnat calea.

Cei doi ofițeri nu se văzuseră de aproape cinci zile. Totuși, fără să știe nici ei de ce, nu se salutară, și Romașov găsi că-i foarte firesc, parcă așa trebuia să fie în ziua aceea neobișnuită

și grea. Niciunul din ei nu duse măcar mâna la șapcă.

— Te-am așteptat înadins aici, Iuri Alexeici, zise Nikolaev, uitându-se în depărtare spre tabără, peste umărul lui Romașov.

— Îți stau la dispoziție, Vladimir Efimâci! răspunse sublocotenentul cu o liniște prefăcută, dar cu glas tremurător. Se plecă și culese un fir de iarbă uscat și cafeniu din toamna trecută și, cu gândul aiurea, îl molfăia, ațintindu-și ochii asupra nasturilor de la mantaua lui Nikolaev, în care i se răsfrângea silueta; șolduri din cale-afară de umflate, un cap îngust și picioare foarte scurte.

— Nu te țin mult! N-am să-ți spun decât două vorbe, începu Nikolaev neobișnuit de domol, cu politețea exagerată a omului iute la mânie, dar hotărât să se stăpânească, deși e furios.

Cum însă le venea tot mai greu să vorbească, fără a se privi, Romașov propuse:

— N-ai vrea să ne urmăm calea?

Cărăruia întortocheată, bătătorită de trecători, străbătea un câmp cu sfeclă. În depărtare, se zăreau căsuțele albe ale orașului și acoperișurile lor de țiglă roșie. Cei doi ofițeri mergeau alături, dar ținându-se departe unul de altul și călcând pe stratul gros de verdeață care foșnea sub picioarele lor. Câtva timp, tăcură amândoi. În sfârșit, Nikolaev răsuflă anevoie, adânc și zgomotos, apoi vorbi cel dintâi:

— Înainte de toate, trebuie să-ți pun o întrebare... Crezi că te porți cu tot respectul cuvenit față de soția mea... Alexandra Petrovna?

— Nu înțeleg, Vladimir Efimovici... făcu Romașov. La rândul meu, trebuie să te întreb...

— Dă-mi voie! se înfierbântă deodată Nikolaev. Să ne punem întrebările pe rând... Întâi eu și pe urmă dumneata! Altfel, n-o să ne putem înțelege... Să vorbim fără înconjur și sincer. Răspunde-mi întâi, dacă te interesează câtuși de puțin ceea ce se spune pe socoteala ei? Într-un cuvânt... drace!... Reputația ei! Nu, nu, așteaptă... nu mă întrerupe... N-ai să tăgăduiești, sper, că ea și cu mine am fost totdeauna foarte drăguți cu dumneata și c-ai fost primit în casa noastră ca un bun prieten, aproape ca o rudă...

Romașov se împiedică greoi în pământul moale și mormăi, rușinat:

— Crede-mă, c-o să-ți fiu totdeauna recunoscător, ca și

Alexandrei Petrovna...

— Eh, dar nu-i vorba de asta! Nu de asta... Nu-ți cer recunoștință, se înfurie Nikolaev. Vreau numai să te înștiințez că, pe socoteala nevestei mele, se răspândesc bârfeli murdare și mincinoase, care... cum să spun... în care... Nikolaev se înăbușea, ștergându-și fața cu batista. Într-un cuvânt... în care ești amestecat și dumneata! Soția mea și cu mine primim aproape în fiecare zi scrisori anonime mârșave. N-am să ți le arăt... Sunt prea scârboase... Dar în scrisorile acestea se spune... Nikolaev se opri o clipă, nehotărât. Ei bine, da, la dracu... se spune că ești amantul Alexandrei Petrovna și că... Eh, ce lucru josnic!... În sfârșit... că vă întâlniți zilnic în taină și că tot regimentul știe. Ce ticăloșii!

Scrâșni din dinți cu ură și scuipă.

— Știu cine a scris scrisorile! zise încet Romașov, întorcând capul.

— Știi?

Nikolaev se opri și-l apucă brutal de mânecă. Se vedea că o neașteptată mânie îi alungase deodată prefăcuta stăpânire de sine. Ochii lui de taur se măriră, fața i se învineți, și o spumă albă se ivi la colțurile buzelor care-i tremurau. Plecându-se înainte cu tot trupul și aproape atingând cu fața capul lui Romașov, izbucni:

— Atunci, cum îndrăznești să taci, dacă știi? În situația dumitale, datoria oricărui om cu câtuși de puțin simț al onoarei este să închidă gura acelui mișel. M-auzi?... Don Juan de garnizoană! Dacă ești un om cinstit și nu un...

Romașov se îngălbeni și se uită cu ură în ochii lui Nikolaev. Mâinile și picioarele i se îngreuiară deodată ca plumbul, capul i se goli, iar inima parcă i se prăbuși în adânc, bătând puternic și dureros de-i tremura tot trupul.

— Te rog să nu strigi la mine, zise Romașov cu glas înăbușit, tărăgănând cuvintele. Vorbește mai cuviincios! Nu-ți îngădui să răcnești!

— Nici nu răcnesc, răspunse Nikolaev tot grosolan, dar cu glas mai potolit. Încerc numai să te conving atunci când am dreptul să-ți pretind! Legăturile noastre din trecut îmi dau dreptul ăsta. Dacă ții câtuși de puțin la numele bun și nepătat al Alexandrei Petrovna, trebuie să pui capăt acestui scandal.

— Bine, voi face tot ce-mi stă în putință! încheie scurt

Romașov.

Și, întorcându-i spatele, o luă înainte prin mijlocul cărării. Nikolaev îl ajunse îndată din urmă.

— Încă ceva, numai... te rog să nu te superi! zise Nikolaev cu glas mai moale și cam stingherit. Dacă tot am început să vorbim, măcar să ne spunem tot ce avem de spus. Nu-i așa?

— Da... și? întrebă Romașov.

— Ai văzut câtă simpatie ți-am arătat, Alexandra Petrovna și cu mine! Dacă astăzi sunt nevoit să... A, doar știi singur că-n păcătosul ăsta de orășel nu-i nimic mai îngrozitor decât bârfeala!

— Bine! răspunse cu tristețe Romașov. N-am să mai vin pe la dumneavoastră. Parcă asta voiai să-mi ceri, nu-i așa? Foarte bine! De altfel, eu singur mă hotărâsem să-mi încetez vizitele. Acum câteva zile, am intrat numai cinci minute să înapoiez Alexandrei Petrovna cărțile pe care mi le împrumutase și îndrăznesc să te asigur că era ultima mea vizită.

— Da... așa... rosti nedeslușit Nikolaev și apoi tăcu încurcat.

Cei doi ofițeri ajunseră la șosea. Până în oraș mai erau vreo trei sute de metri și cum nu mai aveau să-și spună nimic, mergeau alături tăcuți și fără să se privească. Niciunul nu se putea hotărî să se oprească sau să se întoarcă îndărăt. Cu fiecare clipă, se simțeau mai stingheriți.

În sfârșit, în dreptul celor dintâi case, le ieși înainte o birjă și-o opri Nikolaev.

— Da... așa... se întoarse el către Romașov, repetând aceleași cuvinte fără rost. Atunci, la revedere, Iuri Alexeevici.

Nu-și strânseră mâinile, ci doar le ridicară la cozoroc. Iar când Romașov văzu ceafa albă și puternică a lui Nikolaev îndepărtându-se într-un nor de colb, se simți deodată părăsit și singur de parcă în clipa aceea i s-ar fi smuls lucrul cel mai însemnat și mai de preț din viața lui.

Se îndreptă încet spre casă. Gainan îl aștepta în curte și, încă de departe, își dezvălui toți dinții într-un zâmbet prietenos și vesel. Îi scoase mantaua, surâzând mereu de plăcere și țopăind pe loc, după obiceiul lui.

— Stat la masă? întrebă el cu o familiaritate grijulie. Ești flămând! Îndată eu fuge la cercu' și aduce mâncare.

— Du-te dracului! urlă Romașov. Pleacă și să nu mai intri cumva în odaie! Dacă întreabă cineva de mine, să spui că nu-s

acasă... Fie chiar și împăratul!

Se întinse pe pat, înfundându-și capul în pernă și mușcând-o cu dinții. Ochii îi ardeau, ceva usturător îi sfâșia gâtlejul și-i venea să plângă. Dorea cu lăcomie lacrimile fierbinți și mângâietoare, suspinele lungi și amare care-ți ușurează sufletul. Și atunci, își perindă în minte toate întâmplările din ziua aceea, oprindu-se înadins asupra faptelor rușinoase și umilitoare; se vedea limpede – parc-ar fi fost vorba de altcineva – jignit, îndurerat, slab, părăsit și se înduioșa de propria lui soartă.

Dar lacrimile tot nu-i dădeau.

Pe urmă, se întâmplă ceva ciudat... Când se trezi, i se păru că nu dormise deloc, nici măcar nu aținise, ci doar șezuse o clipă întins cu ochii închiși, fără să gândească. De altfel, simțea aceeași sfâșiere în inimă. Acum era întuneric în odaie. Rămăsese mai bine de cinci ceasuri în starea aceasta neobișnuită de toropeală a minții.

I se făcuse foame. Se sculă, se încinse cu sabia, își aruncă mantaua pe umeri și porni spre popotă. Cercul era numai la vreo două sute de pași, dar Romașov n-o luă de-a dreptul pe stradă, ci trecu pe din dos prin locuri virane și grădini de zarzavat, sărind gardurile.

Sala de mese, camera de biliard și bucătăria erau puternic luminate, în timp ce curtea murdară și ticsită de lucruri părea neagră, ca înecată în cerneală. Toate ferestrele erau larg deschise. Se auzeau frânturi de discuții, râsete, cântece și pocnetul sec al bilelor de biliard.

Romașov se și urcase pe scara din dos, când se opri deodată, deslușind printre glasurile palavragiilor de la popotă și glasul mânios și batjocoritor al căpitanului Sliva. Fereastra era la doi pași, iar privind cu băgare de seamă, zări spatele încovoiat al căpitanului său.

— Toa-toată compania mer-mergea ca un sin-singur om! Un doi... un... doi... spunea Sliva, ridicând și coborând în tact mâna întinsă, și s-a găsit tocmai el, parcă înadins, ca să se facă de râs, Hop... hop... ca un țap. Apoi, cu o mișcare dezordonată întinse de mai multe ori degetul arătător în sus. I-am spus în fa-față, pe șleau: „Ddu-te, s-sti-stimabile, în altă com-companie. Ba chiar mai bine ai face s-să pă-părăsești cu desăvârșire r-regimentul. La dracu! Ce fel de ofițer mai ești și dumneata? Doar așa, numai cu numele...”

Romașov închise ochii și se strânse tot. I se părea că de-ar face acum o mișcare, toți cei din sală s-ar întoarce și-ar veni la fereastră. Rămase neclintit un minut, două... Apoi, ținându-și răsuflarea, încovoiat și cu capul între umeri, se strecură în vârful picioarelor de-a lungul peretelui și, grăbind pasul, ajunse la poartă. De aici trecu în goană strada luminată de lună și se ascunse în umbra deasă a gardului din față.

În seara aceea, Romașov rătăci în neștire prin oraș, mergând numai pe partea umbrită, fără să-și dea seama prin ce străzi trecea. O dată, se opri chiar în fața casei Nikolaevilor care părea orbitor de albă în lumina lunii, iar acoperișul de tablă verde lucea ciudat și rece, ca lăcuit. Strada era tăcută și pustie, parcă necunoscută. Umbrele drepte și bine conturate ale caselor și ale gardurilor tăiau strada în două. O jumătate era cu desăvârșire neagră, iar cealaltă, albă și pietrișu-i rotund și neted lucea ca uns. Prin perdelele groase și roșii, străbătea lumina lămpii ca o pată mare și caldă.

— Iubita mea, nu simți tu oare ce trist sunt, cât sufăr și ce dragă-mi ești? șopti Romașov cu glas îndurerat, apăsându-și pieptul cu amândouă mâinile.

Deodată, îi trecu prin minte c-ar putea s-o facă pe Șurocika să-l audă și să-l înțeleagă de departe, prin pereții odăii.

Încleștându-și cu atâta putere pumnii de i se înfigeau unghiile în carne și-l dureau, strângându-și fălcile ca-n spasme, în timp ce un fior rece îi furnica tot trupul, începu să murmure în gând, încordându-și pătimaș toată voința: „Privește pe fereastră... Apropie-te de perdele... Scoală de pe canapea și apropie-te de perdele... Vino, vino, vino! M-auzi? Îți poruncesc să te apropii de fereastră!”

Perdelele rămâneau nemișcate.

„Nu m-auzi! șopti Romașov cu amară imputare. În clipa aceasta, stai lângă lampă alături de el, liniștită, nepăsătoare și frumoasă. Ah, dumnezeule, dumnezeule, ce nenorocit sunt!”

Oftă și se îndepărtă încet, cu pași greoi și cu capul plecat.

Trecu și prin fața locuinței lui Nazanski, dar nu văzu lumină. I se păru totuși că cineva în alb umblă în lung și-n lat prin odaia întunecată și ajunge din când în când prin dreptul ferestrelor, dar, cuprins de o frică ciudată, nu îndrăzni să-l strige pe Nazanski.

După câteva zile, Romașov își amintea de plimbarea aceasta

fantastică și aproape nebună ca de un vis îndepărtat, pe care însă nu-l putea uita. Nu știa să spună cum ajunsese afară din oraș pe un colnic, unde se întindea cimitirul evreiesc, cufundat în tăcere și-n taină, împrejmuit de un zid scund, alb. Din iarba adormită sub razele lunii, se înălțau, triste, pietrele goale și reci, aruncând toate aceeași umbră firavă și îngustă. Măreția gravă și tăcută a singurătății stăpânea întreg cimitirul.

Poate că într-adevăr fusese un vis!

Se vedea apoi în celălalt capăt al orașului. Sta în mijlocul unui zăgaz lung și strălucitor, aruncat între amândouă malurile Bugului. Valurile somnoroase se legănau agale sub picioarele lui, sfărâmându-se de țărm cu un murmur melodios, iar luna se răsfrângea în mișcătoarea oglindă a fluviului într-o dâră tremurătoare, ca și cum milioane de peștișori argintii s-ar fi jucat la fața apei, îndreptându-se pe o cărăruie lungă și îngustă spre celălalt mal, întunecat, tăcut și pustiu. Romașov își mai amintea că pretutindeni, pe străzi, și afară din oraș, îl urmărise un miros dulce, delicat și pătrunzător de salcâm în floare. Toată noaptea-i trecură prin minte gânduri ciudate, când înspăimântătoare, când copilărești și ridicole. De cele mai multe ori, ca pe jucătorii începători care și-au pierdut într-o singură seară toată averea, îl ademenea gândul, iluzia că nu i s-a întâmplat nimic neplăcut, că frumosul sublocotenent Romașov a defilat cum nu se poate mai bine în fața generalului, fiind lăudat de toți cei de față, iar acum stă cu camarazii lui în sala luminată a popotei, râzând în hohote la un pahar de vin roșu. Dar de fiecare dată visul se spulbera, când își amintea de injuriile lui Feodorovski, de cuvintele usturătoare ale lui Sliva sau de convorbirea pe care-o avusese cu Nikolaev, și iar se simțea nefericit și dezonorat pentru totdeauna.

Un tainic instinct îl mâna spre locul unde se despărțise în ziua aceea de Nikolaev. În același timp, se gândea la sinucidere, dar fără hotărâre și fără teamă, cu un simțământ ascuns de amor propriu măgulit.

Ca de obicei, nestăpânita lui închipuire îi micșora toată grozăvia acestui gând, înfrumusețându-l și împodobindu-l cu imagini vii și strălucitoare...

„...Iată, Gainan, cu fața schimonosită de spaimă, iese în fugă din odaia lui Romașov. Galben și tremurând, aleargă într-o goană la cercul militar, plin de ofițeri. La ivirea lui, toți se scoală

fără voie în picioare. «Să trăiți... dom' sublocotenent... s-a împușcat!» rostește anevoie Gainan. Toată lumea se tulbură. Fețele se îngălbenesc și-n ochii tuturor se vede groaza. «Cine s-a împușcat? Unde? Care sublocotenent?» «Domnilor, ăsta-i ordonanța lui Romașov! exclamă cineva care l-a recunoscut pe Gainan. E ceremisul lui». Toți se reped spre locuința lui Romașov. Unii fără șapcă... Romașov e întins pe pat. Pe podea, o băltoacă de sânge, iar în mijlocul ei, un revolver Smith și Wesson, tip militar... Znoiko, doctorul regimentului, răzbește anevoie prin mulțimea de ofițeri care umple odaia. «În tâmplă! zice el încet, în mijlocul tăcerii generale. Totul s-a sfârșit!» «Domnilor, descoperiți-vă!» murmură cineva. Mulți își fac cruce. Vetkin găsește pe masă un bilețel cu câteva rânduri scrise cu creionul de o mână hotărâtă și-l citește cu glas tare: «Iert pe toată lumea... Mor de bunăvoie, fiindcă viața-i prea grea și prea tristă! Vestiți-o cu cât mai multă cruțare pe mama despre moartea mea. Gheorghi Romașov.» Toți schimbă o privire și fiecare citește în ochii celuilalt același gând tulburător își nerostit: *«Noi* l-am ucis!» Purtat pe brațe de opt camarazi și acoperit cu brocart auriu, sicriul se leagănă ritmic. În urma lui, vin toți ofițerii. În spatele lor merge compania a șasea. Căpitanul Sliva e încruntat și posomorât. Fața blândă a lui Vetkin e umflată de lacrimi, dar acum, pe stradă, se stăpânește. Lbov plânge în hohote, bunul și dragul băiat nu se ascunde și nu se rușinează de durerea lui! Sunetele marșului funebru plutesc în aerul de primăvară ca suspine adânci și mâhnite. Toate soțiile ofițerilor sunt și ele de față, iar printre ele și Șurocika. «L-am sărutat! își zice ea cu deznădejde. L-am iubit! Aș fi putut să-l opresc și să-l scap!» «Prea târziu!» îi răspunde în gând Romașov, cu un zâmbet amar. Ofițerii care merg în urma sicriului vorbesc încet între ei: «Păcat de el, săracu'! Ce bun camarad era și ce ofițer minunat!... Da... noi nu l-am înțeles!» Iar marșul funebru hohotește tot mai tare. E marșul lui Beethoven: *La moartea unui erou.* Și Romașov zace în sicriu, nemișcat și rece, cu un zâmbet veșnic pe buze. Pe pieptul lui, un modest buchet de violete depus de o mână necunoscută... l-a iertat pe toți: pe Șurocika, pe Sliva, pe Feodorovski și pe comandantul corpului de armată. Să nu plângă nimeni! Era prea frumos și prea curat la suflet pentru viața aceasta! O să-i fie mult mai bine dincolo...”

Ochii lui Romașov se umpluseră de lacrimi, dar nu și le ștergea. Simțea o mare plăcere să-și închipuie că-i plâns de toți, el, oropsitul jignit pe nedrept!

Mergea acum de-a lungul câmpului de sfeclă. La picioarele lui, frunzele scurte și groase păreau pete pestrițe, albe și negre. Nemărginirea câmpului pustiu, luminat de lună, îl apăsa. Se sui pe o mică ridicătură de pământ, oprindu-se deasupra văii unde trecea calea ferată. Povârnișul pe care se găsea era învăluit într-o umbră neagră, iar pe celălalt, o lumină albă și orbitoare parcă-ți îngăduia să deslușești fiecare firicel de iarbă. Povârnișul se lăsa în jos ca o prăpastie întunecată, în fundul căreia abia luceau șinele șlefuite. Mai departe, dincolo de vale, în mijlocul câmpului, se iveau șiruri regulate de corturi albe cu vârful țuguiat.

Ceva mai jos de creastă, de-a lungul șinelor, era un drumeag îngust. Romașov coborî într-acolo și se așeză pe iarbă. Îi venea rău de foame și de oboseală și simțea o mare slăbiciune și un tremur în picioare. Câmpul mare și pustiu, povârnișul pe jumătate învăluit în umbră, văzduhul tulbure și străveziu, iarba udă de rouă, toate erau cufundate într-o tăcere apăsătoare ce parcă se furișa, vuindu-i în urechi. Doar arareori, la gară, locomotivele de manevră își scoteau țipătul, iar în tăcerea nopții neobișnuite fluierăturile lor întretăiate erau ca niște strigăte omenești, neliniștite și amenințătoare.

Romașov se întinse pe spate. Luna plină luneca repede deasupra norilor albi, ușori și nemișcați în înaltul cerului. Acolo sus, era un gol nemărginit și rece, iar tot spațiul dintre pământ și cer părea plin de groază și de tristețe veșnice. „Acolo sălășluiește dumnezeu!” își zise Romașov și deodată, într-o naivă izbucnire de umilință, de obidă și de milă față de el însuși, prinse a murmura amărât și pătimaș:

— Doamne, dumnezeule! De ce ți-ai întors fața de la mine? Sunt mic, sunt slab, un biet fir de nisip! Cu ce ți-am greșit, doamne? Doar ești atotputernic și bun... Tu le vezi pe toate! De ce ești oare nedrept cu mine?

Îl cuprinse frica și șopti repede cu căldură:

— Nu, nu, dumnezeule! Ești bun, iartă-mă, iartă-mă! N-am să mai fac. Și adăugă cu înduioșată și umilă resemnare: Fă cu mine ce vrei... Mă supun cu recunoștință voii tale.

În timp ce se ruga astfel, un gând de o naivă viclenie se

înfiripa în adâncurile cele mai tăinuite ale sufletului său... Dumnezeu, care le vede pe toate, va fi cu siguranță mișcat de resemnata lui supunere și va face deodată o minune, datorită căreia toate întâmplările rușinoase și chinuitoare de peste zi nu vor mai fi decât un vis urât...

„Unde e-eșști?” întrebă o locomotivă într-un șuierat scurt și mânios.

Iar alta-i răspunse cu glas gros, lung și amenințător: „Pă-zea-a!”

De cealaltă parte a văii, chiar pe creasta luminată a povârnișului, se auzi un foșnet, ca și cum s-ar fi strecurat cineva. Romașov ridică ușor capul să vadă mai bine. O grămadă cenușie, uniformă care abia semăna a om cobora în vale și, în lumina tulbure, spectrală a lunii, se pierdea prin iarbă. O puteai urmări doar după mișcarea umbrei și după zgomotul ușor al pământului care se surpa sub picioarele ei.

Iată că trece peste șine. „Pare să fie un soldat, își zise Romașov, neliniștit. În orice caz, e un om. Dar numai un lunatic sau un bețiv poate să meargă atât de ciudat. Oare cine să fie?”

Omul cenușiu trecuse dincolo de șine și intra în umbră. Acum se vedea limpede că era un soldat. Urca încet și greoi povârnișul și pieri câteva clipe din ochii lui Romașov. Iar după câteva minute se ridică încet de jos un cap rotund, descoperit, cu părul tuns. Lumina tulbure cădea drept pe fața omului și Romașov îl recunoscu pe soldatul Hlebnikov din flancul stâng al companiei lui. Înainta, ținându-și capela în mână, cu privirea stinsă și ațintită în gol. Parcă era mânat de o putere lăuntrică, străină și tainică. Trecu așa de aproape de ofițer, încât mai că-l atinse cu poalele mantalei. Lumina lunii se răsfrângea în ochii lui, ca două puncte vii și strălucitoare.

— Hlebnikov! Tu ești? strigă Romașov.

— Hî! făcu scurt soldatul și, oprindu-se deodată, începu să tremure de frică.

Romașov se sculă repede. Zări înaintea lui o față ca de mort, schimonosită, cu buzele rupte, umflate și pline de sânge și un ochi ce nu se mai vedea sub o vânătaie uriașă. În lumina difuză a lunii, urmele loviturilor păreau și mai groaznice. Romașov își zise: „Omul ăsta și cu mine am pricinuit astăzi nereușita regimentului. Amândoi suntem la fel de nenorociți.”

— Unde te duci, dragul meu? Ce-i cu tine? întrebă el cu

blândețe și, fără voie, își puse amândouă mâinile pe umerii soldatului.

Hlebnikov îi aruncă o privire pierdută, sălbatică, și îndată întoarse capul. Buzele i se desfăcură încet într-un fel de horcăit, scoțând un sunet răgușit și fără înțeles. Romașov simți treptat și dureros o senzație înăbușită și neplăcută în stomac și-n piept ca înainte de leșin.

— Te-au bătut? Da? Ei, hai, spune odată... Da? Șezi aici, lângă mine...

Îl trase de mânecă spre el. Fără să se împotrivească, soldatul căzu moale ca un manechin pe iarba udă, alături de sublocotenent.

— Unde te duceai? îl cercetă Romașov.

Hlebnikov tăcea și sta stângaci, cu picioarele întinse și nefiresc de țepene. Încetul cu încetul, capul i se lăsa pe piept cu mișcări abia vădite. Sublocotenentul mai auzi un sunet scurt, răgușit și o milă plină de teamă i se trezi în suflet.

— Voiai să fugi? Pune-ți capela în cap! Ascultă, Hlebnikov, acuma nu vorbesc cu tine ca un șef... Și eu sunt nenorocit, singur și crunt lovit! Nu mai poți răbda? Te doare? Spune-mi pe față. Voiai să te omori? întrebă el într-un murmur fără șir.

Hlebnikov înghiți zgomotos în sec, dar nu spuse nimic. În același timp, Romașov băgă de seamă că soldatul tremura din tot trupul, capul i se bălăbănea, iar dinții îi clănțăneau. O clipă, ofițerul se înfricoșă. Noaptea nedormită, simțământul singurătății, lumina egală, ștearsă și moartă a lunii, prăpastia neagră de sub picioarele lui și, lângă el, soldatul acesta tăcut, năucit în bătăi – toate i se păreau un vis nesăbuit și chinuitor, aidoma cu cel pe care oamenii îl vor avea pesemne în cele din urmă zile ale lumii. Deodată, un val cald de compătimire și o milă nesfârșită îi năpădiră sufletul. Înțelegând că propria lui durere e măruntă și neînsemnată, că el însuși e matur și inteligent pe lângă omul ăsta zdrobit și tâmpit în bătăi, Romașov își trecu brațul pe după gâtul lui și, strângându-l cu putere și duioșie, îi spuse cu adâncă și caldă încredințare:

— Hlebnikov, ți-e greu? Nici eu nu mă simt bine, crede-mă, dragul meu! Nu înțeleg nimic din câte se petrec în lume... Totu-i crud și fără rost... Dar trebuie să rabzi, prietene, trebuie să rabzi... Așa trebuie!

Capul lui Hlebnikov se plecă tot mai tare și căzu deodată pe

genunchii lui Romașov. Îmbrățișând strâns picioarele ofițerului și lipindu-și fața de ele, soldatul tremura din tot trupul, căutând să-și înăbușe hohotele de plâns.

— Nu mai pot... bolborosea el, pierzând șirul, nu mai pot, boierule, nu mai pot... O, doamne... Mă bat, râd de mine... Șeful secției cere bani, sergentul-major strigă... De unde să-i iau? Mi-e burta vătămată, am surpătură... Abia eram băiețandru când mi-am vătămat-o... Ah! Doamne, doamne!

Romașov se plecă peste capul care se frământa chinuit pe genunchii lui. Simți mirosul trupului bolnav și murdar, al părului nespălat și duhoarea acră a mantalei care slujea noaptea drept plapumă. O tristețe nesfârșită, groaza, nedumerirea, o milă adâncă, împletită cu conștiința propriei lui vinovății, toate i se lăsară greu pe inima care i se strânse de durere. Aplecându-se binișor deasupra capului murdar, cu părul tuns scurt și țepos ca o perie, șopti încet, de abia auzit:

— Frate!...

Hlebnikov îi apucă mâna și ofițerul simți, o dată cu lacrimile calde, atingerea buzelor lipicioase și reci. Dar nu-și trăgea mâna și rostea vorbe de mângâiere, simple și mișcătoare, cum spun oamenii mari unui copil necăjit.

Apoi îl duse în tabără și-l chemă pe sergentul de zi al companiei... Era Șapovalenko. Ieși numai în cămașă și-n izmene, căscând, cu ochii pe jumătate închiși și scărpinându-se, când pe spate, când pe burtă. Romașov îi ordonă să pună pe altul de planton în locul lui Hlebnikov. Sergentul încercă să-i răspundă.

— Să trăiți, domnule sublocotenent, nu i-a venit încă rândul la schimb!

— Fără vorbă! se răsti Romașov. Să spui mâine domnului căpitan că așa ți-am ordonat eu!... Va să zică, vii mâine la mine! se întoarse el apoi spre Hlebnikov care-i răspunse cu o privire sfioasă și plină de recunoștință.

Romașov se îndrepta spre casă, mergând încet de-a lungul taberei. Auzind șoapte într-un cort, se opri s-asculte. Cineva spunea o poveste cu glas scăzut și tărăgănat.

— ...Și atunci, numai ce-l trimite dracu cela pe cel mai mare vrăjitor al lui la soldat... Și iaca sosește vrăjitorul și-i zice: „Hei, soldatule, să știi c-am să te mănânc!” Dar soldatul de colo-i răspunde: „Ehei, nu poți tu să mă mănânci, că și eu îs tot vrăjitor!”

Romașov se îndepărtă și ajunse iar la povârniș. Îl apăsa simțământul neroziei acestei vieți fără rost și de neînțeles. Oprindu-se pe margine, ridică ochii spre cer. Acolo, domnea aceeași nemărginire rece de mai înainte și același gol înspăimântător și fără de sfârșit. Atunci, aproape fără să-și dea seama, ridică amenințător pumnii deasupra capului și strigă furios:

— Hei, tu! înșelător bătrân! Dacă ai, într-adevăr, putere și cutezi... fă să-mi rup acuma un picior.

Cu ochii închiși, coborî ca un vârtej povârnișul repede, trecu din două sărituri peste șine și, fără a se mai opri, se cățără pe urcușul din față. Nările i se umflaseră și răsufla neregulat și adânc... Apoi, simți deodată că-l cuprinde o îndrăzneală semeață, dârză și sfidătoare...

XVII

Din noaptea aceea, se făcu în sufletul lui Romașov o adâncă schimbare. Fugea de ofițeri, mânca mai mult acasă, nu se mai ducea niciodată la seratele dansante de la cerc și nu mai bea deloc. Părea mai matur și mai serios, dându-și singur seama de aceasta, după liniștea tristă și nepăsătoare cu care privea acum oamenii și întâmplările. Fără voie, își amintea adesea ceva ridicol, auzit sau citit cândva, cum că viața omenească se împarte în perioade de câte șapte ani, în timpul cărora omul își reînnoiește cu desăvârșire țesuturile, sângele, gândurile, sentimentele și caracterul. Romașov tocmai împlinise de curând douăzeci și unu de ani.

Soldatul Hlebnikov veni la el în seara aceea, dar abia după ce-l mai chemase o dată. Apoi se arăta tot mai des. La început, înfățișarea lui îți amintea un câine flămând și râios, care a fost mult bătut și se ferește cu spaimă chiar și de mâna întinsă ca să-l mângâie. Dar grija și bunătatea ofițerului îi încălziră și-i muiară încetul cu încetul inima. Cu rușine, amestecată cu milă și remușcare, Romașov află amănuntele vieții lui. Hlebnikov își lăsase acasă mama, tatăl bețiv, un frate pe jumătate tâmpit și patru surori mai mici. Pământul le fusese luat cu hapca și pe nedrept de obște, care le îngăduia acum să se adăpostească de pomană într-un bordei; cei mai mari lucrau la străini, iar cei mici cerșeau pe drumuri. Nu primea bani de acasă, iar la muncă

plătită nu-l lua nimeni că era slab. Fără câtuși de puțini bani, viața soldatului e tare grea... N-are nici ceai, nici zahăr, n-are nici măcar cu ce să-și cumpere săpun și mai trebuie neapărat să-i cinstească din când în când cu votcă și pe sergent și pe sergentul-major la cantină, așa că toată solda – douăzeci și două de copeici și jumătate pe lună – se duce pe cheltuieli pentru șefii aceștia. În fiecare zi, era bătut, oamenii râdeau de el, îl înjurau și-l treceau de corvoadă la muncile cele mai grele și mai neplăcute, chiar când nu-i venea rândul.

Cu mirare și cu groază, Romașov începea să vadă că soarta-l punea zilnic față în față cu sute de Hlebnikovi cenușii care-și aveau fiecare păsurile și bucuriile lor, dar își pierduseră cu toții personalitatea, striviți de propria lor neștiință, de robia generală, de nepăsarea șefilor, de bunul plac și de silnicia subofițerilor. Mai înspăimântător decât orice era că niciun ofițer nici măcar nu bănuia – ca, de altfel, nici Romașov până atunci – că toți acești umili Hlebnikovi, cu fețele lor supuse și șterse, sunt de fapt oameni vii și nu unități denumite companie, batalion, regiment...

Romașov dobândi ceva de lucru pentru Hlebnikov, făcându-i rost de un mic câștig. În companie, se băgă de seamă neobișnuita ocrotire a unui soldat de către un ofițer. Sublocotenentul constata adesea că-n fața lui subofițerii se purtau cu Hlebnikov cu o politețe batjocoritoare și-i vorbeau înadins cu glas dulceag. Pare-se că prinsese de veste și căpitanul Sliva care bombănea uneori, fără să se adreseze cuiva anume.

— Ia te uită... Ce mai li-liberali au răsărit și-mi strică compania! Ticăloșii trebuiesc bătuți măr... iar dumnealor îi cocoloșesc.

Acum, când Romașov era mai liber și rămânea singur mai multă vreme, îl năpădeau gânduri ciudate și încâlcite, ca cele care-l tulburaseră așa de adânc în timpul arestului din luna trecută. Îl cuprindeau mai ales după serviciu, când, la asfințitul soarelui, rătăcea agale prin grădină, sub copacii somnoroși cu frunza deasă, ascultând trist și singuratic zbârnâitul cărăbușilor și privind cerul trandafiriu și senin care se întuneca încet.

Această nouă viață lăuntrică îl uimea prin bogăția simțămintelor ei. Altădată, nici n-ar fi îndrăznit să bănuiască ce bucurii, ce putere și ce interes adânc se ascund într-un lucru atât de simplu și de obișnuit cum e gândirea omenească.

Era hotărât să nu mai rămână în armată și să treacă în rezervă, îndată ce se vor împlini cei trei ani pe care-i datora Statului în schimbul învățăturii primite la școala militară. Dar nu știa defel ce-o să facă în viața civilă... Se gândea pe rând la fisc, la căile ferate, la comerț, să intre administrator la o moșie, ori funcționar într-un minister.

Pentru întâia dată își dădu seama cu uimire de feluritele îndeletniciri și profesiuni. „De unde s-or fi ivit, se întreba el, toate aceste specialități ridicole, groaznice, tâmpite și dezgustătoare? De pildă, cum de-a născocit viața meseriile de temnicer, acrobat, pedichiurist, călău, curățitor de latrine, frizer de câini, jandarm, scamator, prostituată, băieș, veterinar, gropar, ușier? Sau poate că nu-i nicio născocire omenească – oricât de simplă, oricât de întâmplătoare, de ciudată, de brutală sau de vicioasă ar fi – care să nu-și găsească pe loc un executant slugarnic.

De asemenea, în meditațiile lui se mai minuna că cele mai multe profesiuni intelectuale se întemeiază numai pe neîncrederea în cinstea omului și, prin urmare, îi slujesc viciile și cususurile. Altfel, de ce ar fi pretutindeni nevoie de slujbași de birou, contabili, funcționari de stat, polițiști, vameși, controlori, inspectori și supraveghetori, dacă omenirea ar fi desăvârșită?

Se mai gândea la preoți, la medici, la profesori, la avocați și la judecători, la toți oamenii ăștia care – prin îndeletnicirile lor – sunt tot timpul în legătură cu sufletele, cu gândurile și cu suferințele semenilor lor. Nedumerit, Romașov ajungea la concluzia că tocmai oamenii din categoria aceasta, înțepenindu-se într-un formalism rece și mort, se împietreau și se lăsau prinși mai repede decât alții într-o învechită și rușinoasă nepăsare. Știa că mai este categoria de meserii a celor care au grijă de bunăstarea exterioară pământească: inginerii, arhitecții, inventatorii, fabricanții și industriașii. Dar și aceștia, a căror strădanie comună ar putea face viața uimitor de frumoasă și de ușoară, slujesc numai bogăția... Toți tremură pentru pielea lor, toți sunt stăpâniți de o dragoste de animal pentru copiii și bârlogul lor, toți se tem de viață, de unde și lașa lor lăcomie de bani. Cine oare va avea, în sfârșit, grijă de soarta îndobitocitului Hlebnikov, cine-l va hrăni, cine-l va învăța și-i va spune: „Dă-mi mâna, frate!”

Astfel, cu pași încă nesiguri și foarte încet, dar gândind tot

mai adânc, Romașov se străduia să pătrundă problemele existenței. Odinioară, totul i se părea atât de simplu! Împărțea lumea în două părți inegale: una mai mică ce cuprindea ofițerimea, care, prin demnitatea și prestigiul vrăjit al uniformei, deținea parcă și toată onoarea, vitejia, puterea fizică, aroganța și trufia, iar cealaltă parte, foarte mare și anonimă, unde intrau civilii. Aceștia erau disprețuiți: se socotea drept un act de vitejie să bați ori să înjuri din senin un civil, să-ți stingi țigara de nasul lui sau să-i înfunzi cilindrul pe urechi... Despre asemenea isprăvi vorbeau cu încântare încă din școală țâncii de iuncheri. Acum, cercetând realitatea parcă din afară și privind-o ca dintr-un colțișor tăinuit sau prin crăpătura vreunui gard, Romașov începea să-și dea seama că viața militară cu farmecul ei amăgitor se întemeia pe o crudă și rușinoasă neînțelegere generală: „Cum poate să existe, se întreba Romașov, o categorie socială care, fără să fie de niciun folos în timp de pace, mănâncă pâinea și carnea altuia, poartă hainele altuia, locuiește în casele altora, iar în timp de război pleacă să-și omoare sau să-și schilodească fără rost semenii?”

Și tot mai limpede înțelegea că omul n-are decât trei mândre chemări: știința, arta și munca fizică liberă. Visa iar pătimaș să se îndrepte spre literatură. Uneori, când i se întâmpla să citească o carte bună, pătrunsă de adevărată inspirație, își zicea chinuitor: „Doamne, ce simplu e! Și eu am simțit și-am gândit același lucru... Și eu aș putea face la fel!” Era ispitit să scrie o povestire sau un mare roman care ar fi avut drept subiect grozăvia și plictiseala vieții militare. În capul lui, toate se potriveau de minune: tablourile erau colorate, tipurile vii, narațiunea se desfășura interesant și firesc, și ce plăcere-i făcea să cugete la toate acestea. Dar, așternută pe hârtie, opera lui era ștearsă, copilărească, fără viață, greoaie, pompoasă ori banală. În focul lucrului, nu băga de seamă lipsurile acestea, când isprăvea însă de scris era de ajuns să citească cea mai neînsemnată pagină din marii scriitori ruși, ca să-l cuprindă o amară deznădejde, rușinea și dezgustul față de arta lui.

Cu asemenea gânduri, rătăcea adesea prin oraș în nopțile calde de la sfârșitul lui mai. Fără să-și dea seama, alegea totdeauna același drum care ducea de la cimitirul evreiesc la dig și apoi la calea ferată. Uneori, cufundat în pătimașa sforțare intelectuală, atât de nouă pentru el, nu-și dădea seama cât

umblase, iar apoi, venindu-și deodată în fire și trezindu-se parcă din somn, se pomenea la celălalt capăt al orașului.

În fiecare noapte, trecea prin fața ferestrelor Șurocikăi, se furișa pe partea cealaltă a străzii, ținându-și răsuflarea și simțind cum îi bate inima, ca și cum ar fi săvârșit vreun furt rușinos și tainic. Când se stingea lumina în salonul Nikolaevilor, iar ferestrele negre în bătaia lunii căpătau o strălucire moartă, se rezema de gard, cu mâinile strânse tare pe piept și murmura într-o șoaptă plină de rugă fierbinte:

— Dormi, minunea mea... dormi, dragostea mea! Sunt foarte aproape... Te păzesc!

În clipele acelea, simțea că-i dau lacrimile, dar în sufletul lui, alături de duioșie, de abnegație și de devotament, se zvârcolea gelozia oarbă și bestială a bărbatului ajuns la maturitate.

Într-o seară, Nikolaev fu poftit la un *whist* la comandantul regimentului. Romașov știa. Plimbându-se noaptea pe stradă, simți într-o grădină mireasma tare și amețitoare a narciselor. Sări gardul și, pe întuneric, culese dintr-un strat un mănunchi mare de flori gingașe, albe și umede.

Fereastra deschisă de la dormitorul Șurocikăi dădea în curte și nu era luminată. Cu o îndrăzneală de care el însuși nu s-ar fi crezut în stare, Romașov se strecură pe portița ce scârțâia, se apropie de zid și aruncă florile pe fereastră. În odaie nu se mișcă nimic. Așteptă vreo trei minute... Bătăile inimii lui parcă umpleau toată strada... Ghemuit, cu obrajii arzând de rușine, ieși din curte în vârful picioarelor.

A doua zi, primi de la Șurocika un bilețel scurt de dojana: „Să n-o mai faci niciodată! Duioșiile gen Romeo și Julieta sunt ridicole, mai ales într-un regiment de infanterie.”

În timpul zilei, Romașov încerca s-o zărească măcar de la distanță pe stradă, dar nu izbutea niciodată. Adeseori, când vedea de departe o femeie cu silueta, mersul sau pălăria care i-o aminteau pe Șurocika, alerga spre ea cu inima strânsă și gâfâind, simțindu-și mâinile reci și jilave de tulburare. Apoi, de fiecare dată, dându-și seama că s-a înșelat, era cuprins de tristețe și de singurătate, iar în suflet simțea un gol de moarte...

XVIII

La sfârșitul lui mai, se spânzură un recrut în compania

căpitanului Osadci. Printr-o coincidență neobișnuită, același fapt se mai petrecuse cu un an înainte, în aceeași companie și la aceeași dată.

În ziua când se făcu autopsia, Romașov era de serviciu pe regiment și fu nevoit să ia parte. Soldatul nu era încă descompus. Romașov simțea cum din trupul ciopârțit se răspândește un miros de carne crudă, ca al vitelor expuse în ușile măcelăriilor. Văzu intestinele învinețite, vâscoase și lucioase, ca date cu lac, conținutul stomacului și creierul cenușiu-gălbui, brăzdat de circumvoluțiuni, care tremura pe masă ca o gelatină răsturnată din formă. Priveliștea aceasta nouă, înspăimântătoare și scârboasă îi insuflă un dispreț uitor dezgust față de om.

Din când în când, dar destul de rar, începea la regiment o perioadă de chefuri neînfrânate și fără margine... Pesemne că faptul se petrecea în clipele ciudate, când oamenii aceștia, adunați întâmplător laolaltă, dar osândiți cu toții la o plictisitoare trândăvie și la o cruzime tâmpită, zăreau deodată unul în ochii altuia o licărire din adâncul conștiinței lor întunecate și înăbușite, o licărire tainică de groază, de durere și de nebunie... Atunci viața lor liniștită și sătulă de tauri la îngrășat parcă ieșea deodată din matca obișnuită. Așa se întâmplă și după sinuciderea recrutului! Osadci dădu semnalul... Nimerindu-se tocmai câteva zile de sărbătoare la șir, le petrecu pe toate la cerc, jucând cu deznădejde și bând fără socoteală. Ciudat... Voința uriașă a omului voinic, puternic și crud ca o fiară, târî după ea tot regimentul într-o vâltoare în care se prăbușea din ce în ce mai adânc. Și câtă vreme ținu orgia aceasta nebunească, Osadci ponegri întruna memoria sinucigașului cu cele mai mârșave înjurături, cu nerușinare și cu glas îndrăzneț și provocător, parcă înadins ar fi căutat pe cineva care să-l contrazică.

Era ora șase seara. Romașov ședea acasă pe pervazul ferestrei, cu picioarele strânse sub el și fluiera încetișor o arie din *Faust.* În grădină, ciripeau vrăbiile și cârâiau coțofenele. Nu se întunecase încă, printre copaci însă rătăceau umbre ușoare și domoale.

Deodată, auzi lângă ușa de la intrare o voce sonoră ce cânta fals, dar cu însuflețire:

Sar caii, spumegă-n zăbale

Și sforăie-n galop turbat...

Amândouă canaturile se deschiseră cu zgomot asurzitor și Vetkin se năpusti în odaie. Abia ținându-și echilibrul, cânta anevoie:

Femei și fete triste-n cale

Petrec pe cei care-au plecat.

Încă din ajun era beat, aproape îndobitocit. Nu dormise toată noaptea și pleoapele-i erau umflate și roșii. Își lăsase șapca pe ceafă. Mustățile ude păreau mai închise și-i atârnau ca doi țurțuri groși sau ca mustățile unei foci.

— R-romuald! Anahoret din Siria! Vin... să te pup! zbieră el de răsună odaia. Da' de ce-mi mucegăiești aici? Haidem, frate... Acolo-i veselie, muzică, jocuri. Haidem!

Și-l sărută lung și apăsat pe gură, udându-i fața cu mustățile.

— Ei, ajunge, ajunge, Pavel Pavlovici, se împotrivi slab Romașov. Ce-nseamnă înflăcărarea asta prostească?

— Prietene, dă mâna-ncoa! Fetiță de pension... ce ești! Iubesc în tine suferințele trecute și... îndepărtata mea tinerețe. Osadci ne-a cântat adineauri o... „veșnică pomenire” de s-au cutremurat geamurile. Romașevici, te iubesc, frate! Vino să te pup rusește, drept pe gură!

Fața buhăită cu privirea sticloasă a lui Vetkin, gura care-i mirosea urât și atingerea buzelor și a mustăților umede îl scârbeau. Dar în asemenea împrejurări, Romașov era totdeauna slab, iar acum se mulțumea doar să zâmbească în silă.

— Ia stai! De ce-am venit la tine? strigă Vetkin, sughițând și clătinându-se pe picioare. Era ceva f-foarte însemnat... A-ha! Iată de ce! Află că l-am curățat cu totul pe Bobetinski... Mă-nțelegi?... Până la fund, până la cel din urmă ban. La sfârșit... m-a rugat să jucăm pe datorie! Dar eu i-am răspuns: „Nu, puișorule, nu... Pentru asta mai... *attendez,* găsește altceva... Atunci și-a jucat revolverul... Uită-te la el, Romașenko! Vetkin își întoarse pe dos buzunarul pantalonilor și scoase un mic revolver elegant într-un toc de antilopă. E un Mervin! L-am întrebat: „Pe cât îl joci?” „Pe douăzeci și cinci de ruble”, zice. „Nu, pe zece”, răspund eu. „Cincisprezece”, zice el. „Ei hai, fie... lua-te-ar dracu'!” A mizat o rublă pe damă și restul pe un număr... Buf, buf, buf, buf! Chiar de la a cincea lovitură, i-am luat dama! Să-ți fie de bine, puișorule! Ba, mi-a mai rămas ceva dator. Minunat revolver... are și cartușe... Ia-ți-l Romașevici... Ți-l dau ca semn

al duioasei prietenii pe care ți-o port și ca amintire... Să te gândești totdeauna cu dragoste și cu sufletul senin la vitejia locotenentului Vetkin! Ia-l! E un poem!

— Lasă, Pavel Pavlovici! Păstrează-l!

— Ce, crezi cumva că nu-i bun revolverul? Poți ucide cu el și un elefant... Stai, că-l încerc chiar acuma... Unde ți-e sclavul? Mă duc să-i cer o scândură... Hei, sclavule!... Scutierule!

Ieși împleticindu-se în antretul unde ședea de obicei Gainan și, după ce zăbovi câteva clipe acolo, se întoarse ținând de cap, sub brațul drept, bustul lui Pușkin.

— Lasă, Pavel Pavlovici, că nu face... îl opri sfios Romașov.

— Eh, fleacuri! Ăsta-i un „țivil" oarecare... Stai! Îl așezăm îndată pe scăunaș... Să nu miști, ticălosule! zise Vetkin, amenințând bustul cu degetul. M-auzi? Las' că-ți arăt eu ție!

Se îndepărtă un pic, apoi se rezemă de pervazul ferestrei lângă Romașov și puse degetul pe trăgaci. Dar umbla așa de stângaci cu revolverul și cu mișcări de bețiv atât de nesigure, încât Romașov se încruntă speriat, temându-se de o nenorocire.

Depărtarea până la bust nu era mai mare de opt pași. Vetkin ochi îndelung, învârtind revolverul în cercuri largi. În sfârșit, trase și o gaură mare, neagră și neregulată se ivi pe obrazul drept al bustului. Lui Romașov îi vâjâiau urechile de împușcătură.

— Ai văzut, nenișorule? strigă Vetkin. Ei, acuma, ia-ți-l și... păstrează-l ca amintire a dragostei mele! Și pune-ți tunica, s-o pornim la cerc... Să bem pentru gloria armatei ruse!

— Pavel Pavlovici, zău, nu face... zău, nu pot... Mai bine rămân acasă! îl rugă fierbinte și sfios Romașov.

Dar nu putu să se împotrivească. Nu găsea nici cuvinte de ajuns de hotărâte, nici tonul destul de energic. Imputându-și în minte lipsa de voință, îl urmă fără chef pe Vetkin care, cu pași nesiguri, mergea în zig-zag printre straturile de zarzavat, călcând în picioare castraveții și varza.

A fost o seară de pomină, înflăcărată, o seară cu adevărat nebună. Întâi băură la cerc, apoi plecară cu trăsura să-i tragă vin fiert la gară, și pe urmă se întoarseră iar la cerc.

La început, Romașov se rușina, necăjindu-se de slăbiciunea lui de caracter și-l cuprindea simțământul chinuitor de stinghereală și dezgust pe care-l încearcă orice om cuminte în mijlocul beților. Râsetele i se păreau nefirești, glumele proaste și

muzica falsă. Dar vinul roșu și fierbinte pe care-l bău la gară îl ameți deodată și-l umplu de o veselie zgomotoasă și înfrigurată. Pe dinaintea ochilor parcă i se lăsă o perdea cenușie, țesută din milioane de firicele de nisip ce tremurau, și totul i se păru plăcut, voios și ușor de înțeles.

Ceasurile treceau ca clipele. Văzând că-n sală se aprind lămpile, Romașov își dădu oarecum seama că trecuse multă vreme și venise noaptea.

— Domnilor, hai să mergem la dame! propuse cineva. Mergem toți la Șleiferoaia!

— Da, da... la Șleiferoaia... la Șleiferoaia! Ura!

Toată lumea începu să se frământe, să tragă zgomotos scaunele și să râdă tare. În seara aceea, toate mergeau parcă de la sine. Birjele cu doi cai se și înșirau la poarta cercului, fără ca nimeni să știe de unde se iviseră. De la o vreme, conștiința lui Romașov se cufunda uneori într-un văl de toropeală întunecată din care se trezea cu o deosebită limpezime și ascuțime de gândire. Deodată, se pomeni în trăsură lângă Vetkin. Pe scăunașul din față luase loc un al treilea, Romașov însă nu izbutea să-i deslușească chipul pe întuneric, deși se pleca spre el, clătinându-se neputincios. Fața aceea negricioasă ba se strângea ca un pumn, ba se lungea, pocindu-se; dar de fiecare dată i se părea foarte cunoscută. Pe neașteptate, Romașov izbucni într-un râs fără rost de care singur se miră ca și cum ar fi auzit pe altul râzând lângă el.

— Minți, Vetkin! Știu unde mergem! zise el cu șiretenie de bețiv. Tu, băiatule, mă duci la dame... Știu, iubitule!

Altă trăsură le-o luă înainte, huruind asurzitor pe caldarâm. La lumina felinarelor, Romașov zări ca într-o străfulgerare caii negri în galop dezordonat, vizitiul care-și învârtea sălbatic biciul deasupra capului și patru ofițeri, hurducați pe pernele trăsurii, răcnind și fluierând care mai de care.

Romașov își veni o clipă în fire, cu o luciditate neobișnuită.

Da, iată-l că merge într-un local unde câteva femei își dau oricui trupul, mângâierile și marea taină a dragostei lor. Pentru bani? Pentru o clipă? A, ce-are a face!... „Femeile! Femeile!” striga în adâncul ființei lui un glas sălbatic și înfiorat de nerăbdare. Ca o chemare îndepărtată, abia simțită, amintirea Șurocikăi parcă se contopea cu glasul acesta. Apropierea n-avea însă nimic josnic sau jignitor, ci dimpotrivă ceva plăcut, dorit și

tulburător, care-i mângâia încetișor și blând inima.

Îndată va ajunge la ființele acelea încă necunoscute, ciudate, tainice și ispititoare – la femei! Visul ăsta scump va fi deodată aievea, le va privi, le va lua în brațe, va asculta cântecul și râsul lor gingaș, va avea o neînțeleasă, dar dulce mângâiere pentru setea pătimașă care-l atrăgea spre singura femeie din lume, spre ea, spre Șurocika! N-avea însă nicio țintă bine lămurită... Respins de o femeie, se simțea atras cu o putere de neînvins spre iubirea simplă, deschisă, fără ascunzișuri, după cum în nopțile reci sunt atrase de lumina farului păsările călătoare, obosite și înghețate. Nimic mai mult...

Caii cotiră la dreapta. Zgomotul roților și scârțâitul osiilor încetă deodată. Trăsura se zguduia puternic pe arcurile moi, coborând un povârniș repede. Romașov deschise ochii. Într-o vale adâncă, la picioarele lui, sclipeau în neorânduială sumedenie de luminițe, când pierind după copacii și casele nevăzute, când ivindu-se din nou. Ai fi zis o mare mulțime împrăștiată, o fantastică procesiune cu torțe. O clipă veni o adiere caldă, ce mirosea a pelin, apoi o creangă mare, întunecată le atinse capetele și călătorii se simțiră învăluiți în aerul rece și umed, ca de pivniță veche.

— Unde mergem? mai întrebă o dată Romașov.

— La Zavalie! strigă ofițerul de pe scăunaș, iar Romașov își zise mirat: „A! Dar ăsta-i locotenentul Epifanov... Mergem la Șleiferoaia.”

— Cum? N-ai fost niciodată acolo? făcu Vetkin.

— Duceți-vă dracului amândoi! strigă Romașov.

Dar Epifanov îi zise, râzând:

— Ascultă, Iuri Alexeevici, vrei să le spunem că vii pentru întâia dată în viață? Hai? Te rog, puișorule! Suflețelule! Asta le place... Ce te costă?

O ceață deasă și de nepătruns învălui iar conștiința lui Romașov. Deodată, parcă fără nicio întrerupere; se pomeni într-o sală mare, parchetată, cu scaune vieneze de-a lungul pereților. Perdele lungi de stambă roșie cu flori galbene acopereau ușa de la intrare și alte două uși ale unor odăițe întunecoase. Perdele la fel fluturau la ferestrele deschise care dădeau într-o curte de serviciu. Pe pereți atârnau lămpi aprinse, luminând odaia îmbâcsită de fum și de un miros iute de bucătărie evreiască. Din când în când, intra pe ferestre o

mireasmă de iarbă proaspătă, de salcâm înflorit și de adieri primăvăratice.

Sosiseră acolo vreo zece ofițeri. Parcă toți cântau, strigau și râdeau în același timp. Romașov, cu un zâmbet de naivă fericire pe buze, mergea de la unul la altul, recunoscându-i cu o plăcută uimire, ca și cum i-ar fi văzut pentru întâia oară în ziua aceea pe Lbov, Bek-Agamalov, Vetkin, Epifanov, Arceakovski, Olizar și alții. Căpitanul Leșcenko era și el de față. Sta la fereastră cu înfățișarea lui veșnic supusă și abătută. Pe masă se iviră, ca prin farmec – cum, de altfel, se petrecea totul în seara aceea – sticle cu bere și cu vișinată groasă. Romașov ciocni cu vecinul său și, după ce bău și-l sărută, simți că mâinile și buzele-i erau lipicioase și dulci.

Cinci, șase femei ședeau în mijlocul ofițerilor. Una din ele părea o fetiță de paisprezece ani... Îmbrăcată ca un paj, cu coapsele strânse într-un tricou trandafiriu, sta pe genunchii lui Bek-Agamalov, jucându-se cu fireturile epoleților săi. Alta, o blondă grasă, cu bluză roșie de mătase și fustă de culoare închisă, avea fața mare, frumoasă și pudrată, cu sprâncene negre, stufoase și arcuite. Se apropie de Romașov:

— Prichindelule, de ce ești așa de trist? Vino cu mine în odaie, zise ea cu glas scăzut.

Fără să se stingherească, se așeză pe masă, picior peste picior. Fusta-i strâmtă dezvăluia o pulpă rotundă și puternică. Romașov simți că-i tremură mâinile și i se taie răsuflarea. Întrebă sfios:

— Cum te cheamă?

— Pe mine? Malvina! Nepăsătoare, se întoarse cu spatele la ofițer, bălăbănindu-și picioarele și zise: Servește-mă cu o țigară.

Doi muzicanți evrei se arătară deodată, unul cu o vioară, celălalt cu o tamburină.

În sunetele false și sâcâitoare ale unei polci însoțite de bătăi înăbușite și tremurătoare din tamburină, Olizar și Arceakovski prinseră să joace un cancan. Săreau unul în fața altuia, când pe un picior, când pe celălalt, pocnind din degete cu brațele întinse, apoi se trăgeau îndărăt, îndepărtându-și genunchii îndoiți și ducându-și la subsuoară degetele cele mari de la mâini. Cu mișcări grosolane și nerușinate, dădeau din șolduri, plecându-și necuviincios trupul înainte și înapoi. Deodată, Bek-Agamalov sări de pe scaun și răcni aspru și furios:

— Afară țivilii! Îndată afară! Marș!

Doi civili stăteau în ușă. Îi cunoșteau toți ofițerii regimentului, că veneau adesea la seratele cercului militar. Erau doi tineri foarte cumsecade, unul funcționar la administrația financiară, iar celălalt mic moșier, frate cu portărelul.

Funcționarul cu fața palidă zâmbi în silă și zise cu glas dulceag ce se străduia să pară firesc:

— Îngăduiți-ne, domnilor... să rămânem în societatea dumneavoastră. Doar mă cunoașteți, domnilor... Sunt Dubețki... domnilor! N-o să vă supărăm cu nimic, domnilor...

— Oamenii buni se împacă, adăugă fratele portărelului, râzând mânzește.

— Afa-a-ră! strigă Bek-Agamalov. Marș!...

— Domnilor, dați afară „țovilii”, se rânji Arceakovski.

Se iscă mare zarvă. Și-n încăpere, toată lumea se învârtea, râdea și tropăia sau ofta. Lămpile aruncau, fumegând, mici limbi de foc spre tavan. Aerul rece de afară năvălea pe ferestre, răcorind fețele. Civilii erau acum în curte, unde strigau cu glasuri speriate, plângărețe și pline de furie neputincioasă:

— Las' că v-o plătim noi! Vom reclama la comandantul regimentului și-o să ne plângem și guvernatorului! Cazonilor!

— Huo... huo... huide-o-o! Mama voastră... țipă cu glas subțire Vetkin, scoțând capul pe fereastră.

Lui Romașov i se părea că toate întâmplările zilei se înlănțuiau fără nicio legătură între ele, ca și cum în fața lui s-ar fi desfășurat o bandă pestriță cu poze tâmpite și îngrozitoare ca într-un vis urât. Vioara începu iar să scârțâie monoton, iar tamburina tremura înăbușit. Un ofițer, fără tunică, în cămașă albă, juca pe vine în mijlocul încăperii, căzând în fiecare clipă pe spate și sprijinindu-se cu mâinile de podea. O femeiușcă frumoasă și slăbuță, pe care Romașov n-o băgase de seamă până atunci, cu părul negru despletit și cu umerii slabi dezveliți, îl cuprinse de gât cu brațele-i goale pe tristul Leșcenko și, silindu-se să acopere muzica și larma, îi urla în ureche:

Când oftica te chinuiește,
Ca varul fața ți se-albește,
Și doctorul stă și păzește...

Bobetinski își arunca berea din pahar pe deasupra unui paravan, într-una din odăițele întunecoase, iar un glas gros, nemulțumit și somnoros mormăia:

— Dar... domnilor... încetați odată! Cine face asta? E-o adevărată porcărie!

— Ia spune, ești de mult aci? întrebă Romașov pe femeia cu bluză roșie, iar pe furiș, ca din întâmplare, îi puse mâna pe piciorul tare și cald.

Ea-i răspunse nu știu ce, dar el n-auzi nimic. Atenția-i fu atrasă de o scenă neobișnuită.

Stegarul Lbov fugărea prin sală pe unul din muzicanți, lovindu-l cu tamburina în cap. Evreul scotea țipete nearticulate și, uitându-se înapoi cu spaimă, fugea dintr-un colț într-altul, ridicându-și drept pavăză faldurile lungi ale redingotei. Toată lumea râdea... Arceakovski se prăbuși pe jos și se tăvălea de râs. Apoi se auziră țipetele ascuțite ale celuilalt muzicant. Cineva îi smulsese vioara din mână, trântind-o cu putere de podele. Se făcu țăndări cu un zgomot melodios care se amestecă ciudat cu țipătul deznădăjduit al evreului. Pentru Romașov urmară câteva clipe de uitare desăvârșită. Deodată, se trezi cam fața unei vedenii de groază: toți cei de față răcneau, alergau și dădeau din mâini. În jurul lui Bek-Agamalov se îngrămădise lume care o luă îndată la goană, împrăștiindu-se prin toată sala.

— Ieșiți afară! Nu vreau să văd pe nimeni! răcnea ca un turbat Bek-Agamalov.

Scrâșnea din dinți, amenința cu pumnii ridicați și tropăia din picioare. Era stacojiu la față și pe frunte i se umflaseră două vine, groase ca niște șireturi, care se uneau spre rădăcina nasului. Își lăsa amenințător capul în jos, iar ochii și mai rotunzi, ieșiți din orbite, străluceau îngrozitor.

Parcă-i pierise graiul și acum urla ca o fiară înfuriată, cu glas sălbatic și răsunător.

— Ă-ă-ă-ă!

Deodată, răsucindu-se pe neașteptate spre stânga, își scoase fulgerător sabia din teacă și, cu un șuierat ascuțit, ea zăngăni, scăpărând deasupra capului său. Toți cei din odaie se repeziră spre uși și ferestre. Femeile țipau isteric și bărbații se împingeau unii pe alții. Romașov se simți târât iute spre ușă, iar unul, fugind pe lângă el, îi zgârie obrazul până la sânge cu un nasture sau cu colțul epoleților. În aceeași clipă, se auziră din curte glasurile grăbite și speriate ce se acopereau unele pe altele. Romașov rămase singur lângă ușă. Inima-i bătea puternic și repede... Era stăpânit nu numai de fiorul ăsta de groază, ci și de

o presimțire plăcută, de o veselie sălbatică.

— Vă tai! striga Bek-Agamalov, scrâșnind din dinți.

Vederea spaimei generale îl îmbătă cu totul. Cu o putere de nebun, numai din câteva lovituri, făcu țăndări o masă, apoi lovi furios cu sabia în oglindă. Cioburile se împrăștiară în toate colțurile, ca o ploaie strălucitoare de culorile curcubeului. Dintr-o singură lovitură, sfărâmă apoi toate sticlele și paharele ce se găseau pe altă masă.

Deodată, se ridică un glas obraznic:

— Tâmpitule! Mojicule!

Țipa femeia cu părul despletit și cu brațele goale care, cu câteva clipe mai înainte, îl îmbrățișase pe Leșcenko. Sta într-un colț lângă sobă, cu mâinile în șolduri, plecându-se înainte și răcnind întruna cu glas de precupeață înșelată la socoteală.

— Tâmpitule! Mojicule! Golanule! Nu se sperie nimeni de tine! Tâmpitule! Tâmpitule! Tâmpitule!

Bek-Agamalov își încruntă sprâncenele și, pierzându-și cumpătul, lăsă o clipă sabia în jos... Romașov văzu cum se îngălbenește și i se aprinde în ochi o licărire gălbuie, rău prevestitoare. În același timp, se pleca tot mai mult pe vine, ghemuindu-se cu capul între umeri, ca o fiară gata să se repeadă.

— Taci! răcni el răgușit.

— Tâmpitule! Boule! Armean afurisit! N-am să tac! Tâmpitule! Tâmpitule! țipa femeia, tremurând din tot trupul.

Romașov simțea că se îngălbenește și el tot mai tare, cu fiecare clipă. Avea în cap senzația lui cunoscută de gol, de ușurare și parcă de eliberare. Un ciudat amestec de frică și de veselie îi înălța sufletul ca într-o slabă amețeală. Vedea că Bek-Agamalov nu-și ia ochii de la femeie și ridică încet sabia deasupra capului. Deodată, Romașov se simți cuprins de un val fierbinte de voioșie nebunească, de groază, de frig, de îndrăzneală și de râs. Aruncându-se înainte, auzi cum Bek-Agamalov horcăie furios:

— N-ai să taci odată? Pentru cea din urmă oară, îți...

Romașov îl apucă de mână cu o putere pe care nici el nu și-o bănuia. Câteva clipe, cei doi ofițeri se priviră drept în ochi, fără să clipească, la câțiva centimetri unul de altul. Romașov auzea răsuflarea grăbită a lui Bek-Agamalov ca fornăitul unui cal, vedea albul ochilor lui înspăimântători cu pupilele scânteietoare

și fălcile-i albe care clănțăneau, scrâșnind, dar își dădea seama că flacăra de nebunie se stingea cu încetul pe chipul lui schimonosit. Cuprins de groază și de bucurie totodată, sta astfel între viață și moarte, știind totuși că el va birui în jocul acesta. Desigur, toți cei care urmăreau de afară întâmplarea înțeleseseră toată primejdia. În curte, dincolo de ferestre, se făcu o tăcere atât de mare, încât deodată, la doi pași în umbră, o privighetoare umplu văzduhul cu trilurile ei sonore.

— Dă-mi drumul! rosti anevoie Bek-Agamalov cu glas răgușit.

— Bek, n-ai să lovești o femeie! zise liniștit Romașov. Ți-ar părea rău toată viața! N-ai să lovești, Bek!

Cele din urmă scântei de furie se stinseră în ochii lui Bek-Agamalov. Romașov clipi repede, lăsă pleoapele în jos și răsuflă lung, ca după un leșin. Inima începu să-i bată repede și neregulat ca de spaimă, și capu-i era iar greu și fierbinte.

— Dă-mi drumul! strigă din nou Bek-Agamalov, smucindu-și tare mina.

De data aceasta, Romașov simțea că nu mai avea putere să i se împotrivească, nu se mai temea însă de el și-i spuse cu glas duios și blând, atingându-i ușor umărul:

— Iartă-mă... dar, mai târziu, tu singur o să-mi mulțumești!

Bek-Agamalov își băgă zgomotos și brusc sabia în teacă.

— Bine! Dă-o dracului! strigă el tot mânios, acum însă cu oarecare prefăcătorie și sfială. O să ne răfuim între noi... N-aveai dreptul să...

Toți cei care priviseră de afară întâmplarea pricepură că primejdia trecuse. Prinzând curaj, năvăliră grămadă înăuntru cu hohote de râs silite și începură să-l domolească pe Bek-Agamalov cu o familiaritate prietenească. Totuși el se potolise și sta istovit; chipul lui care se întunecase deodată avea o înfățișare obosită și disprețuitoare.

Veni în goană și Șleiferoaia, o femeie grasă cu rochia slinoasă pe piept, cu ochi aspri, fără gene și cu pungi vinete. Alerga de la unul la altul, trăgându-l pe fiecare ofițer de mânecă sau de nasturii tunicii și striga cu glas tânguitor:

— Dar bine, domnilor, cine o să-mi plătească mie toate acestea: oglinda, masa, băuturile și fetele?

Un necunoscut rămase să discute cu ea. Ceilalți ofițeri plecară toți împreună. Aerul curat și proaspăt al nopții de mai pătrundea blând și plăcut în pieptul lui Romașov și un fior ușor și voios îi

umplea toată ființa. I se păru că toate urmele beției piereau deodată din creierul lui ca șterse cu un burete ud.

Bek-Agamalov se apropie și-l luă de braț.

— Romașov, propuse el, suie-te aci, cu mine! Vrei?

Ședeau unul lângă altul și Romașov, plecat pe dreapta, se uita cum caii scoteau trăsura pe muchia dealului, săltându-și crupele largi într-un galop neregulat. Atunci, Bek-Agamalov îi dibui pe întuneric mâna și i-o strânse puternic și lung. Apoi nu mai schimbară nicio vorbă...

XIX

Dar emoția prin care trecuseră cu toții stârni o enervare și un dezechilibru general. În drum spre cerc, ofițerii se purtară cu totul necuviincios.

Opriră un evreu care trecea pe stradă și, după ce-l siliră să se apropie, îi smulseră căciula din cap. Trăsura porni mai departe, iar căciula i-o aruncară într-un copac dintr-o curte... Bobetinski își bătu birjarul... Ceilalți cântau în gura mare și răcneau fără niciun rost. Numai Bek-Agamalov, care sta lângă Romașov, tăcu tot drumul, supărat și pufnind pe nări.

Cu toate că era târziu, cercul militar era încă bine luminat și plin de lume. În sala de joc și-n cea de mese, la bufet și la biliard, pretutindeni se îngrămădeau oameni amețiți de vin, de tutun și de cărți, cu tunicile descheiate, cu ochii ficși, întunecați și cu mișcări obosite. Romașov, salutând mai mulți ofițeri, zări deodată cu mirare printre ei și pe Nikolaev. Ședea lângă Osadci, era beat și roșu la față, dar se ținea bine. Când Romașov se apropie de el, trecând pe lângă o masă, Nikolaev îi aruncă o privire grăbită și se întoarse îndată, ca să nu fie silit să-i dea mâna, căutând anume să înceapă o discuție cu vecinul său.

— Vetkin, hai, cântă-ne ceva! strigă Osadci peste capul

celorlalți.

— Să cântă-ă-ăm ce-va-a! intonă Vetkin cu glas bisericesc.

— Să cântă-ă-ăm ce-va-a! Să cântă-ă-ăm ce-va-a! repetară ceilalți tare și pe același ton.

Vetkin îngână repede ca dascălii:

Jos, la popa-n bătătură,
Trei deodată se bătură;
Popă, dascăl, clopotar,
Toți trag într-un secretar,
Trimis de guvernator,
Ţin'te bine, Nicipor...

— Ţin'te bine, Nicipor... răspunse corul liniștit, în deplină armonie, susținută și încălzită parcă de vocea cântătoare de bas a lui Osadci.

Vetkin dirija, în picioare pe o masă, cu brațele întinse peste capetele cântăreților. Își rotea ochii ba furios, ba înduioșat și încuviințător, șuierând spre cei care cântau fals ori domolind repeziții cu o ușoară și abia simțită tremurare a mâinii desfăcute.

— Căpitan Leșcenko, cânți fals! Te-o fi călcat un urs pe ureche... Taci din gură! strigă Osadci. Domnilor, da' tăceți odată. Nu faceți zgomot când se cântă lângă voi.

Vetkin îngâna înainte:

Un țăra-an boga-at, ehe-e,
Bea mereu doar punci glasé-é-é...

Te usturau ochii de fumul de tutun, mușamaua de pe masă era lipicioasă, iar Romașov își aminti că-n seara aceea nu se spălase pe mâini. Ieși din sală și trecu prin curte spre încăperea denumită „camera musafirilor”, unde se găsea totdeauna un lavoar. Era o cămăruță goală și rece cu o singură fereastră. La perete, două paturi despărțite printr-o măsuță de noapte, ca la spital. Acolo nu se schimba niciodată rufăria, nu se mătura pe jos și nici nu se aerisea vreodată, așa că mirosea greu a închis, a rufe murdare, a fum de tutun vechi și a unsoare de cizme. Încăperea slujea pentru cazarea ofițerilor din cantonamentele îndepărtate, chemați la statul-major al regimentului. Dar, în timpul seratelor, era obiceiul să fie întinși pe pat câte doi sau chiar trei ofițeri beți. Așa că i se mai spunea și „camera mortuară” sau „morga”. Denumirea aceasta ascundea, fără voie, o groaznică ironie a soartei – de când venise regimentul în

garnizoana aceasta, tocmai în „camera de musafiri”, și chiar pe cele două paturi, se împușcaseră câțiva ofițeri și o ordonanță. De altfel, nu era an în care să nu se sinucidă un ofițer din regiment.

Când Romașov intră la „morgă”, doi oameni ședeau pe întuneric la căpătâiul paturilor lângă fereastră și nu și-ar fi dat seama de prezența lor, dacă n-ar fi auzit un foșnet slab. Îi recunoscu anevoie, abia după ce se apropie, plecându-se spre ei. Erau căpitanul Klodt, un bețiv și un hoț, îndepărtat de la comanda companiei, și sublocotenentul Zolotuhin, un lungan mai în vârstă, chel, jucător de cărți, scandalagiu, rău de gură și mare băutor, din cei care rămân o viață întreagă sublocotenenți. Pe noptiera dintre ei, lucea ușor o sticlă de rachiu cu două pahare pline, lângă o farfurie goală cu urme de sos.

Amândoi băutorii tăceau, parcă voiau să se ascundă de camaradul care intrase, iar când Romașov se uită să vadă cine sunt, surâseră cu șiretenie în beznă, cu ochii în podea.

— Dumnezeule, dar ce căutați aci? întrebă Romașov, speriat.

— Sstt! făcu tainic Zolotuhin, ridicând degetul ca pentru a-l preveni. Stai, nu ne tulbura!

— Liniște! șușoti scurt Klodt.

Deodată, din depărtare se auzi uruitul unei căruțe. Atunci, amândoi își ridicară paharele în grabă, le ciocniră și băură în același timp.

— Ce înseamnă asta? strigă neliniștit Romașov.

— Dragul meu... șopti Klodt cu tâlc, asta-i un fel de gustare... Bem în cinstea căruței care a trecut! Ascultă, tinere! zise el, întorcându-se către Zolotuhin. Ei, acuma, în cinstea cui mai bem? Vrei să ciocnim pentru razele lunii?

— Pentru lună am mai băut! răspunse foarte serios Zolotuhin, privind secera îngustă a lunii care se vedea tristă, jos pe cer, deasupra orașului. Așteaptă... poate că latră vreun câine... Taci din gură!

Șopteau astfel, plecându-se unul spre altul, cu totul cuprinși de grija asta năstrușnică de bețivi. În același timp, din sala de mese ajungeau sunetele înăbușite ale cântării bisericești, armonioasă și tristă, ca o rugăciune de înmormântare ce venea de departe.

Romașov își bătu palmele și se prinse cu mâinile de cap.

— Pentru numele lui dumnezeu, încetați, domnilor! E

groaznic! zise el abătut.

— Du-te dracului! urlă deodată Zolotuhin. Adică, nu! Mai stai... Înainte de a pleca, trebuie să ciocnești un păhărel cu doi oameni de treabă ca noi. Nu, nu... N-ai să ne tragi pe sfoară! Ține-l tu, căpitane, că eu încui ușa...

Săriră amândoi de pe pat și, cu un râs plin de viclenie smintită, încercară să-l prindă. Odaia întunecoasă ce mirosea urât, beția asta ciudată și tainică, pe întuneric și la miezul nopții, cei doi țicniți, toate laolaltă treziră în Romașov un fior de groază, de moarte și de nebunie. Scoțând un strigăt ascuțit, îl izbi pe Zolotuhin într-o parte și ieși de la „morgă", tremurând tot.

Rațiunea îl îndemna să se întoarcă acasă, dar un imbold de neînțeles îl împinse iar în sala de mese. Mulți ofițeri moțăiau pe scaune sau pe prichiciul ferestrelor. Era o căldură de nesuferit în care lămpile și lumânările ardeau fără să pâlpâie, cu toate că geamurile erau deschise. Soldații de serviciu și de la bufet, frânți de oboseală, ațipeau de-a-n picioarele, căscând la fiecare clipă doar pe nări, că nu îndrăzneau să-și descleștеze fălcile. Totuși, beția aceasta generală și îngrozitoare nu se mai sfârșea.

Vetkin, în picioare pe masă, cânta cu glas subțire și sentimental de tenor:

Ca valurile repezi,
Trec ale vieții zile...

Mulți ofițeri din regiment, fii de preoți, cântau bine în cor, chiar când erau beți. Adeseori, o melodie simplă, tristă și mișcătoare, înnobila cuvintele triviale. Atunci, se întristau o clipă și simțeau că se înăbușă sub tavanul jos, în sala cu aer îmbâcsit și-n viața aceasta mărginită, meschină și fără orizont.

Când mori, o să te-ngroape,
Oricum ai fi trăit
Pe lumea asta...

cânta cu foc Vetkin, iar ochii lui blajini și prostănaci se umpluseră de lacrimi. Era mișcat de propriul său glas pătimaș, subțire și de armonia generală a corului. Arceakovski îi ținea isonul cu mare grijă. Ca să-i vibreze vocea, își tremura cu două degete mărul lui Adam. Osadci susținea corul cu glasul lui de bas adânc și tărăgănat, iar celelalte voci parcă pluteau pe valuri întunecate, în sunetele acestea joase ca de orgă.

După ce isprăviră de cântat, se făcu o clipă de tăcere. În focul beției, toți se cufundară în gândurile lor. Deodată, Osadci lăsă

ochii în jos, se uită la masă și începu să cânte cu glas scăzut:

„Cei ce ați umblat pre calea cea strâmtă, toți care întru viață, crucea ca jugul ați purtat...”

— Da' isprăviți odată, zise plictisit cineva. V-ați agățat de ruga asta de înmormântare și ați cântat-o de zece ori până acum.

Totuși ceilalți îi și țineau isonul și, în sala murdară și afumată, cu mucuri de țigară și cu scuipat pe jos, răsunară sunetele curate și limpezi din slujba morților, după sfântul Ioan Damascenul, pătrunse de o tristețe apăsătoare, adâncă și de pătimașă părere de rău după viață:

„Și voi ce cu credință m-ați urmat pre mine, veniți de luați darurile pe care le-am gătit vouă și cununile cerești...”

Arceakovski cunoștea liturghia tot așa de bine ca un preot și dădu răspunsul:

„Să zicem toți din tot sufletul nostru, să zicem...”

Astfel cântară toată slujba de înmormântare.

Când veni rândul veșnicei pomeniri, Osadci, cu capul plecat, cu gâtul întins și cu o privire ciudată, plină de înfricoșătoare răutate în ochii lui triști, cântă cu voce gravă care tremura ca sunetele unui contrabas:

„Cu sfinții odihnește, Hristoase, sufletul adormitului robului tău Nikifor...” – aici Osadci îi trase deodată o groaznică și nerușinată înjurătură – „și fă-i lui, doamne, veșnica pomenire...”

Romașov sări ars de la locul lui și bătu cu pumnul în masă ca un turbat:

— Nu îngădui una ca asta! Liniște! strigă el cu glas răsunător și îndurerat. De ce să ne batem joc? Domnule căpitan, doar nu-ți arde de râs... Dumneata suferi și ți-e groază! Văd eu! Știu bine ce ai pe suflet!

În mijlocul tăcerii generale ce domni o clipă, se ridică un glas nedumerit:

— E beat?

Dar tot atunci, ca și cu câteva ceasuri mai înainte la Șleiferoaia, se stârni mare larmă și toți începură să urle și să țopăie, îngrămădindu-se într-un fel de ghem pestriț ce se-nvârtea zgomotos. Sărind jos de pe masă, Vetkin se lovi cu capul de lampa din tavan, care se clătina în zig-zag-uri mari și line, iar umbrele oamenilor înnebuniți ba creșteau uriașe, ba piereau sub podea, încolăcindu-se și tremurând înfiorător de-a lungul pereților albi și pe tavan.

Tot ce se întâmpla la cerc acum cu oamenii aceștia prea aţâţaţi, scoși din minți, nenorociți și beți, se desfășura repede, într-un chip nesăbuit și fără putință de îndreptare. Parcă un diavol rău și smintit ar fi pus stăpânire pe ei, cu o furie batjocoritoare, silindu-i să spună vorbe mârșave și să facă gesturi urâte și necuviincioase.

În mijlocul acestui iad, Romașov zări deodată lângă el o față cu gura schimonosită și strâmbă de atâtea răcnete, pe care la început nici n-o recunoscu, de tare ce o slutise furia. Era Nikolaev care, cu spume la gură și cu un tremur nervos al obrazului sub ochiul stâng, striga la el:

— Dumneata faci de rușine regimentul! N-ai dreptul să vorbești! Dumneata și de-alde Nazanski! Mucosule!

Romașov simți că-l trage cineva încet înapoi. Se întoarse și-l recunoscu pe Bek-Agamalov, dar nu-l luă în seamă și uită numaidecât de el.

Se îngălbeni la gândul celor ce aveau să se întâmple și zise cu glas slab și răgușit, zâmbind dureros și jalnic:

— Ce amestec are aici Nazanski? Poate că dumneata ai anumite pricini ascunse să fii nemulțumit de el?

— Am să te pălmuiesc! Ticălosule! Măgarule! răcni Nikolaev cu glas ascuțit de parcă lătra. Mojicule!

Ridică fără veste pumnul asupra lui Romașov, privindu-l amenințător, dar nu îndrăzni să lovească. Romașov simți că-i vine rău de la stomac și-l cuprinde un fel de sfârșeală, cât pe ce să leșine. Până atunci, nu băgase de seamă că ține ceva în mâna dreaptă. Deodată, cu o mișcare scurtă și grăbită, azvârli în fața lui Nikolaev berea care-i mai rămăsese în pahar.

În aceeași clipă, îl fulgeră o durere în ochiul stâng, din care țâșniră scântei albe, orbitoare... Cu un urlet lung de fiară se aruncă asupra lui Nikolaev. Amândoi se prăbușiră cu zgomot pe jos, cu mâinile și cu picioarele încleștate, și se rostogoleau, răsturnând scaunele și înghițind colbul murdar și duhnitor. Se sfâșiau, se striveau, se strângeau unul pe altul, mugind înăbușit și gâfâind.

Mai târziu, Romașov își aminti că degetele lui dăduseră din întâmplare de buzele lui Nikolaev și că se străduise să-i rupă gura asta lipicioasă, dezgustătoare și fierbinte... În lupta aceasta nebună, nici nu mai simțea durere când se lovea cu capul și cu coatele de podea...

De asemenea, nu știa nici cum s-a isprăvit... Se pomeni în picioare într-un colț, unde fusese împins, după ce-l despărțiseră de Nikolaev. Bek-Agamalov îi dădea să bea apă, dar dinții îi clănțăneau așa de tare de pahar că se temea să nu-l spargă și să înghită vreo bucată de sticlă. Tunica-i era ruptă la subsuoară și la spate, iar un epolet smuls se bălăbănea de un fir de ață. I se tăiase graiul și vorbea doar încet numai cu buzele:

— Las' că-i... arăt eu!... Îl provoc la duel!...

Bătrânul Leh care, până atunci, moțăise fără grijă la capătul mesei, se trezi acum cu totul și rosti cu glas poruncitor și cu neobișnuită asprime:

— Domnilor, ca ofițer mai vechi, vă ordon să plecați îndată acasă! Ați înțeles, domnilor? Îndată! Mâine dimineață, voi raporta domnului colonel cele petrecute.

Toți se împrăștiară rușinați, abătuți, ferindu-se să se uite unul la altul. Fiecare se temea să nu citească în ochii celuilalt propria-i groază, amărăciunea umilinței, vinovăția și spaima de mic animal, rău și murdar, a cărui minte întunecată fusese deodată puternic luminată de o licărire de conștiință omenească.

Se făcea ziuă, cerul era albastru și limpede, iar aerul, liniștit și răcoros. Copacii umezi, învăluiți într-o ceață abia simțită, se dezmeticeau tăcuți din visurile lor întunecoase și tainice de peste noapte. Întorcându-se acasă, Romașov privea cerul, copacii, iarba udă și argintie de rouă, și se simțea mic, mișel, urât și grozav de singur în mijlocul acestei curate și fermecătoare dimineți care zâmbea, trezindu-se din vis.

XX

În aceeași zi – era într-o miercuri – Romașov primi o scurtă notă oficială:

„Consiliul de onoare al ofițerilor din regimentul de infanterie N... invită pe sublocotenentul Romașov să se prezinte la ora șase în sala cercului militar. Ținuta de rigoare.

Președinte

Locotenent-colonel Migunov.”

Fără voie, Romașov nu-și putu stăpâni un zâmbet trist; această „ținută de rigoare” – tunică cu epoleți și centiron de culoare – se poartă numai în împrejurări oficiale, la judecăți, mustrări publice și cu prilejul înfățișărilor neplăcute de tot felul

în fața șefilor.

Pe la șase sosi la cerc și porunci ordonanței să-l anunțe la președintele consiliului. A fost rugat să mai aștepte.

Se așeză în sala popotei, lângă fereastra deschisă, luă un ziar și începu să-l citească mașinal numai cu ochii, fără niciun interes și fără să înțeleagă nimic. Trei ofițeri, care se aflau în sală, îi răspunseră rece la salut și prinseră a șopoti așa ca el să n-audă. Numai sublocotenentul Mihin, cu ochii umezi, îi strânse mâna tare și lung, dar nu scoase o vorbă, se înroși, apoi se îmbrăcă în grabă cu stângăcie și plecă. Curând intră și Nikolaev pe ușa dinspre bufet.

Era palid, pleoapele i se înnegriseră, obrazul stâng îi tremura mereu, iar sub tâmplă avea o vânătaie mare și umflată. Romașov văzu pe dinaintea ochilor, vie și chinuitoare, încăierarea din ajun. Ghemuit, cu fața schimonosită și copleșit de greutatea acestor rușinoase amintiri, se ascunse după ziar și închise strâns ochii.

Îl auzi pe Nikolaev cerând un păhărel de coniac la bufet și luându-și rămas bun de la cineva. Apoi îl simți că trece pe lângă el. Ușa se închise.

După câteva clipe, deslușI deodată în spatele lui o șoaptă ușoară dinspre curte:

— Nu întoarce capul! Stai jos liniștit! Ascultă-mă!

Era Nikolaev. Ziarul tremură în mâinile lui Romașov.

— De fapt, n-am dreptul să vorbesc cu dumneata... Dar dă-le dracului de subtilități franțuzești! Ce s-a întâmplat nu se mai poate îndrepta... Totuși, te socot drept un om de onoare... Te rog, m-auzi? Nicio vorbă despre soția mea și despre scrisorile anonime... înțelegi?

Ascunzându-se după gazetă de privirile camarazilor, Romașov încuviință ușor din cap. În curte scârțâiau pași pe nisip. Abia după cinci minute, se întoarse și privi în curte... Nikolaev nu se mai zărea.

— Domnule sublocotenent, zise ordonanța care se ivi deodată înaintea lui. Domnul colonel vă roagă să intrați.

În sală, de-a lungul peretelui îngust, câteva mese de joc așezate una lângă alta erau acoperite cu un postav verde. Membrii consiliului luaseră loc în jur cu spatele la ferestre, așa că fețele lor păreau întunecate. La mijloc, într-un fotoliu sta președintele, locotenent-colonelul Migunov, om gras și trufaș, cu

gât scurt și adus din spate. La dreapta și la stânga lui, ședeau locotenent- coloneii Rafalski și Leh, apoi căpitanii Osadci și Peterson, iar la margini, căpitanii Duvernois și Doroșenko, casierul regimentului. Nu era nimic pe masă și numai Doroșenko, raportorul consiliului, avea în fața lui un mic teanc de hârtii. Era răcoare și cam întuneric în sala mare și goală, deși afară era o zi caldă și luminoasă. Mirosea a lemn vechi, a mucegai și a mobilă cu tapițeria mâncată de molii.

Președintele își puse amândouă mâinile mari, albe și grase pe postavul mesei apoi, privindu-și palmele pe rând, începu cu glas monoton:

— Sublocotenent Romașov, consiliul de onoare al ofițerilor, întrunit din ordinul domnului colonel, e însărcinat să stabilească în ce împrejurări s-a produs conflictul regretabil și neîngăduit în lumea militară, care a avut loc ieri între dumneata și locotenentul Nikolaev. Te rog să ne expui cazul cât se poate mai amănunțit.

Romașov sta înaintea lor, cu mâinile lăsate în jos și-și frământa șapca. Se simțea încolțit, stângaci și pierdut, ca odinioară la școală când cădea la examen. Cu glas întretăiat, cu fraze încâlcite, fără nicio legătură între ele și presărate cu interjecții fără rost, începu declarația. În același timp, își plimba privirea de la un judecător la altul, încercând să-și dea seama ce impresie făcea asupra lor. „Migunov e nepăsător, parcă-i de piatră, dar e măgulit de neobișnuitul său rol de președinte și de marea putere și răspundere pe care i-o dă însărcinarea aceasta. Locotenent-colonelul Brehm are o privire plină de milă, o privire de femeie. A, dragul meu Brehm, îți mai aduci aminte că mi-ai împrumutat zece ruble? Bătrânul Leh își ia rolul în serios. Azi e treaz... Are sub ochi două pungi ca două semne de rană. El nu-i împotriva mea, dar în lunga lui carieră a făcut atâtea isprăvi la cerc, încât acum va fi apărătorul aspru și neînduplecat al onoarei ofițerești. Cât despre Osadci și Peterson, ăștia-mi sunt adevărați dușmani! După lege, sigur c-aș putea să cer înlocuirea lui Osadci, fiindcă toată cearta s-a iscat numai de la prohodul pe care l-a cântat... Eh, parcă nu-i totuna? Peterson zâmbește ușor numai cu un colț al gurii. În zâmbetul lui e ceva răutăcios, josnic și veninos. Oare știe ceva de scrisorile anonime? Duvernois are fața somnoroasă și ochii ca două bile mari și tulburi. Duvernois nu mă înghite! Nici Doroșenko, de altfel... Un sublocotenent care

iscălește numai de primirea soldei, dar n-o încasează niciodată! Stai prost, scumpul meu Iuri Alexeevici!

— Îngăduiți-mi o clipă, zise deodată Osadci. Domnule colonel, mă autorizați să pun o întrebare?

— Poftim, încuviință Migunov, plecându-și grav capul.

— Sublocotenent Romașov, începu răspicat Osadci, binevoiește să ne spui unde ai fost înainte de a veni la cerc în starea în care erai?

Romașov se înroși și simți cum fruntea i se îmbrobonează dintr-o dată.

— Am fost... am fost... într-un anumit loc... și adăugă aproape în șoaptă, într-o casă de toleranță.

— A-ha, ai fost într-o casă de toleranță? repetă înadins Osadci cu glas tare și cu o necruțătoare stăruință. Desigur c-ai băut ceva și în stabilimentul acela.

— Da, am băut! răspunse scurt Romașov.

— Bine! Nu mai am nimic de întrebat, spuse Osadci, întorcându-se către președinte.

— Te rog să-ți urmezi declarația, reluă Migunov. Așadar, te-ai oprit la clipa când ai azvârlit berea în obrazul locotenentului Nikolaev... Mai departe?

Romașov istorisi fără șir, dar sincer și amănunțit, întâmplarea din ajun. Începea tocmai să mărturisească, neîndemânatic și rușinat, ce rău îi părea de purtarea lui, când căpitanul Peterson îl opri. Frecându-și, parcă le-ar fi spălat, mâinile osoase și galbene cu degete lungi și cu unghii albastre ca de mort, zise cu o politețe exagerată, aproape mângâietoare, și cu glas subțire și insinuant:

— Da, desigur, toate acestea fac cinste frumoaselor dumitale sentimente... Dar ia spune, sublocotenent Romașov... până la această nenorocită și neplăcută întâmplare, n-ai fost niciodată în casa locotenentului Nikolaev?

Romașov, cu atenția încordată și fără să se uite la Peterson, răspunse scurt și aspru, întorcându-se spre președinte:

— Ba da, am fost! Dar nu înțeleg ce legătură are aceasta cu procesul.

— Așteaptă o clipă! Te rog să răspunzi numai la întrebări, observă Peterson. Vreau să te întreb dacă, în afară de serviciu, nu erau între locotenentul Nikolaev și dumneata motive particulare de dușmănie, cu caracter, ca să zic așa, casnic,

privat?

Romașov se îndreptă din mijloc și se uită cu ură în ochii întunecați de ofticos ai lui Peterson.

— Nu mă duceam mai des la Nikolaev decât la ceilalți cunoscuți! răspunse el tare și tăios. Nu era înainte niciun fel de dușmănie între noi... Tot ce s-a petrecut a fost ceva întâmplător și neașteptat, fiindcă eram beți amândoi.

— He!... He!... He!... Am mai auzit despre beția asta, îl opri iar Peterson, dar vreau să te întreb numai, dacă între dumneavoastră nu mai fusese cumva vreo ceartă? Nu... nu chiar o ceartă, pricepi, ci doar o neînțelegere sau o încordare, din vreo pricină particulară... să zicem o nepotrivire de păreri sau vreo intrigă oarecare. Hei?

— Domnule președinte, pot să nu răspund la unele întrebări? zise deodată Romașov.

— Da, poți! încuviință rece Migunov. Dacă vrei, poți chiar să nu dai nicio declarație, ori s-o dai în scris. E dreptul dumitale.

— În cazul acesta, declar că nu voi răspunde la niciuna din întrebările pe care mi le-a pus domnul căpitan Peterson! adăugă Romașov. Va fi mai bine și pentru domnia-sa și pentru mine.

I se mai cerură câteva amănunte fără însemnătate, după care președintele îi spuse că era liber. Totuși, mai fu chemat de două ori pentru a da lămuriri complimentare: întâia dată, chiar în aceeași seară, și a doua – joi dimineață. Cu toată lipsa lui de experiență, Romașov înțelegea că consiliul proceda fără pricepere și cu o neîngăduită nepăsare, făcând o mulțime de greșeli și dând dovadă de lipsă de tact. Cea mai mare abatere era că membrii consiliului de onoare nu se sfiau să pălăvrăgească fără rost, deși articolul 149 din regulament oprea cu asprime divulgarea deliberărilor. Povesteau nevestelor întâmplările din fiecare ședință, iar acestea le repetau doamnelor pe care le cunoșteau în oraș care, la rândul lor, le transmiteau croitoreselor, moașelor și chiar servitoarelor.

În douăzeci și patru de ore, Romașov ajunse ținta bârfelilor și „eroul zilei”. Când trecea pe stradă, lumea îl privea de la toate ferestrele, de după portițe, din grădini și prin crăpăturile gardurilor.

Femeile și-l arătau de departe cu degetul și auzea cum în urma lui i se șușotea grăbit numele. În oraș nu se mai îndoia nimeni că între el și Nikolaev va avea loc un duel... Se făcea

chiar prinsoare cine va fi biruitorul. Joi dimineață, se duse la cerc și, trecând prin dreptul casei Lâkaceovilor, auzi deodată că-l strigă cineva:

— Iuri Alexeevici, Iuri Alexeevici, ia vino încoace!

Se opri, ridicându-și capul. Katia Lâkaceova era în picioare după gard, cocoțată pe o bancă din grădină. Purta un capot japonez de dimineață, subțire, decoltat în triunghi ce-i dezvăluia gâtul gingaș și minunat. Era atât de fragedă, de trandafirie și de aţâţătoare, încât Romașov se învioră o clipă.

Plecându-se peste gard, ea-i întinse mâna încă umedă și rece după spălat, și începu să pălăvrăgească, graseind:

— De ce nu mai vii pe la noi? Nu-i fhrumos să-ți uiți phrietenii, hrăutăciosule... hrăutăciosule, hrăutăciosule... tss... tss... tsss... știu tot... tot... tot... Deodată, făcu ochi mari speriați și zise: la asta și leagă-ți-o la gât; neapăhrat, neapăhrat, să ți-o legi.

Scoase din sân un fel de punguță de mătase albastră cu șnur în care era smirnă și i-o puse grăbit în mână. Punguța mai păstra căldura trupului ei.

— Măcar ajută la ceva? întrebă Romașov în glumă. Ce-i asta?

— E sfințită! Nu cumva să-ți bați joc, păgânule! Hrăutăciosule!

„Am ajuns la modă acum! Drăguță fată!” gândi Romașov, luându-și rămas bun de la Katia. Totuși nici de data aceasta nu putu să se stăpânească și iar ticlui o frază frumoasă la persoana a treia:

„Un zâmbet plin de bunătate se ivi pe chipul aspru al vechiului duelist!”

În seara aceleiași zile, fu chemat din nou în fața consiliului; dar de data aceasta împreună cu Nikolaev. Amândoi adversarii stăteau în picioare unul lângă altul, înaintea judecătorilor. Nu-și aruncară nicio privire, fiecare simțea însă starea sufletească a celuilalt, fiind cuprinși de aceeași adâncă tulburare. Amândoi se uitau țintă la președinte, când le citi hotărârea consiliului:

„Consiliul de onoare al ofițerilor din regimentul de infanterie N... compus din – urmau numele și gradele judecătorilor – întrunit sub președinția locotenent-colonelului Migunov, cercetând cazul privitor la conflictul de la cercul militar dintre locotenentul Nikolaev și sublocotenentul Romașov, hotărăște:

Dat fiind gravele ofense reciproce, conflictul nu poate fi lichidat prin împăcare, duelul fiind singurul mijloc de a da satisfacție onoarei și demnității ofițerești jignite. Hotărârea

consiliului e aprobată de domnul comandant al regimentului.”

Isprăvind de citit, Migunov își scoase ochelarii și-i băgă în toc.

— Nu vă mai rămâne, domnilor, zise el cu glas solemn și sever, decât să vă alegeți martorii, câte doi de fiecare, și să-i trimiteți diseară la ora nouă, aici, la cerc, unde vor stabili împreună cu noi condițiile duelului. Totuși, adăugă el, ridicându-se în picioare și punându-și tocul de ochelari în buzunarul de la spate, hotărârea consiliului nu este obligatorie... Fiecare dintre dumneavoastră e liber să se bată în duel, ori... Migunov își desfăcu larg brațele și, după o scurtă pauză, urmă... ori să părăsească serviciul. Și acum, domnilor, sunteți liberi... Încă două vorbe... dar nu în calitate de președinte al consiliului, ci ca un camarad mai vechi. V-aș sfătui, domnilor, să vă abțineți de a mai merge pe la cerc până la duel. Asta, pentru a înlătura unele complicații... la revedere!

Nikolaev se întoarse scurt și ieși din sală cu pași grăbiți. În urma lui, plecă încet și Romașov. Nu se temea, se simțea însă deodată neobișnuit de singur, parcă s-ar fi rupt de lumea întreagă. Coborând treptele, privi lung și cu o mirare mută cerul, copacii, vaca dintr-o curte vecină, vrăbiile care se scăldau în colbul din mijlocul drumului, și gândi: „Iată, totu-i plin de viață, totul se frământă, se mișcă, crește și se bucură, numai pe mine nu mă mai interesează nimic și nu-mi mai trebuie nimic. Sunt osândit... Sunt singur pe lume.”

Istovit, porni anevoie să-i caute pe Bek-Agamalov și pe Vetkin pe care se hotărâse să-i ia drept martori.

Amândoi primiră bucuros: Bek-Agamalov cu o înfățișare tristă și stăpânită, iar Vetkin cu o călduroasă strângere de mână, plină de înțelegere.

Romașov nu voia să se întoarcă acasă, unde era înfiorător de trist. În clipele acestea grele, de deprimare morală, de singurătate și de silă de viață, avea nevoie de un prieten sincer și apropiat, cu suflet ales și minte ageră și înțelegătoare.

Și, deodată, se gândi la Nazanski.

XXI

Ca de obicei, Nazanski era acasă. De abia se trezise dintr-un somn greu după beție și sta în pat, numai în cămașă de noapte și cu mâinile sub cap. Avea ochii tulburi, obosiți și nepăsători, iar

obrazu-i mai păstra expresia adormită când Romașov, plecându-se peste el, îi zise cu glas nesigur și tulburat:

— Bună ziua, Vasili Nilâci, nu te supăr?

— Bună ziua! răspunse răgușit și slab Nazanski. Ce mai nou? Ia loc!

Îi întinse mâna fierbinte și umedă, dar nu se uită la el ca la un camarad iubit căruia-i purta interes, ci ca la o arătare obișnuită dintr-un vis îndepărtat și trist.

— Nu te simți bine? întrebă cu sfială Romașov, așezându-se la picioarele patului. Atunci nu vreau să te supăr... Mă duc!

Nazanski ridică puțin capul de pe pernă și, încreținându-și fața, se străduia să-l privească.

— Nu... Așteaptă... Ah, ce tare mă doare capul! Ascultă, Gheorghi Alexeevici... ți s-a întâmplat ceva... ceva neobișnuit! Stai oleacă – nu pot să-mi adun gândurile... Ce-i cu dumneata?

Romașov se uită la el cu o compătimire mută. Chipul lui Nazanski se schimbase ciudat de când cei doi ofițeri nu se mai văzuseră. Ochii cu cearcăne negre erau adânciți în fundul capului, tâmplele se îngălbeniseră, iar obrajii cu pielea murdară și zbârcită îi atârnau, scofâlciți și acoperiți cu fire de barbă rare și crețe.

— Nimic deosebit, voiam numai să te văd, răspunse firesc Romașov. Știi că mâine mă bat în duel cu Nikolaev... Mi-e silă să mă întorc acasă... Ei, dar nu-i nimic. La revedere! Înțelegi, simțeam nevoia să schimb o vorbă cu cineva... Mi-e inima grea.

Nazanski închise ochii și fața i se strâmbă dureros. Se vedea că, într-o mare încordare a voinței, se străduia să-și vină în fire. Când deschise iar ochii, o licărire de înțelegere plină de căldură lucea în ei.

— Nu, așteaptă!... Uite ce-o să facem! Nazanski se întoarse cu greu pe o coastă și se rezemă în cot. Ia de colo din dulăpior... Știi... nu, nu vreau mere... Sunt bomboane de mentă... Mulțumesc, dragul meu! Uite ce-o să facem... Pfui, ce porcărie!... Du-mă undeva afară, la aer. Aici mă înăbuș și mi-e frică... Am tot timpul halucinații îngrozitoare. Hai să ne plimbăm cu barca și să mai vorbim... Vrei?

Strâmbându-se cu dezgust, bău apoi câteva păhărele de-a rândul și Romașov văzu cum i se înviorau ochii albaștri, recăpătându-și strălucirea și frumusețea.

Ieșind din casă, luară o birjă și porniră spre râu, afară de oraș.

De o parte a zăgazului, se înălța o moară cu turbine, o clădire roșie foarte mare, iar de cealaltă se înșirau cabinele de baie, unde se închiriau și bărci. Romașov luă vâslele în mână, iar Nazanski se așeză la cârmă pe jumătate culcat, învelindu-se cu mantaua.

Înfrânat de zăgaz, râul era larg și liniștit ca un iaz mare. Amândouă malurile se ridicau drepte, pline de o iarbă atât de netedă și de un verde atât de luminos și de viu, că-ți venea s-o mângâi. Lângă țărmuri creșteau din apă trestii verzi, iar nuferii își înălțau florile albe și mari printre frunzele late, întunecate și rotunde.

Romașov istorisi cu de-amănuntul cearta lui cu Nikolaev. Nazanski îl ascultă dus pe gânduri, cu capul plecat și uitându-se la valurile pe care partea de dinainte a bărcii le despica în șuvoaie groase și lenețe, ca de sticlă topită, ce sclipeau în tot felul de culori.

— Spune drept, nu ți-e frică, Romașov? întrebă cu blândețe Nazanski.

— De duel? Nu, nu mi-e frică! răspunse el repede. Tăcu o clipă și se văzu limpede în picioare, înaintea lui Nikolaev, care, cu mâna întinsă era gata să tragă. Nu, nu, se grăbi el să adauge, n-am să mint... Nu pot spune că nu mi-e frică... Fără îndoială, e îngrozitor... Dar știu că n-am să mă tem, n-am să fug și nici n-am să-mi cer scuze!

Nazanski își muie vârfurile degetelor în apa încropită ce abia plescăia și zise cu glas slab, tușind des:

— Ah, dragul meu Romașov, de ce vrei să faci asta? Gândește-te: dacă ești sigur că nu ți-e frică, dacă ești cu totul sigur, ar fi cu atât mai îndrăzneț din partea dumitale să refuzi să te bați.

— Dar m-a lovit în obraz! zise cu încăpățânare Romașov și simțea cum i se ridică în suflet un val greu ce clocotea de indignare.

— Ei bine, înțeleg, te-a lovit! răspunse prietenos Nazanski, pironindu-și asupra lui o privire tristă și plină de duioșie. Ei, și ce-are a face? Toate trec pe lumea asta... O să treacă și suferința și ura asta... Ai să le uiți pe toate... Dar n-ai să uiți niciodată omul pe care l-ai ucis! El o să te urmărească pretutindeni, la culcare, la masă, când vei fi singur sau laolaltă cu alții. Secăturile și nătărăii care îndrugă vorbe goale, capetele

încuiate și papagalii fără minte susțin că a ucide în duel nu-i omor... Ce prostie! Dar toți ăștia care se socot simțitori cred că numai tâlharii văd mereu în vis creierii și sângele victimelor lor... Nu, frate, omorul este și rămâne omor! Și groaznic aici nu-i durerea, moartea, silnicia sau frica de sânge și de cadavru. Nu... Cel mai cumplit este că-i răpești omului bucuria de a trăi... Marea bucurie de a trăi! repetă deodată Nazanski tare și cu lacrimi în glas. Nimeni, nici dumneata, nici eu nu credem în viața de apoi – ca, de altfel, nimeni pe lume. De aceea ne temem cu toții de moarte... Cei slabi și proștii se amăgesc, visând grădini fermecate și dulci cântări îngerești, în timp ce puternicii trec în tăcere pragul de neînlăturat. Noi nu suntem puternici. Când cugetăm la ce va urma după moartea noastră, ni se înfățișează un cavou gol, întunecos și rece... Nu, frate, toate acestea-s minciuni! Cavoul ar fi o plăcută înșelătorie, o fericită mângâiere, dar închipuie-ți ce îngrozitor e să-ți spui că nu va mai rămâne nimic, cu desăvârșire nimic, nici întuneric, nici gol și nici frig... Nimic... nici măcar gândul și frica de acest nimic. Nici măcar groaza! Gândește-te!

Romașov lăsă vâslele din mână. Barca abia mai înainta, și se vedea numai după încetineala cu care malurile verzi lunecau în urmă...

— Da, nu va mai rămâne nimic! repetă Romașov dus pe gânduri.

— Ia privește, privește numai ce minunată și ademenitoare-i viața! exclamă Nazanski, desfăcându-și larg brațele. O, bucurie, o, dumnezeiască frumusețe a vieții! Privește cerul albastru, apusul de soare, apa liniștită! Te înfiori de încântare la vederea lor! Uite, colo departe, morile de vânt își mișcă aripile, iarba-i verde și gingașă, iar lângă maluri apa-i trandafirie în razele amurgului. Ah, totul răspândește frumusețe, duioșie și fericire!

Nazanski își acoperi deodată fața cu mâinile și izbucni în plâns, dar se stăpâni îndată și, fără să se rușineze de lacrimi, se uită la Romașov cu ochi umezi, strălucitori și urmă:

— Ascultă, dac-aș cădea sub roțile unui tren care mi-ar sfârteca burta și m-ar întreba cineva, chiar în clipa din urmă, când măruntaiele mi s-ar împrăștia în pietrișul drumului ori s-ar încolăci în jurul roților: „Găsești și acuma că viața-i minunată?” aș răspunde cu recunoștință și entuziasm: „O, da, e minunată!” Câtă bucurie ne dă numai văzul! Unde mai pui muzica, parfumul

florilor și iubirea dulce a femeilor! Și apoi, desfătarea cea mai mare, soarele de aur al vieții, gândirea omenească! Dragul meu Iurocika!... Să nu te superi că-ți spun așa – și Nazanski îi întinse de departe mâna tremurătoare, parcă voia să-și ceară iertare. Să presupunem că ești închis pe veci într-o temniță și că toată viața nu vei mai zări printre zăbrele decât numai două cărămizi măcinate dintr-un zid vechi, ba chiar și mai mult, că-n închisoarea dumitale nu pătrunde nici măcar o rază de lumină, nici măcar un sunet... nimic! Totuși, chiar și starea aceasta poate fi ea măcar asemuită cu grozăvia cumplită a morții? Îți mai rămâne rațiunea, închipuirea, memoria, gândirea creatoare care-ți ajung să trăiești... Ai putea chiar să mai cunoști clipe de încântare și de bucurie în fața frumuseților vieții.

— Da, viața-i minunată! încuviință Romașov.

— Minunată! repetă cu înflăcărare Nazanski. Și uite, doi oameni vor acum să se omoare unul pe altul fiindcă unul a dat o palmă celuilalt sau i-a sărutat nevasta, ori numai l-a privit necuviincios în treacăt, răsucindu-și mustața. Ducă-se dracului amorul lor propriu rănit, suferința și moartea lor... Ducă-se dracului toate acestea! Ce, parcă pe el îl ucide cocoloșul acela însuflețit și jalnic, cu numele de om? Nu, ucide soarele, soarele arzător, prietenos, lumina cerului, natura, toată frumusețea vieții, ucide cea mai mare fericire și mândrie: gândirea omenească! Ucide ceea ce niciodată, niciodată nu se va mai întoarce... Ah, proștii, proștii!

Nazanski oftă adânc și clătină trist din cap, lăsându-l apoi în jos. Barca intră printre trestii. Romașov apucă iar vâslele. Tulpinile verzi, înalte și aspre se plecau încet și falnic, foșnind când se loveau de proră. Aici era mai întuneric și mai răcoare decât în partea descoperită a râului.

— Atunci, ce să fac? întrebă posomorât și aspru Romașov. Să-mi dau demisia? Unde să mă duc?

Nazanski zâmbi blajin, cu duioșie.

— Așteaptă, Romașov! Uită-te în ochii mei... Da, așa! Nu, nu întoarce capul, uită-te drept în ochii mei și răspunde-mi sincer: Crezi, într-adevăr, că slujești o cauză de preț, bună și folositoare? Te cunosc bine, mai bine decât pe toți ceilalți, și-ți ghicesc sufletul... Nu crezi deloc în toate acestea, nu-i așa?

— Nu! răspunse cu hotărâre Romașov. Dar unde să mă duc?

— Stai, nu te grăbi! Ia privește-i pe ofițerii noștri... O, nu

vorbesc de ofițerii din regimentele de gardă care dansează pe la baluri, vorbesc franțuzește și trăiesc pe socoteala părinților sau a nevestelor. Nu... Gândește-te la bieții ofițeri de infanterie, la „nucleul ăsta al glorioasei și vitezei armate ruse...” Toți sunt numai niște lepădături, niște zdrențăroși și niște ciurucuri. În cel mai bun caz, sunt fii de căpitani schilodiți... Cei mai mulți sunt liceeni care s-au speriat de înțelepciunea învățăturii, elevi din școlile comerciale și chiar seminariști dați afară. Să luăm, de pildă, regimentul nostru. Cine servește la noi cu râvnă? Calicii împovărați cu familii numeroase, gata la orice hatâr, la orice cruzime, gata chiar să ucidă sau să fure copeicile soldaților, și toate acestea numai pentru ciorba de toate zilele. Dacă li se poruncește să tragă, ei trag și ucid... Pe cine? De ce? Poate degeaba... Nici nu le pasă, și nici nu judecă... Știu numai că acasă le plâng copiii murdari sau rahitici și atunci, holbând ochii, repetă și ei întruna, cu o stăruință de ciocănitoare, cuvântul lipsit de înțeles: „Jurământul!” Toți cei cu oarecare destoinicie sau cu cel mai mic talent ajung bețivi. La noi, șaptezeci și cinci la sută din ofițeri sunt sifilitici... Câte un norocos – și asta numai la cinci ani o dată – intră la Academia militară, atrăgându-și ura celorlalți. Lingușitorii și cei cu ceva protecție trec de obicei la jandarmi, ori visează să dobândească un post de polițai într-un oraș mare. Nobilii, chiar cei fără prea mare avere, cer să fie prefecți. Să zicem că tot mai rămân câțiva oameni de inimă, dar ce fac ei? Serviciul îi dezgustă și-l socot drept o corvoadă, un jug de nesuferit. Fiecare caută să-și găsească o îndeletnicire pe de lături, și i se dedă trup și suflet. Unii ajung colecționari, alții așteaptă seara cu nerăbdare, ca să se așeze acasă la lumina lămpii și să brodeze pe canava vreun covoraș urât și nefolositor sau să taie la traforaj o ramă pentru propria lor fotografie. În orele de serviciu, visează la treaba aceasta ca la o tainică și dulce desfătare. Nici nu mai vorbesc de jocul de cărți și de fanfaronada de-a avea cât mai multe femei. Lucrul cel mai odios însă e ambiția lor în serviciu, ambiția lor meschină și crudă. Mă gândesc la Osadci și la cei de seama lui care scot ochii și dinții soldaților. O dată, în fața mea, Arceakovski și-a bătut ordonanța cu atâta sălbăticie, încât cu mare greu am izbutit să-i smulg omul din mâini: era sânge pe pereți și chiar pe tavan. Hei, și știi cum s-a isprăvit? Ordonanța a fugit să se jeluiască la căpitan, căpitanul l-a trimis cu o notă la sergentul-major care l-a mai

bătut o jumătate de ceas peste fața vânătă, umflată și plină de sânge. Soldatul a mai făcut două plângeri la inspecțiile generale, dar fără niciun rezultat.

Nazanski tăcu, frecându-și nervos tâmplele cu palmele.

— Stai... Ah, cum îmi aleargă gândurile... zise el, neliniștit... Rău e când nu le mai poți stăpâni și te mână ele pe tine... Ah, da, mi-am adus aminte! Să urmăm. Uită-te la ceilalți ofițeri. De pildă, la căpitanul de stat-major Plavski: mănâncă lături, gătindu-și singur la lampa de gaz, umblă aproape în zdrențe, dar din solda lui de patruzeci și opt de ruble pune deoparte lunar cam douăzeci și cinci de ruble. Ehei! Acum are la bancă vreo două mii de ruble, și le împrumută în taină camarazilor cu o dobândă uriașă. Crezi că-i zgârcenie înnăscută? Nu... nu! E numai un mijloc de-a uita, de-a fugi de nerozia neînțeleasă și dureroasă a serviciului militar... Căpitanul Stelkovski e un om inteligent, energic și curajos. Care-i ținta vieții lui? Pervertește fetișcane naive de la țară! În sfârșit, uite-l pe locotenent-colonelul Brehm. E un original simpatic, o inimă de aur, un om încântător și iată-l prins cu desăvârșire de grija menajeriei lui... Ce sunt pentru el serviciul, parăzile, drapelul, mustrările, onoarea? Amănunte neînsemnate și zadarnice ale vieții.

— Brehm e un om minunat și mi-e drag! îl opri Romașov.

— Da, da, scumpul meu, încuviință cam moale Nazanski. Dar știi, reluă el încruntându-se, știi ce am văzut o dată la manevre? După un marș de noapte, porneam la atac. Ofițeri și soldați, eram cu toții frânți de oboseală și nervoși. Brehm dă ordin gornistului să sune atacul. Dar gornistul, dumnezeu știe de ce, sună de trei ori adunarea rezervelor. Atunci Brehm, bunul, blândul și încântătorul Brehm se repede călare asupra gornistului care mai ținea goarna la gură, și-i dă din răsputeri un pumn, îndesându-i-o pe gât. Da, am văzut cu ochii mei cum gornistul și-a scuipat pe jos sângele și dinții sfărâmați.

— Ah, dumnezeule! gemu Romașov cu dezgust.

— Uite, așa sunt toți! Chiar și cei mai buni, cei mai duioși, care, la ei acasă, sunt părinți minunați și soți plini de atenție, se prefac la serviciu în fiare josnice, fricoase, crude și tâmpite. Ai să mă întrebi de ce? Tocmai fiindcă niciunul din ei nu crede în serviciu și nu vede în el vreun scop adevărat... Știi cât le place copiilor să se joace de-a războiul? A fost și-n istorie o epocă de copilărie frământată, epoca generațiilor tinere, zvăpăiate și

vesele. Pe atunci, oamenii rătăceau în cete slobode și războiul era o bucurie îmbătătoare a tuturor sau o petrecere sângeroasă și aducătoare de glorie. Alegeau ca șef pe cel mai viteaz, mai puternic și mai șiret, iar autoritatea lui era sfântă pentru toți supușii lui până-n ziua când îl ucideau. Dar omenirea a crescut de atunci și, pe an ce trece, e tot mai înțeleaptă, și, în locul jocurilor copilărești zgomotoase, frământă gânduri tot mai serioase și mai adânci. Aventurierii îndrăzneți sunt astăzi simpli escroci. Soldatul nu mai socoate serviciul militar drept o meserie veselă care-i aduce o pradă bună. Nu! E târât cu arcanul și se împotrivește, blestemând și plângând, iar șefii, temuții, fermecătorii, neîndurătorii și slăviții conducători de odinioară au ajuns doar niște funcționari, trăind cu teamă dintr-o păcătoasă de soldă. Vitejia lor e o vitejie îndoielnică, iar disciplina militară întemeiată pe frică nu-i decât ură reciprocă. Frumoșii fazani au năpârlit! În istorie nu mai găsesc decât un singur exemplu de felul ăsta! Călugării! Începuturile monahismului au fost pline de smerenie, frumoase și înduioșătoare. Cine știe? Poate că era o nevoie istorică! Dar de atunci au trecut veacuri și ce vedem acuma? Sute de mii de trântori, de pierde-vară, sănătoși, dar desfrânați, urâți chiar de cei care le cer din când în când sprijinul spiritual. Toate ceremoniile lor sunt învăluite în forme exterioare șarlatanești, de castă, în ritualuri învechite și caraghioase! Nu, nu din întâmplare am vorbit despre călugări... Comparația e logică și sunt încântat de ea! Gândește numai, câtă asemănare și câte puncte comune!... La călugăr, anteriul și cădelnița, la ofițer uniforma și sabia... Acolo, smerenia, suspinele fățarnice și vorba dulceagă, iar aici o vitejie prefăcută și trufia care-și rotește mereu ochii în jur: „nu cumva să mă jignească cineva!”... Piepturi scoase în afară... coate îndepărtate și umeri ridicați... Și unii și alții însă duc o viață de paraziți și o știu prea bine în adâncul sufletului, dar li-e frică s-o înțeleagă cu mintea și mai ales cu burta... Parcă-s păduchi mari, cu atât mai sătui cu cât trupul pe care-l sug e mai descompus.

Nazanski pufni furios pe nas și tăcu.

— Vorbește, vorbește, îl rugă fierbinte Romașov.

— Da, va veni vremea... a și început să bată la ușă. Vremea marilor dezamăgiri și a groaznicelor revizuiri ale vechilor valori! Adu-ți aminte, ți-am mai spus-o o dată, că de veacuri un geniu nevăzut și neîndurător conduce omenirea. Legile lui sunt precise

și neînduplecate. Cu cât omenirea se cumințește, cu atâta le înțelege mai bine și mai adânc. Sunt sigur că-n virtutea acestor legi statornice, totul în lume se va echilibra mai devreme sau mai târziu. Dacă robia a ținut veacuri, prăbușirea ei va fi cu atât mai îngrozitoare... Cu cât a fost mai mare silnicia, cu atât mai sângeroasă va fi și răfuiala... Sunt bine încredințat că va veni timpul când noi, frumoșii brevetați și seducătorii irezistibili, cavalerii ferchezuiți, vom ajunge să se rușineze femeile în tovărășia noastră, iar credincioșii noștri soldați nu ne vor mai da ascultare... Și asta, nu fiindcă am bătut până la sânge oameni fără apărare, nu fiindcă prestigiul uniformei ne îngăduia să rămânem nepedepsiți când jigneam femeile, nici fiindcă la beție spintecam cu sabia prin cârciumi pe cei care ne ieșeau în cale. Desigur și acestea vor atârna greu în cumpănă, dar avem o vină mult mai cumplită, care de pe acuma nu se mai poate îndrepta: suntem orbi și surzi la tot ce ne înconjoară. Încă de multă vreme, departe de cantonamentele noastre scârboase și duhnitoare, se făurește o viață nouă, măreață și luminoasă. S-au ivit oameni noi, îndrăzneți și mândri, iar în mintea lor se trezesc gânduri înflăcărate de libertate. Ca-n ultimul act al unei melodrame, turnurile și vechile închisori se prăbușesc, și dincolo de ele se zărește o strălucire orbitoare. Iar noi, umflându-ne în pene ca niște curcani, clipim numai din ochi și bombănim cu trufie: „Ce este? Unde? Ține-ți gura! Asta-i răzvrătire! Trag!” Dar tocmai disprețul ăsta de curcan față de libertatea spiritului omenesc n-o să ne fie iertat în vecii vecilor...

Barca intrase într-un mic luminiș de apă, liniștit și tainic. Păpurișul des, înalt și neclintit o înconjura cu un zid verde și rotund, parcă despărțind-o de lumea întreagă. Deasupra ei, zburau țipând pescărușii, uneori așa de jos, încât mai că-l atingeau cu aripile pe Romașov care le simțea suflul zborului puternic. Pesemne că-și aveau cuiburile prin apropiere, în desimea păpurișului. Nazanski se întinse cu totul pe spate și se uită vreme îndelungată la cerul pe care nori aurii și nemișcați începeau să se facă trandafirii.

Romașov întrebă cu sfială:

— Nu ești obosit? Mai spune ceva.

Ca și cum și-ar fi urmărit gândurile cu glas tare, Nazanski reluă îndată:

— Da, vor veni timpuri noi și, într-adevăr, minunate... Am trăit

mult în libertate, am citit mult, am văzut și am simțit multe. Până acum, tot felul de bufnițe bătrâne ne împuiau urechile încă de pe băncile școlii: „Iubește-ți aproapele ca pe tine însuți și nu uita că blândețea, supunerea și resemnarea sunt cele mai de seamă însușiri ale omului”. Alții, mai cinstiți, mai puternici, mai îndârjiți ne spuneau: „Să strângem rândurile, mergând chiar la pieire, dar să pregătim generațiilor viitoare o viață mai luminoasă și mai bună”. Mărturisesc însă că n-am înțeles niciodată vorbele lor. Cine-mi va dovedi, fără putință de tăgadă, ce anume mă leagă de aproapele meu – lua-l-ar dracu – de sclavul ăsta ticălos, de un bolnav sau de un tâmpit? O, dintre toate legendele, cea pe care o urăsc mai mult, din toată inima și cu tot disprețul, e legenda lui Iulian Milostivul. Leprosul îi spune: „Tremur, culcă-te lângă mine. Mi-e frig, lipește-ți buzele de gura mea duhnitoare și încălzește-mă cu răsuflarea ta!” A, cum urăsc fraza asta! Urăsc leprosul și nu-mi iubesc aproapele... La urma urmei, ce nevoie am să-mi bat capul pentru fericirea oamenilor din veacul al treizeci și doilea? O, cunosc delirul ăsta prostesc despre sufletul universal, despre datoria sfântă. Dar și când credeam cu rațiunea în neroziile acestea, niciodată nu le-am simțit cu inima. Mă-nțelegi, Romașov?

Romașov îi aruncă o privire recunoscătoare, de care se rușina oarecum.

— Te înțeleg foarte bine! zise el. Când nu voi mai fi, va pieri tot universul o dată cu mine... Parcă asta voiai să spui!

— Exact! Și mai adaug acum că și dragostea față de omenire s-a mistuit ca fumul în inimile oamenilor. O va înlocui o credință nouă, o credință dumnezeiască ce va dăinui în veci, până la sfârșitul lumii. E dragostea față de tine însuți, față de trupul tău frumos, de inteligența ta puternică, de nesfârșita bogăție a sentimentelor tale. Ia gândește, Romașov, gândește bine! Cine ți-e mai drag și mai aproape decât tu însuți? Nimeni! Tu ești stăpânul lumii, mândria și podoaba ei... Tu ești dumnezeul a tot ce trăiește. Tot ce vezi, ce auzi și ce simți e numai al tău! Poartă-te cum vrei... Ia tot ce-ți place... Să nu-ți fie frică de nimeni în lume, fiindcă nimeni nu ți-e stăpân și nici egalul tău! Va veni vremea când noua credință în propriul tău *Eu* va pogorî ca limbile de foc ale sfântului duh peste capetele tuturor oamenilor și, atunci, nu vor mai fi nici sclavi, nici stăpâni, nici infirmi, nici milă, nici vicii, nici ură și nici pizmă... Atunci oamenii

vor fi zei! Gândește cum aș îndrăzni să jignesc, să lovesc, sau să înșel un om în care voi simți un zeu luminos, pe semenul și pe fratele meu? Atunci viața va fi minunată... Pe toată fața pământului se vor înălța clădiri frumoase și pline de lumină; nimic josnic și vulgar nu ne va supăra privirea, iar viața va ajunge o muncă veselă, știința va fi liberă, totul va fi o muzică dumnezeiască, o voioasă și nesfârșită sărbătoare... Dragostea nu va mai fi un păcat rușinos, săvârșit prin unghere întunecoase, cu dezgust și pe furiș... Scăpată de jugul întunecat al prejudecății, ea va fi religia senină a lumii. Chiar trupurile noastre, mai puternice și mai chipeșe, vor purta veșminte frumoase, viu colorate. Da, exclamă Nazanski, ridicându-și falnic brațele, așa cum cred în soarele ce asfințește deasupra mea, cu aceeași tărie cred în apropiata sosire a vieții acesteia dumnezeiești.

Romașov, tulburat, zguduit, cu buzele albe, îngăimă:

— Nazanski, astea sunt visuri, închipuiri deșarte!

Nazanski râse încetișor și cu îngăduință.

— Fără îndoială, zise el zâmbind, vreun profesor de teologie dogmatică sau de filologie clasică, o să se așeze în fața mea cu picioarele rășchirate, brațele larg desfăcute și, lăsându-și capul într-o parte, va spune: „Dar asta-i o manifestare de individualism extrem!” Vorbele mari nu înseamnă nimic, dragul meu băiat! De fapt, nimic pe lume nu-i mai cu putință decât închipuirile la care astăzi visează doar câțiva... Nimic nu unește mai sigur și mai trainic oamenii decât visurile acestea. Să uităm că suntem militari! Iată-ne ajunși deodată civili... În stradă, s-a proptit o dihanie, o dihanie voioasă cu două capete... Stă la pândă și numaidecât bate în obraz toți trecătorii. Pe mine încă nu m-a atins, dar numai la gândul că poate să mă lovească sau să insulte femeia pe care-o iubesc și să atenteze la libertatea mea după bunul ei plac, numai la gândul ăsta, toată mândria mea se revoltă. Singur, nu-i pot veni de hac. Dar, zărind în preajma mea un om tot atât de îndrăzneț și de trufaș ca și mine, îi spun: „Haidem amândoi s-o împiedicăm să ne lovească atât pe tine cât și pe mine”. Și ne repezim asupra ei. A! Firește, e o pildă prea simplă, un fel de schemă, oricum dihania asta cu două capete simbolizează tot ce-mi înlănțuie gândirea, ce-mi siluiește voința și-mi înjosește respectul pe care-l am față de propria mea personalitate... Și atunci, nu neghioaba milă față de

aproapele meu, ci dumnezeiasca dragoste pentru mine însumi va uni sforțările mele cu ale celorlalți oameni, semenii mei spirituali!

Nazanski tăcu, fără îndoială obosit de această neobișnuită încordare nervoasă. După câteva clipe, urmă fără vlagă și cu glas scăzut:

— Da, dragul meu Gheorghi Alexeevici... Lângă noi clocotește o viață uriașă, încurcată, se nasc gânduri dumnezeiești și înflăcărate, se prăbușesc vechii idoli auriți, iar noi stăm în grajdurile noastre cu mâinile în șolduri și nechezăm: „Ah, civili tâmpiți! Las' că vă arătăm noi!” Iată ceea ce viața n-o să ne ierte niciodată...

Se ridică pe jumătate și, învelindu-se în manta, zise obosit:

— E frig! Să ne întoarcem acasă...

Romașov scoase barca dintre trestii. Soarele coborâse dincolo de oraș, după acoperișurile îndepărtate care se desprindeau negre pe cerul purpuriu. Pe alocuri, lumina, răsfrângându-se în geamuri, parcă ardea învăpăiată. În partea dinspre amurg, apa era trandafirie, netedă și lucioasă, dar în spatele bărcii se și învinețise în unde crețe. Romașov spuse deodată, răspunzând propriilor lui gânduri:

— Ai dreptate! Am să-mi dau demisia... Nu știu însă ce-o să fac pe urmă, cu toate c-am mai avut gândul ăsta și înainte...

Ghemuit în manta, Nazanski tremura de frig.

— Du-te, du-te, făcu el cu tristețe. În dumneata e un nu știu ce, un fel de lumină lăuntrică... Dar în bârlogul nostru s-ar stinge! Ți-ar stinge-o vreunul numai cu un scuipat... Totul este să nu-ți fie frică de viață: e veselă, interesantă, minunată. Ei, să zicem că nu izbutești, că decazi până la vagabondaj, până la beție! Dar, pe cinstea mea, dragul meu, orice hoinar are o viață de mii de ori mai plină și mai interesantă decât Adam Ivanâci Zegrjt sau căpitanul Sliva. Cel puțin, când hoinărești în lumea largă, vezi sate și orașe, cunoști o mulțime de oameni originali, zeflemiști, nepăsători; observi, adulmeci, asculți, dormi pe iarba udă de rouă, îngheți pe ger, dar nu ești legat de nimic, nu ți-e frică de nimeni și iubești din tot sufletul viața liberă... O, ce mărginiți sunt oamenii! La drept vorbind, oare nu-i același lucru, dacă mănânci pește sărat sau pulpă de căprioară cu trufe, dacă te îmbeți cu votcă sau șampanie, și mori sub un polog sau la poliție? Toate, acestea nu-s decât amănunte fără însemnătate,

mici plăceri sau obiceiuri repede uitate. Ele întunecă numai și micșorează țelul de căpetenie și cel mai măreț al vieții. Mi se întâmplă adesea să privesc înmormântări fastuoase. Într-un sicriu de argint, sub văluri neghioabe e întinsă o maimuță moartă, iar alte maimuțe vii merg în urma ei cu boturile lungite, cu pieptul și spatele acoperite cu medalii caraghioase și cu tinichele... Apoi toate aceste vizite, rapoarte, ședințe... Nu, dragul meu! Un singur lucru e statornic, minunat și de neînlocuit: un suflet liber și, o dată cu el, gândul creator și setea voioasă de viață. Trufele pot să fie sau să lipsească, e un capriciu și un joc al întâmplării. Și un vatman, dacă nu-i prea prost, poate învăța într-un an să domnească destul de bine și cu oarecare demnitate. Niciodată însă, o maimuță trufașă, îndopată și tâmpită, care se lăfăiește în cupeu, cu monoclul bălăbănindu-i-se pe burta mare, nu va înțelege farmecul mândru al libertății, niciodată nu va încerca bucuria inspirației și niciodată nu va vărsa lacrimi dulci de încântare la ivirea celor dintâi mățișori argintii și pufoși pe o crenguță de salcie.

Nazanski fu apucat de un acces de tuse. Apoi scuipă peste bord și urmă:

— Pleacă, Romașov! Ți-o spun, fiindcă și eu am gustat libertatea, iar dacă m-am întors în cușca asta murdară, a fost numai din pricina... ce mai... mă-nțelegi! Aruncă-te cu îndrăzneală în viața care n-o să te înșele... Parcă-i o clădire uriașă cu mii de odăi luminoase, împodobite cu tablouri minunate, locuite de oameni deștepți și fermecători, în care răsună cântecele și domnesc râsetele, dansurile și iubirea, și unde se găsește tot ce-i măreț și frumos în artă. Din palatul acesta, n-ai văzut până acum decât o cămăruță întunecoasă și strâmtă, plină de colb și de pânze de păianjen – și ți-e frică să ieși din ea.

Romașov trase la ponton și-l susținu pe Nazanski să iasă din barcă. Se întunecase când ajunseră la locuința acestuia.

Romașov îl ajută să se culce și-l înveli cu pătura, peste care mai puse și mantaua.

Nazanski dârdâia așa de tare, că-i clănțăneau dinții. Ghemuindu-se tot și înfundându-și capul în pernă, se văita cu glas de copil necăjit:

— O, cum mă tem de odaia mea... Ce vise mă urmăresc, ce vise!

— Vrei să stau la noapte lângă dumneata? propuse Romașov.

— Nu, nu, nu-i nevoie! Te rog, trimite după puțină bromură și... ceva votcă. Nu mai am un ban.

Romașov rămase la el până la unsprezece seara. Încetul cu încetul, Nazanski încetă să mai tremure. Deschise deodată ochi mari, strălucitori de friguri, și zise răspicat:

— Acuma, pleacă... Adio!

— Adio, răspunse cu tristețe Romașov.

Ar fi vrut să spună „adio, dascălul meu”, dar se sfii și adăugă numai, glumind în silă:

— De ce adio? De ce nu la revedere?

Nazanski izbucni într-un râs înfricoșător și neașteptat.

— Da! De ce nu la revedere? strigă el cu glas de nebun.

Romașov simți că-l trece prin tot trupul un fior de groază, ca un val.

XXII

Apropiindu-se de casă, Romașov văzu cu mirare o lumină nedeslușită ce licărea la fereastra odăii lui, prin întunericul cald al nopții de vară. „Oare ce să fie? gândi el cu neliniște și, fără voie, grăbi pasul. Poate că s-au întors martorii mei să-mi anunțe condițiile duelului.” În antret, se izbi de Gainan pe care nu-l zărise, tresări și strigă, supărat:

— Ei, la dracu! Tu ești, Gainan? Cine-i la mine?

Cu toată întunecimea, înțelese că Gainan țopăie pe loc, după obiceiul lui.

— Acolo venit conița... Așteaptă!

Romașov deschise ușa. Gazul din lampă se isprăvise de mult și, înainte de a se stinge, flacăra se mai întețea din când în când, apoi iar se lăsa în jos, sfârâind și fumegând.

În lumina slabă, zări o siluetă de femeie care sta nemișcată pe pat.

— Șurocika! zise Romașov cu răsuflarea tăiată și se apropie de pat cu băgare de seamă. Șurocika, dumneata ești?

— Mai încet... stai jos! șopti ea repede. Stinge lumina!

El suflă în lampă. Sfioasa flacără albastră se mistui, iar în odaie se făcu deodată întuneric și liniște. Se deslușea limpede tic-tacul puternic și grăbit al deșteptătorului de pe masă, pe care nu-l auziseră până atunci.

Romașov se așează lângă Alexandra Petrovna, cu spatele încovoiat și fără să se uite la ea. Un sentiment ciudat de frică și de tulburare îi oprea bătăile inimii și-l împiedica să vorbească.

— Ce-i alături, dincolo de peretele ăsta? întrebă Șurocika. Se aude ce se întâmplă aici?

— Nu, odaia-i goală... mobile vechi... proprietarul meu e tâmplar. Putem vorbi tare!

Totuși, amândoi urmară tot încet, iar șoapta aceasta întretăiată și tainică, în bezna grea, trăda teama și tulburarea lor.

Ședeau aproape lipiți unul de altul. Lui Romașov îi zvâcnea sângele în tâmple, cu bătăi înăbușite.

— De ce, de ce-ai făcut asta? începu deodată încetișor Șurocika, dar cu pătimașă imputare în glas, și-i puse mâna pe genunchi.

Prin haine, Romașov simți căldura ei vie și nervoasă, răsuflă adânc și închise ochii pe jumătate. Întunericul nu i se păru mai adânc, pe dinaintea lui însă plutiră cercuri negre, înconjurate de o lumină albastră, aidoma unor lacuri de basm.

— Adu-ți aminte că doar te rugasem să te stăpânești în fața lui. Nu, nu-ți fac imputări... Nu i-ai căutat ceartă cu dinadinsul. Știu! Dar în momentul când s-a trezit în dumneata fiara sălbatică, trebuia cel puțin să te gândești la mine, fie numai o clipă, și să te înfrânezi. Nu m-ai iubit niciodată!

— Te iubesc! șopti Romașov și, cu degete tremurătoare, îi luă sfios mâna.

Șurocika și-o trase abia după câtva timp, încet, încet, ca și cum i-ar fi părut rău și s-ar fi temut să nu-l jignească.

— Da, știu că nici dumneata, nici el n-ați rostit numele meu, dar cavalerismul vostru a fost zadarnic, fiindcă toată lumea bârfește în oraș.

— Iartă-mă, nu mai eram stăpân pe mine... mă orbea gelozia, rosti anevoie Romașov.

Ea râse lung și cu amară batjocură:

— Gelozia? Crezi oare că, după încăierarea voastră, bărbatu-meu a fost atât de generos încât să renunțe la plăcerea de a-mi istorisi de unde veneai atunci la cerc? Mi-a vorbit și despre Nazanski.

— Iartă-mă! repetă Romașov. N-am făcut nimic rău acolo... iartă-mă!

Deodată, ea ridică glasul și zise hotărât și aspru:

— Ascultă, Gheorghi Alexeevici! Fiecare clipă e prețioasă pentru mine... Și așa, te-am așteptat aproape un ceas. De aceea, să vorbim scurt și numai despre ce ne interesează: ...Știi ce-i Volodea pentru mine! Nu-l iubesc, dar mi-am înmormântat într-însul o parte din suflet. Am mai multă ambiție decât el! A căzut de două ori la examenul de admitere la Academie, și am fost mai jignită și mai amărâtă decât el. Gândul ăsta cu statul-major e pe de-a-ntregul al meu, numai al meu. L-am stimulat din răsputeri, l-am îmboldit, am învățat împreună cu el, i-am ațâțat mândria și l-am îmbărbătat în clipele de descurajare... Pe scurt, asta-i opera mea scumpă și care mă privește mai mult decât crezi. Nu pot să-mi smulg din inimă gândul acesta. Orice-ar fi, va intra la Academie.

Romașov sta cu capul plecat și bărbia în palme. Deodată, Șurocika îi mângâie încetișor părul. Cu tristă nedumerire, întrebă:

— Și ce pot să fac?

Ea-l îmbrățișă și-i trase cu duioșie capul pe pieptul ei. Nu purta corset. Romașov simți pe obraz apropierea trupului mlădios, cald, amețitor și voluptos.

Când vorbea, răsuflarea ei întretăiată îi atingea ușor părul.

— Îți aduci aminte... seara de la picnic! Ți-am spus atunci tot adevărul! Nu-l iubesc!... Dar gândește și tu: trei ani, trei ani de speranțe, de visuri, de planuri și de muncă înverșunată și nesuferită. Doar știi bine că urăsc de moarte lumea ofițerilor, atât de meschină și de ticăloasă. Vreau să fiu totdeauna bine îmbrăcată, frumoasă și elegantă, vreau considerație, putere, vreau ca toți să mi se închine! Și, fără veste, izbucnește o ceartă nesăbuită la beție, un scandal între ofițeri și totul s-a sfârșit, s-a spulberat! O, dar e îngrozitor... N-am fost niciodată mamă, totuși îmi închipui sentimentele ei... Uite, am un copil iubit și alintat, în el mi-am pus toată nădejdea, toată grija, lacrimile și nopțile nedormite... și, pe neașteptate, o nerozie, o întâmplare cumplită și fatală: copilul meu se joacă pe fereastră, dădaca privește în altă parte și el cade jos pe pietre. Da, dragul meu, numai cu deznădejdea asta de mamă pot compara suferința și ura mea! Dar nu te învinovățesc...

Romașov ședea îndoit, într-o poziție nepotrivită, și se temea să n-o stingherească. Ar fi rămas însă bucuros ceasuri întregi

astfel, fericit s-audă, într-o ciudată și înăbușitoare beție, bătăile grăbite și precise ale inimii ei micuțe.

— M-asculți? întrebă ea, plecându-se spre el.

— Da... da... vorbește... Dacă-i cu putință, fac tot ce vrei...

— Nu, nu. Ascultă-mă până la capăt. Dacă-l ucizi sau dacă nu-i admis la examen – totul se va sfârși! Chiar în ziua când voi afla, îl las și plec oriunde: la Petersburg, la Odesa, la Kiev... Să nu crezi că-i o frază de roman foileton. Nu vreau să te sperii cu efecte ieftine. Știu însă că-s tânără, deșteaptă și cultă. Nu-s frumoasă, dar voi ști să fiu mai atrăgătoare decât multe din frumusețile care, la balurile publice, primesc drept premii tăvi de alpaca sau deșteptătoare cu muzicuță. Îmi voi râde de mine însămi, voi arde însă cel puțin o clipă ca un foc strălucitor de artificii.

Romașov se uita afară. Ochii lui, obișnuiți acum cu întunericul, deslușeau conturul nehotărât al ramei ferestrei.

— Nu vorbi așa... nu trebuie... mă doare! făcu el mâhnit. Vrei să refuz mâine să mă bat, să-i cer scuze? Asta vrei?

Ea tăcu un timp. Deșteptătorul umplea cu tic-tacul său metalic și monoton tăcerea ungherelor întunecoase din odaie.

În sfârșit, cu glas abia deslușit, șopti ca dusă pe gânduri:

— Știam bine c-ai să mi-o propui!

El ridică fruntea și, cu toate că ea-l ținea după gât cu brațul, se îndreptă din spate.

— Nu mă tem! zise el tare, cu voce înăbușită.

— Nu, nu, nu, reluă ea într-o șoaptă rugătoare, fierbinte și grăbită, nu m-ai înțeles! Vino mai aproape de mine, ca înainte... Vino!...

Își încolăci amândouă brațele de gâtul lui și-i murmură, în timp ce părul subțire și răsuflarea-i caldă îi mângâiau fața.

— Nu m-ai înțeles! M-am gândit la cu totul altceva... Dar mi-e rușine de tine. Ești atât de curat și de bun, că mă sfiesc să-ți vorbesc despre toate acestea. Eu fac prea multe socoteli... sunt așa de rea...

— Nu, spune tot! Te iubesc!...

— Atunci, ascultă! bolborosi ea... și Romașov mai mult îi ghicea cuvintele decât le auzea. Dacă refuzi să te bați, câtă rușine și suferință vor cădea asupra ta! Nu, nu, nu asta voiam să-ți spun... O, dumnezeule, nu vreau să te mint în clipa aceasta. Dragul meu, de mult le-am chibzuit și le-am cântărit pe

toate. Să presupunem că refuzi să te baţi... Bărbatul meu e reabilitat! Dar, înţelege-mă bine, într-un duel care se isprăveşte cu împăcare rămâne totdeauna ceva... cum să spun... hai să zicem îndoielnic! Ceva care stârneşte neînţelegeri şi dezamăgire... Mă-nţelegi? întrebă ea cu tristă duioşie, sărutându-l sfioasă pe păr.

— Da, şi atunci?

— În cazul ăsta-i aproape sigur că bărbatul meu n-ar mai fi lăsat să se prezinte la examen. Reputaţia unui ofiţer de stat-major nu trebuie să aibă nici cea mai mică pată. Dacă însă vă bateţi, duelul are în el ceva cu adevărat eroic, ceva puternic... Se iartă multe, foarte multe oamenilor care înfruntă cu demnitate un glonte. Mai târziu... după duel... vei putea să-i ceri scuze dacă vrei... dar asta-i treaba ta...

Strâns îmbrăţişaţi, obraz lângă obraz, şi auzindu-şi răsuflarea, şuşoteau ca doi conspiratori. Romaşov simţea însă cum între ei se furişează ceva nevăzut, ceva tainic, murdar şi respingător, care-i îngheţa sufletul. Vru iar să se desprindă din braţele ei, dar ea nu-l lăsa. Căutând să-şi ascundă nedesluşita enervare, el îi zise rece:

— Pentru dumnezeu, fii mai limpede, îţi făgăduiesc orice.

Atunci ea începu să-i vorbească stăruitor, chiar lângă gură, iar cuvintele ei parcă erau sărutări grăbite şi tremurătoare:

— Trebuie neapărat ca mâine să vă bateţi. Dar niciunul să nu fie rănit... O, înţelege, înţelege-mă... şi nu mă osândi. Sunt cea dintâi care disprefuiesc fricoşii. Sunt femeie. Fă-o însă pentru mine, Gheorghi. Nu, nu mă întreba nimic, soţul meu ştie! Am pus la cale tot, tot...

Trăgându-şi hotărât capul, Romaşov izbuti să se desfacă din braţele ei moi şi puternice. Se ridică de pe pat şi zise cu tărie:

— Bine, fie şi aşa... Primesc!

Se sculă şi ea. Pe întuneric, Romaşov ghicea, fără să vadă, simţea după mişcările ei că-şi îndreaptă părul în grabă.

— Pleci? întrebă el.

— Adio! oftă ea slab. Sărută-mă pentru cea din urmă oară...

Inima lui tresări de milă şi de iubire. Dibuind cu mâinile prin umbră, îi găsi capul şi-i sărută ochii şi obrajii scăldaţi în lacrimi calde, domoale şi se înduioşă tulburat.

— Iubita mea... nu plânge... Saşa... iubita mea... repeta el, plin de compătimire şi de dragoste.

Deodată, ea-i înlănțui gâtul cu brațele, se lipi toată de el cu patimă și, fără să-și desprindă buzele fierbinți de gura lui, șopti întretăiat, tremurând:

— Nu pot să te părăsesc așa... N-o să ne mai vedem... să nu ne mai temem de nimic... O vreau, o vreau. Măcar o singură dată... să gustăm fericirea... Iubitul meu, vino lângă mine, vino...

Amândoi, și cu ei toată odaia și lumea întreagă, se cufundară într-o bucurie sublimă, într-un delir arzător. O clipă, în mijlocul pernei albe, Romașov văzu ca-n basme ochii Șurocikăi, foarte aproape de el, strălucind de o fericire deplină, și-și lipi cu lăcomie gura de buzele ei...

— Pot să te însoțesc? întrebă el, ieșind cu Șurocika în curte.

— Nu, pentru numele lui dumnezeu, nu trebuie, iubitule!... Să nu faci asta! Și așa, nu știu cât am rămas la tine. Cât e ceasul?

— Nu știu, n-am ceas... Nu-mi dau seama!

Ea întârzia să plece și sta în picioare, rezemată de ușă. Pământul și frunzele umpleau văzduhul cu mireasma uscată și amețitoare a nopții călduroase de vară. Era întuneric, totuși, ca și odinioară în dumbravă, Romașov vedea cum obrazul Șurocikăi răspândește o ciudată lumină albă, ca fața unei statui de marmură.

— Haide, adio, iubitul meu! zise ea cu glas obosit. Adio...

Se sărutară, dar buzele-i erau acuma reci și străine. Cu mers grăbit, se îndreptă spre poartă și se mistui în bezna adâncă...

Romașov rămase în prag și ascultă cum scârțâie portița și cum se pierd în depărtare pașii ei ușori. Atunci se întoarse în odaie.

O puternică, dar plăcută oboseală îl cuprinse deodată. Doborât de somn, abia apucă să se dezbrace... Adormi numaidecât în mirosul ușor și voluptos pe care-l răspândea perna, mirosul părului Șurocikăi, al parfumului și al trupului ei minunat și tânăr.

XXIII

Garnizoana L...
2 iunie 18...

RAPORT

Căpitanul Ditz din Regimentul de Infanterie N...
către
Domnul Comandant al Regimentului

Am onoarea să vă raportez că duelul dintre locotenentul Nikolaev și sublocotenentul Romașov a avut loc astăzi, 2 iunie, conform condițiilor care v-au fost aduse la cunoștință ieri, 1 iunie. Adversarii s-au întâlnit la ora 6 fără cinci minute dimineața, în dumbrava „Dubecinaia”, situată la trei verste și jumătate de oraș.

Duelul, inclusiv timpul folosit pentru darea semnalelor, a ținut un minut și zece secunde. Locurile au fost trase la sorți. La comanda „înainte”, amândoi adversarii au înaintat unul spre celălalt. Glontele locotenentului Nikolaev l-a atins pe sublocotenentul Romașov în partea superioară dreaptă a abdomenului. Pentru a trage, locotenentul Nikolaev s-a oprit și a rămas pe loc în aceeași poziție, așteptând focul de răspuns al adversarului. După scurgerea jumătății de minut stabilită pentru tragerea-ripostă, s-a constatat că sublocotenentul Romașov nu era în stare să răspundă adversarului. În consecință, martorii sublocotenentului Romașov au propus ca duelul să fie socotit sfârșit, ceea ce s-a admis cu consimțământul general. În timp ce era transportat la trăsură, sublocotenentul Romașov a intrat în comă și a decedat după șapte minute, în urma unei hemoragii interne.

Martorii locotenentului Nikolaev au fost locotenentul Vasin și

cu mine, iar ai sublocotenentului Romașov, locotenenții Bek-Agamalov și Vetkin. Cu consimțământul tuturor, conducerea duelului îmi fusese încredințată mie. Anexez certificatul medicului-adjunct Znoiko, asesor de colegiu.

Căpitan Ditz.

BRĂȚARA DE GRANATE

Traducere de *Ion Mihail*

L. van Beethoven. Son. 2 (op. 2, Nr. 2).
Largo Appassionato

I

Pe la mijlocul lunii august, înainte de ivirea craiului-nou, vremea s-a stricat pe neașteptate, cum se întâmplă atât de des

pe coasta de nord a Mării Negre. Uneori, o ceață deasă învăluia zi și noapte pământul și marea, iar sirena uriașă a farului urla mereu ca un taur turbat. Alteori, din zori și până-n seară, cernea o ploaie măruntă ca o pulbere, desfundând potecile și drumurile lutoase în care trăsurile și căruțele se împotmoleau până la osii. Câteodată, se pornea din nord-vest, dinspre stepă, un vânt năprasnic, vârfurile copacilor se legănau, încovoindu-se ca valurile pe furtună, iar acoperișurile de tablă ale vilelor duruiau noaptea atât de tare, de parcă alerga cineva peste ele cu cizme țintuite. Ferestrele zăngăneau, ușile se trânteau, vântul urla sălbatec în coșurile sobelor. Câteva bărci de pescari se rătăciseră pe mare, două nu se mai întorseseră deloc, cadavrele pescarilor fuseseră aruncate la țărm abia după vreo săptămână.

Vilegiaturiștii, cei mai mulți dintre ei greci și evrei, plini de viață, dar și sperioși ca toți cei din sud, se grăbeau spre oraș. Pe șoseaua desfundată se înșirau nenumărate căruțe încărcate cu tot soiul de boarfe: saltele, canapele, cuiere, scaune, spălătoare și samovare. Ți-era și greu, și silă, și lehamite să te uiți prin perdeaua tulbure a ploii la tot calabalâcul ăsta, care îți apărea atât de vechi, de slinos și de mizer. Servitoarele, și bucătăresele, care ședeau în vârful carelor, pe pânza de cort udă, ținând pe genunchi fiare de călcat, coșuri și tinichele, aveau același aer jalnic și trist ca și caii istoviți ce se opreau mereu, cu picioarele tremurătoare, zvâcnindu-și coastele slăbănoage sub sudălmile răgușite ale surugiilor încotoșmănați în rogojini. Dar o și mai tristă priveliște alcătuiau vilele părăsite, rămase pe neașteptate pustii și goale, cu straturile de flori călcate în picioare, cu geamurile sparte, cu câini lăsați în voia soartei și cu tot felul de gunoaie – mucuri, hârtiuțe, cioburi, cutiuțe și sticluțe goale de medicamente.

Dar pe la începutul lui septembrie vremea s-a schimbat cu totul pe neașteptate. Au venit zile atât de senine, însorite și calde cum nu se întâmplă nici în iulie. Peria aspră și galbenă a miriștilor a prins a sclipi argintiu în păienjenișul toamnei. Din pomii, acum nemișcați, cădeau fără zgomot frunzele galbene.

Prințesa Vera Nikolaevna Șeina, soția mareșalului nobilimii, rămăsese la vilă, fiindcă în casa lor de la oraș nu se terminaseră încă reparațiile și acum se bucura din plin de zilele minunate, de liniștea din jur, de aerul curat, de ciripitul rândunelelor care se adunau în stoluri pe sârmele de telegraf, pregătindu-se să-și ia

zborul spre țările calde, precum și de briza sărată și călduță ce sufla domol dinspre mare.

II

Apoi, astăzi, era ziua numelui ei – șaptesprezece septembrie. Amintirile dragi și îndepărtate ale copilăriei o făceau să iubească ziua aceasta, de la care aștepta întotdeauna o bucurie neașteptată. Bărbatul său, înainte de a pleca de dimineață cu treburi urgente în oraș, îi pusese pe noptieră o cutiuță cu niște cercei minunați cu perle prelungi, care îi sporiră sentimentul de bucurie.

Era singură în toată casa. Fratele ei, Nikolai, necăsătorit, substitut de procuror, care locuia de obicei la ei, plecase și el la oraș, la tribunal. Soțul îi promisese să invite la masă câțiva dintre prietenii lor cei mai apropiați. Era bine că ziua ei cădea în timpul vacanței. Dacă ar fi locuit în oraș, ar fi fost nevoită să dea o masă mare, poate chiar și un bal, pe când aici, la vilă, puteau să scape cu cheltuieli neînsemnate. În ciuda înaltei sale poziții în societate sau, poate, tocmai datorită ei, prințul Șein abia o scotea la capăt. Uriașa moșie strămoșească fusese ruinată de înaintașii lui, iar viața pe care era silit s-o ducă depășea cu mult veniturile sale. Trebuia să țină casa deschisă, să facă acte filantropice, să se îmbrace bine, să țină un grajd cu cai ș.a.m.d. Prințesa Vera, a cărei dragoste pătimașă pentru soțul ei se schimbase cu vremea într-un sentiment de prietenie trainică și adevărată, se străduia din răsputeri să-l ajute să nu se ruineze de tot. Se lipsea – pe ascuns de el – de o mulțime de lucruri și se silea să reducă pe cât putea cheltuielile gospodăriei.

Acum pășea încet prin grădină și tăia cu foarfecele flori, ca să împodobească masa de prânz. Straturile erau cam rărite și în neorânduială. Garoafele învoalte de toate culorile, tufele de micsandră cu florile mult împuținate și cu o mulțime de păstăi verzi, subțiri, ce miroseau a varză, își trăiau ultimele zile. Iar trandafirii, care înfloreau pentru a treia oară în acest an, erau parcă degenerați și rari, sortiți pieirii apropiate. În schimb, înfloreau năvalnic cu frumusețea lor rece, trufașă, gherghine, bujori și ochiul-boului, răspândind în aerul proaspăt un miros de toamnă și de iarbă, care te predispunea la melancolie. Celelalte flori, după fecundația năvalnică și maternitatea nespus de

îmbelșugată din timpul verii, presărau pământul cu nenumăratele semințe ale vieții de mâine.

Pe șosea au răsunat sunetele cunoscute ale unui claxon de automobil cu trei tonuri. Era sora prințesei Vexa – Anna Nikolaevna Friesse, care-i făgăduise de dimineață la telefon că va veni s-o ajute să primească musafirii.

Auzul fin n-o înșelase pe Vera. După câteva minute, la poarta vilei se opri brusc un automobil elegant, și șoferul sări sprinten de la locul lui și deschise ușa.

Surorile s-au îmbrățișat bucuroase. Din fragedă copilărie le unea o prietenie plină de afecțiune și căldură. La înfățișare erau atât de deosebite una de alta, încât îți venea greu să crezi că sunt surori. Cea mare, Vera, semăna cu mama lor, o englezoaică fermecătoare, de la care moștenise statura înaltă și zveltă, fața gingașă, dar rece și mândră, mâini minunate, deși cam mari, și rotunjimea fermecătoare a umerilor pe care o vezi la miniaturile vechi. Cea mică, Anna, moștenise dimpotrivă sângele mongol al tatălui lor, prinț tătar, al cărui bunic se botezase abia pe la începutul secolului al XIX-lea și se trăgea dintr-o familie străveche, descendentă chiar din Tamerlan sau din Lang Temir, cum îl numea tatăl ei cu mândrie în limba tătară pe acest mare vărsător de sânge. Cu o jumătate de cap mai mică decât sora sa și cu umerii puțin prea lați, Anna era o fire vioaie și ușuratecă, gata oricând să ia în râs pe cineva. Avea o figură de tip mongol destul de pronunțată, cu pomeții ieșiți, cu ochii migdalați, pe care, din pricina miopiei îi micșora și mai mult și o expresie trufașă a gurii mici, senzuale, mai ales a buzei de jos, mai groasă și puțin ieșită în afară. Totuși, fața ei avea un farmec insesizabil și neînțeles, datorat, poate, zâmbetului, poate grației profund feminine a tuturor trăsăturilor, ori poate vioiciunii ei pline de cochetărie. Urâțenia ei grațioasă îi pasiona pe bărbați și le atrăgea atenția mult mai des și mai stăruitor decât frumusețea aristocratică a surorii sale.

Era măritată cu un om foarte bogat și foarte prost, care nu se ocupa cu nimic, dar figura într-o instituție filantropică și avea titlul de Kammerjunker. Ea nu putea să-l sufere, dar îi făcuse doi copii, o fată și un băiat, după care luase hotărârea să nu mai aibă alții și nici nu mai avusese. Vera, în schimb, își dorise cu pasiune copii – cu cât mai mulți cu atât mai bine – dar din cine știe ce cauză nu avusese și adora odraslele drăguțe și anemice

ale surorii sale, totdeauna cuviincioase și ascultătoare, cu chipuri palide, parcă date cu făină, și cu păr bălai, cârlionțat, ca de păpușă.

Anna, veselă, nepăsătoare, plină de contradicții drăgălașe, iar uneori bizare, cocheta nebunește în toate capitalele și stațiunile balneare din Europa, dar nu-și înșela soțul, de care își bătea totuși joc și în prezența, și în lipsa lui. Era risipitoare, îi plăceau grozav de mult jocurile de noroc, dansul, senzațiile tari, frecventa în străinătate localurile dubioase, dar în același timp se distingea și prin bunătate, dărnicie și o evlavie sinceră, care o făcuse să treacă în taină la catolicism. Avea spatele, pieptul și umerii de o rară frumusețe. La balurile mari apărea cu un decolteu mult peste limita admisă de modă și de buna-cuviință, dar se spunea că sub decolteu purta întotdeauna o cămașă aspră de penitență.

Vera era, dimpotrivă, de o simplitate sobră, amabilă cu toată lumea, dar rece și distantă, independentă și de un calm impunător.

III

— Doamne, cât de frumos e aici la voi! Cât de frumos! spunea Anna, mergând pe cărare cu pași repezi și mărunți, alături de soră-sa. Hai să stăm puțin pe bancă, la marginea râpei. N-am văzut marea de atâta amar de vreme! Și ce aer minunat! Când respiri, ți se umple sufletul de bucurie. Vara trecută, în Crimeea, la Mishor, am făcut o descoperire uimitoare. Știi a ce miroase marea în timpul fluxului? Închipuie-ți, a rezedă.

Vera a zâmbit cu îngăduință.

— Ai o imaginație!

— Nu, nu. Îmi amintesc că o dată au râs toți de mine când am spus că lumina lunii are o nuanță trandafirie. Și acum câteva zile, pictorul Boriţki – cel care-mi face portretul – mi-a dat dreptate, zicând că pictorii cunosc de mult nuanța aceasta a lunii.

— Pictorul e noua ta pasiune?

— Totdeauna născocești câte ceva! a zis Anna, râzând și apropiindu-se grăbită de marginea râpei care cobora abrupt spre mare. Dar abia a apucat să se uite în jos, că a scos un strigăt de spaimă, dându-se înapoi, cu fața palidă.

— Vai, ce adâncă e prăpastia asta! a zis ea cu glas slab și tremurător. Când mă uit în jos de la o asemenea înălțime, pune totdeauna stăpânire pe mine un sentiment de plăcere, dar totodată și de neplăcere și simt înțepături în degetele de la picioare... Totuși, mă atrage, mă atrage...

Tocmai voia să se mai încline o dată peste prăpastie, dar sora ei a oprit-o.

— Anna, draga mea, pentru numele lui dumnezeu! Când te apleci așa, mă apucă amețeala și pe mine. Te rog să te așezi.

— Bine, bine, iată, mă așez... Dar uită-te și tu ce frumos e. Nu mă mai satur privind. Dacă ai ști cât îi sunt de recunoscătoare lui dumnezeu pentru toate minunile pe care le-a făurit pentru noi!

Au rămas amândouă câteva clipe îngândurate. Jos, murmurau molcom valurile mării. De pe bancă nu se vedea țărmul, ceea ce făcea ca senzația de infinit și măreție a mării să crească și mai mult. Suprafața apei, liniștită, blândă și de un albastru plăcut, sclipea în dungi piezișe doar în dreptul curenților, transformându-se la orizont într-un albastru intens.

Bărcile pescărești atât de mici, încât abia le zăreai, moțăiau nemișcate pe oglinda mării, aproape de țărm. Mai departe, un vas cu trei catarge încremenise parcă în văzduh, învești mântat de sus până jos în pânze albe, zvelte, toate la fel, umflate de vânt.

— Te înțeleg, zise, pe gânduri, sora mai mare, dar eu parcă simt altfel decât tine. Când regăsesc marea după un timp mai îndelungat, mă emoționează, mă bucură, mă uimește. Parcă văd pentru prima oară o minune uriașă, solemnă. Dar după aceea, când mă obișnuiesc cu ea, începe să mă apese cu golul ei fără nicio asperitate... Mă cuprinde urâtul și caut să n-o mai privesc. Mă plictisește.

Anna zâmbi.

— La ce te gândești? o întrebă sora ei.

— Vara trecută am plecat într-o zi călare din Ialta spre Uci-Koș, cu un grup numeros, răspunse Anna, cu un ton glumeț. E dincolo de ocolul silvic, mai sus de cascadă. Întâi mergeam învăluiți într-un nor, era tare umed și nu se vedea aproape nimic. Urcam tot mai sus pe o cărare abruptă, printre pini, când iată că pădurea se curmă deodată și ieșirăm din ceață. Închipuie-ți un podiș îngust, pe o stâncă, și la picioare,

prăpastia. Satele de jos păreau cutii de chibrituri, iar pădurile și grădinile, fire de iarbă. Întregul ținut coboară spre țărm, neted ca o hartă geografică. Iar mai departe – marea! Privirea pătrunde până la cincizeci, o sută de verste. Mi se părea că sunt suspendată în văzduh și că acuși o să zbor. Ce frumusețe, ce senzație de plutire! Mă întorc și, entuziasmată, îi spun călăuzei: „Așa e, Said-oglî, că e tare frumos aici?" Dar el plescăie doar din limbă și spune: „Eh, cocona, cât săturat la mine de asta. Fiecare zi vedem."

— Îți mulțumesc pentru comparație, zise Vera, izbucnind în râs. Însă cred că noi, nordicii, n-o să putem niciodată să înțelegem farmecul mării. Eu iubesc pădurea. Îți amintești de pădurea de la noi din Egorovskoe? Te saturi vreodată de ea? Ce pini! Ce mușchi! Dar ciupercile! Parcă sunt făcute din atlaz roșiu brodat cu mărgele albe. Ce liniște... Ce răcoare.

— Mie îmi place totul, fără deosebire, răspunse Anna. Dar mai mult decât orice o iubesc pe surioara mea, pe înțeleaptă Verocika. Doar suntem singure pe lume.

Își îmbrățișă sora mai mare, lipindu-și obrazul de al ei. Dar își aminti:

— Ce proastă sunt! Stăm aici și vorbim despre natură, ca în romane, și am uitat de cadoul pe care ți l-am adus. Iată-l. Îți place?

Și scoase din geantă un carnețel cu o scoarță rară: pe o catifea albastră, aproape cenușie de veche ce era, șerpuia un desen filigranat, de aur mat, de o rară finețe și frumusețe, lucrat fără îndoială de un artist iscusit și plin de răbdare. Carnețelul era prins de un lănțișor de aur, subțire ca un fir de ață, și în loc de foi avea plăcuțe de fildeș.

— Ce lucru minunat! Fermecător! exclamă Vera, sărutându-și sora. Îți mulțumesc. Unde ai găsit comoara asta?

— La un anticar. Îmi cunoști slăbiciunea de a cotrobăi printre vechituri. Așa am dat și de cărticica aceasta de rugăciuni. Uită-te, aici ornamentul are formă de cruce. E drept că am găsit numai scoarța, iar filele, cataramele și creionul le-am imaginat eu. Dar Molliner n-a putut să mă înțeleagă în niciun chip, oricât m-am străduit să-i explic. Cataramele trebuiau să aibă același stil cu modelul filigranat, să fie mate, de aur vechi, sculptate fin, iar el naiba știe ce-a făcut. În schimb, lanțul este venețian veritabil, foarte vechi.

Vera mângâie cu dragoste scoarțele minunate.

— Cât de vechi sunt! De când o fi cărticica asta? întrebă ea.

— Nu îndrăznesc să precizez. Cred că de pe la sfârșitul secolului al XVII-lea sau de pe la mijlocul secolului al XVIII-lea...

— Ce ciudat! zise Vera, zâmbind îngândurată. Țin în mână un obiect pe care poate că l-au atins mâinile marchizei de Pompadour sau chiar ale reginei Antoaneta... Dar știi, Anna, numai ție putea să-ți treacă prin cap o idee atât de trăsnită de a transforma o carte de rugăciune într-un carnet de însemnări. Hai, acum să intrăm în casă, ca să vedem ce se petrece pe acolo.

Trecură printr-o terasă mare, de piatră, închisă din toate părțile de șiruri dese de viță de vie „Isabela". Ciorchinii grei și negri, care răspândeau un miros vag de căpșuni, atârnau printre frunzele verzi, aurite pe alocuri de razele soarelui. Pe terasă domnea o penumbră verzuie, care le acoperi deodată obrazul cu o paloare aparentă.

— Pui masa aici? întrebă Anna.

— Așa am vrut la început... dar serile sunt foarte reci, așa că o aștern mai bine în sufragerie, și bărbații or să vină aici să fumeze.

— E invitată și vreo persoană interesantă?

— Nu știu încă. Atâta știu că o să avem pe bunicul nostru.

— Ah, dragul de el! Ce bucurie! exclamă Anna, bătând din palme. Cred că nu l-am văzut de o sută de ani.

— O să vină sora lui Vasea și, mi se pare, profesorul Speșnikov. Ieri m-am pierdut cu totul, Annenka. Știi că ei doi, bunicul și profesorul, apreciază o masă bună, dar nici aici, nici în oraș nu găsești nimic, oricât ai plăti. Luka a făcut rost de niște prepelițe, pe care le-a comandat unui vânător cunoscut și acum le prepară. Am găsit un mușchi de vacă destul de bun, dar vai! iar inevitabilul rosbif! Numai racii sunt grozavi.

— Văd că nu-i prea rău, așa că nu te mai neliniști. De altfel, fie vorba între noi, și ție îți place o masă bună.

— Dar o să am și ceva rar. Azi-dimineață, un pescar mi-a adus o rândunică de mare. Am văzut-o chiar eu. Un adevărat monstru. Te apucă groaza când o privești.

Anna, grozav de curioasă din fire, ceru să i se arate numaidecât rândunica de mare.

Bucătarul Luka, un om înalt, bărbierit, cu fața galbenă, veni

cu un lighean alb, mare, pe care îl ținea cu grijă, ca să nu verse cumva apa pe parchet.

— Douăsprezece funturi și jumătate, înălțimea-voastră, zise el cu mândrie. L-am cântărit chiar acum.

Peștele, prea mare pentru lighean, zăcea pe fund, cu coada îndoită. Avea solzi cu reflexe aurii, înotătoare de un roșu aprins, iar de o parte și de alta a botului său uriaș de viețuitoare de pradă se întindeau două aripi lungi, de un albastru gingaș, cutate ca un evantai. Rândunica de mare mai trăia și-și mișca mereu urechile.

Anna atinse încet cu degetul mic capul peștelui, dar acesta își mișcă pe neașteptate coada și ea își retrase mâna cu un strigăt ușor.

— Nu vă temeți, înălțimea-voastră. O să rânduiesc totul cum trebuie, zise bucătarul, care pesemne că-și dădea seama de neliniștea stăpânei. Chiar acum a adus un bulgar doi pepeni galbeni. Ananas. Seamănă cu cantalupii, dar sunt mult mai parfumați. Mai îndrăznesc să o întreb pe înălțimea-voastră ce sos poruncește să servesc la pește: tartar, polonez, ori poate numai niște pesmet cu unt?

— Fă cum știi, și-acum du-te, îi porunci prințesa.

IV

După ora cinci au început să sosească oaspeții. Prințul Vasili Lvovici o adusese cu el pe sora sa, Ludmila Lvovna, văduvă, după numele soțului Durasova, o femeie grasă, blândă și neobișnuit de tăcută. Mai veniseră cu dânsul: tânărul bogătaș, chefliu și pierde-vară Vasiuciok, cunoscut de tot orașul sub numele acesta familiar, un om foarte plăcut în societate, fiindcă știa să cânte, să declame și să organizeze tablouri vivante, spectacole și bazare filantropice, Jenny Reiter, o pianistă celebră, fostă colegă a prințesei de la Institutul Smolnâi, precum și cumnatul său, Nikolai Nikolaevici. Apoi soțul Annei i-a adus cu automobilul pe profesorul Speșnikov, un bărbat dezgustător de gras, cu obrazul ras, și pe viceguvernatorul local, von Seck. Puțin mai târziu a venit și generalul Anosov, cu o trăsură frumoasă de piață, însoțit de doi ofițeri – colonelul de stat-major Ponomarev, îmbătrânit înainte de vreme, slab, cu aspectul omului bolnav de ficat, istovit de munca de birou, și

locotenentul Bahtinski, dintr-un regiment de husari de gardă, cunoscut în Petersburg drept cel mai bun dansator și organizator de baluri.

Generalul Anosov, un bătrân gras, înalt, cu părul argintiu, a coborât greoi din trăsură, ținându-se cu o mână de capră, iar cu cealaltă, de banca din spate. În stânga avea un cornet acustic, iar în dreapta, un baston cu vârf de cauciuc. Fața lui era roșie, mare, grosolană, cu un nas cărnos și cu expresia binevoitoare, solemnă și puțin disprețuitoare a ochilor mijiți, străjuiți de niște pungi umflate, caracteristică oamenilor curajoși și simpli, care au trecut adesea prin primejdii de moarte. Cele două surori l-au recunoscut de departe, s-au grăbit spre trăsură și mai în glumă, mai în serios l-au sprijinit de brațe.

— Parcă aș fi un arhiereu, a zis generalul cu o voce de bas, blândă și puțin răgușită.

— Bunicule bun și drag! a spus Vera, în glas cu o ușoară nuanță de mustrare. În fiecare zi te-am așteptat să vii, dar zadarnic.

— De când stă aici, în sud, bunicul a cam luat-o razna, a zis Anna, râzând. Ai fi putut să-ți amintești de fina dumitale. Dar dumneata faci pe craiul și ai uitat cu totul de existența noastră...

Generalul își descoperi capul majestuos, le sărută pe rând mâna celor două surori, apoi obrajii și iar mâna.

— Fetelor... mai domol... nu mă ocărâți, zicea el respirând greu după fiecare vorbă. Pe cuvânt de onoare... Nenorociții ăia de doctorași mi-au scăldat toată vara reumatismele în niște băi infecte care miroseau îngrozitor... Și n-au vrut să-mi dea drumul. Sunteți primii la care vin. Mă bucur foarte mult că vă văd... Cum o mai duceți? Tu, Verocika... ești o adevărată lady... Ai început să semeni foarte mult cu răposata maică-ta... Când mă chemi să-ți botez un copil?

— Mă tem, bunicule, că niciodată...

— Nu deznădăjdui... Ești tânără... Roagă-te lui dumnezeu... Iar tu, Annia, nu te-ai schimbat deloc... Și la șaizeci de ani o să fii tot atât de zglobie și de jucăușă. Ia stați să vi-i prezint pe domnii ofițeri.

— Am avut de mult această cinste! zise colonelul Ponomarev, înclinându-se.

— Iar eu i-am fost prezentat prințesei la Petersburg, spuse husarul.

— Atunci, Annia, să ți-l prezint ție pe locotenentul Bahtinski. Dansator și scandalagiu, dar bun cavalerist. Ia scoate, Bahtinski, dragul meu, din caleașcă... Să mergem, fetelor... Ce ne dai de mâncare, Verocika? După regimul de la băi am pofta de mâncare a unui sublocotenent.

Generalul Anosov fusese tovarășul de luptă și prietenul devotat al răposatului prinț Mirza-Bulat-Tuganovski. După moartea prințului, el revărsase întreaga sa prietenie și dragoste asupra fiicelor acestuia. Le cunoștea de mici, iar Annei, mezinei, îi fusese chiar naș. Pe atunci, ca și acum, comanda marea fortăreață, aproape desființată, din orașul K. și venea zilnic în vizită la Tuganovski. Copiii îl adorau pentru răsfățul și darurile pe care le aducea, pentru lojile luate la circ și la teatru și pentru că se pricepea să se joace cu ei ca nimeni altul. Dar mai mult decât orice le încântaseră și li se întipăriseră în minte povestirile lui despre campanii militare, bătălii, și viață de tabără, despre moarte, răni și geruri cumplite, pe care le spunea fără grabă, cu un calm epic, povestiri simple și sincere, istorisite între ceaiul de seară și ora aceea nesuferită când copiii sunt trimiși la culcare.

Față de moravurile actuale, această rămășiță a trecutului apărea ca o figură uriașă, neobișnuit de pitorească, în el se îmbinau acele trăsături simple, dar mișcătoare și profunde care se întâlneau chiar și pe vremea lui mult mai des la soldații de rând, decât la ofițeri. E vorba de acele trăsături pur rusești, țărănești, care dau în totalitatea lor imaginea aceea înălțătoare ce făcea uneori din soldatul nostru – nu numai un ostaș de neînvins, dar și un mare martir, aproape un sfânt: o trăsătură caracteristică, alcătuită dintr-o credință simplă, naivă, o concepție senină, binevoitoare și veselă despre viață, un curaj rece și practic, smerenie în fața morții, milă pentru cel învins, neînchipuită răbdare și o rezistență fizică și morală uimitoare.

Începând cu războiul împotriva polonezilor, Anosov participase la toate campaniile, în afară de aceea japoneză. Ar fi făcut-o fără șovăială și pe aceasta, dar nu fusese chemat, și el se călăuzise totdeauna după preceptul măreț prin modestia lui: „Nu te vârî nechemat în ghearele morții”. În toată vremea serviciului său el nu numai că nu biciuise vreodată un soldat, dar nu-i dăduse nici măcar o palmă. O dată, în timpul răscoalei poloneze, a refuzat să-i împuște pe prizonieri, cu toate că primise ordin personal de la comandantul regimentului. „Pe un

spion, nu numai că aș pune să-l împuște, a spus el, ci l-aș împușca, dacă porunciți, chiar eu cu mâna mea. Aceștia sunt însă prizonieri și nu pot să-i omor.” Vorbise atât de simplu și de respectuos, fără cea mai mică nuanță de provocare sau poză, uitându-se cu o privire hotărâtă și deschisă drept în ochii comandantului, încât în loc să fie împușcat pentru nesupunere, a fost lăsat în pace.

În timpul războiului din 1877-79 și-a câștigat foarte repede gradul de colonel, deși nu avea prea multe studii, sau, după cum spunea chiar el, absolvise doar „academia ursilor”.

Trecuse Dunărea și Balcanii, stătuse în tranșee la Șipca, luase parte la ultimul atac al Plevnei. Fusese rănit o dată grav, de patru ori mai ușor. Și, în afară de aceasta, o schijă de grenadă îi pricinuise o serioasă contuzie la cap. Radețkii și Skobelev îl cunoșteau personal și-i purtau un respect deosebit. Skobelev spusese într-o zi despre el: „Cunosc un ofițer mult mai viteaz decât mine – pe maiorul Anosov”.

Se întorsese din război aproape surd din pricina schijei de grenadă, cu un picior beteag, de la care i se amputaseră trei degete, degerate cu prilejul trecerii munților Balcani, și cu un reumatism crâncen, contractat la Șipca. După doi ani de serviciu în timp de pace, au vrut să-l pună în retragere, dar Anosov s-a împotrivit, fiind sprijinit și de comandantul ținutului, un om de vază, care cunoștea personal purtarea lui curajoasă din timpul trecerii Dunării. Atunci, Petersburgul a hotărât să nu-l mâhnească pe viteazul colonel și i-a acordat pe viață postul de comandant în orașul K., funcție mai mult onorifică decât necesară pentru apărarea statului.

În oraș era cunoscut ca un cal breaz, toți râdeau îngăduitor de slăbiciunile, obiceiurile și de felul său de a se îmbrăca. Nu purta niciodată sabie, era îmbrăcat cu o tunică de modă veche, pe cap avea un chipiu cu boruri mari și cu un cozoroc uriaș, drept, în mâna dreaptă ținea bastonul, în cea stângă, cornetul acustic și umbla mereu însoțit de doi mopși grași, leneși și răgușiți, care aveau totdeauna limba scoasă. Dacă în timpul plimbării lui obișnuite de dimineață întâlnea vreun cunoscut, trecătorii auzeau strigătele comandantului și lătratul mopșilor de la o distanță de câteva străzi.

Ca mulți surzi, era un amator pasionat de operă, și uneori, în timpul vreunui duet duios, răsuna deodată în tot teatrul vocea

lui energică de bas: „Al dracului de bine cântă!” În sală răsunau râsete reținute, dar generalul habar nu avea. În naivitatea lui, credea că-și împărtășise impresiile, în șoaptă, vecinului său.

În virtutea obligațiilor sale de comandant al pieței, vizita destul de des, însoțit de mopșii săi răgușiți, închisoarea principală, unde se odihneau în chip foarte plăcut ofițerii în stare de arest, jucând cărți, bând ceai și povestind anecdote. El îl întreba amănunțit pe fiecare: „Cum te cheamă? Cine te-a trimis aici? Pentru cât timp? Din ce cauză?” Uneori, îl lăuda pe neașteptate pe câte un ofițer pentru o faptă îndrăzneață, deși ilegală, iar alteori îl ocăra pe câte unul, țipând atât de tare de se auzea din stradă. Însă după ce se sătura de țipat, întreba deodată fără nicio tranziție, de unde i se aduce ofițerului mâncarea și cu cât o plătește. Se întâmpla ca vreun subloco-tenent infractor, trimis să-și ispășească aici pedeapsa din cine știe ce colț pierdut, încât nu avea nici închisoare, să-i mărturisească sincer că din lipsă de bani se mulțumea cu mâncarea de la cazan. Atunci Anosov dădea ordin numaidecât să i se aducă sărmanului masa de la el de acasă, care se afla la o depărtare de cel mult două sute de pași de închisoare.

Aici, în orașul K., se împrietenise cu familia Tuganovski și se atașase atât de mult de copii, încât simțea necesitatea sufletească să-i vadă în fiecare seară. Dacă domnișoarele erau plecate întâmplător undeva, sau dacă obligațiile de serviciu îl rețineau pe general, era tare trist și nu-și găsea locul în odăile mari din clădirea comenduirii. În fiecare vară își lua un concediu și petrecea o lună la moșia familiei Tuganovski, Egorvskoe, care se afla la cincizeci de verste de orașul K.

Într-un cuvânt, își revărsa toată duioșia și afecțiunea asupra acestor copii, mai ales a fetelor. Cândva, fusese și el însurat, dar trecuse atât de multă vreme de atunci, încât uitase și el. Soția lui fugise încă înainte de război cu un actor dintr-o trupă venită în turneu, cucerită de haina de catifea a acestuia și de manșetele lui de dantelă. Generalul i-a trimis o pensie până la moartea ei, însă nu i-a mai îngăduit niciodată să-i treacă pragul, în ciuda scenelor ei de căință și a scrisorilor lacrimogene. Copii nu avuseseră.

V

Împotriva tuturor așteptărilor, seara era atât de liniștită și de călduroasă, încât flacăra lumânărilor de pe terasă și din sufragerie nici nu se clintea măcar. La masă, prințul Vasili Lvovici îi înveselea pe toți. Avea un deosebit talent de povestitor. Miezul povestirii consta dintr-o întâmplare adevărată, având ca erou principal pe vreunul dintre cei prezenți sau un cunoscut, însă îngroșa culorile în așa fel și vorbea cu un aer atât de serios, încât ascultătorii se tăvăleau de râs. În ziua aceea povesti încercarea nereușită a lui Nikolai Nikolaevici de a se căsători cu o doamnă bogată și frumoasă. Singurul fapt întemeiat al istorisirii sale era că soțul doamnei nu voia să accepte divorțul, dar în expunerea prințului, adevărul se împletea în mod admirabil cu ficțiunea. El l-a prezentat pe Nikolai – un om serios și totdeauna puțin cam înțepat – fugind noaptea pe stradă numai în ciorapi și cu pantofii în mână. La un colț de stradă a fost oprit de un vardist și numai după o explicație lungă și furtunoasă a izbutit Nikolai să demonstreze că este substitut de procuror și nu spărgător. După spusele povestitorului, era cât pe-aci să se facă nunta, dar în momentul cel mai critic, ceata de martori mincinoși care luaseră parte la cununia proiectată s-a pus pe neașteptate în grevă, cerând să li se mărească plata. Nikolai, din zgârcenie (era într-adevăr cam zgârcit), dar și fiindcă era din principiu un adversar al grevelor, a refuzat categoric să le satisfacă cererea, invocând un anumit articol de lege, confirmat de o sentință a curții de casație. Atunci, martorii mincinoși și-au ieșit din fire, și la cunoscuta întrebare: „Cunoaște cineva din cei de față vreun motiv care să împiedice săvârșirea căsătoriei?” au răspuns în cor: „Da, cunoaștem. Tot ce am declarat la procesul de divorț sub prestare de jurământ e minciună, fiind siliți la aceasta prin amenințări de domnul procuror. Iar despre soțul acestei doamne putem să spunem, ca persoane bine informate, că este omul cel mai onorabil, virtuos ca Iosif și de o bunătate îngerească.”

Pornind pe firul poveștilor despre căsătorie, prințul Vasili nu l-a cruțat nici pe Gustav Ivanovici Friesse, soțul Annei, istorisind că a doua zi după căsătorie, acesta a venit cu poliția s-o evacueze pe proaspăta lui soție din casa părintească, sub cuvânt că nu are buletin de identitate separat și cerând să fie înscrisă la domiciliul soțului ei legitim. În această anecdotă era exact numai faptul că în primele zile ale căsătoriei, Anna fusese

nevoită să vegheze tot timpul la căpătâiul mamei sale, bolnavă, fiindcă Vera trebuise să plece pe neașteptate acasă la ea în sud, iar bietul Gustav Ivanovici era trist și disperat.

Toată lumea râdea. Zâmbea și Anna, mijindu-și ochii. Gustav Ivanovici râdea și el în hohote, încântat, și fața lui slabă, cu pielea întinsă, cu părul rar și lins de culoare deschisă, cu ochii afundați în orbite, semăna cu un craniu care-și dezvelea râzând dinții oribili. O adora și acum pe Anna ca în prima zi a căsniciei, se străduia totdeauna să se așeze lângă ea, s-o atingă neobservat, și-i făcea curte cu aerul omului atât de îndrăgostit și plin de mulțumire, încât deseori îți stârnea mila și un sentiment de jenă pentru el.

Înainte ca oaspeții să se ridice de la masă, Vera Nikolaevna îi numără în mod mecanic și constată că erau treisprezece. Fiind superstițioasă, își zise: „Nu e bine! Cum de nu m-am gândit să-i număr mai din vreme! Dar Vasea e vinovat, ar fi putut să mă anunțe la telefon.”

Când la Friesse ori la Șein se adunau cunoscuți apropiați, după-masă se așezau de obicei la pocher, fiindcă cele două surori erau ahtiate după jocurile de noroc. În ambele case fuseseră stabilite chiar și anumite reguli de joc. Jucătorilor li se dădea un număr egal de fise de o anumită valoare, și jocul dura până ce toate fisele ajungeau în posesia unuia singur. Atunci, jocul se sfârșea pentru seara aceea, oricât ar fi insistat partenerii să se continue. Era strict interzis să se ia fise pentru a doua oară. Legile acestea aspre fuseseră adoptate ca să se pună frâu prințesei Vera și Annei, care nu cunoșteau nicio limită în jocurile de noroc. Pierderea totală se ridica rar la o sută sau două sute de ruble.

Și de data aceasta oaspeții se așezară la pocher. Vera, care nu juca, tocmai voia să se ducă pe terasă, unde se întindea masa pentru ceai, când fata din casă o chemă cu un aer misterios din salon.

— Ce s-a întâmplat, Dașa? o întrebă ea nemulțumită, trecând în micul său budoar de lângă dormitor. De ce te uiți așa de prostește la mine și ce ai în mână?

Dașa puse pe masă un mic obiect pătrat, înfășurat cu grijă în hârtie albă și legat cu o panglică roz.

— Zău că nu sunt vinovată, înălțimea-voastră, bâigui ea, cu obrajii aprinși de rușine. A venit și mi-a spus...

— Cine a venit?

— Un om, înălțimea-voastră... Un comisionar.

— Și?

— Intră în bucătărie și pune asta pe masă, zicând: „Dă pachețelul cucoanei tale, da' numai ei, în mână”. Îl întreb de la cine e, da' el răspunde: „Scrie acolo tot”, și-o șterge.

— Fugi și dă-i-l înapoi.

— Nu-l mai ajung, înălțimea-voastră. A venit pe la jumătatea mesei și n-am îndrăznit să vă tulbur, înălțimea-voastră. Să fi trecut o jumătate de ceas de atunci.

— Bine, du-te.

Vera tăie cu foarfeca panglica și o aruncă în coș, împreună cu hârtia pe care era scrisă adresa ei. Din învelitoare apăru o cutiuță de bijuterii, îmbrăcată în pluș roșu, nou-nouță. Vera ridică capacul căptușit cu mătase albastră și zări o brățară ovală, de aur, înfiptă în catifeaua neagră, iar înăuntru un bilețel îndoit frumos și cu grijă. Desfăcu repede bilețelul; scrisul îi păru cunoscut, însă, ca o adevărată femeie, îl puse deoparte, ca să se uite mai întâi la brățară.

Aceasta era de aur, de o calitate inferioară, foarte groasă, însă goală pe dinăuntru, iar pe din afară, acoperită cu mici granate vechi, șlefuite neîngrijit. În schimb, în mijlocul brățării, apăreau, înconjurând o ciudată pietricică verde, cinci granate minunate, fiecare de mărimea unui bob de mazăre. Mișcând brățara, Vera o îndreptă întâmplător cu pietrele spre lumina becului electric, și de sub suprafața netedă, ovală a granatelor izbucniră deodată minunate lumini vii de un roșu intens.

„Parcă ar fi sânge”, gândi Vera, cuprinsă de o ciudată neliniște.

Apoi își aminti de scrisoare, o desfăcu și citi următoarele rânduri, scrise mărunt, cu litere caligrafice:

„Înălțimea-voastră,

Mult stimată prințesă

Vera Nikolaevna!

Vă felicit respectuos de ziua luminoasă și plină de bucurie a numelui Dv. și îndrăznesc să vă ofer modestul dar al unui preasupus servitor...”

„Aha, el e”, se gândi, nemulțumită, Vera. Totuși citi scrisoarea până la capăt...

„N-aș fi îndrăznit niciodată să vă ofer un obiect ales de mine,

deoarece nu am nici dreptul, nici gustul potrivit și mărturisesc, nici bani. De altfel, cred că nicăieri pe lume nu s-ar putea găsi o comoară demnă să vă împodobească.

Însă această brățară a aparținut străbunicii mele, iar răposata mea mamă a fost ultima femeie care a purtat-o. În mijloc, printre pietrele mari, veți vedea una verde, care face parte din soiul foarte rar al granatelor verzi. Potrivit unei vechi legende, păstrată în familia noastră, ea are proprietatea de a da femeilor care o poartă darul previziunii și de a îndepărta de ele gândurile negre, iar pe bărbați îi ferește de moarte violentă.

Toate pietrele au fost mutate și rânduite aici exact ca pe vechea brățară de argint, și puteți fi convinsă că înainte de dumneavoastră nimeni nu a mai purtat-o.

Poate că veți arunca imediat această jucărie caraghioasă, ori o veți dărui cuiva, dar voi fi fericit să știu că ați atins-o măcar cu mâinile.

Vă implor să nu vă supărați pe mine. Roșesc când îmi amintesc de obrăznicia mea de acum șapte ani, când am îndrăznit să vă trimit dumneavoastră, pe atunci încă domnișoară, scrisori prostești și chiar să aștept răspuns la ele. Acum nu am păstrat decât adorația, admirația nestinsă și supunerea de sclav, nu am mai păstrat decât dorința să fiți mereu fericită și să mă bucur de fericirea dumneavoastră. În închipuire mă înclin în fața mobilei pe care ședeți, a parchetului pe care mergeți, a copacilor pe care-i atingeți în treacăt, a slugilor cărora le vorbiți. Nu sunt nici măcar invidios, nici pe oameni, nici pe lucruri.

Vă cer încă o dată iertare că v-am deranjat cu o scrisoare lungă și inutilă.

Al dumneavoastră până la moarte și după moarte servitor credincios. .

G. S. J.”

„S-o arăt lui Vasea sau nu? Să i-o arăt acum sau după plecarea musafirilor? Mai bine mai târziu, fiindcă acum nu numai nenorocitul acesta ar fi ridicol, dar și eu însămi.”

Astfel gândea prințesa Vera, fără să-și poată lua privirea de la cele cinci luminițe sângerii care tremurau în cele cinci granate.

VI

Colonelul Ponomarev a fost convins cu greu să joace pocher. Spunea că nu cunoaște jocul, că, în general, nu admite hazardul nici măcar în glumă și singurul joc de cărți pe care-l știe destul de binișor și-i place este *whist*-ul. Totuși, nu a putut să reziste rugăminților și până la urmă a acceptat.

La început, partenerii i-au explicat jocul și l-au mai corectat, însă el a învățat destul de repede regulile, și după mai puțin de o jumătate de oră a adunat toate fisele în fața lui.

— Asta nu-i permis! zise Anna cu o supărare comică. Măcar dacă ne-ați fi lăsat să avem puțină emoție.

Trei dintre oaspeții săi, Speșnikov, colonelul și vice-guvernatorul, un neamț cam mărginit, cuviincios și plictisitor erau niște oameni cu care Vera nu știa ce să facă și cum să-i distreze. Organizase pentru ei un *whist,* și-l invitase pe Gustav Ivanovici să fie al patrulea. Anna îi făcuse un semn de recunoștință din ochi, și sora ei o înțelesese. Oricine știa că dacă Gustav Ivanovici nu ar fi jucat cărți, s-ar fi învârtit tot timpul în jurul soției sale, rânjindu-și dinții stricați în capul de mort și stricându-i buna dispoziție.

Acum lucrurile se aranjaseră și seara se desfășura plăcut, plină de veselie. Acompaniat de Jenny Reiter, Vasiuciok cânta în surdină cantonete italiene și cântece orientale de Rubinstein. Avea o voce mică, dar cu un timbru plăcut, mlădioasă și corectă. Jenny Reiter, pianistă foarte exigentă, îl acompania totdeauna cu plăcere. De altfel, se spunea că Vasiuciok îi face curte.

Anna ședea pe canapeaua din colț și cocheta de zor cu husarul. Vera s-a apropiat de ei, ascultând amuzată.

— Nu, nu, te rog să nu râzi, spunea Anna, plină de veselie, uitându-se la el printre gene cu ochii ei tătărești, frumoși și provocatori. Dumneata socoți desigur că goana nebunească în fruntea escadronului și trecerea obstacolelor la curse e o muncă. Dar ia gândește-te și la munca noastră. Acum câteva zile am terminat cu loteria de binefacere. Crezi că a fost ușor? Ptiu! Nori de fum, o mulțime de portari și birjari pe care nici măcar nu știu cum îi cheamă... Și toți au câte o reclamație, câte o supărare... Și cât e ziua de lungă, în picioare! Acum trebuie să organizăm un concert în favoarea intelectualelor sărace, după aceea, un bal pentru tineret...

— La care sper că-mi veți acorda o mazurcă? o întrerupse Bahtinski, înclinându-se ușor și zornăindu-și pintenii sub fotoliu.

— Îți mulțumesc... Dar grija mea cea mai mare e azilul nostru. Un azil pentru copii vicioși...

— Aha, înțeleg. Trebuie să fie ceva foarte nostim.

— Încetează! Cum de nu ți-e rușine să râzi de astfel de lucruri? Știi care e nenorocirea noastră? Vrem să dăm un adăpost copiilor nefericiți, plini de vicii ereditare sau dobândite din exemple proaste. Vrem să le dăm căldură, să-i mângâiem...

— Aha!

— ...Să facem din ei ființe morale, să le trezim în suflet conștiința datoriei... Mă-nțelegi? Și iată că-n fiecare zi sunt aduși sute și mii de copii, însă niciunul dintre ei nu e vicios! Dacă întrebi pe părinți de ce viciu suferă odrasla, se simt chiar jigniți. Așa că azilul a fost inaugurat, s-a făcut sfeștania, totul e gata, dar nu are niciun pensionar. Îți vine să oferi un premiu pentru fiecare copil vicios adus la azil.

— Anna Nikolaevna, o întrerupse husarul cu un ton serios și insinuant. Ce să mai dați premiu? Luați-mă pe mine, gratuit. Pe cuvânt de onoare că n-o să găsiți nicăieri un copil mai vicios.

— Astâmpără-te! Cu dumneata nu se poate discuta serios, zise Anna, cu ochi strălucitori, izbucnind în râs și rezemându-se de speteaza canapelei.

Prințul Vasili Lvovici stătea la o masă rotundă, mare și arăta surorii sale, lui Anosov și cumnatului său un album umoristic, cu desene făcute chiar de el. Toți patru râdeau în hohote și, treptat, cei ce nu jucau cărți se adunară în jurul lor.

Albumul părea să fie o completare, o ilustrare a povestirilor satirice ale prințului Vasili. El arăta, de pildă, cu calmul său neclintit: „Istoria aventurilor galante ale bravului general Anosov în Turcia, în Bulgaria și prin alte țări”, „Aventurile prințului Nikolai Bulat-Tuganovski la Monte-Carlo” etc.

— Acum, domnilor, veți vedea o scurtă descriere a vieții iubitei noastre surori, Ludmila Lvovna, zise, aruncând surorii sale o privire amuzată. Partea întâi – copilăria. „Copilul creștea și i s-a dat numele de Lima.”

Pe fila din album era desenată intenționat copilărește o fetiță, în profil, dar cu amândoi ochii; în loc de picioare, avea două bețișoare ieșite de sub fustă și mâinile desfăcute în lături.

— Nu mi-a spus nimeni niciodată Lima, zise, râzând, Ludmila Lvovna.

— Partea a doua. Prima dragoste. Un elev al școlii de

cavalerie stă în genunchi și-i citește Limei o poezie compusă chiar de el. Poezia are în ea adevărate perle:

Piciorul tău fermecător,
Al pasiunii dar îmbătător!

Iată și piciorul cu pricina.

Iar aici, elevul-ofițer o înduplecă pe nevinovata Lima să fugă cu el din casa părintească. Aici e fuga. Iar dincoace – episodul critic: Tatăl mânios îi ajunge din urmă pe fugari. Elevul-ofițer, fricos, aruncă toată vina pe seama Limei.

O oră ai pierdut, cu nasul în oglindă
Și uite că acum suntem încercuiți...
Descurcă-te cum știi, iubita mea,
Că eu șterg putina...

După povestea Limei, urma alta: „Prințesa Vera și telegrafistul îndrăgostit”.

— Deocamdată, vedeți acest poem emoționant, ilustrat, doar în peniță și creioane colorate, explică Vasili Lvovici, foarte serios. Textul este abia în pregătire.

— E ceva nou. Asta n-am mai văzut-o până acum, a zis Anosov.

— Ultima ediție. Cel mai nou succes de librărie.

Vera l-a atins ușor pe umăr cu mâna, spunându-i:

— Mai bine lasă!

Dar Vasili Lvovici, fie că nu auzise cuvintele ei, fie că nu le dădu importanță, continuă:

— Începutul datează din vremuri preistorice. Într-o minunată zi de mai, o fată, pe nume Vera, primește cu poșta o scrisoare, având pe plic doi porumbei cioc în cioc. Iată scrisoarea, iată și porumbeii.

Scrisoarea cuprinde o pasionată declarație de dragoste, scrisă contrar tuturor regulilor de ortografie, începe așa: „Frumoasă Blondă, tu, care... marea de flăcări ce clocotește în pieptul meu. Privirea ta, ca un șarpe veninos, s-a înfipt în sufletul meu sfâșiat” și așa mai departe. La sfârșit, o semnătură modestă: „Ca gen de armă sunt telegrafist sărac, dar sentimentele mele sunt demne de milordul Georg. Nu îndrăznesc să-mi dezvălui numele complet, căci e prea necuviincios. Semnez numai cu inițialele: P.P.J. Vă rog să-mi răspundeți la poste-restant.” Aici puteți să vedeți, domnilor, și portretul telegrafistului, executat într-un mod foarte reușit cu creioane colorate.

Inima Verei este străpunsă (iată inima, iată săgeata)! Dar ca o fată virtuoasă și binecrescută ce e, arată scrisoarea onorabililor săi părinți, precum și frumosului tânăr Vasea Șein, prieten din copilărie și logodnicul ei. Aici este ilustrația. Desigur că la desene se vor adăuga cu timpul explicații în versuri.

Plângând amarnic, Vasea Șein îi restituie Verei inelul de logodnă. „O, nu vreau să stau în calea fericirii tale, îi spune el, dar te implor să nu faci imediat pasul hotărâtor. Chibzuiește, controlează-te și controlează-l și pe el. Tu ești un copil, nu cunoști viața și zbori ca un fluture atras de lumini sclipitoare. Dar, vai, eu cunosc lumina asta rece și fățarnică. Să știi că telegrafiștii sunt simpatici, dar perfizi. Cu frumusețea lor trufașă și cu sentimentele lor false ispitesc, desfătându-se, victima lipsită de experiență și apoi își bat joc de ea în chipul cel mai crunt."

Trec șase luni. În vâltoarea valsului vieții, Vera îl dă uitării pe admiratorul ei și se mărită cu frumosul tânăr Vasea, dar telegrafistul nu o uită. Iată-l, travestit în coșar și mânjit cu funingine, cum pătrunde în budoarul prințesei Vera. După cum vedeți, urmele a cinci degete și două buze au rămas pretutindeni: pe covoare, pe perne, pe tapete și chiar pe parchet.

Iată-l îmbrăcat în țărancă, muncind în bucătăria noastră ca spălătoare de vase. Dar simpatia excesivă a bucătarului Luka îl face s-o ia la goană.

Iată-l în casa de nebuni. Iar acum s-a călugărit. Dar continuă să-i trimită în fiecare zi Verei scrisori pasionate. Și hârtia e plină de pete de cerneală în locul unde cad lacrimile lui.

În cele din urmă, își dă sufletul, dar înainte de moarte poruncește să se predea Verei doi nasturi de la uniforma lui de telegrafist și un flacon de parfum plin cu lacrimile sale...

— Domnilor, cine mai dorește ceai? întrebă Vera Nikolaevna.

VII

Amurgul lung de toamnă era pe sfârșite; ultima geană roșietică, abia întrezărită la orizont, se stinsese și ea, strivită între un nor amenințător și pământ. Copacii, pământul și cerul nu se mai vedeau. Numai deasupra capului, stele mari clipeau din gene în noaptea întunecoasă, și raza albastră a farului se ridica drept în sus, ca o coloană subțire, ce părea că se zdrobește de bolta întunecoasă, împroșcând-o cu un cerc de lumini palide și cețoase. Fluturii de noapte se izbeau de căpăcelele de sticlă ale lumânărilor. Întunericul și răcoarea nopții sporeau mirosul florilor de tabac din grădiniță.

Speșnikov, viceguvernatorul și colonelul Ponomarev plecaseră demult, făgăduind să trimită trăsura după comandantul pieței când vor ajunge la stația de tramvai. Ceilalți oaspeți ședeau pe terasă. În ciuda împotrivirii sale, surorile l-au silit pe generalul Anosov să-și îmbrace mantaua și i-au învelit picioarele cu un pled gros. În fața lui se afla o sticlă cu vinul său preferat – Pommard roșu – iar Vera și Anna ședeau alături, înconjurându-l cu grija lor afectuoasă; îi umpleau mereu paharul cu vinul uleios și rubiniu, îl serveau cu brânză, îi ofereau chibriturile. Bătrânului comandant al pieței i se închideau ochii de plăcere.

— Mda... Toamnă, toamnă, toamnă, zicea bătrânul, uitându-se la flacăra lumânării și clătinând îngândurat din cap. Toamnă. E timpul să mă duc și eu. Și ce păcat! Abia au început zilele frumoase. Mda, să tot stai aici, pe malul mării, în liniște și pace...

— Bunicule, de ce n-ai rămâne la noi? îl întrebă Vera.

— Nu se poate, draga mea, nu se poate. Slujba-i slujbă... Mi s-a terminat concediul... Și ce bine ar fi fost! Ia uite ce plăcut miros trandafirii... De aici se simte. Vara, pe căldură, nu se simte decât parfumul florilor albe de salcâm și acelea miros a bomboane.

Vera scoase dintr-un vas doi boboci de trandafir – unul, roz, celălalt, carmin, și îi înfipse în butoniera mantalei generalului.

— Îți mulțumesc, Verocika. Anosov își înclină capul spre gulerul mantalei, mirosi florile, și pe buze îi flutură deodată un zâmbet blând, de bătrân.

— Îmi amintesc că o dată am ajuns la București, unde am fost încartiruiți. Într-o zi, mergând pe stradă, am simțit un parfum puternic de trandafiri. M-am oprit locului și ce să vezi? Jos, între doi soldați, stătea un minunat flacon de cristal cu ulei de trandafir. Cei doi apucaseră să-și ungă cu el cizmele și închizătorile puștilor. „Ce aveți în sticlă?” i-am întrebat eu. „Ia, un ulei, acolo, înălțimea-voastră. L-am băgat în mâncare, dar nu merge, te arde pe gât. Da' miroase tare frumos.” Am cumpărat flaconul cu o rublă și au fost foarte încântați. Nu mai era plin decât pe jumătate, dar după cât e de scumpă esența asta cred că valora cel puțin două sute de ruble. Apoi ei au adăugat: „Am mai găsit, înălțimea-voastră, niște mazăre turcească, da’ oricât am fiert-o, nu se-nmoaie”. Era cafea. Le-am spus: „Asta-i bună numai pentru turci. Nu merge pentru ostași!” Mai găsiseră și niște opiu, pe care, din fericire nu-l mâncaseră. Am văzut tablete călcate, înfundate în noroi.

— Bunicule, spune-mi sincer, îl rugă Anna, în timpul bătăliilor ți-era frică ori nu?

— Ciudat fel de a întreba, Annecika, ți-era frică ori nu? Nici vorbă că mi-era frică! Să nu-l crezi pe cel ce-ți spune că nu se teme, și că șuierul gloanțelor e pentru el muzica cea mai dulce. Omul acela e sau un nebun, sau un lăudăros. Toți se tem. Numai că unii se pierd cu firea, iar alții pot să se stăpânească. Teama nu dispare, dar, pe măsură ce te obișnuiești, crește și puterea de stăpânire. Așa se nasc eroii și vitejii. Asta e. Dar o dată m-am speriat atât de tare, că era cât p-aci să mor de spaimă.

— Povestește-ne, bunicule, îl rugară surorile, într-un glas.

Și astăzi ascultau istorisirile lui Anosov cu același entuziasm ca în frageda lor copilărie. Anna își așează, ca un copil, coatele pe masă, sprijinindu-și bărbia în palme. Felul lui sfătos și simplu de a povesti avea un farmec deosebit. Până și frazele pe care le folosea în istorisirea amintirilor sale de război aveau în ele ceva ciudat, stângaci, oarecum livresc, de parcă ar fi povestit după un șablon străvechi și drag.

— Povestea e foarte scurtă, spuse Anosov. S-a întâmplat pe

Șipca, iarna, după ce am fost contuzionat la cap. Locuiam patru inși într-un bordei. Atunci s-a petrecut cu mine lucrul acela înfricoșător. Când m-am sculat într-o dimineață, mi-am zis că eu nu mai sunt Iakov, ci Nikolai, și gândul ăsta nu-mi ieșea deloc din minte. Mi-am dat seama că sunt pe cale să înnebunesc, am urlat să mi se aducă apă, mi-am turnat-o pe cap și mi-am venit în fire.

— Îmi închipui că ați avut acolo mare succes la femei, Iakov Mihailov, zise pianista Jenny Reiter. Cred că-n tinerețe ați fost foarte frumos.

— O, bunicul nostru e și acum frumos! exclamă Anna.

— Frumos n-am fost niciodată, zise Anosov, zâmbind liniștit. Dar m-au plăcut și pe mine femeile. Tot la București mi s-a întâmplat ceva foarte emoționant. Când am intrat în oraș, în bucuria lor, locuitorii ne-au primit cu salve de tun, din care pricină s-au spart multe geamuri. Au scăpat numai ferestrele pe pervazul cărora era pus un pahar cu apă. Cum am aflat asta? Iată cum. Când am ajuns în casa unde eram încartiruit, am văzut pe fereastră o colivie scundă. Pe colivie se afla un vas mare de cristal, cu apă curată, în care înotau niște peștișori aurii, iar în mijlocul lor ședea, liniștit, un canar. M-a mirat să văd un canar în apă, dar când m-am uitat mai bine, am băgat de seamă că fundul vasului era tare bombat spre interior, așa încât canarul putea să intre și să șadă în voie acolo. Mi-am zis atunci că nu am deloc spirit de observație.

În casă am dat de o bulgăroaică tare drăguță. I-am prezentat ordinul de încartiruire și am întrebat-o cum de-i rămăseseră geamurile întregi după salvele de tun, iar ea mi-a explicat că din pricina apei, și mi-a arătat și cum intră canarul sub vas. Pe vremea aceea nu eram deloc perspicace!... Și cum stăteam eu așa de vorbă cu ea, privirile ni s-au întâlnit, între noi a scăpărat parcă o scânteie electrică și am simțit că m-am îndrăgostit de ea cu pasiune.

Bătrânul a tăcut și a sorbit câteva înghițituri de vin.

— Dar până la urmă v-ați declarat unul altuia dragostea? a întrebat pianista.

— Hm... Desigur că ne-am declarat... Dar fără cuvinte. Iată cum s-au petrecut lucrurile...

— Bunicule, sper că n-o să ne faci să roșim? zise Anna, râzând șăgalnic.

— Nu, nu, povestea noastră de dragoste a fost cât se poate de cuviincioasă. Vedeți, în toate orașele în care ne opream existau tot felul de reguli și restricții, dar la București am fost primiți cu o neobișnuită căldură și ospitalitate. Când am început într-o seară să cânt la vioară, fetele din vecini s-au gătit numaidecât și au venit să joace. Apoi asta s-a transformat în obicei.

O dată, pe când fetele jucau la lumina lunii, în curte, am intrat în tinda casei unde se ascunsese mica mea bulgăroaică. Văzându-mă, fata s-a prefăcut că alege niște petale uscate de trandafiri, pe care, în treacăt fie zis, locuitorii de acolo la strâng cu duiumul, dar eu am cuprins-o în brațe, am strâns-o la piept și am sărutat-o de câteva ori.

De atunci, ori de câte ori se ivea luna, mă grăbeam la iubita mea și uitam de toate grijile de peste zi. Iar când a trebuit să părăsim locurile acelea, am jurat amândoi că ne vom purta dragoste veșnică și ne-am luat rămas bun pentru totdeauna.

— Asta e tot? întrebă, dezamăgită, Ludmila Lvovna.

— Ce-ai fi vrut să fie mai mult? răspunse generalul.

— Vă rog să mă iertați, dar asta nu a fost dragoste, ci doar o simplă aventură a unui ofițer în campanie.

— Nu știu, draga mea, zău că nu știu dacă a fost dragoste ori altceva...

— Nu, zău... spuneți-ne: n-ați iubit niciodată cu o dragoste adevărată? Știți, o dragoste care... cum să zic... într-un cuvânt... o dragoste sfântă, curată, veșnică... nepământească... Așa n-ați iubit?

— Nu știu ce să răspund, zise, încurcat, bătrânul, ridicându-se din fotoliu. Pesemne că n-am iubit așa. La început nu aveam niciodată timp: tinerețe, chefuri, cărți, război... Părea că viața, tinerețea și sănătatea nu se vor sfârși nicicând. Și mai târziu, m-am pomenit deodată că sunt o ruină... Și acum, gata, Verocika, nu mă mai țineți. Plec... Husarule, s-a întors el spre Bahtinski, noaptea e caldă, hai să mergem în întâmpinarea trăsurii.

— Vin și eu cu dumneata, bunicule, zise Vera.

— Și eu, sări Anna.

Înainte de a pleca, Vera s-a apropiat de soțul ei și i-a spus încet:

— Du-te și vezi... În sertarul biroului meu e o cutie roșie, și înăuntru, o scrisoare. Citește-o.

VIII

Anna și Bahtinski mergeau înainte, iar la vreo douăzeci de pași în urma lor venea generalul, la braț cu Vera. Noaptea era atât de adâncă, încât, până s-au obișnuit cu întunericul, au trebuit să caute drumul pe dibuite. Anosov, care avea, în ciuda vârstei, o vedere foarte ageră, o ajuta pe Vera. Din când în când, mângâia afectuos cu mâna lui mare și rece mâna Verei, care se rezema ușor de brațul lui îndoit.

— Tare caraghioasă mai e și Ludmila Lvovna, a murmurat generalul, de parcă-și depăna gândurile cu glas tare. Am observat de multe ori că atunci când o femeie ajunge la cincizeci de ani, mai ales dacă e văduvă sau fată bătrână, începe să se intereseze de dragostea altora. Sau iscodește și bârfește, sau se bagă cu tot dinadinsul să organizeze fericirea altora, sau începe să flecărească despre iubirea înălțătoare. Părerea mea e că în zilele noastre oamenii nu mai știu să iubească. Nicăieri nu văd o dragoste adevărată. De altfel, nici pe vremea mea n-am văzut-o.

— Cum poți să vorbești așa, bunicule? răspunse Vera cu blândețe, strângându-i ușor brațul. De ce calomniezi? Doar ai fost și dumneata căsătorit odată, ceea ce înseamnă că totuși ai iubit.

— Nu înseamnă nimica, nimicuța, dragă Verocika. Știi cum m-am căsătorit? Într-o zi, am văzut lângă mine o fetișcană proaspătă. Când respira, sânii îi săltau sub bluză. Își lăsa mereu în jos genele lungi, lungi, și se îmbujora toată. Avea obraji gingași, gât alb, mâini mici și calde, și un aer de nevinovăție! Eh, drace! Și pe deasupra, tatăl și mama ei ascultau pe la uși, se foiau în jurul nostru și mă priveau cu niște ochi triști și devotați ca de câine. La plecare, apucam s-o sărut în grabă după ușă... Când beam ceai, piciorușul ei mă atingea pe sub masă, ca din nebăgare de seamă... Și gata, „Dragă Nikita Antonici, am venit să vă cer mâna fiicei dumneavoastră. Vă rog să mă credeți că această ființă sfântă...” Iar taică-său s-a și repezit la mine, cu ochii umezi, să mă îmbrățișeze... „Scumpul meu! Bănuiam de mult... Să vă ajute dumnezeu... Dar bagă de seamă, păzește comoara asta...” După trei luni, comoara sfântă umbla îmbrăcată cu un capot mototolit, cu papuci în picioarele goale,

cu părul rar și nepieptănat prins în moațe. Ocăra ordonanțele ca o bucătăreasă, iar cu ofițerii tineri făcea pe nebuna, dându-și ochii peste cap. Bărbatului său, când erau oameni străini de față, îi spunea, nu știu de ce, Jacques. Dar știi, așa pe nas, tărăgănat și galeș: „Ja-a-acques”. Era fanfaroană, risipitoare, neglijentă și lacomă. Iar în ochii ei citeai că minte totdeauna... Acum toate au trecut, peste toate s-a așternut colbul uitării. În sinea mea îi sunt chiar recunoscător actorului aceluia... Slavă domnului că n-am avut copii...

— I-ai iertat, bunicule?

— Iertat, Verocika? Nu-i cuvântul potrivit. La început parcă turbasem. Dacă i-aș fi întâlnit atunci, cu siguranță că i-aș fi ucis pe amândoi. Apoi, treptat, mi-a trecut, și-n afară de dispreț n-a mai rămas nimic. Și e bine așa. M-a ferit dumnezeu de vărsare de sânge. Unde pui că am scăpat de soarta celor mai mulți bărbați însurați. Ce-aș fi ajuns, dacă nu intervenea întâmplarea asta murdară? O vită de povară, o vacă de muls, un paravan, un obiect necesar în casă... Nu! Toate s-au petrecut spre binele meu, Verocika.

— Te rog să mă ierți, bunicule, dar cred că tot mai vorbește în dumneata vechea obidă... și acum îi vezi pe toți în lumina tristei dumitale experiențe. Gândește-te, de pildă, la mine și la Vasea. Oare poate fi socotită căsnicia noastră ca nefericită?

Anosov tăcu multă vreme. Apoi spuse, rostind parcă în silă cuvintele:

— Mă rog... Să zicem că e o excepție... Dar de ce se căsătoresc oamenii de obicei? Să luăm, de pildă, femeia: îi e rușine să rămână fată bătrână, mai ales după ce toate prietenele ei s-au măritat. E greu când te simți o gură de prisos în familie. Și-apoi mai e și dorința de a ajunge stăpâna casei, de a fi o doamnă, independentă... la care se mai adaugă necesitatea pur fizică a maternității, năzuința de a-ți face un cuib. Bărbații au alte motive. În primul rând, se satură de viața de burlac, de mâncare de birt, de dezordinea din casă, de murdărie, de mucurile de țigări și rufele rupte și împrăștiate pretutindeni, de datorii, de prieteni obraznici care ți se bagă-n suflet când vrei și când nu vrei. În al doilea rând, îți dai seama că viața de familie e mai convenabilă, mai sănătoasă, mai ieftină. În al treilea rând îți spui: o să am copii, și după moartea mea va rămâne totuși pe lume o parte din mine... Un fel de

iluzie a nemuririi. În al patrulea rând, ispita nevinovăției, ca în cazul meu. Apoi unii se gândesc și la zestre. Dar unde-i dragostea? Dragostea dezinteresată, plină de abnegație, care nu așteaptă răsplată? Dragostea despre care se spune că e mai „tare decât moartea”? Mă înțelegi, o iubire pentru care a săvârși orice faptă eroică, a-ți sacrifica viața, a îndura chinuri, n-ar însemna o suferință, ci o bucurie. Stai puțin, Vera, văd că vrei să-mi vorbești iar de Vasea al tău. Zău că țin la el. E un băiat bun. Cine știe, poate ca în viitor se va dovedi că dragostea lui e nespus de frumoasă. Dar trebuie să înțelegi despre ce dragoste vorbesc eu. Dragostea trebuie să fie o tragedie. Cea mai măreață taină din lume, de care nu trebuie să se atingă niciun fel de calcule meschine, de gânduri egoiste său de compromisuri.

— Ai văzut vreodată o astfel de dragoste, bunicule? întrebă Vera încet.

— Nu, răspunse bătrânul cu hotărâre. Cunosc poate două cazuri care să fi semănat cu așa ceva. Dar unul s-a datorat prostiei; iar celălalt... a fost și mai jalnic... ți-e mai mare mila... Dacă vrei, îți povestesc. Nu durează mult.

— Te rog, bunicule.

— Iată, așadar. Comandantul unui regiment din divizia noastră (dar nu al nostru) avea o nevastă de o urâțenie, ca să zic așa, supranaturală. Ciolănoasă, roșcovană, înaltă cât o prăjină, slabă ca o scoabă și cu o gură... Îți făcea impresia că pică tencuiala de pe ea ca de pe o casă veche din Moscova. Totuși, ajunsese Mesalina regimentului: era plină de temperament, voluntară, disprețuia oamenii, nu suferea monotonia, și mai era și morfinomană.

Într-o toamnă, a venit în regimentul lor un sublocotenent de-a dreptul de la școala militară – nici nu-i căzuse cașul de la gură. După o lună, mârțoaga asta bătrână l-a luat cu totul în stăpânire. Era pajul, sluga, robul, cavalerul ei veșnic la dans, îi purta evantaiul și batista, alerga afară, în ger, numai în tunică, pentru ca să-i cheme trăsura. E îngrozitor să vezi cum un băiețaș proaspăt și curat își pune prima dragoste la picioarele unei desfrânate bătrâne, experimentate și tiranice. Chiar dacă scapă teafăr, oricum, poți să-l socoți pierdut în viitor. Cu pecetea asta rămâi toată viața.

Până-n crăciun, femeia s-a săturat de el și s-a întors la una din

vechile sale pasiuni. Dar sublocotenentul nu se putea lipsi de ea. O urmărea ca o nălucă. Slăbise și se făcuse la față ca pământul. Dacă aș umbla cu vorbe mari, aș spune: „moartea își și pusese pecetea pe fruntea-i boltită”. Era nebun de gelozie. Se zice că stătea de veghe nopți întregi sub ferestrele ei.

Într-o primăvară, în cadrul regimentului s-a organizat o petrecere câmpenească. Îi cunoșteam pe amândoi, dar nu am asistat la ceea ce s-a întâmplat atunci. Ca totdeauna în astfel de împrejurări, se băuse mult. S-au întors în oraș noaptea, mergând pe jos de-a lungul liniei ferate. Deodată le-a ieșit în față un tren de marfă, care mergea foarte încet pe o pantă destul de abruptă. Locomotiva șuiera. Când luminile locomotivei au ajuns în dreptul grupului de cheflii, femeia i-a șoptit la ureche sublocotenentului: „Spui mereu că mă iubești, dar dacă ți-aș porunci să te arunci sub roțile trenului, sunt sigură că n-ai face-o”. El s-a întors pe călcâie fără o vorbă și s-a aruncat sub tren. Se spune că ar fi calculat bine săritura, ca roțile să treacă drept peste el, dar un idiot a sărit să-l scape, fără să poată să-l tragă cu totul de sub roțile trenului. Sublocotenentul s-a agățat cu mâinile de șine, și locomotiva i-a tăiat ambele mâini.

— Îngrozitor! exclamă Vera.

— Sublocotenentul a fost nevoit să-și dea demisia. Camarazii i-au strâns ceva bani, ca să-l ajute să plece. Nu putea să mai rămână în oraș. Ar fi fost o mustrare vie și pentru femeie, și pentru regiment. Și omul a pierit în chipul cel mai mârșav... A ajuns cerșetor și a murit degerat undeva, pe un chei din Petersburg.

Cazul celălalt a fost și mai jalnic. Femeia avea aceeași fire ca cea dintâi, dar era tânără și frumoasă. Și avea purtări tare urâte. Oricât de ușor treceam noi cu vederea idilele de acest fel, dar tot ne scotea din sărite. Bărbatu-său, însă, nu zicea nimic. Știa tot, vedea tot și tăcea. Prietenii îi făceau din când în când câte o aluzie, dar el le răspundea: „Să mă lăsați în pace, auziți? Să mă lăsați în pace... Nu-i treaba mea, nu m-amestec... Lenocika să fie fericită, asta-i principalul...” Mare dobitoc!

Până la urmă, ea s-a îndrăgostit nebunește de locotenentul Vișneakov, subalternul bărbatului ei în compania pe care o comanda. Și au trăit în trei, ca în cea mai legală formă de căsătorie. Între timp, regimentul nostru a fost trimis pe front. Doamnele au venit să ne petreacă. A apărut și ea. Zău că-ți era

rușine s-o privești. Măcar de ochii lumii să fi aruncat o privire soțului. Dar femeia se spânzurase de gâtul locotenentului, ca dracu de o salcie uscată. După ce ne-am instalat în vagoane, și trenul a pornit, a mai avut și nerușinarea să-i strige soțului ei: ,,Ai grijă și păzește-l pe Volodea! Dacă i se întâmplă ceva, iau copiii, plec de acasă și nu mă mai întorc niciodată."

Poate crezi că bărbatu-său era o cârpă, un bicisnic? Da' de unde! Era un ostaș viteaz. Lângă munții Zelionâie și-a condus de șase ori compania la atac împotriva unei redute turcești și din două sute de oameni nu a rămas decât cu paisprezece. Deși căpătase două răni, nu se lăsase dus la punctul sanitar. Iată ce fel de om era. Soldații se uitau la el ca la dumnezeu.

Dar *ea* îi poruncise... Lenocika lui îi poruncise!

Și-l îngrijea pe lașul și trântorul de Vișneakov ca o dădacă, ce spun eu, ca o mamă. Când erau nevoiți să rămână noaptea în ploaie și să doarmă în noroi, îl învelea cu mantaua lui. Se ducea în locul lui la lucrările de fortificații, iar celălalt dormea în bordei sau juca stos. Noaptea, controla în locul lui posturile de pază. Și nu uita, Verocika, bașbuzucii pe vremea aceea ne tocau posturile noastre de pază, cum ar toca o muiere din Iaroslav varză. Cu toate că-i păcat să te bucuri de o nenorocire, ne-am bucurat toți când am aflat că Vișneakov s-a îmbolnăvit de tifos și a murit la spital...

— Dar spune, bunicule, femei care să iubească n-ai întâlnit?

— Desigur, Verocika. Ba chiar mai mult: sunt convins că aproape fiecare femeie este în stare, din dragoste, de cel mai înalt eroism. Sărutând, îmbrățișând, dăruindu-se, a și devenit mamă. Dragostea înseamnă pentru ea tot rostul vieții, tot universul! Nu ea este vinovată că dragostea a ajuns atât de vulgară, a coborât până la o simplă comoditate în viață, până la o distracție măruntă. Vinovați sunt bărbații. La douăzeci de ani îi vezi sătui peste măsură de toate, cu trupuri pirpirii și suflete de iepure, incapabili de o dorință puternică, de fapte eroice, de duioșie și adorație pentru femeia iubită. Se spune că pe timpuri toate acestea existau, dar presupunând că nu existau, nu au visat oare la ele mințile cele mai luminate și firile cele mai alese ale omenirii: poeți, romancieri, muzicieni, pictori? Acum câteva zile am citit povestea lui Manon Lescaut și a cavalerului de Grieux... Te rog să mă crezi că am plâns în hohote... Spune, draga mea, cu mâna pe inimă, oare nu visează orice femeie în

adâncul sufletului ei la o astfel de dragoste – unică, atotiertătoare, gata la orice, modestă și plină de abnegație?

— O, da, fără îndoială, bunicule...

— Și fiindcă o astfel de dragoste nu există, femeile se răzbună. Or să mai treacă vreo treizeci de ani... eu n-o să mai apuc, dar tu poate c-o să apuci, Verocika. Ține minte vorbele mele. Peste vreo treizeci de ani, femeile or să aibă în lume o putere nemaivăzută. Se vor îmbrăca întocmai ca niște idoli indieni. Ne vor călca în picioare pe noi, bărbații, ca pe niște robi demni de dispreț. Capriciile lor nebunești vor fi pentru noi legi chinuitoare. Și toate acestea, fiindcă noi n-am știut timp de generații întregi să admirăm și să cinstim dragostea. Asta va fi răzbunarea. Cunoști legea: forța acțiunii este egală cu forța reacțiunii.

După o scurtă pauză, o întrebă deodată:

— Spune-mi, Verocika, bineînțeles dacă nu ți-e greu, ce-i cu povestea aia a telegrafistului, de care a vorbit astăzi prințul Vasili? Ce e adevărat și ce a născocit, după cum îi e obiceiul?

— Te interesează, bunicule?

— Răspunde numai dacă vrei. Dacă din cine știe ce motive ți-e greu...

— Câtuși de puțin. Îți povestesc bucuroasă.

Și Vera îi istorisi amănunțit de nebunul care o urmărea de mult cu dragostea lui, cu doi ani înainte de a se mărita.

Nu-l văzuse niciodată, nu-i cunoștea numele. Primise doar scrisori de la el, semnate G.S.J. Într-o zi, strecurase o vorbă că ar fi mic funcționar într-o instituție de stat, dar de telegraf nu pomenise nimic. Probabil că o urmărea mereu, fiindcă în epistolele sale arăta foarte exact la ce serate se ducea, în ce societate și cum era îmbrăcată. La început, scrisorile erau destul de vulgare, vădind o pasiune stranie, deși absolut curată. Într-o zi, însă, ea l-a rugat în scris (ai grijă, bunicule, să nu-ți scape vreo vorbă despre asta, fiindcă nu știe nimeni) să nu o mai obosească atât cu declarațiile lui de iubire.

De atunci, nu mai pomenise de dragoste și-i scria rar: de paște, de Anul nou și de ziua ei. Prințesa Vera îi povesti și despre pachetul primit în ziua aceea și reproduse aproape cuvânt cu cuvânt ciudata scrisoare a misteriosului ei adorator...

— Mda, mormăi, în sfârșit, generalul. Poate că este numai un nebun, un maniac, dar poate... cine știe? Poate că prin viața ta,

Verocika, trece tocmai dragostea la care visează femeile și de care nu mai sunt în stare bărbații. Ia stai. Parcă în fața noastră se văd mișcându-se niște felinare. Probabil că e trăsura mea.

În clipa aceea, din spatele lor răsună un claxon strident de automobil, și pe drumul brăzdat de urmele roților se așternu lumina albă a acetilenei. Gustav Ivanovici îi ajunsese din urmă.

— Annecika, ți-am luat lucrurile. Urcă-te, zise el. Ne permiteți să vă conducem, excelența-voastră?

— Îți mulțumesc, dragul meu, răspunse generalul, dar nu-mi place mașina asta. Se zguduie toată, pute și nu-ți face nicio plăcere. Cu bine, Verocika. Acum o să vin des pe la voi, adăugă el, sărutându-i fruntea și mâinile.

Își luară rămas bun. Friesse o conduse pe Vera Nikolaevna până la vila ei și, după un viraj brusc, dispăru în beznă cu automobilul său care duduia și scotea fum.

IX

Prințesa Vera urcă treptele terasei și intră în casă cu un sentiment neplăcut. Auzise de departe glasul răstit al fratelui său Nikolai și văzuse silueta înaltă și uscățivă a acestuia mișcându-se repede prin cameră, dintr-un colț într-altul. Vasili Lvovici ședea la masa de joc și desena ceva cu creta pe postavul verde. Își ținea capul mare, tuns, cu păr bălai, aplecat, cu bărbia-n piept.

— Am spus de mult! zicea Nikolai, enervat, făcând cu mâna dreaptă un gest, de parcă ar fi zvârlit jos o greutate nevăzută. Am spus de mult că trebuie să se pună capăt acestor scrisori idioate. Chiar înainte de a te fi căsătorit cu Vera ți-am atras atenția că vă distrați amândoi pe socoteala lor ca niște copii, văzând în ele numai partea hazlie... Dar uite-o și pe Vera... Tocmai vorbeam cu Vasili Lvovici despre P.P.J., nebunul ăla al tău. Socot că această corespondență este deplasată și vulgară.

— N-a fost niciun fel de corespondență, l-a întrerupt cu răceală Șein. Nu a scris decât el...

La auzul acestor cuvinte, Vera se înroși și se așeză pe divanul care se afla în umbra unei latanii mari.

— Vă rog să-mi iertați felul de exprimare, zise Nikolai Nikolaevici, aruncând parcă jos un obiect greu și nevăzut, care-i apăsa pieptul.

— Nu pricep de ce-l numești *al meu*? interveni Vera, bucuroasă de sprijinul soțului ei. E tot atât de mult al meu ca și al tău...

— Bine, încă o dată scuzele mele: într-un cuvânt, am vrut să spun că trebuie să se pună capăt prostiilor lui. După părerea mea, afacerea asta depășește limitele glumelor și ale desenelor amuzante... Vă rog să mă credeți că nu mă îngrijorează altceva decât bunul renume al Verei și al tău, Vasili Lvovici.

— Cred că ai sărit peste cal, Kolea, replică Șein.

— Poate, poate... Dar s-ar putea să ajungeți foarte ușor într-o situație ridicolă.

— Nu văd în ce fel, ripostă prințul.

— Închipuie-ți că brățara asta idioată... Nikolai luă cutia roșie de pe masă, și o aruncă în aceeași clipă cu dezgust la loc, că această monstruoasă podoabă popească rămâne la noi, ori o aruncăm, ori o dăruim Dașei. Atunci, în primul rând, P.P.J. poate să se laude față de cunoscuții sau colegii săi că prințesa Vera Nikolaevna Șeina acceptă să primească daruri de la el, iar în al doilea rând, faptul acesta l-ar încuraja să facă cine știe ce altă prostie. Mâine o să-i trimită un inel cu briliante, poimâine, un colier de perle și de-aici până la banca acuzaților pentru delapidare și fals nu-i decât un pas, iar prințesa și prințul Șein vor fi chemați ca martori... Ar fi drăguț, nu-i așa?!

— Nu, nu, brățara trebuie trimisă imediat înapoi! exclamă Vasili Lvovici.

— Sunt de aceeași părere, încuviință Vera. Și trebuie s-o facem cât mai repede. Dar cum? Doar nu-i cunoaștem nici numele, nici prenumele, nici adresa.

— Asta-i un fleac, a zis, disprețuitor, Nikolai Nikolaevici. Doar îi cunoaștem inițialele P.P.J.... ori cum, Vera?

— G.S.J.

— Perfect. În afară de aceasta, știm că este funcționar de stat. E destul și prea destul. Chiar mâine voi lua indicatorul funcționarilor din oraș și-l voi descoperi pe cel care are inițialele astea. Dacă din cine știe ce cauză n-o să-l descopăr, o să chem pur și simplu un agent de poliție și o să-i dau ordin să-l găsească. Dacă întâmpin greutăți, mă voi folosi de fițuica asta cu scrisul lui. Într-un cuvânt, până mâine la ora două voi ști precis adresa și numele acestui individ, ba chiar și când poate fi găsit acasă. Iar din clipa în care-l dibuim, nu numai că-i vom

restitui imediat comoara lui, dar vom lua și măsuri să nu ne mai amintească niciodată de existența sa.

— Ce ai de gând să faci? îl întrebă prințul Vasili.

— Ce am de gând? Mă duc la guvernator și-l rog...

— În niciun caz la guvernator. Știi care sunt relațiile dintre noi... Am fi în pericol să ajungem într-o situație ridicolă.

— Mă rog. Mă duc la colonelul de jandarmi – mi-e prieten de club – și-l rog să-l cheme pe acest Romeo și să-l amenințe puțin. Îl cunoști. Îi bagă omului degetul sub nas, nu mișcă mâna deloc, ci doar degetul, și țipă: „Domnule, nu voi tolera asta!”

— Ah! Cu ajutorul jandarmilor! izbucni Vera, încruntându-se.

— Vera are dreptate, încuviință prințul. Mai bine să nu amestecăm în afacerea asta pe nimeni. O să dăm prilej la zvonuri, bârfeli... Ne cunoaștem orașul destul de bine. Toată lumea trăiește aici parcă în niște borcane de sticlă... Cel mai potrivit lucru e să mă duc chiar eu la tânărul acesta... deși, dumnezeu știe, poate c-o avea șaizeci de ani. Îi dau brățara și-i fac o morală aspră.

— Atunci merg și eu cu tine, îl întrerupse repede Nikolai Nikolaevici. Tu ești prea moale. Să mă lași pe mine să-i vorbesc... Iar acum, prieteni, urmă dânsul, scoțându-și ceasul din buzunar și uitându-se la el, vă rog să mă iertați că o să mă retrag pentru câteva clipe la mine. Sunt mort de oboseală și trebuie să mai răsfoiesc două dosare.

— Nu știu de ce mi-e milă de nenorocitul acesta, spuse Vera, șovăitoare.

— Mila ta nu-și are rostul, replică Nikolai, cu asprime, întorcându-se de la ușă! Dacă ieșirea asta cu brățara și scrisoarea și-ar fi permis-o un om din cercul nostru, prințul Vasili l-ar fi provocat la duel. Iar dacă n-ar fi făcut-o el, aș fi făcut-o eu. Dacă am fi trăit în alte vremuri, aș fi poruncit pur și simplu să fie dus la grajd și bătut cu vergile. O să-ți telefonez mâine la birou, Vasili Lvovici.

X

Scara murdară mirosea a șoareci, a pisici, a gaz și a rufe spălate. Înainte de a ajunge la etajul al cincilea, prințul Vasili Lvovici se opri.

— Stai puțin, îi spuse el cumnatului său. Lasă-mă să-mi mai

trag sufletul. Eh, Kolea, n-ar fi trebuit să facem asta...

Mai urcară două etaje. Pe platforma scării era atât de întuneric, încât Nikolai Nikolaevici a fost silit să aprindă două chibrituri, ca să distingă numărul apartamentului.

Sunară la ușă, și le deschise o femeie voluminoasă, căruntă, cu ochi cenușii. Purta ochelari. Trupul îi era puțin încovoiat, probabil din pricina vreunei suferințe.

— Domnul Jeltkov e acasă? o întrebă Nikolai Nikolaevici.

Femeia îi măsură din ochi, speriată, pe cei doi bărbați. Dar probabil că aspectul lor cuviincios o liniști.

— E acasă, poftiți vă rog, zise ea, deschizând ușa. Prima ușă la stânga.

Bulat-Tuganovski bătu de trei ori scurt și energic. Dinăuntru se auzi un foșnet ușor. Tuganovski mai bătu o dată.

— Intră, răspunse o voce slabă.

Camera era foarte scundă, însă neobișnuit de mare și aproape pătrată. Două ferestre mici rotunde, ca la vapoare, abia reușeau s-o lumineze. De altfel, întreaga încăpere semăna cu sala de mese a unui vapor de marfă. Lângă un perete se afla un pat îngust, lângă altul, un divan foarte mare și lat, acoperit cu un minunat covor de Tekin, acum zdrențuit, iar la mijloc, o masă cu o față de masă ucraineană brodată în culori vii.

La început, cei doi nu izbutiră să deslușească fața stăpânului odăii. Stătea cu spatele spre lumină, frecându-și încurcat mâinile. Era înalt, uscățiv și avea un păr lung și moale.

— Domnul Jeltkov, dacă nu mă înșel? întrebă Tuganovski, trufaș.

— Jeltkov. Mă bucură foarte mult că vă cunosc. Dați-mi voie să mă prezint.

Omul făcu doi pași spre Nikolai Nikolaevici cu mâna întinsă, însă acesta se întoarse în aceeași clipă cu tot trupul spre Șein, fără să se uite la mâna lui.

— Ți-am spus că n-am greșit.

Degetele slabe și nervoase ale lui Jeltkov prinseră a se mișca de-a lungul hainei scurte, cafenii, încheind și descheind nasturii. Izbuti în sfârșit să pronunțe cu greutate, arătând spre divan și înclinându-se cu stângăcie:

— Vă rog să luați loc.

Acum îl vedeau bine. Era foarte palid, cu un obraz gingaș ca de fată, ochi albaștri și bărbia ca de copil încăpățânat, cu o

gropiță la mijloc. Părea să aibă treizeci sau treizeci și cinci de ani.

— Mulțumesc, îi răspunse cu simplitate prințul Șein, care-l cerceta cu foarte mare atenție.

— *Merci,* făcu scurt Nikolai Nikolaevici. Și amândoi rămaseră în picioare. Am venit numai pentru câteva minute. Dumnealui este prințul Vasili Lvovici Șein, mareșalul gubernial al nobilimii. Numele meu este Mirza-Bulat-Tuganovski. Sunt substitut de procuror. Chestiunea despre care vom avea onoarea să discutăm cu dumneavoastră ne privește în aceeași măsură pe prinț și pe mine, sau, mai bine zis, pe soția prințului care este sora mea.

Jeltkov se pierdu cu totul și se lăsă deodată pe divan, murmurând cu buzele țepene: „Vă rog, domnilor, luați loc", dar își aminti probabil că le mai propusese asta o dată fără succes, sări în picioare, porni repede spre fereastră, trecându-și mâna prin păr, apoi se întoarse iar la locul său. Mâinile lui tremurătoare începură din nou să se agite, pipăind în neștire nasturii de la haină, ciupind în neștire obrazul și mustățile roșcovane.

— Sunt la dispoziția domniei-voastre, excelență, zise el cu glas surd, uitându-se la Vasili Lvovici cu o privire imploratoare.

Dar Șein tăcea. Vorbi Nikolai Nikolaevici.

— În primul rând, dați-mi voie să vă restitui un obiect care vă aparține, zise el și, scoțând din buzunar cutia roșie, o puse cu grijă pe masă. Desigur, el face cinste gustului dumneavoastră, dar v-am ruga foarte mult ca astfel de surprize să nu se mai repete.

— Vă rog să mă iertați... Știu că sunt foarte vinovat, murmură Jeltkov, uitându-se în jos cu obrajii aprinși. Îmi îngăduiți să vă ofer un pahar de ceai?

— Vedeți, domnule Jeltkov, urmă Nikolai Nikolaevici, ca și cum nu ar fi auzit ultimele cuvinte ale acestuia. Sunt foarte bucuros că am găsit în persoana dumneavoastră un om cumsecade, un gentleman, capabil să înțeleagă totul dintr-un singur cuvânt. Cred că ne vom înțelege ușor. Dacă nu mă înșel, o urmăriți pe prințesa Vera Nikolaevna de aproximativ șapte-opt ani?

— Da, răspunse Jeltkov încet, lăsându-și genele în jos, cu o expresie de pietate.

— Până acum n-am luat împotriva dumneavoastră niciun fel

de măsuri, deși – cred că sunteți de acord – nu numai că puteam, dar chiar *trebuia* să luăm, nu-i așa?

— Da.

— Da, dar cu ultima dumneavoastră faptă și anume cu trimiterea acestei brățări de granate, ați depășit limitele răbdării noastre. M-ați înțeles? Le-ați depășit. Nu vă voi ascunde faptul că primul nostru gând a fost să cerem ajutorul autorităților, dar nu am făcut-o și sunt foarte bucuros că n-am făcut-o, fiindcă, repet, am ghicit numaidecât că aveți un suflet nobil.

— Vă rog să mă iertați. Cum ați spus? întrebă deodată Jeltkov și izbucni în râs. Ați vrut să vă adresați autorităților? Asta ați spus?

Și, vârându-și mâinile în buzunar, se instală comod pe un colț al divanului, apoi își scoase portțigaretul și chibriturile și își aprinse o țigară.

— Așadar, ați spus că ați vrut să cereți ajutorul autorităților? Vă rog să mă iertați, prințe, că stau jos, i se adresă el lui Șein. Și mai departe?

Prințul trase un scaun lângă masă și se așeză. Se uita nedumerit și cu o nespusă curiozitate la omul acesta ciudat.

— Vezi, dragul meu, nu va fi niciodată prea târziu s-o facem, urmă Nikolai Nikolaevici cu o ușoară sfidare. Să cauți să pătrunzi nepoftit într-o familie străină...

— Vă rog să mă iertați, dacă vă întrerup, dar...

— Ba vă rog să mă iertați dumneavoastră, dar de astă dată am să vă întrerup eu... ripostă procurorul, aproape țipând.

— Cum doriți. Puteți vorbi. Vă ascult. Dar aș vrea mai întâi să-i spun câteva cuvinte prințului Vasili Lvovici.

Și, fără să-l mai ia în seamă pe Tuganovski, se întoarse spre prinț.

— Trăiesc acum cea mai grea clipă din viața mea, zise el. Simt nevoia să vă vorbesc, fără a păstra niciun fel de convenționalism... Vreți să mă ascultați?

— Vă ascult, răspunse Șein. Ah, Kolea, taci puțin, zise el, nerăbdător, observând gestul mânios al lui Tuganovski. Vorbiți.

Câteva secunde, Jeltkov rămase cu gura deschisă, de parcă s-ar fi sufocat, apoi începu deodată să vorbească precipitat, ca și cum s-ar fi rostogolit în prăpastie. Vorbea numai din fălci, iar buzele îi erau albe și nemișcate ca de mort.

— Mi-e greu să rostesc o astfel de... frază... să spun că o

iubesc pe soția dumneavoastră. Dar șapte ani de dragoste cuviincioasă și fără nicio speranță îmi dau dreptul s-o fac. Recunosc că la început, când Vera Nikolaevna era încă domnișoară, i-am trimis scrisori stupide și am așteptat chiar răspuns la ele. Recunosc și că ultima mea faptă, adică trimiterea brățării, a fost o prostie și mai mare. Dar... vă mărturisesc deschis și simt că mă veți înțelege – știu că niciodată nu voi putea să n-o mai iubesc... Spuneți-mi, prințe, presupunând că lucrul acesta vă displace... spuneți-mi, ce ați putea face, ca să puneți capăt sentimentului care mă stăpânește? Să mă expediați într-un alt oraș, așa cum a spus Nikolai Nikolaevici? Dar și acolo o voi iubi pe Vera Nikolaevna ca și aici. Să mă băgați la închisoare? Și acolo voi găsi mijlocul să-i atrag atenția asupra mea. Mai rămâne un singur lucru – moartea. Dacă vreți, o voi accepta în orice formă.

— În loc să ne ocupăm de miezul problemei, ne apucăm de melodeclamații, zise Nikolai Nikolaevici, punându-și pălăria pe cap. Problema e cât se poate de simplă. Vi se propune una din două: sau renunțați cu totul s-o mai urmăriți pe prințesa Vera Nikolaevna, sau, dacă nu veți accepta lucrul acesta, vom lua măsurile oferite de poziția noastră în societate, de relațiile noastre și așa mai departe.

Deși îl auzise, Jeltkov nu-i aruncă nici măcar o privire. Se întoarse spre prințul Vasili Lvovici și-l întrebă:

— Îmi permiteți să lipsesc zece minute? Vă mărturisesc că vreau să vorbesc la telefon cu prințesa Vera Nikolaevna. Vă asigur că vă voi reda din convorbirea aceasta tot ce va fi posibil.

— Duceți-vă, îi răspunse Șein.

Când Vasili Lvovici și Tuganovski rămaseră singuri, acesta din urmă se repezi la cumnatul său.

— Se poate una ca asta? țipă el, făcând iarăși un gest, ca și cum ar fi aruncat jos cu mâna dreaptă un obiect nevăzut pe care-l ținea la piept. Nu, hotărât, nu! Te-am avertizat că iau asupra mea întreaga parte practică a discuției. Dar tu te-ai lăsat înduioșat și i-ai permis să vorbească pe larg de sentimentele sale. Eu aș fi rezolvat totul în două cuvinte.

— Ai puțină răbdare, acum se va lămuri totul. După față îmi dau seama, simt că omul acesta nu este în stare să înșele și să mintă cu bună știință. Gândește-te, Kolea, oare el e de vină că iubește? Și poți oare stăpâni un sentiment ca dragostea, care nu

și-a găsit încă până astăzi un tălmaci? După câteva clipe de gândire, prințul urmă: Mi-e milă de el și... nu numai atât: simt că asist la o uriașă tragedie a sufletului și nu pot să joc comedie.

— Asta-i decadență, ripostă Nikolai Nikolaevici.

Jeltkov se întoarse după zece minute. Ochii îi străluceau și păreau profunzi, de parcă ar fi fost plini de lacrimi. Își părăsise poza de gentleman, și după felul cum se purta se vedea că uitase cu totul bunele maniere. Prințul Șein înțelese, și de data aceasta, cu sensibilitatea lui adâncă, ce se petrece în sufletul lui.

— Sunt gata, și de mâine n-o să mai auziți de mine, zise Jeltkov. E ca și cum aș muri. Dar am o singură condiție, pe care v-o pun *dumneavoastră,* prințe Vasili Lvovici. Am luat bani din casa statului și oricum trebuie sa fug din oraș. Îmi permiteți să-i mai scriu prințesei Vera Nikolaevna o ultimă scrisoare?

— Nu. Dacă s-a terminat, s-a terminat. Niciun fel de scrisoare, strigă Nikolai Nikolaevici.

— Bine, scrieți, răspunse Șein.

— Asta-i tot, zise Jeltkov, zâmbind trufaș. Nu veți mai auzi de mine și, firește, nu mă veți mai vedea niciodată. Prințesa Vera Nikolaevna nu a vrut să stea de vorbă cu mine. Când am întrebat-o dacă aș putea să rămân în oraș, ca s-o văd măcar din când în când, firește fără să apar în fața ochilor ei, a răspuns: „Ah, dacă ați ști cât m-a plictisit toată povestea asta. Vă rog s-o curmați cât mai repede.” Și iată că o curm. Cred că sunteți convins că am făcut tot ce am putut?

Seara, când s-a întors la vilă, Vasili Lvovici i-a povestit soției sale cu de-amănuntul întrevederea cu Jeltkov. Se simțea dator s-o facă.

Deși era neliniștită, Vera nu s-a mirat și nici nu părea descumpănită. Dar noaptea, când soțul a venit în patul ei și s-a întins lângă dânsa, ea s-a întors cu fața spre perete, și i-a spus, cu totul pe neașteptate:

— Lasă-mă. Știu că omul acesta se va omorî.

XI

Vera Nikolaevna nu citea niciodată ziarele, în primul rând, fiindcă nu voia să-și murdărească mâinile, iar în al doilea rând, pentru că nu pricepea limbajul folosit în ele.

Dar soarta a vrut să pună mâna pe ziar și să-i cadă privirea tocmai pe coloana în care scria:

„O moarte misterioasă. Ieri seara, pe la ora șapte, s-a sinucis G. S. Jeltkov, funcționar la Camera de control. Potrivit concluziilor la care au ajuns cercetările judiciare, gestul lui se datorește faptului că a sustras și a cheltuit banii statului. Așa afirmă cel puțin sinucigașul în scrisoarea pe care a lăsat-o. Deoarece, în urma declarațiilor martorilor, s-a stabilit că și-a luat viața din proprie voință, s-a renunțat la autopsie.”

Vera se gândea:

„Cum de am presimțit eu asta? Cum de am presimțit tocmai deznodământul acesta tragic? Și ce a fost asta? Dragoste ori nebunie?”

Întreaga zi s-a plimbat prin grădina de flori și prin livadă. Neliniștea care o cuprindea tot mai mult clipă de clipă nu-i dădea pace. Toate gândurile îi erau țintuite de omul necunoscut pe care nu-l văzuse niciodată și era puțin probabil să-l mai vadă cândva, pe acest ridicol Pe-Pe-Je.

„Cine știe, poate că prin viața ta a trecut tocmai dragostea adevărată, plină de abnegație”, și-a amintit ea de vorbele lui Anosov.

Pe la ora șase, a venit poștașul. De data aceasta, Vera Nikolaevna a recunoscut scrisul lui Jeltkov și a desfăcut plicul cu o duioșie la care nu s-ar fi așteptat.

Iată ce scria:

„Nu sunt de vină, Vera Nikolaevna, că dumnezeu a vrut să-mi trimită, ca o fericire imensă, dragostea pentru dumneavoastră. Nimic nu mă interesează în viața asta: nici politica, nici știința,

nici filozofia, nici fericirea viitoare a oamenilor. Pentru mine, întreaga mea viață sunteți dumneavoastră. Abia acum îmi dau seama că într-un fel oarecare am pătruns supărător în viața dumneavoastră. Vă rog să mă iertați, dacă puteți. Astăzi, plec. Nu mă voi mai întoarce niciodată și nimic nu vă va mai aminti de mine.

Vă sunt nespus de recunoscător chiar și numai pentru faptul că existați. Mi-am analizat sentimentele. Nu este vorba de o boală, nici de ideea fixă a unui maniac, ci de dragostea cu care dumnezeu a vrut, nu știu de ce, să mă răsplătească.

Nu-i nimic dacă am fost ridicol în ochii dumneavoastră sau ai fratelui dumneavoastră. Plec, spunând cu înflăcărare: *«Sfințească-se numele tău».*

Acum opt ani v-am văzut într-o lojă la circ și mi-am spus din prima clipă: o iubesc, fiindcă nu există pe lume nimic asemănător, nimic mai frumos – nici animal, nici floare, nici stea, niciun om mai minunat și mai gingaș decât dânsa. Dumneavoastră întruchipați întreaga frumusețe a pământului.

Gândiți-vă, ce puteam să fac? Să fug într-alt oraș? Oricum, inima mea ar fi fost totdeauna lângă dumneavoastră, la picioarele dumneavoastră. Fiecare clipă a zilei ar fi fost plină de gânduri, de visuri legate de dumneavoastră... de un dulce delir. Mi-e foarte rușine și roșesc, gândindu-mă la brățara mea prostească. Ce să fac? Am greșit. Îmi închipui ce impresie a produs ea asupra oaspeților dumneavoastră.

Peste zece minute plec. Mai am de lipit timbrul și de aruncat scrisoarea la cutie, ca să nu las asta pe seama nimănui. Vă rog să ardeți scrisoarea. Și eu am aprins focul în sobă și arunc în flăcări tot ceea ce am avut mai de preț în viață: batista dumneavoastră, pe care mărturisesc că am furat-o. Ați uitat-o pe un scaun la balul de la Cercul nobilimii. Ard și biletelul trimis de dumneavoastră – o, de câte ori l-am sărutat – prin care mi-ați interzis să vă mai scriu. Ard programul unei expoziții de pictură pe care l-ați ținut cândva în mână, și, înainte de a ieși, l-ați uitat pe un scaun... S-a sfârșit. Am tăiat toate punțile, și totuși cred, ba sunt chiar convins că nu mă veți uita. Dacă vă veți aminti de mine – știu că sunteți foarte muzicală, de cele mai multe ori v-am văzut la cvartetele lui Beethoven – așadar, dacă vă veți aminti de mine, cântați sau porunciți să se cânte sonata în Re-major Nr. 2, op. 2.

Nu știu cum să închei scrisoarea. Vă mulțumesc din suflet, unica mea bucurie, unica mea mângâiere, unicul meu gând. Să vă dea dumnezeu fericire și nicio deșertăciune lumească să nu tulbure minunatul dumneavoastră suflet.

Vă sărut mâinile

G. S. J.”

Vera s-a dus la soțul ei cu ochii roșii de plâns, cu buzele umflate și i-a spus, întinzându-i scrisoarea:

— Nu vreau să-ți ascund nimic, dar simt că în viața noastră a intervenit ceva îngrozitor. Probabil că tu și Nikolai Nikolaevici ați făcut ceva... ce nu se cade.

Prințul Șein a citit scrisoarea cu atenție, a împăturit-o cu grijă și a spus după o lungă tăcere:

— Nu mă îndoiesc de sinceritatea acestui om, ba mai mult chiar, nu îndrăznesc să analizez sentimentele lui față de tine.

— A murit? întrebă Vera.

— Da, a murit. Pot să-ți spun că te-a iubit și nu a fost câtuși de puțin nebun. L-am privit cu atenție, am urmărit fiecare mișcare a lui, fiecare expresie a feței sale. Viața pentru el nu exista fără tine. Simțeam că văd o suferință uriașă din pricina căreia oamenii mor și aproape chiar am înțeles că am în fața mea un mort. Nu știam, Vera, cum să mă port, ce să fac. Înțelegi?

— Spune, Vasenka, îl întrerupse ea: te-ar durea dacă m-aș duce în oraș să-l văd?

— Nu, Vera. Te rog, du-te. Aș fi venit și eu, dar Nikolai a stricat totul. Mi-e teamă că n-o să mă simt la largul meu.

XII

Vera Nikolaevna porunci vizitiului să oprească trăsura cu două străzi mai înainte de Luteranskaia. Găsi destul de ușor apartamentul lui Jeltkov. Îi deschise o femeie bătrână cu ochii cenușii, foarte grasă, pe nas cu ochelari cu ramă de argint. Și întrebă ca și în ajun:

— Pe cine căutați?

— Pe domnul Jeltkov.

Pesemne că îmbrăcămintea ei, pălăria, mănușile și tonul oarecum autoritar produseră o puternică impresie asupra proprietăresei, care începu să-i dea amănunte:

— Poftiți, poftiți, prima ușă la stânga, dar acolo... acum... ne-a părăsit atât de curând. Ei și ce-i dacă a cheltuit banii statului? Ar fi putut să-mi spună mie. Vă închipuiți ce avere am dacă închiriez camere burlacilor. Dar vreo șase-șapte sute de ruble tot aș fi adunat ca să-i depun pentru el. Dacă ați ști ce om minunat a fost, doamnă! De opt ani locuiește la mine și nu mi se părea că-i chiriaș, ci mai degrabă că-i copilul meu.

În antreu era un scaun, și Vera se lăsă pe el.

— Sunt o prietenă a răposatului dumneavoastră chiriaș, zise ea, rostind rar cuvintele. Povestiți-mi ceva despre ultimele clipe ale vieții sale. Spuneți-mi ce a făcut și ce a vorbit.

— Au venit la el doi domni și au stat foarte mult de vorbă. Mi-a spus că i s-a oferit un loc de administrator la o moșie, apoi domnul Eji a dat fuga la telefon, și s-a întors tare vesel. Cei doi domni au plecat, iar el s-a apucat de scris. După aceea s-a dus și a aruncat scrisoarea la cutie, iar puțin mai târziu am auzit un pocnet, ca și cum ar fi tras cineva cu un revolver de copii. N-am luat în seamă zgomotul. Pe la ora șapte avea obiceiul să bea ceai. Lukeria, servitoarea noastră, i-a bătut în ușă, însă el n-a răspuns. Atunci a mai bătut de câteva ori, dar zadarnic. Când am forțat ușa, l-am găsit mort.

— Povestiți-mi ceva de brățară, o rugă Vera Nikolaevna.

— Ah, da, brățara. Uitasem. De unde știți de ea? Înainte de a scrie scrisoarea, a venit la mine și m-a întrebat: „Sunteți catolică?” I-am spus că da. Atunci a zis: „La voi există un obicei frumos – chiar așa a spus «un obicei frumos» – să atârnați la icoana maicii domnului inele, coliere, felurite daruri. Dacă v-aș ruga, ați atârna brățara aceasta la icoană?” Eu i-am făgăduit s-o fac.

— Aș putea să-l văd? întrebă Vera.

— Poftiți, poftiți, doamnă. Prima ușă la stânga. Au vrut să-l ducă astăzi la morgă, dar are un frate care a căpătat autorizație să-l înmormânteze creștinește. Poftiți, poftiți.

Vera făcu un efort și deschise ușa. În odaie mirosea a tămâie și ardeau trei lumânări de ceară. Jeltkov era întins pe masă. Capul îi stătea mai jos decât corpul. Cineva îi pusese o perniță mică și moale, de parcă unui cadavru nu i-ar fi fost totuna. Pe fața lui se citea o demnitate profundă și buzele zâmbeau cu seninătate, ca și cum înainte de a-și fi dat suflarea ar fi aflat o taină mare și minunată, care l-ar fi împăcat deodată cu toată

viața lui pământeană. Ea își aminti că văzuse aceeași expresie de împăcare pe măștile mortuare ale unor oameni care suferiseră nespus de mult ca, de pildă, Pușkin și Napoleon.

— Vreți să ies din odaie, doamnă? a întrebat-o bătrâna, cu un ton foarte familiar.

— Da, o să vă chem pe urmă, răspunse Vera, și scoase numaidecât din buzunarul lateral al bluzei un trandafir mare și roșu, ridică puțin cu mâna stângă capul mortului, și cu mâna dreaptă îi puse floarea sub căpătâi. În clipa aceea înțelese că iubirea pe care o visează orice femeie trecuse pe lângă ea. Își aminti cuvintele generalului Anosov despre o dragoste ce iese din comun, veșnică, și acum cuvintele lui i se păreau aproape profetice. Apoi dădu deoparte părul de pe fruntea mortului, îi strânse cu putere tâmplele în palme și-l sărută îndelung, prietenește, pe fruntea umedă și rece.

La plecare, proprietăreasa îi zise pe un ton mieros, de polonează:

— Văd că nu sunteți ca alții și nu ați venit numai din curiozitate. Înainte de a muri, răposatul mi-a spus: „Dacă se va întâmpla să mor și va veni o doamnă să mă vadă, spune-i că cea mai frumoasă bucată a lui Beethoven este...” mi-a și scris pe o bucată de hârtie, ca să nu uit... Iată...

— Arătați-mi, zise Vera Nikolaevna, izbucnind în plâns. Vă rog să mă iertați, sunt atât de impresionată de moartea lui, că nu mă pot stăpâni.

Și citi cuvintele așternute cu scrisul pe care-l cunoștea de mult:

L. van Beethoven, Son. Nr. 2, op. 2, *Largo Appassionato.*

XIII

Vera Nikolaevna s-a întors acasă, târziu seara, și s-a bucurat că nu i-a găsit nici pe soțul, nici pe fratele ei.

În schimb, o aștepta pianista Jenny Reiter și, emoționată de ceea ce văzuse și auzise, Vera alergă la ea și exclamă, sărutându-i mâinile mari și frumoase:

— Jenny, scumpa mea, te rog să cânți ceva pentru mine.

Apoi ieși numaidecât din cameră și se așeză pe banca din grădină. Nu se îndoia nicio clipă că Jenny va cânta tocmai pasajul acela din sonata a doua despre care scrisese mortul cu

numele caraghios de Jeltkov.

Chiar așa se și întâmplă. De la primele acorduri recunoscu bucata aceasta, unică prin profunzimea ei. Și sufletul ei părea că se dedublează. Se gândea că trecuse pe lângă ea o dragoste mare, care se naște numai o dată la o mie de ani. Își amintea de cuvintele generalului Anosov și se întreba pentru ce o silise Jeltkov să asculte, fără voia ei, tocmai această bucată de Beethoven. Iar în minte i se închegau cuvinte, care se potriveau atât de bine cu muzica, de parcă ar fi fost strofe ce se încheiau cu vorbele: *„Sfințească-se numele tău”.*

„O să-ți arăt în sunete gingașe o viață care s-a osândit cu supunere și bucurie la chinuri, suferințe și moarte. Nicio tânguire, niciun reproș n-am cunoscut, după cum n-am cunoscut nici durerea mândriei jignite. În fața ta n-am fost decât rugăciune: *«Sfințească-se numele tău».*

Da, prevăd suferință, sânge și moarte. Cred că trupului îi vine greu să se despartă de suflet, dar, Minunea mea, laudă ție, laudă înflăcărată și dragoste fără cuvinte. *«Sfințească-se numele tău».*

Îmi amintesc de fiecare pas al tău, de privirea ta, de zâmbetul tău, de foșnetul pașilor tăi. Ultimele mele amintiri sunt învăluite într-o tristețe dulce, tristețe calmă și minunată. Dar n-o să-ți pricinuiesc durere. Plec singur, în tăcere, așa cum au vrut-o dumnezeu și soarta: *«Sfințească-se numele tău».*

În ceasul trist înainte de moarte mă rog numai ție. Viața ar fi putut fi frumoasă și pentru mine. Dar nu cârti, biată inimă, nu cârti. Sufletul meu cheamă moartea, dar inima mi-e plină de laudă pentru tine: *«Sfințească-se numele tău».*

Nici tu, nici oamenii din jurul tău, nimeni nu știe cât ești de minunată. Bate ceasul. E timpul. Murind, în trista clipă a despărțirii de viață, cânt totuși: «slavă ție!».

Iat-o că vine, moartea care împacă totul, iar eu spun: «slavă ție!»”

Prințesa Vera îmbrățișa trunchiul unui salcâm, își lipi obrazul de el și plânse. Copacul se clătină ușor. Frunzele foșniră în adierea vântului, de parcă i-ar fi împărtășit durerea. Stelele tabacului alb din grădină își risipiră cu și mai multă dărnicie parfumul... Iar muzica fără seamăn, supunându-se parcă durerii ei, urma:

„Liniștește-te, draga mea, liniștește-te, liniștește-te. Îți

amintești de mine? Îți amintești, da? Doar tu ești singura și cea de pe urmă dragoste a mea. Liniștește-te, sunt cu tine. Gândește-te la mine și voi fi alături de tine, pentru că ne-am iubit doar o clipă, dar pe veci. Îți amintești de mine? Îți amintești? Îți amintești? Îți simt lacrimile. Liniștește-te. Somnul mi-e atât de dulce, atât de dulce, atât de dulce!”

După ce isprăvi de cântat, Jenny Reiter ieși din casă și, văzând-o pe prințesa Vera pe bancă, cu fața scăldată în lacrimi, o întrebă:

— Ce s-a întâmplat?

Vera, cu ochii umezi, o sărută tulburată și plină de neliniște, pe față, pe buze și pe ochi, și-i răspunse:

— Nimic! M-a iertat. Acum e totul bine.

1911

SOARELE LICHID

Traducere de *Ion Mihail*

Eu, Henry Deebble, vă voi spune povestea adevărată a unor neobișnuite și remarcabile întâmplări din viața mea. O fac cu o mare prudență și cu o sfială întru totul întemeiată. Multe din relatările pe care socot că trebuie să le aștern pe hârtie vor stârni, desigur, uimirea, îndoiala, ba chiar și neîncrederea cititorilor mei. Mă aștept de la început la această eventualitate și socot că o asemenea atitudine față de amintirile mele ar fi cu totul posibilă și logică. De altfel, trebuie să recunosc că de multe ori chiar și mie mi se pare că anii petrecuți în călătorii, sau la înălțimea de 6000 de picioare, în vârful vulcanului Cayambe din republica sud-americană Ecuador, nu au existat în realitate, ci au fost doar un vis straniu și fantastic sau delirul unui om cuprins pe neașteptate de o nebunie violentă.

Însă lipsa a patru degete de la mâna stângă, durerile de cap care se repetă periodic și boala de ochi numită de oamenii simpli „orbul găinilor” mă silesc de fiecare dată să cred că am avut prilejul să fiu într-adevăr martorul celor mai uimitoare întâmplări din lume. În sfârșit, nu pot socoti ca delir, vis sau rătăcire a minții cele patru sute de lire sterline, pe care le primesc regulat de trei ori pe an de la firma „E. Nydstone și fiul”, *Regent Street* 451. Aceasta este pensia pe care mi-a lăsat-o cu mărinimie dascălul și patronul meu, una dintre cele mai mari personalități din istoria omenirii, care a pierit în timpul îngrozitorului naufragiu al vasului mexican „Gonzales”.

Am absolvit secția de fizică și chimie de la facultatea de matematică a Universității regale, în anul una mie... Uite, chiar și numai faptul acesta îmi amintește de aventurile prin care am trecut. În afară de pierderea degetelor de la mâna stângă, retezate de un scripete sau lanț, cu prilejul catastrofei, cum și de vătămarea nervilor vizuali și de toate celelalte, când am căzut în mare, am mai primit și o lovitură cumplită în creștet, în partea dreaptă a capului, fără să-mi aduc aminte cum și în ce fel. Lovitura nu a lăsat aproape niciun fel de urme exterioare, dar mi-a influențat în chip ciudat psihicul și anume memoria. Îmi amintesc foarte bine și pot reconstitui în minte, persoane, localități, sunete și ordinea evenimentelor, dar nu mai există pentru mine cifre, nume proprii, numerele caselor, numerele de

telefon, precum și cronologia istorică. Au pierit fără urmă din mintea mea toți anii, lunile și zilele care marchează etapele propriei mele vieți, mi-au dispărut din memorie toate formulele științifice, deși pot deduce pe oricare dintre ele cu foarte mare ușurință pornind de la simplu la complex, au dispărut numele și prenumele tuturor celor pe care i-am cunoscut și îi cunosc, lucru ce mă chinuie îngrozitor. Din păcate, pe vremea aceea nu țineam un jurnal la zi, însă cele două-trei carnete de însemnări care au scăpat și niște scrisori vechi mă ajută în oarecare măsură să mă orientez.

Într-un cuvânt, am terminat facultatea și am căpătat titlul de magistru în fizică, cu doi, trei, patru sau chiar cu cinci ani înainte de începutul secolului al XX-lea. Tocmai atunci s-a ruinat și a murit soțul surorii mele mai mari, Maud, fermier din Norfolk, care-mi dăduse de multe ori pe vremea studenției un sprijin material, dar, mai ales, moral. Era ferm convins că-mi voi continua cariera științifică pe lângă una din universitățile din Anglia și voi ajunge cu timpul o stea strălucitoare pe firmamentul științei, lăsând astfel să cadă o rază de glorie și asupra modestei sale familii. Era un bărbat sănătos și zdravăn ca un taur, căruia îi plăcea să bea un păhăruț, să cânte un cuplet și să boxeze, întruchipând tipul omului robust în spiritul bunei, bătrânei și veselei Anglii. A murit într-o noapte de un atac de apoplexie, după ce mâncase la cină o porție uriașă de friptură de berbec stropit cu sos picant, și băuse o sticlă de whisky, pe lângă cele două galoane[1] de bere blondă, scoțiană.

Speranțele și prevederile lui nu s-au împlinit. Nu am ajuns un savant. Nu am avut nici măcar norocul să obțin o catedră de profesor la vreun liceu. Am trecut printr-o perioadă stranie de ghinion aprig, neîndurător și îndelungat. Cine, în afară de rarii răsfățați ai soartei, nu cunoaște și nu a simțit pe propria-i piele înverșunarea aceasta absurdă și oarbă a destinului? Pe mine însă m-a lovit prea din cale-afară. Nu am reușit și nu m-am priceput să-mi fac rost de un loc nici măcar la o uzină ori la un birou tehnic. De cele mai multe ori picam prea târziu, după ce postul se ocupa.

Adeseori, îmi dădeam seama chiar de la început că nimerisem la o întreprindere suspectă și incorectă. Și de cele mai multe ori nu mi se plătea nimic pentru munca mea de două-trei luni, ba

[1] 1 galon = 4,546 litri (n. t.).

mă și aruncau afară ca pe un câine. Nu s-ar putea spune că eram un om sfios și nedescurcăreț, ori că, dimpotrivă, aveam o fire supărăcioasă, orgolioasă, cârcotașă. Dar împrejurările erau pur și simplu împotriva mea.

Fiind însă în primul rând englez, mă respectam ca gentleman, ca reprezentant al uneia dintre cele mai mari națiuni din lume. Și, de aceea, gândul sinuciderii nu mi-a trecut niciodată prin minte în această perioadă îngrozitoare a vieții mele. Luptam împotriva suferințelor impuse de soartă cu o dârzenie rece și lucidă, cu convingerea fermă că un englez nu poate niciodată să fie un sclav. Și, până la urmă, soarta a capitulat în fața curajului meu anglo-saxon.

Locuiam pe atunci în Betnal Green, cea mai murdară dintre ulicioarele murdare ale unui cartier uitat de dumnezeu și de oameni, *East End.* Mă aciuasem în cămăruța unui hamal din port, care căra cărbuni, despărțită în două de o perdea de stambă. Îi plăteam o chirie de patru șilingi pe lună, trebuind în afară de aceasta s-o ajut pe nevastă-sa la gătit, să-i învăț carte pe cei trei copii ai lui mai mari, să spăl podeaua în bucătărie și scara din dos. Gazdele mă pofteau totdeauna cu mărinimie la masă, dar nu m-am putut hotărî niciodată să le împovărez bugetul de mizerie. Mâncam peste drum, într-un subsol întunecos, și dumnezeu știe câte vieți de pisici, câini și cai am fără să vreau pe conștiință. Dar pentru acest bun-simț al meu, foarte firesc, de altfel, *master* John Johnson, proprietarul meu, mă răsplătea cu o deosebită considerație. Când în docurile din *East End* se simțea lipsa mâinii de lucru, și salariul creștea foarte mult, izbutea totdeauna să mă ajute să fiu angajat la o muncă de încărcare sau descărcare nu prea grea, dându-mi prilej să câștig ușor opt-nouă șilingi pe zi. Păcat numai că omul acesta minunat, blând și religios se îmbăta în fiecare sâmbătă ca un păgân, și în astfel de zile simțea o mare înclinație pentru box.

În afară de treaba obligatorie de la bucătărie și de munca ocazională în port, am încercat o seamă de meserii caraghioase, grele și originale. Am dat o mână de ajutor la tunsul pudelilor și la tăiatul cozilor foxterierilor, am făcut pe vânzătorul la o mezelărie în timpul lipsei proprietarului, am pus la punct biblioteci lăsate în voia soartei, am fost casier la hipodrom. Din când în când, dădeam lecții de matematică, psihologie, scrimă și

chiar de dans, am copiat tot felul de rapoarte plictisitoare și nuvele idioate. Supravegheam caii birjarilor, în timp ce aceștia se duceau la cârciumă să mănânce șuncă și să bea bere. Uneori, îmbrăcat în uniformă, strângeam covoarele pe arena circului și nivelam cu grebla manejul în timpul pauzelor. Am făcut pe omul *sandwich,* iar uneori participam la concursuri de box de categorie mijlocie. Am tradus din germană în engleză și invers, am compus epitafuri pentru pietre funerare și câte și mai câte! Mărturisesc că, datorită energiei nesecate și a cumpătării mele, nu duceam lipsuri prea mari. Aveam un stomac de cămilă. Cântăream dezbrăcat o sută cincizeci de pfunzi, mă bucuram de pumni zdraveni, dormeam perfect și eram foarte optimist. Mă învățasem atât de mult cu sărăcia și nevoile, încât nu numai că trimiteam din când în când ceva bani și surorii mele mai mici, Esther, părăsită la Dublin cu doi copii de bărbatul ei, un actor irlandez, bețiv, mincinos, vagabond și desfrânat, dar izbuteam să fiu la curent cu știința și viața publică. Citeam ziare și reviste științifice, cumpăram cărți de la anticar, eram abonat la o bibliotecă. Ba, pe vremea aceea am făcut chiar și două invenții neînsemnate: un aparat foarte ieftin, care-l avertiza în mod automat pe mecanicul de locomotivă, pe ceață sau pe viscol, că semaforul era închis și o lampă de sudură, aproape inepuizabilă, cu flacără de hidrogen. Trebuie să spun că nu eu m-am bucurat de roadele invențiilor mele, ci alții. Totuși, rămâneam credincios științei, ca un cavaler medieval alesei inimii sale, și niciodată nu mi-am pierdut speranța că va veni clipa când iubita mea mă va chema la dânsa cu un zâmbet luminos.

Și zâmbetul acesta mi s-a arătat în chipul cel mai neașteptat și prozaic. Într-o dimineață cețoasă de toamnă, proprietarul meu, bunul *master* Johnson, a dat fuga la prăvălia de peste drum să aducă apă fiartă pentru ceai și lapte pentru copii. De acolo, s-a întors cu fața radioasă, duhnind a *whisky* și ținând un ziar în mână. Mi-a vârât sub nas ziarul care mirosea încă a cerneală proaspătă și, arătându-mi un pasaj subliniat de unghia lui murdară, a exclamat:

— Privește ici, bătrâne. Să n-apuc să mai pot face deosebire între antracit și cocs, dacă rândurile astea nu-s pentru dumneata.

Am citit, plin de interes, următorul anunț:

„Biroul de avocatură «E. Nydstone și fiul», *Regent Street,* 451,

caută un om pentru o călătorie la ecuator, unde va trebui să rămână cel puțin trei ani în vederea unor cercetări științifice. Condițiile: să aibă între 22 și 30 de ani, să fie englez, perfect sănătos, puțin comunicativ, curajos și rezistent, să cunoască una sau două limbi europene (franceza și germana), să fie neapărat burlac și, în limita posibilităților, să nu aibă în patrie multe legături de rudenie sau de altă natură. Salariul inițial – patru sute de lire sterline pe an. De preferat, cu studii superioare. Cele mai mari șanse de angajare le-ar avea un *gentleman* cu studii teoretice și practice, de chimie și fizică. Prezentarea, zilnic între orele nouă și zece." Redau atât de precis acest anunț, fiindcă textul s-a păstrat până astăzi, în puținele mele hârtii, deși notat neglijent și spălat de apa mării.

— Natura te-a-nzestrat cu picioare lungi, fiule, și cu plămâni sănătoși, a zis Johnson, bătându-mă încurajator pe spate. Desfă compasul și dă-i drumu! Fără-ndoială că acolo s-au și adunat mai mulți tineri *gentlemen*-i cu o cinste și o sănătate desăvârșită decât se adună în ziua Derby-ului. Anna, fă-i niște sandviciuri cu carne și dulceață. Poate c-o să stea la coadă vreo cinci ceasuri. Succes, prietene. Înainte, Anglie vitează!

Am ajuns în *Regent Street* în ultima clipă. În gând i-am mulțumit naturii că-mi dăruise un atât de bun „aparat" de deplasare. Portarul m-a întâmpinat cu un ton de familiaritate disprețuitoare: „Norocul dumneavoastră, *mister.* Ați apucat ultimul număr." A zis și a atârnat de ușă afișul fatal: „Nu se mai primesc persoane venite în baza anunțului".

În camera de primire întunecoasă, strâmtă și destul de murdară – ca aproape toate camerele de primire ale acestor vrăjitori din City care învârtesc afaceri de milioane – așteptau vreo zece oameni sosiți înaintea mea. Ședeau de-a lungul peretelui, pe o bancă de lemn lucioasă și înnegrită de vreme, deasupra căreia, la înălțimea cefei omului, pe tapetul vechi, se vedea o dungă lată și murdară. Doamne, ce adunătură jalnică, flămândă, zdrențăroasă, bolnavă și zdrobită de mizerie se îngrămădise aici ca la o expoziție de monștri. Fără să vreau, mi s-a strâns inima de mila lor, simțindu-mă și oarecum jignit că nimerisem printre ei. Aveau fețe pământii, priviri pieziș, bănuitoare, aruncate pe sub sprâncene. Și mâini tremurătoare. Erau îmbrăcați în zdrențe, miroseau a mizerie, a tutun prost și a alcool. Unii dintre acești „tineri *gentlemen*-i" nu atinseseră încă

vârsta de șaptesprezece ani, iar alții depășiseră de mult cincizeci. Ca niște umbre palide, se strecurau în birou, unul după altul, și se întorceau de acolo cu aerul unor înecați abia scoși din apă. Îmi era parcă rușine că eram infinit mai sănătos și mai puternic decât ei toți la un loc.

În sfârșit, mi-a venit și mie rândul. Cineva a deschis dinăuntru ușa cabinetului, și o voce seacă, acră și disprețuitoare a strigat:

— Numărul optsprezece și, slavă lui Allah, ultimul!

Am intrat în biroul aproape tot atât de neîngrijit ca și camera de primire, cu singura deosebire că era împodobit cu o mobilă – două scaune, un divan și două fotolii – tapisată cu mușama scorojită. În fotolii ședeau doi domni mai în vârstă, nu prea înalți. Cel mai bătrân, îmbrăcat cu o haină lungă, de lucru, era slab, oacheș, cu pielea gălbuie și cu un aspect sever. Celălalt, care purta o haină nou-nouță, cu revere de mătase, era, dimpotrivă, rumen, grăsuț și cu ochi albaștri. Ședea într-o poziție neglijentă, picior peste picior.

Mi-am spus numele și am făcut o plecăciune nu prea adâncă, dar destul de respectuoasă. Apoi, văzând că nu sunt poftit să iau loc, am dat să mă așez pe divan.

— Stați puțin, a zis domnul cel oacheș. Mai întâi scoteți-vă haina și vesta, ca să vă examineze doctorul.

Mi-am amintit de punctul din anunț în care se vorbea de sănătatea desăvârșită a candidatului și mi-am scos tăcut haina și vesta. Grăsanul cel rumen s-a ridicat alene din fotoliu, m-a luat în brațe și și-a lipit urechea de pieptul meu.

— În sfârșit, măcar unul cu rufărie curată, a spus el neglijent.

Mi-a controlat inima și plămânii, m-a ciocănit cu degetul pe spate și piept, apoi m-a pus să stau jos ca să-mi verifice reflexele genunchilor, după care a rostit, în sfârșit, tărăgănat:

— E sănătos tun. A mâncat cam puțin în ultima vreme. Dar nu-i nimic! Două săptămâni de hrană bună și gata! Spre norocul lui, nu descopăr nicio urmă de extenuare obișnuită la tineret din pricina sportului. Într-un cuvânt, *mister* Nydstone, vi-l predau pe *gentleman*-ul acesta ca pe un model reușit, aproape desăvârșit al sănătoasei rase anglo-saxone. Cred că acum sunt liber, da?

— Puteți pleca, doctore, a zis avocatul. Sper că-mi veți permite să vă chem mâine dimineață dacă mai am nevoie de ajutorul dumneavoastră competent?

— O, *mister* Nydstone, vă stau oricând la dispoziție.

După ce am rămas singuri, avocatul s-a așezat în fața mea și m-a cercetat cu atenție. Avea ochi mici, ageri, de culoarea boabelor de cafea, cu albul complet galben. Când se uita țintă la tine, ți se părea că din pupilele lui mici, albastre țâșnesc, din când în când, niște ace subțiri, ascuțite și strălucitoare.

— Să stăm puțin de vorbă, a zis el pe un ton sec. Numele dumneavoastră, prenumele, obârșia, locul nașterii?

I-am răspuns la fel de sec și de concis.

— Studiile?

— Universitare.

— Specialitatea?

— Facultatea de matematici. Secția de fizică.

— Limbi străine?

— Germana, destul de bine. Franceza o înțeleg când mi se vorbește rar, și, dacă nu mă grăbesc, pot să încheg vreo patruzeci de fraze dintre cele mai necesare. De citit, citesc curent.

— Ce rude aveți și poziția lor socială?

— Amănuntele acestea vă interesează într-adevăr, *mister* Nydstone?

— Pe mine? Câtuși de puțin. Eu reprezint interesele unei terțe persoane.

I-am spus pe scurt situația celor două surori ale mele. În timp ce vorbeam, își examina cu atenție unghiile, apoi a lansat două ace din ochi și a întrebat:

— Beți? Cât?

— Uneori, la masă, o jumătate de pintă[1] de bere.

— Burlac?

— Da.

— Aveți de gând să faceți prostia să vă căsătoriți?

— O, nu.

— Vreo legătură vremelnică?

— Nu, *sir.*

— Hm... Cu ce vă ocupați acum?

La întrebarea aceasta i-am povestit pe scurt adevărul, omițând, pentru economie de timp, cinci sau șase din profesiile mele întâmplătoare.

— Așa, făcu el, când am terminat. Aveți acum nevoie de bani?

— Nu. Sunt sătul și îmbrăcat. Găsesc totdeauna de lucru.

[1] 1 pintă = 568,2 cm^3 (n. t.).

Caut, în măsura posibilităților, să mă țin la curent cu știința. Am absoluta convingere că mai devreme ori mai târziu voi ieși la suprafață.

— Vreți ceva bani înainte? Un avans?

— Nu, nu am obiceiul. Nu iau bani degeaba... Și-apoi, nu ne-am înțeles încă.

— Principiile dumneavoastră nu sunt rele. E foarte probabil că ne vom înțelege. Notați-mi aici adresa dumneavoastră. Vă voi înștiința. Și cred că foarte curând. Cu bine.

— Vă rog să mă iertați, *mister* Nydstone, l-am oprit eu. Am răspuns cu toată sinceritatea la întrebările dumneavoastră, dintre care unele destul de – gingașe. Sper că-mi veți permite și mie să vă pun o întrebare.

— Vă rog.

— Care este scopul călătoriei?

— Nu vă e indiferent?

— Să presupunem că nu.

— Scopul este pur științific.

— Asta-i prea puțin.

— Prea puțin? a strigat deodată *mister* Nydstone, aruncând snopi de ace din ochii lui de culoarea boabelor de cafea. Prea puțin? Aveți îndrăzneala să presupuneți că firma „Nydstone și fiul", care există de o sută cincizeci de ani și se bucură de respectul întregii Anglii comerciale, v-ar putea propune ceva necinstit sau compromițător? Sau credeți poate că ne-am apuca de vreo treabă, dacă n-am avea garanția sigură că e absolut legală?

— O, sir, nu mă îndoiesc câtuși de puțin, am răspuns eu stânjenit.

— Bine, m-a întrerupt el, liniștindu-se într-o clipă, ca o mare furtunoasă în care s-au turnat câteva tone de ulei. Vedeți însă că, în primul rând, mi s-a pus condiția să nu vă comunic amănunte esențiale până ce nu vă veți îmbarca pe vaporul care pleacă din Southampton...

— Încotro? l-am întrebat eu repede.

— Deocamdată nu pot să vă spun. Iar în al doilea rând, nici eu nu cunosc prea bine scopul călătoriei dumneavoastră (dacă va avea loc vreodată).

— Ciudat, am zis eu.

— Grozav de ciudat, a încuviințat avocatul. Și, dacă vreți, vă

voi spune mai mult: este fantastic, grandios, nemaiauzit, admirabil și de o îndrăzneală nebunească.

Acum era rândul meu să fac „hm”, cu o oarecare îndoială.

— Stați puțin, a exclamat *mister* Nydstone, înflăcărându-se deodată. Sunteți tânăr. Eu sunt mai bătrân decât dumneavoastră cu vreo douăzeci și cinci-treizeci de ani. Dumneavoastră nu vă mai mirați de multe cuceriri mărețe ale geniului uman. Dar dacă la vârsta dumneavoastră mi-ar fi prezis cineva că voi lucra seara la lumina electricității nevăzute ce vine printr-un fir, că voi sta de vorbă cu un cunoscut la o distanță de optzeci de mile, că voi vedea pe un ecran oameni mișcându-se și râzând, că voi putea transmite telegrame fără fir și așa mai departe, aș fi pariat pe onoarea, libertatea și cariera mea contra unei pinte de bere londoneze proaste că vorbesc cu un nebun.

— Prin urmare, este vorba de o nouă invenție sau de o mare descoperire?

— Dacă vreți, da, însă vă rog să nu mă priviți cu neîncredere sau bănuială. Ce-ați zice, de exemplu, dacă energia dumneavoastră tinerească, forța și cunoștințele dumneavoastră ar vrea să le folosească un mare savant care lucrează, de pildă, la prepararea din elementele componente ale aerului, a unui aliment gustos, nutritiv și aproape gratuit? Sau dacă vi s-ar propune să lucrați pentru viitoarea organizare și împodobire a pământului? Să vă consacrați forțele creatoare și spirituale fericirii viitoarelor generații? Ce ați spune? Dar iată și un exemplu viu. Uitați-vă pe fereastră.

M-am ridicat fără să vreau de pe scaun, supunându-mă gestului său autoritar, și m-am uitat prin geamurile tulburi. Pe stradă, între cer și pământ atârna o ceață deasă, de un ruginiu-închis, ca o vată murdară, prin care abia se deslușeau petele galbene, tulburi, ale felinarelor. Era ora unsprezece dimineața.

— Da, da, uitați-vă, uitați-vă cu atenție, a urmat *mister* Nydstone. Acum, închipuiți-vă că un om genial, plin de abnegație, v-ar propune să participați la măreața acțiune de însănătoșire și înfrumusețare a vieții pământești, v-ar arăta, să zicem, că tot ceea ce există depinde de mintea, voința și mâinile omului, că dacă dumnezeu, în mânia sa îndreptățită, și-a întors fața de la noi, deșteptăciunea omenească cea fără margini știe să se ajute singură. Închipuiți-vă că omul acesta v-ar demonstra că cețurile, bolile, fenomenele excesive ale climei,

vânturile, erupțiile vulcanilor, toate sunt supuse influenței și controlului voinței omenești, și că pământul ar putea fi transformat într-un adevărat paradis, prelungindu-i-se existența cu câteva sute de mii de ani. Dacă v-ar spune toate acestea, ce i-ați răspunde?

— Dar dacă cel care-mi propune cel mai trandafiriu dintre vise greșește? Dacă voi ajunge fără să vreau o jucărie în mâinile unui monoman? Ale unui nebun capricios?

Mister Nydstone s-a ridicat din fotoliu și a zis cu hotărâre, întinzându-mi mâna, în semn că întrevederea se sfârșise.

— Nu! Pe bordul vaporului, peste două-trei luni (firește dacă ne vom înțelege), vă voi destăinui numele acestui savant și măreața lui sarcină. Atunci vă veți scoate pălăria în semn de adâncă venerație pentru el și ideea lui. Din păcate însă, *mister* Deebble, sunt un profan! Sunt doar un avocat, păzitorul și reprezentantul intereselor altora.

După această convorbire eram aproape convins că soarta se săturase, în sfârșit, să-mi întoarcă mereu spatele cu neînduplecare și că era înclinată să-mi arate chipul ei misterios. De aceea, în aceeași seară, am făcut cu restul modestelor mele economii un chef de un lux nemaivăzut, alcătuit din șuncă fiartă, punci, plum-pudding și ciocolată fierbinte. La el au luat parte, în afară de mine, onorabilii soți Johnson și vreo șase sau șapte Johnsoni-juniori. Umărul meu stâng s-a ales cu o mulțime de vânătăi de pe urma palmelor prietenești ale bunului meu proprietar, care ședea în stânga mea.

Și nu m-am înșelat. În seara următoare, am primit o telegramă: „Vă aștept mâine la amiază, *Regent Street,* 451, Nydstone”.

Am fost acolo exact la ora fixată. Avocatul nu se afla în biroul său, dar ușierul m-a condus, grijuliu, într-un salonaș din restaurantul de după colț, la vreo două sute de pași de birou. *Mister* Nydstone era singur. La început, nimic din înfățișarea lui nu mi-a amintit de omul expansiv, ba chiar înclinat spre poezie, care vorbise cu atâta înflăcărare, cu două zile mai înainte, de fericirea generațiilor viitoare. L-am văzut iar pe avocatul rigid și zgârcit la vorbă, care-mi poruncise în dimineața prezentării mele să mă dezbrac, iar după aceea mă interogase ca un anchetator.

— Bună ziua, luați loc, mi-a spus el, arătându-mi un scaun. Tocmai îmi iau dejunul și în timpul acesta sunt mai liber. Deși

firma se cheamă Nydstone și fiul, nu sunt însurat și trăiesc singur. Ce luați? Ceva de băut?

I-am mulțumit și am cerut ceai și pâine prăjită. *Mister* Nydstone mânca fără grabă, sorbind înghițituri mici de porto vechi și străpungându-mă din când în când, fără o vorbă, cu acele sfredelitoare ale privirilor sale. În sfârșit, s-a șters la gură, a aruncat șervetul pe masă și m-a întrebat:

— Așadar, acceptați?

— Să cumpăr mâța-n sac? l-am întrebat eu la rândul meu.

— Nu, a exclamat el, supărat. Vechile condiții rămân neschimbate. Înainte de a pleca spre sud, vă voi da absolut toate informațiile de care dispun. Dacă nu vă vor satisface, sunteți liber să nu semnați contractul, și eu vă voi plăti o sumă oarecare pentru timpul pierdut.

L-am examinat cu atenție. În clipa aceea era preocupat să spargă două nuci pe care le strângea în mâna stângă, făcută pumn, apăsându-și-o cu dreapta. Acele ascuțite din ochii săi erau ascunse de perdelele pleoapelor. Atunci, ca o revelație, am văzut deodată într-o frântură de secundă oglindindu-i-se pe chip întreaga sa fire. O fire ciudată de formalist și jucător, specialist cu orizonturi înguste, dar neobișnuit de generos, sclav al obiceiurilor sale profesionale de birou, dar, în taină, căutător de aventuri, cârcotaș, gata să-l bage la pușcărie pe adversarul său pentru doi penny, însă în același timp un om plin de ciudățenii, în stare să-și jertfească întregul avut, strâns în zeci de ani de muncă grea, de dragul mirajului unei idei minunate. Gândurile acestea îmi fulgerau prin minte, și în clipa aceea, ca și cum un curent electric ar fi unit sufletele noastre, Nydstone și-a deschis ochii, a sfărâmat nucile și s-a uitat la mine cu un zâmbet senin, copilăresc, aproape strengăresc.

— În definitiv, nu riscați cine știe ce, dragă *mister* Deebble. înainte de a pleca spre sud vă voi încredința câteva misiuni pe continent. Pentru aceasta nu vă vor trebui prea multe cunoștințe științifice, dar veți avea nevoie de spirit de ordine, precizie și prevedere. Misiunea dumneavoastră vă va răpi cel mult vreo două luni, poate o săptămână în plus sau una în minus. Va trebui să luați în primire, în mai multe localități din Europa, câteva sticle foarte scumpe și foarte fragile, precum și o serie de instrumente de fizică extrem de fine și sensibile. Vă încredințez ambalarea, expedierea cu calea ferată, apoi

transportul lor pe mare și din nou pe calea ferată, convins că pot să am încredere în grija, îndemânarea și priceperea dumneavoastră. Știți că nu-i mare lucru ca un marinar sau un hamal beat să arunce o ladă prin chepeng și să prefacă în cioburi o lentilă mică biconvexă, la care zeci de oameni au lucrat zeci de ani...

„Un observator! m-am gândit eu, plin de bucurie. Cu siguranță că e vorba de un observator! Ce noroc! În sfârșit, am pus mâna pe tine, soartă insesizabilă."

Deodată, mi-am dat seama că-mi ghicise gândurile. Ochii lui s-au luminat de plăcere.

— N-o să ne târguim pentru retribuirea acestei munci inițiale. Fără îndoială că, fiind vorba de lucruri mărunte, ne vom înțelege. Văd asta după expresia feței dumneavoastră. Aș vrea, a urmat el, izbucnind deodată într-un râs tineresc și lipsit de griji, să vă atrag atenția asupra unui lucru foarte curios. Prin mâna mea au trecut vreo zece sau douăzeci de mii de afaceri neînchipuit de interesante. În unele din ele se aflau în joc sume uriașe. De câteva ori am dat greș, în ciuda exactității și pedanteriei care caracterizează biroul nostru. Închipuiți-vă, însă, că ori de câte ori lăsam deoparte rafinamentul meseriei mele și mă uitam drept în ochii omului, așa cum mă uit acum într-ai dumneavoastră, nu am greșit și nu m-am căit. Așadar?

Privirea lui era limpede, fermă, încrezătoare și prietenoasă. În clipa aceea, omul acesta mic de statură, oacheș, cu pielea gălbuie acoperită de zbârcituri, pusese parcă stăpânire pe sufletul meu.

— Bine, am răspuns eu. Am încredere în dumneavoastră. Din clipa aceasta vă stau la dispoziție.

— O, de ce atâta grabă? a replicat cu blândețe *mister* Nydstone. Mai avem o groază de timp. Mai apucăm să bem o sticluță de *claret*[1]*,* a urmat el, apăsând pe butonul soneriei care atârna de lampă. Întâi, împachetați-vă lucrurile, puneți-vă la punct treburile personale, și chiar în seara asta la ora opt să vă prezentați pe bordul vaporului „Leul și Magdalena" unde o să vă predau itinerarul exact, cecuri emise asupra diferitelor bănci și bani pentru cheltuielile dumneavoastră personale. Scumpul meu tânăr, beau în sănătatea și pentru succesul dumneavoastră. O, dacă ați ști, a exclamat el cu un entuziasm neașteptat, dacă ați

[1] Vin roșu (engl.) (n. t.)

ști cât vă invidiez, scumpul meu *mister* Deebble!

Ca să-i fac o plăcere, mică și nevinovată, i-am răspuns aproape convins:

— Dar ce vă oprește să luați locul meu, dragă *mister* Nydstone? Vă jur că sufletește sunteți tot atât de tânăr ca și mine.

Avocatul cel oacheș și-a aplecat nasul fin și lung spre paharul cu *claret* și, după o scurtă pauză, a spus cu un oftat plin de sinceritate:

— Ehei, dragul meu! Ce mă oprește? Firma care există aproape de pe vremea Plantageneților, onoarea ei, strămoșii, zecile de mii de fire ce mă leagă de clienți, de colaboratori, de prieteni și de dușmani... nici n-aș putea să enumăr aici totul... Prin urmare, nu mai există nimic nelămurit?

— Nu.

— Atunci să ciocnim și să cântăm: *„Rule, Britannia!”*[1]

Am ciocnit și am început să cântăm. Eu, aproape un băiețandru, până mai ieri un hoinar, și omul acesta de afaceri, sobru, care influența din penumbra biroului său murdar destinele statelor și ale capitalurilor europene – am început să cântăm cu vocile cele mai false din lume:

Cârmuiește, Britania,
Cârmuiește peste valuri!
Niciodată, niciodată, niciodată
Englezul nu va fi sclav!

Dar iată-l pe chelner intrând și adresându-se respectuos domnului Nydstone:

— Vă rog să mă iertați. Am ascultat cu o adevărată desfătare cântecul dumneavoastră. Vă mărturisesc că ceva mai minunat nu am auzit nici măcar la Opera regală, dar alături de dumneavoastră este o adunare a clubului amatorilor de muzică medievală franceză. Poate că clubul acestor *gentlemen*-i nu se cheamă chiar așa cum am spus... în orice caz, toți au ureche muzicală foarte capricioasă.

— Aveți dreptate, a răspuns cu blândețe avocatul, și de aceea vă rog să primiți ca amintire obiectul acesta mic, rotund și galben, cu efigia bunului nostru rege.

Acum iată pe scurt lista orașelor și atelierelor vizitate de mine după ce am trecut pentru prima oară canalul. Le extrag pe de-a-

[1] „Cârmuiește, Britania” (engl.) (n. t.)

ntregul din carnetul meu de însemnări. Prarzmowski, la Paris, firma de instrumente Repsold de la Hamburg, Zeiss, frații Schott și Slattf, la Jena. Institutul Frauenhofer și Institutul Uitschneider, precum și firma Mertz, la München, Schick, la Berlin, Bennech și Wassermann, tot acolo. De asemenea, în apropiere, la Potsdam, o filială admirabilă a fabricii lui Prarzmowski, ce lucrează în colaborare cu doctorul E. Hartnack, un om foarte îndatoritor și cult.

Itinerarul întocmit de *mister* Nydstone era excepțional de precis, indicând chiar și ora transbordărilor și adresele hotelurilor englezești nu prea scumpe, dar confortabile. Îl scrisese cu propria sa mână. Dar și aici se manifestase firea lui ciudată, capabilă de orice surpriză. În colțul uneia din pagini, notase, cu scrisul său ferm și colțuros: „Dacă Chans & Co. ar fi fost adevărați englezi, nu și-ar fi neglijat treburile și nu am fi acum nevoiți să alergăm să ne procurăm lentile și instrumente de tot felul de la francezi și de la *schnurrbartbindhalteri*[1] nemți.”

Fără să mă laud, pot spune că pretutindeni mi-am păstrat demnitatea cuvenită, fiindcă în momentele critice îmi răsuna adesea în urechi glasul neînchipuit de scrijelitor, ca de țap, al lui *mister* Nydstone: „Englezul nu va fi sclav niciodată”.

De altfel, mărturisesc că nu mă puteam plânge de lipsa de atenție și de amabilitate din partea savanților opticieni și a celebrilor fabricanți de instrumente. Scrisorile mele de recomandație, semnate cu niște mâzgălituri mari, negre și cu totul indescifrabile, întărite mai jos de autograful clar al lui *mister* Nydstone, aveau darul, ca o baghetă magică, să-mi deschidă toate inimile și ușile. Urmăream cu un interes neobosit confecționarea și șlefuirea lentilelor concave și convexe, precum și a instrumentelor ingenioase și minunate, scânteind în veș-mintele lor de aramă și oțel, cu șuruburile, țevile și fileturile lor strălucitoare. Când într-unul din atelierele cele mai celebre din lume am văzut pentru prima oară un aparat de refracție de 50 de țoli aproape terminat, care nu mai avea nevoie decât de o muncă de doi-trei ani ca să fie șlefuit definitiv, mi s-a oprit inima-n loc, și mi s-a tăiat respirația de entuziasm și încântare în fața puterii minții omenești.

Mă stânjenea însă foarte mult curiozitatea stăruitoare cu care toți acești oameni serioși căutau să afle, care mai de care și pe

[1] De la *Schnurrbartbindhalter* – plasă pentru mustăți (germ.) (n. t.).

ascuns unul de celălalt, planurile tainice ale necunoscutului meu patron. Ei încercau să afle de la mine, uneori cu o viclenie rafinată, alteori cu o stângăcie grosolană, amănuntele și scopul călătoriei mele, adresele firmelor cu care lucram, caracterul și destinația comenzilor făcute de noi la alte întreprinderi etc., etc. Eu, însă, în primul rând, nu uitasem avertismentul foarte serios al lui *mister* Nydstone cu privire la discreție, iar în al doilea rând nici nu aș fi avut ce să destăinuiesc chiar dacă aș fi vrut. Nici eu nu știam nimic și umblam pe bâjbâite, de parcă mă găseam noaptea într-o pădure necunoscută. Recepționam, verificând după schițe și calcule, niște lentile ciudate, de forma unor boabe de linte, țevi și țevișoare metalice, verniere, șuruburi micrometrice, cilindri de piston în miniatură, obturatoare, retorte grele de sticlă, cu forme stranii, manometre, piese hidraulice, o mulțime de aparate electrice necunoscute de mine, câteva lupe de o mare putere, trei cronometre și două costume de scafandru cu căști. Treptat, îmi dădeam seama tot mai mult că întreprinderea misterioasă, al cărei slujbaș eram, nu avea nimic comun cu construcția unui observator, iar după felul obiectelor pe care le recepționam nu puteam să ghicesc nici măcar aproximativ la ce puteau fi folosite. Grija mea cea mai mare era doar ca ele să fie bine împachetate, ceea ce mă făcea să născocesc mereu alte metode ingenioase ca să le feresc de șocuri, spargere sau îndoire.

Când voiam să scap de întrebări prea stăruitoare, tăceam pe neașteptate și fixam cu ochi împietriți rădăcina nasului celui curios. O dată însă, am fost silit să fac uz de o elocvență mai mult decât convingătoare. Un prusac gras, insolent și îngâmfat, mi-a propus două sute de mii de mărci germane, ca să-i trădez secretul întreprinderii noastre. Asta s-a întâmplat la Berlin, în camera mea de hotel de la etajul al patrulea. I-am atras atenția scurt și aspru acestui animal gras și insolent că stă de vorbă cu un *gentleman* englez. Dar el a nechezat ca un adevărat *percheron* și a exclamat, bătându-mă familiar pe umăr:

— Lasă, drăguțule, figurile astea. Îmi dau foarte bine seama de valoarea lor. Ți se pare că ți-am oferit prea puțin? Nu-i nimic, ca oameni deștepți și de afaceri, ne-am putea înțelege cu...

Tonul vulgar și gestul său grosolan mi-au displăcut profund. Am deschis fereastra uriașă a odăii mele, și, arătându-i cu degetul pavajul străzii, am spus cu hotărâre:

— Încă un cuvânt și vă asigur că n-o să mai aveți nevoie de lift ca să coborîți de aici. Unu, doi, trei...

Atunci s-a ridicat de pe scaun, palid, speriat și furios. A tras câteva înjurături cu o voce răgușită, în jargonul său berlinez gutural, și s-a mistuit pe ușă, trântind-o atât de tare, încât s-a cutremurat podeaua și s-au mișcat toate obiectele de pe masă.

Ultimul popas pe continent l-am făcut la Amsterdam. Acolo trebuia să prezint scrisorile de recomandație lui Maas și Daniels, proprietari a două fabrici cu renume mondial de șlefuit diamante. Erau niște evrei inteligenți, politicoși, demni și bănuitori. I-am vizitat pe rând: Daniels s-a grăbit să înceapă convorbirea cu o întrebare plină de șiretenie: „Desigur că aveți treabă și cu domnul Maas?" Iar Maas, după ce a citit scrisoarea pe care i-am înmânat-o, m-a întrebat iscoditor: „Fără îndoială că l-ați și văzut pe domnul Daniels?"

În relațiile cu mine, amândoi au vădit o mare prudență și bănuială. Se sfătuiau îndelung între ei, trimiteau nu știu unde telegrame simple și cifrate, adunau informațiile cele mai amănunțite și precise despre persoana mea etc. În ziua plecării mele, s-au prezentat amândoi la mine. În cuvintele și gesturile lor distingeai un fel de solemnitate biblică.

— Vă rugăm, tinere domn, să ne iertați și să nu socotiți ca un semn de neîncredere ceea ce vă vom spune acum, a zis Daniels, cel mai vârstnic și mai cu greutate dintre ei. Pe toate vapoarele de pe linia Amsterdam-Londra mișună escroci internaționali de înaltă clasă. E drept că am păstrat cel mai strict secret cu privire la executarea comenzii dumneavoastră, dar cine poate să garanteze că unul sau doi dintre acești cavaleri de industrie, șmecheri, deștepți, uneori chiar aproape geniali, nu au izbutit să ne afle secretul? De aceea, am socotit că n-ar fi rău să vă înconjurăm cu o gardă nevăzută, dar sigură, alcătuită din agenți de poliție experimentați. S-ar putea întâmpla să nici nu-i observați. Știți și dumneavoastră că prudența nu strică niciodată. Sperăm să vă dați seama că atât cei ce v-au încredințat misiunea cât și noi vom fi mult mai liniștiți, dacă obiectele pe care le veți transporta se vor afla tot timpul drumului sub o supraveghere atentă și de nădejde. Fiindcă nu-i vorba de un portțigaret de piele, ci de două obiecte în valoare de circa un milion și trei sute de mii de franci, care nu au seamăn pe întregul glob, ba, poate, și în tot universul.

Eu m-am grăbit să-l asigur cu tonul cel mai sincer și mai prietenos pe onorabilul șlefuitor, că sunt întru totul de acord cu vorbele sale înțelepte și clarvăzătoare. Probabil că încrederea mea l-a făcut să simtă o și mai mare simpatie pentru mine, fiindcă m-a întrebat încet, cu un fel de tremur de evlavie în glas:

— N-ați vrea să aruncați o privire asupra acestor obiecte?

— Dacă nu vă deranjează și socotiți că e posibil, o fac cu plăcere, am zis eu, ascunzându-mi cu greu curiozitatea și nedumerirea.

Cei doi specialiști au scos aproape simultan, cu aerul unor preoți ce oficiază o slujbă, din buzunarul lateral al hainelor lor lungi, două cutii mici – Daniels, una de stejar, Maas, una de safian roșu, au deschis cu grijă încuietorile de aur și au ridicat capacele. Cele două cutiuțe, căptușite deopotrivă cu catifea albă, mi s-au părut la început goale. Numai după ce m-am aplecat deasupra lor și m-am uitat cu atenție, am descoperit două bobițe de sticlă, rotunde, absolut incolore, atât de pure și de transparente, încât fără contururile geometrice fine ale circonferinței lor ar fi fost invizibile.

— Extraordinar, am exclamat eu, plin de admirație. Probabil că ați muncit foarte mult la sticlele acestea.

— Tinere, a șoptit Daniels, jignit. Nu sunt sticle, ci briliante. Cel executat în atelierul meu cântărește treizeci de carate și jumătate, iar acela de la domnul Maas, șaptezeci și patru de carate.

Am fost atât de uimit, încât mi-am pierdut sângele rece obișnuit.

— Briliante? Briliante sferice? Dar asta e o minune de care nu am citit și nu am mai auzit niciodată până acum. Nimeni nu a fost în stare să realizeze până astăzi ceva asemănător!

— Doar v-am spus că obiectele acestea sunt unice, a încuviințat bijutierul, cu demnitate. Dar, vă rog să mă iertați, uimirea dumneavoastră mă pune oarecum în încurcătură. Să fie oare asta o noutate pentru dumneavoastră? Nu ați auzit într-adevăr niciodată de ele?

— Niciodată. Doar știți și dumneavoastră că întreprinderea mea păstrează cel mai strict secret. Nu numai eu, dar nici chiar *mister* Nydstone nu este inițiat în amănunte. Eu am recepționat doar în diferite localități din Europa mai multe piese și aparate pentru o construcție grandioasă, fără să pricep deocamdată,

deși sunt un om de știință, nici semnificația, nici scopul ei.

Daniels s-a uitat țintă la mine cu ochii lui calmi, inteligenți, de culoarea tutunului, și fața lui biblică s-a posomorât.

— Da... Așa e, a murmurat el îngândurat, după o scurtă pauză. Se pare că nici dumneavoastră nu sunteți mai bine informat decât noi. Dar vă pot spune că abia în clipa aceasta am citit în sufletul dumneavoastră și m-am convins că în niciun caz nu ne-ați fi împărtășit ceea ce știți, chiar dacă ați fi știut.

— Mi-am dat cuvântul, domnule Daniels, i-am răspuns eu cât am putut de împăciuitor.

— Da, așa e... Așa e. Să nu credeți, tinere domn, că atunci când ați venit la noi, în orașul canalelor și al briliantelor, ați fost cu desăvârșire necunoscut pentru noi. Apoi a urmat, schițând un zâmbet fin: Cunoșteam chiar și amănuntele în legătură cu scena din Berlin, când ați propus unui cunoscut consilier comercial să întreprindă un zbor de la fereastra dumneavoastră.

— Nu înțeleg cum de a putut afla și altcineva de întâmplarea aceasta dintre noi doi? am întrebat eu mirat. Mare flecar mai e și porcul ăsta de neamț.

Evreul și-a mângâiat domol și semnificativ barba lungă, și chipul lui a căpătat o expresie enigmatică.

— Aflați că neamțul nu a spus nimănui nimic de rușinea pe care a pățit-o. Dar noi am aflat de ea chiar a doua zi. Ce să-i faci. Noi care păstrăm în subsolurile noastre blindate, apărate perfect împotriva focului, bijuteriile noastre și ale altora, uneori în valoare de sute de milioane de franci, suntem nevoiți să avem o poliție proprie. Asta e. Iar după trei zile a aflat și *mister* Nydstone de atitudinea dumneavoastră.

— Asta mai lipsea! am exclamat eu, stânjenit.

— Nu ați pierdut nimic, tinere domn englez. Mai curând ați câștigat. Știți ce a spus *mister* Nydstone când a aflat de întâmplarea de la Berlin? A zis: „Am fost convins că flăcăul acesta simpatic n-ar fi putut proceda altfel”. Eu, la rândul meu, nu pot decât să-i felicit pe *mister* Nydstone și pe mandatarul său că interesele lor au ajuns în mâini atât de sigure. Deși... deși... Deși toate acestea îmi spulberă anumite socoteli, planuri și speranțe...

— Da, a încuviințat și tăcutul Maas.

— Da, a repetat încet biblicul Daniels. Și un nor de tristețe i-a învăluit iar fața. Briliantele acestea ne-au fost aduse aproape cu

același aspect de acum, dar, fiind abia scoase din matrițe, aveau suprafața zgrunțuroasă și inegală. Noi le-am șlefuit cu atâta răbdare și dragoste, cum n-am fi făcut-o nici pentru un împărat. Într-un cuvânt, mai bine nu se putea. Dar, ca om îmbătrânit în meserie și ca unul din cei mai buni cunoscători de briliante din lume, sunt obsedat de mult de afurisita întrebare: cine a fost în stare să dea diamantului această formă? Mai mult încă, priviți – iată o lupă – nicio fisură, nicio pată, nicio bulă de aer. Închipuiți-vă la ce temperatură și apoi la ce presiune uriașă au fost supuși acești regi ai pietrelor prețioase. Și mărturisesc, a urmat Daniels, oftând întristat, că-mi puneam foarte mari speranțe în vizita și sinceritatea dumneavoastră.

— Vă rog să mă iertați, îmi pare foarte rău că nu sunt în măsură...

— Lăsați. Știu... și acum... vă dorim drum bun.

Vaporul pe care m-am îmbarcat a părăsit portul Amsterdam chiar în aceeași seară. Agenții trimiși să mă însoțească erau atât de dibaci, încât puteam, într-adevăr, să-l bănuiesc pe orice pasager, dar tot atât de bine puteam să nu bănuiesc pe nimeni. Când însă, spre miezul nopții, făcându-mi-se somn, am coborât în cabină, spre uimirea mea, am găsit acolo un necunoscut bărbos, cu umeri lați, pe care nu-l mai văzusem pe punte. Nu se culcase pe al doilea pat, ci de-a dreptul pe podea, lângă ușă. Își așternuse paltonul pe jos, își pusese sub cap o pernă de cauciuc umplută cu aer și se acoperise cu un pled. I-am spus destul de mânios că întreaga cabină, cu toți metrii cubi de aer, este a mea, însă el a răspuns calm, într-o engleză corectă:

— Nu vă supărați, *sir.* Am însărcinarea să-mi petrec noaptea aici, lângă dumneavoastră, ca un câine credincios. De altfel, am adus o scrisoare și un pachețel de la domnul Daniels.

Bătrânul evreu îmi scria, scurt și amabil:

„Vă rog să nu-mi refuzați o mică plăcere și să primiți ca amintire a întâlnirii noastre inelul alăturat. Nu are cine știe ce valoare, dar este o amuletă care apără de primejdii, pe mare. Poartă o inscripție veche, poate chiar în limba incașilor dispăruți.

Daniels.”

În pachețel se afla un inel cu un rubin mic, plat, pe care se vedeau săpate niște semne ciudate.

„Câinele” meu de pază a încuiat ușa cabinei cu cheia, a pus lângă el revolverul și, după cum mi s-a părut, într-o clipă a și

adormit.

— Vă mulțumesc, scumpul meu *mister* Deebble, m-a întâmpinat a doua zi *mister* Nydstone, strângându-mi cu putere mâna. V-ați îndeplinit în chip admirabil toate însărcinările, unele dintre ele destul de complicate, ați economisit mult timp și, pe deasupra, v-ați păstrat demnitatea cuvenită. Acum, timp de o săptămână vă puteți odihni și distra după plac. Duminică dimineață vom lua împreună micul dejun și vom pleca la Southampton, iar luni dimineață vă veți îmbarca pe bordul minunatului vapor „Crucea Sudului" și veți porni peste ocean. Să nu uitați să treceți pe la funcționarul meu, ca să primiți salariul dumneavoastră pe două luni și spezele de deplasare. În timpul acesta, eu voi revizui și reambala întregul dumneavoastră bagaj. Ar fi primejdios să încredințez misiunea aceasta unui străin, cu atât mai mult cu cât sunt convins că nu-mi găsesc rival în toată Londra în ceea ce privește ambalarea obiectelor delicate.

Duminică mi-am luat rămas bun de la simpaticul *mister* John Johnson și de la numeroasa lui familie și am plecat la drum, petrecut de cele mai calde urări. În dimineața zilei de luni stăteam împreună cu *mister* Nydstone în luxosul salon al giganticului vapor „Crucea Sudului" și beam cafea, în așteptarea plecării. Sufla un vânt destul de puternic și valuri verzi cu creste albe de spumă se izbeau de geamurile groase ale hublourilor.

— Trebuie să vă anunț, dragul meu, că nu veți pleca singur, mi-a spus *mister* Nydstone. Vă însoțește un oarecare *mister* De Mont de Rique. A studiat electrotehnica și mecanica. Are la activul lui câțiva ani de muncă ireproșabilă și am auzit despre el, ca specialist, numai lucruri bune. Nu mi-e simpatic, dar s-ar putea foarte bine ca în cazul de față să fie vorba de o antipatie subiectivă, fără motiv, pur și simplu de un capriciu de om bătrân. Tatăl său a fost cetățean englez, de origine franceză, iar mama lui, irlandeză. Are în vine foarte mult sânge de-al cocoșului galic. Este un filfizon, un „băiat frumos", extraordinar de preocupat de propria sa persoană și de exteriorul său, și se învârtește mereu printre fuste. Nu l-am ales eu. M-am supus doar instrucțiunilor primite de la lordul Charlesburry, viitorul dumneavoastră șef și mentor. De Mont de Rique sosește peste douăzeci-douăzeci și cinci de minute cu trenul de la Cardiff, așa că avem timp să mai stăm de vorbă. Oricum, vă sfătuiesc să

stabiliți cu el chiar de la început relații bune, fiindcă veți fi siliți să trăiți cot la cot vreo trei-patru ani, dracu știe în ce pustiu, la ecuator, în vârful vulcanului stins Cayambe, unde nu veți fi decât cinci-șase albi înconjurați de negri, metiși, indieni și altă adunătură. Vă sperie cumva această perspectivă nu prea veselă? Să nu uitați că sunteți absolut liber. Putem să rupem chiar în clipa aceasta contractul pe care l-ați semnat și să ne înapoiem la Londra cu trenul de unsprezece. Vă asigur că gestul acesta nu va știrbi cu nimic respectul și simpatia pe care v-o port.

— Nu, scumpul meu *mister* Nydstone. În imaginația mea, mă și aflu pe Cayambe, i-am replicat eu, râzând. Nici nu vă închipuiți ce dor mi-e de o muncă organizată, mai ales științifică, și când mă gândesc la ea mă ling pe buze întocmai ca un vagabond flămând din Whitechapel în fața unei mezelării. Sper că voi avea destulă muncă interesantă ca să nu mă plictisesc și să nu mă las târât în conflicte mărunte și certuri personale.

— O da, dragul meu, veți avea o muncă admirabilă și înălțătoare. A venit vremea să fiu sincer cu dumneavoastră și să vă relatez puținele date pe care le cunosc. Lordul Charlesburry se ocupă de nouă ani de o întreprindere unică prin măreția ei. El urmărește cu orice preț să condenseze materia razelor solare, transformând-o în gaz și, chiar mai mult, să comprime gazul acesta la o temperatură neînchipuit de scăzută și la o presiune colosală, ca să-l transforme în lichid. Dacă îl ajută dumnezeu să-și ducă planul până la capăt, descoperirea lui va fi colosală...

— Într-adevăr colosală, am repetat eu în șoaptă, copleșit și entuziasmat.

— Asta-i tot ce știu, a urmat avocatul. Ba nu, mai știu dintr-o scrisoare particulară a lordului Charlesburry că acum este mai aproape decât oricând de încheierea cu succes a muncii sale și nu se îndoiește aproape deloc de grabnica rezolvare a problemei. Trebuie să vă spun, dragul meu, că lordul Charlesburry este unul dintre cei mai mari savanți, o minte genială și inspirată. În afară de aceasta, este un aristocrat veritabil prin origine și spirit, un prieten plin de abnegație al omenirii, un dascăl răbdător și binevoitor, un interlocutor fermecător și un amic de nădejde. Pe lângă toate acestea, mai are și un suflet ales care atrage simpatia tuturor... Dar iată-l pe tovarășul dumneavoastră de drum, urcă pasarela, și-a întrerupt

brusc *mister* Nydstone vorbele pline de entuziasm. Luați plicul acesta. În el aveți biletul dumneavoastră de vapor, itinerarul exact și banii. Veți petrece pe mare vreo șaisprezece-optsprezece zile. Chiar de mâine o să începeți să vă plictisiți de moarte. Ținând seama de această probabilitate, am cumpărat vreo treizeci de cărți pe care vi le-am lăsat în cabină. Apoi, printre bagajele dumneavoastră, veți mai găsi o valiză cu îmbrăcăminte și încălțăminte călduroasă. Nu v-ați gândit că veți trăi într-o zonă muntoasă, cu zăpezi veșnice. Am căutat ca lucrurile să vă fie pe măsură și, ca să nu greșesc, am preferat să le iau ceva mai mari. Tot acolo, printre mărunțișuri, veți găsi o trusă cu medicamente împotriva răului de mare. Ca să fiu sincer, nu am încredere în ele, dar las' să fie acolo... Fiindcă veni vorba, suferiți de rău de mare?

— Da, dar nu prea tare. De altfel, am un talisman care mă apără de orice primejdii pe apă.

I-am arătat rubinul dăruit de Daniels. Nydstone l-a examinat cu atenție și a clătinat din cap, spunând îngândurat:

— Am mai văzut pe undeva o piatră asemănătoare și, pare-mi-se, cu o inscripție identică. Dar văd că francezul ne-a observat și vine încoace. Vă doresc din tot sufletul, scumpul meu *mister* Deebble, călătorie fericită, curaj și sănătate... Bună ziua, *mister* De Mont de Rique. Dați-mi voie să fac prezentările: *mister* Deebble, *mister* De Mont de Rique – viitori colegi și colaboratori.

Nici mie nu mi-a prea plăcut filfizonul acesta. Era înalt, uscățiv și foarte îngrijit. În trupul și mișcările sale se simțea o forță plină de grație și suplețe, asemănătoare cu a animalelor mari, de pradă, din familia felinelor. Cu ochii săi frumoși, strălucitori, de culoare închisă și cu mustața mică, neagră, tunsă scurt, deasupra unei guri cu buze roșii, de formă clasică, aducea mai mult a levantin decât a englez. Pe când schimbam câteva fraze amabile, convenționale, sirena vaporului a șuierat puternic, zguduind puntea.

— Cu bine, domnilor, a zis *mister* Nydstone. Vă doresc din tot sufletul să deveniți prieteni. Transmiteți multe salutări lordului Charlesburry. Vă urez vreme bună în timpul traversării. La revedere.

Apoi a coborât vioi pasarela, s-a urcat într-o trăsură care-l aștepta pe chei, ne-a făcut cu mâna un ultim semn de adio și a

dispărut, fără să-și mai întoarcă privirea. Nu știu nici eu de ce, dar timp de câteva clipe m-a copleșit o tristețe adâncă, de parcă prin plecarea lui aș fi pierdut sprijinul moral al unui prieten de nădejde.

Nu-mi amintesc ca în timpul traversării oceanului să se fi întâmplat ceva deosebit. Pot să spun doar că, deși aceste șaptesprezece zile mi s-au părut o sută de ani, ele au fost atât de monotone și de plictisitoare, încât acum îmi apar în memorie ca o singură zi nesfârșit de lungă.

Mă întâlneam cu De Mont de Rique de câteva ori pe zi, la masă, dar nu am reușit să ne apropiem unul de altul. El mă trata cu o politețe rece, iar eu îi răspundeam cu o amabilitate nepăsătoare. Îmi dădeam seama că nu-l interesează câtuși de puțin profilul meu spiritual și nici al nimănui altcuiva. În schimb, când discutam întâmplător chestiuni legate de pregătirea noastră științifică, mă uluia și mă captiva pur și simplu prin cunoștințele sale, prin îndrăzneala și originalitatea ipotezelor și, mai ales, prin expunerea uimitor de exactă și de colorată a ideilor.

Am încercat să citesc cărțile aduse de *mister* Nydstone. Cele mai multe erau lucrări pur științifice: teoria luminii și a lentilelor, observații asupra temperaturilor înalte și joase, experiențe de condensare și rarefiere a gazelor. Mai erau printre ele și câteva tomuri de călătorii demne de a fi cunoscute, precum și două-trei cărți despre țările ecuatoriale din America de Sud. Însă citeam greu, fiindcă sufla mereu un vânt puternic și vaporul se balansa fără-ncetare. Toți pasagerii sufereau de rău de mare, în afară de De Mont de Rique, care, deși era foarte înalt și părea crescut în vată, a rezistat până la sfârșitul călătoriei ca un marinar încercat.

În sfârșit, am ajuns la Aspinwall (numit și Colon), în nordul istmului Panama. Când am coborât pe mal, picioarele îmi erau grele ca plumbul și nu voiau să-mi dea ascultare. Potrivit instrucțiunilor primite de la *mister* Nydstone, trebuia să supraveghem personal transportul bagajului nostru la gară și instalarea lui în vagoanele de bagaje. Instrumentele cele mai sensibile și delicate le-am luat cu noi în compartiment. Firește că prețioasele briliante șlefuite le aveam asupra mea, dar – acum mi-e rușine să mărturisesc – nu numai că nu le-am arătat tovarășului meu de drum, dar nici măcar nu i-am pomenit de

ele.

În continuare, drumul a fost obositor, și din pricina asta, nu prea interesant. Am mers cu trenul de la Aspinwall până la Panama, de acolo am călătorit timp de două zile cu un vapor vechi și hodorogit, anume „Gonzales”, până în golful Guayaquil, după aceea, în căruțe și iar cu trenul, până în orașul Quito. Aici, potrivit indicațiilor lui *mister* Nydstone, ne-am dus la hotelul „Ecuador”, unde ne aștepta o caravană cu călăuze și hamali. Ne-am petrecut noaptea la hotel, iar în zori, cu forțe proaspete, am pornit spre munți. Ce animale inteligente, blânde și admirabile sunt catârii! În clinchetul clopoțeilor, legănându-și capetele împodobite cu rozete și panașe, punând cu grijă copitele prelungi pe bolovanii de pe cărările înguste și întortocheate, mergeau fără teamă chiar și pe marginea prăpastiilor atât de abrupte, încât îți închideai ochii fără să vrei și te apucai de oblâncul șeii înalte.

Pe la cinci după-amiază am ajuns în zona zăpezilor. Drumul s-a făcut mai larg și mai neted. Se vedea că-l amenajaseră oameni civilizați. La cotituri se ridicau pretutindeni balustrade nu prea înalte, de piatră.

Pe la ora șase, după ce am trecut printr-un mic tunel, în fața noastră au apărut câteva case albe fără etaj, deasupra cărora se ridica mândră o cupolă albă, asemănătoare cu acelea ale bisericilor bizantine și ale observatoarelor astronomice. Mai încolo, se înălțau spre cer coșuri de fier și cărămidă. Peste un sfert de oră, am ajuns la destinație.

În poarta unei case mai răsărite și mai spațioase decât celelalte, ne-a întâmpinat un bătrân înalt, uscățiv, cu o barbă lungă, albă ca zăpada. S-a recomandat – era lordul Charlesburry – și ne-a urat bun venit, plin de prietenie. După înfățișare, îți era greu să-i precizezi vârsta. Putea să aibă cincizeci sau șaptezeci și cinci de ani. Ochii lui albaștri, mari, puțin bulbucați, adevărați ochi de englez de rasă, cu o limpezime tinerească, erau strălucitori și ageri, strângerea sa de mână bărbătească, deschisă, caldă, iar fruntea înaltă și boltită – brăzdată de cute armonioase și nobile. În timp ce-i strângeam mâna, admirându-i fața fină și frumoasă, mi-a trecut prin minte gândul că undeva, tare demult, îl mai văzusem pe omul acesta și-i auzisem numele în repetate rânduri.

— Mă bucur nespus de sosirea dumneavoastră, spunea lordul Charlesburry, în timp ce urcam împreună treptele casei. Ați călătorit bine? Ce mai face bunul meu prieten Nydstone? Nu-i așa că e un om admirabil? De altfel, domnilor, îmi veți povesti totul la masă. Acum, odihniți-vă puțin după drum. Acesta este șambelanul nostru, onorabilul Sambo, a urmat el, arătându-ne un negru bătrân și înalt care ne întâmpinase în antreu. O să vă conducă în camerele dumneavoastră. Masa se servește la ora șapte fix, iar în ceea ce privește restul, o să vă explice Sambo.

Onorabilul Sambo ne-a condus foarte prevenitor, dar fără niciun fel de slugărnicie, spre o căsuță de alături. Ni se rezervase fiecăruia câte trei camere – simple, dar cu un aspect neobișnuit de intim, luminoase și vesele, încăperile noastre erau despărțite printr-un zid și aveam fiecare intrare separată. Nu știu de ce, dar lucrul acesta m-a bucurat.

Cu o nespusă mulțumire, m-am cufundat într-o baie uriașă de marmură (din pricina tangajului, pe vapor fusesem lipsit de această plăcere, iar în hotelurile din Aspinwall, Panama și Quito, aspectul băilor nu ar fi inspirat încredere nici chiar prietenului meu John Johnson). În timp ce stăteam cufundat în apa caldă, apoi, pe când îmi făceam dușul rece, mă bărbieream și mă îmbrăcam cu mare grijă, mă urmărea fără încetare gândul: pentru ce mi se pare atât de cunoscut chipul lordului Charlesburry? Și ce anume auzisem, aproape ca de basm, despre el, cu multă vreme în urmă? În unele clipe, îmi trecea ca fulgerul prin minte presimțirea că-mi voi aminti, dar apoi totul pierea cum piere abureala ușoară a respirației de pe suprafața oțelului lustruit.

De la fereastra camerei mele de lucru se vedea toată această așezare originală: cele cinci sau șase case, grajdurile și serele, clădirile scunde și afumate ale mașinilor, o mulțime de fire electrice, vagonetele trase pe șine înguste de catâri vioi și bine hrăniți, macaralele cu aburi, care transportau ușor și lin, prin văzduh, căzi de fier umplute neîncetat cu cărbuni așezați în stive și alte materiale combustibile. Ici-colo, forfoteau muncitori, cei mai mulți dintre ei goi până la brâu, deși termometrul de la fereastra mea arăta o temperatură de minus 5°. Erau de toate neamurile: albi, galbeni, de culoarea bronzului, a cafelei sau de un negru lucios.

Mă uitam la toate acestea, gândindu-mă: ce voință înflăcărată și ce bogăție uriașă au fost în stare să transforme vârful sterp al

unui vulcan stins într-o adevărată localitate civilizată, într-o uzină, într-un atelier și un laborator?! Să urce la înălțimea zăpezilor eterne piatră, lemn și fier, să scoată apă din adâncime, să construiască locuințe și mașini, să transporte aici instrumente prețioase de fizică, dintre care numai cele două lentile ca niște bobițe, aduse de mine, costă un milion și trei sute de mii de franci, să angajeze zeci de muncitori, să-și procure asistenți atât de costisitori... În minte mi-a răsărit din nou cu claritate chipul lordului Charlesburry și, deodată, stai! O străfulgerare de lumină mi-a deschis porțile memoriei. Mi-am amintit cu mare precizie că în urmă cu cincisprezece ani, pe când eram elev în primele clase de liceu, toate ziarele au trâmbițat timp de o lună despre dispariția misterioasă a lordului Charlesburry, pair al Angliei, unic reprezentant al unei familii străvechi, celebru savant și milionar. Pretutindeni era publicat portretul său și se comentau cauzele ciudatului eveniment. Unii susțineau că fusese asasinat, alții că ar fi căzut sub influența unui șarlatan-hipnotizator, care-l silise, în scopuri criminale, să părăsească Anglia, ștergându-și urmele, mulți presupuneau că s-ar afla în mâinile unor bandiți care-l sechestraseră în vederea unei răscumpărări uriașe, iar alții – cei mai perspicaci – susțineau sus și tare că savantul a întreprins în secret o expediție la Polul Nord.

Curând s-a aflat că înainte de a dispărea, lordul Charlesburry lichidase foarte avantajos și transformase în bani – călăuzit probabil de un economist priceput – toate pământurile, pădurile, parcurile și fermele, minele de cărbune și de caolin, palatele, tablourile și colecțiile sale. Însă nimeni nu știa ce deveniseră sumele acestea uriașe. O dată cu dispariția lui, pieriseră și celebrele diamante de familie ale neamului Charlesburry, diamante care erau, pe bună dreptate, mândria întregii Anglii. Cercetările poliției și ale detectivilor voluntari nu aduseseră nicio lumină în această afacere stranie. După două luni, preocupate de alte probleme arzătoare, presa și opinia publică îl dădură uitării pe lord. Numai revistele științifice, care consacraseră multe pagini memoriei celui dispărut, au continuat să enumere cu o atenție plină de respect marile sale merite ca om de știință în domeniile opticii și căldurii, mai ales la dilatarea și condensarea gazelor, la termostatică, termometrie și termodinamică, la refractarea razelor de lumină, la teoria

lentilelor și a fosforescenței.

Sunetul prelung și trist al unui gong m-a deșteptat din gândurile mele. Aproape în aceeași clipă a bătut la ușa mea și a intrat un băiețaș negru, vesel și agil ca o maimuță, m-a salutat și mi-a spus cu un zâmbet prietenos:

— Lordul m-a pus la dispoziția dumneavoastră, *sir.* N-ați vrea, *sir*, să poftiți la dejun?

Pe masa din salonul meu, într-un vas de porțelan, se afla un buchet mic și frumos de flori. Am ales o gardenie și mi-am înfipt-o în butoniera smochingului. O dată cu mine a apărut în ușa locuinței sale și *mister* De Mont de Rique. La butoniera fracului purta o romaniță modestă. M-a cuprins un sentiment vag de nemulțumire. Probabil că pe atunci mai aveam încă multe fumuri tinerești, fiindcă m-am bucurat când l-am văzut pe lordul Charlesburry întâmpinându-ne în salon, îmbrăcat nu în frac, ci în smoching, ca mine.

— Curând va veni și *lady* Charlesburry, a zis el, uitându-se la ceas. Vă propun, *gentlemen*-i, să luați mereu dejunul la mine. În timpul mesei și după aceea vom găsi totdeauna două-trei ore libere să vorbim și de treburile noastre, și de alte lucruri de mai mică însemnătate. Tot aici vă stă la dispoziție o bibliotecă, o popicărie, și, în fumoar, un biliard, pe care vă rog să le folosiți după plac, ca, de altfel, tot ce mai există în casa mea. În ceea ce privește micul dejun și prânzul sunteți liberi să procedați cum doriți, lucrul acesta fiind valabil și în ceea ce privește dejunul. Fiindcă însă știu cât de prețioasă și de binefăcătoare pentru tinerii englezi este societatea doamnelor, de aceea... s-a ridicat în picioare, făcând un semn spre ușa în care apăruse o doamnă tânără, zveltă, cu părul auriu, însoțită de o altă persoană de sex feminin, cu chipul gălbejit, cu pieptul plat, îmbrăcată de sus până jos în negru.

— De aceea, a urmat el, *lady* Charlesburry, am onoarea și plăcerea să vă prezint pe viitorii mei colaboratori și, sper, prieteni – *mister* Deebble și *mister* De Mont de Rique. Miss Sowtny, s-a întors el apoi spre însoțitoarea stafidită a soției sale (despre care am aflat mai târziu că era o rudă îndepărtată și doamna de companie a *lady-ei* Charlesburry), iată-i pe *mister* Deebble și *mister* De Mont de Rique. Vă rog să le acordați prietenia și atenția dumneavoastră.

În timpul mesei, simplă și rafinată, lordul Charlesburry s-a

dovedit o gazdă prietenoasă și un interlocutor admirabil. Ne-a pus cu vioiciune întrebări în legătură cu politica și ultimele noutăți din presă și din domeniul științei, și s-a interesat de viața și activitatea câtorva personalități importante. Oricât ar fi părut de ciudat, am constatat că era mult mai bine informat decât noi în toate privințele. Trebuie să mai adaug că pivnița lui era mai presus de orice laudă.

Uneori, aruncam câte o privire furișă spre *lady* Charlesburry. Ea nu lua aproape deloc parte la discuție, ci-și ridica doar când și când, fără grabă, genele negre spre cel ce vorbea. Era cu mult mai tânără decât soțul ei. Fața sa palidă, neatinsă de bronzul ecuatorial, încadrată de păr auriu des, cu ochii negri, adânci, serioși, aproape triști, avea o frumusețe ciudată, bolnăvicioasă. Toată înfățișarea ei, trupul zvelt, foarte delicat, învești mântat cu rochie albă de voal, mâinile palide, gingașe, cu degete lungi și înguste, aminteau de o floare exotică rară și minunată, dar poate și otrăvitoare, crescută într-o seră umedă și întunecoasă.

Am băgat însă de seamă în timpul mesei că De Mont de Rique, care ședea în fața mea, își oprea adesea asupra stăpânei casei privirea amabilă a ochilor săi frumoși cu o jumătate de secundă mai mult decât îngăduia buna-cuviință. Fața și mâinile sale excesiv de îngrijite, ochii languroși, care parcă te învăluiau, poza plină de îngâmfare, mișcările, tonul, toate îmi deveneau din ce în ce mai nesuferite. Ca bărbat, mi se părea dezgustător, dar chiar de pe atunci nu mă îndoiam că întrunește toate trăsăturile unui adevărat și înnăscut cuceritor de femei, crud și lipsit de scrupule.

După masă, când am trecut cu toții în salon, și *mister* De Mont de Rique a cerut permisiunea să se ducă să fumeze, i-am întins lordului Charlesburry cutia cu briliante, spunându-i:

— Sunt de la Maas și Daniels din Amsterdam.

— Le-ați purtat la dumneavoastră?

— Da, *sir.*

— Ați făcut foarte bine. Aceste două pietricele sunt pentru mine mai prețioase decât tot laboratorul meu.

Apoi s-a dus în cabinetul său și s-a întors cu o lupă care mărea de opt ori. După ce a examinat briliantele îndelung și atent la lumina becului electric, le-a așezat în cele din urmă în cutia lor și mi-a spus cu un ton mulțumit, deși fără niciun fel de emoție:

— Au fost șlefuite într-adevăr ireproșabil, cu o precizie ideală. Voi verifica în seara aceasta cu ajutorul instrumentelor dimensiunile și curbura suprafețelor acestor pietre prețioase. Iar mâine dimineață, *mister* Deebble, le vom și fixa la locul lor. Până la ora zece mă voi ocupa de De Mont de Rique, colegul dumneavoastră, și-i voi arăta viitorul său loc de muncă, iar la zece vă rog să mă așteptați acasă la dumneavoastră. O să trec să vă iau. Presimt, dragă *mister* Deebble, că vom realiza împreună progrese într-una dintre cele mai uimitoare acțiuni întreprinsă vreodată de cea mai măreață ființă de pe pământ – *Homo sapiens.*

În ochi i se aprinsese o licărire albăstruie, în timp ce, emoționat, mângâia cu mâna capacul cutiei. Soția lui îl privea țintă cu ochii săi adânci, întunecați, fără fund.

A doua zi, exact la ora zece, am auzit soneria de la intrare, și micul negru vioi l-a introdus în odaie pe lordul Charlesburry, înclinându-se dinaintea lui până la pământ.

— Sunteți gata? Mă bucur foarte mult, a zis patronul, salutându-mă. Ieri am cercetat obiectele pe care le-ați adus și le-am găsit în perfectă ordine. Vă mulțumesc pentru atenția și grija depusă.

— Vă mărturisesc cinstit, *sir,* că trei sferturi din această onoare, dacă nu chiar mai mult, se cuvine lui *mister* Nydstone.

— Da, este un om admirabil și un prieten credincios, a răspuns lordul, cu un zâmbet luminos. Iar acum, dacă sunteți de acord, v-aș propune să mergem să vedem laboratorul.

Laboratorul era în clădirea albă, masivă, rotundă, asemănătoare cu un turn și încununată de cupola pe care o văzusem în ajun la ieșirea din tunel.

Fără să ne dezbrăcăm, am trecut printr-un antreu mic, luminat slab de un singur bec electric, și ne-am pomenit într-un întuneric absolut. Dar lordul Charlesburry a răsucit undeva pe aproape un întrerupător și o lumină vie s-a revărsat numaidecât într-o sală uriașă, perfect circulară, deasupra căreia se ridica o cupolă sferică, înaltă de șapte sau opt stânjeni. În centrul ei se afla ceva asemănător cu o mică încăpere de sticlă ca acelea care au început de curând să fie instalate în clinicile medicale universitare, în mijlocul sălilor de operație, pentru personalul medical, în cazul intervențiilor grele și complicate, unde se cere o foarte mare curățenie și o totală sterilitate a aerului. Din

această încăpere de sticlă, plină de aparate ciudate, necunoscute de mine, se înălțau trei cilindri mari de aramă. La o înălțime de aproximativ două staturi de om, fiecare dintre acești cilindri se ramifica în trei țevi cu diametrul mai mare. Acestea se despărțeau și ele la rândul lor în trei, iar capetele de sus ale ultimelor țevi masive de aramă ajungeau la peretele concav al cupolei. O mulțime de manometre, pârghii, manete de oțel rotunde și drepte, ventiluri, sârme izolate și prese hidraulice completau laboratorul acesta neobișnuit, care m-a uluit. Scări interioare în spirală, coloane și grinzi de fier, podețe aeriene înguste, cu balustrade subțiri, aruncate ici și colo la o mare înălțime, felinare electrice suspendate, nenumărate furtunuri groase, de gutapercă, și țevi lungi de aramă care atârnau în jos – totul se împletea, obosind ochiul și producând o impresie de haos.

De parcă ar fi ghicit starea mea de spirit, lordul Charlesburry a început să vorbească domol:

— Când cuiva îi cade sub ochi pentru prima oară un mecanism necunoscut, de pildă mecanismul unui ceasornic sau al unei mașini de cusut, rămâne mai întâi dezarmat în fața complexității lui. Prima dată când am văzut o bicicletă demontată, am crezut că nici cel mai priceput mecanic din lume nu va fi în stare s-o monteze la loc. Dar după o săptămână, am montat-o și demontat-o singur, mirându-mă de simplitatea construcției ei. Așadar, fiți bun și ascultați-mi cu răbdare explicațiile. Dacă nu pricepeți ceva, nu vă sfiiți să-mi puneți oricâte întrebări doriți. N-or să-mi facă decât plăcere.

Acoperișul clădirii are douăzeci și șapte de orificii, unul lângă altul. Prin ele străbat cilindrii aceștia, prevăzuți la capetele din afară cu lentile biconvexe cu o uriașă putere colectoare și de o transparență uimitoare. Cred că ați început să înțelegeți ideea. Colectăm razele soarelui în focare, apoi, datorită unui șir întreg de oglinzi și de lentile, executate după planurile și calculele mele, le trecem, ba concentrându-le, ba dispersându-le, prin întregul sistem de țevi, până când țevile cele mai de jos revarsă fascicola de lumină solară sub calota aceasta izolată, în cilindrul cel mai îngust și mai rezistent confecționat din oțel cu vanadiu. În el se mișcă un întreg sistem de pistoane, prevăzute cu închizători asemănătoare cu cele ale aparatelor fotografice, care, când sunt închise, nu îngăduie să pătrundă nici cea mai

mică rază de lumină. În sfârșit, de capătul liber al acestui cilindru principal interior, protejat, înșurubez ermetic un recipient, ca o retortă, în gâtul căreia se află de asemenea câteva închizători. La nevoie, deschid închizătorile și introduc în gâtul retortei în chip automat, prin partea interioară, un manșon cu filet și înșurubez întregul recipient la capătul cilindrului. În felul acesta, obțin un rezervor admirabil de emanație solară condensată.

— Prin urmare, și Hooke, și Euler și Young?...

— Da, m-a întrerupt lordul Charlesburry, și ei, și Fresnel, și Cauchy, și Malus, și Huygens, ba chiar și marele Arago – toți au greșit socotind că fenomenul luminii constituie una din stările eterului din univers, ceea ce vă voi demonstra peste zece minute în modul cel mai evident. S-a dovedit că au avut totuși dreptate bătrânul înțelept Descartes, precum și geniul între genii, divinul Newton. Lucrările, referitoare la această problemă ale lui Biot și Brüster m-au ajutat în cercetările mele, însă numai mult mai târziu, după ce le începusem. Da, acum știu Olar, și adevărul acesta va fi curând incontestabil și pentru dumneavoastră, că lumina solară e alcătuită dintr-un șuvoi dens de corpuri elastice, infinit de mici, un fel de mingi care gonesc prin spațiu, cu o forță și o energie extraordinară, străpungând în mișcarea lor năvalnică masa eterului universal... De altfel, problemele teoretice le vom discuta mai târziu. Acum, pentru a fi consecvent, vă voi arăta ce operații va trebui să efectuați zilnic. Să mergem.

Am ieșit din laborator, am urcat o scară în spirală până aproape de vârful cupolei și am pătruns pe un balcon de o construcție ușoară, care înconjura acoperișul sferic o dată și jumătate.

— Nu veți fi nevoit să deschideți pe rând toate capacele care apără lentilele gingașe de praf, zăpadă, grindină și păsări, a spus lordul Charlesburry. De altfel, cred că nici măcar un atlet nu ar fi în stare s-o facă. Este destul să întoarceți spre dumneavoastră maneta aceasta, pentru ca cele douăzeci și șapte de obturatoare să se răsucească împreună cu inelele lor de gutapercă, în canalele circulare respective, în direcția opusă mișcării acelor ceasornicului, într-un cuvânt, așa cum se desface orice șurub. În felul acesta, capacele lentilelor nu mai suferă nicio presiune. Acum, apăsați pe această mică pedală. Priviți!

Clac! Douăzeci și șapte de capace s-au deschis într-o clipă, cu un pocnet metalic, lăsând să se vadă lentilele scânteietoare în bătaia razelor soarelui.

— În fiecare dimineață, a urmat savantul, va trebui să descoperiți lentilele și să le ștergeți cu grijă, cu o piele de căprioară curată. Iată cum se face asta.

Și, cu îndemânarea unui muncitor obișnuit cu munca lui, lordul Charlesburry frecă lentilele atent și aproape drăgăstos, cu bucățele de piele de căprioară, pe care le ținea într-un buzunar lateral învelite în foiță de țigară.

— Acum să coborâm, a urmat el, și vă voi vorbi de celelalte îndatoriri ale dumneavoastră.

Când am ajuns în laborator, și-a continuat explicațiile:

— Apoi, trebuie „să prindeți soarele”. În acest scop, veți controla în fiecare zi, la amiază, aceste două cronometre, după soare. Ieri le-am verificat. Cunoașteți fără îndoială procedeul. Stabiliți ce oră este. Așa. Acum calculați timpul mediu: ora zece, treizeci și una de minute, zece secunde. Iată trei pârghii în linie frântă: cea mare – pentru ore, cea mijlocie – pentru minute, iar cea mică – pentru secunde. Uitați-vă. Răsucesc cercul cel mare până când acul indicatorului arată ora zece. Gata. Așez pârghia din mijloc ceva mai înainte, peste treizeci și șase de minute. Așa. Acum o mut pe cea mică – e o fantezie personală a mea – la peste încă cincizeci de secunde. Introduc ștecherul acesta în priză. Auziți cum șuieră și scrâșnesc jos, sub dumneavoastră, niște roți dințate? Se pune în mișcare ceasul care face întregul laborator, împreună cu toate instrumentele, lentilele, cupola și cu noi amândoi, să urmeze neabătut mișcarea soarelui. Uitați-vă la cronometru. Ne apropiem de ora zece și treizeci. Mai sunt cinci secunde. Am ajuns. Ați sesizat cum s-a schimbat sunetul ceasului? Intră în funcțiune roțile dințate ale minutelor. Încă vreo câteva secunde... Atenție! O clipă! Apare un nou sunet, care bate clar și precis secundele. Gata. Soarele a fost prins. Dar munca nu s-a terminat. Din cauza mărimii și a grosolăniei sale explicabile, mecanismul acesta de ceas nu poate fi absolut exact. De aceea, uitați-vă cât mai des la cadranul de aici care-i indică mersul. Pe el vedeți orele, minutele, secundele. Iată și regulatorul care merge înainte și înapoi. După cronometre excepțional de precise reglați cât mai des posibil întreaga mișcare circulară a atelierului cu o precizie până la o zecime de

secundă.

Acum am prins soarele. Dar asta nu este totul. Lumina trebuie să pătrundă neapărat într-un vid, fiindcă altfel ar încălzi și ar topi toate aparatele, pe când în recipientele închise, de unde s-a pompat tot aerul, lumina are aproape același grad de răceală ca în regiunile interplanetare infinite din afara atmosferei terestre, pe care le străbate. De aceea, priviți, aici este butonul unei bobine electromagnetice. În toți cilindrii se află câte un manșon rodat și lângă fiecare din ele, o bandă de oțel, înfășurată cu sârmă. Unu. Apăs pe buton și dau drumul la curent. Toate benzile sunt magnetizate într-o clipă și manșoanele ies din lăcașurile lor. Acum, cu această manetă de aramă pun în funcțiune o pompă aspiratoare de aer, a cărei țeavă, după cum vedeți, este adaptată la fiecare cilindru. O dată cu aerul, pompa absoarbe și cele mai mărunte fire de praf – impuritățile microscopice. Urmăriți manometrul F, are o linie roșie, care indică presiunea maximă. Fiți atent la tubul acustic care merge în jos, în aparatul de pompare. Ați sesizat că fâșâitul a încetat? Manometrul a trecut peste linia roșie. Întrerupeți curentul, apăsând din nou pe același buton. Benzile de oțel sunt demagnetizate. Manșoanele, supunându-se forței absorbante a vidului, intră în lăcașurile conice. Acum, lumina trece printr-un vid aproape absolut. Dar pentru precizia muncii noastre, nici asta nu e încă destul. Trebuie să transformăm întregul nostru laborator într-un clopot fără aer. De aceea, cu timpul, vom lucra în costume de scafandri. Vom fi alimentați cu aer din afară, prin niște țevi de gutapercă, iar aerul viciat va fi eliminat în mod regulat. Aerul din laborator este încontinuu absorbit de pompe puternice. Mă înțelegeți? Veți fi în situația de scafandru, cu deosebire că veți avea în spinare un balon cu aer comprimat. În cazul când s-ar întâmpla o catastrofă, o defecțiune la mașină, dacă s-ar rupe tuburile de aducțiune sau cine știe ce altceva, e destul să apăsați pe o mică supapă din coif și veți avea asigurat aerul necesar pentru un sfert de oră. Totul e să nu vă pierdeți cumpătul și veți ieși din laborator proaspăt și radios ca un trandafir de Dijon.

Acum nu vă mai rămâne decât să verificați cu cea mai mare atenție instalația țevilor. Fiecare țeavă este foarte trainic legată de cealaltă, însă în locurile de triplă joncțiune s-a admis o posibilitate neînsemnată de rotire și deviere de doi-trei

milimetri. Aceste puncte sunt în număr de treisprezece și trebuie să le controlați pe toate de trei ori pe zi. De aceea, să urcăm.

Am urcat pe trepte înguste și podețe flexibile până în vârful cupolei. Mentorul meu mergea înainte cu un pas ușor, tineresc, iar eu, nefiind obișnuit, îl urmam cu oarecare greutate. Lângă joncțiunea primelor trei țevi, mi-a arătat un capac mic, pe care l-a deșurubat dintr-o singură mișcare a mâinii și l-a ridicat în așa fel, încât i-a dat o poziție absolut verticală în balamalele lui cu arc. Fundul capacului era alcătuit dintr-o oglindă rezistentă de argint, admirabil șlefuită, cu circumferința împărțită în diviziuni și cifre. Trei raze paralele, de un auriu intens, subțiri ca firele de păianjen, aproape lipite una de alta, brăzdau suprafața netedă a oglinzii.

— Acesta este un mic puț prin care vom putea să urmărim în taină scurgerea luminii. Cele trei raze sunt reflexele a trei oglinzi interioare. Uniți-le într-una singură. Nu, încercați dumneavoastră. Aici sunt trei șuruburi micrometrice cu care se modifică poziția lentilelor. Iată o lupă foarte puternică. Uniți cele trei raze luminoase într-una singură, care să vină în dreptul diviziunii 0. Este o muncă foarte simplă. Vă veți obișnui repede s-o executați într-un singur minut.

Într-adevăr, mecanismul se mișca foarte ușor, și după vreo trei minute, abia atingând șuruburile gingașe, am îmbinat razele de lumină într-o singură linie atât de scânteietoare, încât, când o priveai, aproape că te dureau ochii. Am izbutit s-o plasez pe diviziunea subțire din dreptul lui 0. Apoi am închis capacul și l-am înșurubat. Celelalte douăsprezece puțuri de control le-am verificat singur, fără ajutorul lordului Charlesburry. De fiecare dată, reușeam mai bine. Dar chiar după primul etaj al laboratorului, din pricina luminii puternice, ochii mă dureau atât de tare, încât mi-au dat lacrimile.

— Puneți-vă ochelarii de protecție, mi-a spus patronul, întinzându-mi o cutie.

Dar am fost nevoit să renunț la ultimul cilindru, pentru verificarea căruia intrasem într-o încăpere izolată. Ochii mei nu mai suportau lumina.

— Luați ochelari mai închiși, a zis lordul Charlesburry. Aici aveți zece feluri de ochelari. Astăzi vom monta în cilindrul principal diamantele pe care le-ați adus ieri și după aceea

observațiile vor fi de trei ori mai dificile. Bine. Așa. Acum pun în funcțiune pistoanele interioare. Deschid robinetul pompei hidraulice sistem Naterer. Deschid un alt robinet, cu bioxid de carbon lichid. Acum, în interiorul cilindrului este o temperatură de o sută cincizeci de grade și o presiune de douăzeci de atmosfere, prima indicată de un termometru Witkowski, perfecționat de mine, iar a doua, de un manometru. Iată ce se petrece în cilindru. Lumina îl străbate de-a lungul axei verticale într-un șuvoi dens, orbitor, aproximativ cât un creion de gros. Pistonul, pus în mișcare de curentul electric, deschide și închide obturatorul interior într-o sutime de miime de secundă, adică aproape instantaneu. Pistonul trimite lumina mai departe, printr-o mică lentilă convexă. Din ea, șuvoiul iese și mai dens, mai subțire și mai strălucitor. În cilindru se află cinci pistoane de felul acesta și cinci lentile. Sub presiunea ultimului piston, cel mai mic și mai rezistent, șuvița de lumină, subțire ca un vârf de ac, pătrunde în receptor, trecând succesiv prin cele trei închizători ale sale sau, mai bine zis, ecluze.

Iată principiile de bază ale colectorului meu de soare lichid, a zis savantul, cu un ton grav. Și, ca să nu mai rămâneți cu nicio umbră de îndoială, vom face imediat o experiență. Apăsați pe butonul A. Așa, ați oprit pistonul. Ridicați în sus maneta aceasta de aramă. Acum s-au închis capacele exterioare ale lentilelor colectoare din cupola clădirii. Răsuciți la dreapta, până la capăt, supapa roșie și lăsați în jos maneta C. Au încetat presiunea și afluxul de bioxid de carbon. Mai rămâne să înșurubați retorta din interior. Aceasta se realizează prin zece rotiri ale manetei mici, rotunde. Gata, dragul meu. Acum urmăriți cum deșurubez receptorul de cilindru. Iată că-l am în mână. El nu cântărește mai mult de douăzeci de funți. Închizătorile lui interioare sunt izolate pe din afară cu șuruburi micrometrice. Deschid complet închizătorul cel mai mare. Apoi pe cel mijlociu. Pe ultimul îl deschid astfel, încât orificiul să nu fie mai mare de o jumătate de micron. Dar înainte de aceasta, stingeți lumina.

M-am supus, și sala s-a scufundat într-o beznă de nepătruns.

— Atenție! am auzit glasul lordului Charlesburry de la celălalt capăt al laboratorului. Deschid.

O neobișnuită lumină aurie, dulce, dispersată, pierdută, s-a revărsat deodată în sala întreagă, luminând clar pereții, aparatele strălucitoare și chipul savantului. În aceeași clipă, am

simțit pe obraz și pe mâini parcă o respirație caldă. Fenomenul acesta nu a durat mai mult decât o secundă, o secundă și jumătate. Apoi s-a lăsat iar un întuneric de nepătruns.

— Aprindeți lumina! a strigat lordul Charlesburry și l-am zărit ieșind pe ușa încăperii de sticlă; pe fața palidă avea o expresie de fericire și mândrie.

— Aceștia nu sunt decât primii pași, primele încercări școlărești, primele roade, a zis el cu înflăcărare. Nu este încă soarele condensat în gaz, ci doar materia imponderabilă, condensată. Luni de zile am acumulat soare în receptoarele mele, dar niciunul din ele nu s-a făcut mai greu decât capătul unui fir de păr. Ați văzut lumina aceasta minunată, egală, mângâietoare? Acum aveți încredere în valoarea experiențelor mele?

— Da, am răspuns eu cu căldură și cu o profundă convingere. Am încredere și admir măreția geniului uman.

— Vom merge împreună mai departe, tot mai departe! Vom coborî temperatura în interiorul cilindrului până la minus 275°, până la zero absolut. Vom mări presiunea hidraulică până la o mie, douăzeci de mii, treizeci de mii de atmosfere. Vom înlocui colectoarele noastre superioare de raze, de opt țoli, cu colectoare puternice de cincizeci de țoli. Vom topi cantități uriașe de diamante cu ajutorul metodei descoperite de mine, le vom transforma în lentile cu curbura necesară și le vom introduce în țevile noastre prin care trece lumina! Poate nu voi apuca ziua când oamenii vor reuși să condenseze razele soarelui până la starea lichidă, însă cred și simt că voi izbuti să le concentrez până la starea de gaz. Mi-ar ajunge să văd ceasul electric mișcându-se doar cu un milimetru spre stânga, ca să fiu neînchipuit de fericit. Dar timpul fuge. Să mergem la masă, iar înainte de cină vom instala noile noastre lentile de diamante. De mâine începe munca sistematică. O săptămână încheiată veți lucra alături de mine ca un muncitor obișnuit, ca simplu executant docil. După o săptămână, vom inversa rolurile. În a treia săptămână vă voi da un ajutor pe care-l veți învăța în fața mea să mânuiască aparatele. Apoi veți lucra absolut independent. Am încredere în dumneavoastră, a spus el cu vioiciune, întinzându-mi mâna cu un zâmbet fermecător.

Îmi amintesc bine seara acelei zile și cina de la lordul Charlesburry. Soția sa purta o rochie roșie, de mătase, și buzele

ca de carmin păreau pe chipul palid, puțin obosit, o floare purpurie, un cărbune încins. De Mont de Rique, pe care-l întâlneam pentru prima oară în ziua aceea, era tânăr, frumos și elegant cum nu-l mai văzusem până atunci și nu l-am mai văzut nici mai târziu, pe când eu mă simțeam istovit și copleșit de impresiile de peste zi. La început, am crezut că avusese o muncă obișnuită, nu prea grea, de supraveghere a aparatelor. Dar nu eu, ci *lady* Charlesburry a băgat de seamă cea dintâi că brațul lui stâng era bandajat mai sus de încheietura mâinii. De Mont de Rique povesti cu multă modestie, că o curea de transmisie prea slab strânsă a alunecat de pe un ax și în cădere i-a zgâriat brațul. De altfel, în general, în seara aceea a condus discuția într-un chip foarte plăcut și cu mult tact. A istorisit călătoria pe care o făcuse în Abisinia, unde căutase aur prin văile muntoase de la marginea Saharei. A mai vorbit de o vânătoare de lei, de ultimele curse de cai de la Epsom, de vânătorile de vulpi din nordul Angliei, de scriitorul Oscar Wilde, pe atunci la începutul apogeului său, pe care-l cunoștea personal. În felul lui de a se exprima se vădea o trăsătură uimitoare și probabil foarte rară, deoarece nu am mai întâlnit-o la nimeni. Avea un fel de a povesti extrem de epic. Nu vorbea niciodată despre sine și nici ca din partea sa. Dar în nu știu ce mod misterios, persoana lui, rămânând pe ultimul plan, era mereu scoasă în evidență prin culori eroice sau înduioșătoare.

Acum se uita mult mai rar la *lady* Charlesburry, decât ea la el. Îi arunca doar din când în când o privire galeșă pe sub genele lungi, lăsate în jos. Ea, însă, aproape că nu-și mai dezlipea de el ochii întunecați, cu expresia lor serioasă și enigmatică. Îi urmărea mișcările mâinilor și ale capului, gura și ochii. Ciudat! În seara aceea, ea mi-a amintit de un joc pentru copii: într-un vas cu apă plutește un peștișor de tablă sau o rață, cu o bucățică de fier în gură, și urmărește supusă, fără împotrivire, un bețișor magnetizat ce o atrage. Adesea, urmăream cu neliniște chipul stăpânului casei. Dar lordul era vesel și liniștit.

După masă, când De Mont de Rique a cerut îngăduința să se retragă să fumeze, *lady* Charlesburry i-a propus să facă o partidă de biliard. Au plecat împreună, iar lordul și cu mine am trecut în cabinet.

— Hai să facem o partidă de șah, a zis el. Jucați?

— Nu prea bine, dar totdeauna cu plăcere.

— Vă mai propun să bem un vin aromat, care să ne dispună.

A sunat.

— În cinstea vreunui eveniment special? l-am întrebat eu.

— Ați ghicit. Am impresia că în persoana dumneavoastră am găsit un ajutor, și cu îngăduința soartei, un continuator al operei mele!

— O, *sir*!

— Ce băutură preferați?

— Mi-e rușine să recunosc, dar nu prea mă pricep la băuturi.

— Atunci vă voi numi patru feluri de băuturi care-mi plac și un al cincilea pe care nu-l pot suferi. Vinurile de Bordeaux, Porto, whisky scoțian și apă. Nu pot suferi șampania. Așadar, să bem un *château la rose.* Onorabile Sambo, a ordonat el valetului care aștepta tăcut, dă-ne, prin urmare, o sticlă de *château la rose.*

Spre marea mea mirare, juca șah destul de slab. L-am învins repede. Însă după prima partidă, am renunțat la joc și am început să vorbim din nou de impresiile mele din dimineața aceea.

— Scumpul meu *mister* Deebble, a zis lordul, punându-și mâna mică, fierbinte și energică pe mâna mea. Desigur, dumneavoastră, ca și mine, ați auzit spunându-se de multe ori că numai prima impresie îți formează adevărata opinie despre un om. Cred însă că părerea aceasta este cu totul greșită. Mi s-a întâmplat de multe ori ca persoane cu fețe de ocnaș, de trișori sau de martori mincinoși de profesie – de altfel, peste câteva zile îl veți vedea pe ajutorul dumneavoastră, care are o astfel de înfățișare – să se dovedească oameni cinstiți, prieteni credincioși, *gentlemen*-i prevenitori și politicoși. Pe de altă parte, foarte adesea o față blajină, fermecătoare, încadrată de păr alb și de o roșeață bătrânească, se întâmplă să ascundă, așa cum se constată până la urmă, un ticălos față de care orice huligan din Londra ar părea un biet mielușel cu fundă roz la gât. De aceea, te rog, dacă poți, să mă ajuți într-o chestiune dificilă. Până în prezent, nu l-am inițiat de loc pe *mister* De Mont de Rique în țelul și importanța cercetărilor mele științifice. Prin mama sa, îmi este rudă îndepărtată. *Mister* Nydstone, care-l cunoaște din copilărie, mi-a comunicat într-o zi că De Mont de Rique se află într-o situație foarte grea (nu în sens material). I-am propus imediat un post, și el l-a primit cu o bucurie atât de mare, încât se vedea clar că nu are altă ieșire. Am auzit câte

ceva despre el, dar nu dau crezare zvonurilor și bârfelilor. Mie, aș putea să spun că nu mi-a produs nicio impresie – nici bună, nici rea. Poate pentru prima oară îmi iese în cale un om ca el. Dar nu știu de ce mi se pare că am mai văzut milioane de oameni asemănători cu dânsul. Astăzi l-am urmărit pe când lucra. Cred că este îndemânatic, priceput, ingenios și harnic. În afară de aceasta, este un om cu educație aleasă, știe să se poarte în orice societate, este energic și inteligent. Dar, dintr-un anumit punct de vedere, mă stăpânește o șovăială ciudată. Spuneți-mi sincer, dragă *mister* Deebble, ce părere aveți despre el?

Întrebarea aceasta surprinzătoare, lipsită de delicatețe, m-a tulburat. La drept vorbind, nu mă așteptasem la ea.

— Vă asigur, *sir,* că nu știu ce să vă răspund. Cred că-l cunosc mai puțin decât dumneavoastră și *mister* Nydstone. L-am văzut pentru prima oară pe bordul vaporului „Crucea Sudului”, și în timpul călătoriei am stat foarte puțin de vorbă cu el. De altfel, trebuie să vă spun că în tot cursul traversării oceanului m-a chinuit răul de mare. Dar, din puținele întâlniri și convorbiri pe care le-am avut cu el, am rămas cam cu aceeași impresie ca și dumneavoastră. Este priceput, ingenios, energic, elocvent, a citit mult și apoi are... un amestec oarecum ciudat, dar poate foarte rar, de răceală sufletească și imaginație plină de înflăcărare.

— Da, *mister* Deebble, da. Admirabil. Onorabile *mister* Sambo, mai adu-ne o sticlă de vin, după care ești liber. Da. Nici nu mă așteptam să-l caracterizați astfel. Dar mă întorc din nou la dificultatea de care v-am vorbit: să-i dezvălui și lui ori nu ceea ce ați auzit și ați văzut astăzi? Ce-ar fi să treacă doi ani, un an sau poate chiar mai puțin, și el, un *dandy,* chipeș, răsfățat de femei, să se plictisească pe vulcanul acesta blestemat. Sunt convins că atunci nu va veni să-mi ceară permisiunea și binecuvântarea. Într-o bună zi, o să-și facă pur și simplu bagajele și-o să plece. Faptul că voi fi lipsit de un ajutor, ba încă de unul foarte valoros, este o problemă secundară, dar nu garantez că, reîntors în lumea veche, nu va flecări, chiar și fără vreo intenție anume.

— Vă temeți într-adevăr de asta, *sir*?

— Ca să fiu sincer, da. Mă tem de zarvă, de reclamă, de invazia ziariștilor. Mă tem ca vreun reporter influent, dar lipsit

de talent, vreun observator în problemele de știință, care și-a câștigat renumele prin calomnierea neobosită a noilor idei și a inițiativelor îndrăznețe, să nu prezinte publicului ideea mea ca pe născocirea unui om care n-are ce face sau ca pe delirul unui nebun. În sfârșit, mă tem și mai mult ca nu cumva un parvenit lacom, un ratat hrăpăreț sau un semidoct lipsit de talent să prindă ideea mea din zbor și să declare, așa cum s-a întâmplat de nenumărate ori, că este vorba de o simplă coincidență a descoperirilor, să trivializeze și să mânjească în felul acesta cu noroi tot ceea ce am realizat eu în chinuri și cu entuziasm. Sper că mă înțelegeți, *mister* Deebble?

— Vă înțeleg perfect, *sir*.

— Dacă s-ar întâmpla așa ceva, atât eu cât și opera mea ar pieri. De altfel, ce înseamnă micul meu „eu” în comparație cu ideea? Sunt absolut convins că dacă într-o seară, într-una din uriașele săli din Londra, aș porunci să se stingă lumina electrică și aș orbi zece mii de invitați aleși cu șuvoaie de lumină solară, care ar face să îmbobocească florile și să ciripească păsările, aș putea strânge pe loc un miliard pentru opera mea. Dar un fleac, o greșeală întâmplătoare, neînsemnată, după cum v-am mai spus, ar putea să aibă un efect fatal pentru opera cea mai dezinteresată și mai măreață din lume. Iată de ce vă întreb care este părerea dumneavoastră: să am încredere în *mister* De Mont de Rique sau să nu-i arăt esențialul? Aceasta este o dilemă pe care nu o pot rezolva fără un ajutor din afară. În primul caz, există posibilitatea unui scandal mondial și al unui faliment, în al doilea caz, siguranța de a trezi în omul acesta, din pricina neîncrederii mele, atât antipatia cât și dorința lui de răzbunare. Ce părere aveți, *mister* Deebble?

Îmi venea să-i dau un răspuns fără echivoc: „Trimiteți-l cu toate onorurile chiar mâine la dracul pe Narcisul acesta și vă veți liniști imediat”. Acum îmi pare foarte rău că dintr-o delicatețe prostească nu i-am dat acest sfat. În loc să procedez astfel, am răspuns cu o corectitudine rece:

— Sper, *sir,* că nu vă veți supăra pe mine dacă nu-mi asum rolul de judecător într-o chestiune atât de delicată?

Lordul Charlesburry m-a privit deschis în ochi, a clătinat trist din cap și a spus cu un zâmbet, fără pic de veselie:

— Să ne terminăm vinul și să trecem în sala de biliard. Vreau să fumez o țigară de foi.

În sala de biliard am văzut următorul tablou: De Mont de Rique, sprijinindu-se în coate de masa de biliard, povestea ceva cu însuflețire, iar *lady* Charlesburry, în picioare lângă cămin, râdea cu poftă. Lucrul acesta m-a uimit mai mult decât dacă aș fi găsit-o plângând. Lordul Charlesburry a întrebat care e motivul veseliei soției sale, și când De Mont de Rique a repetat cele povestite despre un snob orgolios, care din dorința de a-și câștiga o faimă de om original și-a luat în casă un leopard domesticit și apoi a stat trei ore în pod de frica fiarei, patronul meu a râs tare, ca un copil.

Totul se înlănțuie în lume în modul cel mai ciudat.

În seara aceea, venind pe căi necunoscute, s-au întâlnit introducerea, acțiunea și deznodământul tragic al vieții noastre.

Îmi amintesc până în cele mai mici amănunte primele două zile ale șederii mele la Cayambe, dar restul, cu cât se apropie de sfârșit, este mai nebulos. De aceea, recurg acum mereu la carnetul meu de însemnări. Apa de mare a distrus primele și ultimele lui pagini, iar în parte și mijlocul. Totuși, pot să reconstitui câte ceva, deși cu mare greutate. Să încep:

11 decembrie. Astăzi am fost cu lordul Charlesburry la Quito, călare pe catâri, ca să aducem niște sârmă de cupru galvanizată. Cu totul întâmplător, veni vorba de asigurarea materială a întreprinderii noastre (asta nu din pricina unei curiozități deșarte), și lordul Charlesburry, de a cărui încredere, după cum mi se părea, mă bucuram de mult, și-a întors deodată fața spre mine și m-a întrebat:

— Îl cunoașteți pe *mister* Nydstone?

— Desigur, *sir.*

— Nu-i așa că e un om admirabil?

— Într-adevăr.

— Și nu-i așa că în activitatea sa este rigid și puțin formalist?

— Da, *sir.* Dar este în stare în același timp și de mult elan, ba chiar de patos.

— Aveți mult spirit de observație, *mister* Deebble, a spus savantul. Atunci e bine să știți că omul acesta ciudat crede de cincisprezece ani cu dârzenie în mine și în ideea mea, ca un mahomedan în Kaaba lui. Gândiți-vă numai, el, un avocat din Londra! Nu numai că nu-mi ia nimic pentru serviciile pe care mi le face, dar de curând mi-a propus să dispun, la nevoie, cum

vreau de capitalul lui. Și sunt profund convins că el nu este singurul om cu ciudățenii din bătrâna Anglie. De aceea, să fim optimiști.

12 decembrie. Astăzi, lordul Charlesburry mi-a atras atenția pentru prima oară asupra forței care pune în mișcare mecanismul de ceasornic ce face să se rotească laboratorul după soare. Este un lucru de o extremă simplitate, ușor de realizat și ingenios. Pe povârnișul vulcanului stins alunecă, de-a lungul unor șine aproape perpendiculare, un monolit de bazalt ferecat, greu de două mii de puduri, care este ținut de un cablu de oțel, gros cât piciorul unui bărbat. Greutatea aceasta pune în mișcare mecanismul. Acțiunea ei durează exact opt ore, iar în zori, un catâr bătrân și orb ridică monolitul cu ajutorul unui alt cablu și al unui sistem de scripeți, fără niciun efort.

20 decembrie. Astăzi după-masă am stat multă vreme în seră cu lordul Charlesburry. Narcisele, portocalii și tuberozele răspândeau un miros amețitor. În ultima vreme, patronul a slăbit foarte mult, și ochii lui parcă au început să-și piardă minunata strălucire tinerească. Cred că e surmenat, fiindcă avem foarte mult de lucru. Sunt convins că nu bănuiește *nimic.* Deodată, schimbând vorba în felul lui ciudat, lordul a spus:

— Munca noastră este cea mai dezinteresată și mai cinstită din lume. Să te gândești la fericirea copiilor sau a nepoților tăi este un lucru absolut firesc și egoist. Dar noi doi ne gândim la viața și fericirea omenirii dintr-un viitor atât de îndepărtat, încât atunci oamenii nu-și vor mai aminti nu numai de noi, dar nici de poeții, regii și cuceritorii din epoca noastră, de limba și religia noastră, de contururile și nici măcar de numele țărilor noastre. „Nu pentru cel apropiat, ci pentru cel îndepărtat”, oare nu așa a spus filozoful dumneavoastră preferat de astăzi? În această slujire dezinteresată, pură, a unui viitor îndepărtat, îmi găsesc încrederea, mândria și forța.

3 *ianuarie.* Am fost astăzi la Quito să recepționez niște comenzi sosite de la Londra. Relațiile mele cu *mister* De Mont de Rique devin tot mai reci, aproape ostile.

Februarie. Astăzi am încheiat lucrările de îmbrăcare a tuturor țevilor noastre cu alte țevi pline de soluție de răcire. Cu amestecul de gheață și sare se obțin minus 21°, cu bioxid de carbon solid, plus eter – minus 80°, cu oxigen – minus 118°, iar prin evaporarea bioxidului de carbon – minus 130°. Am impresia

că putem mări la nesfârșit presiunea atmosferică.

Aprilie. Ajutorul meu continuă să mă intereseze foarte mult. Pare a fi de origine slavă. Rus sau polonez și, după câte se pare, e anarhist. Este intelectual, vorbește bine engleza, dar preferă să nu vorbească în nicio limbă, ci să tacă. E înalt, uscățiv și adus de spate. Părul lung și țepos îi cade pe față în așa fel, încât fruntea lui capătă o formă de trapez îngustat în partea de sus. Nasul cârn, cu nări uriașe, păroase, freamătă mereu. Are ochii senini, cenușii, plini de o uimitoare îndrăzneală. Ascultă și înțelege tot ceea ce vorbim despre fericirea generațiilor viitoare și pe față îi apare adeseori un zâmbet blajin, dar și îngăduitor, care îmi amintește de un buldog mare și bătrân ce se uită la hârjoneala unor cățeluși. Însă pentru dascălul nostru – nu numai că știu, dar și simt – are o adevărată adorație. Cu totul altfel se poartă colegul meu, De Mont de Rique. Îi vorbește adesea mentorului nostru despre soarele lichid cu un entuziasm atât de prefăcut, încât roșesc de rușine pentru el și mă întreb dacă nu-l ia cumva în râs. Dar nu se interesează deloc de acesta ca om și nesocotește în chipul cel mai necuviincios și tocmai în prezența soției sale poziția lui de soț și stăpân al casei, deși probabil că o face împotriva rațiunii și a bunului-simț, sub influența unei voințe deformate sau, poate, a geloziei.

Mai. Trăiască cei trei polonezi talentați – Wrublewski, Olszewski și Witkowski, precum și Dewar, care a desăvârșit experiențele lor. Astăzi, după ce am adus heliul în stare lichidă și am redus într-o clipă presiunea, am făcut ca temperatura din cilindrul principal să scadă până la minus 272°, și acul ceasului electric s-a mișcat pentru prima oară, nu cu un milimetru, ci cu *cinci milimetri.* Tăcut, în singurătate, îngenunchez în fața dumneavoastră, scumpul meu mentor și învățător.

26 iunie. După cât se pare, De Mont de Rique a început să creadă în soarele lichid, de data aceasta fără un entuziasm prefăcut. În orice caz, în timpul mesei de astăzi a rostit o frază uimitoare. E convins, a spus el, că soarele lichid va avea un viitor uriaș ca exploziv sau ca dispozitiv de aprindere pentru mine și puști.

I-am replicat, e drept destul de grosolan, în limba germană:

— Așa vorbește un locotenent prusac.

Dar lordul Charlesburry a intervenit împăciuitor:

— Noi nu visăm distrugere, ci creație.

27 iunie. Scriu în grabă și-mi tremură mâna. În noaptea asta am întârziat în laborator până la ora două. Trebuia să instalăm cât mai grabnic dispozitivele de răcire. Când m-am întors acasă, era senin, și luna lumina puternic. Purtam cizme călduroase de piele de focă, și pașii mei nu făceau niciun zgomot pe cărarea înghețată. Am venit prin umbră și când am ajuns aproape de ușa mea, m-am oprit, fiindcă am auzit voci.

— Hai, dragă Mary, intră măcar pentru o clipă. De ce ți-e frică de fiecare dată? Și de fiecare dată te convingi că nu ai avut niciun motiv.

I-am zărit pe amândoi în lumina vie a lunii. El o ținea de mijloc, iar ea își rezemase capul pe umărul lui. Cât de frumoși erau în clipa aceea!

— Dar prietenul dumitale... a murmurat sfioasă *lady* Charlesburry.

— Nu mi-e prieten, a răspuns De Mont de Rique, râzând nepăsător. Este un popândău plictisitor și sentimental, care se culcă în fiecare zi exact la ora zece, ca să se trezească la șase. Hai, Mary, te implor.

Și așa îmbrățișați cum erau, au urcat împreună treptele luminate de razele albăstrii ale lunii și au intrat în casă.

28 iunie, seara. În dimineața aceasta m-am dus la *mister* De Mont de Rique și fără să-i strâng mâna întinsă, fără să mă așez pe scaunul oferit, i-am spus calm:

— *Sir,* trebuie să aflați părerea pe care o am despre dumneavoastră. Socot, *sir,* că aici, unde trebuie să muncim cu bucurie și abnegație pentru folosul omenirii, vă purtați într-un chip cu totul nedemn și nerușinat. Azi-noapte la ora două v-am văzut intrând în casă.

— Ai spionat, ticălosule? a urlat el, în ochi cu o scânteiere violetă ca la pisici noaptea.

— Nu, m-am găsit în cea mai neplăcută situație din câte se pot închipui. Nu mi-am trădat prezența, fiindcă nu am voit să pricinuiesc suferință unui alt om, nu dumneavoastră. Faptul acesta mă îndreptățește cu atât mai mult să vă spun acum, între patru ochi, că sunteți un adevărat ticălos și o năpârcă.

— O să-mi plătești obrăznicia asta cu sânge, cu arma în mână, a strigat el, sărind în picioare și sfâșiindu-și gulerul cămășii.

— Nu, i-am răspuns eu cu hotărâre. În primul rând, nu avem

niciun motiv în afară de faptul că v-am făcut ticălos, dar fără martori. În al doilea rând, lucrez la o problemă de o importanță mondială uriașă și socot că nu mi-e îngăduit s-o abandonez din cauza unui glonte stupid tras de dumneavoastră, înainte de a-mi duce munca până la capăt. În al treilea rând, nu ar fi mai simplu să vă luați imediat lucrurile cele mai necesare, să vă urcați pe primul catâr întâlnit în cale, să coborâți la Quito și să vă întoarceți pe același drum în ospitaliera Anglie? Sau și acolo ați furat onoarea cuiva, ori banii cuiva, domnule ticălos?

De Mont de Rique s-a repezit la o cravașă de piele de hipopotam de pe masă.

— O să te bat ca pe un câine! a urlat el.

Atunci s-a trezit în mine vechea pasiune pentru box. L-am derutat prin surprindere cu o mișcare a mâinii stângi, iar cu dreapta i-am dat în falcă o lovitură fulgerătoare. El a scos un urlet de fiară, s-a răsucit ca un titirez și din nas i-a țâșnit un șuvoi de sânge negru.

Am ieșit.

29 iunie. — De ce nu l-am văzut astăzi deloc pe *mister* De Mont de Rique? m-a întrebat pe neașteptate lordul Charlesburry.

— Mi se pare că nu se simte prea bine, i-am răspuns eu, cu ochii în pământ.

Ședeam amândoi pe povârnișul nordic al vulcanului. Era ora zece seara, și luna încă nu răsărise. Lângă noi stăteau doi hamali negri și enigmaticul meu ajutor, Piotr. Liniile subțiri ale firelor electrice pe care le instalasem în ziua aceea abia se deslușeau pe albastrul închis al cerului, iar pe un fel de postament de piatră, receptorul numărul șase, bine fixat între blocurile de bazalt, stătea gata de a declanșa în orice minut închizătorile.

— Pregătiți fitilul, a ordonat lordul Charlesburry. Lăsați bobina să se desfășoare în jos. Sunt foarte obosit și emoționat. Sprijiniți-mă, ajutați-mă să cobor. Așa, aici cred că e bine. Și nu riscăm să orbim. Gândește-te, scumpul meu *mister* Deebble, gândește-te, dragul meu băiat, că în câteva clipe vom învălui întreaga lume în lumina solară transformată în gaz pentru gloria și bucuria omenirii viitoare. Alo! Aprindeți fitilul.

Șarpele de foc al fitilului a pornit repede în sus și a dispărut deasupra noastră, dincolo de marginea stâncii înalte sub care ne adăpostisem. Auzul meu încordat a surprins clinchetul scurt al

contactelor și șuieratul pătrunzător al motoarelor. Potrivit calculelor noastre, gazul solar trebuia să izbucnească din cuvă într-o serie de explozii succesive de aproximativ șase mii pe secundă. În aceeași clipă, deasupra noastră a răsărit un soare orbitor. Copacii au început să freamăte, norii s-au desfăcut trandafirii, acoperișurile și ferestrele caselor din Quito au prins a scânteia, iar cocoșii au pornit să cânte cu glas pătrunzător în cătunul nostru.

Când șuvoiul de raze s-a stins tot atât de fulgerător precum se aprinsese, lordul Charlesburry a oprit cronometrul, l-a luminat cu o baterie și a spus:

— Durata arderii, un minut și unsprezece secunde. O adevărată victorie, *mister* Deebble. Vă asigur că peste un an vom umple rezervoare uriașe cu soare auriu lichid și dens ca mercurul, și cu el ne vom încălzi, ne vom lumina și vom pune în funcțiune toate mașinile noastre.

Iar când ne-am întors cam pe la miezul nopții acasă, am aflat că după plecarea noastră, *lady* Charlesburry și *mister* De Mont de Rique s-au grăbit să se ducă împreună, încă pe lumină, chipurile, să se plimbe în parc, iar apoi au coborât spre Quito, călare pe catâri dinainte pregătiți.

Lordul Charlesburry nu s-a dezmințit nici de data aceasta. A zis fără amărăciune, dar cu adâncă tristețe și durere:

— Pentru ce nu mi-au spus? De ce au mințit? Doar mi-am dat seama că se iubesc. Nu le-aș fi stat în cale.

Aici se încheie însemnările mele atât de mult deteriorate de apă, încât le-am reconstituit foarte greu și nu răspund de totala lor exactitate. De altfel, de aici încolo nu-mi iau răspunderea memoriei mele. Totdeauna se întâmplă așa, cu cât mă apropii de sfârșit, cu atât și amintirile îmi sunt mai neclare.

Cam vreo douăzeci și cinci de zile am avut o muncă încordată de laborator, unde umpleam mereu alte cuve cu gaz solar auriu. În timpul acesta, am inventat niște regulatoare ingenioase pentru receptoarele noastre solare. Am adoptat la fiecare câte un mecanism de ceasornic, cu un indicator de timp tot atât de simplu ca al ceasurilor deșteptătoare. Dacă așezam indicatoarele de pe trei cadrane într-un anumit punct, aveam posibilitatea să producem lumină oricând, să-i prelungim durata și să-i dăm o intensitate care să pornească de la un licăr slab de

o jumătate de oră și să ajungă până la o explozie instantanee. Totul depindea de reglarea mecanismului. Munceam fără pasiune, parcă în silă, dar mărturisesc că perioada aceasta a ședерii mele la Cayambe a fost cea mai rodnică. Și totul s-a sfârșit pe neașteptate, într-un chip fantastic și înfricoșător.

Într-o zi, pe la începutul lunii august, lordul Charlesburry a intrat în laborator, parcă mai obosit și mai îmbătrânit decât oricând. Cum m-a văzut, a spus cu o voce calmă:

— Dragul meu prieten, simt că mi se apropie sfârșitul și s-au trezit în mine vechile prejudecăți. Vreau să mor în Anglia și să fiu înmormântat acolo. Îți las ceva bani și-ți încredințez toate clădirile, mașinile, pământul și atelierele. Dacă ținem seama de cheltuielile făcute până acum, cred că banii o să-ți ajungă vreo doi-trei ani. Ești mai tânăr și mai energic decât mine și poate că o să izbutești. Scumpul nostru prieten *mister* Nydstone te va sprijini bucuros oricând. Gândește-te bine la hotărârea pe care trebuie s-o iei.

Omul acesta ajunsese să-mi fie mai drag decât un tată, o mamă, un frate, o soție sau o soră. De aceea i-am răspuns din tot sufletul:

— Scumpul meu *sir,* nu mă voi despărți de dumneavoastră nici măcar o clipă.

El m-a îmbrățișat și m-a sărutat pe frunte.

A doua zi, i-a adunat pe toți muncitorii, i-a plătit fiecăruia salariul pe doi ani, i-a anunțat că munca lor pe Cayambe se sfârșise și le-a ordonat tuturor să coboare chiar în ziua aceea în vale.

Ei au plecat veseli, fără un gând de recunoștință, grăbiți să se dedea beției și desfrâului în nenumăratele taverne din orașul Quito. Numai ajutorul meu, tăcutul slav – ori poate albanez sau siberian – nu s-a învoit ușor să-și părăsească patronul. „Voi rămâne lângă dumneavoastră până la moartea unuia dintre noi”, a spus el. Însă lordul Charlesburry i-a răspuns, uitându-se la el cu o privire aproape severă:

— Plec în Europa, *mister* Piotr.

— Nu-i nimic, vă însoțesc.

— Dar știți ce vă așteaptă acolo, *mister* Piotr.

— Știu. Știreangul. Totuși, nu vă părăsesc. Am râs mereu în sinea mea de preocupările dumneavoastră sentimentale în

legătură cu fericirea oamenilor de peste milioane de secole. Când v-am cunoscut însă mai bine, mi-am dat seama că omul este cu atât mai prețios cu cât este mai bicisnică omenirea, ceea ce m-a făcut să mă atașez de dumneavoastră ca un câine bătrân, vagabond, înrăit, flămând și răpciugos, de cea dintâi mână care-l mângâie cu sinceritate. Tot din această cauză rămân lângă dumneavoastră. Basta.

Îl priveam uimit și entuziasmat – nu-l socotisem până atunci în stare de sentimente înălțătoare. Profesorul i-a spus însă cu blândețe, totuși cu un ton poruncitor:

— Ba nu, veți pleca. Și chiar acum. Prietenia dumneavoastră, munca dumneavoastră neobosită îmi sunt scumpe, dar eu mă duc să mor în patria mea. Suferințele pe care le-ați îndura acolo nu ar face decât să-mi îngreuneze părăsirea acestei lumi. Fiți bărbat, Piotr. Luați banii, îmbrățișați-mă la despărțire și plecați.

S-au îmbrățișat. Asprul Piotr a sărutat de câteva ori cu căldură mâna lordului Charlesburry, apoi s-a îndepărtat grăbit, fără să se mai uite înapoi, și a dispărut după clădirile din apropiere.

Bătrânul profesor și-a acoperit fața cu mâinile și a izbucnit în plâns.

După trei zile ne îndreptam pe vasul „Gonzales”, vechea mea cunoștință de la Guayaquil, spre Panama. Marea era agitată, însă vântul, prielnic, și ca să ajute mașinile nu prea puternice, căpitanul a dat ordin să se întindă pânzele. Nici lordul Charlesburry, nici eu nu părăseam cabina. Starea lui îmi inspira temeri serioase și uneori credeam că o să-și piardă mințile. Îl priveam plin de o milă neputincioasă. Mă uimea mai ales faptul că la fiecare două-trei fraze amintea de cuva nr. 21 b, rămasă pe Cayambe și ori de câte ori își aducea aminte de ea, repeta, cu pumnii încleștați: „Să fi uitat? E cu putință să fi uitat?” Apoi, vorba lui devenea iar tristă și înălțătoare:

— Să nu crezi, spunea el, că mărunta mea dramă personală m-a silit să-mi părăsesc munca, cercetările perseverente, calea pe care am mers cu răbdare în tot cursul vieții mele conștiente. Dar împrejurările m-au făcut să meditez. În ultimul timp mi-au trecut multe gânduri prin minte și multe lucruri le-am privit dintr-un alt punct de vedere decât înainte. Dacă ai ști ce greu e să-ți schimbi concepția despre lume la șaizeci și cinci de ani. Am înțeles sau mai bine zis am simțit că omenirea viitoare nu

merită nici grija, nici munca noastră plină de abnegație. Ea degenerează an de an, devine tot mai slabă, mai coruptă și mai crudă. Societatea cade sub puterea celui mai crunt despot din lume – capitalul. Trusturile speculează, în tarabele lor publice, carnea, pâinea, gazul, zahărul, creând generații de miliardari fabuloși, și lângă ei milioane de zdrențăroși flămânzi, hoți și asasini. Și situația aceasta nu se va schimba niciodată. Iar ideea mea de a prelungi viața pământului după ce soarele se va stinge va ajunge pe mâna unui mănunchi de ticăloși, care vor folosi soarele meu lichid, ca să fabrice obuze și bombe cu neînchipuită putere de distrugere... Nu, eu nu vreau asta... Ah, doamne, recipientul acela! Să fi uitat într-adevăr? a exclamat deodată lordul Charlesburry, apucându-se cu mâinile de cap.

— Ce vă neliniștește atât de mult, scumpul meu profesor? l-am întrebat eu.

— Vezi, dragă Henry... Mi-e teamă că am făcut o greșeală măruntă, dar poate fatală...

Urmarea nu am apucat s-o mai aud. Deodată, la răsărit, a izbucnit o flacără aurie, uriașă ca universul. Cerul și marea s-au scufundat într-o scânteiere insuportabilă. Apoi un tunet asurzitor și un vânt vijelios, fierbinte, m-a trântit pe punte.

Mi-am pierdut cunoștința, și când mi-am revenit în fire, am auzit glasul profesorului meu.

— Cum te simți? Te-a orbit?

— Da, nu văd nimic în afară de niște cercuri colorate în toate culorile curcubeului. S-a produs o catastrofă, domnule profesor? De ce ați făcut asta? De ce ați îngăduit să se întâmple așa ceva? Poate nu ați prevăzut ce se va petrece?

El mi-a pus pe umăr, cu blândețe, mâna lui mică și frumoasă, murmurând cu nespusă duioșie (atingerea mâinii lui și tonul convingător al cuvintelor sale m-au liniștit imediat):

— Nu mai ai încredere în mine? Închide tare ochii, acoperă-i cu palma dreaptă și stai nemișcat până ce îți voi spune ce am de spus sau până ce nu vei mai avea senzația reflexelor luminoase. Și, înainte de a deschide ochii, pune-ți ochelarii aceștia de protecție foarte puternici pe care ți-i dau acum în mâna stângă. Credeam că ai ajuns să mă cunoști în acest timp destul de scurt mai bine decât alți oameni mult mai apropiați de mine. Măcar de dragul dumitale, adevăratul meu prieten, nu mi-aș fi încărcat conștiința cu o experiență atât de crudă și de

absurdă, care ar putea să pricinuiască moartea a zeci de mii de oameni. Însă ceea ce nu-mi voi ierta niciodată este greșeala pur tehnică pe care am săvârșit-o ca un muncitor neatent. Întâmplarea aceasta mă face să semăn cu un meșter, care după ce a lucrat douăzeci de ani la o mașină foarte complicată, în prima zi a celui de-al douăzeci și unu-lea an, furat de o chestiune familială, și-a neglijat datoria, nu a mai supravegheat ritmul mașinii, și cureaua de transmisie s-a rupt, pricinuind moartea câtorva furnici muncitoare. Tot timpul m-a frământat gândul că, fiind distrat – ceea ce mi se întâmplă pentru prima oară în toți acești douăzeci de ani – am uitat să opresc mecanismul de ceasornic al cuvei nr. 21 b pe care l-am pus fără să vreau la explozie totală. Gândul acesta m-a obsedat mereu de când mă aflu pe vapor. Așa s-a și întâmplat. Cuva a explodat, provocând explozia unui șir de recipiente. Aici am comis și o altă greșeală. Înainte de a acumula cantități atât de mari de soare lichid, ar fi trebuit, chiar cu riscul propriei mele vieți, să fac o serie de experiențe mai mici, ca să stabilesc puterea explozivă a luminii condensate. Acum, privește în partea aceea, a urmat el, întorcându-mi capul cu blândețe, dar stăruitor, spre răsărit. Lasă mâna în jos și deschide ochii atât de încet cât îți este cu putință.

Într-o secundă, cu o claritate neobișnuită, așa cum se spune că se întâmplă în clipele dinaintea morții, am văzut la răsărit o vâlvătaie, care ba se întindea, ba se strângea parcă în respirație năvalnică, am văzut apoi bordul înclinat al vaporului, valurile ce se revărsau peste balustradă, marea sângerie, sumbră, norii de un purpuriu-stins și fața profesorului, calmă, frumoasă, încadrată de păr alb, mătăsos, cu ochi îndureraţi ce scânteiau ca două stele. Dinspre țărm, sufla un vânt fierbinte, înăbușitor.

— Incendiu? am întrebat eu cu voce slabă, parcă în vis, întorcându-mi capul spre sud. Acolo, peste vârful vulcanului Cayambe, se înălțau flăcări învăluite de un fum gros, străpuns fără întrerupere de fulgere.

— Nu, este erupția bătrânului nostru vulcan. Explozia de soare lichid l-a trezit și pe el. Gândește-te, totuși, ce forță! Și când te gândești că totul e zadarnic.

Nu înțelegeam nimic. Mă cuprinsese amețeala și am auzit o voce cu un timbru straniu, blândă ca a unei mame, dar și poruncitoare ca a unui despot:

— Așază-te pe balotul ăsta și supune-te orbește poruncilor

mele. Ia colacul acesta de salvare, puneți-l imediat și leagă-ți-l strâns de subsuori, fără să-ți stânjenești respirația. Iată și un bidon de coniac. Bagă-l în buzunarul lateral din stânga împreună cu aceste trei batoane de ciocolată. Uite, îți dau și un plic de pergament, în care se află bani și scrisori. Vaporul va fi scufundat curând de un val atât de înfricoșător, cum omenirea nu cred să mai fi văzut de pe timpul potopului. Întinde-te jos lângă balustrada din dreapta. Așa. Prinde-te bine de ea cu mâinile și picioarele. Așa e bine. Placa aceasta de fier îți apără capul. Lovitura n-o să te buimăcească. Atunci când valul se va revărsa peste punte, ține-ți respirația vreo douăzeci de secunde, apoi zvârle-te spre dreapta și să te binecuvânteze dumnezeu! Asta-i tot ce pot să-ți urez și să te sfătuiesc. Și, dacă ți-o fi dat să mori atât de tânăr și într-un chip atât de absurd... aș vrea să aud că mă ierți. Altcuiva nu i-aș fi vorbit așa, dar ești englez și un adevărat *gentleman.*

Sângele rece și demnitatea lui m-au liniștit. Am avut destulă putere să-i strâng tare mâna și să-i răspund, calm:

— Vă rog să mă credeți, dragul meu profesor, că niciun fel de plăcere și avuții nu mi-ar fi putut înlocui ceasurile minunate petrecute sub înțeleapta dumneavoastră îndrumare. Însă, îngăduiți-mi să vă întreb, pentru ce nu vă îngrijiți și de soarta dumneavoastră?

Îl am și astăzi înaintea ochilor, cum stătea sprijinit de lada cu busola de rezervă. Îmi amintesc cum vântul îi flutura îmbrăcămintea și barba căruntă. Apărea înfricoșător pe fundalul roșu al erupției vulcanice. Tot atunci am observat cu mirare că vântul nu mai bătea dinspre țărm, insuportabil de fierbinte, ci dinspre apus, năprasnic și rece, iar vasul nostru se înclinase aproape cu totul pe o parte.

— E! a răspuns lordul Charlesburry, cu un gest de oboseală. Nu am nimic de pierdut. Sunt singur, cu totul singur. Numai de un om mă simt legat sufletește: de dumneata, însă chiar și pe dumneata te expun unui pericol de moarte, din care ai o singură șansă la un milion să scapi. Sunt foarte bogat, dar îți mărturisesc sincer că nu știu ce să fac cu bogăția mea, afară doar dacă aș împărți-o săracilor din comitatul Norfolk, a continuat el cu glas ironic, plin de tristețe și bunătate, creând astfel încă o sleahtă de trântori și cerșetori. Am un vast bagaj de cunoștințe, însă după cum vezi, am dat greș. Sunt energic, dar

acum nu i-aș putea găsi o întrebuințare energiei mele. O nu, dragul meu prieten, nu sunt un sinucigaș. Dacă nu voi pieri în noaptea aceasta, îmi voi petrece restul vieții, cultivând cu modestie sparanghel, anghinare și pepeni galbeni pe vreun petec de pământ, undeva, cât mai departe de Londra, iar dacă mi-e dat să mor, îmi încredințez trupul și spiritul dumnezeului veșnic, pe care-l rog să-mi ierte rătăcirile minții mele slabe, omenești! Își scosese pălăria. Părul și barba lui bătute de vânt, privirea ochilor săi emoționați și triști, glasul asemănător timbrului adânc al orgii, toate îți făceau o impresie stranie.

— Amin! am zis eu.

Profesorul s-a întors cu spatele spre vânt și și-a aprins o țigară de foi. Silueta lui se profila în chip fantastic și minunat pe cerul purpuriu. Mirosul fin al foarte bunei sale havane ajungea până la mine

— Pregătește-te! Au mai rămas un minut sau două. Ți-e frică?

— Nu... Dar echipajul, ceilalți pasageri?!...

— I-am prevenit în timpul leșinului dumitale. De altfel, nu mai există pe vas niciun om lucid și niciun colac de salvare. Pentru dumneata nu mă tem, fiindcă ai talismanul la încheietura mâinii. Am avut și eu unul asemănător, dar l-am pierdut. Atenție! Ține-te bine, Henry!

Am întors capul spre răsărit și am încremenit de groază. Spre vasul nostru, ce părea o găoace, se năpustea dinspre țărm un val uriaș, înalt cât turnul Eiffel, negru, cu o creastă de spumă alb-trandafirie. Am auzit apoi un vuiet năprasnic, vasul s-a cutremurat și... parcă tot universul s-a prăvălit pe punte.

Mi-am pierdut din nou cunoștința și m-am trezit după câteva ore în barca mică a unui pescar care mă salvase. Mâna mea stângă, mutilată, fusese pansată grosolan cu o cârpă, iar capul îmi era înfășurat în niște zdrențe. Peste o lună, după ce mi-am venit în fire de pe urma rănilor și a șocului sufletesc, m-am întors în Anglia.

Povestea ciudatelor mele aventuri s-a încheiat. Mai adaug că acum trăiesc modest în cel mai liniștit cartier al Londrei și, datorită dărniciei răposatului lord Charlesburry, nu duc lipsă de nimic. Mă ocup mult de știință și dau lecții particulare. În fiecare duminică iau masa cu scumpul meu *mister* Nydstone, la el sau la mine acasă. Ne leagă cea mai strânsă prietenie și totdeauna bem primul pahar în cinstea și în amintirea marelui lord

Charlesburry.

H. Deebble

P. S. — Toate numele proprii din povestirea mea sunt născocite.

H. D.

JEANNETTE

Prințesa celor patru străzi

Roman

Traducere de *Ion Mihail*

I

La periferia de sud-vest a Parisului, în înverzitul și elegantul Passy, la doi pași de Bois de Boulogne (chiar după ce treci podețul de peste calea ferată de centură), la ultimul cat al unei case cu cinci etaje locuia un bătrân profesor rus. Locuința lui era o mansardă lungă și îngustă, puțin mai lată doar spre ușă; acoperișul povârnit al casei îi slujea drept tavan. În general, după părerea locatarului ei, mansarda semăna cu sicriul eroului legendar Sveatogor. Singura fereastră a încăperii era vârâtă adânc în acoperișul de tablă.

Profesorul Simonov trăia sobru ca un călugăr. Drept mobilier avea doar un pat pliant de pânză, de campanie, o masă de lemn și două taburete nevopsite, un spălător, cu cană și găleată, și un geamantan vechi de când lumea, împestrițat de etichete multicolore, dovadă a nenumăratelor călătorii ale stăpânului său. Când te uitai la pereții acoperiți cu tapete dezgustătoare, cu dungi albastre și galbene, ți se încrucișau ochii și te cuprindea amețeala.

Profesorul își prepara singur, la spirtieră, ceai și mâncăruri spartane, deretica prin odaie, își curăța hainele și cizmele.

Dar omul nu poate să trăiască fără lux (în afară de fanatici și de idioți), înclinația aceasta constituind, după părerea profesorului, una din trăsăturile principale care îl deosebesc de toate animalele, în afară de unele păsări care își împodobesc minunat de frumos cuiburile. Pe pervazul ferestrei, în niște lădițe mari de lemn, profesorul cultiva totdeauna flori rare, în

culori vii, pe care le îngrijea cu multă atenție. Uneori, putea fi surprins cu o pensulă mică și fină în mână, ducând cu multă grijă, ca un pictor de miniaturi, polenul galben de pe o floare pe alta, cu un aer concentrat, ținându-și buzele țuguiate și ochii mijiți sub sprâncenele roșcovane și lățoase.

Oamenii din micul lui cartier se obișnuiseră cu el și-l cunoșteau bine. Era știut la măcelărie, la lăptărie, la băcănie, la tutungerie, la brutărie și la bistroul din colț al doamnei Bussac, unde se ducea uneori, destul de rar, să bea la tejgheaua acoperită cu tablă strălucitoare un păhărel de vermut îndoit cu apă. Toți îi recunoșteau de departe statura înaltă și uscățivă, pelerina cenușie, în carouri, care flutura în mers și care în vremuri străvechi se numea macferlan ori palmerston, precum și pălăria lui ca de pescar, cu boruri largi, trasă atât de mult pe ochi, încât nu i se mai vedeau decât vârful nasului mare și cărnos și barba roșcată, străbătută de o mulțime de fire albe.

La început, negustorii francezi se supărau pe acest om cu gândul veșnic aiurea, se enervau, dădeau din mâini a deznădejde, se plesneau cu palmele peste coapse, strigau nerăbdători: *„Alors!”*[1] și, în general, își ieșeau din fire. Dar, cu vremea, se obișnuiseră cu dânsul și ajunseseră să-i atragă atenția cu bunăvoință că uită să ia restul, că pune mâna pe pachetul altuia sau că dă să plece fără să plătească. Neplăceri mărunte de felul acesta i se întâmplau de nenumărate ori pe zi. Se bucura de simpatie, fiindcă se purta cu semenii săi simplu, nestânjenit și cu o atenție plină de bunăvoință. Nu avea deloc aerul unui om deprimat, trist, deznădăjduit, neînțeles – într-un cuvânt, nu găseau la el nimic din ceea ce francezii înțeleg prin expresia *„l'âme slave”*[2], și ceea ce disprețuiesc datorită energiei lor firești.

Profesorul intra într-o prăvălie, întindea mâna stângă peste tejghea, ca să strângă mâna patronului, cu dreapta făcea un semn prietenesc soției acestuia și-i saluta vesel pe toți cei de față:

— *Messieurs*, dames!

— *Monsieur!* răspundeau câteva glasuri de după ziare.

Buna-cuviință impunea să-l întrebi pe patron cum îi merg treburile. Afla că-i merg bine. După aceea, profesorul făcea

---

[1] „Ei, ce-ai de gând?" (fr.) (n. t.)

[2] Sufletul slav (fr.) (n. t.).

descoperirea cea mai surprinzătoare:

— Ce zi minunată e astăzi!

Sau:

— Ce ploaie oribilă!

— O, da! încuviința cu convingere patronul și, zâmbind mereu, îl întreba pe Simonov: *„Vous vous promenez toujours?”*[1]

Tocmai aceste „promenade” ale profesorului, francezii nu le înțelegeau cu niciun chip, în ciuda prieteniei pe care o aveau pentru el. Nu înțelegeau cum își putea îngădui să se plimbe și, după cât se părea, fără nicio țintă, la ore cu totul nepotrivite. Orice francez cumsecade – și toți sunt cumsecade – știe foarte bine că numai duminica e zi de plimbare. De aceea, în cursul săptămânii, dacă nu se aflau în prăvălie sau în birourile lor, însemna sau că se grăbeau într-acolo, sau că se întorceau în fugă acasă. La 7 dimineața, întregul Paris muncitor se spală pe obraz, iar la zece seara, orice burghez cinstit se află în pat.

Pe când profesorul hoinărea pe străzi, fără niciun motiv temeinic, de dimineață până-n toiul nopții. Uimitor! Oricum ar fi, tot un *„âme slave”* e!

Profesorul își dădea și el seama că faptul acesta era un lucru uimitor și se simțea oarecum stânjenit, ca un fel de trântor printre albine harnice. Dar cum ar fi putut el să explice și să justifice hoinăreala lui pe străzi?

Ar fi putut să le spună că are trei lecții în trei case diferite. Dar francezii n-au habar de lecțiile particulare. Auzi ce nesocotință! Oare nu există pentru învățătură școli comunale gratuite admirabile și licee minunate? Cine e atât de prost să părăduiască banii cu profesori particulari!

Să le spună că scrie studii științifice și că s-a obișnuit să mediteze asupra materialului său, plimbându-se, și încă foarte repede, iar în mansarda lui nu prea are loc de așa ceva?

Ei vor da iar din umeri, obiectând:

— *Alors!* Inginerii noștri stau în ateliere și se gândesc un anumit număr de ore pe zi; același lucru îl fac în birourile lor și oamenii de știință, poeții, negustorii și avocații. Toți se gândesc, stând frumos pe scaun. Niciunul dintre aceștia, pentru a gândi, nu aleargă pe străzi, iar dacă unii își îngăduie totuși s-o facă, din ușurință, nu e nimeni de vină că-i calcă vreun automobil. Strada nu-i făcută pentru filozofi și cască-gură, ci pentru pietoni. *„Voilà*

[1] Vă plimbați mereu? (fr.) (n. t.)

tout.” [2]

„Și, de fapt, au dreptate”, își spunea cu blândețe profesorul. Uneori, când traversa strada, uitând de orice în afară de gândurile sale, și când claxonul unui automobil îi sfredelea urechea, se cutremura de spaimă și-l treceau toate nădușelile. Șoferul îl ocolea, înjurând de mama focului, și inima profesorului continua multă vreme să bată cu putere.

II

Lecțiile și articolele pe care le publica abia izbuteau să-i asigure o viață ascetică – dar pentru catedră, Simonov nu mai avea nicio valoare. Nu se putea spune că-și pierduse renumele, dar parcă-l cheltuise, îl aruncase în cele patru vânturi, îl irosise. Cinci-șase colegi vechi își mai aminteau de prelegerile strălucite din domeniul fizicii, al chimiei organice și dendrologiei, pe care le ținuse pe vremuri la Facultatea de științe naturale din Moscova și la Academia Petrovsko-Razumovskaia.

Avusese toate posibilitățile să devină un învățat de frunte, dar nu crease o școală proprie și nu scrisese măcar o singură carte riguros științifică. Cariera i se curmase din patru motive, sau mai bine zis din cauza a patru caracteristici negative ale minții și firii sale. Îi lipsea perseverența în studierea amănuntelor, nu avea orgoliu profesional, avea o fire dificilă din pricina sincerității și a mândriei sale și o singură disciplină sau un singur obiect nu-i mulțumeau setea nepotolită de cunoștințe; voia să afle tot ceea ce era accesibil minții omenești și chiar mai mult decât atât.

Se aprindea ca un foc de paie și se stingea repede: ce de referate admirabile, ce de articole minunate de popularizare nu scrisese el despre tot ce vrei și nu vrei. Ce de conferințe, model de frumusețe și plasticitate nu ținuse el pretutindeni! Schimbase nenumărate servicii și profesii, cutreierând întreaga Rusie de la Vladivostok la Murmansk și de la Arhanghelsk la Baku. Cineva îl poreclise Don Juan-ul științei, el era însă și Don Quijote-ul ei.

Era în stare să te informeze despre orice obiect, fenomen, nume sau eveniment. Totuși, creierul său nu tezauriza cunoștințele în chip mecanic. Avea o mare putere de viziune sintetică. Adesea, expunea idei sau scria articole întâmplătoare în legătură cu viitoarele cuceriri ale științei. Și când, după zeci

[2] Asta-i tot (fr.) (n. t.).

de ani, ipotezele lui formulate în grabă își găseau o confirmare științifică, el spunea cu blândețe:

— Sunt un vagabond. Mi-am părăsit copiii goi pe drumuri și am mers mai departe. Îmi place să văd cum au crescut, devenind oameni în toată firea, cu bărbi dese, și ochelari cu ramă de aur. Dar nu simt pentru ei dragoste părintească – iubirea mea a fost prea pasionată și prea trecătoare.

În 1885, pornind de la operele filozofilor greci, s-a preocupat foarte mult de teoria relativității. În 1889 se străduia să demonstreze că creierul omenesc e ca o baterie electrică emițătoare de vibrații, afirmând că acestea vor putea fi captate într-un viitor apropiat de aparate foarte sensibile. În 1893, fiind revizor silvic în gubernia Reazan, s-a ocupat cu calcularea și executarea planurilor de construire a unui biplan, înzestrat cu un motor cu explozie, alimentat cu nitroglicerină. În 1901 a lucrat la proiectul unui aparat de transmitere la distanță a unor imagini vizuale. În 1907 a publicat într-o revistă englezească un articol paradoxal: despre haosul aparent în structura lumii stelare vizibile, precum și diferite interpretări ale Apocalipsului și altele asemănătoare.

Profesorul trăia aproape singur. Pe vremuri, avusese nevastă, două fete și o casă, care, deși în veșnică mișcare ca vechiul templu al poporului ebreu, era a lui și o iubea. Dar toate pieriseră ca spulberate de vânt. Nu are rost să mai vorbim de trecut... Rana se vindecase de mult. Nu mai rămăsese decât cu o cicatrice adâncă în suflet, asemenea reumatismelor bătrânești sau rănilor provocate de glonte, ce se fac simțite uneori, pe vreme rea sau în nopți de insomnie, când îți vin în minte tot felul de prostii.

Totuși, nu era chiar cu desăvârșire singur. Cu doi ani în urmă, într-un amurg ploios de iarnă, pe fereastra deschisă a odăii sale s-a strecurat un motan pe jumătate sălbatec – negru, mare, slab și obraznic – un adevărat apaș parizian al neamului pisicesc. Simonov nu văzuse niciodată până atunci vreun om sau animal cu trupul plin de atâtea urme ale bătăliilor cumplite din trecut.

Motanul miorlăia, poruncitor, deschizându-și gura în formă de romb îngust, aruncându-i priviri întunecate din ochii săi verzi, pătrunzători, și zgâriind întărâtat cu ghearele marginea pervazului. Profesorul i-a pus pe masă o farfurioară cu lapte înăcrit, câteva bucățele de pâine și un rest de friptură. Animalul

a mâncat, a mieunat în fugă un fel de „mulțumesc” și, dintr-un salt, a zbughit-o iar pe acoperiș.

A doua zi a apărut pe la amiază, când nu numai că a rămas aproape o oră, dar a îndurat, cu un dezgust vădit, și mângâierea ușoară a profesorului. Apoi a venit mai des. Zile întregi dormea ca un câine pe podeaua goală, iar seara dispărea după treburile lui suspecte și primejdioase.

Uneori, lipsea săptămâni în șir, și când apărea îți venea să-i plângi de milă. Adesea șchiopăta, avea urme de răni proaspete, sau vreo ureche despicată. Simonov îi dăduse numele de Vineri și-și spunea de multe ori, noaptea, când acoperișul de tablă duduia, și spre cer se înălțau miorlăiturile sfâșietoare ale pisicilor: *„Vendredi*[1] al meu se războiește”.

Relațiile dintre ei puteau fi numite prietenie. Într-o prietenie, totdeauna unul se uită măcar puțin de sus în jos, iar celălalt de jos în sus. Unul este protectorul, celălalt, devotatul. Primul primește cu mărinimie, al doilea dă cu bucurie. Primul era, firește, motanul. El îl găsise pe profesor, și nu profesorul pe el. În ceea ce privește deplasarea în spațiul cu trei dimensiuni, cotoiul era incomparabil mai darnic înzestrat de natură decât profesorul. Pe om îl obosise viața, deși o iubea și o binecuvânta, pe când motanul trăia în clocotul pasiunilor sălbatece: dragoste, bătăi, hoții, asasinat. El se pricepea să facă o mie de lucruri cu totul inaccesibile profesorului.

Ar fi putut, de pildă, profesorul să prindă cu dinții măcar un șoricel? Nu, pe când motanul a adus într-o dimineață în mansardă un șobolan roșcovan uriaș, pe care-l vânase în stradă și-l sugrumase. Era unul dintre monștrii aceia care trăiesc prin canalele de scurgere și nu se tem de nimic. Când profesorul i-a deschis fereastra, el a aruncat pe jos, la picioarele omului slab, cadavrul dușmanului învins. Botul negru, însângerat, vădea atâta forță, ochii lui, care ba se dilatau, ba se micșorau de încordare, exprimau atâta mândrie, încât Simonov s-a înclinat în fața lui cu toată seriozitatea, spunând:

— Vă mulțumesc nespus.

Originea motanului era cu mult mai veche decât a profesorului, fapt dovedit în mod incontestabil de primul Capitol al Bibliei. În afară de aceasta, cotoiul se trăgea și dintr-un neam mai nobil. În vremurile străvechi, în timp ce strămoșii lui erau

[1] Vineri (fr.) (n.t.).

venerați ca animale sfinte de un popor mare și înțelept, străstrămoșul profesorului tremura, gol, într-o peșteră, ascultând bubuitul tunetului și făurindu-și cu fantezia lui sărăcăcioasă pentru prima oară un zeu.

Uneori, omul și animalul se uitau îndelung unul în ochii celuilalt. Omul ceda cel dintâi în fața privirii severe, sfredelitoare, care pătrundea parcă materia și timpul. Abia după aceea, motanul își mijea alene ochii verzi, micșorându-și pupilele negre și rotunde până deveneau niște liniuțe, de parcă s-ar fi simțit înjosit că se duelase din ochi cu profesorul. Voise doar să-i arate omului îngâmfat care îi este locul în univers și o făcuse cu o liniște plină de demnitate.

Uneori, deși rar, se ajungea la egalitate, și chiar la oarecare superioritate a omului asupra animalului. Aceasta se petrecea în serile înăbușitoare, înainte de furtună, când norii nemișcați, încărcați cu apă, căpătau o culoare plumburie tot mai închisă, și în văzduh plutea un miros uscat, asemănător mirosului cremenei lovite de amnar.

În astfel de zile, cotoiul venea devreme, iritat, neliniștit, cu blana supraîncărcată de electricitate și nu-și găsea astâmpăr. Se culca, se scula, rătăcea prin ungherele întunecoase, își scotea, apoi își ascundea iar ghearele, iar vârful cozii lui pleșuve tresărea scurt și nervos. Iar dacă profesorul îl mângâia ușor cu mâna pe spate, blana pârâia, răspândind scântei albastre, care miroseau a vânt de mare. Atunci, cotoiul își vâra jalnic botul între genunchii omului și mieuna aproape fără glas, căscându-și larg și umil gura. În clipele acestea, omul era superior animalului.

Uneori, în timp ce se plimba prin Bois de Boulogne, Simonov îl descoperea pe Vineri undeva prin iarbă, pitit după vreun copac, ori prin câte un tufiș. Probabil că aici vâna el șoarecii de pădure și puii de pasăre, iar noaptea, păsările adormite. Desigur, cotoiul îl descoperea pe profesor mult mai înainte, dar pesemne că în aer liber îi era rușine să arate că-l cunoaște.

Simonov mai avea un prieten – un pictor mai în vârstă, care audiase pe vremuri cursurile lui la Academia Petrovskaia. Uneori se duceau împreună duminica la un birt pe Wagram, iar alteori hoinăreau dimineața sau seara prin Bois de Boulogne. În timp ce umblau, stăteau de vorbă. Profesorul proslăvea cu glas tare frumusețea naturii, iar pictorul tăcea și fluiera.

Când artistul începea să vorbească, plin de pasiune, de filozofie sau politică, profesorul tăcea la rândul lui, dând doar a lehamite din mână.

III

Într-o seară, pe când se întorcea spre casă, profesorul Simonov a văzut departe, dincolo de copacii și tufele negre din Bois de Boulogne, cărbunii roșii ai amurgului, iar peste pădure, în dreapta sa, a zărit sclipind secera de argint a craiului-nou.

„Craiul e limpede, cerul senin, asfințitul însângerat, prin urmare mâine va fi vânt”, și-a spus profesorul, scoțând din buzunarul vestei un franc și arătându-l secerei strălucitoare a lunii... Craiul-nou se afla în dreapta, prin urmare, prevestea câștig.

Nu avea prejudecăți, dar îi plăceau feluritele obiceiuri și deprinderi vechi, chiar și cele absurde, afirmare temeinică a vieții simple și robuste. Spunea uneori că semnele preced știința exactă, iar știința sufletului succede superstițiilor.

Într-adevăr, a doua zi sufla un vânt puternic dinspre nord-vest. Când a deschis dimineața devreme fereastra, ca să-i dea drumul motanului, care înnoptase întâmplător în odaie, Simonov a văzut legănându-se pe partea cealaltă a străzii vârfurile platanilor sălbateci și a simțit deslușit mirosul ușor, abia perceptibil, acrișor și fermecător al oceanului. Păcat că nu poți să ieși din casă cât de devreme vrei, și asta în baza unui contract nescris cu portăreasa, care era, de altfel, totdeauna serviabilă și prietenoasă cu locatarul rus de la mansardă. Însă într-o zi, pe când vorbea cu el, îi spusese în treacăt:

— O, *monsieur,* noi, portăresele, nu ne plângem că trebuie să deschidem ușa până noaptea târziu. *„Alors!”* Este un mic neajuns al profesiei noastre. Dar dimineața, cam de la trei la șapte, e somnul meu cel mai dulce și sunt foarte mâhnită dacă sunt deranjată pentru fleacuri.

Profesorul nu avea ceas, adică avea o „ceapă” demodată de aur, care se afla provizoriu într-un anume loc și, nici vorbă, într-o societate proastă. Dar se descurca bine și fără ceas, după anumite semne cunoscute de el. Pe la ora trei, cocoșii foarte numeroși de prin curțile cartierului Passy, care avea un aer provincial, cântau pe-ntrecute cu glasuri răgușite, dogite de

somn. Mai târziu, înainte de a se crăpa de ziuă, mierlele începeau să ciocăne și să șuiere, pentru ca o dată cu răsăritul soarelui să pornească spre pădure și scuaruri. La șase, cocoșii, treziți de-a binelea, începeau din nou să cânte, proaspeți și vioi. La șase și un sfert, pe linia ferată de centură trecea în goană primul tren, zguduind pământul. La șase și jumătate veneau gunoierii cu un camion lung, acoperit cu un capac de fier, boltit. În timp ce deșertau lăzile și gălețile aliniate în stradă, pline cu tot felul de gunoaie strânse în douăzeci și patru de ore, înjurau cu glas răgușit, în dialect auvergnez și în italienește. La șapte fără un sfert se auzea de departe sunetul adânc și prelung al unei sirene, urmat aproape în aceeași clipă de alte nenumărate sirene. Fabricile și uzinele îi strigau pe muncitori: „Mai repede! Mai repede! La ceasul de pontaj! Altfel pierdeți o jumătate de zi și jumătate din leafă.” Sirenele urlau cam o jumătate de minut, apoi amuțeau. După aceea, urma un ultim interval scurt de liniște.

Profesorul se ridica de pe scaun, își vâra brațele în aripile pelerinei sale cenușii, își punea pe cap pălăria cu boruri pleoștite ca ale pescarilor și aștepta clipa aceea stranie, care făcea totdeauna asupra lui impresia unei minuni cumplite și năvalnice și putea fi observată zilnic numai în câteva periferii ale Parisului.

Avea impresia că Parisul trage aer în piept, încordându-și mușchii, întocmai ca un alergător înainte de a porni în cursă lungă...

Iată că uriașul oraș, împins parcă de un impuls electric, se deșteaptă într-o clipă din amorțeala de dimineață și se revarsă dintr-o dată dinlăuntrul caselor pe străzi, umplându-le cu vuietul acela compact, care plutește de obicei fără odihnă, înăbușit, toată ziua peste Paris, după cum toată noaptea, deasupra lui, pe cer, se înalță, vâlvătaia roșiatec-gălbuie a luminilor electrice. Este un vuiet complex, îmbinare a oftatului, gemetelor și păcănitului automobilelor, a duruitului căruțelor și al camioanelor, cu țăcănitul potcoavelor cailor pe pavaj, cu târșâitul picioarelor, cu clopoțeii tramvaielor, cu mulțimea glasurilor omenești...

— Fiara apocaliptică a prins să mârâie, zicea profesorul cu glas tare, pornind să coboare scara întortocheată „de serviciu”.

IV

Pe bulevarde și pe străzi alergau lăptăresele cu șorțuri albe și cu mâneci bufante prinse la încheietura mâinii cu brățări de piele. Pe brațele și degetele lor erau înșirate inelele metalice de la bidoanele de lapte. Zăngănitul melodios și ușor umplea întregul cartier. Vântul flutura părul care încadra fețișoarele proaspete, trandafirii, abia spălate ale fetelor, și profesorul se gândea cu plăcere, privindu-le: „Cât de frumoși și de buni par oamenii în diminețile senine... Probabil că par așa, fiindcă nu au început încă să mintă, să înșele, să se prefacă și să se înfurie. Deocamdată, se mai înrudesc încă puțin cu copiii, cu animalele și cu plantele. Da, este adevărat dictonul: «Cine se scoală de dimineață, departe ajunge». Și ce răcoare plăcută vine dinspre Bois de Boulogne."

Simonov își făcea modestele cumpărături zilnice. După ce luă pâine de la brutăria din piața La Muette *(„Bonjour, messieurs, mesdames"),* mei, făină și sare, de la băcănie *(„Qa va*? *Qa va*!"[1]*)* un sfert de kilogram de piept de porc („Ce zi minunată!" „Da, dar bate vântul." „Voi, francezii, nu sunteți niciodată mulțumiți de vreme. Vântul purifică aerul!"), intră la măcelărie să cumpere pentru Vineri ficat de berbec de cincizeci de centime *(„Vous vous promenez toujours, monsieur?")* și, privindu-l pe patron, un om brunet, gras, vânjos, cu obrajii de culoarea zmeurei, se gândi: „Ciudat că înfățișarea cea mai înfloritoare din lume o au măcelarii, cârnățarii și lucrătorii de la abatoare. Probabil, fiindcă respiră mereu aburii cărnii sănătoase, ai unturii și ai sângelui. Dacă aș fi doctor, în loc de pilule amare și stațiuni balneare la modă le-aș recomanda pacienților anemici să lucreze, să zicem timp de un an, într-o cârnățărie."

În sfârșit, aprovizionarea era încheiată. Cotoiul și omul erau asigurați cu mâncare pentru douăzeci și patru de ore. Cheltuielile nu depășiseră patru franci. Trebuia să se ducă acasă, să-și facă ceaiul.

Dar, înainte de a ajunge la capătul străzii Renelagh, profesorul s-a oprit deodată, băgându-și nasul și vârful roșcovan al bărbii printre vergelele grilajului de fier al unei grădinițe. A rămas așa, încremenit, vreo zece minute, ținându-și pâinea lungă sub braț. Încurca puțin circulația pietonilor grăbiți și preocupați care treceau pe trotuarul îngust, dar lumea din

[1] Merge? Merge! (Fr.) (N. t.)

cartierul acesta se obișnuise de mult cu ciudățeniile lui. Câte unul dădea din umeri, îndepărtându-și coatele de trup, altul clătina din cap, clipind amuzat din ochi, iar o femeie, după ce a trecut prin dreptul lui, și-a întors capul de două ori, privindu-l cu dezaprobare.

Între cercul negru al grilajului și stâlpul felinarului cu gaz, pe o palmă de loc, un păianjen își țesuse capcana diafană; de ea nu-și putea desprinde profesorul ochii vrăjiți, uitând de timp, de locul unde se află, de ceaiul care trebuia pus la fiert și de cotoiul înfometat.

Plasa țesută din cele mai subțiri fire din lume înfățișa o spirală minunată, întinsă pe raze ce porneau de la centru și erau bine întărite la locurile de îmbinare. Firele aproape invizibile străluceau în soare cu licăriri de curcubeu. Dacă aplecai capul spre stânga, culorile curcubeului se prelingeau spre dreapta, dacă îl înclinai spre dreapta, ele se deplasau spre stânga, strălucind și frângându-se la punctele de întâlnire.

Bătea un vânt puternic, în rafale. Sub loviturile lui capricioase, păienjenișul gingaș, strălucind în toate culorile curcubeului, tresărea și tremura, mlădiindu-se și umflându-se deodată ca o pânză în bătaia vântului.

Cuprins de admirație plină de respect în fața acestui minunat edificiu legănător, profesorul își frământa în mâini barba lată și roșcovană.

Arhitectul însuși nu se vedea. Pesemne că era foarte mic sau se ascundea cu dibăcie. Ce cantitate uriașă de material de construcție scosese din trupșorul său aproape imponderabil!

Câtă înțelepciune inconștientă, cât calcul, ingeniozitate și gust investise el aici! Și toate acestea pentru o singură zi, poate pentru un singur minut, în vederea unui scop întâmplător și mărunt.

„Cât de bogată este natura, cu câtă uriașă dărnicie înzestrează ea toate făpturile sale cu mijloacele de procreare și perpetuare a vieții! Un cedru siberian bătrân are aproximativ o mie de conuri, fiecare din ele cu câte o sută de semințe, pentru ca măcar un singur grăunte să nimerească întâmplător în sânul pământului, o singură fărâmă de viață plăpândă, amenințată de o mie de primejdii. În schimb, există milioane de cedri și trăiesc sute de ani rodind în fiecare an, toți cedrii fiind o chezășie a perpetuării speciei.

Într-un nisetru bun găsești un pud de icre, cu milioane de boabe, dar scopul final al naturii va fi ajuns în chip strălucit, dacă din acești embrioni se vor naște măcar zece pești. O pereche de muște, dacă ouăle femelei ar scăpa neatinse, ar avea într-o vară atâția urmași, încât ar acoperi întregul pământ, așa cum îl acoperă astăzi oamenii înmulțiți peste măsură.

Da, se gândea profesorul, viața este o binefacere, după cum o binefacere este și înmulțirea, și mâncarea. Dar și moartea este o binefacere, ca tot ce este necesar. Visurile despre omul care va învinge moartea cu ajutorul științei nu sunt decât prostii izvorâte din lașitate. Chiar și microbii trebuie să mănânce, să se înmulțească și să moară, ca tot ce este viu.

Și cât de felurit a înarmat natura toate ființele în lupta pentru existență. Solzi, colți, ace, ferăstraie, ventuze, veninuri, mirosuri, autoluminiscență, inteligență, văz, mușchi. Cine a văzut un purice la microscop știe ce ființă teribilă, neînchipuit de puternică și setoasă de sânge este el... Dacă ar fi de mărimea unui om, ar sări peste Mont Blanc și ar nimici în câteva secunde un elefant.

Sau păianjenul acesta... Minunata lui pânză aeriană persistă în fața unui uragan uimitor de puternic. Oare această construcție divină s-ar putea compara cât de cât cu opera atât de jalnică și de grosolană a mâinilor omenești, ca, de pildă, turnul Eiffel, care în zilele cețoase seamănă atât de mult cu o sticlă de rachiu? De câte ori este turnul acesta mai greu și mai rezistent decât pânza ușoară de păianjen? Nu-i posibil să calculezi. Rezultatul ar fi un număr atât de mare de cifre, încât nu ar încăpea într-un rând scris cu literele cele mai mărunte. Să zicem, însă, pentru simplificare, că ar fi vorba numai de un miliard de ori.

Să presupunem că vântul, la a cărui presiune rezistă acum pânza de păianjen ar fi de gradul patru, după scara meteorologică. Atunci, pentru ca turnul Eiffel să fie supus la un vânt de o presiune egală cu aceea suferită de pânza de păianjen, presiunea trebuie mărită proporțional cu rezistența turnului, ceea ce ar da o presiune de gradul patru milioane. Uluitor! Mintea omenească nu-și poate închipui nici măcar un vânt cu o putere de gradul patruzeci. Un uragan numai de gradul patru sute ar doborî într-o clipă turnul Eiffel ca pe o căsuță de carton și fire de pai, și ar zvârli gunoiul acesta în

Sena. Ba nu! Ar distruge tot Parisul și i-ar rostogoli ruinele spre sud-est. Ar zvârli toată apa din râuri și ar face ca mările să năvălească peste continente. Desigur, un păianjen nu construiește mai bine decât un inginer, dar natura construiește mai rezistent și mai înțelept decât toți inginerii din lume la un loc, natura – una din emanațiile Mărețului principiu unic pe care trebuie să-l slăvim, să-l adorăm și căruia trebuie să-i fim recunoscători, indiferent de cine ar fi el.”

V

În timpul acestor meditații abstracte, profesorul încetă deodată să-și mai frământe barba roșcovană. În timp ce „eul” său conștient era ocupat cu calculul proporțiilor, „eul” său subconștient simțise de mult că-l stânjenește ceva la mâna dreaptă, așa că și-a înclinat capul spre dreapta și a privit în jos. Într-adevăr, în palma lui strânsă stătea liniștită mânuța aspră a unei fetițe de vreo cinci-șase ani, care abia îi ajungea până la coapse. Cum de nu simțise până atunci mânuța copilului strecurată în mâna lui? De altfel, i se întâmplaseră și cazuri mai ciudate. La Helsingfors intrase o dată într-o frizerie unde avea obiceiul ca din două în două zile să se dea pe mâna unei femei-frizer foarte îndemânatice ca să-i potrivească barba și să-i tundă părul de pe obraz cu mașina numărul 0.

Nu se bărbierise niciodată în viața lui.

În ziua aceea se instalase pe scaun, arătând cu mâna, tăcut, spre cei doi obraji ai săi, fără să observe că în locul frizeriței cunoscute se învârtea în jurul său un meșter nou.

Și până în ziua de azi își mai amintea ce problemă îi reținea atunci atenția. În drum spre frizerie, îi răsărise în minte gândul că aproape toate chipurile omenești, mai ales ale bărbaților, pot fi împărțite, în ciuda varietății lor aparent infinite, în câteva sute sau poate câteva zeci de grupuri tipice, după asemănarea exterioară. Astfel, stând pe scaun, cu șervetul alb la gât, cu privirea ațintită la chipul său din oglindă, fără să-l vadă, era atât de absorbit de toate tipurile cunoscute de bărbați pe care le trecea în revistă în memorie, încât nu băgase de seamă că frizerul îi săpunise amândoi obrajii. Își venise în fire numai când zărise lucindu-i dinaintea ochilor tăișul nimicitor al briciului.

În clipa când profesorul a văzut-o pe fetiță, s-a dezmeticit și

ea, și-a îndepărtat privirea de la pânza de păianjen și a ațintit-o în sus, spre ochii omului mare, bătrân și ciudat. Arătătorul de la mâna dreaptă și-l ținea mereu în gură, între dințișorii ascuțiți ca de veveriță – semn binecunoscut de mirare și atenție încordată.

Avea o față oacheșă-cărămizie, pârlită de soare; bujorii din obraji și bronzul auriu erau împestrițate cu urme năclăite de lacrimi și cu pete lipicioase, lucitoare, de bomboane. Era îmbrăcată cu o rochiță-pantalon, de un galben aprins – un fel de sac cu cinci deschizături – pentru cap, brațe și picioarele goale, foarte subțiri, de culoarea ciocolatei, acoperite cu un puf gălbui. Părul drept, aspru și negru, bătând în albastru, îi cădea pe frunte și pe tâmple ca la o păpușă japoneză. În general, ochii ei negri, languroși, puțin alungiți, aveau ceva, dacă nu chiar de japoneză, în orice caz de orientală. Gura ei era mare, dar frumoasă, arcuită de un zâmbet continuu, care-i dădea o expresie foarte complexă de șiretenie și bunătate, sfială și încăpățânare, prietenie și neîncredere.

Abia atunci băgase de seamă și fetița că mâna ei ajunsese – fără să știe cum – în captivitate. Nici copiii, nici micile animale domestice nu suportă să fie lipsite de libertate. Degetele mici, ca de maimuțică, s-au pus deodată în mișcare. Aidoma lăbuțelor unui crab sau unui cărăbuș mare, s-au opintit, s-au sucit, s-au învârtit până când s-au smuls din pumnul bătrânului.

— Cum te cheamă, copil minunat? a întrebat-o Simonov.

— Jeannette, a răspuns fetița și, făcând semn cu capul spre pânza de păianjen, a urmat: E foarte frumos! Nu-i așa?

— Da, foarte frumos.

— Cine a făcut asta?

— Un păianjen. Adică o gânganie.

— Și pentru ce a făcut-o?

— Ca să prindă muște. O musculiță vine în zbor și nu vede firele. După ce se încurcă în ele, nu mai poate să iasă cu niciun chip. Păianjenul o vede, vine și-o mănâncă.

— De ce?

— Fiindcă-i flămând. Vrea să mănânce.

— E mare? Unde e?

— Stai puțin, o să încerc să-l chem.

Profesorul și-a scormonit buzunarele pelerinei, pline de tot felul de obiecte, ca buzunarele bărbaților distrați, lipsiți de supravegherea grijulie a unei femei, a scos o bucățică de hârtie

mototolită, și când vântul s-a potolit puțin, a zgândărit ușurel cu un colț al hârtiei firele de pânză de păianjen. De după un drug negru de fier s-au ivit încetișor două piciorușe subțiri, apoi a apărut ceva cafeniu, păros, doar puțin mai mare decât o gămălie de ac. Profesorul și Jeannette au schimbat o privire de înțelegere. Aveau fețele încordate ca doi părtași la o treabă importantă care cere o mare atenție. Dar păianjenul și-a tras înapoi, fără grabă, piciorușele articulate.

— A plecat, a șoptit profesorul.

— Da. E șiret. A văzut că suntem noi, și nu musca.

— Unde stai, Jeannette?

— Aici și acolo.

Și fetița a arătat cu degetul, mai întâi casa de alături, apoi de-a lungul străzii, spre chioșcul cu ziare, lămurind:

— Aici dormim, iar acolo vindem ziare.

— Și de ce nu te-am văzut până acum?

— Am fost la țară. Am venit abia ieri. Dar eu te cunosc de mult, înainte de a pleca la țară. Ești foarte caraghios.

— Mulțumesc cu plecăciune. Hai, fetițo, vino să cumpăr un ziar.

A luat-o de mână. Acum, mânuța fetiței era încrezătoare, dar degetele vioaie, cuprinse de dorul libertății, nu puteau sta locului.

Chioșcul de ziare, înghesuit între gardul căii ferate și podețul aerian de peste ea, era o gheretă de lemn cu o ferăstruică pătrată, cu o tejghea exterioară plină de ziare așezate în topuri, și apăsate de niște bare de fier, ca să nu le ia vântul. Pereții cafenii ai chioșcului dispăreau aproape cu totul sub mulțimea de reviste ilustrate prinse între ele cu cârlige de rufe. De cele două părți ale tejghelei se afla câte un galantar cu geam. Aici găseai tot felul de mărunțișuri ce întregeau micul comerț de ziare: ace de cusut, ace cu gămălie, mosoare de ață, gheme de lână, degetare, rulouri de panglici și șireturi, creioane, andrele, blocnotesuri, nasturi de os și de lemn, și, în sfârșit, felurite bomboane învelite în poleială sau hârtie colorată și acadele simple. În chioșc se afla o sobă mică de fier cu o plită. Din acoperiș se înălța un coș negru de tablă, și când pe coș ieșea fum, lui Simonov i se părea că-i un chioșc-vagon care va scoate îndată un fluierat și se va urni din loc.

De chioșc sta proptit, de-a curmezișul trotuarului, un cărucior

jerpelit de copil, tapisat cu mușama, cu coviltirul ridicat. Era plin de tot felul de jucării vechi și stricate. Aici puteai vedea ursuleți de pluș și maimuțe cafenii de postav cu ochișori de mărgele negre, câini lățoși și elefanți găuriți făcuți din carton, precum și o mulțime de păpuși pe jumătate îmbrăcate sau goale, unele fără păr și fără nas, altele cu măruntaiele de câlți ieșite în afară.

— Sunt foarte frumoase, nu-i așa? i-a șoptit Jeannette.

— Minunate!

— Toate sunt ale mele!

— Oho!

Trebuia să cumpere ceva. Îl ispitea o revistă agricolă ilustrată de format mare, destul de groasă, având pe coperta albastră doi cai cenușii cu coame mari, dar îl speria prețul de doi franci și cincizeci de centime. Ziare nu citea, nici rusești, nici străine. Spunea că ele nu reprezintă o hrană spirituală, ci un fel de spumă murdară care plutește pe suprafața vieții ca pe supă și e adunată și aruncată. E drept că ea îți dă putința să apreciezi calitatea supei, dar el nu era nici bucătar, nici mâncău. Iar dacă se întâmpla un eveniment de importanță excepțională, se găsea neapărat cineva care să i-l aducă la cunoștință. Forța ziarelor constă în faptul că oferă oamenilor fără nicio treabă, plictisitori, lipsiți de imaginație, materialul necesar repovestirii, „cu vorbele lor” pentru o zi întreagă. A fost totuși nevoit să ia un ziar la întâmplare din primul maldăr. Era *Journal des Débats.* În timp ce plătea, mânuța aspră a dispărut și nu a mai apărut.

Profesorul a dat să spună ceva despre întâmplarea cu păianjenul, dar s-a lăsat păgubaș... Pe vânzătoarea de ziare n-o interesau păianjenii, ci centimele, așa că nu-l asculta. Era o femeie scundă, grasă, în floarea vârstei, în vinele căreia curgea pesemne o doză considerabilă de sânge evreiesc sau țigănesc: era mult mai puțin oacheșă decât Jeannette și avea părul mai puțin negru decât al fetiței, cu care de altfel nu semăna deloc. Poate doar forma gurii le era comună, dar nu și expresia ei. Când priveai gura parcă nerușinată a mamei, aveai impresia că sărutase de curând, cu sete, un bărbat, și buzele moi mai păstrau urma sărutului.

Pe lângă faptul că era foarte nerăbdătoare, ca toți francezii, se purta câteodată chiar grosolan cu clienții și de multe ori țipa la ei. Dar cel mai bruftuluit dintre toți era *„son ami”*[1], lăcătuș,

[1] Prietenul său (fr.) (n. t.).

mecanic sau instalator de meserie, judecând după fața lui mereu mânjită de funingine. Grozav îl mai ținea sub papuc. Duminica însă, dichisiți, se plimbau amândoi prin pădure, se așezau pe câte o bancă și se îmbrățișau în văzul lumii cu nepăsarea nestingherită, care se împământenise la Paris de pe timpul războiului.

— La revedere, *madame,* a spus profesorul. Jeannette a dumneavoastră este un copil fermecător.

Vânzătoarea de ziare aproape că s-a supărat.

— Nicidecum, *monsieur,* nicidecum. E un diavol.

— *Madame,* cum vorbiți așa de un copil?

— Vă spun că e un diavol. E rea, foarte rea. Un adevărat diavol. Și, deodată, fără nicio tranziție: Vino-n-coace, vino repede, puicuța mea.

Iar când Jeannette s-a strecurat până la ea prin ușița laterală îngustă, a așezat-o pe genunchi și, strângând-o la pieptul ei bogat, s-a pornit să-i acopere cu sărutări botișorul murdar, spunându-i din când în când cu un gângurit duios ca de porumbiță:

— Puișorul meu, iepurașul meu, dragostea mea!

„Ca peste trei minute s-o bată iar pentru cine știe ce poznă, s-a gândit profesorul, îndepărtându-se. Numai franțuzoaicele și evreicele sunt mame atât de exaltate și nestăpânite.”

Motanul negru l-a întâmpinat pe Simonov cu o privire ciudat de rece și parcă dușmănoasă. „Asta-i fiindcă am întârziat”, și-a zis profesorul. Pisoiul și-a mâncat porția de carne cu o lăcomie și cu o iuțeală neobișnuite. Dar, după ce a terminat, nu s-a culcat ca de obicei pe jos, în bătaia razelor calde și aurii ale soarelui. A sărit greoi pe masă și și-a îndoit spinarea în sus, ca o cocoașă de cămilă, uitându-se furios, cu ochii lui verzi, uriași și pătrunzători în ochii omului.

— Ce-i cu tine, frate Vineri? l-a întrebat acesta, întinzând mâna să-l mângâie. Dar cotoiul nu i-a îngăduit. A fornăit mânios, s-a răsucit brusc pe loc cu coada ridicată în sus, și din două salturi a ajuns pe prichiciul ferestrei, apoi pe acoperiș.

— E supărat, și-a zis profesorul, stânjenit, și clătinând din cap. Dar pentru ce?

Au mai trecut o zi și o noapte. Dimineața era vreme uscată, dar văzduhul, pâclos. Pe la amiază, Simonov s-a uitat la indicatorul de vânt de pe acoperișul unei vile. Vergeaua acestuia

nu stătea o clipă liniștită, ci se învârtea capricioasă, când mai repede, când mai încet, ba în direcția soarelui, ba în sens opus. Pe la patru după amiază s-a lăsat zăpușeală.

— Oho, o să izbucnească o furtună grozavă, a zis profesorul cu glas tare, ieșind din casă. Uite că și începe!

Într-adevăr, oamenii și animalele duceau lipsă de aer. Li se uscau buzele, limba și gâtlejul, iar în ceafă simțeau apăsarea sângelui. Vântul schimbător, din sud – siroco – bătea în rafale, fără să aducă răcoare, ba, dimpotrivă, te învăluia într-un suflu de foc, venit dinspre Sahara.

Pălăriile de pai și de fetru, ca și gambetele smulse de pe capul pietonilor, se rostogoleau pe caldarâmul plin de praf, și oamenii alergau după ele, sărind ca niște țapi, cu poalele hainelor fluturând în vânt. Trecătorii izbucneau într-un râs lipsit de răutate. Ba râdeau și cei pățiți, înfundându-și pălăriile mai adânc pe cap. Umbrelele se răsuceau trosnind, cu spițele înainte. Rochiile femeilor se înfoiau ca niște lalele și se lipeau pe neașteptate de piept, pântece, șolduri și picioare. Femeile mergeau aplecate împotriva vântului, cu capul în jos, ținând cu stânga pălăria, iar cu dreapta, veșmintele ușoare.

În Bois de Boulogne, vântul zănatec scutura, clătina, rupea, zgâlțâia și ciufulea copacii bătrâni și puternici, învârtejindu-le vârfurile, care șuierau strident, înmănunchindu-se ca niște mături. Bătaia vântului întorcea marea de frunze în sus, când cu fața deschisă, când cu fața închisă, și în jocul acesta pădurea ba se lumina, ba se întuneca. În frunziș, pe verdele gazoanelor, pe nisipul galben al potecilor, se împleteau vesel petele mișcătoare ale razelor aurii de soare, ale cerului albastru și ale umbrelor tremurătoare.

Sub bolta largă a unui castan bătrân, cu fața în bătaia vântului, pe umeri cu o pelerină cenușie, stătea un om cu capul aplecat atât de adânc în piept, încât trecătorii nu vedeau de sub pălăria lui de pescar decât vârful bărbii sale roșcovane presărate cu fire albe. Din când în când își ciupea îngândurat, cu două degete, vârful bărbii, iar uneori și-l băga distrat în gură și începea să-l morfolească. Trecătorii mai observau cu un zâmbet ușor, că alteori bătrânul acesta înalt, cu aspectul lui pitoresc, se lovea cu pumnul peste genunchi sau dădea cu dispreț din umeri, ridicând capul brusc, sau izbind pământul, mânios, cu bastonul.

Obiceiuri proaste ale celor ce nu știu să gândească superficial, în fragmente întâmplătoare de idei, ci profund și într-o succesiune riguroasă.

Trecătorilor, însă, li se părea numai că pe banca verde se afla un singur om. Nu aveau cum să știe că acolo se desfășura o discuție de familie, haotică și neplăcută, între două ființe cu totul diferite, contopite indisolubil într-un singur chip omenesc. Prima ființă era profesorul de chimie, fizică, botanică, fiziologie a plantelor, savantul silvic, de două ori *doctor honoris causa* al universităților europene, veșnicul student, fantezist, omul care nu stătea o clipă locului, stăpânul unui suflet sfânt și generos cu un caracter imposibil, total dezinteresat și mare gură-cască. A doua ființă era Nikolai Evdokimovici Simonov și atât, un om ca alte sute de mii și chiar milioane de oameni. Nikolai Evdokimovici știa foarte multe lucruri. Astfel, știa că atunci când plouă, oamenii cumsecade își iau umbrela, când te întorci acasă în toiul nopții trebuie neapărat să închizi binișor ușa de la intrare fără s-o trânțești, că scările au o balustradă ca să te ții de ea, că pastele făinoase, slănina, ceaiul, locuința și spălătoreasa trebuie plătite, că la o cotitură un automobil poate să-l calce pe un gură-cască îngândurat. Mai cunoștea și nenumărate alte asemenea legi înțelepte și folositoare. În sfârșit, cunoștea adevărul riguros despre bani, drept cel mai important paragraf al catehismului casnic. Banii sunt rotunzi ca să-i poți purta comod în portofel, nu ca să-i lași să se rostogolească mai ușor prin lume și au o formă plată, ca să-i poți așeza frumos în fișicuri după ce i-ai numărat și înainte de a-i duce să-i depui la o bancă serioasă.

Profesorul nu prea asculta cu plăcere poveștele înțelepte ale lui Nikolai Evdokimovici și le disprețuia, considerându-le trecătoare și plicticoase. Nikolai Evdokimovici condamna dărnicia, neglijența și bunătatea prostească a profesorului, bombănea, îl certa și uneori își permitea chiar să-l ironizeze cu prudență. Profesorul i se adresa cu „tu”, așa cum i se adresa în trecut paznicului bătrân, care slujea de treizeci de ani la facultate. Aici, se simțeau și o veche obișnuință, și familiaritate prietenoasă, și intimitate protectoare... Nikolai Evdokimovici îi spunea „dumneavoastră” și „domnule profesor”, cu o nuanță de grijă și respect, dar uneori și cu tonul sfătos al unei dădace bătrâne.

Acum ședeau amândoi în Bois de Boulogne, pe banca de fier

vopsită în verde, și discutau fără glas. Câteodată, profesorului i se părea că arborii zbuciumați trăgeau cu urechea și chiar luau parte, cu neliniște, la această convorbire.

VI

Profesorul își ținea întinsă palma mică, dar cărnoasă, a mâinii drepte, brăzdată și împestrițată de o mulțime de linii, ridicături și crăpături ce se întretăiau între ele. O mână asemănătoare, turnată în bronz, avea numai Balzac. Se găsea în muzeul ce-i poartă numele, de pe strada Raynouard din Paris – mâna unui mare om, ce cunoscuse totul, încercase totul, pipăise, măsurase și cântărise totul, dar care și turnată în metal tot frumoasă și vie rămânea.

Lui Simonov îi plăcea Balzac mai mult decât oricare alt autor străin și se ducea adesea la muzeul lui modest. Dar nici prin cap nu-i trecuse vreodată să compare propria sa mână cu a lui. În muzeul mic și simplu, mai mult decât orice îl preocupa o ramă de pe un perete, în care se afla o coală pătrată de hârtie de desen cu o inscripție frumoasă, făcută chiar de marele scriitor:

„Ici
un
Rembrandt”[1]

Inscripția aceasta naivă îl înduioșa întotdeauna aproape până la lacrimi, de aceea nu-l lua niciodată la muzeu cu dânsul pe scepticul și pe preapământeanul Nikolai Evdokimovici.

Acum, profesorul se uita îndelung, cu atenție, la palma sa balzaciană și, zâmbind ușor, bătrânește, spunea fără glas:

— Aici, da, chiar aici s-a rătăcit mânuța ei atât de drăguță, aspră și murdară. Și cât de nerăbdătoare s-a zbătut după aceea ca să scape din strânsoare. Ca o sălbăticiune mică, liberă și vioaie. Ce valoare au toate plăcerile și bucuriile lumii în comparație cu această senzație simplă, cea mai pură, divină a încrederii unui copil?

Ca să vadă mai clar chipul micuței și oacheșei Jeannette, profesorul își închide o clipă ochii, dar deodată aude bombănitul caustic al lui Nikolai Evdokimovici, al acestui veșnic nemulțumit, povățuitor și frate geamăn de care se săturase până peste cap:

— Ehe, domnule profesor, domnule profesor, câte prostii

[1] Aici – un Rembrandt (fr.) (n. t.).

fantastice am săvârșit noi doi în lunga noastră viață pe toate paralelele și meridianele globului! Și acum, poftim, la venerabilul apus al zilelor noastre, ne pierdem cumpătul deodată de încântare la vederea unei fetițe murdare de pe stradă, în vârstă de șase ani, care seamănă cu un pui abia ieșit din găoace. E a treia zi de când ne tot învârtim în jurul chioșcului și cumpărăm fără niciun rost ziarele de dimineață, de prânz și de seară, în speranța de a revedea măcar în treacăt botișorul murdar de copil și de a surprinde zâmbetul ei strengăresc. Și privim fără-ncetare palma noastră dreaptă cu înduioșarea unui sfânt budist, care își contemplă propriu-i buric.

Ei da, toate astea sunt drăguțe, frumoase și emoționante, cu atât mai mult cu cât sunteți un om cu un suflet absolut pur, aș spune chimic pur. Dar cred că veți fi de acord, domnule profesor, că pasiunea noastră bucolică ar putea să pară absurdă și ridicolă, dacă ar fi văzută dinafară de o privire ageră și sceptică.

— N-are decât să pară. Ce-mi pasă mie de proști, de trântori și de imaginația lor porcină? Anii, părul meu cărunt, viața mea ireproșabilă – iată-mi chezășia! Cel care va vedea murdăria în faptul că această fetiță amuzantă, minunată, m-a înduioșat aproape până la lacrimi nu poate fi decât un porc mârșav ca tine. Asta-i tot. Basta!

„Asta-i tot, basta, asta-i tot, basta”, șuierau crengile copacilor, legănându-se și împletindu-se unele cu altele.

Nikolai Evdokimovici capitulează:

— Dar ce am spus, domnule profesor?! Nimic ce ar putea jigni onoarea dumneavoastră. Vreau să spun doar că fiecare popor își are moravurile, obiceiurile, deprinderile, superstițiile și semnele sale, care sunt mult mai puternice decât legile scrise. Iar un străin, pe deasupra și emigrant fără patrie, care s-a adăpostit sub o aripă de nădejde, prietenească, puternică, trebuie să se poarte cu mult mai multă prevedere și delicatețe cu aceste reguli nescrise.

— Destul, flașnetă veche, exclamă, enervat, profesorul, și freamătul frunzelor repetă după el: „Flașnetă veche, veche!”

Dar bătrânul paznic nu se lasă:

— Amintiți-vă, domnule profesor, în ce fel v-ați exprimat în fața proprietăresei chioșcului entuziasmul pentru încântătoarea ei fiică Jeannette. Amintiți-vă cum v-a răspuns prin ocări. În

ocările ei nu se simțea niciun fel de răutate împotriva dumneavoastră sau a Jcannettei. Nu! Își spunea doar cuvântul amintirea inconștientă, instinctivă și seculară a luptei împotriva „duhurilor rele” din vremurile păgâne și împotriva ticăloaselor uneltiri ale diavolului din epoca creștinismului primitiv. Vedeți dumneavoastră, femeia aceasta onorabilă, când a auzit laudele exaltate la adresa fiicei sale, s-a speriat fără vrerea ei, ca nu cumva s-o deocheați pe Jeannette. Ca nu cumva diavolul, auzind laudele dumneavoastră sincere la adresa drăguței fetițe, din gelozie s-o facă strâmbă, sașie, ori să-i acopere fața cu bube urâte! În ceea ce privește deochiul, oare nu chiar dumneavoastră, domnule profesor, ați publicat acum nouă ani, într-o revistă engleză de teosofie, un articol pe jumătate științific, pe jumătate mistic, sub pseudonimul „Nemo”, în care v-ați străduit să demonstrați, în chip foarte interesant și amănunțit, că din nenumăratele emanații ale organismului omenesc, poate cele mai puternice sunt fluidele pornite din ochiul omului, așezat atât de aproape de creier? Ați susținut că prin intermediul ochiului se transmit unde hipnotice, și tot văzul, îmbinat cu imaginația, țese în toiul nopții vise colorate și multiforme. În sfârșit, capacitatea ochiului omenesc de a da naștere unor efecte uimitoare de lumină nu este nicidecum născocirea unor literați lipsiți de răspundere după cum ați afirmat tot dumneavoastră. Într-adevăr, ochii omului, în funcție de emoțiile sufletești, pot să se lumineze, să strălucească, să răspândească fulgere, să ardă, să străpungă, să îngrozească și să nimicească. Această forță miraculoasă a ochilor a fost descoperită din cele mai vechi timpuri de popoare care vedeau totul, observau totul și memorau totul, popoare al căror nume a pierit din istorie, dar care au lăsat în urma lor comori orale nepieritoare. Literații n-au făcut decât să-i jefuiască pe strămoșii necunoscuți, fără să tragă niciun folos, în timp ce la oamenii simpli înțelepciunea străveche și marea experiență s-au păstrat sub formă de semne și superstiții. Acum se pune întrebarea, domnule profesor: ați avut oare dreptate când v-ați supărat pe expansiva mamă a adoratei dumneavoastră Jeannette?

Profesorul izbește pământul cu vârful de fier al bastonului său, făcând să scrâșnească nisipul.

— Taci, papagal nenorocit, colecționar de vechituri, care nu știi decât să trivializezi tot ceea ce atingi.

Vântul se întețea tot mai mult. Respirai greu chiar și în pădurea plină de verdeață. Copacii uriași, seculari, care-i văzuseră pe vremuri în umbra lor pe Victor Hugo, Alfred de Musset, Balzac și pe cei doi Dumas, scârțâiau neîncrezători și obosiți, scrâșnind mânioși. Pe fondul întunecat al cerului zburau grupuri de păsări negre, sinistre, ciudat de mari. Natura întreagă parcă încremenise într-o așteptare chinuită. Profesorul simțea apăsarea apropiatei furtuni. Și peste toate mai era și filistinul acesta neobosit, păzitorul acesta plictisitor al moralei burgheze, veșnicul sufler, mentor, *„alter ego”* de care nu te poți despărți niciodată, care-i va târî totdeauna sufletul liber pe cărările bătătorite ale fricii salvatoare, ale tăcerii rezonabile, ale moderației politice, ale acordului veșnic cu majoritatea, ale repetării vechilor și mucegăitelor adevăruri, ale zâmbetelor oficiale și ale laudelor fățarnice la adresa dobitocilor sus-puși. Și profesorul a explodat ca o petardă:

— Nu vreau să știu și să aud de nimic! Ce-i rău sau condamnabil în faptul că o fetiță drăgălașă, un copil francez vioi și gingaș, a pus stăpânire pe toată inima mea, pe toate gândurile mele? Doamne! Nu am mai simțit niciodată și nici nu speram să mai simt bucuria caldă și dezinteresată pe care soarta o dăruiește cu atâta înțelepciune și mărinimie bunicilor, în clipa renunțării la toate celelalte bucurii pământești. Ah! N-am fost bunic, n-am apucat... Dar de ce să nu spun lucrurilor pe nume? Oare mă pot lăuda cu conștiința curată că am fost vreodată soț fericit sau părinte onorabil, respectat, cap de familie, temelia, conducătorul și apărătorul ei?

Nu, întreaga lui viață de familie se desfășurase absurd, trist, fără căldură. Pe când era docent, se însurase cu fiica palidă și capricioasă a unui profesor de vază, decan și academician. Acesta își câștigase o faimă uriașă, o situație sigură și o viață confortabilă pe căi nu prea drepte pentru vremurile acelea, datorită faptului că asculta oricând de voința și dorințele guvernului, datorită atitudinii lui dezaprobatoare față de adunările, protestele și grevele studenților, precum și asprimii sale excesive la examene. Știa, firește, că în spate, în cercurile radicale ale tinerelor cadre universitare era poreclit în batjocură „cofetar” și „săpunar”. Dar nu-i păsa de flecăreala rataților, a neisprăviților și a trântorilor inculți.

Cu o plăcere obișnuită și fățișă, punea în portmoneu darurile

de aur, care i se ofereau după fiecare ședință solemnă a Academiei și care-i îngreunau plăcut buzunarul. Accepta cu o liniște plină de demnitate călătoriile științifice în străinătate, remunerate totdeauna din belșug, ca și edițiile de lux ale cărților sale. Își extindea și își păstra legăturile cu aristocrația din Petersburg și cu persoanele sus-puse fără nicio umbră de lingușire. Studenții îl urau, dar la prelegerile sale, amfiteatrul era ticsit, fiindcă avea o minte profundă și suplă, era elocvent și fermecător de spiritual.

„Vită genială”, spusese despre el marele cinic, contele Witte, cunoscut pentru limba lui ascuțită și slobodă.

Căsătoria lui Simonov cu fiica cea mai mică a decanului, Lidia, fusese foarte ciudată, atât prin repeziciunea încheierii ei, cât și prin lipsa totală a flirtului plin de poezie, care constituie tot farmecul în perioada logodnei.

Câțiva profesori au făcut o escapadă pe insula Aptekarski. O noapte albă, ametitoare, o beție ușoară și veselă, cu șampanie rusească ieftină, „Abrau-Dursot”, suflul viguros al Nevei celei bogate în ape, mirosul gingaș de rășină al mugurilor de mesteacăn, atmosfera degajată a unui picnic prietenesc. S-au jucat de-a v-ați ascunselea. Lidia, cu trupul ei suplu și mlădios, cu fața mată și buzele de un roșu aprins, parcă zbura, fără să atingă pământul, semănând în semiîntunericul enigmatic cu o vrăjitoare îndrăgostită. Cum s-au petrecut toate – e greu de înțeles. Alergând s-o prindă pe Lidia, Simonov s-a dezlănțuit cu atâta elan, încât era cât pe-aci s-o răstoarne, și, ca să nu cadă, a apucat-o de talie și a strâns-o atât de tare la piept că a simțit apăsarea puternică a sânilor ei pietroși, feciorelnici. În aceeași clipă, ea l-a sărutat pe buze, la adăpostul unui copac bătrân.

Întâi, tânărul savant s-a fâstâcit și s-a înroșit din pricina nesațului și a nerușinării senzuale a acestui sărut înflăcărat și umed. Dar și-a spus imediat, cu obișnuita lui mărinimie și respectul față de femeie, că era vorba de stângăcia și lipsa de experiență a unei fetițe naive și nevinovate, căreia i-a trăsnit deodată prin minte să-i imite pe cei mari sau să joace o scenă dintr-un roman abia citit. În orice caz, sărutarea aceasta, care șfichiuise ca o flacără nervii lui Simonov, îl încărca, după părerea sa de gentleman, cu o grea răspundere. De aceea, pe când se întorceau de la picnic în strada Raziezjaia, Simonov și-a luat curaj și cu inima bătând nebunește i-a cerut oficial mâna.

Ea și-a dat consimtământul cu un calm care l-a indispus puțin. Se așteptase s-o audă spunându-i fraza străveche, tradițională, seculară: „Vorbește cu tata și cu mama”, dar ea îi răspunsese simplu, cu un zâmbet politicos și prietenos: „Sunt de acord. Îmi placi de mult. Îți mărturisesc că nu am o zestre chiar atât de mare cum s-ar putea presupune, judecând după felul nostru de viață, în aparență foarte larg. Firește, părinții mei vor lua asupra lor bucuroși toate cheltuielile legate de căsătorie și de călătoria în străinătate. Ne vor găsi cu plăcere, pentru început, și o locuință bună și confortabilă, mobilată comod și înzestrată cu toate cele necesare gospodăriei. Dar cred că tăticu n-o să poată să-ți dea decât vreo cincizeci de mii de ruble în numerar, ceea ce nu-i prea mult pentru vremurile de astăzi, când nu se mai spune nici măcar în glumă că dacă iubești, poți fi fericit și într-un bordei. Cunosc la perfecție trei limbi străine – franceza, germana și engleza – și aș putea foarte bine să fac traduceri. Însă știi și dumneata cât de prost sunt plătite traducerile...”

Sângele rece și simțul ei practic l-au jignit o clipă pe Simonov care i-a răspuns cu o stângăcie involuntară:

— Am și eu o moșioară în gubernia Novgorod, în județul Ustiug, de vreo patru sute de deseatine, dacă nu mă-nșel. Dar mă bizui mai mult pe mine însumi: îmi place să lucrez, nu mă dau îndărăt de la niciun fel de muncă și nu m-am ferit niciodată de ea. Te rog să mă crezi, Lidia, cu dragostea și prietenia dumitale, voi ajunge curând la o situație care te va face să fii mândră de mine, pe bună dreptate. Iată mâna mea drept chezășie. Strânge-o cât poți de tare.

Fața palidă a fetei s-a îmbujorat când i-a îndeplinit rugămintea. Apoi a spus:

— Chiar dacă pe dumneata nu te-aș crede, am încredere în părerea tatălui meu. Îl știi cât e de zgârcit cu complimentele și aprecierile elogioase, mai ales în sfera științifică. Despre dumneata însă, vorbește ca despre un viitor astru al științei, ca despre părintele unei noi și mărețe școli. Sunt chiar vorbele lui. Iar acum, dacă nu te-ai răzgândit, hai la el să-i anunțăm hotărârea noastră de a ne căsători. Te rog un singur lucru. Știința rămâne știință, dar în problemele comerciale și bănești să ceri totdeauna sfatul tatălui meu. Numele lui este cunoscut în întreaga lume civilizată, însă numai prea puțini știu că tata, cu mintea lui clară și pătrunzătoare, este un om de afaceri de cea

mai înaltă clasă și se pricepe să plaseze fără greș sume importante în locuri de unde ele se întorc curând înzecite. Ar putea să fie ministru de finanțe, a încheiat ea cu mândrie...

Așa s-a însurat Simonov cu Lidia Koșelnikova. Nu se putea spune că era o căsătorie din interes, dar nici din iubire înflăcărată și nici măcar dintr-o pasiune întâmplătoare, care izbucnește pe negândite, te amețește și-ți pune un văl pe ochi, iar ideilor și cuvintelor le răpește sensul și importanța.

Mai târziu, Simonov se gândea adesea la această perioadă ciudată a logodnei și la începutul căsătoriei sale și nu găsea în ea nici logică, nici justificare, nici necesitate. Totul fusese o halucinație rece, un joc stângaci de actori proști de-a dragostea. Își dăduse prea târziu seama de sufletul soției sale și o clasificase prea târziu într-o anume categorie de oameni care nu au totuși nimic complicat, enigmatic sau neobișnuit. Era pur și simplu o fiică a epocii sale, în care tinerele fete fie visau să facă politică ori să urmeze cursuri universitare, fie își îmbâcseau mintea cu Oscar Wilde, Friedrich Nietzsche, Weininger și cu nerușinate teorii sexuale. Lidia făcea parte din ultima categorie. Încă de pe vremea când învăța la Institutul pentru fetele nobile, mânca cretă pisată și bea oțet, pentru ca trupul ei să-și păstreze mereu forme diafane, aproape imponderabile, iar fața machiată să poarte mereu pecetea languroasă a nopților de insomnie, petrecute nebunește, care lasă sub ochi cercuri negre și elocvente.

Tot la institut, sub pretextul jocului naiv și nevinovat al „adorării” colegelor mai mari, cunoscuse ispita lesbianismului monstruos la care se deda pe atunci din desfrânare și snobism tineretul din școlile pentru lumea bună. În relațiile conjugale intime era lipsită de senzualismul sănătos și vădea doar curiozitate rece, așa că relațiile dintre tinerii soți au început să fie tot mai rare și mai lipsitfe de entuziasm. Într-o zi, Lidia i-a spus:

— Știi, la urma urmei, nemții au dat dovadă de inteligență și spirit practic când s-au hotărât pentru „Zwei Kinder-System”. E și necesar, și satisfăcător.

Ca totdeauna, Simonov a acceptat în liniște și părerea aceasta, așa că nu s-a mirat câtuși de puțin când, după ce a născut a doua fetiță, Lidia a refuzat să-și mai îndeplinească

îndatoririle conjugale, lăsând în schimb soțului deplina libertate, de care, de altfel, el nu avea nevoie.

Dar obligația de a aduce bani în casă rămăsese tot în sarcina lui și creștea imperios an de an. Pe Lidia n-o preocupaseră niciodată copiii. Nu-i plăcea să aibă grijă de ei, și nici nu se pricepea. Fetițele aveau totdeauna dădace și bone. Mama nu făcea decât să le gătească frumos ca pe niște păpuși și să se joace cu ele, câte zece minute pe zi. Traducerile din limbi străine se dovediseră a fi flecărelile drăguțe ale unei domnișoare-logodnice. E drept că știa – destul de aproximativ – cam vreo sută de cuvinte din fiecare dintre cele trei limbi europene principale, dar pentru ocupația de traducătoare bagajul acesta de cunoștințe era prea sărăcăcios. Apoi, Lidia nu avea nici vocație, nici răbdare pentru o astfel de treabă. Mai mult decât orice o preocupa activitatea ușoară și agitată din domeniul filantropic, organizarea de serate literare și studențești, de loterii, bazare și alte fleacuri vesele, la care erau invitate diferite celebrități, unde cucoanele vindeau șampanie și flori, și aveau pretexte permanente pentru mereu alte toalete.

Lidia se bucura de un foarte mare succes în cercurile la modă, de literatură, poezie și pictură nouă, la tot acest tineret care proclama devizele trăsnite ale cubiștilor, futuriștilor, acmeiștilor și chiar ale celor ce susțineau că omul nu trebuie să facă nimic. Ei descoperiseră la ea farmecul vicios al prăbușirilor lui Verlaine și fiorul ispititor al senzualității lui Picasso. De altfel, toți acești cutezători transformatori ai artei mondiale nu se gândeau niciodată la sensul cuvintelor abracadabrante pe care le rosteau cu ușurință, cuvinte sonore și amețitor de profunde, dar cu totul de neînțeles pentru burghezii neinițiați. Dar ce importanță avea asta? Ei își puteau îngădui orice. În cele două capitale ale Rusiei bântuia pe atunci molima supraomenescului, cu puțin înainte de izbucnirea groaznicului război, iar printre intelectuali – geniile, profeții, clarvăzătorii, prezicătorii, mediumurile, înțelepții universali, Napoleonii și Zaratuștrii se nășteau cu repeziciunea cu care apar ciupercile după o ploaie călduță de vară. Un om cult și cu idei înaintate, care se respecta, abia prididea să nu scape prilejul de a admira un nou astru plin de strălucire, descoperit abia în ajun. Străvechea Moscovă, potolită și așezată, Moscova negustorilor, care înainte vreme organiza banchete cu smintitul întru domnul Koreișa, cu protodiaconul Șahovțov, ce

stingea cu vocea lui candelabrele din sală, cu șeful de poliție Ogareov, cu Șaliapin, sau cu atletul Poddulnâi – această Moscovă naivă și primitoare se trezise deodată și înțelesese că nu mai poate trăi fără un decadentism al ei.

De aceea, comanda în grabă case cu arhitectură decadentă, își întemeiase o literatură diabolic de decadentă și nebunesc de scumpă, iar tinerele și rotofeiele moscovite aiurau în somn: „Tăticule și mămico, să-mi cumpărați un logodnic, care să fie un adevărat centaur decadent”.

Și li se cumpăra.

Demnul Petersburg fusese totdeauna mai liniștit, mai moderat și mai rece decât înflăcărata Moscovă, pe care încă de pe vremea lui Petru I se obișnuise s-o privească de sus. Dar atacul furibund al noilor curente în toate ramurile artei cucerise și severul Petersburg, rebotezat, pe neașteptate, Petrograd. Primii promotori și crainici ai acestei noutăți răsunătoare au fost carieriștii pripiți, docenții inculți, care prezentau „trecerea în revistă a ultimelor noutăți” la numeroasele cursuri pentru femei și scriau articolașe critice în sutele de reviste ce se nășteau zilnic cu titlurile cele mai năstrușnice, pentru a dispare fără urmă după două-trei zile.

Cu pasiunea ei de totdeauna pentru nimicurile țipătoare, ieftine, lipsite de gust, Lidia a fost una dintre primele admiratoare înflăcărate ale reprezentanților acestor nenumărate „isme”, prietena lor credincioasă, ajutoarea și propagandista lor activă. Ei o numeau mamă, muză, raza lor X și se adunau vinerea în adevărate cârduri în salonul ei puțin cam plicticos, dar îndatoritor și ospitalier, unde se serveau sandvișuri foarte gustoase și excelentul vin roșu caucazian „Mukazan”.

La început, Simonov frecventase cu oarecare interes și curiozitate seratele decadente ale soției sale. Oricum, dar, după spusele Lidiei, la aceste serate se făurea arta aceea nouă, viguroasă și mândră, care, după ce va spulbera toate eforturile jalnice, plictisitoare și lipsite de vlagă ale predecesorilor, va străluci peste lume ca o stea înflăcărată și nepieritoare.

Dar foarte curând începu să-și spună: „Una din două, sau eu am rămas în urma artei și nu mai înțeleg nimic, sau toți acești futuriști și cubiști sunt pur și simplu niște golani, simulanți, mistificatori, șarlatani nerușinați...” E drept că în unele poezii ale acestor inovatori de ieri răsuna uneori o forță ciudată și

sălbatecă; e drept că Simonov înțelegea consonanțele îndrăznețe, care înlocuiau la decadenți exactitatea lăcuită a rimelor riguroase, datorită studiului aprofundat al zicătorilor și strigăturilor populare, atât de plastice. Dar sensul lor echivoc îl enerva în mod neplăcut, după cum îl enerva și maniera lor de a-și citi operele, fonfăit, cântat, după motivul prohodului sau al unui cântec bulevardier, fără să se dea în lături de a folosi cuvinte triviale. Și mai extravaganți erau muzicienii futuriști și pictorii cubiști. Pe aceștia nu-i înțelegeau nici cei mai apropiați colegi ai lor. De altfel, pentru această bandă urlătoare de supraoameni, a fi neînțeles constituia prima treaptă a genialității.

Tinerii aceștia zdraveni mâncau și beau cu pofta unor hamali de pe Volga, cereau mereu bani cu împrumut și rămâneau adeseori să doarmă pe divane, pe câte două scaune alăturate ori pur și simplu pe jos. Simonov se uita cu îngăduință, ba chiar cu înțelegere tacită la acest dezmăț tineresc. Viața de profesor nu-i șterse încă din minte anii de studenție de la Universitatea din Moscova, când tinerii își împărțeau bucuros între ei patul, masa la cantină, ultima cană de bere și cunoștințele științifice. Dar o întâmplare stupidă îl scosese din sărite. Un tânăr decadent, zdravăn, lung cât o prăjină, cu fața plină de coșuri, îmbrăcat cu un fel de halat larg, jumătate galben, jumătate albastru, la butonieră cu o legătură de mărar și cu un morcov, tocmai sfârșise de citit noua sa poezie intitulată pretențios „Pavanna”, și rămăsese încremenit de năvala inspirației. În jurul lui, poeții de mâna a doua tăceau cu un aer de venerație. Întâlnind privirea lui Simonov, lunganul galben-albastru l-a întrebat fonfăit:

— Ce ziceți, Amfitrioane? Pe cine considerați acum drept cel mai minunat dintre poeții ruși?

Stânjenit, Amfitrionul s-a uitat fără să vrea la peretele pe care atârnau portrete ale scriitorilor și poeților ruși celebri și a murmurat, stingherit:

— Cred că, totuși, Pușkin...

— O, măgarul lui Balaam! a urlat decadentul bubos. Europeanul vostru dulceag de Pușkin cu toată opera lui nu face nici cât o unghie de la piciorul meu.

Și, apucând deodată o călimară masivă, a aruncat-o în portretul lui Pușkin, spărgând geamul și împroșcându-l cu cerneală pe marele poet. Simonov, alb de indignare, l-a înșfăcat

pe poet de guler cu o forță neobișnuită și l-a tras spre ușă, spunând cu buzele tremurătoare:

— Ticălosule! Să nu te mai prind pe-aici, că te omor, stârpitură! Afară!

Pretendentul la înaltul titlu de cel mai minunat poet rus a sărit în grabă în antreu, derutat și dezumflat. În urma lui au pornit, bombănind, poeții de mâna a doua. Dar „ieșirea grosolană, oribilă, de sălbatec” a lui Simonov nu i-a fost iertată. În primul rând, după o îngrozitoare criză de isterie, cu hohote de plâns și leșinuri, Lidia l-a silit până la urmă pe soțul ei să se ducă a doua zi la poetul galben-albastru și să-i ceară iertare. În al doilea rând, i s-a interzis pentru totdeauna să mai asiste la seratele decadente, chiar și de departe. În al treilea rând, din seara aceea nefastă au încetat cu totul orice relații omenești între soț și soție. Aici nu era vorba nici de ură, nici de răzbunare, nici de dezgust reciproc, ci de faptul că amândoi începuseră pur și simplu de multă vreme să înțeleagă și să simtă că între ei nu există și nu a existat niciodată nimic comun, nimic care să-i apropie sufletește și că precipitata lor căsătorie nu se putea explica decât prin nălucirea rece a unei nopți albe, nordice, și prin capriciul de o clipă al unei domnișoare anemice și răsfățate din Petersburg.

La începutul acestei rupturi, pe Simonov îl bucurase chiar libertatea de acasă. Lucra mai în voie, gândea mai în voie. Dar mai important decât orice era faptul că în aceste zile liniștite și singuratece găsise în sfârșit drumul spre mintea și inima fiicelor sale, care trăiseră până atunci într-un răsfăț stupid și într-o ignoranță plină de capricii. Privea plin de duioasă bucurie cum pătrundeau în mintea și inima copiilor lui cărțile recomandate de el: povești rusești, alese cu pricepere, basmele lui Andersen, povestirile lui Mark Twain, ale minunatului Kipling și ale lui Daudet, „Coliba unchiului Tom”, aventurile lui Jules Verne, „Patinele de argint”, „Fata căpitanului” de Pușkin și alte opere asemănătoare, care cuceresc cu ușurință mintea și imaginația copiilor. Își ducea, fetițele, de câte ori putea, la grădina zoologică, la muzee și prin galeriile de tablouri. Orice frunzuliță, animal, gânganie era pentru el și copiii săi obiectul unor observații îndelungi și pline de interes ca și subiect de povestiri uimitoare. Acești doi ani petrecuți cu fiicele lui îi rămăseseră nesterse în minte, ca cele mai frumoase, calde și nobile amintiri.

Înainte i se întâmpla ca, mâniat pe neglijența soției sale, veșnic în vizită sau prin magazine, să repete asprele cuvinte din pildele lui Solomon: „E o mare nenorocire o nevastă desfrânată și nestăpânită. Picioarele ei nu trăiesc în casa ei.” Acum se surprindea tot mai des spunându-și, ca un om părăsit, obișnuit cu singurătatea:

— Cât de bine și de plăcut este totuși acasă în lipsa onoratei și fermecătoarei stăpâne, Lidia.

Dar e un adevăr de mult știut că o femeie rea care nu mai iubește nu se mulțumește niciodată cu o tăcere calmă. Așa că Lidia a început curând să-l piseze, alegând punctul cel mai vulnerabil, cel mai sensibil și cel mai dureros – banii.

În camera mică, pe vremuri atât de plăcută de pe strada Peski, nu se mai auzea acum de dimineață până seara decât cuvântul acela galben, îngrozitor, blestemat, veninos și atotputernic – banii. „Am impresia că ai uitat de bani! Unde sunt? Visezi probabil la fericirea în bordei, în loc să te gândești la bani! Ce, ai uitat că mâine avem musafiri și că-mi trebuie bani? Olenka are nevoie de bani pentru ghetuțe, Iulenka are nevoie de bani pentru o hăinuță de blană. Bucătăresei îi trebuie bani să facă târguielile, mie îmi trebuie bani ca să-mi cumpăr mănuși și un bilet la concertul lui Wagner.” Bani, banii, banilor, pentru bani... Simonov simțea în gură un gust de rugină când auzea cuvintele metalice, prin care i se cereau bani. Curând, mai întâi ca niște papagali nevinovați, apoi tot mai conștient și mai perseverent, au învățat și fetele cântecul acesta minor despre veșnicii bani.

— Tăticule! De ce ne-ai cumpărat agrafe de carneol, când toată lumea poartă acum agrafe cu perle? Tăticule, pentru ce ai luat locuri în stal și nu în fotoliu de orchestră? Tăticule, de ce bradul nostru a avut lumânări de parafină, iar cel de la X, becuri electrice? Pentru ce cutare are caii și trăsura lui, iar noi trebuie să ne hurducăm într-o birjă? Tăticule, de ce mămica se plânge atât de des că ești lacom și zgârcit, că nu vrei niciodată să-i dai bani, că ești leneș și nu muncești?

„Ce mârșăvie săvârșește o mamă, când cu minciuni își ațâță copiii împotriva tatălui lor, își zicea adesea Simonov, dar se corecta imediat: Dar și mai josnică este vrajba îndelungată în familie, care ține ani de zile, și ambele părți, considerându-se mari martiri, se străduiesc din răsputeri să-și împungă cât mai

veninos dușmanul.”

Cu blânda mărinimie care-l caracteriza, Simonov se socotea, cavalerește, cu abnegație, drept una din părțile beligerante. Ura continuă și nepotolită i se părea o povară grea și amarnică, așa că lua tăcut asupra sa jumătate din povara comună, blestemată. Nu, el n-a fost niciodată leneș sau zgârcit. După cum îi făgăduise solemn Lidiei în îndepărtata noapte albă să muncească fără preget pentru fericirea cuibului său, își ținea cuvântul cu o energie neclintită, cu conștiința plină de bucurie că-și îndeplinește o datorie sacră. Ținea prelegeri la Institutul de agronomie, la Institutul de silvicultură din Petersburg și la cursurile superioare pentru femei. Preda fizica, istoria științelor naturii, chimia și cosmografia la liceul militar, la alte școli militare, la institutele de fete. Câtva timp a condus lucrările geodezice ale Academiei statului-major. A scris numeroase articole strict științifice sau de popularizare. Diferitele reviste le primeau bucuros, redactorii întrecându-se în laude și complimente... Însă onorariile erau pretutindeni de mizerie. Totuși, s-ar fi putut trăi, și chiar destul de confortabil, deși socrul său îl trăsese pe sfoară în privința zestrei. Cea mai mare nenorocire era faptul că Lidia n-a cunoscut niciodată valoarea banilor care i se scurgeau printre degete, iar Simonov n-a învățat să se bage pe sub pielea celor de care avea nevoie, să fie servil și lingușitor. Tocmai când nu trebuia era mândru, independent, neînduplecat și intransigent. Iar celor la putere nu le plac totdeauna astfel de însușiri.

Când s-a apropiat vremea să-și susțină teza de doctorat, profesorul Koșelnikov l-a întrebat într-o zi prietenos, ca în treacăt:

— Ce-ai zice, scumpul meu ginere, dacă ai afla că am fost numit oponent de Consiliul universității la teza ta?

Conform eticii universitare, o astfel de întrebare amabilă are totdeauna și greutate, și o mare importanță. Prin ea se recunoșteau dinainte, și talentul, și meritele tânărului susținător al tezei, și la o asemenea întrebare nu se putea răspunde decât cu un zâmbet recunoscător. Dar Simonov a bolborosit cu un ton sec și stângaci:

— Desigur, aș fi foarte bucuros și onorat, domnule profesor, dar... dar gândiți-vă și dumneavoastră că... date fiind relațiile dintre noi... dumnezeu știe ce-ar putea să spună unii răuvoitori...

Nepotism, protecție... și așa mai departe... Amândoi ne-am simți prost.

Socrul s-a ridicat din fotoliu, spunând acru:

— Treaba dumitale. Cum vrei, cum vrei... Și în timp ce își lua pălăria din antreu, a mai adăugat o dată: Cum vrei.

Până la urmă, Simonov și-a susținut teza de doctorat la Moscova și a susținut-o în chip strălucit. Când s-a întors la Petersburg, socrul lui nu și-a dat osteneala să-l felicite.

Dar Koșelnikov nu păstra multă vreme supărarea. Apoi, își iubea foarte mult fata anemică. De aceea, după câtva timp i-a făcut ginerelui său, pe când acesta din urmă se afla în vizită la el, o propunere admirabilă, în spiritul acelei înțelepciuni financiare atât de mult admirate pe vremuri de Lidia. Câțiva oameni influenți și sus-puși de la statul-major întreprindeau în scopuri militare o lucrare gigantică de secare a mlaștinilor din Polesie. În vederea acestei lucrări, căutau și alegeau ingineri, hidrotehnicieni, hotarnici, silvicultori și geodeziști cu experiență. Se proiectau lucrări de zeci de milioane de ruble. Era o afacere mare și sigură, în care se putea face în mod cinstit o avere serioasă, chezășia unei fericiri viitoare. Nikolai Evdokimovici avea relații bune la statul-major, iar socrul său se oferea să-l ajute cu influența sa. Trebuia numai să bați fierul cât era cald.

Simonov i-a cerut două săptămâni de gândire. Exact la data stabilită, a venit la socrul său și l-a rugat să stea de vorbă cu el între patru ochi. Chiar de la primele cuvinte a refuzat categoric să participe la lucrările din Polesie, iar când Koșelnikov l-a întrebat de cauzele acestui refuz, ginerele i-a zugrăvit un tablou sumbru și înfricoșător.

— În primul rând, secarea mlaștinilor din Polesie nu va costa milioane, ci miliarde de ruble, a spus el. În al doilea rând, ea va atrage după sine în mod inevitabil scăderea debitului de apă din toate izvoarele, pâraiele și râurile mici, mijlocii și mari. Faptul acesta ar duce inevitabil la sărăcirea gospodăriilor țărănești de pe întinderi uriașe, la oprirea morilor de apă, la întreruperea liniilor de comunicație și mai ales a circulației vapoarelor pe râurile alimentate cu apă din Polesie. Niprul are și acum nevoie de drage ca să-i scoată mâlul din albie și ce se va întâmpla dacă nivelul apei va scădea și mai mult? În al treilea rând, cine e inițiatorul și conducătorul acestor lucrări? Colonelul J. din statul-major. În realitate, J. este de origine poloneză și vântură de mult

ideea secării mlaștinilor, legând-o de posibilitatea unui război defensiv. Mihail Dragomirov, un teoretician inteligent al artei militare, a spus o dată în legătură cu proiectul acesta: „Un comandant deștept și viteaz trece glumind peste mlaștini. Un prost fricos își sparge capul și pe un drum drept.”

Dar colonelul J. a apărut din nou la suprafață... În sfârșit, ultimul punct: am reușit să aflu numele viitorilor antreprenori. Toți sunt oameni trecuți prin ciur și prin dârmon, cunoscuți mai ales ca specialiști în prădarea pădurilor.

— Ei și?

— În realitate, toată povestea cu secarea mlaștinilor se va reduce la tăierea în chip barbar a codrilor din Polesie și la vânzarea lemnului în cantități diabolice. Interesele militare nu sunt decât un paravan.

— Dar printre acționari se află și persoane sus-puse, a obiectat socrul.

— Cu atât mai mult, a mormăit posomorât Simonov. N-am ce căuta în compania lor.

— Scrupule stupide, a răspuns Koșelnikov, dând din umeri, și, fără să mai spună vreun cuvânt, cei doi și-au luat rămas bun pe un ton sec și pentru multă vreme.

În ziua următoare, Lidia a intrat în camera lui de lucru și în locul certei obișnuite i-a propus cu un glas apatic să divorțeze. El a primit propunerea, fără o vorbă. La rugămintea ei, a acceptat să ia asupra sa și vina divorțului – pângărirea patului conjugal. Și omului acesta nevinovat, bun și blajin, i-a fost dat să asculte multe porcării din partea consistoriului până când divorțul a fost aprobat și înregistrat.

O singură condiție a divorțului îl mâhhnea și-l deprima pe Simonov. Conform hotărârii sfântului sinod, cele două fiice ale sale rămâneau la mama lor, care trebuia să aibă grijă de educația lor spirituală și morală, potrivit principiilor și normelor sfintei biserici pravoslavnice.

„Frumoase principii o să le mai vâre în cap”, bombănea Simonov. Și, prevăzând scenele de gelozie din pricina copiilor, de neînlăturat în cazul unui divorț, ura ce se întețește din această pricină și urmările ei dezastruoase asupra copiilor, a părăsit pentru totdeauna, cu durere surdă, Petersburgul, ca să-și continue cariera de profesor în Moscova, pe care o cunoștea și o iubea de mult.

Astfel s-au întrerupt pentru totdeauna legăturile cu fosta lui familie, cu vremea ștergându-se chiar și amintirea ei. Dar dragostea pentru toți copiii, duioșia pentru aceste făpturi neajutorate, bucuria ce-l năpădea când le auzea glasul, când le vedea zâmbetul, când le privea jocurile și primele încercări de a înțelege viața în comun îi umplea mereu sufletul cu un balsam tămăduitor. Nu de dragul unei fraze frumoase, ci din adâncul inimii lui pure și iubitoare își rostise el într-o zi aforismul la o mare adunare a mamelor din Moscova:

— Cel ce a scris o carte bună pentru copii sau a inventat pantalonași care nu încătușează mișcările și sunt plăcuți la purtat este mult mai demn de nemurire și de recunoștință decât toți cuceritorii de state și toți inventatorii de mașini din lume.

Între timp, siroco cel înăbușitor și fierbinte nu numai că nu se potolea, dar se întețea tot mai furios și mai năvalnic. Profesorul obosise de mult să se mai certe zadarnic cu al său *alter ego* mărginit și filistin, Nikolai Evdokimovici. Furtuna care se apropia, dar pregeta să se dezlănțuie, îl strivea parcă și-l sufoca. „De ce-oi sta eu aici și m-oi chinui atât?” s-a gândit el. Până și elevii din clasa întâi de liceu știu că nu-i nimic mai primejdios decât să te adăpostești în timp de furtună sub un copac. Ia să mă duc acasă. Cotețul meu de porumbei e prevăzut cu un paratrăsnet. Din punctul acesta de vedere francezii merită toată lauda, pe care, de altfel, o merită și pentru altfel de furtuni: pentru răzmerițele și răscoalele lor spontane.”

Și s-a ridicat, îndreptându-și cu greu membrele care-i înțepeniseră de atâtea ore de ședere pe bancă. Îl furnica pielea din cap până-n picioare.

„Parcă ar fi curent electric, și-a spus el. Dar, la urma urmei, de ce n-ar fi într-adevăr senzația aceasta un fenomen electric?” În clipa aceea, Simonov s-a prăbușit greoi la pământ, asurzit și orbit de fulgere și tunete îngrozitoare. Un uragan cumplit se pornise ca un cal turbat. Cerul, văzduhul și pământul se înecaseră într-o beznă sinistră. Copacii vuiau, crengile se rupeau trosnind, un castan secular se prăbuși cu un vaier prelung, smulgându-și din adânc rădăcinile uriașe. Copacii se clătinau și se îndoiau până la pământ. Fulgerele și tunetele nu mai conteneau. Șiroaie de apă se revărsau de sus potop. În afară de pânza de apă, grea și compactă, care acoperea tot orizontul, nu

se mai vedea nimic.

Ud până la piele, Simonov își croia cu greu drum printre copaci, găsind uneori pe dibuite cărările pe care apoi le pierdea iar. Deodată, o mânuță delicată i-a atins pe neașteptate degetele și a auzit lângă el o voce tremurătoare, spunând speriată:

— O, domnule, mi-e frică. Vă rog să mă ajutați. Mi-e tare frică, nu mai știu încotro s-o iau.

— Doamne, dumnezeule, e Jeannette! a recunoscut-o profesorul, cuprins de bucurie și groază. Cum de-ai ajuns aici sub pelerina mea? Hai, vino mai aproape, fetițo dragă. Și-acum liniștește-te, c-o să te duc la chioșcul vostru.

A înfășurat-o cu îndemânare în pelerina lui și a pornit voinicește prin băltoace. Uneori, din bocceluță se auzea un glăscior subțire și tânguitor:

— Mi-e frică, mi-e tare frică, bunule domn! Simonov își trecea palma, înduioșat, mângâietor și liniștitor peste pelerina îmbibată cu apă. În sfârșit, au ieșit din Bois de Boulogne, au străbătut bulevardul Beau-Séjour și, sub podețul suspendat, profesorul a dat în primire povara lui udă la chioșcul de ziare, umplându-l de apă. Stăpâna chioșcului a izbucnit în strigăte pline de mirare. Aproape înnebunise căutând-o pe Jeannette în ceasurile înfricoșătoare ale furtunii, prin beznă și fulgere. Cu îndemânarea și gingășia caracteristice tuturor mamelor iubitoare de pe lume, și-a eliberat fetița din uriașa pelerină a profesorului, i-a șters cu mișcări repezi trupșorul ud și năsucul, fără să uite ca între timp să-i mai ardă câte una ori s-o ocărască, povestind tuturor – Jeannettei, profesorului și vecinilor adunați – de spaima îngrozitoare prin care trecuse în ziua aceea.

— O, dragă domnule, i-a spus ea lui Simonov, să mă iertați că la început v-am bănuit chiar pe dumneavoastră că ați luat-o pe Jeannette la Bois de Boulogne, din care cauză am dat fuga la portăreasa dumneavoastră s-o întreb ce fel de om sunteți. M-am bucurat foarte mult când am auzit-o spunând cele mai frumoase cuvinte despre dumneavoastră. Dar cred că înțelegeți neliniștea unei biete mame. Nădăjduiesc că și dumneavoastră ați avut surori, fiice sau nepoate.

În clipa aceea, Jeannette și-a scos capul cu hotărâre de sub mormanul de cârpe în care o învelise maică-sa și a venit cu mărinimie în ajutorul profesorului.

— O, măicuță, a izbucnit ea cu groază și încântare. Dacă ai fi văzut prăpădul de acolo! M-am dus în Bois de Boulogne cu Germaine, fata domnului Colin, măcelarul, dar când a început furtuna, m-am pierdut de ea. Doamne, doamne, ce tare m-am speriat! Vântul bătea cu atâta putere, că a frânt toți copacii și a dărâmat o mulțime de case mari. De peste tot țâșneau fulgere groase cât mâna mea și mari cât turnul Eiffel, și tunetul bubuia ca focurile de artificii de la 14 Iulie ori ca atunci când trage cu tunul. Ploua de parcă venise potopul, despre care ne-a citit preotul că a înecat toată lumea. Mă speriasem de moarte. Și gândește-te, mămico, ce fericită am fost când domnul acesta bun și curajos mi-a venit în ajutor și m-a acoperit cu pelerina lui ca un înger, ca să mă scoată din iadul de-acolo. Mămico dragă, gentilomul acesta viteaz m-a salvat și trebuie să-i fim recunoscători toată viața.

Cuvintele spontane ale fetiței l-au înduioșat și l-au amuzat pe profesor până la lacrimi, dar mama copilului a zis calmă:

— Vorbirea asta înflorată a învățat-o de la prietena ei cea mai bună, Germaine, mai mare decât ea, care, din păcate, citește foarte mult.

Profesorul a spus:

— Desigur, întâmplarea aceasta este un fleac și sunt mulțumit că s-a sfârșit cu bine. Dați-mi voie, *madame,* să mă reped până la cârciumioara doamnei Bussac să iau niște flori de tei. Are flori de tei excelente. Sărmana fetiță s-a udat rău la picioare.

— O, nu, domnul meu. Vă rog să nu vă mai deranjați. Am flori de tei în casă. Vă mulțumesc din tot sufletul și vă rog să aveți și dumneavoastră grijă să nu răciți. Răcelile astea de vară sunt mult mai primejdioase decât cele de iarnă.

„Aprigă femeie! și-a spus Simonov, pe când ieșea din chioșc. Totuși, e o mamă minunată.”

După ce a făcut vreo cinci pași, a întors capul. Dintr-un maldăr de basmale și cârpe îl priveau ochișorii veseli, prietenoși și zâmbitori ai Jeannettei.

Așa a început pentru profesorul Simonov o vreme de grea suferință morală. Mai înainte reușea măcar din când în când să vadă pentru o clipă-două mutrișoara vioaie și veselă a Jeannettei sub diferite pretexte onorabile: ba cumpărând un ziar, ba trecând pur și simplu prin fața chioșcului cu un aer

dinadins serios și preocupat. Dar acum se rușina de șiretlicurile lui nevinovate și se temea ca nu cumva mama Jeannettei să creadă, mai ales după furtuna din Bois de Boulogne, că bătrânul rus cam sucit din fire încearcă să se vâre cu forța într-o familie străină. Așa că a început s-o urmărească pe fetița cea drăguță pe furiș, de la distanță, străduindu-se să nu se lase văzut nici de ea, nici de mama ei, și mulțumind lui dumnezeu că-și formase un ochi ager de pădurar.

Jeannette își petrecea vremea plină de voioșie, îmbogățindu-și mereu impresiile. Fiecare zi îi aducea ceva nou, interesant, vesel. Piciorușele ei alergau neobosite, după cum neobosiți îi respirau plămânii; ochii cercetau neîncetat, urechile prindeau orice foșnet, mintea nu pridideа să perceapă. Dacă ar fi avut o libertate deplină, fără îndoială că nu i-ar fi ajuns arondismentul al 16-lea, nici Parisul întreg cu împrejurimile lui, nici întreaga Franță. Spre mâhnirea ei însă, supravegherea severă a mamei sale și spiritul ascuțit de observație al vecinelor serviabile îi îngrădiseră libertatea la un spațiu redus, limitat la un pătrat format din patru străzi: strada Renelagh, *avenue* Mozart, strada Assomption și bulevardul Beau-Séjour.

Profesorul descoperise mai demult lucrul acesta și o poreclise în sinea sa pe Jeannette: „prințesa celor patru străzi”.

E drept că prințesa aceasta iute de picior mai pătrundea uneori năvalnic și în alte străzi din apropiere. Pe bulevardul Montmorency și în strada Doctor Blanche. Dar nu era vorba decât de escapadele unei prințese amazoane, dornică de aventuri nevinovate.

Interdicția cea mai severă se referea la Bois de Boulogne. De altfel, și curajoasa Jeannette tremura la gândul grozăviilor care se petreceau acolo și nu putea să înțeleagă nici astăzi cum de ajunsese în desișul pădurii în timpul furtunii pricinuite de siroco. După cum povesteau femeile care locuiau de multă vreme în cartierul Passy, printre copacii deși se ascundeau tot felul de răufăcători. Ei îi atacau pe cei ce se plimbau, îi aruncau în automobile și-i duceau cine știe unde, ca să ceară apoi pentru răscumpărarea lor sume mari de bani. Acolo mișunau satiri necruțători, care atacau până și femeile și copiii, rătăceau adesea fiare sălbatece, scăpate din grădina zoologică din apropiere, ba noaptea umblau chiar năluci albe – sufletele oamenilor, pieriți pe vremuri în dueluri în Bois de Boulogne, fără

să aibă parte de sfânta împărtășanie.

Dar asupra micului său domeniu Jeannette, ca o adevărată prințesă, avea drepturi suverane recunoscute de toți. Și era o prințesă bună, prietenoasă, grijulie și iubită. Supușii ei o adorau. Când străbătea voioasă, cu pași ușori, străzile statului său, din toate părțile zburau spre ea cuvinte pline de căldură:

— Bună ziua, Jeannette! Bună ziua, micuță Jeannette!

Toți factorii poștali, cu gențile lor umflate, de piele, fetele care duceau pe la case lapte și franzele, încărcate în cărucioare de mână, grupurile de fetițe grăbite, în drum spre școală, muncitorii care tocmai ieșeau de la cârciumă, unde își luaseră aperitivul, funcționari și curieri (străduindu-se la apariția ei să-și păstreze seriozitatea și un aer de preocupare, în timp ce un zâmbet duios le lumina buzele), femei în vârstă, care se grăbeau spre piață, toți o întâmpinau cu dragoste:

— Bună ziua, Jeannette! Bună ziua, Jeannette! Iar ea împărțea în stânga și în dreapta cu glăsciorul ei cristalin cuvinte de bun găsit împreună cu ghioceii și margaretele zâmbetelor sale scânteietoare:

— Bună ziua, domnule Topin! Bună ziua, doamnă Tirou! Bună ziua, Irène, Simone, Madeleine!

Și câtă grijă arăta ea pentru munca și interesele poporului său! Iată-l de pildă, pe savoiardul tânăr, îmbrăcat în zdrențe, mergând pe trotuar și cântând dintr-un fluier de lemn vechi de când lumea. Alături, prin mijlocul străzii, trece cârdul său de capre lățoase, înghesuindu-se una într-alta. Savoiardul nu face decât să cânte din fluier o melodie tristă, veche de o mie de ani, fiindcă de ordine în turmă are grijă cu o severitate neobosită un dulău mare, negru și deștept, care aleargă fără preget în jurul caprelor, îndemnând pe cele rămase în urmă din încăpățânare sau zburdălnicie să se alăture celorlalte. El se face ascultat prin lătrături sau izbindu-le cu capul, uneori mușcându-le ușurel, dar, de cele mai multe ori, cu privirea de foc a ochilor săi omenești. Trecătorii, înfricoșați de răutatea și sălbăticia dulăilor savoiarzi îl ocolesc, însă Jeannette nu cunoaște teama, și mâinile nu i-au tremurat încă niciodată de frică. De aceea, ea îl ajută, binevoitoare, pe dulăul negru să adune caprele la un loc, și câinele, acoperit de sus până jos cu blana lui lățoasă, o linge din când în când pe față cu limba lui lungă, roșie și fierbinte.

Iar melancolicul savoiard, fără să oprească turma, pe care o

lasă în grija dulăului, prinde una din capre, o mulge cu o îndemânare de scamator, strângându-i ugerul în formă de pară, adună laptele într-un păhărel și-l întinde Jeannettei, fără să scoată o vorbă. Laptele cald, de capră, nu e prea gustos. Și mai are și un miros atât de grețos, încât nu-l beau decât bolnavii și rarii amatori. Dar cum să-l superi pe savoiard și pe minunatul lui câine? Fetița își ia inima în dinți și înghite într-o clipă laptele.

— Mulțumesc, la revedere, scumpul meu dulău. La revedere.

Iată-l și pe tocilarul bătrân, dar drept ca un stejar, trecând în sunetele melodioase ale clopoțelului său. El ascute cuțite, brice și tot felul de obiecte de metal. Atelierul lui pe roate este foarte greu. Îl trag meșterul-stăpân și harnicul lui câine-lup. Jeannette se uită de multe ori înduioșată la câinele acesta roșcovan, cu blana linsă, care-și face datoria cu atâta conștiinciozitate. Se încordează tot în ham și parcă se lipește de pământ în strădania lui de a ușura povara divinității sale, stăpânul.

— Bună ziua, domnule Perier.

— Bună ziua, micuța mea.

Tocilarul se oprește și agită din nou clopoțelul, cu ochii la ferestrele de la care așteaptă să i se dea de lucru. Între timp, câinele-lup se ghemuie sub tocilă, și rămâne acolo, în timp ce domnul Perier zăngăne, hârâie și țiuie infernal cu uneltele sale. Nu se mișcă nici când stăpânul său intră să se mai odihnească după muncă la cârciumioara „Au pelouse”. Poate nu-i place faptul că în cârciumioara aceasta de pe strada Doctor Blanche se află câțiva seteri albaștri, rasă de câini de vânătoare, care se și cheamă „albaștri de Auvergne”, sau poate că, în general, nu-i plăcea niciun fel de societate. E tăcut, morocănos, totdeauna plictisit. Nu îngăduie nimănui să-l mângâie și probabil că nici măcar stăpânul său nu l-a mângâiat vreodată. Desigur, Jeannette ar fi putut s-o facă, dar ce plăcere poți să ai mângâind un câine care nu-ți dă nicio atenție?

Câinele acesta avea o fire ciudat de posomorâtă (nu cumva îi îngreuna sufletul cine știe ce crimă?). Cu atât mai mult cu cât domnul Perier era totdeauna vesel și comunicativ. Jeannette îl asculta cu foarte mare plăcere, de la distanță, cum cânta în cârciumioara lui preferată cântece vesele, străvechi, pe care francezii de astăzi abia le mai înțeleg. I se părea numai cam ciudat faptul că domnul Perier înlocuia unele cuvinte ale

cântecelor sale cu o tuse semnificativă.

Toți erau prieteni buni ai Jeannettei. Și negustorul de haine vechi, cu neîntrecutul lui strigăt, și grădinarii din grădina cea minunată, proprietatea unei milionare pe care nu o văzuse nimeni, niciodată, și fetele de la laborator, și jucătorii pătimași la curse care, când își cumpărau ziarele sportive, o rugau să le spună o cifră norocoasă, și cerșetorii, cărora nu se zgârcea să le dea câte o monedă de doi *„sou”,* dacă se găsea vreuna în buzunarul șorțulețului ei. Dar avea și prieteni foarte prețioși, interesanți, amuzanți și iubiți. Astfel, cam de trei ori pe lună apărea pe domeniul Jeannettei un flașnetar bătrân, dar plin de energie. Îi lipseau brațul stâng și piciorul drept, pierdute în război, în schimb, avea o clientelă bună și serioasă, alcătuită din adevărați cunoscători și fini amatori de muzică nobilă de flașnetă sau, mai potrivit spus, de orgă. El se oprea, la fiecare zece zile, la fereastra melomanului cunoscut de dânsul, își fixa flașneta într-un chip de neînțeles, cu ajutorul cârjelor, și dădea un concert admirabil, care începea totdeauna cu cançoneta italiană *O sole mio,* sau cu cântecul militar francez *La Madelon* sau cu Marsilieza. Trebuie să spunem că (după părerea lui) îl îndrăgea un public ales. În timpul concertului și după terminarea lui, tot felul de monezi învelite în hârtiuțe zburau de la toate etajele, izbindu-se de trotuar și de caldarâm.

Dar în afară de muzica rafinată, flașnetarul lipsit de o mână și un picior mai aducea ceva cu el. Fixase pe capacul orgii sale o cutiuță din care, în schimbul a cinci centime, oricine putea să scoată niște bilețele verzi și roșii făcute sul, cu prezicerea soartei, rezolvarea problemelor amoroase și comerciale, cu precizarea însemnătății astrologice a planetei fiecărui om și cu alte lucruri înțelepte. Dar pesemne că din cauza invalidității sale, muzicantului îi era greu să facă mai multe lucruri în același timp: să învârtească manivela flașnetei, să-i urmărească pe amatorii de preziceri și să adune de pe jos monezile învelite în hârtie, șontâcăind, aplecându-se anevoie și abia pridind să trimită bunilor săi clienți bezele spre toate etajele, de la demisol până la mansarda de la catul al șaptelea, unde se cuibăresc servitoarele, cusătoresele și alți oameni săraci, totdeauna gata să răsplătească micul divertisment muzical. Totuși, flașnetarul nu putea suferi când vreunul dintre cei adunați în jurul lui sărea să-l ajute. Atunci ciocănea cu cârja în caldarâm, spunând cu o

grabă plină de nemulțumire:

— Nu, nu, vă mulțumesc, nu am nevoie, mă descurc singur, vă mulțumesc!

Dar, uimitor! – când Jeannette s-a aplecat pentru prima oară și i-a întins apoi cu eleganță, între două degete, hârtiuța mototolită în care se aflau doi *„gros sou”*[1], flașnetarul a bătut-o prietenos pe umăr, spunându-i cu un zâmbet:

— O, *„merci, grand merci”,* micuța mea. Cât ești de fermecătoare!

Și, într-adevăr, fetița aceasta oacheșă, cam murdară, cu ochișorii ei negri, vii, avea grozav de mult din ceea ce franțujii numesc *„charme”*[2] și ceea ce-i atrăgea spre ea pe oameni, câini, cai și pisici.

Cu prilejul vizitei următoare în cartierul Passy, în ducatul prințesei Jeannette, flașnetarul abia a ajuns, că a și căutat-o din ochi pe ajutoarea sa. De îndată ce a descoperit-o, a chemat-o, zâmbind, la el, iar când fetița s-a apropiat, strălucind de bucurie, acesta a scos de după reverul paltonului un trandafir puțin boțit, dar încă înmiresmat, și i l-a oferit, galant. De atunci, Jeannette, de cum auzea de departe sunetele prelungi ale flașnetei, zbura ca o săgeată spre impresarul ei și-și făcea munca conștiincios, ferindu-se numai să nu pătrundă în zone interzise. Și totdeauna căpăta un trandafir, o garoafă sau o altă floare de sezon; darurile acestea erau mândria ei, deoarece le câștiga printr-o muncă pur artistică.

Un alt infirm – prietenul cel mai iubit al Jeannettei, de care-i era milă și-i purta o grijă deosebită – era un orb, un bărbat în vârstă, blajin, cu fața palidă și cu o voce minunată, plină de tristețe. El trebuia să traverseze în fiecare dimineață strada Renelagh, care în anul acela era acoperită cu moloz, cărămizi și scânduri de la noile construcții, ceea ce făcea ca drumul să fie greu și primejdios pentru un om lipsit de vedere. Jeannette îl ajuta de mult, de săptămâni și luni să treacă strada. În fiecare zi, în afară de sărbători, la șapte dimineața, Jeannette își aștepta prietenul drag și tăcut la intersecția dintre *avenue* Mozart și strada Renelagh. El apărea exact la ora șapte, în mână cu un baston alb. Nu vedea, dar prin mișcările capului căuta parcă să simtă unde se afla fetița, și ea își anunța prezența cu glăsciorul

---

[1] Monedă de zece centime (fr.) (n. t.)

[2] Farmec (fr.) (n. t.)

ei subțire:

— Bună dimineața, domnule Gaston.

Ochii lui adânciți în orbite erau negri și morți. Dar pe buze îi juca un zâmbet cald, întotdeauna trist.

— Bună dimineața, sufletelul meu. Ce ai visat?

Dar Jeannette era atât de tânără, încât nu visa, și chiar dacă visa vreodată, uita visul în aceeași clipă.

— Nimic, domnule Gaston.

— Slavă domnului, răspundea orbul cu un ton de consolare.

Apoi se luau de mână și porneau. Orbul se obișnuise să pipăie pământul cu bastonul, dar Jeannette îi strângea ușor mâna, prevenindu-l din când în când:

— În dreapta e o cărămidă! În stânga e o groapă!

Uneori, se așezau împreună pe o bancă de pe stradă și stăteau de vorbă. Orbul o întreba:

— Azi e luni?

— Mi se pare că da, domnule Gaston.

— Ce crezi, Jeannette, ce culoare are luni?

— Verde-închis, răspundea copilul.

— Și eu cred la fel. Îi auzi pe soldați suflând în trompete? Ce culoare are muzica asta?

— Roșie, răspundea Jeannette fără șovăire.

— Ba eu cred că e un roșu nuanțat cu galben. Nu-i așa?

— O, da, domnule Gaston, nuanțat cu galben.

Tăceau. Peste câteva minute, domnul Gaston spunea încet:

— Am orbit. Nu văd nimic. Dar soarta mi-a lăsat cu mărinimie auzul, pipăitul, mirosul, gustul și rațiunea. Aș fi putut să le pierd pe toate și să zac acum într-o beznă veșnică. Așa-i că sunt fericit, dragă Jeannette?

— Vă iubesc, domnule Gaston, șoptea fetița, mângâindu-l cu gingășie pe obraz. Apoi mergeau, ținându-se de mână, până în bulevardul Beau-Séjour, unde se despărțeau.

Profesorul Simonov surprinsese adesea aceste întâlniri tăcute și melancolice. Dar sufletul lui luminos nu cunoștea gelozia, mai ales față de un om ca domnul Gaston, pedepsit atât de crunt de soartă. Se gândea doar uneori că dacă ar fi orbit și el, prietenia cu Jeannette ar fi fost pentru dânsul în această nenorocire cea mai mare mângâiere. Și iată că într-o bună zi s-a hotărât să se folosească de un șiretlic nevinovat, caraghios, de băiețandru. Fetiței i se interzisese cu strictețe să se împrietenească cu

profesorul rus, dar când îl întâlnea întâmplător pe stradă, nu scăpa niciodată prilejul de a-l saluta cu un zâmbet sau cu un semn din cap. Uneori, chiar traversa în fugă strada pentru el, dar avea un fel insuportabil de a se băga sub fiecare tramvai și autocamion, ceea ce-l îngrozea pe Simonov. Într-o dimineață, după ce a scăpat ca prin minune de un autocamion uriaș, care tocmai trecea urlând și pufăind, Jeannette l-a găsit pe bătrânul ei prieten parcă slăbit de puteri, istovit și deprimat.

— O, domnule profesor, ce s-a întâmplat? Sunteți tare bolnav, da? a zis ea cu un ton jalnic. Cu ce aș putea să vă ajut?

— Vai, dragă Jeannette, a răspuns Simonov, gemând. Mi s-a întâmplat o mare nenorocire. Am orbit! Vrei să fii atât de bună să mă conduci până acasă? Locuiesc aici, aproape, în bulevardul Montmorency.

— Cu plăcere, domnule profesor. Sprijiniți-vă de brațul meu.

Au făcut împreună vreo cincizeci de pași. Profesorul mergea tot mai nesigur, împiedicându-se mereu. Dar cu vreo treizeci de pași înainte de a ajunge la casa lui Simonov, Jeannette a izbucnit pe neașteptate într-un râs vesel și zgomotos, ca o ploaie de aur ce cădea pe o tavă de argint.

— Poznașule! Mincinosule! zicea ea râzând. Credeți că mă las prostită cu una, cu două? Mâinile dumneavoastră sunt prea aspre pentru un orb și parcă eu nu văd cum vă tremură pleoapele când vă uitați la mine printre gene? Și pasul vă e mult mai sigur decât al unui orb. *„Alors”,* marș acasă, domnule orb! Și vă rog să nu mai faceți scamatorii d-astea, altfel o să rămâneți pentru totdeauna orb. Lui dumnezeu nu-i plac astfel de glume.

Simonov a pornit mai departe, fâstâcit și rușinat. Dar Jeannette îi strigă din urmă, pentru a-l mângâia:

— Să vedeți: îl iubesc pe domnul Gaston, dar vă iubesc și pe dumneavoastră. Și Gaston e bun, și dumneavoastră sunteți bun, fiecare în felul lui. O să vă duc într-o zi să-l cunoașteți și o să deveniți prieteni.

Cu timpul, profesorul a descoperit multe ciudățenii la Jeannette. Astfel, a constatat că acestei fetițe drăguțe nu-i era scârbă de nimic.

O dată, într-o dimineață, devreme, coborând în stradă, profesorul a văzut priveliștea obișnuită din fiecare zi. În fața intrării staționa ca de obicei un autocamion mare, încăpător,

dinaintea cutiilor de tablă scoase din vreme de portărese, pline cu tot felul de gunoaie strânse în douăzeci și patru de ore. Trei auvergnezi vioi le ridicau cu îndemânare și le goleau în autocamion. Simonov a auzit deodată glasul vesel al unuia dintre ei:

— Hei, Jeannette! Ține!

Abia atunci a văzut profesorul silueta micuță a fetei, ascunsă până în clipa aceea de botul mașinii. Și Jeannette a prins cu îndemânare din zbor un obiect mic, cenușiu, care-i fusese aruncat. Era un ursuleț jerpelit de pluș, cu un botișor naiv și mirat.

— Mulțumesc, domnule Antoine, a strigat ea, bucuroasă.

Iar Simonov se gândea: „Așadar, iată de unde are în căruciorul acela de copil o colecție atât de bogată de jucării vechi și stricate. Din gunoaie! Ei, drăcia dracului, dar cutiile astea sunt un focar de microbi. Poți să te alegi foarte ușor cu o boală infecțioasă primejdioasă. De ce o fi mama Jeannettei atât de nătângă? La ce se gândește poliția? Cu ce se ocupă serviciul sanitar? Profesorul nu a îndrăznit s-o avertizeze pe mama Jeannettei, fiindcă îi cunoștea bine autoritatea despotică și independența în ceea ce o privea pe fiica ei. De asemenea, ar fi fost absurd și ridicol dacă ar fi cerut unor oameni care se ocupau de curățenia și de sănătatea unui oraș uriaș să supravegheze comportarea igienică și curățenia fiecărei ștrengărițe vioaie de șapte ani. Asta era treaba mamelor și a școlii. Dar mintea inventivă a profesorului a născocit un șiretlic nevătămător pentru Jeannette și plăcut pentru el.

Era prieten cu unul dintre gunoieri, domnul Antoine, care avea aspectul unui gruzin, iar prin caracter se asemăna cu un rus din Iaroslavl. Amândoi frecventau bistroul doamnei Bussac, jucaseră adesea belotă și se cinstiseră cu vin roșu. Simonov avea darul să se înțeleagă ușor cu muncitorii. Într-o zi, pe când beau împreună ultimele înghițituri din paharul cu vin rubiniu, profesorul a spus:

— Domnule Antoine, am o mică rugăminte.

— La dispoziția dumneavoastră, monsieur.

— Vezi dumneata... Micuța Jeannette este o fetiță fermecătoare... minunată, dar onorabila ei mamă e foarte severă cu ea. Niciodată nu-i face o plăcere și nu îngăduie cu niciun preț să i se dăruiască fetiței măcar un lucru de nimica,

dintre cele mai nevinovate.

— O, domnule, a replicat Antoine, cu un ton serios. Noi, francezii, ne iubim foarte mult copiii și nu putem înțelege de ce un străin, chiar de-ar fi și un gentilom, să dăruiască jucării copiilor noștri. Nu înțelegem capriciul acesta. Oare străinii nu au copiii lor?

Profesorul a oftat.

— Ah, domnule Antoine, am avut doi copii – două fetițe. Dar acum nu le mai am și nu le voi mai vedea niciodată. Cred că înțelegeți dorul meu de copii. Un mare filozof a spus cândva: „Natura nu suferă golul”. Sper că-ți dai seama de dragostea mea curată, sfântă, de atașamentul meu părintesc pentru Jeannette. Dacă aș fi bogat, aș face ca fetița aceasta și mama ei să aibă o viață admirabilă, m-aș îngriji ca Jeannette să urmeze studii superioare, și ca fiecare zi din viața ei să fie plină de bucurie și folositoare pentru ea și pentru cei din jurul său. Dar fiindcă sunt un sărăntoc, nu pot să fac altceva decât să-i cumpăr uneori câte o jucărie ieftină.

Pe domnul Antonie l-au mișcat cuvintele profesorului, dar mai ales tonul lui plin de căldură și tristețe.

— Cu ce vă pot ajuta, sărmanul meu prieten?

Profesorul s-a înviorat.

— O, domnule Antoine, cu un fleac nevinovat. Am văzut o dată cum ai aruncat Jeannettei din camionul dumitale un ursuleț de pluș. Era vechi, jerpelit, un adevărat invalid, dar am văzut cum s-au aprins de bucurie ochii Jeannettei. Asta-i tot. Îngăduie-mi să-ți aduc din când în când câte un fleac din ăsta pentru copii, iar dumneata, fără să spui nimic, să-l dai Jeannettei. Îmi iau și eu obligația să nu spun niciodată, nimănui, despre înțelegerea noastră. Taina va rămâne între noi.

Sufletul fiecărui francez, chiar și al unui auvergnez cu simț practic, are o mică doză de sentimentalism când e vorba de copii.

— O, a zis el, bătând pe Simonov pe umăr. Nu-i o treabă grea. Vă puteți bizui pe mine.

Altădată, Simonov cunoscuse doar superficial Parisul, pe care-l admirase în scurtele vizite făcute cu mult înainte de îngrozitorul război și de emigrația lui forțată. Acum, deși locuia în capitala lumii de aproape zece ani, nu se mai sătura să admire marea ei forță vitală, ritmul ei vioi și totdeauna tineresc,

dragostea ei pentru spectacole, pentru vorbele de duh, pentru eleganța din toate domeniile vieții, minunata desăvârșire în orice acțiune, în orice invenție și în orice operă de creație. Ce nu dăruise Parisul întregii lumi! Monarhismul cel mai strălucitor, mai luxos, mai puternic și mai absolut și revoluțiile cele mai sângeroase și violente, înțelepciunea lui Pascal și opera lui Offenbach, râsul lui Rabelais și ironia caustică a lui Voltaire, aforismele subtile ale gânditorilor și cuvintele istorice minunate în grosolănia lor ale lui Cambronne, uimitoarele parfumuri ale celor mai vestiți parfumeri, și înțeleapta carte a lui Souvarin „Fiziologia gustului”.

Timp de secole, Parisul a fost considerat capitala lumii, arbitrul modei feminine, și se va bucura de această faimă încă multe veacuri, după cum va continua să stea în fruntea popoarelor în ceea ce privește matematica, chimia, fizica, construcțiile, dreptul, medicina, ingineria și toate celelalte științe și arte.

Marca Parisului este un bilet de intrare în templul gloriei și al nemuririi. Lucrul acesta îl știu nu numai savanții, scriitorii celebri, pictorii, sculptorii, compozitorii, muzicienii, cântăreții, dar și prestidigitatorii, jocheii, clovnii, saltimbancii și prezicătorii. Parisul este cam zgârcit cu daruri stupide, bănești, dar aplauzele sale răsună pe întregul glob. Și cu câtă noblețe păstrează orașul acesta amintirea celor ce au izbutit să devină preferații lui. Nu cred să existe pe lume un alt oraș în care marii dispăruți să fie eternizați cu luxul parizian în statui și în denumirile străzilor.

Dar pe Simonov îl entuziasmau și-l captivau mai mult decât orice lucrările de artizanat, creații pline de candoare ale francezilor. Niciodată nu scăpa vreo expoziție economică în memoria prefectului parizian Lepine, și asculta cu încântare uimitoarea elocvență a șarlatanilor de pe stradă, care se pricepeau prin vorbe și gesturi să bage trecătorului pe gât tot felul de fleacuri inutile. Se plimba cu o nespusă plăcere, pur copilărească, pe timp frumos, pe marile bulevarde, când inventatorii și meșterii anonimi vindeau jucării pentru copii, tot-deauna noi, amuzante, ispititoare și ingenioase. Abia aici, în exilul apăsător, înțelesese că aproape toate jucăriile dragi din copilăria petrecută la Moscova ajungeau acolo, pe căi ocolite, de la Paris, și *bilboquet* – joc de grădină, și drăcușorul american, și baloanele multicolore, și scârțâitoarele cri-cri, interzise mai

târziu de șeful poliției, Ogareov. Meșterii parizieni confecționau mereu alte jucării, mijloc de amuzament pentru adulți, copii, bătrâni și bătrâne, fetițe și băieți. Apoi, de câtă voioasă inventivitate și de adâncă și sigură cunoaștere a modei zilei dădeau ei dovadă! Când doamnele din Paris s-au pasionat pentru focși, pe bulevarde au apărut imediat focși micuți de pluș, flanelă și chiar de catifea. După aceea, când au început să fie la modă *Irish-terrier*-ii lățoși, pe marile bulevarde se vindeau sute de astfel de căței – jucării, blajini și simpatici, care și când sunt vii par a fi confecționați în grabă de mâini stângace de copil, din vată, puf și petece. Apoi a venit rândul lui Mickey, șoricel, cobai ori iepuraș. Mickey îi făcea înainte să râdă până la lacrimi pe copii, apărând pe ecran în pauzele dintre acte, dar imaginea lui amuzantă a fost transformată mai târziu în jucării mici, care stârneau și hazul, ca mai înainte, dar constituiau și un excelent „*porte-bonheur*”[1]. De un mare succes s-au bucurat și jucăriile numite *iu-iu,* pe care le lăsai și le ridicai în sus, suspendate pe un fir de ață – dar succesul lor a fost efemer. Au ținut vreo cinci-șase luni, apoi au dispărut. Sunt, însă, și jucării norocoase, neinfluențate de modă, timp, sau de capriciile cumpărătorilor, care se bucură de cerere continuă zeci, ba chiar și sute de ani. Aici e vorba fie de o vrăjitorie, fie de istețimea cu care a fost prins gustul tuturor copiilor de aceeași vârstă. Printre acestea se află în primul rând doi luptători de carton; ei redau în chip admirabil pe masă toate peripețiile luptei greco-romane, fiind legați de un firicel invizibil, tras de cel care-i mânuiește. Apoi rața, care când o strângi măcăie de se aude în toată piața și, în sfârșit, cărăbuși, muște, libelule, albine și tot felul de alte gângănii cu arc, ce se mișcă și zăngănesc. Desigur că o astfel de jucărie ar putea supraviețui câteva generații de copii, dacă tatăl grijuliu ar scoate-o numai în zilele de sărbătoare din cutia de sticlă, ar întoarce arcul cu băgare de seamă, ca să nu-l rupă, iar după ce aceasta și-a executat numărul, ar închide-o în aceeași cutie unde ar sta liniștită până la următoarea sărbătoare. Dar atunci ce ne-am face cu nevinovata curiozitate a copiilor și cu interesul științific pentru orice mecanism?

Chiar a doua zi după convorbirea sa sentimentală cu auvergnezul Antoine, Simonov s-a dus pe marile bulevarde. Mai

[1] Aducător de noroc (fr.) (n. t.)

întâi și-a numărat cu grijă banii și a constatat că are unsprezece franci și șaptezeci și cinci de centime. Motanului negru nu trebuia să-i cumpere ficat, fiindcă dispăruse, ceea ce era un avantaj. Vechiul ceasornic Moser putea fi vândut sau amanetat. Mergea cu precizia unui cronometru naval. Dar pe cine să-l ispitească un biet ceas vechi de argint, îngălbenit de atâta întrebuințare? Să ceară un avans la vreo lecție? Dar dacă-l întreba pentru ce-i trebuie? El nu știa să mintă, sau să facă o mutră lingușitoare. O să se descurce altfel. Chiar mai bine. Vegetarismul e cel mai bun stimulent al refacerii fizice și intelectuale. Ar fi o idee. O jumătate de kilogram de pâine albă, rece, costă cincizeci de centime și i-ar ajunge două zile. Acum se punea problema substanțelor nutritive și a vitaminelor. Fulgii de ovăz n-ar fi răi – *porridge*[1]-ul, de exemplu, sau alte preparate. Trebuia să aleagă dintre ele pe cel mai sățios și mai ieftin. Ceaiul îl fiersese numai o singură dată, așa că-l mai putea folosi de cinci-șase ori. Zău, totul era în ordine!

Ca totdeauna, pe marile bulevarde se aflau mulți vânzători de jucării, nenumărați cumpărători și un număr și mai mare de cască-gură. Simonov nu se putea hotărî. Ceea ce i se părea bun, era scump, iar jucăriile ieftine erau fără haz, neinteresante.

Pe *Boulevard des Italiens,* profesorul a descoperit pe neașteptate o jucărie care i s-a părut nouă, amuzantă și frumoasă. Vânzătorul ținea sub braț parcă un foxterier micuț și vesel, despre care cu greu puteai spune dacă e un cățeluș, un mic monstru sau un liliputan. Era neobișnuit de mic și de drăgălaș. Ochii îi luceau cu vioiciune, iar lăbuțele se mișcau necontenit. „Ce cățeluș minunat”, și-a spus profesorul și abia atunci a băgat de seamă că foxterierul era confecționat dintr-un material alb, avea ochi de sticlă, iar lăbuțele i le mișca, cine știe cum, stăpânul lui. Dar nu numai profesorul era amăgit de această iluzie îndemânatică. În fața tarabei se auzeau exclamațiile neîntrerupte atât ale bărbaților, cât și ale femeilor, care au mai mult spirit de observație.

— Ah, ce cățel fermecător! S-ar putea crede că e într-adevăr o jucărie. Să fi izbutit cineva să crească o rasă atât de mică? Uimitor ce lucruri se realizează astăzi!

— Și cum s-a uitat la mine acum! Parcă n-ar fi câine, ci om.

Simonov a întrebat cu un glas răgușit și cu un aer

[1] Fiertură din fulgi de ovăz (engl.) (n. t.)

deznădăjduit:

— Cât?

— Zece franci și nouăzeci de centime.

Profesorul a tăcut multă vreme, blestemându-și sărăcia. Nu avea decât unsprezece franci și șaptezeci și cinci de centime. Dacă și-ar opri pentru toate cheltuielile prevăzute numai un franc, tot i-ar lipsi trei *sous,* ca să cumpere cățelușul.

„Trei *sous,* a invocat profesorul cerul, mut de disperare, numai trei *sous!* Dacă i-aș găsi pe jos."

S-a aplecat să cerceteze trotuarul. A zărit pe jos un *„gros sou",* mare, cu chipul lui Napoleon al III-lea. Aproape că nu s-a mirat. Dar vai, îi mai lipsea un *„petit sou",* un singur *sou,* atât de neînsemnat, încât cu el în afară doar de un bulin la farmacie nu puteai să cumperi nimic altceva.

Dar stăpânul fermecătorului fox a spus binevoitor:

— Lăsați, nu contează. Un *sou* e un fleac! Mai bine uitați-vă cum trebuie mânuit cățelușul. Băgați un deget aici, altul dincoace, iar trupul acesta atât de mic de parcă n-ar exista îl acoperiți cu mâna. Vă mulțumesc, *monsieur,* simt că aveți mână bună.

A doua zi, dimineața devreme, auvergnezul Antoine a găsit parcă din întâmplare în camionul său această jucărie minunată și a dăruit-o Jeannettei, arătându-i mai întâi toate mișcările fermecătoare pe care le făcea cățelușul vesel și prietenos. Jucăria a avut un succes uimitor în întregul cartier. Toți prietenii și toate prietenele Jeannettei au umplut străzile și fundăturile cu țipete asurzitoare și exclamații pline de entuziasm:

— O, Jeannette, îmi dai voie să țin și eu puțin în mână cățelușul tău fermecat? Știe să latre, dragă Jeannette? Cum îl cheamă? Pot să-l mângâi? Vai, ce fericită ești, Jeannette!

Jeannette era bună și mărinimoasă. Apoi, o năpădise o bucurie atât de mare, încât ar fi putut s-o copleșească dacă n-o împărtășea cu alții. De la o sută de pași l-a zărit pe Simonov și a pornit în fugă spre el, zburând ca o rândunică:

— Domnule profesor! Dragă domnule profesor! Uite ce jucărie minunată am. Ai mai văzut vreodată așa ceva?

Profesorul s-a prefăcut uimit și a spus serios:

— Nu, dragă Jeannette, o jucărie ca asta nu am mai văzut niciodată. E o adevărată minune. După înfățișare e neîndoielnic un foxterier, dar nu cred ca cineva să fi văzut vreodată un câine

atât de mic. Afară numai dacă englezii ori japonezii ar fi crescut o rasă atât de rară de câini. Ce-i dai de mâncare?

Fetița a izbucnit în hohote de râs.

— Nu-i un câine adevărat, nu e viu. E jucărie. E făcut din nu știu ce material, nici n-are burtică și nu respiră.

— Nu mai spune! a zis profesorul. Ochii lui sunt atât de vii și botișorul atât de expresiv! De unde l-ai luat, Jeannette?

— L-am primit cadou. Mi l-a dăruit domnul Antoine, cel care strânge gunoiul dimineața.

— Drăguț cadou, l-a lăudat Simonov. Ai grijă de el.

Acel *„gros sou*" greu de pe timpul lui Napoleon al III-lea, pe care Simonov îl găsise pe trotuar, trezise în creierul și în mintea lui un noian de gânduri, amintiri și idei îndrăznețe. Regimul alcătuit din supă de fulgi de ovăz și din ceai opărit pentru a nu știu câta oară stimula inventivitatea și energia minții sale.

Aici, în cartierul Passy, la doi pași, se afla Bois de Boulogne, un rezervor de aer curat, cu un hipodrom uriaș, cu două lacuri pe care pluteau lebede și unde te puteai plimba cu barca. Bois de Boulogne nici nu era de fapt o pădure, ci un parc bine îngrijit. Dar dacă te afundai în el spre Longchamp, ajungeai într-un adevărat hățiș, de unde apăreau uneori ciute grațioase și temătoare, care piereau într-o clipă la cea mai mică mișcare bruscă sau la un zgomot mai puternic. De cealaltă parte a parcului se afla grădina zoologică, plină de elefanți, urși, hiene, morse, foci, flamingo, marabu, maimuțe și de felurite alte jivine. În apropiere de Bois de Boulogne se găsea Trocadero, cu un acvariu interesant, cu un bogat muzeu și cu un teatru uriaș, unde se prezentau admirabile piese de teatru, clasice. Drăguța Jeannette nu văzuse niciodată toate acestea. Simonov nici nu îndrăznea să se gândească la o instruire și educare sistematică a oacheșei Jeannette. Când îi va veni vremea, va urma școala comunală, apoi un liceu nu prea scump, unde va învăța puțină gramatică, puțină literatură, puțină fizică și chimie, puțină matematică, puțină istorie și geografie, ca să nu rămână o ignorantă. Iar după aceea, dacă se va dovedi că are talent, cine ar putea-o împiedica să devină o nouă George Sand sau o nouă *madame* Curie? Dar profesorul era convins și știa din instinct că primele impresii ale copiilor pătrundeau în sufletul lor receptiv cu o forță extraordinară, care nu-și are seamăn în univers. Fiecare culoare,

sunet fals sau muzical, fiecare nuanță a glasului omenesc, orice miros ori adiere de vânt, orice obiect atins, conștient sau pe jumătate conștient, de viitorul om matur, orice cuvânt auzit sau rostit, orice gând care abia mijește în creierul încă nedesăvârșit, orice vis în somn, orice atom de hrană înghițit de gura stângace și lacomă, toate aceste fenomene, imagini și obiecte contribuie la construirea puternicului edificiu care se numește *om* și în fața căruia tot ceea ce a creat omenirea pare bicisnic. „Da, aveau dreptate înțelepții care susțineau că un copil trebuie crescut într-o atmosferă de frumusețe și bunătate, se gândea înduioșat profesorul. Copilul trebuie să crească într-o atmosferă de frumusețe, dându-i-se totodată cunoștințele elementare, adolescentul să crească într-o atmosferă de frumusețe și de dezvoltare fizică, iar tinerii, într-o atmosferă de frumusețe și de învățătură."

Profesorul își depăna mai departe firul gândului:

Mă rog, să se ducă Jeannette la școala ei și să învețe ce vrea și ce poate în limba ei maternă, care e totdeauna hrana cea mai bună pentru minte, însă de ce să nu învețe sub îndrumarea lui iubitoare să cunoască nesfârșita frumusețe, bunătate și bogăție a lumii? Nu exista decât o singură piedică: o mamă autoritară, superstițioasă si neîncrezătoare, stăpâna chioșcului de ziare. Dar nu-i nimic, o să aranjeze totuși o distracție nevinovată, de pildă, o vizită la grădina zoologică sau la un bâlci, ori vizionarea unui spectacol de teatru. Nu degeaba era el un om șiret ca un sălbatic din America de Nord, așa că n-o să încerce s-o influențeze chiar el personal pe mamă. O să-l folosească pe amicul ei, domnul Auguste, *plombier*[1], leneș și amator de băutură. Desigur, doamna îndrăgostită n-o să-i refuze nimic. Apoi, toate cheltuielile pentru plimbarea de duminică le va lua asupra lui. Să fie vorba aici de un procedeu machiavelic? Prietenia cu domnul Auguste începuse demult și devenea din zi în zi mai strânsă. Nu era o treabă complicată. Cinci-șase partide de belotă, în timpul cărora profesorul se prefăcea a nu băga de seamă că partenerul lui nu șovăia să treacă în propriul său cont zece-cincisprezece rânduri de vin roșu sau de Pernaud, pe care Simonov le lua fără să clipească asupra sa. Dar la temelia acestei prietenii trainice, în care bătrânul, șiretul emigrant își punea atâtea speranțe, se afla mai ales dragostea lui sinceră și

[1] Instalator (fr.) (n. t.).

fierbinte pentru Franța și francezi. Mai exista însă și o altă piedică grea, dacă nu chiar aproape imposibil de biruit – banii. Și-i terminase demult. Dar profesorul nu-și pierdea curajul. Nu se socotea el degeaba un om norocos. De când se știa, i se împliniseră toate dorințele mai importante. Uneori, în întregime, alteori, pe jumătate, de cele mai multe ori în proporție de o cincime sau o zecime, totuși se împliniseră. Își amintea de vremea când, înainte de a intra în școala primară, locuia cu părinții săi la Moscova, pe Presnia, într-o casă de lemn, cu o curte mare – un adevărat rai pentru jocul de popice. Micuțul Kolka își pusese în gând să câștige popicul cel mare. Desigur, nu era prea greu să cumperi popicul acesta, să-l faci singur, ori să-l comanzi unui turnător, dar un astfel de popic nu se bucura de nicio faimă. Prețuit era numai cel călit în bătălii, dovada măiestriei jucătorilor celebri din cartier. Nu era ușor să pui mâna pe el. Trebuia să dobori nenumărate popice obișnuite, jucând cu parteneri iscusiți. Până la urmă, Simonov a câștigat totuși mult râvnitul popic, ce-i drept, abia după un an, când intra în prima clasă de liceu și numai după grele încercări.

Mai târziu, pe vremea când era în clasa a doua de liceu, și-a dorit cu pasiune să intre și el în corul bisericesc al liceului. Nu și-a văzut visul împlinit prea repede, ci abia după ce glasul său mic și cam răgușit de tenor s-a transformat într-o voce plăcută de bariton. Același lucru s-a întâmplat cu înotul, călăria, cu primul iepure împușcat, cu prima dragoste sfioasă și naivă, cu prima prelegere ținută, cu prima carte apărută. Cu anii, profesorul a început – ce e drept – să bage de seamă că puterea dorinței și supunerea soartei față de ea se realizează mai ales în adolescență, ceva mai puțin în tinerețe, slăbesc la maturitate, iar mai târziu, mai șchioapătă, mai șovăie, dar până la urmă tot se realizează. La Paris, în zilele grele, a găsit o dată pe stradă cinci franci, iar altă dată, doi franci. La asta se mai adăuga recenta întâmplare de pe *Boulevard des Italiens.* Oare nu datorită dorinței lui descoperise moneda pe jos? Nu trebuia decât să-ți încordezi voința.

A turnat toată noaptea cu găleata. Dimineața era cețoasă și caldă, soarele se ascunsese printre norii deși care se târau alene pe cer.

Ca întotdeauna, profesorul a coborât devreme. Gunoierii își începuseră munca. El și-a amintit de Jeannette, prințesa celor

patru străzi, și inima a început să-i bată amarnic, cuprinsă de o neînțeleasă tristețe. S-a întâlnit cu vechiul său prieten, pictorul.

— Bună ziua, domnule profesor.

— Bună ziua, Ivan Ivanovici. Facem o plimbare în Bois de Boulogne?

— Facem.

S-au dus departe, dincolo de hipodrom, de-a lungul lacului mărginaș, până la locul de trecere cu bacul. Pictorul critica politica Germaniei și prezicea un apropiat război înfricoșător, de o neînchipuită cruzime și amploare.

Vorbind, au ajuns la punctul de închiriere a bărcilor. Acolo au asistat la o priveliște ciudată. Lebedele se îngrămădiseră pe apă, înconjurate de ceața deasă. Perspectiva pierise cu totul și rămăsese numai suprafața plană, din care pricină păsările păreau desenate sau mai bine zis înșirate pe sfori invizibile, paralele.

— Ce drăcie o mai fi și asta?! a exclamat profesorul, surprins în chip neplăcut. Am impresia că întreaga lume s-a turtit.

— Nu-i nimic, e o iluzie optică, ce se petrece și pe nave și în deșert, l-a lămurit pictorul. Va răsări numaidecât soarele și toate își vor lua iar locul obișnuit în spațiu, hărăzit de dumnezeu.

Pictorul avea dreptate. Ceața s-a împrăștiat curând, și obiectele și-au recăpătat contururile cunoscute. Prietenii au luat-o spre casă și, pe drumul de întoarcere, pictorul a spus:

— Cu ceața asta am și uitat că veneam la dumneata cu o treabă. Îți amintești de vechiul dumitale tablou pictat pe lemn?

Profesorul s-a gândit o vreme cu încordare și și-a amintit. Era vorba de un mic obiect de artă, ce zăcuse câțiva ani în casa de la Novgorod moștenită de el și pe care-l adusese fără niciun gând la Paris. Reprezenta, în tonuri întunecate, odaia unei cârciumi vechi, olandeze sau flamande, în care se aflau un bărbat voinic, cu coif de aramă, o femeie cu forme pline, pe jumătate goală, un câine alb și un băiețaș, care făcea într-un colț ceea ce face și Manneken-Pis[1] din Bruxelles. Cu foarte multă vreme în urmă, profesorul dăduse pictorului tabloul, cu rugămintea de a afla cine-l pictase și valoarea lui aproximativă. Simonov a întrebat:

— Îmi amintesc, ce-i cu el?

---

[1] Celebră fântână din Bruxelles, reprezentând un băietel gol care lasă un jet de apă (inspirată după statueta în bronz a lui Duquesnoy - 1619) (n. r.).

— Nu e pictat de Teniers-bătrânul[2], cum am presupus eu, ci de Teniers-tânărul, elevul preferat al celui dintâi. Că era elevul lui preferat se vede și din faptul că i-a împrumutat și numele său. Este o pictură de valoare. Dacă vrei s-o vinzi repede vreunui magazin de lucruri de artă, poți căpăta pe ea opt sau zece mii de franci. De la un amator ai putea să iei douăzeci de mii, iar de la un cunoscător, chiar treizeci de mii. Asta-i tot. Misiunea mea e terminată.

— Ți-am promis un comision, a spus Simonov.

— Lasă prostiile, a zis pictorul. Desigur, mi-ai promis, dar nici nu mi-a trecut prin gând să accept așa ceva. O să mâncăm într-o zi iepure sau miel cu usturoi la *madame* Bussac, o să-l udăm cu vin roșu și basta.

Au trecut peste podețul suspendat și apoi au coborât în partea cealaltă, spre binecunoscutul chioșc. Profesorul mergea înainte. Deodată, pictorul l-a auzit exclamând tulburat:

— Doamne! Dar unde e chioșcul? Ce s-a întâmplat cu el?

Pictorul a pornit în fugă după dânsul și l-a găsit încremenit, cu brațele ridicate spre cer. Chioșcul era pe jumătate gol și aproape dărâmat. Pretutindeni, praf, murdărie, petece de hârtie, bucăți de sfoară și de jur împrejur se îngrămădeau oameni străini, care parcă veniseră să devasteze totul. Profesorul nu pricepea nimic, dar inima i se strânsese, cuprinsă de presimțiri negre. Devastatorii necunoscuți îi inspirau o teamă superstițioasă. A alergat într-un suflet la bistroul doamnei Bussac.

— *Madame,* ce s-a întâmplat cu chioșcul? Vreo nenorocire?

Doamna Bussac era adevăratul primar al cartierului Passy. Știa totdeauna totul înaintea celorlalți.

— Nimic deosebit, domnule profesor. Liniștiți-vă.

Și i-a povestit amănunțit ce se întâmplase.

Mamei Jeannettei nu-i plăcuse niciodată comerțul cu ziare. Se ocupase de treaba asta în silă și fără pricepere. Acum i se oferise un prilej grozav să se descotorosească de chioșc. În ajun, îl predase noilor proprietari și plecase din Paris cu Jeannette și cu domnul Auguste. Relațiile dintre ei nu fuseseră un secret

---

[2] Probabil că autorul se referă la pictorul flamand Teniers David (1582- 1649), tatăl lui Teniers David-tânărul (1610-1694), cunoscut mai ales prin tablourile reprezentând scene de masă din viața de fiecare zi, gen în care a excelat (n. r.).

pentru nimeni nici înainte, iar acum cei doi își puseră în gând să-și înjghebe un cămin onorabil. Mama Jeannettei tocmai moștenise o avere frumușică la ea în Languedoc sau poate în Bretania, iar domnul Auguste găsise un post bun la o fabrică de acolo. Desigur că de îndată ce vor ajunge în plictisitorul lor Languedoc, se vor cununa, mai întâi la primărie, apoi la biserică.

— Așadar, domnule profesor, să le urăm drum bun și căsnicie fericită, a încheiat doamna Bussac.

— Să le dea dumnezeu, a spus profesorul. Tare drăguță era fiica ei, Jeannette.

— O, da, o fetiță minunată!

Ceața deasă care învăluia Parisul nu s-a mai ridicat până seara. Simonov s-a întors acasă târziu. Dispariția neașteptată a Jeannettei și vremea urâtă îl deprimaseră cu totul. Nu a aprins lumina. Stătea pe-ntuneric, depănându-și gândurile triste și cenușii. Pentru prima oară în viața lui se simțea copleșit de un dor surd, nepotolit.

S-a pornit o ploaie repede și în pervazul de fier al ferestrei au început să bată darabana picăturile ei mari. „Uite că plouă, și-a spus profesorul, nepăsător. În iarnă o să și ningă probabil... Totul își urmează cursul...”

În clipa aceea s-au auzit pași ușori pe acoperiș, apoi o zgârietură la geam.

— Cine-i acolo? a strigat omul și, fără să mai aștepte răspunsul, a deschis fereastra. Un ghemotoc moale și greu a căzut pe podea. Simonov a aprins lumina și s-a aplecat să vadă mai bine. „Vineri! a exclamat el, bucuros. Tu ești, Vineri?” Cotoiul i-a sărit pe genunchi și a început să toarcă. Abia în clipa aceea a băgat de seamă profesorul, îngrozit, ce urme cumplite lăsaseră ultimii doi ani pe trupul credinciosului său prieten. Șchiopăta de laba dreaptă din față și de laba stângă din spate, din blana lui lipseau o mulțime de smocuri de păr, iar botul îi era acoperit cu niște zgârieturi adânci, care nu se vindecaseră încă.

— Mare poznaș îmi ești, Vineri, băiete, a zis profesorul, oftând. De altfel, nici eu nu-s mai breaz.

Cotoiul a deschis gura mare, arătându-și limba roșie și aspră, și a mieunat tare, nerăbdător: sunt flămând ca un câine.

Omul și-a pus pe umeri, tăcut, pelerina impermeabilă și a dat fuga prin ploaie până la bistroul doamnei Bussac, să aducă resturi de carne și lapte.